

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS

No. 6 Series A - No. 3

**MEMORIES VAN OVERGAVE VAN DE
AFDELING WEST NIEUW-GUINEA**

(Part II)

edited by

J. MIEDEMA

W.A.L. STOKHOF

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS

No. 6

SERIES A: MEMORIES VAN OVERGAVE
No. 3: AFDELING WEST NIEUW-GUINEA
(Part II)

edited by

J. MIEDEMA
W.A.L. STOKHOF

DSALCUL/IRIS

Leiden-Jakarta 1993

Irian Jaya Source Materials (IJSM) is issued within the framework of the Irian Jaya Studies Project (IRIS), initiated by the Irian Jaya Study Centre (IJSC) in Jayapura, Indonesia, and the Department of Languages and Cultures of South-East Asia and Oceania (DSALCUL), Leiden University, The Netherlands. IJSM consists of two series:

Series A: Memories van Overgave
Series B: Special Manuscripts

Editors:
J. Miedema, W.A.L. Stokhof

Editorial Assistant:
T. Titahena

Editorial Board:
P.W.H. Haenen
V.J.H. Houben
F. Huizinga
A.B. Lapian
E.K.M. Masinambow
J.G. Vredenburg

All correspondence concerning Irian Jaya Source Materials, including orders, should be addressed to:
The Secretary Irian Jaya Source Materials
IRIS, Projects Division, Department of Languages and Cultures of South-East Asia and Oceania
(DSALCUL), Leiden University
P.N. van Eyckhof 3 (gebouw nr. 1165)
2311 BV Leiden, The Netherlands.

National Library: Cataloguing in Publication

MIEDEMA, J.
Irian Jaya Source Materials No. 6:
Series A: Memories van Overgave
No. 3: Afdeling West Nieuw Guinea/II
J. Miedema, W.A.L. Stokhof. --
Leiden: DSALCUL/IRIS, 1993
399 pp.; 26 cm.
ISBN 979 - 8282 - 00 - 0

I. Title
1. Irian Jaya 995.1
II. Stokhof, W.A.L.

Copyrights (C) DSALCUL
First published 1993
Photograph: KITLV no. 19.034, L.J.A. Schoonheydt (centre), Kaja-Kaja Papuans and two naval officers,
Upper-Digoel, March 18, 1933.
Lay-out: J. Miedema

The editors are indebted to the Government of Indonesia and the Government of The Netherlands for supporting the IRIS project, including this series.

TABLE OF CONTENTS

Preface	xi
Abbreviations	xiv
I. <i>Vink, A.L., Memorie-(Vervolg) van Overgave van de [Onder]Afdeling West Nieuw-Guinea, 1932. [MMK 447; KIT 1440]</i>	1
I Aardrijkskundige beschrijving	1
a. Ligging, grootte, grenzen	1
b. Algemeene gesteldheid van den bodem	2
c. Kusten	3
d. Rivieren	3
e. Wegen en paden	5
f. Kampongs	6
g. Plantengroei	9
h. Klimaat en moessons	9
II Bevolking	10
a. Afkomst, stam- en klasseindeeling	10
b. Sterkte	11
c. Godsdienst	11
d. Taal	17
e. Bewapening en vechtwijze	17
f. Woningen en gebouwen	18
g. Middelen van bestaan	19
h. Gezondheidstoestand	22
i. Onderwijs	24
j. Economische toestand	26
III Voortbrengselen	28
a. Uit het dierenrijk	28
b. Uit het plantenrijk	29
IV Vervoermiddelen	30
a. Te land	30
b. Te water	30
V Bestuur	30
a. Algemeene inrichting	30
b. Belastingen	33
c. Rechtswezen	36
VI Politieke toestand	37
a. Inwendige toestand	37
b. Verhouding tot de omliggende rijken	39
VII Verhouding tot het Nederlandsch Indisch Gouvernement	39

Bijlagen:

I.	Nota omtrent het Indische hoofdenbestuur in de Onderafdeeling West Nieuw Guinea.	40
	I Radja's	40
	II Radja moeda's	40
	III Radja's Commissie	41
	IV Invloedsgebieden	43
	V Afstamming der radja's	44
	VI Inkomsten der Hoofden	46
	VII Verhouding van de radjaschappen tot het Zelfbestuur van Tidore	47
	VIII Radjaschap Namatotte	49
	IX Radjaschap Roembati	52
	X Radjaschap Ati2	54
	XI Radjaschap Fatagar	55
	XII [Radjaschap Patipi]	57
	XIII Radjaschap Argoeni	57
	XIV Radjaschap Sekar	58
	XV Radjaschap Wertoear	60
	XVI Reorganisatie van het hoofden bestuur	61
II.	Waarde der uitgevoerde goederen gedurende de jaren: 1929, 1930, 1931	63
III.	Uitvoergegevens van bosch- en zeeproducten Onderafdeeling West Nieuw Guinea	64
2.	<i>Cator, W.J., Bestuurs-Memorie van Overgave van de Afdeeling West Nieuw-Guinea, Hollandia 1939. [MMK 448]</i>	67
	I Inleiding	67
	II Administratieve indeeling	68
	III Uitbreiding van bestuursinvloed	71
	IV Hoofden-bestuur	74
	V Zelfbestuursaangelegenheden	76
	VI Politie	80
	VII Transportmiddelen en verbindingen	82
	VIII Agrarische zaken	85
	IX Economische ontwikkeling	87
	X Rechtsbedeeling	92
	XI Onderwijs	94
	XII Volksgezondheid	96
	XIII Godsdienst	98
	XIV Personeels Aangelegenheden	101
	Bijlagen:	
I.	Nota van 22 Mei 1937 no- 1204/L over "RADJA-BESTUUR" (met 2	

	kaarten - niet bijgevoegd bij de afschriften) ¹ . Deze nota is niet bijgevoegd bij de exemplaren voor den Resident en den Assistent-Resident, aangezien zij in de archieven te Amboina en te Fak-Fak reeds aanwezig is.	103
II.	Kaart van de afdeeling West Nieuw Guinea (alleen bijgevoegd bij de exemplaren voor den Directeur van Binnenlandsch Bestuur en den Gouverneur Groote Oost). ²	
3.	<i>Haar, J.C.C., Aanvullende Memorie van Overgave van de Afdeeling West Nieuw-Guinea, 1940. [MMK 449]</i>	127
	Inleiding	127
I	Aardrijkskundige beschrijving	127
	a. Ligging, grootte, grenzen	127
	b. Administratieve indeeling	130
	c. Algemeene gesteldheid van den bodem	131
	d. Kusten	131
	e. Rivieren	131
	f. Wegen en paden	132
	g.	
	h. Plantengroei	135
	i. Klimaat en moessons	136
II	Bevolking	136
	a. Afkomst, stam- en klassenindeeling	136
	b. Sterkte	136
	c. Godsdienst	137
	d. Taal	139
	e. Bewapening en vechtwijze	139
	f. Woningen en gebouwen	140
	g. Landbouw, natte rijstbouw	141
	h. Veeteelt	142
	i. Handel	142
	j. Visscherij	143
	k. Mijnbouw	143
	l. Gezondheidstoestand	146
	m. Economische toestand	146
III	Voortbrengselen	153
	a. Uit het dierenrijk	153
	b. Uit het plantenrijk	153
IV	Transportmiddelen	153
	a. Te land	153

¹ Included in this volume pp. 125 and 126.

² Not included in this volume (see preface).

	b. Te water	153
	c. In de lucht	153
V	Bestuur	154
	a. Algemeene inrichting	154
	b. Belastingen	154
	c. Rechtswezen	154
VI	Politieke toestand	154
	a. Inwendige toestand	154
	b. Verhouding tot omliggende rijken	154
VII	Verhouding tot het Nederlandsch Indisch Gouvernement	155
4.	<i>Maurenbrecher, L.L.A., Memorie van Overgave over de Afdeling West Nieuw Guinea, 1953. [MMK 450]</i>	159
I	Aardrijkskundige beschrijving	159
	a. Begrenzing van de Afdeling	159
	b. Algemene gesteldheid van de bodem	162
	c. Kusten	165
	d. Rivieren	165
	e. Wegen en paden	167
	f. Dorpen	168
	g. Plantengroei	168
	h. Klimaat en moessons	169
II	Bevolking	170
	a. Samenstelling	170
	b. Godsdienst	172
	c. Middelen van bestaan	175
	1. Landbouw	175
	2. Ex vijandelijke landbouwpercelen	177
	3. Landbouwvoorlichtingsdienst	182
	4. Veeteelt	187
	5. Visserij	187
	6. Handel	188
	7. Nijverheid	189
	8. Mijnbouw	189
	d. Volksgebruiken	189
	e. Economische toestand	189
	1. Productiekosten en exportprijzen	189
	2. Loonpeil	190
	3. Productenhandel	191
	4. Autochtone werkkrachten	191
	5. Coaster	192
	f. Streekplannen	193
	g. Gezondheidstoestand	194

III	Politieke toestand	196
IV	Bestuur en politie	199
	a. Inrichting	199
	b. Adviesraden	201
	c. Politie	202
	1. Afdelingscommando	202
	2. Mobiele Politie	202
	3. Detachementen algemene Politie	203
	4. Watertransportmiddelen	204
	5. Radioverbindingen	205
V	Rechtsbedeling en gevangeniswezen	205
	a. Inheemse rechtspraak	205
	b. Gouvernementsrechtspraak	206
	c. Gevangeniswezen	207
VI	Financiële aangelegenheden	207
VII	Onderwijs	207
	a. Schoolressort Fakfak	207
	b. Schoolressort Sorong, volgens de statistische gegevens op ultimo 1952	209
VIII	Boswezen	210
	a. Algemeen	210
	b. Bosbeheerskring Sorong	211
	c. Beheerskring Fakfak	213
	d. Beheerskring Manokwari	213
IX	Coöperaties	214
X	Transportmiddelen	215
	a. Te land	215
	b. Te water	216
	c. Luchtverbindingen	218
XI	Technische aangelegenheden	219
XII	Litteratuurlijst	219
	Lijst van bijlagen:	
I.	Lijst van dorpen onderverdeeld over de verschillende districten in de Afdeling West Nieuw-Guinea <u>N.B.</u> : Bijlage I is genummerd als bijlage 1 t/m 31 (arab. cijfers).	223
II.	Onderafdelingsgewijze opgave van plaatsen in de Afdeling West-Nieuw Guinea , waar regenmeters geplaatst zijn.	268
III.	Bevolkingscijfers van de Afdeling West Nieuw-Guinea (op 1 Juli 1953).	270
IV.	Bevolkingscijfers van de Onderafdeling Fakfak met onderverdeling naar godsdienst.	277
V.	Lijst van leden van de Adviesraad voor West-Nieuw-Guinea.	283
VI.	Overzicht van erkende adathoofden.	284

- VII. Radjaschappen in de Onderafdeling Fakfak.
 - a. Radjaschap Fatagar;
 - b. „ Ati-Ati;
 - c. „ Roembati;
 - d. „ Patipi;
 - e. „ Wertoewar;
 - f. „ Sekar;
 - g. „ Argoeni;
 - h. „ Namatotta.
- VIII. Overzichtskaart Radjaschappen en talen in de Onderafdeling Fakfak.
- IX. Overzicht adathoofden in de Onderafdeling Radja-Ampat.
- X. Overzichtskaart van het gebied der adathoofden in de Onderafdeling Radja-Ampat.
- XI. Numerieke opgave der organieke en aanwezige sterkte van de Algemene Politie in de Afdeling West Nieuw-Guinea.
- XII. Achterstandstaat betreffende de inning der O.B.K.A. in de Afdeling West Nieuw-Guinea over de jaren 1950 tot en met 1 November 1953.
- XIII. Opgave van houtprijzen in 1953.
- XIV. Aanplant-overzicht 1953 Kolonisatie Manokwari.

Explanatory note on how to use the indexes

Index of topics

Index of places, tribal groups and peoples

Index of persons

APPENDICES:

1. Original headings and numbering system in Maurenbrecher 1953
2. Approximate Pre-World War II boundary of the Division West New Guinea
3. The Post-World War II boundaries of the divisions West, North and South New Guinea as published in 1953.

PREFACE

A general introduction to the Series 'Irian Jaya Source Materials' (IJSM) is presented in the first volume of the Series¹. This volume deals with the administrative history of former Netherlands New Guinea, particularly with the Memories van Overgave (MvO = 'Memoranda of Conveyance'/Handing over Reports²) and their importance for the Irian Jaya studies. The same volume further includes:

- a geographico-chronological list of the MvO,
- an alphabetical list of authors,
- figures showing the names and composition of the Afdelingen (Divisions) in Netherlands New Guinea in the late thirties, mid-forties and mid-fifties, maps showing the boundaries of the Afdelingen (Divisions) and Onderafdelingen (Subdivisions) in the late fifties,
- a list of instructions for writing a Memorandum concerning outlying districts³.

As information on the aim and contents of the IJSM is presented in the introductory volume, we shall confine ourselves to some editorial notes on, firstly, the reproduction of the Memoranda in general, and, secondly, to the production of this volume.

Generally, the 'original'⁴ text, including differences in orthographical rules, is maintained. However, as far as numbering system and the lay-out are concerned some adaptations have been made:

- blank lines have been left out if redundant,
- marginal notes (if any) are reproduced as footnotes,
- a table of contents is added if absent in the original MvO,
- individual tables of contents have been replaced by one general table of contents,
- the presentation of the headings of chapters, sub-chapters and sections (if any) has been standardized.⁵

Next, as the memoranda have not been indexed, a general index will be added to each Series A volume. For the making of this index another two adaptations have been made:

- incidental spelling mistakes have been corrected - in italics (variety in the spelling of geographical names is maintained),

¹ Miedema, J and W.A.L. Stokhof, eds, Irian Jaya Source Materials, No 1, Introduction, Leiden/Jakarta DSALCUL/IRIS, 1990

² Memoranda on the state of affairs written by parting officials for the benefit of their successors

³ The list concerned refers to instructions dated 1940. In the second IJSM volume we therefore have added a pre 1940 scheme according to which the Pre World War II MvO had to be written

⁴ Often the available MvO is a typed transcript version, reproduced in the fifties under the auspices of the KBZ (Kantoor voor Bevolkingszaken = Bureau for Native Affairs), Hollandia

⁵ All the headings are printed in italics. The headings of chapters (I, II, III etc) and sub chapters or sections (a, b, c etc) are preceded by 2 blank lines and 1 blank line, respectively, and are followed by 1 blank line

- the original page numbering of the MvO has been replaced by a consecutive numbering per IJSM volume.

The present volume contains the remaining memoranda of the *Afdeling* West New Guinea. In addition, it contains one memorandum concerning the *Onderafdeling* West New Guinea (cf. Vink 1932). The reason for including this memorandum is that it was written during a temporary shift in the administrative status of 'West Nieuw-Guinea'. Unlike 'Zuid Nieuw Guinea', Pre-World War II 'West Nieuw Guinea' *regained* its status as an *Afdeling* (at least as early as 1936, cf. Cator 1939). It is because of this very temporary change in status that we have also introduced the description '[Onder]Afdeling' in the title of the first chapter of this volume.

Furthermore, this volume contains one of the very few *Post-World War II Afdelings*memories (Maurenbrecher 1953)¹. It should be noted that the original numbering system of sub-chapters/sections and sub-sections in this memorandum is inconsistent and even incomplete. Therefore, we have decided to replace the original numbering system by the general numbering system of the memoranda as used throughout the IJSM volumes, whilst the numbering system, including headings and place of headings, as presented in the original/transcript version, is reproduced in Appendix 1 of this volume. The original table of contents, with only a few adaptations, has been reproduced in the general table of contents.

Other, individual, characteristics of the memoranda are dealt with in editorial notes within the respective sections of this volume. As most of the *Pre-World War II* memoranda² have only been preserved as transcripts (see above), this is probably one reason why some MvO show differences in spelling or even substantive differences between 'cover titles' and 'first page titles'.

A final remark concerns the maps. As the quality of one map is very bad (Cator 1939, Bijlage II), this one could not be reproduced, whilst another map (Maurenbrecher 1953, Bijlage X) could only partly be reprinted. The former, however, contains only very general information about the *Afdeling* West Nieuw-Guinea, so nothing was lost. The latter in its reprinted form³ still fulfills its original aim: to show the names and boundaries of the areas of influence of the rajas concerned.

¹ There are only two *Post-World War II* '*Afdelings*memories'. The other one concerns the *Afdeling* Noord Nieuw Guinea: Courtois 1948 (IJSM No.2, Series A No. 1).

² (... as far as available in the archives; cf. IJSM No. 1 and Vink 1932: 27 note 1.)

³ In the reprint many place names have been left out, because in the original they were unreadable.

ABBREVIATIONS

A.S.R.	Algemeene Subsidie-Regeling
art.	artikel
Aut.	autochtonen
B.A.	Bestuurs Ambtenaar / Bestuurs-assistent
B.B.	Binnenlands Bestuur
Bijl.	Bijlage
B.P.P.T.	Badan Persatuan Bulau Pulau Terselatan
B.W.	Boswezen
bg.	bovengenoemd
BS	Beschavingsschool
bv.	bijvoorbeeld
chba	candidaat-hulpbestuursassistent
CHBA	Candidaat Hulp Bestuurs-Assistent
Chin.	Chinezen
D.V.G.	Dienst Volksgezondheid / Dienst Volks Gezondheid
d.w.z.	dat wil zeggen
Dist.	District
dzz / dzz.	dezerzijds
e.e.a.	een en ander
Europ.	Europeanen
G.I.	Gouvernementsch Indisch
G.I.A.	Gouvernements Indisch Arts
G.N.P.(N.)/G.P.N.G.	Geraken Persatuan Nieuw Guinea
G.P.I.	Gabungan Pemuda Irian
G.V. / gvt.	gewestelijk vaartuig
Gvtsblad	Gouvernementsblad
H.P.B.	Hoofd Plaatselijk Bestuur
hba	hulp-bestuursassistent
Heid.	Heidenen / heidens
i.c.	in casu
Indo.	Indonesiërs
inw.	inwoners
J.V.V.S.	Jongensvervolgschool
K.L.M.	Koninklijke Luchtvaart Maatschappij
K.M. / KM	Kilometer
K.P.M.	Koninklijke Paketvaart Maatschappij
KBZ	Kantoor Bevolkingszaken
KNILM	Koninklijke Nederlansch-Indische Luchtvaart Maatschappij
kub.	kubieke
L.A./LBKA	Landbouwkundig Ambtenaar

m.a.w.	met andere woorden
M.L.D.	Militaire Luchtvaart Dienst
m.m.	mutatis mutandis
M.P.K.	Moluks Protestantse Kerk
m.u.z.	met uitzondering
M.V.V.S.	Meisjesvervolgschool
Mij / Mij.	Maatschappij
N.G.V.	Nieuw-Guinea Verbond
n.h.v. / N.h.v.	naar het voorkomt / Naar het voorkomt
N.H.Z.	Nederlandse Hervormde Zending
N.N.G.P.M.	Nederlandsche Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij
N.N.G.V.	Nederlands Nieuw Guinea Verbond
N.V.	naamloze Vennootschap / Naamloze Vennootschap
NIGIMY	Nieuw-Guinea Import Maatschappij
nl.	namelijk
o.a.	onder andere / onderafdeling
O.B.K.A.	Overgangsbelasting Kleine Aanslag
O.F.M.	Orde Franciscaner Minderbroeders
O.I.Cie	Oost-Indische Compagnie
OA	Onderafdeling
P.E.R.M.A.S.	Perkumpulan Rakjat Maluku Selatan
P.I.K.	Persatuan Islamiyah Kaimana
P.K.I.I.	Partai Kemerdekaan Indonesia Irian
P.P.I.	Persatuan Pemuda Indonesia
P.T.T.	Post, Telegraaf, Telefoon
Prot.	Protestants
R.I.	Republik Indonesia
R.K.	Rooms Katholiek / rooms Katholiek / Rooms Katholiek(e)
R.M.S.	Republik Maluku Selatan
R.W.D.	Residentie Waterstaatsdienst
R-Commissie	Radja-Commissie
St.	Staatsblad
SUSUMKU	Suatu Usaha Maluku Selatan untuk Mentjapai Kebenaran Umumnja
t/b	ter beschikking
t.o.v.	ten opzichte van
t.w.	te weten
U.Z.V. / UZV	Utrechts(ch)e Zendings Vereeniging
V.N.Z.	Verenigde Nederlandse Zending
V.O.C.	Verenigde Oost-Indische Compenie
V.S.	Volksschool
v.z.v.	voor zover
vd.	voornoemd

Vr.O.	Vreemde Oosterlingen
wd.	waarnemend
Z.E.	Zijne Excellentie
z.g.	zogenaamd(e) / zogenoemde
Z.N.H.K.	Zending Nederlandse Hervormde Kerk

1. VINK, A.L., MEMORIE-(VERVOLG) VAN OVERGAVE VAN DE [ONDER]-
AFDEELING WEST NIEUW-GUINEA, 1932. [MMK 447]

Gouvernement der Molukken
Residentie Ternate
Onderafdeeling West Nieuw Guinea.

Memorie-(Vervolg) van overgave van de onderafdeeling¹ West Nieuw Guinea van den
Gezaghebber bij het Binnenlandsch Bestuur A.L. VINK. (20 October 1929 - 5 Septem-
ber 1932)

I Aardrijkskundige beschrijving

a Ligging, grootte, grenzen. Zie vroegere verhandelingen.

De grenzen van de Afdeeling, sinds 1 Januari 1926, Onderafdeeling West Nieuw
Guinea, vastgesteld bij Staatsblad 1911 No 631 ondergingen tot op heden geen offi-
ciële wijziging, hoewel het "eiland Misool van de groep Radja Ampat met bijbe-
horende eilanden", daarin vermeld als behoorende tot de Afdeeling West Nieuw
Guinea sinds 1929 wordt gerekend te behooren tot de onderafdeeling Sorong.

De binnenlandsche grenzen van de onderafdeeling West Nieuw Guinea met de
onderafdeelingen Sorong, Manokwari en Zuid Nieuw Guinea zijn ook thans nog niet
vastgesteld.

Als landgrens wordt aangenomen de denkbeeldige lijn loopende vanaf Tandjong
Sele naar het Noord Oosten, zich ten Noorden van het Amaroemeer ombuigende naar
het Oosten en vandaar verloopende in Oost Zuid Oostelijke richting tot de vestiging
Horna, gelegen in het bovenstroomgebied van de Wassianrivier, daarna samenvallende
met de ongeveer N.Z. loopende kam van het Masikerigebergte, meer nauwkeurig,
loopende in Zuid Oostelijke richting over de goenoeng Anob van dit gebergte en van
deze goenoeng via de Nabistreek, bovenstroomgebied van de Koeri of Naramasarivier,
langs het Jaroemeer en verder over de Centrale keten tot aan het stroomgebied van
de Kaporapokwarivier op de "Schetskaart van Nieuw Guinea" aan de deltamonding
Aika en Newerip geheeten.

Tot 1 Januari 1926 behoorde de Afdeeling West Nieuw Guinea tot de voormalige
Residentie Amboina, sinds dien datum behoort de Onderafdeeling West Nieuw
Guinea tot de Afdeeling Ternate.

Bij Staatsblad 1925 No 640, zooals sedert gewijzigd, is de administratieve indeeling
van het Gouvernement der Molukken, waartoe deze onderafdeeling behoort,
vastgesteld.

Opgemerkt moge nog worden dat voor 1 October 1911 de "Afdeeling West Nieuw
Guinea" behoorde tot de voormalige Residentie Ternate en Onderhoorigheden.

¹ See introduction

b *Algemeene gesteldheid van den bodem.* Zie vroegere verhandelingen.

Omtrent de geologische gesteldheid van den bodem moge verwezen worden naar de "Geologische Overzichtskaart van den Nederlandsch Indischen Archipel" blad XIII (op kantoor aanwezig) en de Overdruk uit het Jaarboek van het Mijnwezen in Nederlandsch Indie 1930 "Verhandelingen", inhoudende een toelichting bij dit blad (in bibliotheek aanwezig), waaruit als het voor een leek van 't meest van belang zijnde, het volgende moge worden aangehaald.

blz. 39: "Van al het op dit blad voorkomend gebied schijnen voor zoover tot nu toe bekend, slechts de Vogelkop en Bomberai delfstoffen van economisch belang te bevatten."

"Petroleum."

"De aanwezigheid van deze delfstof werd door het personeel van den Opsporingsdienst op vier plaatsen vastgesteld."

Drie van deze plaatsen vallen binnen de grenzen der onderafdeeling West Nieuw Guinea, t.w. twee in het stroomgebied van de Moetoeri en één in de streek tusschen de bovenloop van de Kaitero en de Argoeni-baai (blz.40)

"Kolen" (blz.40)

Afzettingen van kolen zijn in de onderafdeeling West Nieuw Guinea bekend geworden "op Lakahia bij den ingang van de Etnabaai en "op den Vogelkop".

"Met uitzondering van Horna op den Vogelkop zijn dit alle minderwaardige neogene bruinkolen, die meestal niet eens één meter laagdikte bereiken."

"De economische beteekenis is dan ook nihil".

"Iets anders is ...^{x)} rest (1 regel) niet te lezen, reeds vergaan (aantekening van KBZ) ... bovenstroomgebied van de Wassian en de Moetoeri omsloten zijn. Dit zijn uitstekende glanskolen, die in geen enkel opzicht voor de beste Ombilinkolen onderdoen."

"Over de uitgestrektheid van het Hornaveld ontbreken alle gegevens, zoodat over de economische waarde moeilijk een oordeel kan worden uitgesproken. Gezien het feit, dat hier slechts twee koollagen bekend zijn en dat het kolenveld op ± 45 KM hemelsbreed van de kust in eene voor transport lastig toegankelijke streek van het uiterst schaarsch bevolkte West Nieuw Guinea ligt, kan de waarde voor den tegenwoordigen tijd slechts gering zijn."

Het zuidelijk gedeelte van het Vogelkopgebergte, waaronder de streek rondom Amaroë- en Atinjoemeer is een kalksteen plateau bezittende alle kenmerkende eigenschappen daarvan. Talrijke kopjes, heuvels van 30-50 M hoog en loodrecht oprijzende rivieroeveren, daar waar het doorsneden wordt door rivieren, zoals de Kamoendan, de Rewarre en de Timavorre, welke afwateringen zijn van het "Centraalgebergte" en in algemeen Noord-Zuid richting door dit plateau heen breken.

De streek ten zuiden van dit plateau vormende de overgang tot de lage kustvlakten, zou uit ondernemings- en kolonisatie oogpunt van eenig belang kunnen zijn, indien de transportmoeilijkheden elke poging tot in cultuurbrenging van deze streek niet van tevoren reeds zouden doemen te mislukken.

De streek is zoo goed als onbewoond, op het oog vruchtbaar en biedt bevoeringsmoge-

lijkheden. Het is ook in dit gebied dat een bijna aaneengesloten reeds perceelen ligt waarvoor vergunning tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen is verleend geworden, dan wel aangevraagd (zie bundel opsporingsaanvragen N.V. Nederlandsche Koloniale Petroleum My en N.V. Nederlandsche Pacific Petroleum My).

Een tweede complex ligt ten Westen van de Argoenibaai op het schiereiland Bomberai in de bovenstroomgebieden van Jaroe en Kaitero en een derde complex tenslotte ... rest (2 regels) niet te lezen, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... ten Oosten daarvan langs de bovenloop van de Bomberai- en Bedidirivier.

c *Kusten.* Zie vorige verhandelingen.

Op de reis naar Sorong, waarheen het G.V. eenige malen 's jaars vertrekt, ter beschikking gesteld van den Gezaghebber aldaar, bieden de Pisangeilanden en het eilandje Jef Joes zoo noodig bruikbare ankerplaatsen. Van belang is het geregelde onderhoud van de palen welke de richting der vaargeulen aangeven, aan de ondiepe mondingen van de Kaiboës, de Bira, de Kais en de Sebijarrivier.

Medegedeeld moge hier nog worden dat in Januari 1927 op verzoek van de handelaren te Babo, een K.P.M. stoomer een proeftocht heeft gemaakt naar Babo en een zeer goed ankerplaats heeft gevonden even buiten de monding van de Kasirarivier, niet ver van de bestuursvestiging Babo. Het opnemen van Babo in de route van de K.P.M. stuitte echter af op de omstandigheid, dat in verhouding tot de te verwachten lading, de kosten te hoog waren, men verloor namelijk een dag varen, en de lading door den handel toch te Kokas verscheept zou moeten worden, welke plaats in de route ligt. De handelaren moeten namelijk thans per eigen scheepsgelegenheid, een-masters, hun producten naar Kokas vervoeren ter verscheping.

De Bintoenigolf is tot geheel achterin bevaarbaar, ook voor groote schepen (K.P.M. type).

Het eiland Noes Woelan biedt, zoo noodig een bruikbare ankerplaats, temeer gewaardeerd, waar het "ronden" van kaap Van den Bosch in moessontijden zeer bezwaarlijk is.

De Argoenibaai werd reeds meerdere malen door een Gouvernementsstoomer binnengevaren.

d *Rivieren.* Zie vorige verhandelingen.

Langs de Noordkust van de Mac Cluergolf zijn de Birarivier en Sebijar slechts bij hoog water toegankelijk voor het Gewestelijk Vaartuig ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... De Kamoendan en Weriager daarentegen ontoegankelijk. De Birarivier vormt een afwatering van Moersgebied, heeft daardoor voor de scheepvaart weinig belang. De Sebijar wordt hoogerop moeilijk bevaarbaar wegens haar bandjirkarakter en het vele doode hout, dat afdrijft met den stroom. Zij kan met het Gewestelijk Vaartuig Anna worden opgevaren tot in de nabijheid van Barma, waar men echter het bandjirvrij terrein nog niet heeft bereikt.

De Rewarre en Timavorre, welke boven Barma samenvloeien en de Sebijar vormen, zijn slechts van belang voor de prauwvaart, in verband met het bandjirkarakter dezer rivieren. In den drogen tijd moeten in de Timavorre de prauwen hier en daar over de droogvallende bedding worden gesleept. Zelfs daar waar de Jonda, een rechterzijtakje, in de Timavorre uitkomt, zit men nog niet in bandjirvrij terrein. Als verbinding met het binnenland biedt de Sebijar dus weinig mogelijkheden.

Aan de bovenloop van de Kais beneden de uitmonding van de Kesmoer, linkerzijrivier, kan behalve bij bandjir de rivier overgestoken middels een brug van boomstammen gemaakt, waarlangs men van de steile linkeroever neerdaalt op de rechteroever, alwaar een pad wederom naar boven leidt. De bedding van de rivier is hier zeer nauw en heeft steil opgaande wanden, aan de rechterzijde is zij door een rotspartij natuurlijk verhoogd. Zeer krachtig zoekt links daarvan de stroom zich een weg naar het bredere gedeelte benedenstrooms van deze vernauwing. De Kais voldoet zoowel aan de eisch van gemakkelijke toegankelijkheid voor kleine zeeschepen als wel aan de eisch van voldoende bevaarbaarheid tot daar, waar zonder veel moeite de hoogere gronden en dus het achterland kan worden bereikt. Kampong Seranggo een uitgangspunt van paden naar het binnenland, is vanuit Kampongbaroe, dat 6 uur stoomens vanaf de monding stroomopwaarts ligt, langs een moerassig pad in 2 uur loopen te bereiken. Het achterland ... rest (1 regel) ontbreekt, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... plaats, Kampongbaroe, tot aan de kust.

De Kaiboes opstroomende kan het Gewestelijk Vaartuig Anna tot vlak in de nabijheid van de bestuursvestiging Teminaboean liggen. Benedenstrooms van Teminaboean krijgt men eerst een linkerzijtak naar kampong Wersar gaande, welke kampong met de sloep slechts bij hoog water is te bereiken en daarna een rechterzijtak, welke naar de kampong Seribau voert en welke tot in de nabijheid van deze kampong voor het gewestelijk Vaartuig Anna bevaarbaar is. Alle drie deze kampongs liggen aan de voet van het bergterrein. Als toegangsweg tot het binnenland biedt de Kaiboes dus voldoende mogelijkheden. Het achterland, een kalksteengebergte, is echter van zeer weinig belang. De grond is er onvruchtbaar en het bosch levert zoo goed als niets op. De Kamoendan heeft het meest uitgestrekte stroomgebied dat zich dwars door het hartje van de Vogelkop uitstrekt. Daar waar de Afoeëh, een rechterzijtakje, in haar uitkomt, is zij nog ongeveer 50 M breed en heeft nog een diepe bedding.

De Weriagar heeft op deze hoogte, namelijk daar waar de Oera, een rechterzijtak, uitmondt, een ondiepe en zeer breede bedding, welke in den drogen tijd gedeels droogvalt. In verband met haar meerdere bevaarbaarheid voor prauwvaart wordt dan ook aan de Kamoendanbovenloop, in tegenstelling met de bovenloop van de Weriagar, tusschen kust- en bergbevolking een levendigen ruilhandel gedreven.

De Kaitero uitmondende aan de zuidkust van de Bintoenigolf vormt een onderdeel van de meest gebruikelijke verbindingsweg tusschen Bintoenigolf en Argoenibaaï (vide onder e. Paden en Wegen).

De rivieren uitmondende achterin de Bintoenibaaï en alle onderhevig aan de eb- en vloedbeweging hebben een zeer groot verval, hier en daar zelfs tot 3,60 M toe. Een gevolg hiervan is ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ...

prauw. (Idora, Sarbe en Soega). De Kasirarivier, waaraan de bestuursvestiging Babo ligt, is een afwatering van moerasland.

Als toegangsweg naar het binnenland van het schiereiland Bomberay hebben slechts de Kaitero en de Arobarivier voor de prauwvaart belang. De Otaweri, Bomberai en de Bedidirivier zijn slechts bevaarbaar voor prauwen, temeer waar de kust hier tot diep in zee ondiepe modderkust is.

In het landschap Kapauer is slechts de Kajoenrivier uitmondende in de baai van Sekar het vermelden waard. Zij is slechts voor prauwen bevaarbaar tot kampong Kajoeni en wordt bij kampong Obedari, ½ uurtje roeien van Kajoeni, gesneden door het trace van de weg Fakkak-Kokas.

De Karoefarivier, de Borowai en de rivieren uitmondende in de Kamraubaai vormen zooveel afwateringen van het omliggende moerasland. In de Argoenibaai zijn voor de prauwvaart van eenig belang de Tonggaran en Berarivier als toegangswegen tot het achterland, dat damar oplevert. Aan de zuidkust (Mimika) kan bij hoog water een motorboot (type G.V. Griffioen, Kemhaen, enz.) de Oeta, de Atapomonding van de Mimikarivier, de Kekwa en de Atoeka binnenvaren, terwijl de monding van de Aika een behoorlijke beschutte ankerplaats aanbiedt voor het G.V. Anna.

e *Wegen en paden.* Zie vorige verhandelingen.

Verbindingswegen komen niet voor. In aanleg is een paardenpad van Fakkak naar Kokas, waarvan het reeds uitgezette trace de mogelijkheid in zich houdt, te worden aangelegd tot weg.

De paden zijn "Papoea-paden". Het meest gebruikelijke verbindingspad van Fakkak naar Kokas gaat via Air Besar en Pasar Pendek. Kampong Air Besar is vanuit Fakkak in ¾ uur per prauw te bereiken. Het pad loopt door zwaar bergterrein. Na ongeveer 8 uur lopen bereikt men Pasar Pendek, een plaats waar eens in de vijf dagen pasar gehouden wordt door kust- en bergbevolking ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... eenigste kampong aan Baharkendik, ongeveer ¾ uur lopen van Pasar Pendek gelegen. Het in aanleg zijnde paardenpad biedt het voordeel een aanvang te nemen in kampong Fakkak en te eindigen in kampong Kokas. Het is echter langer dan dit pad, ongeveer 50 K.M.

Als verbindingspad tusschen Argoenibaai en Golf van Bintoeni geldt het pad dat van kampong Sawatawera, aan de kust gelegen in het Noordelijk deel van de Argoenibaai, loopt naar Tamaromme, gelegen aan een zijtakje van de Kaitero.

Een moeilijkheid is de verbinding tusschen Tamaromme en de plaats waar het Gewestelijk Vaartuig Anna kan ankeren, welke verbinding slechts mogelijk is per prauw (2 à 3 uur roeien). Verlenging van het pad tot dit punt dan wel tot in de nabijheid daarvan is onmogelijk wegens het zich allerwege uitstreckende moeras langs de Kaiterorivier. Andere mogelijke verbindingen vanuit de Argoenibaai naar de golf van Bintoeni, zooals de verbinding Tiwara-Soega, zijn minder bruikbaar gebleken, wegens droogvallen bij eb van de rivieren waarop per prauw de verbinding moet geschieden.

Het verbindingspad door de hals van de Vogelkop van Idore via Warianggi naar Windessi wordt momenteel verbeterd.

De nieuwe tracegedeelten zijn tot de grens met de Manokwarische, de Goenoeng Anob, over een breedte van 1 M. uitgegraven. Een schetskaart van het nieuwe tracé bevindt zich als bijlage bij mijn dagboek over het tijdvak 9 Juli t/m 5 September 1932. Kampongbaroe als meest toegankelijke centrum van handel, met een achterland, rijk aan boschproducten, is een knooppunt van paden. Door sagomoeras loopt een pad van Kampongbaroe via Saga naar Odeari (5 uur lopen). Dit pad kruist zoowel de Kaisrivier als de Metamanrivier. Van Odeari kan per prauw in twee uur Inanwatan worden bereikt. Het verbindingspad van Kampongbaroe naar Seranggo loopt eveneens door ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... paden naar Karangani en vandaar verder naar het binnenland (Atinjoestreek, Kaiseroekoestreek) naar Hore² en Simai met achterland en naar Mogetemin. Dit laatste pad is het meest belangrijkste omdat het de overlandverbinding vormt met de bestuurvestiging Teminaboean. Verbetering van dit verbindingspad, dat de bestuurvestiging Inanwatan en Teminaboean verbindt, via een streek welke perspectieven bezit, namelijk Kampongbaroe met achterland, tot paardenpad, c.q. fietspad, is van zeer groot belang. Vanuit Teminaboean werd een begin gemaakt met deze verbetering. De afstand van Inanwatan tot Kampongbaroe bedraagt 5 uur lopen, van Kampongbaroe tot Mogetemin 6 uur lopen, van Mogetemin naar Bagaraga 6 uur lopen, van Bagaraga naar Teminaboean 6 uur lopen. Overgestoken moeten worden per prauw de rivieren Metamani, Kais, Sekak en Waromge.

Een aanvang werd bovendien gemaakt met het openkappen van een tracé van het Atinjoemeer via Hore² naar Seranggo in verband met de instelling van het ressort Atinjoemeer, met standplaats Atinjoe; de verdere uitvoering van dit plan, zoomede de uitvoering van maatregelen in verband met de instelling van dit nieuwe ressort moesten echter blijven rusten, wegens de noodzakelijke bezuiniging op de bestuursmiddelen, welke aanvang 1932 werd doorgevoerd.

De aanleg van een behoorlijke pad van Inanwatan door de moerassige kuststreek via Tabani naar Arandai, de bestuurvestiging van het ressort Weriagar Sebijar is niet mogelijk gebleken.

In de Mimikastreek vormen de bij eb droogvallende stranden verbindingen over land met de kampongs aan de kust. Enkele gedeelten hiervan worden dan wel per fiets aangelegd. Van Kekwa naar Timika is een pad meer binnenwaarts langs het strand aangelegd, achter het tjemarabosch.

f Kampongs. Zie vroegere verhandelingen.

Een zeer mooi ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... een 16-tal kleine stammen (families) te voren in de sagobosschen verspreid, zijn hier bijelkaar gebracht. Het aantal zielen van deze kampong, de grootste kampong van de onderafdeeling, bedraagt ongeveer 2500. Van belang is het bijeenhouden van de verschillende stammen in deze kampong, welke ieder een wijk hebben.

De laatste uitbreiding van Inanwatan vond plaats in 1930 toen de kampongs Negeribaroe en Babino naar Inanwatan werden verhuisd. Thans is uitbreiding niet meer mogelijk, noch gewenscht, daar het beschikbare terrein zoo goed als bezet is en in de omgeving geen zelfstandige kleine kampongs meer aanwezig zijn. Met kampongconcentratie wordt zeer geleidelijk voortgegaan, waar zulks maar eenigzins mogelijk is.

Zoo werd een begin gemaakt met het verzamelen van de lieden uit de Someno- en Kabaremestreek, wonende in het gebied tusschen Kais en Metamani, op een plek aan de Kaisrivier en evenzoo getracht in de Tarofstreek de bevolking thans verspreid wonende langs de talrijke kreekjes in de sagobosschen van de kuststrook te brengen in de kampongs Tarof, Tapas en Kaiswari (zie o.a. dagboek bestuursassistent Arandai over April 1932).

Wil men succes hebben bij kampongconcentratie dan moet de gemakzucht welke over het algemeen den Papoea, trouwens ieder mensch, in meerdere of mindere mate eigen is, niet al te veel in het gedrang komen. Het liefst woont hij, in zijn sagodoesoen, waar zijn voedsel dus als het ware naast de deur groeit, welke doorsneden wordt door talrijke afwateringingetjes, onderhevig aan eb en vloed, die hem dus op makkelijke wijze visch leveren namelijk door afzetting met staketsels aan de uitmonding en waar het krioelt van wilde varkens. De bosschen, waar hij kan gaan "mentjari belasting", dan wel producten kan zoeken, moeten ook niet te ver van zijn woonplaats gelegen zijn. In verband hiermede kan kampongconcentratie niet altijd plaats vinden op die plaatsen, welke daarvoor volgens Westersche ideeën het meest geschikt zijn.

Beide partijen, de bevolking zoowel als de bestuursambtenaar, moeten bij het uitzoeken van kampongterrein weten te geven en te nemen. Met dwang, vaker genoemd "perintah aloes", bereikt men in deze niets, indien de bevolking niet instemt met een verplaatsing dan wel samenvoeging. Mislukt is daarom de kampongconcentratie te Tanahmerah, waar de verschillende stammen destijds tegen hun wil in zijn verzameld geworden en welke kampong zich dan ook naderhand weer heeft gesplitst in de kampongs Soy en Tofoy aan de Senindara en Seritoe en Wonar aan de kust.

In de Kapauerstreek is tot dusverre elke poging tot concentratie van eenig belang mislukt; een groot aantal kleine kampongs van 50-60 zielen treft men in het gebergte en ook langs de kusten aan. Als voornaamste reden vermoed ik de tegenzin om in strijd met de adat der voorvaderen te handelen. Men heeft een tegenzin om te verhuizen van de plaats waar, of in de buurt waarvan ook altijd de voorouders hebben gewoond en waar men zijn overjarige gewassen en vruchtboomen heeft.

De bevolking van het binnenland en ook een groot deel der kustbevolking is hier nog heiden. Intensief is eerst in 1930 Zending en Missie hier gaan werken.

Zeer klein zijn ook de kampongs langs de Zuidkust van Kaimana tot de Etnabaai. De bevolking is hier in 1918 door de griepedemie zwaar bezocht geworden. De neiging welke bij het Inlandsch bestuur bestaat om de bevolking van het binnenland van Lobo, naar de kust, naar Lobo, te verplaatsen moet worden tegengegaan, daar de deze kust verre van gezond is en de lieden dan ver van hun tuinen zouden zitten. Zij zijn geen sagoeters, doch hun hoofdvoedsel bestaat uit tuingewassen.

Kampongvorming dient in het binnenland, ongeveer een half tot één dag van de

kust ter hand genomen te worden.

In de Mimikastreek ... rest (1 regel) ontbreekt, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... kortstondig bestaan in verband met de bezuiniging op de bestuursmiddelen, wederom is opgeheven. Een drietal kampongs; Oemoek, Wakia en Oeta werden verzameld op een plek langs de Oetarivier niet ver van de kust.

De bestuursvestiging Kokenaoe in de Mimikadelta gelegen is door samentrekking van de kampongs: Kokenaoe, Mimika en Megawia ontstaan. De kampong Atoeka komt in aanmerking voor verplaatsing wegens het in de moessontijden geleidelijk wegspoelen van de oever der riviermonding, waarop zij is gebouwd.

De "kampong lama" is gelegen enkele uren roeien de Atoekarivier op; daarheen hebben de lieden te kennen gegeven te willen verhuizen. Bepaald geschikt leek mij deze plek, na een bezoek, niet; volgens Pastoor Kowatzky zou echter in de buurt daarvan een betere plaats voor de kampong zijn. Dit werd nog niet onderzocht. Aan de Wania, enkele uren roeien van de monding liggen drie zeer volkrijke kampongs, op onderling zeer geringe afstand van elkaar langs de overkant.

In de Mimikastreek zijn over het algemeen de kampongs gebouwd aan de riviermondingen, op de door de zee opgehoogde zandige oevers, dan wel langs de oeverkanten meer landwaarts, welke iets hoger liggen dan het achterland, echter meestal slechts weinig ruimte in de breedte bieden.

Behalve de kampongs Kokenaoe, Atoeka, Kekwa en Timika, alwaar wat huizenbouw betreft de eerste stap is gezet op de weg welke leidt van de tot dusverre gebruikelijke afdakjes van gevlochten matten tot ruime eengezinswoningen, woont de bevolking overigens nog op de meest primitieve wijze. Onder een kampong moet men dan ook hier verstaan een of meerdere rijen van aaneengesloten afdakjes van matten gemaakt, waarin soms vertrekken middels matten zijn afgeschoten en waarvan voor en achterkant eveneens uit matten bestaan, met aan de voorkant een opening bij wijze van toegang. Afmetingen van zulk een vertrekje bestemd voor een geheel ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... schen: 2 x 2 x 3 M (breedte 3M).

In de Vogelkop, voornamelijk in het ressort Atinjoemeer had kampongvorming plaats. Stammen verzamelden zich op de door hun zelf uitgezochte plekken, welke werden opengekapt en waarop enkele huizen verrezen. Wat klappers en kapok aan de bevolking verstrekt, werden op deze plaatsen uitgeplant. De voornaamste aldus in begin stadium zijnde kampongs zijn: Eway, Kohmerak, Hararo, Etiago, Komara, Aijereh-kewir en Atinjoe in de streek achter Kampongbaroe en Pengasin in de streek achter Teminaboean. Dit begin is een belangrijke stap in het ontwikkelingsstadium van deze bevolking, welke tot dusverre zonder hoofdenbestuur verspreid in hun tuinen had gewoond.

Van groot belang is het in dezelfde richting te blijven doorwerken wat betreft de bevolking ten Zuiden en rondom het Amaroemeer wonende, aan de bovenloop van de Kamoendan ([Arfoe en] Oesimstreek) en in de streek tusschen Kamoendan en het Atinjoemeer, waarmede reeds herhaaldelijke malen aanraking werd verkregen en welk doel voor oogen lag bij de instelling van het ressort Atinjoemeer (vide mijn dagboek

over de maanden Januari en Februari 1931). Een Kampong in het stroomgebied van de Wassian (Bintoeni-golf) alwaar concentratie van stammen uit het gebergte staat te geschieden is Timboeni, welke kampong daarom in de aandacht wordt bevolen.

In het algemeen moge nog worden opgemerkt dat Zending en Missie zeer gewaardeerde medewerking verleen en bij kampongconcentratie, zelfs soms sterker bij het bestuur daarop aandringen dan in verband met de eisch van voorzichtigheid en geleidelijkheid wenschelijk is, doch dat anderzijds onverstandig geleide dubbele zending, waaronder ik versta dubbele zending in een en dezelfde kampong, de concentratie kan tegenwerken en aanleiding kan geven tot splitsing van een reeds bestaande kampong.

g Plantengroei

Aangenomen mag worden dat 75% van de oppervlakte van de onderafdeeling bedekt is met dicht ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... en 2% in cultuur is gebracht.

Op het kalksteenplateau aan de zuidhelling van het Centraalgebergte in de Vogelkop treft men in de gebieden van verlaten bevolkingstuinen veel varengewassen aan. Opmerkelijk is voorts het bestaan van een onafzienbare vlakte langs de Bombeirivier tot dicht onder de kust zich uitstreckende, begroeid met alang² en varens. In droge tijden komen hier groote branden voor, waarvan de roode gloed vanuit zee zichtbaar is.

Langs de rechteroever van de Weriagar in het bovenstroomgebied treft men terrassen aan van met mos en zeer schrale stammetjes begroeide grond; de ondergrond bestaat uit losse steenen. Vermoedelijk zijn het oude beddingen van de Weriagar. Hier groeien zeer veel orchideeen. Heele velden met "Venusmeultjes" werden aldaar door mij gezien.

h Klimaat en moessons

In de Oost- en Westmoesson, resp. de maanden Mei t/m September en December t/m Februari is het verboden de streek tusschen Lakahija en Kaap Steenboom, dus de ressorten Oost- en West Mimika per Gewestelijk Vaartuig te bezoeken, zonder speciale machtiging van den Hoofdinspecteur van Scheepvaart.

Fakfak heeft vooral in de Oostmoessontijd, als het openligt voor de moessonwind een koel, soms zelfs kil klimaat. Opmerkelijk is het verschil in de droogte perioden tusschen de plaatsen Fakfak en Kokas, welke gescheiden zijn door een hoogstens 1000 M hoog gebergte.

De maanden Mei, Juni en Juli zijn droge maanden voor Kokas en natte maanden voor Fakfak, daarentegen heeft Fakfak zijn droge periode in de maanden October, November en December, terwijl Kokas dan "droogligt".

Zeer sterk heeft de Mimikastreek van de moessons te lijden. Na elke moesson wijzigt zich de kustlijn op verschillende plaatsen. Hier heeft afspoeling plaats, elders

weer afzetting van grond(zand).

II *Bevolking*

a *Afkomst, stam- en klasseindeeling*

Over het algemeen kan worden opgemerkt van de bevolking van de onderafdeeling West Nieuw Guinea dat zij haar afkomst zuiver heeft bewaard en herkomstig is uit de streek van haar huidige vestiging. Een uitzondering hierop maakt een deel der kustbevolking van enkele deelen van het landschap Kapauer en het ressort Kaimana, voornamelijk die streken gelegen tegenover Ceram en Gorom, waar vooral onder de meer vooraanstaanden de zucht bestaat zich een vrouw te nemen van Ceram of Gorom.

In het schiereiland Onin van het Landschap Kapauer treft men bovendien onder de bevolking aan afstammelingen van slaven, hoofdzakelijk afkomstig van de Kaiboestreek en het binnenland van de Sebijar. Ook de streek rondom de Bintoenigolf heeft haar aandeel in deze slaven geleverd.

Omtrent de afkomst van de radja's van het landschap Kapauer moge worden verwezen naar de "Nota omtrent het Hoofdenbestuur in de onderafdeeling West Nieuw Guinea", als bijlage I, hierin opgenomen.

De bevolking van de Bomberaystreek behoort tot de "orang besar", welke de kuststreek bewonen ten Noorden van de Mac Cluergolf vanaf de Weriagar tot aan Tandjong Sabra. Oorspronkelijk moet de toestand aldus zijn geweest, dat iedere stam c.q. familie zijn eigen gebied bewoonde. Dit treft men nog in het binnenland van de Vogelkop. De grenzen van dit beschikkingsgebied worden ten opzichte van elkaar nauwkeurig in acht genomen. In de kuststreken heeft echter onder bestuursinvloed deze toestand zich geleidelijk gewijzigd en zijn stammen (c.q. familie's) verzameld geworden op bepaalde plaatsen, waarvan de "toean tanah" echter nog niet is vergeten. "Mentjari" doet men echter vanuit deze plaatsen (kampongs) uitsluitend in het oude beschikkingsgebied.

Voor het bijeenbrengen van stammen kwamen natuurlijk in de eerste plaats ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... ling te trouwen. De stammen zijn samengesteld uit personen die hun verwantschap afleiden van één stamvader.

In kampongs waar meerdere stammen op bovenstaande wijze zijn verzameld heeft elke stam nog zijn eigen wijk gehouden. De geheele bevolking is in stammen c.q. familie's verdeeld. Stamverbanden zijn niet bekend.

Het aantal stammen is zeer groot en hun sterkte over het algemeen gering. Men spreekt wel van de: orang Bira, orang Berau, Orang Mention, orang Baham enz., doch moet men deze namen niet vereenzelvigen met stammen, daar dit territoriale verzamelnamen zijn. Zoo bestaan de orang Bira, nog wel uit een kleine 20-tal stammen. Het onderscheid tusschen stam en familie is overigens zeer moeilijk aan te geven.

b Sterkte. Vide vroegere verhandelingen.

De volkstelling 1930 wees een totaal aantal zielen aan van de onderafdeeling West Nieuw Guinea van 44848, te weten 23821 mannen en 21027 vrouwen (zie ook "voorloopige uitkomsten Volkstelling 1930, 2e gedeelte, Buitengewesten, in bibliotheek aanwezig). Een oorzaak van het overigens geringe mannenoverschot is niet aan te geven.

Onder dit zielen aantal is begrepen een schatting van 1410 mannen en 1265 vrouwen, geschat op grond van registratie-cijfers verzameld tijdens patrouilletochten in de streek van het Amaroë en Atinjoemeer en de streek ten Zuiden en ten Oosten daarvan tot en met het Kamoendangebied.

Het aantal Europeanen, Chineezers en andere Vreemde Oosterlingen onder het zielen aantal begrepen bedraagt in totaal 702. De Inheemschen zijn onder te verdeelen in Gouvernementsonderhoorigen en Zelfbestuursonderhoorigen. De verhoudingscijfers van deze groepen bedragen ongeveer 1 : 99.

Een zeer ruwe schatting geeft een bevolkingsdichtheid van 2 per KM² aan. De Volkstelling 1920 wees een zielen aantal van 30022 zielen aan. Het groote verschil met de telling 1930 moet in de eerste plaats ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... stuurmiddelen.

In de Mimikastreek is opmerkelijk dat naar het Oosten de bevolking steeds dichter wordt. Een dicht bevolkingscentrum bevindt zich aan de Waniarivier, waar drie groote kampongs zoo goed als vlak naast elkaar liggen. Aangenomen wordt dat in het landschap Kapauer de Bevolking in aantal achteruit gaat, hoewel zulks niet wetenschappelijk vaststaat. Van Zendingzijde werd destijds als reden hiervan opgegeven de hooge bruidschat welke jonge mannen verplicht met oudere vrouwen te huwen die goedkooper zijn, daar zij eerst op ouderen leeftijd voldoende harta bezitten om zich een jonge vrouw te kunnen aanschaffen.

Anderzijds werden echter door mij ook vele huwelijken geconstateerd door jonge lieden onderling gesloten. De huwelijkschat wordt bovendien niet ineens betaald doch betaalt de Papoea er bij wijze van spreken gedurende zijn heele leven aan.

c Godsdienst. Zie vorige verhandelingen.

Ook thans overheerscht nog het Animisme, hoewel gestadig het Christendom en hoewel in mindere mate, het Mohamedanisme veld winnen, voornamelijk onder de kustbevolking. Voor een goed begrip van het Animisme is de kennismaking van Wilkens studie over "het Animisme bij de Volken van den Indischen Archipel" nog niet te ontberen, ondanks de bestaande moderner wetenschappelijke begrippen hieromtrent. Wilkens verspreide geschriften waarin deze studie voorkomt is in de Bibliotheek te Ambon aanwezig.

De bergbevolking is of animistisch of Christen. Eerst in de laatste jaren is de Zending zich meer gaan bemoeien met de bergbevolking van het landschap Kapauer. Bepaalde men zich tevoren nog slechts tot enkele kampongs aan de kust van dit land-

schap (Sakertemin, Air Besar, Daneweria, Werba en Kokas) sinds de Missie in 1929 het landschap Kapauer ook in haar veld van werkzaamheden betrok, - tevoren was het de Missie uitsluitend toegestaan te werken in de Mimikastreek-, is de Zending ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... Financieel te zwak staande om het werk hier te kunnen uitbreiden is het verband hiermede in 1930 het ressort Kapauer en Kaimana (met Argoenibaai) tevoren het dienstressort uitmakende van den Zendelingleeraar van de Utrechtsche Zendingsvereniging (UZV) met standplaats Fakfak, door deze vereniging overgedragen aan den Indische Kerk, welke direct met een "klein leger" van Amboneesche goeroe's de geheele kuststrook vanaf Goras tot Fakfak en vanaf Borowai tot Kaap Boeroe, met inbegrip van de Argoenibaai bezette, waarbij bestaande posten van de UZV werden gehandhaafd toch in beheer kwamen bij de Indische Kerk, terwijl de goeroe's goeddeels overgingen in dienst van de Indische Kerk. Had tevoren de Zending leeraar in dit ressort slechts het beheer over 11 gesubsidieerde en 5 ongesubsidieerde scholen, kort na de overgang van het ressort in handen van de Indische Kerk, was het aantal ongesubsidieerde scholen toegenomen tot 26 scholen. In dezelfde tijd richtte de Missie in de landstreek Kapauer een 10-tal volksscholen op, welke mede alle ongesubsidieerd bleven.

Als vertegenwoordigers van de Indische Kerk zijn te Fakfak en Kaimana Inlandsche leeraars geplaatst, die met het directe toezicht op de onder hun werkende goeroe's zijn belast. De beide Inlandsch leeraars staan ter beschikking van den Hulpprediker, welke het beheer over dit ressort voert en te Ambon woonachtig is. Af en toe worden dienstreizen door deze hulpprediker in dit ressort gemaakt.

Na de opheffing van de zg. scheidingslijn tusschen de terreinen van actie van Zending en Missie, welke tot 1928 heeft bestaan en waardoor het de Missie niet toegestaan was te werken in de onderafdeeling West Nieuw Guinea m.u.z. van het Mimikagebied, heeft de Missie niet alleen de Kapauer als terrein harer werkzaamheden gekozen, doch ook de streek ten Zuiden van de Bintoenigolf. Hier ging het hard tegen hard. De Zending i.c. de UZV zag met spijt de komst van de Missie in haar ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... plaats, waar echter tevoren reeds jarenlang door de Zending was gewerkt, en waartoe de oudste Protestantsche gemeenten van de onderafdeeling behooren, namelijk Idora en Jakati, welke kampongs reeds meer dan 20 jaar een goeroe hebben, had aan de Zending tot dusverre nog niet de resultaten opgeleverd, die ervan verwacht waren. De bevolkingsdichtheid bleek belangrijk minder te zijn dan oorspronkelijk verwacht was, terwijl de groote afstanden tusschen de bevolkingscentra eveneens een handicap vormde voor een voorspoedige uitbreiding van het werk. Daarnaevens sukkelde de UZV ook hier aan een chronisch gebrek aan goeroe's, waardoor meerdere kampongs welke reeds lange tijd op een goeroe wachtten, zooals Maniboy en Tofoy, niet konden worden bezet. Deze laatste omstandigheid, benevens eenige actie van R.K. Chineesche handelaars te Babo, wier propaganda echter niet van egoistische oogmerken vrij was te pleiten, maakte dat de Missie bij haar komst direct resultaat kon boeken, het eerst in de kampongs Tofoy en Maniboy bovengenoemd, doch ook in het binnenland, dat tot dusverre geheel door de Zending was verwaarloosd. Eigenaardig was, dat zoodra

het bekend was dat de Missie goeroe's zou plaatsen in de kampongs Tofoy en Maniboy de Zending leeraar thans wel in staat bleek te zijn daar goeroe's te plaatsen en dit dan ook deed.

In verband met het feit dat Maniboy gerekend moet worden te behooren tot de zgn. "Vogelkop", welk gebied bij bestuursmaatregelen in 1928 genomen door den Gouverneur der Molukken L. van Sandick in het belang van de orde en rust is gesloten voor de dubbele Zending, waar alzoo de Missie niet mag werken, werd van bestuurswege der Missie niet toegestaan er een goeroe te plaatsen. De daar geplaatste Missiegoeroe werd verplaatst doch had tijdens zijn kortstondig verblijf reeds een deel van de bevolking onder zijn aanhang, en aldaar een kerkje tevens school doen bouwen. Thans is te Maniboy een goeroe van de UZV en te Tofoy zoowel een goeroe ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... Door het voorbeeld van Missie daartoe aangespoord, die in de binnenlandsche kampong Teniba een goeroe plaatste, haastte de zending zich, nadat het jarenlang dit binnenland had verwaarloosd, dan wel niet bij machte was geweest het te bezetten, het terrein aldaar niet geheel te verliezen. Teniba en Mabriema werden tenslotte voor de Missie gewonnen, de kampongs Ferwata en Marjadi voor de zending, terwijl de bevolking van Wararoma deels de Missie en deels de Zending aanhangt.

Onder de R.K. Chineezten te Babo wordt eveneens door de Missie gewerkt. Een volksschool voor de Chineesche kinderen werd aldaar opgericht. Behalve in de kampong Tofoy aan de Senindara, werkt de Missie voorts nog in de kampong Soy. Ook in deze kampong zitten en een Missiegoeroe en een Zendingsoeroe. Vooral de bevolking van de kampongs Soy en Tofoy heeft de Zending weinig voldoening geschonken, daar zij tevoren te Tanahmerah verzameld, aldaar reeds jarenlang een Zendingsoeroe hadden gehad en grootendeels tot het Portestantsche geloof waren overgegaan en zich thans deels wendde tot de Missie.

Waren er ten tijde dat uitsluitend de Zending nog werkzaam was in de streek Zuidelijk van de Bintoenigolf, aldaar slechts 5 gesubsidieerde volksscholen, thans zijn in dat gebied bovendien nog 4 ongesubsidieerde Zendingvolksscholen en 5 ongesubsidieerde Missievolksscholen.

In de hals van de Vogelkop en in de Vogelkopstreek ten N. van de Bintoenigolf heeft voorts de Zending 5 gesubsidieerde en 2 ongesubsidieerde volksscholen. De Missiescholen en Missiearbeid in het landschap Kapauer en Bintoeni staan onder toezicht van een Pastoor, welke als voorloopige woonplaats heeft de kampong Brongkendik bij Fakfak.

In het ressort van de Zendingleeraar te Inanwatan, hetwelk omvat de streek ten Noorden van de Mac Cluergolf en de N.W. kust tot aan Tandjong Sele zijn momenteel 13 gesubsidieerde en 1 ongesubsidieerde school. Ook hier beperkt zich het werk nog hoofdzakelijk tot de kustbevolking. Hier heeft de ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... staan dat geheele kuststreken hier nog verstoken zijn van de beschavingsinvloeden welke Zending en Missie uitgaan. Genoemd moge worden de streek vanaf de Weriagar tot aan de Birarivier en vanaf de Kaiboës tot aan Tandjong Sele met een nog absoluut heidensche bevolking.

Naast het veilige gevoel dat de UZV hier moet bezitten omdat zij het werk langs lijnen van geleidelijkheid tot ontwikkeling kan brengen, immers voor concurrentie van Missiezijde heeft tot dusverre geen vrees bestaan, welk gevoel echter ook tot inactiviteit aanleiding kan geven, moet als oorzaak van dit onbewerkt laten van geheele gebieden opgegeven worden de weinig financieele draagkracht van deze vereeniging en haar gesukkel met het krijgen van behoorlijk opgeleide krachten als goeroe's. De eisch van gelijdelijkheid bij de uitbreiding van het Zendingswerk noodwendig te betrachten, wordt echter in dit geval verkeerdelijk geheel beheerscht door de financieele kant van het vraagstuk, daar uitbreidingsmogelijkheden in die genoemde streken zich volop voordoen en daarbij op de volle medewerking van het Bestuur zou kunnen worden gerekend. De bergstreken van dit ressort bieden daarentegen nog weinig mogelijkheden, daar onze bestuursbemoeningen met die streken nog gering zijn.

In een tweetal bergkampongs wordt momenteel door de Zending gewerkt, namelijk Mogetemin en Seribau. Dat het werk onder de primitieve bergstammen zeer moeilijk is en men daarvoor over bij uitstek geschikte goeroe's moet kunnen beschikken, is wel gebleken uit de moordzaak in April 1931 voorgevallen te kampong Bagaraga, waarbij een aldaar geplaatste goeroe door de bevolking werd vermoord en uit het voornemen dat bestaan heeft om een goeroe van Mogetemin in Mei van dit jaar te vermoorden. Te Bagaraga was eerst ongeveer een jaar een goeroe geplaatst, terwijl Mogetemin reeds een 12-tal jaren in het bezit is van een goeroe. In Bagaraga is ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... de goeroe, die oorspronkelijk vandaar was weggehaald geworden, weer geplaatst is. In begin van dit jaar werd door de Zending een mooi succes geboekt in de Kaiboestreek alwaar de bevolking van de kampongs Teminaboean, Wersar en Konda zoo goed als geheel werd gedoopt.

Uitsluitend domein van de Missie is het Mimikagebied. Zij heeft hier twaalf gesubsidieerde scholen. Kokenaoe en Oeta zijn standplaatsen van Pastoors. Zooals boven reeds gezegd, mag aangenomen worden dat onder de heidenen het Christendom steeds meer veld wint, vooral waar in de laatste jaren de propaganda voor het Christendom door actiever optreden van Zendingszijde en door de komst van de Missie in deze streken, sterk in kracht is toegenomen. Overal waar gewerkt wordt in een eenigzins Mohammedaansche omgeving boekt het Christendom echter weinig of geen succes (Argoenibaai).

Onder de heidenen wordt van Mohamedaansche zijde weinig propaganda voor Mohamad's leer gevoerd. Slechts enkele lieden, hoogstens een of twee, gaan jaarlijks ter bedevaart; voornamelijk afkomstig uit de Mohamedaansche kuststreken van het Landschap Kapauer. Uitbreiding van dit geloof vond op normale wijze plaats.

Korten tijd geleden deed in de buurt van Fakkak, in de Patipibaai en de Argoenibaai het verhaal de ronde, dat een Turksch oorlogsschip zou komen en alle heidenen die niet tot het Mohamedanisme overgingen door de bemanning van dat schip zouden worden afgeslacht. In enkele kampongs verwekte dit eenige onrust. Een ingesteld onderzoek wees de oorsprong van dit verhaal niet uit, doch wordt vermoed dat enkele Turken, die hier begin dit jaar zijn geweest en in de kampongs oude borden enz.

wilden opkopen, waartoe zij echter geen vergunning kregen, dit verhaal hebben verspreid. Tijdens hun verblijf in de onderafdeeling werden door hen bezocht Kaimana, op doorreis per KPM naar Fakfak, waarna zij Fakfak via Patipi per zeilboot naar Kokas zijn gereisd, waar zij weer aan boord ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... het verzoek ontvangen op Vrijdag en ander Mohamedaansche feestdagen naast de Nederlandsche vlag de "bandera Islam" te mogen hijschen, waartegen dzz. geen bedenkingen werden gemaakt.

De kustbevolking van de Argoenibaai is gedurende de laatste 10 jaren goeddeels voor het Mohamedanisme gewonnen, ondanks het feit dat de Zending aldaar ook reeds ongeveer 7 jaren werkzaam is. Propaganda voor het Mohamedanisme is aldaar voornamelijk gevoerd vanuit Kaimana. Tegen het verzoek van de lieden daar om een Imam te mogen hebben, speciaal voor de Argoenibaai, - tevoren werden zij door den Imam te Kaimana bediend-, werden dzz. geen bedenkingen geopperd. Tot op heden is er echter nog geen Imam gekomen.

Verschillende Imams in de Mohamedaansche streken van de onderafdeeling werden van aanstellingsbesluiten van het Zelfbestuur van Tidore voorzien, door tusschenkomst van het bestuur. Uitsluitend de Indische Kerk heeft goeroe's geplaatst in absoluut Mohamedaansche streken, zooals Goras en Tanama (landstreek Kapauer) en Seraran (Argoenibaai). Het bijwonen van het godsdienstonderwijs is voor Mohamedaansche schoolkinderen niet verplicht. Het geheele onderwijs is echter doordrenkt van Christelijk godsdienstige beginselen. Merkbare invloed heeft dat echter niet op de Mohamedaansche jeugd, noch zien de ouders daar bezwaren in. Te Kaimana zijn twee Imams en twee mesdjids, te weten die van kampong Ceram en die van kampong Boeton. De eerste is die van de eigenlijke bevolking. Beide Imams liggen voortdurend met elkaar overhoop en eischen ieder voor zich het recht voor zich om de "Vrijdagsdienst" uitsluitend te mogen houden. Thans houden beiden deze dienst, elk in hun eigen mesdjid. Moeilijkheden geeft deze toestand slechts bij het sluiten van huwelijken en uitspreken van echtscheidingen, minder bij andere godsdienstige ceremoniën. Zoo kan het voorkomen dat, als om een of andere reden de eene imam weigert ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... overloopt naar den anderen Imam. Aanbeveling verdient het iedere bevoegdheid in het besluit van hun aanstelling te stimuleren in zooverre dat de Imam Boeton uitsluitend bemoeienis heeft bijv. recht tot huwelijk sluiten, echtscheidingen uitspreken, kennismaken van roedjoe's, met de uitheemsche bevolking en de Imam Ceram dezelfde rechten bezit uitsluitend ten aanzien van de eigenlijke inheemsche bevolking.

Over het algemeen dient het voorts aanbeveling, dat op het stuk van "huwelijksluiters" regelend wordt opgetreden door het Zelfbestuur van Tidore. In verband met het overlijden van den Radja van Ati-Ati, Hadji Haroena, een vroom Mohamedaan, in Februari 1932, waarna oneenigheden ontstonden over den boedel tusschen zijn erfgenamen, werd door mij te Fakfak ingesteld een Raad Agama, welk opdracht kreeg deze boedelkwestie te regelen.

Het bleek al spoedig dat het werk van deze "Raad Agama" door enkele belanghebbenden in deze boedel werd bemoeilijkt, hoofdzakelijk op grond van persoonlijke

kwesties' met den Voorzitter van de Raad Agama, een Arabier. Aanbeveling verdient het daarom deze Raad Agama een vaste grondslag te geven, i.c. te doen erkennen als zoodanig, dan wel in andere samenstelling door het Zelfbestuur van Tidore en bij Zelfbestuursbesluit een reglement, regelende de bevoegdheden en de rechtsgevolgen van uitspraken van de Raad Agama vast te stellen.

De Radja van Namatotte liet kortgeleden een mesdjid bouwen in zijn kampong, Namatotte, waarvoor niet alleen zijn Mohamedaansche onderhoorigen, toch ook de heidenen moesten werken. In verband met de groote belastingachterstand in zijn gebied werd destijds den bestuursassistent opgedragen den Radja aan te zeggen de werkzaamheden hieraan voorloopig stop te zetten, voorzover tenminste betreft de diensten die door de bevolking moesten worden verleend. Het Mohamedaansche godsdienstonderwijs bepaalt zich in de geheele onderafdeeling tot het "mengadji"... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... werk in de Mimikastreek.

Sinds 1927 is de Missie daar werkzaam en de resultaten zijn helaas gering. Als oorzaken hiervan moeten genoemd worden de zeer primitieve zeden en gebruiken van de bevolking en de moeilijkheden welke de Missie in den aanvang ondervond met de taal.

Het ressort is bovendien zeer lastig te bereizen. Bepaalde tijden van het jaar is men aan zijn stoel gebonden daar prauwreizen dan onmogelijk zijn en de verbindingen over land namelijk langs het strand van geen belang zijn, indien met niet elk oogenblik voor het oversteken van riviermondingen over een vaartuig kan beschikken. Evenals elders in West Nieuw Guinea, werkt de Missie ook hier met Keieesche goeroe's.

De "goeroe Ambon" is over het algemeen voor goeroe en opvoeder in de wieg gelegd, tenminste kan een doorsnee Keieesche goeroe geen vergelijking met hem doorstaan. En ondanks het feit dat een Pastoor over het algemeen het dubbele van het werk doet van een Hulpprediker of Zendeling leeraar voor zijn ressort, zijn toch de "goeroe's de kurk waarop Zending en Missie moet drijven. Evangeliesatiearbeid onder de kampongbevolking geschiedt bijna uitsluitend door de "goeroe's". Het zoo belangrijke pionierswerk wordt door hen verricht. Pastoor en Zendeling moeten zich in den beginne vooral houden bij het toezicht op de schooljes. Is eenmaal een kern gelegd, is er een jongere generatie dan eerst kan het werk van den Pastoor en Zendeling beter zijn tot zijn recht komen.

Tenslotte wil ik nog even terugkomen op de kwestie "dubbele zending." Dubbele zending is gebleken een prikkel te zijn voor beide betrokken partijen, zich in het belang van het Christendom tot het uiterste in te spannen. De bevolking kan hiermede niets anders dan gebaat zijn, want voor geestelijk nadeelige gevolgen behoeft men bij den over het algemeen gelijkmoedigen Papoea ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... gebied als West Nieuw Guinea hier en daar heeft moeten leiden tot het elkaar dwarszitten in dezelfde kampong, waardoor verwijdering kan ontstaan tusschen de zoo'n kampong samenstellende deelen.

Van groot belang is daarom dat waar dubbele Zending bestaat de leiding in handen is van ervaren krachten. Kan daarop worden gerekend van bestuurszijde dan zou, indien mijn advies gevraagd zou worden omtrent de openstelling van de "Vogel-

kop" voor dubbele Zending, dit advies gunstig kunnen leiden. Gedeelten van de kuststreek van het gebied van de Vogelkop zouden echter ook zonder die garantie reeds n.b.m. kunnen worden opengesteld voor dubbele zending, i.c. de reeds bovengenoemde streken van de Weriagar tot aan de Bira en van de Kaiboës tot aan Tandjong Sele.

Voor deze streken toch heeft de Zending, thans reeds meer dan 15 jaren in dat ressort werkzaam, zoo goed als geen belangstelling getoond, zoodat het verbod van dubbele zending in de Vogelkop, oorspronkelijk bedoeld als een maatregel genomen in het belang van de goede orde en rust dus in het belang van de bevolking zich thans tegen de bevolking keert, daar zij verstoken blijft van de beschavingsarbeid van Zending en Missie.

d Taal. Zie vroegere verhandelingen.

Mij bekende taalgebieden zijn: De Kaiboësstreek, de streek rondom Amaroe en Atinjoemeer, en de bergstreken ten Zuiden van het Atinjoemeer, de beneden Kais- en Metamanistreek, de Birastreek, de Tarofstreek, de Beraustreek, de Barmastreek (langs de bovenloop Sebjarivier), de streek rondom het uiterste Oosten van de Bintoenigolf (bahasa Windessi), het landschap Kapauer, het landschap Baham (Bahasa Patimoeni), de Argoenibaai, de Mimika.

Met deze opsomming is men nog lang niet aan het einde. Het meest uitgestrekte taalgebied is dat van het Mimikaansch, dat men langs de geheele Zuidkust vanaf Lakahija spreekt. De Oostgrens is niet bekend, ligt echter meer Oostelijk, dan de onderafdeelingsgrens.

De "bahasa Onin of Patipi" de zgn. ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... schiereiland Onin en in de buurt van Kaimana en Namat, dus door die bevolking die van vroeger aanraking heeft gehad met lieden van Ceram en Gorom. Zij bezit dan ook veel Ceramsche bestanddelen.

In de bibliotheek van Fakfak is een woordenlijst aanwezig der taal die gesproken wordt in het gebergte van Kapauer tot aan Sekar opgesteld door wijlen C.J.F. le Cocq d'Armandville.

e Bewapening en vechtwijze.

In eind 1929 werd een patrouille gemaakt in het gebied van de bovenlopen van de rivieren Sebjar, Weriagar en Kamoendan ter inname van de onder de bevolking nog in omloop zijnde vogeljachtgeweren, welke waarschijnlijk ten tijde dat de paradijsvogeljacht nog gouden bergen beloofde, aldaar vanuit de Manokwarikant zijn ingevoerd geworden. Nadien is nog eene gerapporteerd geworden het gebruik van een geweer bij een hongitocht in het gebied tusschen Sebjar en Wassianrivier. In het landschap Kapauer en Baham moeten naar verluid ook nog enkele vogeljachtgeweren onder de bevolking zijn.

Het gewone wapen is de lans, in de Mimikastreek ook pijl en boog. Lansen met

gesneden ijzeren punten treft men voornamelijk in de kuststreken aan; in de bergstreken hebben de meeste lans- en bamboepunten. Het gebruik van vergiftigde lans- en pijlpunten is niet bekend.

De steenen knotsen, voorkomende in de Mimikastreek, zijn ongeveer 1 à 1,50 M lange knuppels waarvan het ondereinde geslagen wordt in een van een rondgat voorziene steen, die hoekig, meestal stervormig is geslepen. De knots wordt meer gebruikt als afstraffingsmiddel, niet als wapen. Bij onderlinge vechtpartijen slaat men elkaar met de knots. De beleedigde partij heeft de voorrang, doet de eerste slag, waarna zij de wederpartij gelegenheid biedt haar een slag terug te geven; een man wendt dan bijv. het onderste deel van zijn rug naar de andere partij toe die hem daarop met een knots ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... een overval werd gerapporteerd, welke bij nacht had plaats gevonden. In streken waar sagoeweer voorkomt, wordt gewoonlijk eerst "de moed er wat ingebracht", alvorens men tot een aanval overgaat.

f Woningen en gebouwen. Zie vroegere verhandelingen.

In de Vogelkop in de streken rondom Atinjoe en Amaroemeer en ten Zuiden daarvan werden nog boomwoningen aangetroffen, meestal gebouwd op boomstammen, waarvan de kruin zo goed als geheel was afgekap. Ook werden daar woningen aangetroffen gebouwd op ongeveer 10 M hoge palen. Bij beide soort woningen gaf een smalle ladder van rottan of van dun hout toegang tot de woning. Meestal stonden zij op de toppen van heuvels en dienden als zoodanig mede als observatieposten, tenminste nooit kon nog een patrouille ongemerkt ook maar in de buurt van dergelijke woningen komen. Deze buitengewone huizenbouw is een gevolg van de eisch om zich te beveiligen tegen vijanden. Datzelfde oogmerk heeft men in de Amaroestreek, waar rondom de woningen of een groep van woningen een houten pagar werd aangetroffen, van \pm 2 M hoogte waarin slechts één nauwe opening, waardoor men zich moet wringen, toegang biedt tot het woonerf.

De bergstreken van de Vogelkop kennen nog familiewoningen al zijn deze ook niet zoo groot. Meestal wonen er 10 tot 15 menschen in. In de kuststreken ziet men familiewoningen nog maar zelden.

De woningen waarin de doodenfeesten gevierd worden in het landschap Kapauer krijgen op den duur echter ook het voorkomen van familiewoningen.

Men begint met het opzetten van een ruim huis, dat zich langzamerhand uitbreidt met allerlei afdakjes en bijbouwingen van kamponglieden die geen eigen woning in de kampong hebben doch voor het feest in de kampong verblijfplaats moeten hebben. Waar het midden in een kampong staat tusschen andere huizen, worden deze erbij getrokken.

Voor het bouwen van het feesthuis worden uit gemakzucht vaak materialen van de ... rest (1 regel) ontbreekt, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... gebruikt, welke daardoor een vervallen aanzien krijgen en soms onbewoonbaar worden, wederom een reden om met het heele huisgezin in het feesthuis te trekken. Zoo heb ik wel eens

gezien dat een kampong tenslotte uit niets anders bestond dan één groot feesthuis, waar de heele bevolking in hokte (kampong Oie in de Patipibaai). Waar de voorbereidingen voor zulk een feest ongeveer een jaar duren en het eigenlijke feest daarna maandenlang wordt gevierd, vroeger zelfs 2 tot 3 jaren, mag men zulke feesthuizen beschouwen als een middel om een tijdlang aan de verplichting om een eigen woning te hebben te ontduiken. Bijzondere versieringen heeft zulk een feesthuis niet. Aan de achterzijde of opzij in de open lucht is een stellage aan het huis gebouwd, waarop in een groot vierkant, middels planken een smalle gaanderij is gemaakt, waarover achterelkaar wordt gedanst. Binnenshuis worden, wanneer het feest gevierd zal worden de schedels van gestorven familieleden op een verhooging verzameld, waarboven het model van een prauw van goed of foeja gemaakt, wordt opgehangen. De ceremoniemeester heet "nakoda" of schipper en zorgt dat de zielen der voorvaderen veilig per prauw het zielenland bereiken. Eerst, wanneer het doodenfeest gevierd is, komen de zielen tot rust. Na afloop van het feest worden de schedels opgeborgen op een eilandje voor de kust, of in rotsholen in het gebergte. Men besteedt er daarna geen bijzondere zorgen meer aan.

De woningbouw in de Mimika werd bereids besproken.

In de Mimikastreek treft men ook feesthuizen aan, hooge langwerpige loodsen op het zand aan het strand of aan de riviermondingen, dan wel langs de oeverkanten gebouwd. Het feest, ter gelegenheid waarvan zulk een feesthuis wordt opgezet, is het feest van de doorboring van het neustusschenschot. Door deze behandeling, waarbij onder de neusvleugels het neustusschenschot met een puntige rottanstok van 1 cM middellijn, wordt doorboord, worden de jongens, die de puberteitsjaren hebben bereikt, als stamleden opgenomen. De zielen der afgestorvenen mogen ook hierbij niet mankeeren en worden na een bijzondere ceremonie geacht hun intrek te hebben genomen in een paal, welke met allerlei menselijke figuren en andere motieven van houtsnijwerk versierd, midden voor het feesthuis wordt opgericht. Het feesthuis is van 15 tot 20 lang, ongeveer 6 M breed, bij een hoogte van 6 á 8 M. De wanden zijn van gevlochten matten, het dak van atap.

In de bergstreken van de Vogelkop moeten ook nog "roemah pemali" voorkomen, doch is het mij nooit gelukt zulk een huis te zien te krijgen.

g Middelen van bestaan. Zie vorige verhandelingen.

In de handel is in het kort de toestand zoo, dat de groothandel uitsluitend in handen is van Chineezen en enkele Arabieren, terwijl de tusschenhandel voor het grootste deel in diezelfde handen is.

De tusschenhandel is voor $\frac{3}{4}$ ruilhandel. Waar zij in enkele streken in handen is van inheemschen is zij geheel ruilhandel. Voorbeelden van tusschenhandel uitgeoefend door inheemschen: in het stroomgebied van de Kamoendanbovenloop, komen geregeld Argoeniërs van den overwal, die hun goederen: Kains, parangs, messen, tabak enz. inruilen tegen de damar van de bergbevolking; in de stroomgebieden van de Bewarre en Timavorre bestaat eenzelfde ruilhandel tusschen de bergbevolking en de

kustbevolking, voornamelijk de lieden van de kampongs Arandai en Ketjap aan de benedenloop van de Sebijar; in de Otaweri en Bomberaistreek wordt een geregelde ruilhandel gedreven op dezelfde wijze als bovenbedoeld door de lieden van Goras met de bevolking aan deze rivieren gevestigd.

Landbouw wordt door de Inheemsche bevolking alleen gedreven ter voorziening in eigen behoefte. Een bron van inkomsten levert zij niet voor haar op.

Culturen van overjarige gewassen, ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) De klappercultuur is van zeer geringe beteekenis, wegens het gebrek aan daarvoor geschikte terreinen en de allerwegen voorkomende varkensplaag.

Een ernstige poging tot invoering van andere cultures is nog nooit ondernomen geworden. Behalve door de bevolking in kleine tuintjes nabij de kampongs, wordt de klappercultuur beoefend op een drietal erfpachtspercelen, dat in de onderafdeeling is uitgegeven, namelijk "Karawatoe" gelegen op het gelijknamige eiland "Bitsjari" in de Bitsjaribaai en "Serota" in de Kamraubaai, alle drie in het ressort Kaimana.

Andere eenigzins van belang zijnde klappertuinen in handen van vreemdelingen zijn gelegen aan de Tritonbaai bij Lobo, twee huurperceelen, achter de bestuursvestiging Kaimana, op huurperceelen, op het eiland Nanessa in de bocht van Lakahija en in de Mimikastreek bij Oeta (huurperceelen).

Bevolkingstuinen van eenig belang liggen in de Kalabrastreek en bij kampong Konda (ressort Teminaboean) bij kampong Berari in de Argoenibaai, achter en bij de plaats Kaimana en in de Tritonbaai bij Lobo.

Bij de kampongs Jahadian en Moegim zijn twee klappertuintjes in aanleg. In de bergstreken boven Kampongbaroe en Teminaboean zijn klappers van bestuurswege verstrekt aan de bevolking.

De beste mogelijkheden voor de klappercultuur bieden de streek ten Westen van de Kaiboës en het Mimikaressort. Het hoofdmiddel van bestaan is nog steeds de inzameling van bosch en zeeproducten, voornamelijk damar, muskaatnoten, foelie, sagoe, massoi, geelhout, ijzerhout, koelie lawang en wat zeeproducten betreft: lola of trocascelpen en tripang.

Jacht en visscherij worden door de inheemsche bevolking uitsluitend ter voorziening in eigen behoeften uitgeoefend.

Veeteelt bestaat nergens; men mag de aanwezigheid van enkele kippen in een kampong nog niet met de naam pluimveeteelt bestempelen, noch van het hier en daar houden van een "babi piara", het bestaan van een varkensteelt afleiden.

Inheemsche nij ... rest (1 regel) ontbreekt, reeds vergaan (aantekening KBZ) nijverheid komt niet voor. Wel treft men hier en daar in een kampong een smederij in oervorm aan of ziet men de vrouwen bezig met het vlechten van een mandje, doch zijn de producten van de arbeid uitsluitend voor eigen gebruik bestemd. Lieden van de Kaiboësstreek en de streek ten Westen daarvan verhuren zich als koelie op klapperondernemingen in het Sorongsche. De betaling f 2,50 per maand plus voeding, moet minimaal genoemd worden, echter moet men niet uit het oog verliezen dat van geregelde arbeid geen sprake is bij deze menschen.

Van de kampongs Moegim en Inanwatan en ook uit de Tanah-merahstreek en achter uit de Bintoeni, zoeken jonge mannen werk op Kokas en Fakfak als bediende of als losse koelie. Uitzonderingen daargelaten voldoen deze jongens weinig als bediende. Zij zijn leui [*lui*] en wispelturig en hebben aan geregelde arbeid een broertje dood. Nu komt dit dan ook in hun salaris tot uiting. Vaak werken zij als bediende slechts voor de kost en kleeding. De meer ervarenen hebben tractementen van f 3.-- tot f 5.-- plus voeding. De uitstekenden die als djongos bij Europeanen werken krijgen f 10.-- tot f 15.-- tractement, plus voeding.

Uit de Argoenibaaï gaan men vaak als damarzoeker naar de Mimikastreek. Men begint met een voorschot op te nemen bij den Chinees voor wie men gaat werken. Van bestuurszijde wordt gezorgd dat de Chinees voorts de belasting van den man betaalt, welke betaling natuurlijk ook op zijn schuldrekening wordt gebracht. Voet aan wal gezet in de Mimikastreek heeft men meestal al een schuld van f 10.-- tot f 15.--. Voeding, rijst en sagoe, moet men uit de toko van den Chinees halen, andere levensbehoefte evenzoo, zoodat men, tenzij al zeer ijverig wordt gewerkt, voortdurend in de schuld blijft. Men neemt dan ook vaak vrouwen en kinderen mee en blijft er ongeveer een jaar, dan wel het komt er van dat de man aan een ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) Verscheidene Argoeniërs hebben zich op deze wijze voor goed in de Mimikastreek gevestigd als damarhalers.

Te Teminaboean en te Larejezie, achterin de Bintoeni, bezitten enkele Chineezen een stokerij van koelit-lawangolie. Als koelie in deze bedrijfjes werkzaam vinden de jonge mannen uit de omgeving van deze stokerijen eenig middel van bestaan.

Met ingang van Mei 1930 werd de landschapshoutzagerij te Kokas, welk te voren aan een particulier was verhuurd, door den Dienst van het Boschwezen in exploitatie genomen ten bate van de Landschapskas. De houtaankoop ten behoeve van deze zagerij brengt een flink bedrag aan contant geld onder de bevolking van de kampongs in de omgeving van Kokas.

De aandacht moge nog speciaal worden gevestigd op het medegedeelde op blz. 23 van de vervolgmemoire ddo. 31 November 1925 van den Assistent Resident t.t. S.J. van Geuns. Overzichtshalve neem ik dit gedeelte hieronder over:

"Waar de dichtbevolkte streken in de stroomgebieden van de Bira- en Kaisrivieren, ressorterende onder het bestuursressort Berau zoo langzamerhand gebrek beginnen te krijgen aan waardevolle boschproducten doch overigens als het ware overdekt zijn met sagobosschen, verdient het aanbeveling met kracht bij de bevolking erop aan te dringen om voortaan de sago in zoodanigen vorm te bereiden, dat die voor export geschikt is (n.l. in den vorm van koekjes als op Ceram gebruikelijk). Daartoe benoedigde vormen werden haar reeds eenigen tijd geleden van bestuurswege verstrekt. De op Papoeasche wijze vervaardigde sago is te spoedig aan bederf onderhevig en alzoo voor export minder geschikt. Meer afdoende zou die bereidingswijze bij de bevolking ingang vinden, indien zij in de gelegenheid wordt gesteld zich practisch hierin te bekwamen onder leiding van eenige daarin bedreven Cerammers, opzettelijk daartoe uitgezonderd. Waar het hier een algemeen belang geldt zouden de hiervoor benoedigde ... rest (1 regel)

ontbreekt, reeds vergaan (aantekening KBZ) landschapskas kunnen worden gebracht. Aan dit plan is eerst kort geleden een begin van uitvoering gegeven door de uitzending van een achttal Ceram mannen en vrouwen, die momenteel te Inanwatan te werk zijn gesteld."

Met het bovenstaande wordt door mij ten volle ingestemd. Jammer is het, dat destijds wegens gebrek aan belangstelling bij het Inlandsch bestuur en door onvoldoende controle, deze proef zoo goed als mislukt is. Niet omdat men in die streken gebrek begint te krijgen aan waardevolle boschproducten, wat slechts ten deele juist is, is deze proef van zoo groot belang, maar omdat heele streken aangewezen zijn uitsluitend op de aanmaak van sago als middel van bestaan en geen andere waardevolle bosschen bezitten. Voor een herhaling van zulk een proef komen dan ook deze streken het eerst in aanmerking. Begonnen dient te worden in die kampongs, waar geacht mag worden dat de bevolking eenigzins het nut van de proef kan inzien, waar zij door jarenlange beschavingsarbeid van de zending, welke in de daarvoor in aanmerking komende streken werkt, haar meest primitieve zeden en gebruiken heeft afgelegd. Zulke kampongs zijn Inanwatan, Moegim en Jahadian in de Beraustreek en Idore en Jakati achter in de Bintoeni. Nog vele andere kampongs zouden hier genoemd kunnen worden, doch bovengenoemde komen m.i. het eerst voor een dergelijke proef, wat Inanwatan betreft van een herhaling van zulk een proef in aanmerking. De drie eerstgenoemde kampongs hebben een reeds jarenlang bestaande uitvoer van sago, ruw product verpakt in sagobladeren, zgn. toemangs. Voornamelijk Boetonneesche prauwen halen hier de ruwe sago vandaan en brengen deze naar elders buiten de onderafdeeling alwaar zij tot de duurzame koekjes wordt bereid, waarna invoer ervan plaats heeft o.a. te Fakfak en Kokas. Gewenscht is het in deze Christenkampongs als leermeester te doen optreden Amboneesche Christenen die ... rest (2 regels) ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) staan, terwijl terzake de medewerking van de Zending ware in te roepen, opdat de goeroe's in de kampongs, ook Ambonneezen, de leiding van de werkzaamheden in handen krijgen, onder toezicht van het bestuur.

Behalve de volwassenen in de kampong, kan tevens de schooljeugd in het een en ander onderwezen worden. Bij de huidige zorgelijke financieele toestand van de landschapskas, ware de Districtsfondsen voor de hiervoor benodigde gelden aan te spreken. Op de ontwerp-begroting 1932 van het ressort Weriagar-Sebijar werd door bovenbedoelde proef bereids een bedrag van f 500.-- uitgetrokken, speciaal voor een proef in de Tarofstreek, hoewel bij nader inzien deze streek daarvoor niet in de eerste plaats in aanmerking komt.

h Gezondheidstoestand. Zie vorige verhandelingen.

Uit het jaarverslag 1931 van den Gouvernements Indisch Arts te Fakfak wordt overgenomen:

"Malaria komt te Fakfak in geringe mate voor. De Framboesia heerscht nog sterk in het ressort. Een ander volksziekte is verder de cascado. Filariasis is endemisch in de Beraustreek. Malaria: de miltindexbepalingen gedurende de tournee's (van

den G.I. Arts) wijzen een index van 60 - 80% in de Beraustreek en in de Argoeni-baai."

De gezondheidstoestand kan overigens over het algemeen niet ongunstig genoemd worden, hoewel de uitgestrekte moerassen waarmede de onderafdeeling voor meer dan een vierde deel is bedekt, waarin of in de buurt waarvan meer dan de helft van de bevolking haar woonplaatsen heeft, anders zou doen vermoeden.

De Papoea schijnt over het algemeen een goed aanpassingsvermogen te hebben. Opmerkelijk is namelijk het feit, dat in de Mimikastreek feitelijk één groot moeras, door den Gouvernements Indisch Arts bij de eigenlijke bevolking zoo goed als geen miltvergroting werd geconstateerd, hoewel onder de vreemdelingen daar woonachtig malaria geregeld voorkomt. Voor ernstige ... rest (1 regel) ontbreekt, reeds vergaan (aantekening KBZ) griep epidemie van 1918 gelukkig gespaard. Jaarlijks eischt wel de influenza een aantal slachtoffers terwijl in dit jaar, April en Mei, men in de streek achter in de Bintoeni, bijna kon spreken van een influenza epidemie. Vooral de kampong Idore, Jakati, Naramasa, Sarbe en Soega werden bezocht door deze ziekte. Naar schatting werd 5 tot 10% van de bevolking in die kampongs slachtoffer van deze ziekte. De ziekte is "overgewaaid" van de Manokwarikant, alwaar in de Wandammenstreek de influenza eveneens gewoed moet hebben. Het groot aantal overlevenden [overledenen] schrijft de Gouvernements Indisch Arts toe aan slechte verzorging van de zieken en slechte woningtoestand. In 1931 was het voornamelijk de Beraustreek, waar de influenza woedde. Een van mijn beste bestuursassistenten, wijlen den heer Malonda, geplaatst te Inanwatan viel toen ook als slachtoffer.

Gevallen van venerische ziekte onder de eigenlijke bevolking komen gelukkig nog zelden voor.

In Augustus 1931 werden een tweetal leprapatiënten naar Ambon gezonden ter opname in de leprozerie aldaar, terwijl in April j.l. een krankzinnige Papoea van kampong Waho (Argoenibaai) via Ambon naar Lawang werd gezonden, alwaar hij kort na aankomst is overleden.

Het aantal den Gouvernements Indisch Arts bekende gevallen van lepra bedraagt 7, waarvan 3 te Fakfak. Door de bestuursassistenten werden mij bovendien gerapporteerd 5 gevallen, dewelke naderhand door de Gouvernements Indisch Arts nog zullen worden gecontroleerd.

De gemiddelde bezetting van het landschapshospitaal te Fakfak dat een capaciteit heeft van 46 bedden bedroeg over 1931: 20. Behalve de polikliniek verbonden aan het landschapshospitaal, zijn er nog twee poliklinieken in de onderafdeeling: te Inanwatan, gehouden door den Zendeling leeraar bijgestaan door den verbandmeester van het landschap, een Papoeasche jongen; te Babo, gehouden door den Zendeling leeraar aldaar. In de Mimikastreek wordt voorts de bevolking poliklienisch behandeld door den daar aanwezigen Pastoor.

De hygiënische toestanden in de kampongs laten nog veel te wenschen over. Het moet nog veel te veel van één kant komen en dan nog voor de bevolking van niet de meest sympathieke kant, namelijk van het bestuur.

Het nut van hygiënische maatregelen, als zorg voor behoorlijke faecaliensafvoer,

voor behoorlijk drinkwater, afvoer van overtollig water in de kampongs, het bouwen van eengezinswoningen, wordt nog niet door de bevolking ingezien en bovendien zijn deze maatregelen meestal in strijd met de alles beheerschende gemakzucht welke den Papoea eigen is. Verbetering in deze toestanden, welke optimistisch gesproken vermoed mag worden geleidelijk plaats te hebben, vindt echter in een nog niet merkbaar tempo plaats, hoewel bovenstaande maatregelen een voorwerp van voortdurende bestuurszorg uitmaken.

Ten standplaats Fakfak is de voorziening in de drinkwater voorziening weder in zooverre verbeterd dat dit jaar een waterbak gereed kwam van 80 M3 gebouwd bij het nieuwe kampement van de Gewapende Politie alhier, benevens 2 waterbakjes van elk 10 M3 op de binnenplaats van de gevangenis. Voorts werd de zgn. moederbak voor de gevangenis staande middels een pijpleiding verbonden met het dakoppervlakte van het nieuwe kampement, dat niet benut wordt voor opvang van regenwater voor de eigen bak.

De watervoorziening mag thans alleszins voldoende genoemd worden. Vorig jaar werden de waterbakken bij alle gouvernementswoonhuizen voorzien van een betonnen afdekking ter afsluiting van het water, daarin opgevangen. Districtswerken ter verbetering van de watervoorziening zijn in het ressort Fakfak uitgevoerd in de kampongs Daneweria en Tanama, alwaar kleine waterbakjes zijn gebouwd en bij de kampong Brongkendik, welk laatste werkje echter praktisch onbruikbaar is, wegens de weinig verstandige uitvoering. Verbetering is gewenscht. Zoo zijn ook in het ressort Kokas enkele waterbakjes gebouwd o.a. te Argoeni en is de watervoorziening te Kokas verbeterd door het cementeren van een waterput.

Van landschapswege zijn te Kokas enkele jaren geleden een cementen bak bij de mesdjid gebouwd en een houten waterbak bij de pasangrahan. Te Babo is de watervoorziening verbeterd door den aanmaak van een drietal gecementeerde putten, terwijl in het ressort Kampongbaroe de waterputten te Jahadian, Moegim en Saga zijn hersteld. Te Inanwatan is een houten landschapswaterbak, ten dienste van de kampongbevolking. Het puttenstelsel in deze kampong dient door het dichtgooien van een groot aantal putten, tot het strikt noodzakelijke te worden beperkt, wegens de minder goede kwaliteit van het putwater. In enkele kampongs in de Argoenibaai zijn eveneens cementen districtswaterputten, terwijl in de Mimikastreek eenvoudige putten zijn gemaakt in de zandbodem met wanden van gegalvaniseerd dakijzer.

De badplaats te Kaimana gebouwd met districtsgelden maakt een behoorlijk indruk. De bestuurszorg in de kampongs op hygiënisch gebied mag samengevat worden in de volgende woorden: zorg voor huisvesting, drinkwatervoorziening, waterafvoer en zindelijkheid.

i *Onderwijs.* Zie vorige verhandelingen.

Hoewel middels subsidies aan het onderwijs in Heidensch en Christelijke streken door het Gouvernement jaarlijks een flink bedrag wordt ten koste gelegd, zijn de Mohamedaansche streken van deze onderafdeeling nog geheel van neutraal onderwijs

verstoken.

De enkele bijzondere volksscholen welke door de Indische Kerk in Mohamedaansche streken zijn opgericht alwaar het godsdienstonderwijs facultatief is, (o.a. te Goras, Tanama, Seraran, Tiba-tibananam) hebben weinig succes. Overigens geniet de Mohamedaansche jeugd uitsluitend godsdienstonderwijs (mengadji). Voor de Chineesche kinderen bestaan ... enige woorden ontbreken, reeds vergaan (aantekening KBZ) ... Chineesche scholen te Fakfak en Kokas, een Chineesche school te Kaimana en een bijzondere volksschool van de Missie te Babo. Zoowel de Chineesche scholen, als de laatstgenoemde school zijn niet gesubsidieerd.

Werkte tevoren uitsluitend de UZV en de Missie in de onderafdeeling West Nieuw Guinea, sinds 1930 heeft de Indische Kerk haar terrein van werkzaamheden mede tot deze onderafdeeling uitgebreid en een groot aantal volksscholen in het leven geroepen. Waar ongeveer tegelijkertijd de UZV en Missie hun werkingsfeer uitbreiden, vermeerderde het aantal volksscholen in niet geringe mate. Terzake moge verwezen worden naar het medegedeelde onder sub c. Godsdienst.

Volksonderwijs wordt aan de inheemsche bevolking thans gegeven in 95 bijzondere volksscholen, waarvan:

30	volksscholen	in	beheer	bij	de	UZV
37	"	"	"	"	"	bij de Indische Kerk
28	"	"	"	"	"	bij de Missie

Het aantal kinderen dat min of meer geregeld deze scholen bezoekt mag gesteld worden op ongeveer 2700. Op een bevolkingssterkte van ruim 45000 (volkstelling 1930) geeft dit één school op de 475 zielen. Opgemerkt moet hier worden dat bij de beoordeling van de wenschelijkheid van toekenning van subsidie voor een school het beginsel geldt dat op elke 1500 zielen hoogstens één school wordt gesubsidieerd. Het aantal gesubsidieerde volksscholen bedraagt in totaal 45 of 1 op 1000 zielen.

In verband met de nivelleringsplannen ten aanzien van het bijzonder volksonderwijs in de Molukken zullen dan ook in 1933 meerdere scholen niet meer worden gesubsidieerd. Het totaal bedrag aan subsidie voor tractementen over het jaar 1932 verstrekt bedraagt f 17540,50. Werkte tevoren de Missie in de Mimikastreek onder de zeer gunstige bepalingen van de "Bijzondere subsidieregeling" waarbij de subsidie niet zoo zeer als een onderwijssubsidie, doch meer als een "beschavingssubsidie" werd beschouwd, sinds 1 Januari 1932, is de A.S.R. (Algemeene subsidieregeling Inlandsche Lager Onderwijs Stbl. 1924 No. 68 en Stbl. 1925 No. 296, zooals sindsdien gewijzigd en aangevuld) ook voor de scholen in de Mimika van toepassing verklaard.

Behalve subsidie's van het Gouvernement werd ten laste van de districtskassen in deze onderafdeeling over 1931 een bedrag van ± f 700.-- aan de diverse beheerders der volksscholen uitgekeerd voor aankoop van leermiddelen en meubilair. Bovendien komen op de begrotingen van deze fondsen kleine bedragen voor ten behoeve van het onderhoud van scholen en goeroewoningen.

De stand van het onderwijs is over het algemeen onvoldoende. Maleisch is voertaal op alle scholen. De cursus welke normaal 3 jaren duurt, terwijl een leerling voor de berekening van het gemiddeld aantal de school bezoekende leerlingen slechts in

aanmerking mag worden gebracht indien niet *langer* dan 6 jaren over het doorlopen van de cursus doet, wordt hier als regel verlengd tot 6 jaren. Het abnormale geval, dat een leerling 6 jaren over de cursus doet, wordt hier dus als normaal beschouwd.

De leerstof, normaal te verwerken in één jaar, wordt verdeeld over twee jaren. Zodoende zijn het dure volksscholen voor het Gouvernement. Elke leerling die in 6 jaren de volksschool afloopt kost het Gouvernement gemiddeld f 40.--. Een onafwijsbare eisch is in verband hiermede en gezien de resultaten van zulk en 6-jarige schoolopleiding, dat het volksonderwijs tot normale proporties wordt teruggebracht, d.w.z. de opleiding normaal drie jaren wordt en bij uitzondering 6 jaren. De daardoor bespaarde gelden kunnen duizendmaal nuttiger worden besteed in het belang van practisch onderricht, t.w. handenarbeid, het welk mede door dezelfde corporatie's in aansluiting op het volksonderwijs zou kunnen worden gegeven. In verband hiermede moge worden medegedeeld dat van Missiezijde het zeer toe te juichen voornemen bestaat te Fakfak, althans vlak in de nabijheid van Fakfak, een vakschool te openen.

Tot de oprichting van een standaardschool te Fakfak, waartoe in 1928 de Zending het verzoek heeft gedaan, is het niet gekomen. Op het betreffende verzoek werd afwijzend beschikt, hoofdzakelijk omdat sterk in twijfel werd getrokken dat een dergelijke standaardschool voldoende aanvoer van leerlingen zou krijgen, die de volksschool hadden afgeloopen.

j Economische toestand. Zie vorige verhandelingen. Bijlage II.

Ten aanzien van de handelsbetrekkingen tusschen de bevolking en de handelaren hoofdzakelijk Chineezzen, moge uit vorige verhandelingen de navolgende typeerende mededeelingen worden overgenomen.

Nota van overgave, ddo. 15 Maart 1919, van den Assistent Resident J. Seyne Kok: "De handelsbetrekkingen komen hier op neer:

"Groote, doorlopende voorschotten, vroeger vooral in eenvoudige artikelen met afzetprijzen, thans meer en meer in contanten, met langzame, gedeeltelijke oplevering, en veelvuldig misbruik van het verkregen crediet, waarbij de inboorling in schuld blijft. Een ellendiger handelstelsel in moeilijk denkbaar."

Vervolgmemoire ddo. 30 Mei 1925 van den Assistent Resident S.J. van Geuns:

"Als gevolg van het verderfelijik voorschotten-systeem waarbij maar leukraak en voortdurend voorschotten op de eerstkomen oogst tot zekerheid der schuld (een soort oogstverband dus) worden verleend af anders ongevraagd geldsommen ter nadere verrekening worden aangeboden, is deze onontwikkelde en economisch zwakke bevolking langzamerhand in een zoodanige financieele impasse geraakt, dat een gevoel van pandelingschap zich langzamerhand van haar meester maakt heeft.

Deze laatste mededeeling heeft speciaal betrekking op het landschap Kapauer, waar de muskaatnoten het belangrijkste handelsartikel vormen.

Elk volk moet in zijn ontwikkelingsgang een stadium medemaken van min of meerdere economische afhankelijkheid, waarvan door de meer ontwikkelden misbruik

wordt gemaakt doch welk stadium, de geschiedenis wijst het uit, elk volk ook na verloop van tijd weet te boven te komen.

Als bestuursambtenaar staande voornamelijk aan de zijde van de bevolking, dus van de economische zwakkere partij, is men vaak geneigd met in de bestaande handelsbetrekkingen sterk ingrijpende maatregelen, haar de nadeelige gevolgen van dit stadium, zooveel mogelijk te besparen; als zoodanige maatregel beschouw ik ook het middel aan de hand gedaan door den Assistent Resident tt. S.J. van Geuns en opgenomen op blz. 17 van zijn eerder aangehaalde vervolgmemoire, in het kort hierop neerkomende, de bevolking speciaal van het landschap Kapauer waar men een groot paladoesoen bezit aantreft te doordringen van de noodzakelijkheid om hare tuinen te verhuren op den voet van het bepaalde in Stbl. 1923 No. 475, ten overstaan van het bestuur bij openbare aanbesteding, telkens voor niet langer dan één jaar, ten doel hebbende o.a. de bevolking "van haar schuldenlast te bevrijden en haar economisch onafhankelijk te maken door haar uit de macht van den geldschietwoekeraar te houden." Aan de uitvoering van dit voorstel is geen gevolg gegeven. Thans na verloop van jaren, blijkt langs natuurlijken weg de toestand zich zoodanig verbeterd te hebben, dat een dergelijke maatregel als een onnoodige belemmering van de normale handelsbetrekkingen zou moeten worden beschouwd. Ook hier moet vooral niet vergeten worden dat ondervinding de beste leermeesteres is. Zeer juist merkt dan ook terzake mijn ambtsvoorganger, Gezaghebberinterwerp, in zijn vervolgmemoire van overgave ddo. 9 September 1929 op¹, dat van bestuurswege "slechts gestreefd zal kunnen worden naar een zoo goed doenlijke bescherming van de bevolking tegen zichzelf, de handelaren en het systeem."

De economische toestand staat momenteel in het teken van de heerschende wereldcrisis. Als gevolg van de geweldige daling van de marktwaarde van alle producten, waarom de handel zich hier beweegt, is de uit- en invoer sterk gedaald; op bijlage II is dit met cijfers van in- en uitvoer nader toegelicht.

De bevolking is hierdoor in haar voornaamste middel van bestaan, de inzameling van bosch en zeeproducten, ernstig getroffen, doch heeft zich merkwaardig goed aan de gewijzigde omstandigheden aangepast. Van een crisistoestand is in geen enkel deel van de onderafdeeling sprake. Van vroeger af heeft de bevolking steeds haar eigen voedselvoorziening in handen gehad. De sagovoorraden zijn onuitputtelijk, terwijl in andere streken de landbouw van oudsher uitsluitend ter voorziening in eigen behoeften werd gedreven.

Men heeft zich wederom geheel ingesteld op het vroegere levenspeil, waarop slechts behoeften bestaat aan dat, hetwelk het land zoo goed als geheel zelf oplevert. De inzameling van producten wordt slechts ter hand genomen op "hoog bevel", teneinde te voldoen aan de belastingplicht, overigens houdt men zich bezig met de landbouw, dan wel houdt men zich op in de sagodoesoens.

Mogelijkheden van verbetering van de economische toestand, afgezien van de heerschende malaise, door invoering van cultures van overjarige gewassen, kunnen

¹ Editorial note: this concerns a reference to a thus far unknown memorandum.

mijnerzijds niet beoordeeld worden. Amateurisme van bestuursambtenaren, zonder behoorlijke voorlichting op het gebied van koffie, kapok of een andere cultuur acht ik ongewenscht. Van de zijde van "Landbouw" is voor de onderafdeeling West Nieuw Guinea nog geen belangstelling getoond. Een uitzondering kan hier gemaakt worden voor de klappercultuur, welke een dankbare cultuur is, welke bovendien het voordeel heeft een product te leveren dat behalve voor de export, in de vorm van copra, ook directe voordeelen afwerpt, in den vorm van de vruchten, voor de voorziening van de bevolking. Verwezen moge worden naar wat aangaande deze cultuur is medegedeeld onder sub j. Middelen van bestaan. Over verbetering van de sagobereiding, namelijk in duurzame vorm, geschikt voor den uitvoer, werd mede reeds gesproken onder dat hoofd. De uitbreiding van de palacultuur heeft mede als mogelijkheid van verbetering van de economische toestand de voortdurende aandacht van het bestuur.

De notemuskaat(pala) een boschproduct, heeft in het landschap Kapauer langzamerhand het karakter aangenomen van een cultuurproduct. Men plant regelmatig bij en verzorgt hoewel nog in geringe mate de aanplant. De zeer lage prijzen van de pala oefenen momenteel daarop echter een remmenden invloed uit. Onder politietoezicht moest in den aanvang van de "palatimoer" oogst dit jaar de bevolking aan de pluk van den oogst gezet worden. Men voelde er weinig voor om te gaan oogsten, wegens de geringe prijzen, welke het product maakte.

Als gevolg van de Malaise werd eenige maanden gelden de houtzagerij te Kokas op halve kracht gesteld. 's Nachts wordt thans niet meer gewerkt. Waar tevoren maandelijks ongeveer 150 M3 ruw hout van de bevolking werd opgekocht, verminderde dit thans tot 70 à 80 M3. De ruw houtprijs was reeds eerder verlaagd geworden van f.15.-- tot f 10.-- per M3, terwijl sinds kort deze prijs f 7,50 is geworden en vermoedelijk nader nog zal vastgesteld worden op f 6.-- per M3. De bevolking heeft dus ook van deze houtkap veel minder inkomsten dan bij den aanvang van het bedrijf.

III Voortbrengselen

a *Uit het dierenrijk.* Zie vorige verhandelingen.

Bij Stbl. 1931 No. 134 werd de "Dierenbeschermingsordonnantie" in het leven geroepen. Een toelichting o.a. op deze ordonnantie bevindt zich in de bibliotheek te Fakfak. Zij is toepasselijk op het Zelfbestuursgebied van Tidore. De jachtordonnantie 1931 is daarentegen niet toepasselijk op Zelfbestuursgebied.

Van de beschermende diersoorten als bedoeld in artikel 1 van de dierenbeschermingsordonnantie (Stbl. 1931 No. 266) zijn voor deze streken in de eerste plaats van belang: kroonduiven, neushoornvogels, paradijsvogels en herten.

De herten in de jaren 1915 tot 1920 vanuit Ceram in deze onderafdeeling ingevoerd en losgelaten in de buurt van Fakfak hebben zich in het achterland van de streek tusschen de kampong Werba en Sekroe goed voortgeplant. Door de bevolking wordt er tot dusverre niet op gejaagd. Bij bovenvermelde: "Dierenbeschermings-

ordonnantie" werd de jacht op herten trouwens verboden. Een plaag voor de bevolking, waar oorspronkelijk voor gevreesd werd, zijn zij allermint. Klachten omtrent het verwoesten van bevolkingstuinen werden tot dusverre niet vernomen. Bij de kampong Idore, achterin de Bintoeni, is eveneens herhaaldelijke malen reeds een hertenpaar gesignaleerd geworden, vermoedelijk afkomstig van de Manokwarikant, alwaar destijds eveneens herten zijn losgelaten. De bevolking is aangezegd deze herten met rust te laten.

Te Babo is een geitenkraal van het landschap. In totaal zijn er momenteel 30 beesten.

De kleinere veestapel van het landschap te Fakfak gedijt goed. Zij bestaat thans uit 1 stier, 2 koeien, een koekalf en 2 stierkalveren. Uitbreiding van deze veestapel door invoer van buiten is echter niet aan te bevelen, wegens gebrek aan voldoende geschikte weidegronden. De stier ware te vervangen door een stier van elders, om wat versch bloed te krijgen, overigens ware uitbreiding slechts langs natuurlijken weg te doen plaats vinden.

Het geven van koeien en geiten in deeltelt aan de bevolking, zelfs ook maar aan de meest ontwikkelden onder hen, de Radja's, is nog niet aan te raden, wegens de groote zorgeloosheid welke nog aan den dag gelegd wordt betreffende de verzorging van beesten door de bevolking.

Voortbrengselen uit het dierenrijk van belang voor de bevolking als bron van inkomsten zijn: schelpen, voornamelijk trocaschelpen en tripang.

Van belang voor de voedselvoorziening: wilde varkens, casuarissen, koeskoes, boomkangoeroes en allerlei soorten visch, garnalen, kreeften, krabben en mosselen.

In de kuststreek van kampong Pataway (West Mimika) is een broedplaats van schildpadden. Honderden schildpadeieren worden in den broedtijd elken dag door de bevolking daar verzameld, terwijl de schildpadden er bij tientallen worden gevangen en gedood.

Haaien komen vooral voor in de zee voor de Zuid West kust (kuststreek ressort Teminaboean) en in de Mimikastreek. In de laatste streek is haaienvleesch een volksvoedsel.

b Uit het plantenrijk. Zie vroegere verhandelingen. Bijlage III

Van het meeste belang voor de bevolking, als bron van inkomsten, is de inzameling van de volgende boschproducten: muskaatnoten, foeli, damar, massooi, geelhout, ijzerhout en koelit lawang en als volksvoedsel de sagoe. Voor uitvoercijfers van deze producten, zoomede van die van de onder sub c. bedoelde, moge worden verwezen naar bijlage III.

IV *Vervoermiddelen*

a *Te land.* Zie vorige verhandelingen.

Deze zullen eerst in gebruik genomen kunnen worden, indien het eerste paardenpad, fietspad dan wel de eerste weg is aangelegd geworden.

b *Te water.* Zie vorige verhandelingen.

Sinds 1 Juli 1932 wordt Fakfak, door de lijnen 28 en 29 van de KPM waarop varen de s.s. "Rechussen" en "van den Bosch", eens in de 27 dagen en eens in de 29 dagen aangedaan, de eene maal komende van Kokas en gaande naar Kaimana de andere maal juist andersom.

Thans is te Fakfak gestationeerd het G.V. "Anna" en te Kaimana het G.V. "Albertine". Jaarlijks vindt omwisseling plaats, wanneer deze vaartuigen voor de groote beurt het dok te Ambon ingaan. Aan boord van het G.V. "Anna" is een aanhangmotor, merk Penta, voor redevervoer en riviervaart. Beheerder van deze G.V.' en is te Fakfak de Gezaghebber en te Kaimana de Bestuursassistent. Ten dienst van den Hulpgezaghebber t/b te Kokas stond een landschapszeilvaartuig, de "Nautilus" een tweemaster en goede zeiler. In verband met de bezuiniging werd zij met ingang van 1 Augustus jl. opgelegd.

Door de bevolking wordt als eenig transportmiddel te water de prauw gebezigd. De handel vervoert haar producten van de kampongs naar de uitvoerhavens Fakfak, Kokas en Kaimana per prauw dan wel zeilvaartuig. Vooral de tweemasters te Kaimana, die bekend moeten zijn op reizen langs de Zuidkust zijn sterke en goedgebouwde booten.

V *Bestuur*

a *Algemeene inrichting*

Sinds het besluit van het Zelfbestuur van Tidore ddo. 11 Mei 1931 No. 87/L is de onderafdeeling West Nieuw Guinea als volgt verdeeld in bestuursressorten:

1. Ressort Fakfak, bestuurd door een bestuursassistent 3 $\frac{1}{2}$ kl. met standplaats Fakfak;
2. Ressort Kokas, bestuurd door een bestuursassistent 2 $\frac{1}{2}$ kl. met standplaats Kokas;
3. Ressort Bintoeni, bestuurd door een bestuursassistent 3 $\frac{1}{2}$ kl. met standplaats Babo;
4. Ressort Weriagar-Sebijar, bestuurd door een bestuursassistent 3 $\frac{1}{2}$ kl. met standplaats Barma (indertijd standplaats Arandai vide dzz. schrijven aan den Resident van Ternate ddo. 6 April 1932 No. 1127/6);

5. Ressorst Kampongbaroe, bestuurd door een bestuursassistent 3e kl. met standplaats Kampongbaroe (indertijd standplaats Inanwatan, vide dzz. schrijven aan den Resident van Ternate ddo. 15 Juli 1932 No. 2340/6);
6. Ressorst Teminaboean, bestuurd door een bestuursassistent 3e kl. met standplaats Atinjoe;
7. Ressorst Teminaboean, bestuurd door een bestuursassistent 3e kl. met standplaats Teminaboean;
8. Ressorst Kaimana, bestuurd door een bestuursassistent 2e kl. met standplaats Kaimana;
9. Ressorst Argoenibaaï, bestuurd door een bestuursassistent 3e kl. met standplaats Mandiwa;
10. Ressorst West Mimika, bestuurd door een bestuursassistent 3e kl. met standplaats Oeta;
11. Ressorst Oost Mimika, bestuurd door een bestuursassistent 3e kl. met standplaats Kokenaoe.

De indeeling in bestuursressorten is bij Zelfbestuursbesluit vastgelegd, vide behalve bovenaangehaald besluit het besluit van het Zelfbestuur van Tidore ddo. 22 October 1929 no. 180/L, idem ddo. 29 Maart 1930 No. 75/L en ddo. 18 Juni 1930 No. 149/L.

Het in ± 1925 ingestelde bestuursressort Steenkool, omvattende de streek ten Noorden van de Golf van Bintoeni werd in 1930 opgeheven, wegens onbelangrijkheid en voor de daarvoor vrijgekomen bestuursassistent een nieuw bestuursressort gecreëerd langs de Zuidkust (West Mimika). De bevolkingsdichtheid van het ressort Steenkool bleek ver beneden de verwachtingen te zijn, zoodat een bestuursassistent aldaar overbodig was, terwijl het zeer langgestrekte voormalige Mimikaressort een moeilijk te besturen gebied vormde voor den bestuursassistent te Kokenaoe, wegens de lastige bereikbaarheid van de diverse kampongs, waarom het in twee ressorten werd gesplitst, namelijk Oost en West Mimika. De bestuursassistenten te Kokas, Arandai, Inanwatan en Teminaboean zijn ondergeschikt aan den Hulpgezaghebber t/b van den Gezaghebber van West Nieuw Guinea, geplaatst te Kokas, terwijl de bestuursassistenten te Mandiwa, Oeta en Kokenaoe ondergeschikt zijn aan den bestuursassistent te Kaimana.

Naast het districtsbestuur dient genoemd te worden het Inlandsch hoofdenbestuur, terzake waarvan verwezen moge worden naar bijlage I.

Zooals reeds onder sub b. "Vervoermiddelen te water" werd medegedeeld, heeft de bestuursassistent te Kaimana de beschikking over een G.V. type motorschoener, terwijl de Hulpgezaghebber t/b tot 1 Augustus jl. de beschikking had over een landschapszeilvaartuig, een tweemaster. Van belang is het dat deze ambtenaar mede de beschikking verkrijgt over een G.V. type motorschoener, teneinde het uitgestrekte gebied aan de overzijde van de Mac Cluergolf en de Noordwestkust te bereizen, hetwelk thans per prauw dan wel over land moet geschieden.

De noodzakelijke bezuiniging op de bestuursmiddelen, eind 1931 ingezet, heeft de bestuursvoering in deze streken ernstige klappen toegebracht, zoodat tot op heden de navolgende wijzigingen in de formatie van bestuursassistenten zijn gekomen:

1. het bestuursressort Fakfak wordt waargenomen door een schrijver 1^e kl. in landschapsdienst;
2. het bestuursressort Weriagar Sebijar wordt waargenomen door den bestuursassistent te Inanwatan met gelijktijdige uitoefening van zijn eigen functie;
3. het bestuursressort Atinjoemeer wordt waargenomen door den bestuursassistent te Teminaboean met gelijktijdige uitoefening van zijn eigen functie;
4. het bestuursressort Argoenibaaï wordt waargenomen door den Bestuursassistent te Kaimana met gelijktijdige uitoefening van zijn eigen functie;
5. het bestuursressort West Mimika wordt waargenomen door den bestuursassistent te Kokenaoe met gelijktijdige uitoefening van zijn eigen functie.

De oorspronkelijke formatie van elf bestuursassistenten werd dus teruggebracht tot zes bestuursassistenten. Hadden tevoren alle bestuursassistenten de beschikking over schrijvers, die te Fakfak zelfs over twee schrijvers, althans was op de begroting 1931 daarop nog gerekend thans zijn slechts schrijvers geplaatst te Fakfak, Kokas, Babo, Inanwatan, Kaimana en Kokenaoe. Die te Fakfak, een teruggesteld bestuursassistent, is tevens met de waarneming van het bestuur over het ressort Fakfak belast, terwijl de schrijver 1^e kl. te Inanwatan, eveneens een teruggesteld bestuursassistent, met volledige bestuurswerkzaamheden kan worden belast, alzoo een groote steun kan zijn voor den te Inanwatan geplaatsten bestuursassistent, die behalve met het bestuur over het ressort Kampongbaroe, bovendien met de waarneming van het bestuur over het ressort Weriagar-Sebijar is belast. Het corps landschapspolitie, dat geheel ter beschikking van het bestuur staat en waar noodig op die bestuursvestiging is gedetacheerd, welke geen bezetting van de Gewapende Politie hebben, werd mede als gevolg van de bezuiniging van 68 man teruggebracht tot 25 man, welke verdeeld zijn over de navolgende posten:

Kokenaoe	10 man
Kaimana	1 man
Kokas	1 man
Babo	4 man
Teminaboean	9 man

Het voornaamste machtsmiddel ter beschikking van het bestuur staande is de Gewapende Politie. De sterkte bedraagt momenteel 4 brigades, verdeeld als volgt over de posten: 2½ brigade te Fakfak, 2 zelfstandige halve brigades te Inanwatan; ½ brigade te Kaimana. Eenige maanden geleden werd wegens de bezuiniging het detachement Babo sterk ½ brigade opgeheven.

De sterkte van de Algemeene Politie is bij besluit van den Gouverneur der Molukken ddo. 20 Juni 1932 No. Mx 26/2/1 als volgt vastgesteld:

Fakfak	: een mantri politie 1 ^e klasse
	een politieagent 1 ^e klasse
	twee agenten 2 ^e klasse
Kokas	: een mantri politie 2 ^e klasse
	twee agenten 2 ^e klasse

De werkelijke dislocatie is als volgt:

- Fakfak : een mantri politie
 een agent 1^e klasse
 drie agenten 2^e klasse
- Kokas : een mantri politie
 een agent 2^e klasse

In het kampongbestuur kwam geen wijzigingen. Een streven is merkbaar onder de familiehoofden dus adathoofden welke als ondergeschikte hoofden zijn gesteld onder een kamponghoofd, die meestal slechts adathoofd is voorzoover zijn eigen familie betreft, om zelfstandig hoofd te worden. De kamponghoofden worden aangesteld en ontslagen bij besluit van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur te Fakfak, ten deze handelende namens het Zelfbestuur van Tidore.

b Belastingen. Zie vorige verhandelingen.

Gouvernementsonderhoorigen zijn belastingplichtig voor wat betreft de Inkomstenbelasting, de personele belasting en de slachtbelasting. De aanslag in de Inkomstenbelasting en de Pers.belasting bedroeg voor 1931 voor alle bevolkingsgroepen (gouvernementsonderhoorigen) resp. f 6415,18 en f 432,87 terwijl aan slachtbelasting 1932 wordt 40% opcenten geheven ten bate van het land voor wat betreft aanslagen van en met d 11,40 en hooger. De Zelfbestuursonderhoorigen zijn onderworpen aan een Inkomstenbelasting, vastgesteld bij besluit van de Zelfbesturen van Ternate, Tidore en Batjan ddo. 28 Juni 1927.

Wegens de benarde toestand der financiën van de landschapskas van Nieuw Guinea wordt op de Inkomstenbelasting 1932 van Zelfbestuursonderhoorigen 10% opcenten geheven ten bate van de Landschapskas voor zoover betreft aanslagen van en met f 11,40 en hooger. Zoowel voor Gouvernementsonderhoorigen als voor Landschapsonderhoorigen werd met ingang van 1 Januari 1932 een crisishoofing vastgesteld. Wat betreft Gouvernementsonderhoorigen moge verwezen worden naar Stbl. 1932 No. 92 en voor landschapsonderhoorigen naar het telegram van den Resident van Ternate ddo. 30 Maart 1932 No. 810/BHL. Voor beide groepen geldt bovendien de vuurwapenbelasting. Het bedrag wordt teruggestort door het Gouvernement in de landschapskas. De aanslag in de Inkomstenbelasting van Zelfbestuursonderhoorigen bedroeg over het jaar 1931: f 44.012,32; geïnd werd over dat jaar een bedrag van f 32.427,25 of 74%.

In verband met de ernstige economische toestanden levert de inning van de belasting momenteel groote moeilijkheden op, temeer waar bij de vaststelling van den aanslag in de Inkomstenbelasting 1932 van zelfbestuursonderhoorigen niet voldoende is rekening gehouden met de sterke vermindering, welke de inkomsten van de bevolking hebben ondergaan als gevolg van de prijsdalingen van de voornaamste bosch- en zeeproducten.

De aanslag over 1932 bedroeg 87% van die over 1931, of in totaal f 38.192,45. Bij dzz. schrijven ddo. 14 Augustus No. 2755/B werd een verlaging van de belasting voorgesteld voor de ressorten Babo, Weriagar en Kampongbaroe, in totaal bedragende

f 1.975.--. Voor 1933 wordt de aanslag geraamd op f 27.225.-- of 25% minder dan 1932.

Meer dan ooit moet thans helaas de bestuurstaak zich zoo goed als geheel beperken tot de belastinginning. In streken waar tevoren de bevolking door sagoverkoop voldoende inkomsten kon verkrijgen om haar belasting te voldoen, moet zij thans wegens de zeer verlaagde prijs van de sagoe en het gemis aan een voldoende afzetgebied, aangezet worden tot de inzameling van damar, een voor haar zoo goed als vreemde taak, te verrichten in een gebied dat behoort tot het gebied van andere stammen alwaar men dus eerst wordt toegelaten, dank zij de tusschenkomst van het bestuur, dan wel na betaling van wat hartagoederen.

Niet alleen in sagostreken is dit het geval doch mede in de Kapauer waar tevoren de pala ruimschoots voldoende opbracht om aan de belastingplicht op gemakkelijke manier te kunnen voldoen. Damarcomplexen in de Kapauer gelegen, waarnaar vroeger niet werd omgekeken, omdat met het veel gemakkelijker te verkrijgen product had van de paladoesoens, moeten thans worden aangetapt.

Begrijpelijk is het dat de bevolking dan ook eerst na krachtige overreding tot zulk werk overgaat. In verband met de moeilijkheden met de belastinginning werd wederom teruggekeerd tot het stelsel van het houden van openbare verkooping door het bestuur van verzamelde partijen damar voor de belasting, daar hierdoor de bevolking een betere prijs krijgt voor haar product en welk stelsel voorts het voordeel biedt, dat de waarde in contant geld aan het bestuur wordt uitbetaald en zoo noodig geheel voor voldoende van de belasting kan worden ingehouden. De grootste moeilijkheden ondervindt de belastinginning in de ressorten Teminaboean, Argoenibaaï, Kaimana en in de Mimikastreek. De gemiddelde aanslag in de eerste drie ressorten bedraagt f 4.-- en in de Mimikastreek f 2.--. De weinige damarcomplexen in het ressort Teminaboean zijn in vroegere jaren zoo goed als doodgetapt, terwijl in de ressorten Argoenibaaï en Kaimana slechts enkele kampongs in het bezit van damarbosschen zijn. In het Teminaboeansche is men aangewezen op de inzameling van koelit lawang en sagoe. Sinds kort is echter de stokerij van koelitlawangolie te Teminaboean stopgezet, wegens de geringe marktwaarde van de olie, waardoor men tenslotte met verlies werkte. Een ander afzetgebied voor de koelit lawang is er niet. De sagoe in normale tijd overal verkoopbaar voor f 0.25 per toemang, wordt nu verkocht voor f 0,07½ en f 0.10 per toemang.

De lieden van de Argoenibaaï vonden een middel van bestaan in het damarzoeken in de Mimikastreek, waardoor zij zicht verbonden aan een Chinees. Anderen kaptten balken of zaagden planken, weer anderen verzamelden sagoe of pala. Damarzoekers worden thans niet meer door Chineezzen aangenomen voor de Mimikastreek. De inkomsten dekken de uitgaven daaraan verbonden niet meer. Balken en planken zijn niet verkoopbaar. Wie bouwt thans nog! Terwijl de sagoe en de pala, vooral de soort welke hier gevonden wordt, sterk in waarde is achteruitgegaan. In het Kaimanasche bezit de bevolking van een groot deel van het ressort uitsluitend sagoe als middel om aan de belastingplicht te kunnen voldoen. Wegens de lage prijs van de sagoe waardoor veel grootere partijen worden geklopt teneinde de belasting te kunnen

voldoen dan mogelijk was te verkoopen, moesten heele partijen sagoe weer naar de kampong worden meegenomen, welke onverkoopbaar bleken in het gebruikelijke afzetgebied. In het Mimikaressort is de bevolking nog zoo primitief dat zij zich de grootte van het bedrag van haar belasting slechts kan indenken in "toemang" damar, niet in geld. Was haar eerste altijd van bestuurswege ingeprent dat iedere belastingplichtige 5 toemang damar moeten halen, teneinde bij verkoop voldoende te hebben om de belasting te kunnen voldoen, thans moet zij 10 toemang halen om hetzelfde bedrag te kunnen krijgen, waarop haar werkzaamheid niet is ingesteld en waardoor het moeilijk is haar er toe te krijgen zooveel meer damar te halen als vroeger, te meer waar men hier de moeilijkheid heeft, dat bij een eenigzins al te groote aandrang, de heele kampong uit vrees verdwijnt in de moerassen achter de kampong en eerst na het verdwijnen van de bestuursassistent weder zich vertoont.

Kortgeleden had voorts in de Vogelkopstreek achter Kampongbaroe een wat krachtige inning van belasting 1932 en achterstand over voorafgaande jaren het gevolg dat men ging beweren: "Compenie poetar harga damar." Door de lage prijs van de damar moest men namelijk veel meer damar verzamelen dan men gewoon was ter voldoening van de belastingschuld en waar de damar door den betrokken bestuursassistent werd verkocht en de hoofden hier nog weinig ontwikkeld zijn, kwam men tot de bovenstaand minder vleierende opmerking.

Een mislukte poging tot het plegen van een aanslag op den bestuursassistent in Mei jl. in deze Vogelkopstreek moet mede o.a. aan het al te krachtig innen van de belasting in het begin van dit jaar worden toegeschreven.

De inning van de belastingpenningen van de Gouvernementsonderhoorigen kost dit jaar ook meer dan gewone moeite.

Indirecte belastingen welke ten bate van de Landschapskas komen zijn: ngase en goederenloodshuur. Ngase is een belasting bedragende 10% van de waarde van bosch en zeeproducten, verschuldigd bij overgang in handen van gouvernementsonderhoorigen, in praktijk echter neerkomende op een heffing van 10% bij de uitvoer, berekend over de marktwaarde te Makassar. Maandelijks worden deze waarden bij besluit door den Resident van Ternate vastgesteld. Slechts indien in de bij het besluit behorende lijst als waarde wordt aangegeven "prijs van den dag", mag de waarde plaatselijk worden vastgesteld, waarbij echter ook de op dat oogenblik bekende Makassarprijs als grondslag geldt. Overigens mag niet van deze vastgestelde waarden worde afgeweken. De laatste aanvulling van het ngasebesluit is vastgesteld bij besluit van de Zelfbesturen van Ternate, Tidore en Batjan ddo. 27 April 1932 goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur der Molukken ddo. 10 Juni 1932 No. B22/3/8, waarbij gedroogde of op andere wijze geconserveerde visch bestemd voor handelsdoeleinden bij uitvoer ook aan ngase werd onderworpen, welke aanvulling voor deze onderafdeeling echter van geen belang is, daar deze producten van hier niet worden uitgevoerd.

De malaise doet zooals vanzelf spreekt sterk haar invloed gelden op het bedrag dan aan ngase de Landschapskas binnenvloeit. Werd over 1931 ontvangen f 22.484,01 en over 1932 nog geraamd f 26.500.-- aan ontvangsten, de raming voor 1933 bedraagt slechts f 15.000.--. Het bedrag van de goederenloodshuur oorspronkelijk bedragende

f 0.10 per uitgevoerde colli, werd in zooverre gewijzigd dat thans verschuldigd is f 0.05 per zak, bij wijze van tegemoetkoming aan den handel in deze moeilijke tijden. Landschapsgoederenloodsen zijn te Kaimana en Kokas, terwijl te Fakfak een Landschapspetroleumgoedang staat.

Een belasting in arbeid te voldoen is de heerendienst, welke hier verplicht is, v.z.v. betreft de Zelfbestuursonderhoorigen. Heerendienst kan gevorderd worden van alle werkbare mannen tot een maximum van 30 dagen per jaar. Afkoop is toegestaan, voor een half jaar en een heel jaar tegelijk, aan 25% van het aantal heerendienstplichtigen. De afkoopsom bedraagt f 12.-- per jaar, een veel te hoog bedrag, gezien het plaatselijke loonpeil dat zich tusschen 30-50 cent per dag beweegt.

De heerendienst is geregeld bij besluit van de Zelfbesturen van Ternate, Tidore en Batjan ddo. 25 Februari 1929 goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur der Molukken ddo. 18 April 1929 No.B 27/1/3, gewijzigd bij besluiten van diezelfde Zelfbesturen ddo. 27 October 1929, goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur der Molukken ddo. 12 December 1929 No.B 27/1/9. De afkoop bij besluiten van die Zelfbesturen ddo. 28 Februari, goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur der Molukken ddo. 19 Maart 1927 No.B 27/1/6.

Gemiddeld worden jaarlijks 10 à 12 dagen per werker gevorderd. Afkoop vond in 1930 plaats door slechts 1,6% van het aantal heerendienstplichtigen; in 1951 bedroeg de afkoop 6 per mille terwijl de ontvangsten in 1952 tot heden minimaal zijn gebleven. Als oorzaken moeten worden opgegeven het gebrek aan contanten onder de bevolking en de zeer hoge afkoopsom, welke sinds het intreden van de malaise nog geen wijzigingen heeft ondergaan.

De kampongdiensten zijn mede van zeer lichten aard, omdat deze in hoofdzaak slechts verricht worden onder direct bestuurstoezicht, daar de kamponghoofden in den regel niet voldoende "poids" bezitten om de bevolking zelf aan het werk te zetten aan het onderhoud van de kampong.

c *Rechtswezen.* Zie vroegere verhandelingen.

Het gemiddeld aantal zaken af te doen door den Gezaghebber als Voorzitter van den Landraad te Fakfak en als Residentierechter bedraagt jaarlijks resp. 3 en 8. Het aantal strafzaken waarin door den Landschapsrechtbank te Fakfak vonnis wordt gewezen bedraagt jaarlijks gemiddeld 50 zaken. Het aantal civiele zaken is gering. Het Magistraatsgerecht te Fakfak doet jaarlijks gemiddeld 5 tot 10 zaken af. De Hulpgezaghebber t/b van den Gezaghebber te Fakfak met standplaats Kokas is zelfstandig Voorzitter van de landschapsrechtbank te Fakfak en voorts fungerend Magistraat, beiden voor wat betreft de zaken in zijn ressort. In afgelegen streken worden, mede in verband met de uitgestrektheid van het ressort en de geringe competentie van de districtsbanken de lichte vergrijpen, zooals lichte mishandelingen, beledigingen en vrouwenperkara's afgedaan door den betrokken bestuursassistent volgens de adat met betaling van harta, waartegen n.b.m. geen bedenkingen kunnen bestaan, in verband met het nog primitieve karakter van de bevolking, temeer waar andere de berechting

van zulke zaakjes maandenlang op zich zou moeten laten wachten, namelijk totdat de streek bezocht kan worden door den Gezaghebber dan wel Hulpgezaghebber, daar het oproepen van de betrokkenen naar Fakfak of Kokas, ja zelfs ook maar naar de dichtbijzijnde bestuursvestiging vaak groote bezwaren met zich zou medebrengen. In de Mimikastreek is de toestand momenteel nog zoo, dat het voorkomt dat zelfs aanklagers is een of andere zaak, indien de zaak terecht moet worden, door den komst van het G.V. met den Gezaghebber, zoo bevreesd worden dat zij zich uit de voeten maken laat staan dat het in deze gevallen mogelijk is getuigen te krijgen welke bereid zijn te verschijnen en te verklaren.

Een afdoening geheel volgens de adat is dan de beste en eenigste oplossing, hetwelk dan in tegenwoordigheid van den bestuursassistent geschiedt, aan wien zij meer gewend zijn en die daartoe meer gelegenheid heeft dan de Gezaghebber, die zoo'n streek slechts 2 maal per jaar kan bezoeken. Bij besluit van de Zelfbesturen Ternate, Tidore en Batjan ddo. 26 September 1931 No. 240/L goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur der Molukken ddo. 26 Februari 1931 No. 368/b10/1 werd een nieuwe regeling nopens de rechtspraak vastgesteld van toepassing op de Zelfbestuursonderhoorigen, benevens bepalingen aangaande de bemoeienis van het Europeesch bestuur met deze rechtspraak.

Voor de invoering van dorpsrechtspraak is nog geen enkele streek in de onderafdeeling rijp.

VI Politieke toestand

a Inwendige toestand. Zie vroegere verhandelingen.

Verwezen moge bovendien worden naar de ingediende politieke verslagen, elk half jaar (geheim archief).

Aan de herhaalde hongitochten in de jaren 1929 en 1930 het laatst in Mei 1931, gehouden door stammen afkomstig van Zuid Nieuw Guinea, namelijk uit het gebied van de Akimegah en Torpedo[bo]otrivier, bekend onder de naam van Manoewe's, in de streek ten Oosten van de bestuursvestiging Kokenaoc, voornamelijk in het gebied van de kampong Atoeka, schijnt een einde gekomen te zijn, sinds de verliezen welke door de Manoewe's worden geleden bij hun laatste hongitocht (mei 1931). Wegens beleidvol optreden tijdens deze hongitocht werd ter gelegenheid van de verjaardag van H.M. de Koningin in 1932 aan den bestuursassistent Ismail bin Hambaly te Kokenaoc een klein zilveren ster voor trouw en verdiensten toegekend. Aan de voortdurende bezetting van deze streek door Gewapende Politie, namelijk sinds Juni 1929, zou thans, mede in verband met de zeer hoge kosten daaraan verbonden, een einde kunnen komen.

In een bundel "hongitocht te Mimika" zijn omtrent het bovenstaande bijzonderheden in het archief te vinden. Hier moge nog worden opgemerkt dat in December a.s. een 16-tal Manoewes expiratie zullen hebben van hun straf en zoo noodig van hun

tusschenkomst gebruik zou kunnen worden gemaakt teneinde aanrakingen te krijgen met de stammen in een deel van de nog niet bestuurde Zuidkust, namelijk de streek tusschen de Otakwa en de Kasteelrivier behorende tot de onderafdeeling Zuid Nieuw Guinea.

Uit politiek oogpunt is voorts nog van belang het binnenland van de Vogelkop. De onder sub a. Aardrijkskundige beschrijving vermelde binnenlandsche grenzen van het gebied van de onderafdeeling West Nieuw Guinea zijn, althans voor zoover het Vogelkopgebied betreft, tevens de grenzen van het gebied van onze bestuursinvloed of liever gezegd van het woongebied van de bevolking waarmede het bestuur in meer of mindere mate aanraking heeft verkregen. De meeste aanraking heeft het bestuur nog gehad met de stammen uit het binnenland van het ressort Teminaboean en Atinjoe-meer, minder met die uit het binnenland van het ressort Weriagar-Sebijar (bovenloop Timavorre en Rewarre). Op de verschillende tochten door het bovenstroomgebied van de Weriagar worden geen aanrakingen verkregen met stammen, noch vestigingen aangetroffen. Vermoedelijk wonen de stammen in dit gebied Noordelijk van de gevolgde patrouillepaden. Op mijn laatste tocht in deze streek (Januari 1931) waarbij het meest N.pad werd gevolgd tot dusverre geloopt, worden in het gebied van de Oerarivier (rechterzijtak van de Weriagar) versche kasporen gezien, overigens geen teeken van eenig menschelijk leven. Als bewijs van onze goede aanrakingen met de bevolking tusschen Atinjoe en Amaroemeer moge worden medegedeeld dat een maand gelden twee lieden aan het bestuur werden uitgeleverd afkomstig uit deze streek, waarvan de een op aanstoken van den ander een moord had gepleegd, waarna zij zich eigener beweging aangaven aan het dichtbijzijnde hoofd, een hoofd aangesteld in een kampong aan het Atinjoemeer gelegen, die hen met behulp van eenige andere hoofden uit de omgeving tenslotte aan de kust bracht en in handen stelde van het bestuur.

Overigens is op politiek gebied niets bijzonders te melden. Wat het Inlandsche Hoofdenbestuur betreft moge verwezen worden naar bijlage I.

De Chineesche en andere Vreemde Oosterlingen hier gevestigd staan als rustige ingezetenen bekend. Wegens het niet bezitten van een geldig toelatingsbewijs dan wel ander stuk, dat hun aanwezigheid in Nederlandsch Indië wettigt, zijn enkele Chineezers voor verwijdering uit Ned. Indië voorgedragen (vide ango. 2257/2).

Het binnenland van het schiereiland Bomberay en de Bahamstreek van het landschap Kapauer zijn weinig bezochte streken, doch zoo goed als niet bewoond.

Met de Nabistreek (bovenloop Naramasarivier uitmondende in de Golf van Bintoeni) bestaan bestuursaanrakingen, overigens is het binnenland ten Oosten van de Argoenibaai onbekend gebied.

Het Jaroemeer is vanuit de Manokwarikant het laatst bezocht geworden in September 1929, toen de bestuursassistent van Wainami (onderafdeeling Manokwari) de doorsteek Geelvinckbaai-Etnabaai heeft gemaakt. Vanuit de bocht van Lakahia, meestal de Omba op, werd het Jaroemeer door damarzoekers (lieden van de Argoenibaai en Boetonneezers of Cerammers, in dienst van Chineezers te Kaimana) vroeger, toen de damar nog een behoorlijke prijs maakte, vaak bezocht.

In de Mimikastreek beperkt de bestuursinvloed zich uitsluitend tot de lage

kustvlakte, hoewel reeds enkele malen aanraking werd verkregen met lieden uit de hooger gelegen streken.

b Verhouding tot de omliggende rijken

VII Verhouding tot het Nederlandsch Indisch Gouvernement. Zie vroegere verhandelingen.

De geheele onderafdeeling is Zelfbestuursgebied van het Zelfbestuur van Tidore.

Fakfak, 5 September 1932.
De Gezaghebber van West Nieuw Guinea,
(w.g.) A.L. VINK.

Bijl. I.

N O T A omtrent het Indische hoofdenbestuur in de Onderafdeeling West Nieuw Guinea.

Op 1 Januari 1932 waren in de onderafdeeling West Nieuw Guinea de volgende bezoldigde landschapshoofden in functie:

Mooi Boeserau, Radja van Namatotte,
 Maroena, Radja van Ati-Ati,
 Mafa, Radja van Fatagar,
 Aboebakar, Radja van Roembati,
 Oesmail, Radja van Patipi,
 Irit, Radja van Argoeni,
 Singgaray, Radja van Sekar,
 Paris, Radja moeda van Wertoeear,
 Ibor, Radja moeda van Argoeni,
 Kamaroedin, Radja moeda van Fatagar,
 Serinama, Radja Commissie van Bira,
 Achmad bin Naroe, Radja Commissie van Kaimana.

I Radja's

De voornaamste Radja's zijn de Radja van Namatotte of Kowiai, die gezag uitoefent over het gebied langs Kamrau- en Argoenibaai en voorts langs de Zuidkust van Kaimana tot kaap Boeroe en de zgn. Oninsche radja's, waarmede worden bedoeld de Radja's van Ati-Ati, Fatagar, Roembati en Patipi, die vroeger gewoond hebben op de uiterste Westelijke punt van het schiereiland Kapauer, Onin geheeten, toch naderhand zich meer Oostelijk hebben verplaatst in het landschap Kapauer.

De Radja's van Sekar en Argoeni zijn vroeger ondergeschikt geweest aan Roembati. Zij hebben zich, na de komst van het Europeesch bestuur, ongeveer eind vorig eeuw, langzamerhand onafhankelijk weten te maken, zoodat thans deze Radja's geheel als zelfstandige hoofden optreden.

II Radja moeda's

In tegenstelling met de Radja-moeda's van Argoeni en Fatagar is de Radja moeda van Wertoeear een zelfstandig hoofd doordat de laatste radja van Wertoeear aan wien de radja moeda oorspronkelijk ondergeschikt was, na zijn overlijden vermoedelijk tegen het einde van de vorige eeuw niet meer vervangen is geworden. De vroegere radja van

Wertoear was eveneens ondergeschikt aan Roembati, doch na zijn overlijden heeft de daarna als hoofd van het radjaschap optredende radja moeda, mede onder invloed van het Europeesch bestuur, zich zelfstandig weten te maken.

De Radja moeda van argoeni is ondergeschikt aan den Radja bestuur over het gebied Argoeni, terwijl de Radja moeda van Fatagar in dezelfde positie verkeert ten opzichte van den Radja van Fatagar.

Radja moeda's van Ati-Ati, Roembati en Patipi zijn bekend geweest, doch zijn deze bij defungeeren in den loop der tijden niet meer vervangen, hoofdzakelijk in verband met de ontwikkeling van het districtsbestuur, waardoor overbodige schakels tusschen Europeesch bestuur en bevolking gemist konden worden.

III Radja's Commissie

De Radja Commissie van Bira is in naam nog ondergeschikt aan den Radja van Patipi en woont te Inanwatan. De Birastreek waarin Inanwatan ligt, was vroeger namelijk een streek welke onder invloed van Patipi stond, alwaar de Radja van Patipi werd vertegenwoordigd door een Radja Commissie. Thans is van deze invloed niets meer overgebleven, zoodat de tegenwoordige radja-commissie aldaar namens den Radja van Patipi nog slechts een gezag in naam uitoefent.

De Radja Commissie van Kaimana is ondergeschikt aan den Radja van Nama-totte en is deze behulpzaam in het bestuur over diens uitgestrekt gebied, het grootste der radjaschappen. In de nota van overgave van de Assistent Resident Seyne Kok, opgemaakt in het jaar 1919 komt hieromtrent het navolgende voor:

"De vorstengeslachten in het bijzonder die van vreemde bloede (zij het ook vermengd met de Inheemsche bevolking) danken hun ontstaan aan vreemde invloeden.

Oorspronkelijk werden door den Sultan van Tidore, of zijn gemachtigden, lieden aangesteld tot hoofd over een streek, waarmede zij door handels- (en roof) tochten eenige bekendheid hadden. De waardigheid ging dan over van vader op zoon en deze hoofden stelden dan weer op sommige plaatsen, waarmede zij handelsbetrekkingen onderhielden of waar zij deze wilden uitbreiden, ondergeschikte hoofden aan. Op dergelijke wijze werd invloed uitgebreid of nader bevestigd en ontstonden rijkjes, invloedsgebieden, voornamelijk langs de kust en bij riviermondingen. Van eenig geregeld bestuur was daarbij geen sprake, gehoorzaamheid was buiten de hoofdvestiging vrijwel een onbekende iets; de toestand was meer die van een handelsmonopolie en overigens was het meest gezag in naam. Wel kwamen door zoo'n handelsmonopolie de bewoners van de kleine kampongs aan de kust of aan de groote rivieren in een toestand van afhankelijkheid, zij kwamen min of meer onder den indruk en bij het toenemen van de macht van die hoofden, werden zij meer en meer aan afpersing blootgesteld. Schending van zulk een monopoliegebied veroorzaakte meermalen botsingen."

Het bovenstaande teekent op juiste wijze de oorsprong van deze radjaschappen. Door

de geringe bestuursmiddelen die ter beschikking stonden om deze gebieden onder onze invloed en tot ontwikkeling te brengen, werd in den aanvang van onze bestuursbemoeienissen (\pm 1898) gebruik gemaakt van gezag en invloed van deze hoofden tot het scheppen van geregelde toestanden, niet alleen in hun eigen gebied, doch ook in de invloedsgebieden van deze vorsten, gelegen in de zgn. Vogelkop. Het oorspronkelijk aldus door den Sultan van Tidore buiten Gouvernements bemoeienis om hier gevestigd gezag werd later op deze manier door het Europeesch bestuur bevestigd en bij zijn gezagsuitoefening daadwerkelijk gesteund.

Het instituut van radja-moeda's moet vooral beoordeeld worden uit een politiek oogpunt. De naaste mannelijke bloedverwant in de zijlinie werd meestal aangesteld tot radja moeda, teneinde zich mede van diens invloed te verzekeren. In den aanvang werd deze politiek gevolgd door den Sultan van Tidore, dan wel diens gemachtigden, die deze streken bezochten om de jaarlijksche schatting welke opgebracht moest worden door de radja's met deze te regelen, en mede door den Radja van Roembati, wat betreft de onder zijn invloed staande gebieden Sekar, Argoeni en Wertoear, later ook door het Europeesch bestuur.

Voor den Sultan van Tidore en den Radja van Roembati was bovendien hieraan nog een niet onbelangrijk voordeel verbonden, in verband met de gewoonte, dat voor zulk een titel zwaar betaald werd.

Het Europeesche bestuur zag in de instelling van radja-moeda's vooral een schakel tusschen bestuur en bevolking in die gebieden, gelegen buiten de eigenlijke radjaschappen en gewoonlijk aangeduid als "invloedsferen". Onder bestuursinvloed werd een radja-moeda van Roembati belast met het toezicht in de invloedsfeer van Roembati, de *Kaisstreek*, een radja moeda van Patipi in de invloedsfeer van Patipi, de *Metamanistreek* en een radja moeda van Argoeni in de invloedsfeer van Argoeni, de *Sebijarstreek*.

De instelling van Radja's Commissie is uitsluitend aan bestuursinvloed te wijten. De benaming duidt reeds de vreemde herkomst ervan aan, Radja in Commissie, namelijk van den Radja, waaraan zij ondergeschikt zijn. Bij hun aanstelling gold evenzeer het motief een schakel te hebben tusschen bestuur en bevolking, in verband met de zeer geringe bestuursmiddelen, waarover het Europeesch bestuur bij den aanvang van de bestuursbemoeienissen met deze streken had te beschikken. Benoemd werden meestal ondergeschikte hoofden uit de omgeving van den Radja.

Het invloedgebied van Patipi in de Vogelkop eischte toezicht naast de Radja moeda van het Metamanigebied, werd in het Biragebied nog aangesteld een Radja Commissie van Bira. Voor de Tarofstreek, invloedgebied van Sekar, was een hoofd noodig, dat zijn bemiddeling verleende bij de aanraking van het bestuur met deze streek, een radja Commissie van Sekar werd daarom aangesteld. Het gebied van den Radja van Namatotte was te uitgestrekt om te worden bestuurd door één radja, en radja commissie werd aangesteld te Kaimana tot hulp van den radja en ter vergemakkeling van deze aanrakingen met de bevolking.

Bij het voortschrijden van de bestuursontwikkeling werden langzamerhand deze functionarissen overbodig, het districtsbestuur trad in hun plaats, zoodat na

defungeeren, dan wel in enkele gevallen na ontslag, wegens gepleegde vexatien (Radja moeda Kais en Radja moeda Metamani) geen vervangers meer werden aangesteld.

IV Invloedsgebieden

Hierboven werd reeds het een en ander hieromtrent medegedeeld. Aan de Zuid en Zuid West kust van de Vogelkop van Nieuw Guinea vanaf de monding van de Kai-boes tot aan de Sebijar hadden de Oninsche Radja's en mede de Radja's van Sekar en Argoeni in den loop der tijden streken onder hun invloed gebracht, door het aanknoopen van handelsbetrekkingen met de aangetroffen bevolking al dan niet vergezeld of voorafgegaan door raaktochten.

In deze streken werden handelsmonopolie's gevestigd. De handel beperkte zich voornamelijk tot de slavenhandel. Voorts werden deze streken de voorraadschuren van sagoe, welke er in onuitputtelijke hoeveelheden voorkwamen. Schending van elkanders monopoliegebied had moord en doodslag tusschen de onderdanen van de betrokken radja's tengevolge. In het algemeen werden dan ook de grenzen van deze monopoliegebieden, politiek aangeduid als invloedssferen, streng in acht genomen. Omstreeks 1908 werd onder bestuursinvloed aan deze handelsmonopolie's een einde gemaakt, welke echter tevoren ook reeds veel van hun belangrijkheid hadden ingeboet door het verbod van den slavenhandel. Financieel niet meer in deze gebieden geïnteresseerd, verloren de radja's hun belangstelling ervoor en werden geleidelijk van bestuurswege, mede in verband met de ontwikkeling van het districtsbestuur deze streken aan den invloed der radja's onttrokken.

In de vroeger bestaan hebbende invloedsferen van Fatagar en Ati-Ati in de Kaiboestreek, van Roembati in de Kaisstreek, van Patipi in de Metamanistreek, van Sekar in de Tarofstreek is niets meer overgebleven, terwijl in de Birastreek de Radja Commissie van Bira, indertijd hier geplaatst als vertegenwoordiger van den Radja van Patipi, als zoodanig thans geheel misplaatst is, daar van eenige invloed of bemoeienis van Patipi met dit gebied geen sprake meer is. De omstandigheid dat de bevolking van de geheele streek Christen is en de Radja Commissie, eenig Mohamedaan, werkt voorts mede aan het vergrooten van den afstand.

De langst effectief bestaan hebbende invloedsfeer is geweest de kuststreek tusschen Kamoendan en Sebijar, gebied van den Radja van Argoeni. Eerst in 1928 begon Argoeni's invloed hier te verdwijnen, doordat het gebied werd gemaakt tot ressort van een bestuursassistent met standplaats Arandai aan den Sebijar, ondergeschikt aan den bestuursassistent te Inanwatan. Tevoren had dit gebied behoord tot het ressort van den bestuursassistent van Kokas, in wiens ressort het radjaschap Argoeni ligt, die het bestuur er in hoofdzaak uitoefende door tusschenkomst van den Radja en radja moeda van Argoeni, wegens de moeilijke bereikbaarheid van de streek vanuit Kokas. Deze laatste omstandigheid leidde, mede in verband met de noodzakelijk geachte controle op de bemoeienissen van den Radja en Radja moeda van Argoeni, met dit gebied, tot instelling van het ressort Sebijar en het brengen van dit ressort

onder de controle van den bestuursassistent te Inanwatan waardoor de tusschenkomst van Argoeni tevens zoo goed als uitgeschakeld werd en langzamerhand het gebied geheel aan de invloed van Argoeni werd onttrokken. Waar deze invloed uitsluitend gegrond was op de zucht naar financieele voordeelen ten koste van de eigenlijke bevolking, kwam de uitschakeling daarvan de bevolking ten goede. Thans is van deze invloed in de Mohamedaansche streek slechts in zooverre iets merkbaar, dat voor de regeling van godsdienstige aangelegenheden, soms nog wel de hulp van Argoeni wordt ingeroepen, waar vandaan Mohamed's leer in de Sebijarstreek is verbreid geworden. In verband hiermede moge nog aangehaald worden hetgeen omtrent de uitschakeling van de invloed der Radja's in de zgn. invloedssferen, voorkomt in de nota van overgave van den Assistent Resident Ingenlyuf (1915).

"Hiermede", (namelijk het voorstel tot vorming van een ressort onder een Gezaghebber met standplaats Fakfak, omvattende de tegenwoordige ressorten Fakfak en Beraustreek)" wordt beoogd een geleidelijke uitschakeling van den invloed in die streken van de Radja's van Ati-Ati, Fatagar, Roembati, Patipi, Sekar en Argoeni. De beide eerstgenoemden hebben sedert eenige jaren er geen bemoeienis meer; die van Patipi en Roembati is sterk afgenomen, terwijl een begin is gemaakt die aan Sekar en Argoeni te ontnemen, naar aanleiding van door hun gepleegde vexatien, het op clandestiene wijze in omloop brengen van jachtgeweren etc. in vereeniging met een Arabier, die er een monopolie trachtte te handhaven."

V *Afstamming der radja's*

Volgens een legende zou de stamvader van de radja's van Roembati uit Perzië gekomen zijn en vandaar via Grissee en Soerabaja een reis gemaakt hebben naar "Tanah Papua". Onderweg zou hij schipbreuk geleden hebben en tenslotte gestrand zijn bij de Goenoeng Baik (Zuidpunt schiereiland Bomberay), alwaar hij een schoone jonkvrouwe ontmoet zou hebben. "Bandjoenja dari boenga2 laoet, zooals het in de legende heet. Uit het huwelijk tusschen beiden zou behalve het radjageslacht van Roembati ook het radjageslacht van Namatotte ontsproten zijn. Het radjageslacht van Ati2 zou volgens een andere legende afstammen van vrouwe Toerikoembang, eveneens afkomstig van de Goenoeng Baik. Bekend is dat de radjageslachten van Namatotte en Ati2 in de mannelijke lijn aan elkaar verwant zijn en afstammen van eenzelfde stammoeder afkomstig van Goenoeng Baik. De genoemde radjageslachten zijn de oudsten onder alle anderen.

Reeds in 1703 wordt in de geschiedenis gesproken van een: orang kaja Bau te Roembati.

Aangenomen mag worden dat in de eerste helft van de 19e eeuw de Radja's van Namatotte, Roembati en Ati-Ati in het bezit zijn gesteld van aanstellingsbewijzen als zoodanig, hun verstrekt door of namens den Sultan van Tidore en dat niet lang daarna zich een zelfstandige positie hebben verworven en de Radja rang hebben ontvangen

de Radja's van Fatagar en Patipi, de eersten ten koste van het gezag van Ati-Ati, de tweede ten koste van dat van Roembati.

Omtrent de verhouding tusschen Ati-Ati en Fatagar is het volgende bekend. Oorspronkelijk waren zij, evenals de Radja's van Roembati en Patipi gevestigd in het eigenlijke Onin, de meest Westelijke punt van het schiereiland Onin. Tengevolge van een oorlog, welke \pm 1880 uitbrak tusschen Ati-Ati en Fatagar eenerzijds en Roembati anderzijds verhuisden eerstgenoemden naar Poeloe Ega. Door onderlinge oneenigheden verhuisde later Ati-Ati naar Ati² Onin op den vasten wal gelegen tegenover Ega en Fatagar naar Merapi, ten Oosten van Fatagar aan de kust gelegen. Zijn de stamvaders van de geslachten van de Radja's van Roembati, Namatotte en Ati-Ati dus vermoedelijk van vreemde herkomst die van Fatagar en Patipi zijn zonen van het land. De overige radjageslachten, namelijk die van Argoeni, Sekar en Wertoear, zijn meer van inheemsche afkomst.

De radjarang is in deze geslachten gekomen onder invloed van Newarissa, Radja van Roembati. Zooals boven namelijk reeds vermeld werd, zijn deze radja's oorspronkelijk ondergeschikt geweest aan Roembati. Roembati had in den loop der tijden zijn gezag weten uit te breiden langs de noordkust van Onin en Kapauer tot diep in de Golf van Bintoeni. Aldaar waren ondergeschikte hoofden aangesteld geworden door de radja's van Roembati, in de eerste plaats door Radja Newarissa van Roembati, die in de tweede helft van de 19e eeuw regeerde.

Als omstreeks 1860 in verband met slavenhandel en roof gepleegd op de kust van Wahai (Ceram) door een zekeren Koepang, afkomstig van kampong Sisir, thans behoorende tot het gebied van den Radja van Sekar, Radja Newarisa van Roembati door het bestuur hiervoor verantwoordelijk wordt gesteld en van hem de uitlevering van den dader wordt geeischt, daar hij anders in gijzeling zal worden gesteld, gaat Newarissa er toe over zijn medewerking en voorspraak te verleen bij de aanstelling van verantwoordelijke hoofden in zijn ressort. Benoemd worden op zijn voorspraak door den Sultan van Tidore of namens dezen door gemachtigden, de Radja van Kabitoear (Sekar), een Radja en Radja moeda van Wertoear en een Radja van Argoeni.

Na den dood van Newarissa, een der krachtigste radja's van Roembati, omstreeks 1875, ontstaan verschillende erfopvolgingskwesie's, welke aan de invloed van Roembati, buiten haar eigen landspalen, zeer veel afbreuk doen. Inwendig hierdoor verzwakt, maken de radja's van Kabitoear, Wertoear en Argoeni, hiervan gebruik om hun eigen positie te verstevigen, waarna Roembati langzamerhand vervalt, tot haar huidige onbelangrijkheid.

Volgens een legende zou de stamvader van het radjageslacht van Argoeni afkomstig zijn van Ceram. In de buik van een potvisch zou deze de reis van Ceram naar Argoeni gemaakt hebben en aldaar getrouwd zijn met een vrouw van het land. Meer waarschijnlijk is echter het verhaal dat de stammoeder van het radjageslacht afkomstig is uit de Bintoeni en de stamvader van Argoeni zelf.

Van de tegenwoordige radja's zijn die van Namatotte, Roembati, Ati-Ati en Fatagar van gemengde bloede. De Radja van Namatotte, Mooi, heeft Goromsche bloed in de aderen, het bezit van gemengd bloed is den Radja van Roembati, Aboe-

bakar, aan te zien, terwijl die van Ati-Ati en Fatagar, Haroena en Mafa, van gemengd Ceramsche afkomst zijn.

VI Inkomsten der Hoofden

De adatinkomsten van de Radja's, vóór de vestiging van ons gezag in deze streken, onbepaald en afhankelijk van de min of meerdere uitgebreidheid en intensiteit van hun gezag, kwamen omstreeks 1898 onder bestuurscontrole. Aan de handelsmonopolie's, de voornaamste bron hunner inkomsten werd een einde gemaakt, waardoor tevens aan hun gezagsuitoefening het handelskarakter werd ontnomen. Hun inkomsten bestonden uit de zgn. *pantai*2 gelden welke bleken tot allerlei willekeur aanleiding te geven, werden al spoedig omgezet in *pantai*2 gelden uitgekeerd van landschapswege, waarvan het bedrag werd bepaald in verhouding tot de belangrijkheid van het radjaschap en daarboven een vaste bezoldiging uit de landschapskas aan deze hoofden toegekend.

Had reeds van vroeger af de onderlinge verstandhouding tusschen de radja's veel te wenschen overgelaten, schending in elkanders gebied waren aan den orde van den dag geweest, ook omdat [*nadat*] zij onder meer directe bestuurscontrole waren gebracht, kwamen [zij onder meer directe bestuurscontrole waren gebracht, kwamen] aan de onderlinge twisten geen einde, deze werden echter toen minder openlijk gevoerd, doch waren van het bestuur voortdurend bron van moeilijkheden. Uit de nota van overgave van den Assistent Resident Ingenluyf (1915) moge terzake het volgende worden aangehaald:

"Teneinde de talrijke kwestie's, onderlinge oneenigheden omtrent den voorrang, welke ook nadeelige invloed hadden op de gezindheid hunner onderhoorigen, te beëindigen werd, om in dat chaos een weg te banen, om [in] onderling overleg en overeenstemming beslist, dat die grootwaardigheidsbekleeders allen in rang gelijk zouden zijn. Hun gelijke bezoldiging uit de afdeelingkas en het uitkeeren van collecteloonen der belastingen aan de negorijhoofden zijn mede van invloed geweest, dat men zich onthouden heeft van verdere protest."

Het bovenstaande is echter gebleken niet afdoende te zijn geweest, daar tot op heden de onderlinge naijver tusschen enkele dier radja's nog bestaat en de wijze der vaststelling der bezoldiging tot op heden nog niet de volle instemming heeft van enkelen hunner, daar naderhand afgeweken is geworden van het beginsel van gelijke bezoldigingen. Bron van moeilijkheden levert deze onderlinge naijver echter niet op, daar zij slechts tot uiting komt in onbelangrijke kwesties en zoo goed als geheel buiten de bevolking om gaat. Volgens de oorspronkelijk vastgestelde bezoldigingsregeling ontvingen alle radja's een tractement van f. 50.-- per maand en de Radja moeda's en Radja Commissie een tractement van f 25.-- per maand. Afzonderlijk hiervan stonden de vaste bedragen aan *pantai*2 gelden, welke den Radja's werden uitgekeerd.

Voor de radja's van Ati2, Fatagar en Roembati werd het bedrag der *pantai*2 gelden gesteld op f 300.-- per jaar, terwijl voor de radja's van Namatotte, Patipi en

Sekar op f 200.-- per jaar en tenslotte voor den Radja van Argoeni op f 150.-- per jaar.

Doordat later de pantai2 gelden onder de bezoldiging werden begrepen, dus maandelijks werden uitbetaald, werd van het stelsel van gelijke bezoldiging wederom afgeweken. Andere afwijkingen zijn bovendien nog de volgende: Ten tijde dat Mohamad Sedik, waarnemend Radja van Roembati was, daar de radja pretendent, Aboebakar, nog minderjarig was, ontving Mohamad Sedik bij onderlinge overeenkomst het tractement ad f 50.-- 's maands, terwijl de pantai2 gelden, bedragen f 25.-- 's maands werden besteed voor de opvoeding van Aboebakar voornoemd. Toen, na den dood van Mohamad Sedik in 1914, Aboebakar tot radja werd verheven, werd hem uitsluitend het tractement ad f 50.-- toegekend, terwijl de pantai2 gelden niet meer werden uitgekeerd. De vermoedelijke reden hiervan moet gezocht worden in de onbelangrijkheid, waarin het regentschap Roembati was teruggevallen. In de nota van overgave van den Assistent Resident Seyne Kok (1919) komt hieromtrent het volgende voor:

"dat de radja en radja moeda van Roembati, gezamenlijk (afgescheiden van de pantai2 gelden) nu pas ook bij de bezoldiging gerekend) evenveel tractement uit de afdeelingkas genoten als het eigenlijke Roembati aan belasting opbracht."

Een tweede afwijking is de toelage ad f 25.-- 's maands toegekend aan den Radja moeda van Wertoear, boven zijn tractement dat normaal f 25.-- bedraagt, in verband met het feit dat deze Radja moeda zelfstandig gezag uitoefent in het radjaschap Wertoear, sinds de laatste radja van Wertoear, niet meer vervangen is geworden en voorts bij wijze van tegemoetkoming in de kosten van zijn groot gezin.

De tractementsverhooging in 1921 toegekend aan den Radja Commissie te Kaimana waardoor diens tractement van f 25.-- op f 40.-- per maand werd gebracht, is tenslotte een derde afwijking. Naast deze inkomsten uit de landschapskas tevoren Afdeelingkas, hebben deze hoofden geen noemenswaardige andere adatinkomsten.

VII Verhouding van de radjaschappen tot het Zelfbestuur van Tidore

Kon vóór de daadwerkelijke uitoefening van ons gezag in deze streken, dus vóór 1898, nog sprake zijn van het bestaan van betrekkingen tusschen den Sultan van Tidore en de radja's, na 1898 verminderde des Sultan's invloed, onder bestuursinvloed geleidelijk.

Aan de betrekkingen welke oorspronkelijk door den Sultan al dan niet door tusschenkomst van den Radja van Lilintah (Misool) met deze streken werden aangeknoopt, was het handelskarakter niet vreemd, stond zelfs geheel op den voorgrond.

Rooftochten op deze kusten, vanuit Misool gehouden, leidde deze handelsbetrekkingen in, waarna meer vreedzame betrekkingen werden aangeknoopt, in de eerste plaats met de bevolking in het schiereiland Onin.

Daarbij op de voorgrond tredende personen werden door of namens den Sultan van Tidore tot hoofd benoemd, waarna van de tusschenkomst van deze hoofden werd gebruik gemaakt om Sultan's invloed te verbreiden en daardoor Sultan's inkomsten te vermeerderen. Elders werden eveneens hoofden aangesteld dan wel bevestigd, in het

gebied van Roembati, na terzake den Radja van Roembati gehoord te hebben, zooals het in enkele oude besluiten heet.

Dat vroeger vermeend werd wat [*dat*] het landschap Onin behoorde tot het invloedsgebied van Misool moge blijken uit het besluit van aanstelling van Abdul Rachim tot hoofd van de negorij Patipi met de titel van Radja gedagteekend 15 Juni 1896 waarvan in den aanhef voorkomt: "gehoord den Radja van Misool."

Nadat elders het schiereiland Onin door het aanstellen van Radja's en mindere hoofden min of meer onder het gezag van den Sultan van Tidore was gebracht, werd de bevolking schatplichtig gemaakt. Jaarlijks moest iedere Radja voor het opbrengen van deze schatting zorg dragen. De betrekkingen tusschen Sultan en Radja bepaalde zich tenslotte geheel daartoe. Geregeld zond de Sultan zijn gemachtigden naar deze streken om de Radja's aan hun verplichtingen te herinneren en toe te zien, dat de schatting in voldoende mate werd opgebracht. De schatting werd voldaan in waardevolle zaken, zooals slaven, paradijsvogels, gongs, kanonnen enz.

Overigens legde het aanstellen van hoofden, zoowel eerste aanstelling, als benoeming van opvolgers, den Sultan geen windeieren. Voor een dergelijke gunst moest grof betaald worden, door de betrokkenen, met dezelfde soort goederen als bovenvermeld.

Tot op heden worden slechts die radja's als volwaardig erkend die hun afstamming kunnen terugvoeren tot een radja, die zelf naar Tidore is geweest en aldaar na het aanbieden van de noodige geschenken, van den Sultan in persoon de radjatitel hebben ontvangen. Daartoe behooren de radja van: Namatotte, Ati-Ati, Fatagar, Roembati en Argoeni.

Onze daadwerkelijk bemoeienis met deze streken had tengevolge dat een einde werd gemaakt aan de schatplichtigheid aan den Sultan en daarvoor in de plaats kwam de belastingplicht, waarvan de opbrengst in de landschapskas vloeide. Daardoor hadden voor den Sultan van Tidore alle redenen om zich met het bestuur over deze streken in te laten opgehouden te bestaan, temeer waar tevens de handelsbetrekkingen op normale wijze worden geregeld en tevoren reeds de slavenhandel was geworden. Aan de mogelijkheden tot exploitatie van de bevolking ten voordeele van den Sultan was hiermede een einde gemaakt.

Thans is van eenige breking tusschen zelfbestuur en hoofdenbestuur in deze streken geen sprake meer, hoewel in naam het gebied nog gerekend wordt te behooren tot het zelfbestuursgebied van Tidore. Zooverre is zelfs de scheiding doorgetrokken dat de Landschapskas van Nieuw Guinea, waarin alle baten vloeien van deze radjaschappen, waaronder de bezoldigingen van de radja's enz. afzonderlijk staat van de vereenigde landschapskas van Ternate, Tidore en Batjan en dat geen enkele uitgaaf uit de landschapskas van Nieuw Guinea gedaan wordt ten bate van het Zelfbestuur van Tidore. Zelfs is sprake van geweest het gebied van Nieuw Guinea, behoorende tot het Zelfbestuursgebied van Tidore, daaraan af te scheiden en om te vormen tot Gouvernements landschappen.

VIII Radjaschap Namatotte

Zooals reeds eerder vermeld leidt het radjageslacht van Namatotte zijn afstamming af van de Goenoeng Baik. De eerste Radja van Namatotte die na het ontstaan van aanrakingen met den Sultan van Tidore, waaruit een verhouding van ondergeschiktheid voortvloeide, als zoodanig werd benoemd was Wolangtoea. Oorspronkelijk alleen gezag uitoefende te Namatotte en onmiddellijke omgeving, breidde Wolangtoea met behulp en onder invloed van Tidore zijn invloedssfeer uit tot in de Argoenibaaï en langs de geheele Zuidkust, welke streken tevens slechts bezocht werden om er te hongien. Op voorspraak van den radja van Namatotte, dan wel "gehoord den Radja van Namatotte" werden in die streken hoofden aangesteld door den Sultan van Tidore dan wel diens gemachtigden, die echter ondergeschikt bleven aan den radja van Namatotte al bestond dan ook deze ondergeschiktheid meestal slechts in naam, wegens de afgelegenheid van verschillende streken van de zetel van den radja. Zoo werden benoemd een radja van Adi voor het eiland Adi en de Karoefastreek, een Majoor van Wanggita, invloedrijk hoofd in de Argoenibaaï, een Radja van Aidoema voor de streek vanaf Aidoema tot Lakahija en later een Radja van Kapia voor de streek ten Oosten van Lakahija.

Door het Gouvernement werden later zowel de Radja van Namatotte als de aangestelde ondergeschikte hoofden als zoodanig erkend. Thans zijn de Radjageslachten van Adi en Aidoema uitgestorven en zijn de hoofden van Wanggita en Kapia gedegradeerd tot kamponghoofden, doordat aan de familiehoofden uit hun invloedssfeer een zelfstandige positie is gegeven geworden. Hun gezag was buiten hun eigen kampong trouwens een gezag gebaseerd op kracht, hun invloed het resultaat van hongitochten.

Na de daadwerkelijke vestiging van ons gezag in deze streken omstreeks 1898, werd na overleg met den Radja van Namatotte door het bestuur aangesteld een radja commissie d.w.z. een radja werkzaam "in commissie" van den Radja van Namatotte, voor de streek vanaf Kaimana tot aan de Goenoeng Baik, met inbegrip van de Argoenibaaï. De laatste radja van Adi was toen bereids overleden en het gemis deed zich gevoelen aan een hoofd in deze streek, in verband met de uitgestrektheid van het radjaschap Namatotte. Een zekeren Naroe van Adi, die bij verschillende gelegenheden op den voorgrond was getreden en bekend stond om zijn "brani" werd als zoodanig aangesteld. Hij is de vader van den tegenwoordige Radja Commissie, Achmad geheeten, die uit zijn huwelijk met een vrouw uit het gebied Wertoea is geboren. Een dochter uit zijn tweede huwelijk, met een vrouw van Aidoema, namelijk Saati is de moeder van den tegenwoordigen radja van Namatotte (Mooi Boeserau).

De laatste radja van Aidoema was een vrouw, Siambara geheeten. Na haar dood werd geen opvolger meer benoemd.

Wolangtoea werd na zijn dood opgevolgd door een jongeren broer Sifa geheeten, die op zijn beurt na overlijden werd vervangen door zijn zoon Lamora. Lamora had vlagen van zwakzinnigheid. De Radja Commissie van Kaimana, Naroe, maakte van het slappe bewind tijdens Lamora gebruik om zijn positie ten koste van den Radja te

verstevigen en trad tenslotte in zijn gebied als geheel zelfstandig hoofd op. Nadat Lamora gestorven was, werd omstreeks 1911, zijn oudste zoon Mooi aangewezen als opvolger. Mooi was nog zeer jeugdig hetgeen mede in verband met het zich zoo weinig als radja doen gelden van zijn vader, zijn positie als radja weinig benijdenswaardig maakte. De navolgende aanhaling uit het maandverslag over October en November 1912 moge dit nader toelichten:

"Rapporteur (i.c. den A.R. te Fakfak) bezocht van 31 October tot en met 6 November met H.M. Mataram het gebied van den Radja van Namatotte, het adathoofd van Kowiai, onder welke naam in het algemeen begrepen worden: Koemawa, Karoefa, het Kamrau- en het Argoenigebied, Kaimana en het gebied ten Oosten daarvan tot en met Lakahija, welke radja mij op dit tournee vergezeld. Doel van deze reis was om aan hoofden en bevolking, zoomede aan de vele handelaren in dit gebied vertoevend, te doen uitkomen dat als gevolg van de verkregen exploitatieresultaten, de tegenwoordige radja, die tevoren zoowel door het bestuur, en van den aanvang ook door het exploratiedetachement als door zijn ondergeschikte hoofden, om zijn betrekkelijk jeugdigen leeftijd op den achtergrond was gedrongen, in zijn waardigheid moest hersteld en erkend worden."

"Na gehouden besprekingen met de adathoofden bevestigden zij den Radja als zoodanig te erkennen en beloofden hem in alles te zullen gehoorzamen, terwijl deze laatste te kennen gaf met hen steeds in overleg te zullen treden."

Die verklaring in mijne tegenwoordigheid afgelegd werd niet van harte uitgesproken door den radja commissie van Kaimana, die zich ten koste van het wettig gezag, maar al te veel op den voorgrond heeft weten te stellen, en vooral bij handelstransacties in de Argoenibaai zijn voordeel heeft weten te slaan.

De bovenbedoelde Radja Mooi is tot op heden in functie, terwijl de tegenwoordige radja commissie van Kaimana, Achmad, zijn vader in 1923 heeft opgevolgd.

Stamboom radja
 geslacht Nama-
 totte.

?

Wolangtoea

Sifa (=Fatima (goromsche afkomst)

Lamora = Saärtey (dochter van radja commissie
 Naroe)

Mooi Boeserau (m.) Warnete (m.) Oemi (vr.)

1e vrouw v. Gorom

Adjojo (m.) Saria (vr.)

=

2e vrouw v. Gorom

Siti (vr.)

=

3e vrouw v. Gorom

Mohamad (m.)

oud ± 13 jaar, bezoekt de Gouv.

Inl. school 2e kl. te Ternate.

=

4e vrouw Aisa (dochter van
 den Imam van Namatotte

Salim (m) oud ± 6 jaar

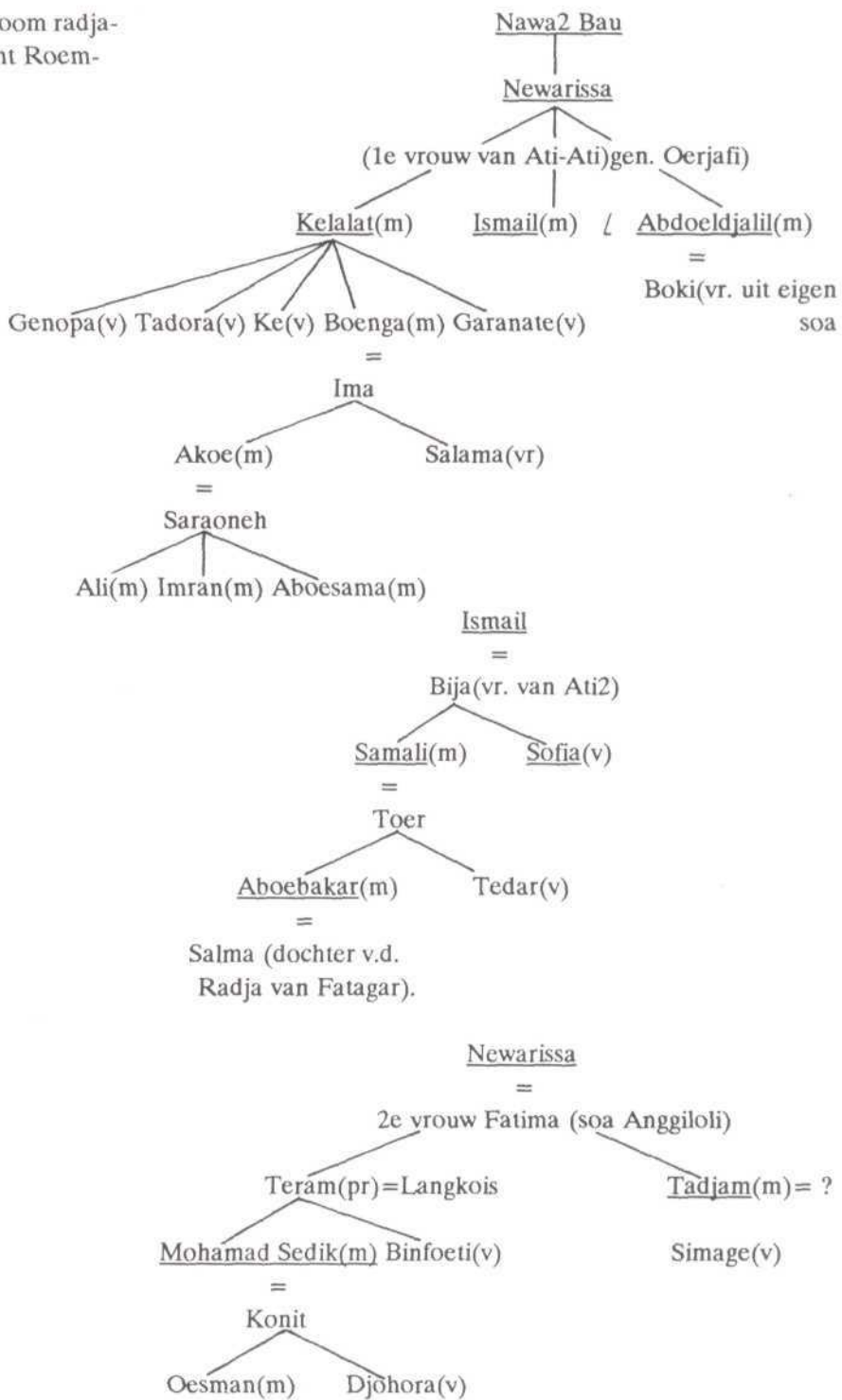
IX Radjaschap Roembati

De stamvader van het radjageslacht van Roembati heeft [heet] Nawa² Bau. Omtrent zijn afkomst werd reeds eerder het een en ander medegedeeld. De meest op den voorgrond tredende radja uit het geslacht is geweest Newarissa. Aan hem werd het eerst de radjatitel geschonken en hem zien wij in de geschiedenis optreden als de voornaamste van de 4 Oninsche radja's (Patipi, Ati², Fatagar en Roembati). Zijn invloed wist hij uit te breiden langs de Zuid- en Noordkust van de Mac-Cluergolf, tot diep in de Bintoenigolf. Op zijn voorspraak en met zijn medewerking zijn benoemd geworden de eerste radja's van Argoeni, Kabitoeear (Sekar) en Wertoeear.

In handen van den tegenwoordigen Radja van Roembati, Aboebakar bevindt zich een besluit van Prins Mohamad Tahir, optredende ten deze namens den Sultan van Tidore, waarbij Newarissa tot Radja van Roembati wordt aangesteld, welke aanstelling, blijkens een aantekening ddo. 8 November 1872 van Resident Coorengel, van Gouvernementswege is bevestigd.

Nadat Newarissa is gestorven speelt zich met betrekking tot de opvolging een drama af. De pretendent, Kalalat, oudste zoon van Newarissa wordt vergiftigd door zijn stiefbroer, Tadjam, die daarna het bewind in handen neemt. Tadjam wordt in den oorlog tusschen Ati-Ati en Fatagar eenerzijds en Roembati anderzijds (\pm 1880) te Oegar doodgeschoten, waarna hij wordt opgevolgd door een jongere broer van Kelalat met name Ismail. Als Ismail overlijdt is zijn zoon te jong om den radjarang te bekleeden, waarom als radja optreedt Abdoeldjalil, jongste zoon van Newarissa. Na diens dood treedt eerst op de zoon van Ismail, Samali geheeten, die de vader is van den tegenwoordigen Radja, Aboebakar. Aboebakar heeft echter niet direct zijn vader opgevolgd, doch werd in verband met zijn jeugdigen leeftijd bij het overlijden van Samali, een waarnemend Radja benoemd, kleinzoon van Newarissa uit zijn tweede huwelijk en neef van Tadjam voornoemd, Mohamad Sedik geheeten. Eerst na diens overlijden trad Aboebakar als radja op (\pm 1915).

Stamboom radja-
geslacht Roem-
bati.

X *Radjaschap Ati2*

Evenals het radjageslacht van Namatotte moet het radjageslacht Ati2 afkomstig zijn van de Goenoeng Baik. De eerste persoon uit het geslacht aan wien de titel van Radja werd verleend door den Sultan van Ternate heette Wainesin. Bij diens dood was zijn zoon Joesoef, nog klein, zoodat waarnemend Radja's werden benoemd achtereenvolgens Sanggil en Ongga, broers van de schoonzoon, van de zuster van Wainesin, en afkomstig van Ceram.

Nadat Joesoef radja was geworden, verhuisde Ati-Ati tesamen met Fatagar, als gevolg van de reeds eerder vermelde oorlog tusschen Ati-Ati en Fatagar eenerzijds en Roembati anderzijds, naar Poeloe Ega en later naar Ati-Ati Onin, op den vasten wal voor Ega, terwijl Fatagar verhuisde naar Merapi, even ten Oosten van Fakfak. Hieromtrent kom in "Reizen in West Nieuw Guinea" door J.W. van Hille, wd. Assistent Resident, opgenomen in het "Tijdschrift van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap", Tweede Serie, deel 22 No.2 het volgende voor: "Later verhuisde die (namelijk de radja) van Ati-Ati naar het tegenoverliggende Ati-Ati Onin, die van Fatagar naar Merapi, waar hij, zijn Goromsche vrouw en vijf zijner kinderen kort achtereen stierven. De twee overgebleven zonen werden te Pasir Poetih door een Halifoeroe als kinderen aangenomen. Toen de oudste, Mafa de tegenwoordige radja, huwbaar was, trouwde hij op Ceramlaet en keerde eerst in zijn vaderland terug in 1899, waarop hij door de bevolking als radja werd erkend.

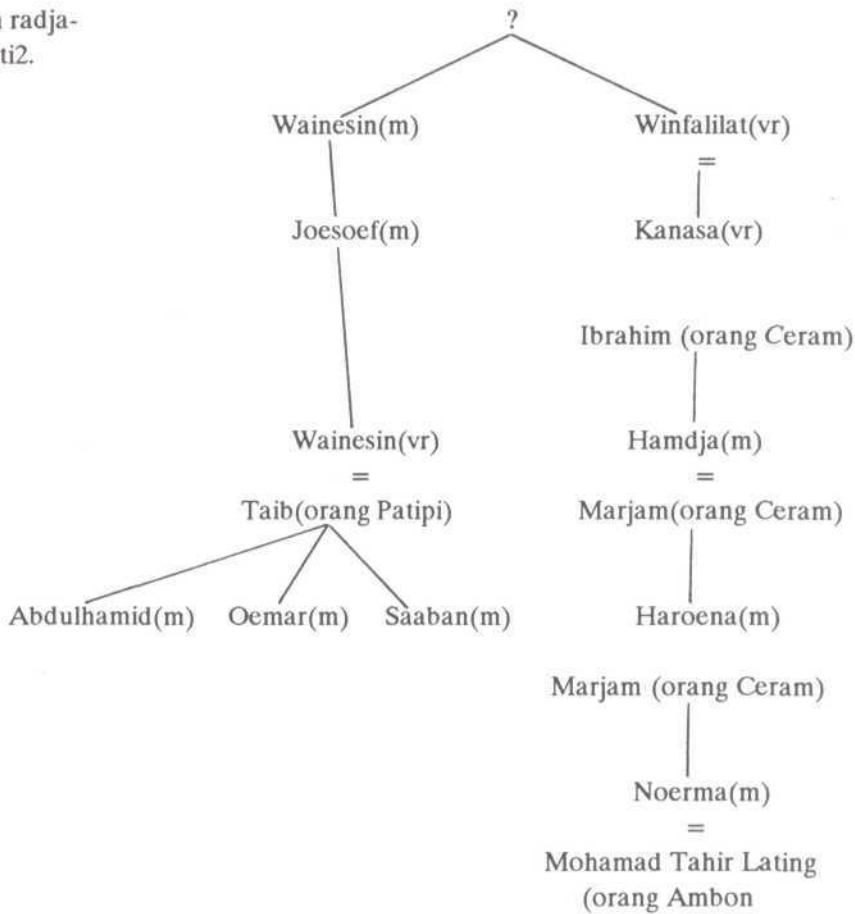
Intusschen had de radja van Ati-Ati zich nu en dan bemoeid met de Fatagarsche onderdanen door twisten onder hen te beslechten. Hij beschouwde hen dan ook zoo langzamerhand als zijn onderdanen. Radja Joesoef (radja van Ati-Ati) echter werd in 1897 voor straf door den Resident naar Ternate medegenomen en stierf daar. Hij liet geen zonen na. Zijn naaste mannelijke verwanten waren de kleinzoon [*kleinzonen*] van zijn nicht. De oudste was indertijd met zijn vader naar Mekka getogen, de vader was daar gestorven en sedert hielden de zonen te Kitai (Ceram laet) verblijf. Volgens de wensch der bevolking bewerkte de controleur hun terugkeer en Hadji Haroena werd (April 1899) erkend als radja van Ati-Ati. Een jongere broer van Haroena, Joesoef geheeten, werd voorts aangesteld tot Radja moeda, en na ontslag vervangen door een nog jongeren broer, Ibrahim.

Ibrahim overleed in 1927 te Mekka, waarna geen opvolger meer benoemd is geworden. Radja Joesoef liet bij zijn dood slechts een dochter na, Wainesin geheeten, die huwde met een zekeren Taib, afkomstig van Patipi. Daar Taib naar men zegt, "anak mas" is, mogen volgens de heerschende opvattingen daaromtrent, zijn kinderen verwekt bij Wainesin niet voor de radjaopvolging in aanmerking komen Haroena in 1899 als radja erkend, stierf den 26e Februari 1932. Omtrent de opvolging is tot dusverre nog geen beslissing genomen. Pretendent is de zoon van den ontslagen radja moeda Joesoef, Mohamad geheeten.

De hoofden der Patimoenistreek wenschen echter een opvolger uit de mannelijke lijn, daar in 1899 met Haroena de vrouwelijke lijn van het oorspronkelijke radjaschap aan het bewind was gekomen. Overeenstemming bestaat in zooverre tusschen hoofden

en bevolking van het radjaschap Ati-Ati terzake van deze erfopvolgingskwestie, dat beide partijen hebben verklaard genoeg te nemen met een opvolger aan te wijzen door den Radja van Namatotte, uit diens bloedverwanten tot de 3e graad ingesloten, op grond van de overweging, dat de radjageslachten Namatotte en Ati-Ati in de mannelijke linie aan elkaar zijn verwant. Om financieele redenen ware het gewenscht bij wijze van voorlopige maatregel, in verband met de zwakke positie van de landschapskas, den tegenwoordigen Radja van Namatotte te benoemen tot waarnemend radja van Ati-Ati.

Stamboom radja-
geslacht Ati2.

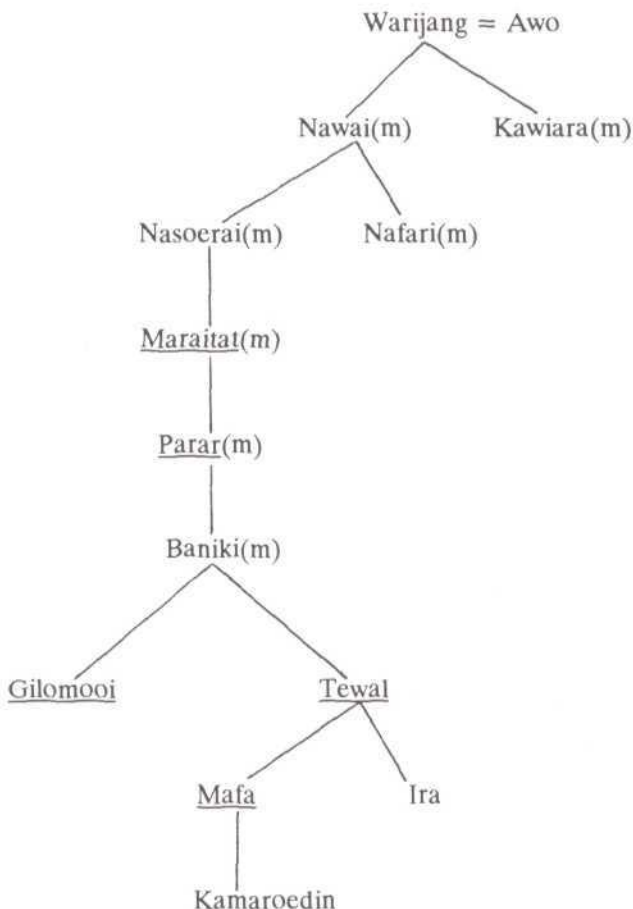
XI Radjaschap Fatagar

Oorspronkelijk in naam staande onder den Radja van Ati2, kreeg men in Fatagar al spoedig een eigen radja, voortgekomen uit de bevolking zelve. Volgens de legende zou de stamvader van het radjageslacht Warijang geheeten, op zekeren dag de ondergaande zon tegemoet loopende in den top van een arenpalm een vrouw hebben gezien

en met haar zijn getrouwd, uit welk huwelijk het tegenwoordige radjageslacht is voortgekomen. De eerste persoon uit dit geslacht, wien de radjarang werd gegeven door den Sultan van Tidore was Maraitat.

Zooals reeds eerder vermeld stierven, na verhuizing van den radja van Fatagar van poeloe Ega naar Merapi, hijzelf, zijn vrouw en vijf zijner kinderen aldaar. De twee overgebleven zonen Mafa en Ira, werden te Pasir Poetih door een Halifoeroe opgevoed en gingen, groot geworden, trouwen op Ceram laoet, alwaar zij zich vestigden. Na den dood van hun vader was geen opvolger meer benoemd geworden. Toen in 1899 Haroena tot Radja van Ati2 werd benoemd keerden ook Mafa en Ira naar hun land van herkomst terug hetwelk zij sedert 12 jaren hadden verlaten en werd Mafa op verzoek van hoofden en bevolking tot Radja van Fatagar benoemd. Kort daarna volgde de benoeming van zijn jongeren broer Ira tot radja moeda van Fatagar. Mafa is tot op heden Radja van Fatagar. De Radja moeda Ira moest omstreeks 1920 ontslagen worden wegens gepleegde vexatien, waarna als zoodanig werd benoemd de oudste zoon van Mafa, Kamaroedin geheeten.

Stamboom radja-
geslacht
Fatagar.

XII [Radjaschap Patipi]

Het oorspronkelijke radjageslacht is afkomstig van Batinginwanas. De eerste persoon uit dat geslacht die van den Sultan van Tidore de radjatitel ontvangt is Daoelak. Na Daoelak worden achtereenvolgens Roeminggi en Sabtoe radja. Op het tijdstip dat Sabtoe sterft bevindt zijn zoon, Mooi, zich te Ceram. Van deze gelegenheid wordt gebruik gemaakt door een zekeren Semeni, ten dien tijde Imam te Patipi om de radjatitel voor zich en zijn geslacht te bemachtigen, waarna het oorspronkelijke radjageslacht voortaan van de opvolging is uitgesloten en de radjarang in bezit blijft van het geslacht van Semeni. Dit stamt in de mannelijke lijn af van de berg Koman en in de vrouwelijke lijn van de berg Iba of Kowet. Semeni wordt vervolgens opgevolgd door zijn jongeren broer Abdoelrachim alias Aterey wiens zoon, Oesmaila, tot op heden radja van Patipi is. Abdoelrachim werd voorzien van een besluit van aanstelling tot "Radja van Patipi" hem op den 15den Juni 1896 verleend door den Resident van Ternate, gehoord Mohamad Tahir Alting Prins van Tidore en den Radja van Misool, Abdulmadjid." Het oorspronkelijke radjageslacht is tot op heden nog niet uitgestorven.

Stamboom radja-
geslacht Patipi.

Oorspronkelijk geslacht.

Tegenwoordig geslacht.

Warkimbreri(m)

Koworop

Daoelak(m)

Sameni(m)

Abdoelrahim(m)

Roemminggi(m)

Oesmaila(m)

Sabtoe(m)

Mooi(m)

Abdoelhamid (thans te Patipi)

XIII Radjaschap Argoeni

Als eerste radja uit het thans aan het bewind zijnde radjageslacht trad op Samalei, die ten tijde tezamen met radja Newarissa van Roembati naar Tidore ging en aldaar op voorspraak van Newarissa de radjarang ontving (\pm 1865). Samalei wordt opgevolgd door zijn zoon Arewot. Uit diens huwelijk met een vrouw uit de Beraustreek wordt geboren de tegenwoordige radja, Irit genaamd, terwijl uit het huwelijk met een vrouw van Argoeni hem nog twee zoons worden geboren t.w. Biauni en Ibor. Tijdens het radjaschap van Arewot, wordt Biaoeni plaatsvervangend radja. Na den dood van Arewot wordt echter Irit tot zijn opvolger benoemd (\pm 1898) terwijl als Biauni is

gestorven, zijn jongeren broer Ibor tot radjamoeda wordt aangesteld.

Stamboom radja-
geslacht Argoeni.

SAMALEI

Arewot(m)=Tareri(1e vr. uit het Beraustr.)

Irit(m)

1e.Aminin (vrouw van Solat Len) 2e Wagin (vr. van Argoeni) 3e Kadoka (zuster v.
maj. Sisir)

Siti(v) Moesalim(m) Aisah(v) Binta(v) Halima(v) Selbia(v) Haliba(v) Noerdin(m)

4e. Djaniba(vr. v.
Si-Achmad(m)

Arewot = Bokiani(2e vrouw(vr. van Argoeni)

Biauni(m)

Ibor(m)=Siti(vr. v. Argoeni)

=

Namo2(vr.v.Argoeni)

Amin(m)

Hatidja(v)

XIV Radjaschap Sekar

Oorspronkelijk beperkte zich dit radjaschap tot de streek gelegen aan den ingang van de tegenwoordige baai van Sekar, Kabitoear geheeten. Op een eilandje aldaar gelegen, woonde toenmaals de radja. De eerste persoon uit het radjageslacht die tot de waardigheid van radja werd benoemd, kreeg dan ook van den sultan van Ternate de titel van Radja Kabitoewar. Dit was Pandai alias Tjongan. Op de plek van het tegenwoordige Kokas ontstond in dien tijd een nederzetting van handelaren, alwaar zich voorts nog andere vreemdelingen vestigden, aan welke nederzetting de naam van Sekar werd gegeven.

Een zekeren Mner van de soa Beraweri, werd in 1896 aangesteld door den Sultan van Tidore tot Radja-Kapitan van de negorij Sekar (vreemdelingen kampong). In den aanhef van zijn aanstellingsbesluit komt voor de vermelding: "gehooft de Radja van Misool en den Radja van Roembati. Hieruit mag worden opgemaakt dat Mner niet werd gesteld onder het gezag van de Radja's van Kabitoewar. Deze verhuisde later naar Sekar, stichtte in aansluiting van de bestaande kampong Sekar, een eigen kampong, waarna de opvolger van Pandai, namelijk Pipi, bij aanstelling de titel kreeg van Radja van Sekar.

De titel van Radja-Kapitan van Sekar werd na het overlijden van Koebis, zoon van den eersten Radja-Kapitan (Mner) niet meer verleend. Voordat Pandai werd benoemd tot Radja van Kabitoewar, noemde men hem onofficieel radja commissie, namelijk in commissie van den Radja van Roembati. Zijn vader, Weker alias Padoeri had deze titel ook reeds gedragen.

Toen Pandai stierf was er niemand, die voor de opvolging in aanmerking kwam. Broers bezat Pandai niet, zijn eenigste zoon, Abdoelrachman was nog een kind. In verband hiermede werd tot waarnemend radja van Sekar aangesteld, de Radja moeda van Wertoear en met name Lakaté, een stiefzoon van Pandai. Pandai was namelijk voor de tweede maal gehuwd met een zekere Badika, die tevoren reeds gehuwd was geweest met Inisoeka, Radja moeda van Wertoear en vader van Lakaté voornoemd. Reeds tijdens Pandai en later tijdens het optreden als waarnemend Radja van Lakaté verrichte een zekeren Pipi alias Saban de werkzaamheden van Radja moeda van Sekar zonder echter als zoodanig officieel te zijn aangesteld. Pipi was een zoon van Dimin, die een "anak mas" was van den vader van Pandai. In verband hiermede zouden de afstammelingen van Dimin volgens de adat nooit radja hebben kunnen worden. Toch werd in 1911 van bestuurswege, vermoedelijk bij gebrek aan meer waardiger personen, Pipi voornoemd aangesteld tot radja van Sekar. Zijn dochter was reeds eerder gehuwd met den waarnemend radja Lakaté. In verband met den ouderdom van Pipi werd tegelijk zijn zoon Singgaray tot radja moeda van Sekar aangesteld, teneinde hem behulpzaam te zijn in de uitoefening van het gezag. Na Pipi's dood volgde Singgaray hem als radja open is tot op heden radja gebleven. De Piek2-streek behoort tot de invloedssfeer van den radja van Sekar. Voordat een radja van Kabitoewar (Sekar) benoemd was geworden heeft waarschijnlijk de Piek2-streek gestaan onder het gezag van de radja's van Ati-Ati.

Omstreeks 1885 benoemde de radja van Ati-Ati in de Piek2-streek een hoofd, teneinde diens hulp op zijn hand te krijgen bij een dreigende oorlog tusschen Roembati eenerzijds en Ati-Ati Fatagar anderzijds. Dit hoofd een zekeren Tatare, kreeg de titel van Radja, in welke rang hij echter niet bevestigd is geworden, door het Gouvernement. Zijn zoon Kaoeat ontving na Tatares dood evenmin eenige officieele aanstelling. Door bestuursinvloed werden alle betrekkingen tusschen Ati2 en Piek2 opgeheven en de landstreek Piek2 gesteld onder het gezag van Sekar, in verband met het feit bleek dat Kaoeat voornoemd een duistere rol had gespeeld in het voornemen om de bestuursvestiging Kokas af te loopen. Het streven eenigen tijd geleden merkbaar onder enkele hoofden van de Piek2-streek om een eigen radja te krijgen en niet langer te staan onder het gezag van den radja van Sekar verdient dan ook niet gesteund te worden.

Uit praktische overwegingen is het gewenscht dat deze streek blijft behooren tot het gebied van Sekar (invloedsfeer) al is de positie van den radja van Sekar als hoofd van de Piek2-streek ook aanvechtbaar op adatgronden. Uitsluitend slechts in naam heeft de Radja van Sekar gezag over de kampong Sisir, waarvan de hoofden en bevolking den tegenwoordigen radja niet wenschen te erkennen. Ongeveer eenzelfde positie bekleedt de radja ten aanzien van kampong Oegar. Van bestuurszijde dient de

radja ook ten aanzien van kampong deze beide kampongs ten volle gesteund te worden.

Stamboom radja-
geslacht van Se-
kar.

Oorspronkelijk geslacht.

Kanasa

Weker alias padoeri

Sisam(v) Pandai of Tjongan = 1e Wewajer Oena(v)=
(vr.v.Sekar)

Abdoelrachman Hadiaman(m)

Pandai of Tjongan 2e Badika

Tegenwoordig geslacht.

Dimin = Siti(vr.v.Roembati)

Pipi(m) = Padoma Wengka(m) Goeri(m) Ratabata(v)

Werioem(v) = Lakaté Singgaray(m)=Noen (dochter v.den
radja van Laha (Amb))

Amina(v) Hadidja(v) Regaija(v) Selha(v) Masdjab(v)

XV Radjaschap Wertoeaar

Het radjageslacht van Wertoeaar heeft slechts een radja opgeleverd. Semempes was de eerste en laatste radja van Wertoeaar. Als zoodanig werd hij aangesteld door op voorspraak van Newarissa Radja van Roembati.

Tegelijkertijd werd aangesteld een Radja moeda, namelijk Inisoeka. Was deze laatste herkomstig uit de streek waarover Semempes als radja werd aangesteld, Semempes zelf was afkomstig van Sebakor (Karasgebied) was echter grootgebracht in de Wertoeaarstreek en aangesteld tot radja, op grond van zijn kennis. Hij was een "orang pintar".

Stamboom radja en
radjamoedage-
slacht van Wertoear.

RadjageslachtSemempes

Dengelat

Sikajoeri

Waraboeris

Kawofofe(m) Hanadang(m) Masoede(m) Asena(v)

Radjamoedageslacht

Inisoeka=Badika (deze vrouw is later gehuwd
met radja Pandai v. Sekar)

Lakaté=Werioem(dochter v. Pipi, Radja v.
Sekar)

Mida(v) Fatima(v) Paris=Djamba (vr. v. Sisir) Asape-
laboean(m)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Habiba(v)	Talib(m)	Apra(v)	Abdulhakim(m)	Absel(v)	Nasar(m)	Abdoelmoetalib(m)
	8.	9.	10.	11.		
	Kebaha(v)	Ibrahim(m)	Harefa(v)	Djaneba(v)		

XVI Reorganisatie van het hoofden bestuur

In het belang van de financieele positie van de Landschapskas van Nieuw Guinea, welke zich momenteel in zulk een hachelijken toestand bevindt, dient de drukkende last welke de tractementen van deze hoofden op het budget van deze kas vormen, te worden verlicht.

Teneinde een directe bezuiniging te verkrijgen ware wederom terug te keeren tot het stelsel van gelijke bezoldiging van alle hoofden, waardoor moge verwezen worden naar punt VII "Inkomsten der hoofden" en het bedrag van hun bezoldiging, inclusief pantai² gelden, te stellen gelijk aan de bezoldiging van den thans het laagste bezoldigden radja, t.w. de radja van Roembati, namelijk op f 50.--. Rang en positie van deze hoofden in aanmerking nemende, en niet in de laatste plaats hun dienstprestatie's, acht ik een bezoldiging van f 50.-- daarmede volkomen in overeenstemming.

Het maken van onderscheid in de tractementen naar gelang van de belangrijkheid

van de radjaschappen levert bezwaren op, daar deze verschillen in belangrijkheid niet tot uiting komen in de positie's van de betrokken radja's. Zoo treedt bijv. de laagst bezoldigden Radja van Roembati tot op heden op als eerste onder de radja's van Patipi, Argoeni, Sekar en Wertoear en dat uitsluitend op historische gronden, zooals hierboven reeds werd uiteengezet. In navolging hiervan ware de tractementen van de radja's-moeda en radja's-commissie te stellen gelijkelijk op f 25.--.

De persoonlijke toelage van den radja moeda van Wertoear ad f.25.-- per maand dient dus weder te komen vervallen, terwijl het tractement van den radja-commissie van Kaimana teruggebracht dient te worden van f 40.-- op f 25.-- (vide punt VII "Inkomsten der hoofden").

In verband voorts met de organisatie van een uitgebreid districtsbestuur in de radjaschappen en de steeds voortschrijdende ontwikkeling van het kampongbestuur is het instituut van Radja-moeda's en radja's commissie, oorspronkelijk bedoeld als een schakel tusschen bevolking en Europeesch bestuur, thans overbodig geworden. Reeds werden bij defungeeren van radja-moeda's in enkele gevallen (Roembati, Ati2) geen opvolgers benoemd. Deze gedragslijn dient in de toekomst te blijven gevolgd. Na defungeeren waren geen radja-moeda's van Fatagar, Argoeni of radja's commissie van Bira en Kaimana meer te benoemen. Een uitzondering wordt hier gemaakt ten aanzien van den radja-moeda van Wertoear, die feitelijk zelfstandig hoofd is.-

Oooo-----oooO

BIJLAGE II

WAARDE der uitgevoerde goederen gedurende de jaren:

HAVENS	1929		1930		1931	
	in gul- dens	in pre- centen	in gul- dens	in pre- centen	in gul- dens	in pre- centen
Fakfak	388.485.-	100	173.676.-	44	121.310.-	31
Kokas	406.270.-	100	197.113.-	48	135.452.-	33
Kaimana	206.360.-	100	156.982.-	76	93.829.-	45
Totaal inner	1.001.115.-	100	527.771.-	56	350.591.-	36

WAARDE der ingevoerde goederen gedurende de jaren:

	1929		1930		1931	
	in gul- dens	in pre- centen	in gul- dens	in pre- centen	in gul- dens	in pre- centen
Fakfak	195.449.-	100	138.571.-	79	47.279.-	24
Kokas	Geen gegevens					
Kaimana	91.070.-	100	71.191.-	78	48.995.-	54
Totaal inner	-	-	-	-	-	-

UITVOERGEGEVENS VAN BOSCH- EN ZEEPRODUCTEN.
ONDERAFDEELING WEST NIEUW GUINEA.

F A K F A K	1929		1930		1931		1e halfjaar 1932	
	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens
Notemuskaat	427.447.-	230.974,95	278.878.-	88.955.-	347.741.-	61.615.-	206.840.-	38.239.-
Foelie	55.836.-	139.116.-	44.189.-	66.664.-	54.995.-	44.970.-	30.644.-	10.204.-
Damar	10.372.-	3.094,77	14.498.-	3.107.-	1.811.-	253.-	-	-
Massoi	--	--	--	--	--	--	--	--
Geelhout	--	--	--	--	--	--	--	--
Ijzerhout	--	--	--	--	--	--	--	--
Koelilawang olie	--	--	--	--	--	--	--	--
Schelpen	9.056.-	8.010,75	8.602.-	4.363.-	15.215.-	9.486.-	9.598.-	3.967.-
Tripang	4.503,5	1.934,15	6.476.-	6.427,-	8.701.-	2.054.-	271.-	51.-

UITVOERGEGEVENS VAN BOSCH- EN ZEEPRODUCTEN
ONDERAFDEELING WEST NIEUW GUINEA.

K O K A S	1929		1930		1931		1e halfjaar 1932	
	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens
Notemuskaat	152.188.-	80.299.-	110.223.-	51.486.-	96.219.-	18.631.-	34.903.-	6.269.-
Foelie	19.997.-	48.965.-	11.861.-	24.328.-	9.999.-	11.646.-	3.668.-	2.602.-
Damar	694.942.-	127.823.-	436.226.-	89.512.-	324.691.-	44.023.-	123.854.-	10.474.-
Massoi	5.238.-	2.065.-	425.-	125.-	1.451.-	311.-	--	--
Geelhout	1.734.-	700.-	5.220.-	870.-	4.156.-	667.-	--	--
Ijzerhout	847.-	39.945.-	388.-	27.396.-	818.-	58.201.-	279.-	20.655.-
Koelitlawang olie	1.080.-	4.235.-	719.-	2.790.-	613.-	1.615.-	170.-	300.-
Schelpen	663.-	625.-	129.-	104.-	176.-	119.-	--	--
Tripang	1.087.-	900.-	415.-	125.-	378.-	183.-	--	--

UITVOERGEGEVENS VAN BOSCH- EN ZEEPRODUCTEN
ONDERAFDEELING WEST NIEUW GUINEA.

K A I M A N A	1929		1930		1931		1e halfjaar 1932	
	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens	K.G.	Guldens
Notemuskaat	22.174.-	10.371.-	12.031.-	4.065.-	5.686.-	896.-	3.673.-	400.-
Foelie	3.841.-	4.558.-	1.528.-	2.604.-	390.-	187.-	453.-	207.-
Damar	426.133.-	115.158.-	449.752.-	99.871.-	281.880.-	56.538.-	101.967.-	16.493.-
Massoi	18.792.-	13.874.-	22.096.-	10.620.-	13.917.-	3.969.-	8.640.-	2.522.-
Geelhout	30.311.-	4.022.-	8.944.-	1.280.-	--	--	--	--
IJzerhout	--	--	--	--	--	--	--	--
Koelittawang olie	--	--	--	--	--	--	--	--
Schelpen	27.291.-	23.791.-	21.163.-	15.481.-	26.474.-	11.620.-	6.862.-	3.141.-
Tripang	14.103.-	9.360.-	9.308.-	4.130.-	15.224.-	6.805.-	1.722.-	542.-

2. CATOR, W.J., BESTUURS-MEMORIE DER AFDEELING WEST NIEUW-GUINEA, FAK-FAK 1939. [MMK 448]¹

[I]² Inleiding

Bespreking van het "NIEUW GUINEA PROBLEEM", zooals men dit, ijverig uiteen-gerafeld in duizend andere problemen, in de pers en andere publicaties kan aantreffen, zou hier minder op haar plaats zijn.³

Er zij hier volstaan met te constateren, dat thans wel onomstreden vaststaat, dat er niet langer aan kan worden gedacht om de pacificatie en openlegging van dit eiland, rustig aan den tijd over te laten, maar dat - vooral als gevolg van de internationaal politieke situatie - doelbewust in deze richting behoort te worden gewerkt, om in den kortst mogelijken tijd resultaten te bereiken.

Dat ons dit eenige offers zal kosten, is onvermijdelijk, doch men moge daarbij bedenken dat de pacificatie van Atjeh heel wat meer heeft gekost.

De eerste eisch voor Nieuw Guinea zal moeten zijn, zoowel ten aanzien van de bestuursuitbreiding als van de economische exploratie, dat het geheele eiland zoo snel mogelijk wordt opengelegd en gepacificeerd. Daarmede zal dan tevens worden bereikt dat allerlei phantasieën (zoowel in Indië als in het buitenland) over economische mogelijkheden van dit land, meer met de werkelijkheid zullen moeten rekening houden dan thans het geval is. (Vlg. de plannen voor een groot veebedrijf aan de Etnabaai!).

Voor groote particuliere kapitaalsinve[est]ering, zooals in de pers herhaaldelijk wordt gepropageerd, is uiteraard voorafgaande grondige exploratie noodzakelijk, welke des te moeilijker zal zijn, naarmate de openlegging en pacificatie door het Gouvernement minder ver is gevorderd. Ook daarin is dus weer een motief gelegen om de volledige pacificatie in zoo snel mogelijk tempo uit te voeren.

Wij beschikken thans voor dit doel over de moderne middelen der techniek (luchttransport, luchtfotografie, radio), welke onze voorgangers misten; het zou onvergeeflijk zijn indien wij ze niet zouden aanwenden.

De gesteldheid van het eiland, waarin op tal van plaatsen ver in het binnenland, meren voorkomen welke geschikt zijn als bases voor watervliegtuigen, is ons bovendien gunstig.

Een doelbewuste uitvoering zal bij gebruikmaking van deze middelen niet meer dan twee à drie jaar noodig hebben om geheel Nieuw Guinea te hebben verkend en opengelegd; en niet meer dan vijf jaar voor de pacificatie.

Alhoewel van deze afdeling, welke eerst einde 1936 werd gecreëerd, nog geen eigenlijke "Algemeene Memorie" bestaat, als bedoeld in Bijblad 7737a, meen ik mij van de samenstelling daarvan te moeten onthouden, omdat door de uitgifte van het bekende boekwerk "Nieuw Guinea" (3 deelen), onder redactie van Dr. W.C. Klein, het

¹ Title cover transcript: BESTUURS-MEMORIE der afdeling West Nieuw Guinea door den aftredenden Assistent Resident Dr. W.J. Cator (November 1936 - April 1939)

² The available transcript version lacks a numbering system.

³ In chapters I and II, y has been replaced with ij where convenient.

doel van een dergelijke memorie, nl. de verkrijging van een standaard nota van het ressort, reeds is bereikt.

Hieronder volgen daarom slechts enkele aantekeningen over een aantal onderwerpen, welke van actueel(...) zijn. Verder zijn eenige staten bijgevoegd, (...) als aanvulling kunnen worden beschouwd op (...) het boek "Nieuw Guinea" verstrekte gegevens.

[II] *Administratieve indeeling*

Ingevolge de thans geldende administratieve indeeling van deze residentie (St. 1937 No. 557) bestaat de afdeeling West Nieuw Guinea uit de vier onderafdelingen Fak-Fak, Midden Vogelkop, Inanwatan en Mimika.

Noch de afdeulings- noch de onderafdeulingsgrenzen zijn feitelijk vastgelegd; aanleiding daartoe bestaat ook in het algemeen niet. Daar waar men in genoemd Staatsblad wel tot vaststelling is overgegaan (nl. de grens met de tot de afdeeling Toeal behorende onderafdeeling Boven-Digoel), is een zoo onduidelijke redactie gebruikt, dat volgens de daarin gegeven omschrijving de Eilandenrivier zoowel tot de onderafdeeling Mimika (vide sub E 4), als tot de onderafdeling Boven-Digoel behoort (vide sub B 5). In de praktijk wordt aangenomen dat de Eilandenrivier tot Mimika behoort (vide brief Resident ddo. 13 December 1937 No- BB 53/1/7).

In het algemeen blijkt de tijd nog niet rijp te zijn om tot grensvaststelling over te gaan. Daar waar het is gedaan, moest zij eenige maanden later meest weer worden gewijzigd.

Zoo werden de grenzen tusschen Midden Vogelkop en Inanwatan eenerzijds, en Sorong anderzijds, eerst - (na uitvoerig onderzoek!) vastgesteld in verband met de grenzen der adatgemeenschappen (!) (zie brief Resident ddo. 21 December 1935 No-BB 98/1/25) i thans blijken in feite geen territoriale adatgemeenschappen te bestaan en zijn grenzen vastgelegd om de bestuursvoering te convenieren (zie brief Resident ddo. 28 April 1937 No- 778/L) en daarop volgende correspondentie.

Het wil mij aanbevelenswaard voorkomen dat voorloopig slechts bij wijze van uitzondering tot grensvaststelling worde overgegaan en dat in zulke gevallen de "betwiste" gebieden worden toegevoegd tot dát bestuursressort, van waaruit het met de minste moeite kan worden bestuurd.

Ten opzichte van de administratieve indeeling van Nieuw Guinea is - zooals bestudeering der elkaar snel opvolgende ressortwijzigingen kan leeren - blijkbaar te veel gestreefd om het in de andere deelen van Nederlands-Indië gevolgde bestuursstelsel, zoo vlug mogelijk ook hier toe te passen.

Daarbij werd dan over het hoofd gezien dat voor Nieuw Guinea (tenminste voor de Zuidkust en de Vogelkop), de resultaten van de eerste bestuursaanrakingen beter hadden kunnen worden afgewacht, alvorens tot een definitieve bestuursindeeling over te gaan.

Zoo moet de schepping van de onderafdeeling Midden Vogelkop ongetwijfeld voorbarig worden geacht (3000 zielen in een rustig land, waar nu 100 militairen zijn

gelegerd).

Reeds nu is te zeggen, dat deze onderafdeeling binnen zeer afzienbaren tijd zal verdwijnen, omdat zij slechts de beteekenis heeft van een klein district.

Een bestuurstaak voor een onderafdeelingsbestuurder (i.e. dan Kapitein-Detachmentcommandant te Ajamaroe[]), is hier momenteel niet aanwezig en zal er ook in de toekomst niet zijn.

Het kan slechts worden betreurd dat t.b.v. het te Ajamaroe geplaatste detachement (5 brigades), hetwelk slechts bedoeld is als exploratiepost, zooveel uitgaven zijn gedaan voor bivakbouw e.d.

Door de zeer geringe en vredelievende bevolking (\pm 3000) en de betrekkelijk goede bereikbaarheid (1½ dag van Teminaboean), zal dit ressort ongetwijfeld binnenkort kunnen worden gesteld onder een bestuurs-assistent (die er ook reeds is), voor wien een 8-tal landschaps-politieagenten voldoende kan worden geacht.

Ook het aangrenzende district Atinjo (dat slechter bereikbaar is en meer bevolking heeft), heeft deze bestuurs- en politieformatie.

Ten aanzien van de onderafdeeling Mimika, welke in dit verband ook moet worden genoemd, dient nog het volgende te worden opgemerkt.

Deze onderafdeeling, die wat bevolking aangaat de grootste der afdeeling is, heeft voorloopig feitelijk nog slechts beteekenis als exploratie-gebied. De toestand is thans zoo, dat de onderafdeelingschef van Mimika, Fak-Fak tot standplaats heeft en van daar uit zijn reizen door Mimika maakt.

In hoofdzaak zijn dit "pacificatiereizen" tot het zoeken en onderhouden van bestuursaanrakingen met de daar wonende bevolking, zoowel in het binnenland (Paniaimeer) als in het rivierengebied langs de kust.

Administratief bestuurswerk komt in dit ressort vrijwel niet voor, en het weinige dat er is te doen, wordt grootendeels verricht door den afdeelingschef te Fak-Fak (tevens Kashouder der Landschapskas).

Er is vrijwel geen ressort bekend dat in zoo sterke mate zijn bestuurders zal wisselen (6 in nog geen twee jaar) als Mimika.

De taak van den onderafdeelingsbestuurder omvat hier:

1e. het gewone bestuurswerk in de districten Oeta, Kokonau en Japero (het reeds onder geregeld bestuur staande gebied).

2e. pacificatie van het Rivierengebied beoosten Japero, bewoond door talrijke zwerfstammen (\pm 8000), die nog in een beginperiode van contact met het Bestuur verkeerden, doch zich daarvan niet afkeerig toonen. Permanent tourneeren is hier noodzakelijk, doch zal dan ongetwijfeld binnen een paar jaar tot goede resultaten leiden.

3e. verkenning en daarna pacificatie van het bergland (Paniai-streek, Mapia - Oeroemoeka) waar een bevolking van 20.000 zielen wordt geschat.

Voor het werk sub. 3e. is een Europeesch bestuursambtenaar noodig, meer nog dan voor dat sub 1e. en 2e. samen. In verband daarmee en om tegemoet te komen aan het tekort aan daarvoor geschikte Europeesche B.B. ambtenaren is thans de onderafdeelingschef van Mimika geplaatst in het bergland te Paniai en is voorgesteld om het kustgebied (1e en 2e) te stellen onder een ervaren districtshoofd als Hoofd van

plaatselijk bestuur (dzz. brief 24 Februari 1939 No- 174/PL.) ¹⁾

De hoop blijve evenwel gevestigd op een Europeesch B.B. ambtenaar voor de exploratie van het bergland, en één voor het werk aan de kust.

Aangezien het geheele ressort tot Zelfbestuursgebied behoort (Landschap Tidore), heeft de indeeling der onderafdeelingen in districten bij zelfbestuurs-besluit plaats (vide laatstelijk de begrootingsformatie 1939).

De belangrijkste districten staan onder bestuurs-assistenten 1e klas (minstens 16 jaar dienst); de onbelangrijkste ressorten onder hulp-bestuurs-assistenten (hba).

Alvorens tot deze laatste betrekking te kunnen worden benoemd moet in het algemeen een proeftijd als candidaat hulpbestuurs-assistent (chba) worden doorlopen.

De huidige indeeling in districten is als volgt:

Onderafdeeling	District	Bestuurder	Schrijver	Aantal landschaps-politie agenten	Zielental
FAK-FAK	Pak-Fak	b.a.	1	2	4691
	Kokas	b.a. 1e kl.	1	4	4732
	Babo	b.a.	2	3	8894
	Kaimana	b.a. 1e kl.	1	2	3543
	Argoeni-baai	hba.	-	2	2700
					----- 24560
INANWATAN	Inanwatan	hba.	1	2	3415
	Teminaboean	b.a.	1	4	3700
	Atinjo	b.a.	1	8	3364
	Kp.Baroe	b.a.	1	4	3058
	Arandai (Sebjaar)	b.a.	1	5	2715
	Steenkool	wd.hba (chba)	-	5	667
					----- 16919
MIDDEN VOGELKOP	Amaroe	b.a.	-	4	3729
					----- 3720
MIMIKA	West Mimika (Oeta)	hba.	-	3	1348
	Oost Mimika (Kokenau)	b.a.	1	4	3961
	Otakwa (Japero)	b.a. 1e kl.	-	4	2963
	Rivieren- gebied	b.a.	-	4	± 8000
	Paniai	wb.b.a. (hba)	-	-	± 20000
					----- 36272
T o t a a l					81421

Van dit zielental zijn 135 Europeanen, 922 Chineezzen en 159 And.Vr.Oosterlingen

¹ [Marginal note:] Dit is inmiddels gebeurd.

Verder zijn aanwezig ter beschikking van den Assistent-Resident: één h.b.a. en één c.h.b.a.

Alhoewel deze formatie niet ruim is, kan zij voorshands voldoende worden geacht, en méér dan op uitbreiding van de formatie van het bestuurspersoneel, moet n.h.v. nadruk worden gelegd op verbetering van de beschikbare transportmiddelen.

Alle districtshoofden hebben (speciaal met het doel om hen vrij te maken van kantoorwerk, zoodat zij daardoor niet van hun hoofdtaak, tourneeren, worden afgehouden) een schrijver.

Het district Babo heeft, in verband met de uitgebreide administratie daar, twee schrijvers; de schrijvers voor enkele districten, zijn nog niet benoemd.

De schrijvers te Kaimana en Kokas bedienen bovendien de landschapsradio-ontvangtoestellen aldaar, waarvoor zijn een extra toelage ontvangen van f 15,- 's maands.

Van een inkrimping dezer districtsformatie zal geen sprake kunnen zijn, zonder ernstig gevaar dat - zooals reeds vroeger eenige malen op Nieuw Guinea heeft plaats gehad en tot zulke slechte gevolgen heeft geleid - de daadwerkelijke bestuursvoering wederom verloren gaat.

In verband met hetgeen hierboven werd gezegd over de onderafdeeling Midden Vogelkop, zij hier nog opgemerkt dat toevoeging van het district Ajamaroe aan de onderafdeeling Inanwatan goed mogelijk zal blijken. Slechts plaatse men daar een der ervaren districtshoofden, die gelukkig in deze afdeeling aanwezig zijn.

[III] Uitbreiding van bestuursinvloed

Na de exploratie-tochten in 1937-1938 naar het gebied van het Paniai-meer, waarvoor naar de betrekkelijke verslagen moge worden verwezen, omvat deze afdeeling (behalve enkele kleinere stukken) geen "onbekend" gebied meer.

Uiteraard is de intensiteit van het bestuur in het bekende gebied, zeer verschillend; varicerend tusschen daadwerkelijk dagelijksch bestuur met belasting en heerdienst, - tot hoogst oppervlakkig contact in streken die nog geen belasting of heerdienst kennen.

Van het geheele concessie-gebied van de N.N.G.P.M. bestaan thans uitstekende kaarten (vervaardigd naar luchtphoto's), hetgeen zeggen wil, dat van een groot deel van West Nieuw Guinea dus reeds volkomen betrouwbare topografische gegevens beschikbaar zijn. Over de verstrekking van deze kaarten door de N.N.G.P.M. van welke maatschappij steeds de meest mogelijke medewerking is verkregen, zij verwezen naar dzz. schrijven van 23 Augustus 1938 No- 155/[...]

De eerstvolgende verkenningstochten naar minder bekend of onbekend gebied in de onderafdeeling Mimika, welke behooren te worden gemaakt, zijn (in volgorde van urgentie):

1e. vanuit het Paniai-meer, Zuid-Oost naar het Mapia-gebied, waar de groote Kapaoekoe nederzettingen voorkomen, welke in 1935 door Dr. Bijlmer vanuit de

kust zijn bezocht. Hiertoe is den Controleur te Paniai reeds opdracht gegeven. Schetskaart is aanwezig.

- 2e. vanuit het Paniai-meer in Oostelijk richting. (Daarmede wordt begonnen). Geen kaarten aanwezig.
- 3e. langs den voet van het gebergte, tusschen de boven-Kamora en de boven-Lorentz. Bedoeld gebied, waar overal kleine Kapaoekoe-vestigingen zijn, is het best te bereiken door telkens de aan de Zuidkust uitstroomende rivieren op te varen. Twee dagen per prauw de Kamora of de Nowerip opvarende, treft men de eerste Kapaoekoe vestigingen aan. Gedeeltelijk worden de bovenlopen van deze rivieren (Kamora, Newerip) reeds door de landschaps- of de veldpolitie bezocht.
- 4e. vanuit Etnabaai, benoorden het Charles Louis gebergte verder bezuiden het Amera gebergte, naar de Mapia-streek bedoeld sub 1e.

Over de noodzaak om bij de openlegging van Nieuw Guinea (en ook bij het geregeld bestuur) gebruik te maken van luchttransport, is in de Inleiding reeds iets gezegd.

In Australisch Nieuw Guinea zijn momenteel geheele mijnbedrijven en ook rubberondernemingen uitsluitend aangewezen op luchttransport, zoowel voor aanvoer [*van*] materialen werkvolk en vivres, als ook voor afvoer van de producten. Ook de [...]sche Zending maakt daar voor haar dienstreizen gebruik van eigen vliegtuigen. Voor de binnenlanden, waar op verschillende plaatsen meren voorkomen, geschikt om als bases voor watervliegtuigen te dienen (Amaroe-meer, Jamoer-meer, Paniai-meer, Habbema-meer, enz.) is luchttransport als het aangewezen transport te beschouwen. Bij vergelijking van de tarieven der Nieuw Guinea Airways, met de kosten van overlandtransport van de kust naar het Paniai-meer (met draagkoelies 12 dagen, waarover een vliegtuig een half uur doet), bleek bovendien dat het luchttransport goedkoper is dan het landtransport. Om voor dit regelmatig luchttransport uit te gaan van de bestaande marine-luchtvaartdienst (er zijn hier geen landingsterreinen voor landvliegtuigen, zoodat de legervliegdiens buiten beschouwing kan blijven), blijkt bezwaren met zich te brengen, omdat deze organisatie daarop niet is berekend en wegens haar geheel andere doelstelling, welke maakt dat zij zoowel wat personeel als wat materiaal aangaat, niet geeigend is als burgertransportdienst. Ook in Australisch Nieuw[e] Guinea is daarvoor geen gebruik gemaakt van eenige militaire luchtvaartdienst, doch van particuliere luchtvaartmaatschappijen, wier vliegtuigen worden ingehuurd. Bovendien is luchttransport niet alleen voor het bestuur nodig, maar evenzeer voor alle hier nu werkende groote maatschappijen (olie-exploratie, goud-exploratie, Ned. Mij voor Nieuw Guinea) die nu elk voor zich gedwongen zijn en een eigen kostbaren luchtdienst op te richten.] Dit, gevoegd bij de bestaande Amino van particuliere zijde om de exploitatie van luchtlijnen naar en op Nieuw Guinea ter hand te nemen, zal de oprichting van een particuliere luchtvaartorganisatie hier, ongetwijfeld stimulerend kunnen beïnvloeden. Het combineren van de belangen van het Gouvernement met die der particuliere ondernemers, levert waarborgen dat de commercieel best aanvaardbare werkwijze zal worden gevolgd.

Naast openlegging van nieuwe gebieden, is handhaving en uitbreiding van den bestuursinvloed noodig in die streken waarmede we eerst sedert kort in contact zijn

gekomen. Daaronder valt dan in de eerste plaats het reeds eerder genoemde Rivierengebied, waar naar schatting 8000 zielen wonen: de z.g. Manoewoe-stammen. Zoolang geen definitief bestuur in dit gebied is gevestigd blijft een toestand van onrust heerschen, ook in het naastgelegen district Japero, welke bevolking een uitgesproken vrees toont voor de zwerfende Manoewoes.

Veldpolitie voor dit doel is reeds voldoende te Japero aanwezig; een bestuurs-assistent voor het Rivierengebied is reeds benoemd; zelfs een geschikte (zeewaardige) motorschoener is beschikbaar; alleen is niemand aanwezig die de plaatselijke leiding op zich kan nemen (sedert December 1937 is daar geen Hoofd van plaatselijk bestuur meer geweest); ook doet zich ernstig het gebrek aan een radiostation gevoelen. Stappen worden evenwel reeds gedaan om beide laatstgenoemde bezwaren uit den weg te ruimen, zoodat verwacht mag worden dat binnen enkele maanden met het definitief onder bestuur brengen van het Rivierengebied zal worden begonnen (vide dzz. schrijven van 24 Februari 1939 No- 174/PL). In verband daarmee is aan de R.K. Missie mededeeling gedaan dat van bestuurszijde er veel *prijs* op wordt gesteld indien in dit gebied een zes-tal beschavingsscholen zullen worden geopend.

Een groot voordeel in het belang van een vlugge pacificatie is het feit dat de Manoewoe-stammen zich tot dusver allerminst afkeerig hebben getoond van bestuurs-invloed. Dat zij nog ietwat onberekenbaar (doch niet vijandig) zijn, kan geen verwondering wekken voor een volk dat nog in het steenen tijdperk leeft, en dat nog in het geheel geen kleding kent.

Ten slotte hier nog de opmerking, dat vanaf Japero per motorboot geheel binnendoor langs een doolhof van rivierarmen, de Eilandenrivier kan worden bereikt.

Ten aanzien van de andere onderafdeelingen nog het volgende. Verstevinging van het nog zeer losse bestuurscontact is vooral noodig in de bovenstroomgebieden van de [Wa...] de Sebjar (onderafdeeling Inanwatan), waar onder de [...]tion-bevolking soms onrustige elementen blijken voor te komen. Ditzelfde is het geval met de streek aan de boven-Naramese rivier (district Babo, onderafdeeling Fak-Fak). Bijzondere maatregelen zijn daar echter niet noodig, en met regelmatig tourneeren van de betrokken bestuurs-assistenten bereikt men reeds veel.

Ten slotte zij hier nog de opmerking gemaakt dat de Papoeas van dit ressort - nadat zij hun aanvankelijke vrees hebben overwonnen - nergens afkeerig blijken te zijn van nader contact met het bestuur, indien slechts de personen die onzerzijds deze aanraking tot stand moeten brengen, daartoe de noodige tact bezitten. Het blijkt werkelijk niet noodig om Nieuw Guinea te veroveren of te onderwerpen. Beslissend voor de al dan niet vreedzame houding der bevolking gedurende een lange reeks van jaren, is de wijze waarop het eerste contact is tot stand gekomen. Dat onder deze omstandigheden, de keuze der personen die met het bestuurswerk in deze primitieve streken worden belast, van het grootste belang is, behoeft wel geen nader betoog.

[IV] Hoofden-bestuur

In de eerste plaats zij hier de aandacht gevestigd op het z.g. "radja-bestuur" in de onderafdeeling Fak-Fak, waarvoor moge worden verwezen naar bijlage I, waarin voorstellen inmiddels door den Resident zijn aanvaard.

Als aanvulling van hetgeen in bedoelde bijlage over volkshoofdenbestuur en maatschappij-vormen onder Papoeas is gezegd, volgen nog eenige opmerkingen over kampongvorming.

Zooals uit de nota over het radja-bestuur kan blijken, zijn met de kampongvorming in de onderafdeeling Fak-Fak slechts uiterst poovere resultaten bereikt.

In de 115 kampongs van het z.g. radja-gebied (zonder de hoofdplaats Fak-Fak) is het gemiddelde zielental slechts 88.

In het district Argoeni-baai is het gemiddelde der daar voorkomende 3 [...?] kampongs slechts 71 zielen.

In de onderafdeelingen Midden-Vogelkop, Mimika en Inanwatan is het al niet veel beter gesteld, uitgezonderd dan het Riviereengebied van Mimika, waar - als gevolg van de noodzaak om zich desnoodig krachtadig tegen vijandelijke stammen te kunnen verzetten - stammen en groepen van meer dan duizend zielen op één wooncomplex aangetroffen worden. Naarmate echter de pax neerlandica gevestigd wordt, begint ook daar de versnippering op te treden, welke - zoo zij niet van bestuurswege word[t] tegengegaan -uiteindelijk zou leiden tot een toestand waarin vrijwel geen wooncentra voorkomen.

Nu kan men een open oog hebben voor de moeilijkheden van bevolkingsconcentratie, als gevolg van den extensieven landbouw (voor zoover deze wordt bedreven), of van de noodzaak om de in sago-districten voldoende groote sagocomplexen voor de voeding te hebben - men zal daarbij niet over het hoofd mogen zien, dat de werkelijke oorzaak gelegen is in de anarchische geaardheid der Papoeas, onder wie hoofdengezag feitelijk niet meer wordt aanvaard, zoodra zulks niet meer noodig is tot bescherming der veiligheid. Het is jammerlijk niet te ontkennen dat verschillende kampongconcentraties, welke zijn tot stand gekomen van bestuurswege, niet zijn geslaagd als gevolg van het kiezen eener slecht gelegen plaats (bv. zonder voldoende sago in de buurt, of zonder zoet water, dan wel midden in malaria-moerassen, e.d.). Indien men daarui[t] evenwel de conclusie wil trekken, dat dus het bestuur zich van kampingconcentratie dient te onthouden, toont men al heel weinig begrip voor de hoofdzaak.

In welken zin men de ontwikkeling der Papoeas ook wil bevorderen - zoo[wel] economisch als cultureel - een eerste voorwaarde zal daartoe toch moeten zijn, dat gemeenschappen worden gevormd, voldoende groot om als subject van overheidsmaatregelen te dienen (scholen, landbouwvoorlichting, volksgezondheid, enz.). De erkenning van "beschavingsscholen" als pacificatie-middel (zie beneden blz. ..)¹, baseert zich op hetzelfde standpunt.

Betreurenswaard is het, dat in streken waar zoowel Zending als Missie werken (zooals

¹ Conform original text.

bv. in de omgeving van Kokas en in het Argoeni-baai district), herhaaldelijk van die zijde om der wille van de "propaganda-fide" allermint medewerking wordt ondervonden aan dit bestuursstreven, dat toch uiteindelijk ook aan de geestelijke verzorging der bewoners (kerken) ten goede komt. Integendeel viel wel op verschillende plaatsen verder gaande kampongsplitsing te constateren als gevolg van de "dubbele zending". Uiteraard dienen de bestuursambtenaren die tot kampongconcentratie willen overgaan, tevoren zichzelf volledig ter plaatse op de hoogte te stellen van alle gevolgen welke deze maatregel op het leven der betrokken bevolking zal hebben. Het volstaan met de adviezen der districtshoofden, die (naar gebleken is) soms kampongconcentratie doorvoerden, zonder ander motief dan om de uiteenliggende tuincomplexen niet meer elk afzonderlijk te moeten bezoeken, is niet verantwoord.

Als goed geslaagde concentratie wijs ik hier nog op Inanwatan, waar de vroeger zeer verspreid wonende Bira-bevolking is verzameld (totaal 1643 zielen). Vroeger zijn dit meer dan 10 kampongs geweest. Er zijn voldoende groote sagobosschen in den omtrek voor de voeding der bevolking; de gezondheidstoestand is bevredigend. Door deze concentratie is bereikt dat daar nu 2 goed bezochte scholen, een Zendingskerk en een klein hospitaaltje reden van bestaan hebben.

Indien van bestuurswege de noodige aandacht en belangstelling daaraan wordt besteed, ben ik ervan overtuigd dat eenzelfde succes ook kan worden bereikt in het Rivierengebied beoosten Japero, indien men maar niet wacht tot de openbare veiligheid er al toe zal hebben geleid dat het versplinteringsproces der stammen zal hebben ingezet.

In dit kader passende, is aan de onderafdeelingschefs opgedragen om in den verolge in het algemeen geen "hoofden" in den zin van de Landschapsbelastingverordening als "van zelfbestuurswege erkend" te beschouwen, indien deze niet hun ambt uitoefenen over een groep waarin ten minste 10 belastingbetalers voorkomen. Het kwam nl. voor dat in een kampong met twaalf belastingbetalers, drie personen onder allerlei titels als majoor, kaptan en wakil, belastingvrijdom genoten. Verkiezing van al deze hoofden heeft nergens plaats.

Wel komt erfopvolging (al dan niet met selectie) voor; ook onder de nog niet onder bestuursinvloed staande Papoeasche stammen. Een bekende vorm in het reeds "geciviliseerde" gebied is dat iemand uit de oude kampong een aantal anderen om zich verzamelt en zich met zijn groep (al dan niet gepaard gaande met verhuizing naar elders) verder niets meer van het oude hoofd aantrekt, doch zelf als hoofd optreedt. In streken met verschillende godsdiensten is het niet ongebruikelijk dat deze gang van zaken nog wordt gepropageerd door de godsdienstvoorgangers, hetgeen dan natuurlijk leidt tot wrijving met het Bestuur. Een andere voorkomende vorm, vooral onder de meer primitieve Papoeas is, dat degeen die het best Maleisch verstaat (meest is deze kennis verkregen in de gevangenis te Fak-Fak), daardoor in staat is om de functie van hoofd aan zich te trekken, hetgeen dan door de betrokken kampong wordt aanvaard. Teneinde in de toekomst over beter kandidaten te kunnen beschikken, draagt het Landschap bij in de internaats-kosten van eenige (6) zoons van hoofden, die te Fak-Fak de vervolgschool bezoeken.

[V] Zelfbestuursaanleggenheden

Zooals Resident Haga reeds in zijn memorie van Juni 1937 schreef, is het zelfbestuursgezag in Nieuw Guinea fictief. De wd. Zelfbestuurder van Tidore, tot welk landschap thans deze geheele afdeeling behoort, plaatst alleen zijn handtekening op de begrooing van de landschapkas en onder de zelfbestuursregelingen, maar heeft overigens geen enkele bemoeienis hiermede; ook niet met de benoemingen van de landschapsambtenaren. Hetgeen ook inderdaad n.h.v. de juiste oplossing is; en zulks niet alleen op praktische gronden, want het Zelfbestuur leeft niet in het bewustzijn van welke bevolkingsgroep in Nieuw Guinea dan ook; zelfs niet bij de z.g. radja's. Een rondreis van de Zelfbestuurder van Tidore over Nieuw Guinea, zou niet minder zijn dan belachelijk. Toch is deze fictie van Zelfbestuur in alle opzichten een zeer gelukkige oplossing, welke (zooals Resident Haga schreef) "ware te handhaven, totdat het mogelijk blijkt om ook voor het rechtstreeks bestuurd gebied een constructie te vinden, welke ook zonder instelling van een Westersch autonomen raad een financieel decentralisatie en plaatselijke wetgeving mogelijk maakt. (Gouvernements Landschap regi[...n]".

Het is thans mogelijk om, hetgeen juist in deze overgangsjaren voor Nieuw Guinea zoo noodzakelijk is, op korten termijn alle voorzieningen te treffen (ook op wetgevend gebied) welke voor een praktische bestuursvoering noodzakelijk zijn.

Ten aanzien van de noodzaak om voor Nieuw Guinea te streven naar eenvoudiger bestuursvoering (meer speciaal met betrekking tot de Gouvernements voorschriften en bepalingen), is reeds in den brief van den Ien Gouvernements Secretaris ddo 5 Augustus 1937 No- 1716/A gezegd, "dat, teneinde de bestuursvoering in Nieuw Guinea zoo eenvoudig en soepel mogelijk te doen verlopen, het noodig zal zijn de noodige uitzonderingen toe te laten op de algemeene wettelijke regelingen en administratieve voorschriften", (zie brief Resident 18 Augustus 1937 No- [BBX] 51/1/7); een B.G.S. die de waarde heeft van een grondwet voor Nieuw Guinea.

De door het Zelfbestuur uitgevaardigde wettelijke regelingen betreffen velerlei gebied: rechtspraak, belasting, heerendienst, bescherming van damarbomen, houtaankap, enz. Een aantal Gouvernements-regelingen zijn bij Zelfbestuursbesluit op de eigen onderhoorigen van toepassing verklaard (bv. de Toezichtordonnantie op het particuliere onderwijs); verder zijn een aantal Residents-verordeningen (keuren) op de Landschapsonderhoorigen van toepassing verklaard. Hierbij worde aangeteekend, dat de verzameling "Zelfbestuursverordeningen Gouvernement der Molukken" uitgegeven in 1931 door de afdeeling Bestuurszaken der Buitengewesten (Mededeelingen No- A 12) thans dermate verouderd zijn, dat zij niet meer bruikbaar kan worden geacht. Hetzelfde is het geval met de verzameling "Gewestelijke Keuren". Na de jongste 5-jaarlijksche herziening en latere intrekking van nog een aantal overbodige verordeningen, gelden nog slechts 6 Residents-keuren voor deze afdeeling,¹ één alleen geldt voor de Gouvernementsonderhoorigen in dit gebied en de overige 2 voor allen.

¹ waarvan slechts 3 praktische beteekenis hebben, van welke ...

Gelukkig land!

De landschapskas, welke per 1 Januari 1937 voor West Nieuw Guinea is ingesteld, is noodlijdend en behoeft een Gouvernements bijdrage om de restitutie te kunnen betalen. De Afdeelingsschef is kashouder en de onderafdeelingsschefs staan betreffende de geldelijke landschapsadministratie met hem in rekening courant. De belangrijkste inkomsten worden door deze kas thans genoten uit het vastrecht (f.64.000,-) van de N.N.G.P.M.-olieexploratie en als deze exploratie tot exploitatie zal overgaan, zal ongetwijfeld de landschapskas geen Landsbijdrage meer behoeven.

De begrotingstotalen over 1939 bedragen f.381.141,- aan ontvangsten (waarin f.214.996,- landsbijdrage), en f.331.11 aan uitgaven (waarin f. 215.145,- restitutie). In deze totalen zijn ook begrepen f.31.000,- aan inkomsten en aan uitgaven van de houtzagerij, welke te Kokas als landschapsbedrijf werkt en een rendeerdende exploitatie oplevert.

Ook eenige maatregelen in het direct belang der economische ontwikkeling, komen in de begroting tot uiting, al is zulks uiteraard nog slechts in een beginstadium. In de eerste plaats is dit de overweging geweest bij de aanstelling van een damarmandoer, die de papoesche bevolking het (beter) tappen der damarbomen moet demonstreren en leren. Ook het landschap zelf heeft direct belang bij de damar-exploitatie, omdat dit momenteel het meest waardevolle bevolkings-uitvoerproduct is en omdat een groot deel der belastingen in damar wordt betaald. In dit verband worde hier tevens gesproken over de Landschaps-inkomstenbelasting (raming opbrengst 1939: f.36.000,- van 11500 belastingplichtigen, dus een gemiddelde aanslag van f.3,10 per aangeslagene).

In de oude landschapsbelastingverordening van 1927 kwam een eigen belastingtarief voor, waarvoor echter in 1933 in de plaats is gekomen "het tarief van art. 27 der Lands-inkomstenbelasting ordonnantie van Staatsblad 1932 No.- 111. In verband met deze redactie wordt aangenomen dat de sedert 1932 in de Lands-Inkomstenbelasting-Ordonnantie aangebrachte wijzigingen, niet voor het Landschap gelden, zoodat als gevolg daarvan thans niet veel meer is overgebleven van het algemeene principe dat gestreefd moet worden naar analogie tusschen beide belastingen. Dat de Lands-Inkomsten-Belastingwijzigingen belangrijk zijn geweest (verhooging basistarief, opcenten, loonbelasting) moge blijken uit de onderstaande opgave, waarin de belasting is uitgerekend voor inkomsten, voorzoover niet verkregen uit gronden bedoeld in art. 27, 1a, Inkomsten-Belasting-Ordonnantie.

Bij een zuiver jaarlijksch inkomen van	g e h e v e n b e l a s t i n g		
	tarief 1932, dus ook huidig tarief landschap	Lands-Inkomen-Belasting 1939 met inbegrip opcenten bij inkomsten uit	
		loon (4%)	andere bronnen
90,--	--	--	1.--
130,--	1.40	5.20	2.--
200,--	2.80	8.--	4.--
300,--	4.80	12.--	10.50
400,--	6.80	16.--	15.--
600,--	11,--	24.--	27.--
1000,--	21,--	51.-- (zie kolom 4)	51.--
2000,--	50,--	123.-- (zie kolom 4)	123.--

Een landschapsonderhoorige met f.30.- tractement 's maands betaald f.6.- belasting, en een Gouvernementsonderhoorige met hetzelfde tractement f.14,40.

Nu dient te worden bedacht dat in feite de groote massa der aanslagen in de landschapsbelasting in dit ressort wordt opgelegd aan belastingplichtigen die nog geen geldinkomen hebben en wier op geld gewaardeerde jaarlijksche inkomsten zeer belangrijk beneden f.90,-- blijven (visschers, sagokloppers enz.). Bij deze aanslagen wordt er naar gestreefd om voor geheele kampongs, aan alle aangeslagenen eenzelfde bedrag als belasting op te leggen, zulks in aanpassing aan het rechtsgevoel der betrokken primitieve bevolking.

Met een op geld waardeerbaar inkomen houdt een dergelijke aanslag in werkelijkheid geen direct verband; hij heeft het karakter van een uniform hoofdgeld van alle werkbare mannen. En zou men het inkomen op geld willen waardeeren (boschsago) dan komt men in de meeste gevallen niet hooger van f.20, per jaar. De belasting wordt niet opgelegd naar rato van dit inkomen, doch de bevolking verschaft zich een geldinkomen (zoekt dan boschproducten), omdat belasting wordt opgelegd en meest tot geen grooter bedrag dan dat der opgelegde belasting. Zonder belastingaanslag zou zij die boschproducten niet zoeken. Vermoedelijk 80-90% van het totaal aantal aanslagen betreft dergelijke hoofdgeld-heffingen; de rest betreft landschapspersoneel, koelies en een klein aantal tuinbezitters, toekangs en kleinhandelaren.

Teneinde een meer wettige basis voor dit hoofdgeldsysteem te krijgen, en tevens om de belasting van loontrekkenden meer op het niveau van de Landsloonbelasting te brengen, zijn voorstellen gedaan (dsz. brief 16 April 1938).

Dat onder deze omstandigheden ook de belastinginning haar bijzondere moeilijkheden heeft, zal duidelijk zijn.

Als de bevolking vrijgelaten zou worden om de - ten behoeve van de belasting - gezochte boschproducten (waaronder ook bosch-nootmuskaat, doch vooral damar),

aan Chinese handelaars te verkoopen, die haar nimmer geld, doch altijd in goederen (zout, tabak, katoenen stoffen, snuisterijen) betalen, zou de belastingaanslag beter achterwege kunnen worden gelaten.

De praktijk is veelal, dat de bevolking - voor zover zij niet de belasting in geld voldoet - op een bepaald tijdstip opdracht krijgt om bv. damar te gaan zoeken (in het begin is zelfs politiegeleide niet ongebruikelijk); de verplichte hoeveelheid wordt vastgesteld zoodanig, dat daaruit [.r] belasting kan worden voldaan. Dit wordt op door de districtshoofden bepaalde plaatsen ingeleverd en daar (na bekendmaking) in het openbaar aan Chineesche handelaars verkocht bij opbod.

Hetgeen méér wordt behaald dan de belasting, wordt aan de rechthebbenden uitbetaald.

De verkoopprijzen blijken overal zeer bevredigend, en op deze wijze maakt de bevolking méér voor haar producten dan anders het geval zou zijn geweest. Uiteraard is de rol van het bestuur heel ondankbaar, omdat van de zijde der handelaars herhaaldelijk de bevolking wordt wijsgemaakt, dat zonder bestuurstusschenkomst veel hooger prijzen kunnen worden bedongen, hetgeen zij dan illustreren door te wijzen op de prijzen in den smokkelhandel, waar inderdaad de fictie heerscht dat beter prijzen worden behaald, omdat deze nooit in geld, maar in goederen worden betaald.

De rol van "opheffer" is nooit dankbaar.

Het afdwingen van de naleving van dit systeem is ten aanzien van pala (nootmuskaat) mogelijk, doordat de adat het instituut van sasi kent. Bij Zelfbestuursbesluit wordt tegen het rijpen van den oogst de sasi-verklaring bekend gemaakt, welke inhoudt dat gedurende bepaalden tijd het verkoopen, enz., en het vervoeren naar buiten de kampong, verboden is.

Zoodra de noodige belastingpala is ingeleverd (die dan openbaar wordt verkocht) wordt de sasi opgeheven en is de handel vrij.

Dit verbod geldt alleen (en is strafbaar) voor Landschapsonderhoorigen, doch bij Residents-keur van 12 Augustus 1927 is aan Gouvernementsonderhoorigen hier, de handel in boschproducten, zonder vergunning van den onderafdeelingchef, verboden. Dit verbod geldt tot het moment van uitvoer, waarop de ngase wordt voldaan. Deze vergunningen worden jaarlijks verleend, o.m. onder voorwaarde dat opkoop van pala waarop een sasi rust niet mag plaats hebben op straffe van intrekking der vergunning. Zodoende blijkt de naleving van het belasting-leverantie systeem, zij het dan met de noodige controle, wel mogelijk.

Uiteraard zal iedereen de groote nadeelen van dit systeem zien. Resident Haga wijst in zijn memorie vooral op de mogelijkheid van knoeierij (blz. 46); de gebondenheid van den handel is echter al een even groot bezwaar. Evenwel - het zou onjuist zijn dit systeem alleen uit het oogpunt van belastinginning te bezien. Er zijn streken (Mimika) waar de invoering en de controle aan het Landschap meer geld heeft gekost, dan de belasting opbrengt. (het product is daar massooi-bast).

Er dient te worden bedacht, dat zonder deze verplichte leverantie, er in het geheel geen, of althans veel minder boschproducten zouden worden gezocht. De uitvoerhandel van Nieuw Guinea zou dan heelemaal niets meer beteekenen.

De grootste waarde van het leverantie-systeem ligt juist in het feit, dat daardoor de bevolking (voorloopig gedwongen) leert te produceren voor den verkoop. Dat dit stelsel succes kan hebben, is op verschillende plaatsen bewezen. Werd tevoren maar ternauwernood voldaan aan de verplichte leverantie, thans worden daar (streken van Inanwatan) veel grootere hoeveelheden ingeleverd dan voorgeschreven is, zoodat na inhouding der belastinggelden reeds belangrijke overschotten aan de rechthebbenden kunnen worden uitgekeerd. Bovendien zijn er al gebieden, waar meerdere malen per jaar boschproducten worden gezocht, welke (nadat de belasting voldaan is) in den vrijen handel kunnen worden verkocht.

Ten volle de bezwaren ervan erkennende, meen ik op grond van het bovenstaande dat dit stelsel van gedwongen leverantie (men vergete niet dat het om bedragen gaat van hoogstens drie gulden per jaar, terwijl bovendien iedereen ten allentijde vrij is om zijn belasting in geld te voldoen, hetgeen op de hoofdplaatsen de gewone wijze van betaling is), voor zeer primitieve streken als deze, onmiskenbare waarde heeft. Men diene het minder te beschouwen als belastinginning, dan wel als middel om de primitieve Papoesche bevolking tot deelname aan het economisch leven te brengen.

Alhoewel geen landschapsaangelegenheid zijnde, zij hier nog melding gemaakt van het bestaan van onderafdeelingkassen in de onderafdeelingen Fak-Fak, Inanwatan en Mimika.

De hoofdkomsten van deze kassen zijn vrijwillige bijdragen welke als 10% opcenten (met een maximum van fl,- 's jaars) op de aanslagen der inkomstenbelasting worden gelegd.

Voor de onderafdeeling Fak-Fak, Inanwatan en Mimika bedragen deze bijdragen per jaar (1939) resp. f 2160,-, f 900,- en f 250,-.

De begrootingstotalen dezer kassen voor 1939 beloopten resp. f 4341,-, f 2110,- en 1250,-.

[VI] Politie

Het zielental der bevolking in aanmerking nemende, kan de totaal-sterkte der in deze afdeling aanwezige politie (inbegrepen het militaire detachement te Amaroë), niet onbelangrijk worden genoemd. Wel dient daarbij uiteraard in het oog te worden gehouden, dat de groote afstanden en beperkte transportmiddelen, factoren zijn waarvan in belangrijke mate de al dan niet toereikendheid der machtsmiddelen afhangt. Zoo heeft het detachement te Amaroë voor de bestuursvoering buiten de Midden Vogelkop practisch geen waarde. De plaatselijke factoren (i.c. groote afstanden, beperkte transportmiddelen, zeer verspreid wonende bevolking) zijn hier van dien aard, dat de juiste oplossing vooral moet worden gezocht in een goede dislocatie der beschikbare machtsmiddelen. Het systeem van enkele groote centrale detachementen zou uit dit oogpunt bezien uit den boeze zijn.

Momenteel reeds kost het de grootste moeite, om de permanente veldpolitie-patrouille te Babo (die steeds vanuit Fak-Fak moet worden afgelost) zonder al te veel kosten en tijdverlies regelmatig te doen vervangen. Van de zijde der veldpolitie-leiding wordt evenwel sterke nadruk gelegd op de noodzaak van "voortgezette opleiding" in centrale detachementen, hetgeen moeilijk is overeen te brengen met een zeer verspreide dislocatie.

Evenwel mag n.h.v. ernstig betwijfeld worden of vele deelen van Nieuw Guinea voorshands al behoefte hebben aan een machtsmiddel als de in Soekaboemi met dienstreglementen van Java opgeleide, kostbaar geencadreerde veldpolitie, dan wel, dat zou kunnen worden volstaan met een op eenvoudiger leest geschoeid plaatselijk op te leiden, en veel minder kostbare landschapspolitie.

De resultaten met deze landschapspolitie bv. in de onderafdeeling Inanwatan bereikt, zijn goed. Zij zijn bewapend met b[eaumont] karabijnen, gekazerneerd in eenvoudige gebouwen op de districtshoofdplaatsen, en staan onder rechtstreekse leiding van de districtshoofden.

Desgewenscht kunnen zelfs gepensioneerde Ambonneesche militairen worden verkregen als commandanten van deze landschapsdetachementjes. Zooals reeds gezegd, zou ik dit niet overal willen aanbevelen, en zeker niet voor Babo, een plaats met groote Europeesche en Chineesche samenleving. Toch wil het mij voorkomen dat elders (ik denk speciaal aan Inanwatan en Kaimana) in deze richting veel kan worden bereikt, en dat men daar kan komen tot locale vaste detachementen, die niet of bijna niet aan overplaatsing onderhevig zijn en die dus volkomen plaatselijk georiënteerd worden. De uit politie... oogpunt tegen dit laatste mogelijk aangevoerde bezwaren, kunnen zeker niet geacht worden voor Nieuw Guinea te gelden.

Wat de taak der politie aangaat zij nog medegedeeld, dat het door haar verrichte opsporingswerk practisch nihil is, terwijl asverkeer, waarvan de regeling op Java zulk een belangrijk onderdeel der politiewerkzaamheden vormt, hier niet voorkomt. Haar hoofddoel is steun aan het bestuur bij het vestigen en handhaven van het bestuursgezag, en daarbij te Babo handhaving der openbare rust en orde onder de vrij groote koeliebevolking in dienst van de N.N.G.P.M.

Dat het hierboven op blz. 14 [79] beschreven bestuurswerk ten behoeve van de economische ontwikkeling der bevolking, wellicht beter door sterk plaatselijk georiënteerde landschapspolitie dan door de veldpolitie kan worden gesteund, is ook de meening van de leiding der veldpolitie.

De uit de daarvoor in aanmerking komende, reeds onder geregeld bestuur staande streken vrij te maken veldpolitie, die dan kan worden vervangen door landschapspolitie, kan een uitstekende taak vinden ten behoeve van de bespoediging der verkenning en pacificatie van gebied waar nog geen geregeld bestuur is ingevoerd en waar zij reeds zeer goede diensten heeft bewezen.

Hieraan zij ten slotte nog toegevoegd dat Japansche activiteit, welke in andere streken wel tot versterking der aanwezige machtsmiddelen heeft geleid, in deze afdeeling tot dusverre nergens is te constateren geweest. Het ressort werd nog nimmer bezocht door Japansche visschersvaartuigen, terwijl het aantal hier wonende Japanners

zich reeds sedert jaren tot 2 beperkt.

De huidige verdeling der machtsmiddelen in dit ressort is in onderstaande opgave vermeld. Ten aanzien van de te Amaroe gelegerde 5 brigades militairen, is hierboven op blz. 3 [69] reeds het een en ander gezegd.

	Militairen	Land-schaps-politie	Bestuurspolitie		Veldpolitie		
			mantri-politie	agenten	Hoofd Insp.	Hphc + phc	agenten
Fak-Fak	-	2	2	5	1	3	14
Babo	-	3	1	-	-	1	11
Kokas	-	4	-	-	-	-	-
Kaimana	-	2	-	-	-	2	9
Mandiwa	-	2	-	-	-	-	-
Inanwatan	-	2	-	-	-	3	18
Temina boean	-	4	-	-	-	-	-
Atinjo	-	8	-	-	-	-	-
Kp. Baroe	-	4	-	-	-	-	-
Arandai	-	5	-	-	-	-	-
Steenkool	-	5	-	-	-	-	-
Amaroe	100	4	-	-	-	-	-
Oeta	-	3	-	-	-	-	-
Kokenau	-	4	-	-	-	-	-
Japero	-	4	-	-	-	4	33
Rivierengebied	-	4	-	-	-	-	-
Paniai	-	-	-	-	-	3	20
T o t a a l	100	60	3	6	1	16	105

[VII] Transportmiddelen en verbindingen

Na hetgeen hierboven (blz. 7) [72] reeds over luchttransport is vermeld, over de verkeersmiddelen nog slechts het volgende;

Behalve de regelmatige 4 wekelijksche K.P.M. verbinding met Ambon - Makassar, wordt Fak-Fak veelal (doch niet altijd) aangedaan door de Gouvernementsstoomers die maandelijks het transport tusschen Ambon en Digoel verzorgen.

Voor de postverbinding tusschen de onderafdeling Mimika en Fak-Fak, is het een groot bezwaar dat de keerende Digoel-booten op weg naar Ambon, Fak-Fak meestal niet aanloopen, zoodat de Mimika-post dan via Ambon naar Fak-Fak wordt gezonden.

De verbinding met Inanwatan wordt onderhouden door gewestelijke vaartuigen,

waarvan er één te Fak-Fak en één te Inanwatan gestationneerd is, terwijl bovendien nog een zeewaardig motorschoener te Japero aanwezig is.

Aangezien de bestuursvoering van dit geheele uitgestrekte gebied, waarin vrijwel geen landwegen voorkomen, en waarin de bevolking langs een kustlijn van meer dan 2000 K.M. verspreid woont, een vrijwel permanent tourneeren vereischt, zal het duidelijk zijn dat niet genoeg nadruk kan worden gelegd op goede transportmiddelen. Bovendien reizen niet alleen de bestuursambtenaren met de gewestelijke vaartuigen, maar zijn de politie-ambtenaren, artsen, schoolopzieners, vaccinateurs, eveneens daarop aangewezen. Niet alleen dat het huidige aantal van drie (te Fak-Fak, Inanwatan en Japero) daarom het minimum is, dat beschikbaar moet zijn, - evenzeer is het noodzakelijk dat deze vaartuigen van dien aard zijn, dat zij steeds veilig vervoer moeten kunnen garanderen, hetgeen tot voor kort met het gvt. van Inanwatan niet het geval was. Thans is daar echter een andere motorboot (dubbel letter type) aangekomen, waarvan dus meer bedrijfszekerheid mag worden verwacht.¹⁾

Toch blijft verbetering van transportmiddelen urgent. Toen op 8 Februari het gvt. van Fak-Fak ernstig defect raakte, bleek in de heele Molukken geen vaartuig beschikbaar, om tijdelijk naar Fak-Fak te worden gezonden, en heeft deze afdeeling het een maand zonder moeten doen, waarmede tegelijk de mogelijkheid van verbinding met de overige onderafdeelingen, die geen van alle over land kunnen worden bereikt, verbroken was. Een geheel tevoren reeds geregeld tournee naar Babo werd toen door mij per zeilprauw gemaakt, omdat voor de terugreis de aansluiting per K.P.M. bestond, maar vergelijking van de reisduur van Fak-Fak naar Babo per motorboot (18 uur) met dien per zeilprauw (4-5 dagen) doet wel zien, dat zeilen niet meer de geeigende wijze van vervoer is.

In de behoefte aan vervoermiddelen (prauwen) voor locale postverbindingen en voor de districtshoofden, wordt van landschapswege gezorgd.

Voor de normale dienstreizen der landschapspolitie en districtshoofden wordt over heerendienst beschikt; voor hun reizen door onbewoonde, of nog niet onder geregeld bestuur staande streken, zijn gelden op de landschapsbegrooting uitgetrokken.

Het groote zeegebied van den bestuursassistent van Kaimana, maakt het stationneeren van een zeewaardige motorboot aldaar (zooals er vroeger ook een geweest is) wenschelijk.

Van meer belang is evenwel, dat bij de pacificatie van het Riviereengebied beoosten Japero dient te worden bedacht dat plaatsing van bestuur en politie aldaar op zichzelf weinig waarde heeft indien deze niet van den beginne af over voldoende transportmiddelen kan beschikken. Naast een zeewaardige motorschoener (die er reeds is), is een kleine motorboot (zooals er in 1937 een is weggehaald) volstrekt noodig voor de regelmatig uit te voeren rivierpatrouilles. In verband met slechte ervaringen moge hieraan nog worden toegevoegd, dat naar deze afgelegene streken, alleen volkomen goede motoren behooren te worden gezonden, en geen materiaal dat

¹⁾ De vervangende motor bleek inmiddels onbruikbaar.

elders reeds minder bruikbaar werd geacht. En ten aanzien van de kosten moge worden bedacht, dat de uitgaven aan goede transportmiddelen in Nieuw Guinea voor een belangrijk deel zonder bezwaar door beperking der personeelsformatie kunnen worden verhaald.

Wegen geschikt voor asverkeer komen in dit ressort niet voor. Van de voetpaden zijn de belangrijkste:

- a. de verbinding Teminaboean (kust) naar Amaroe. Dit is de opvoerweg van het Amaroe-detachement. Over de moeilijkheden welke soms ontstaan om in deze dun bevolkte streek de noodige koelies te krijgen voor den opvoer van vivres en materialen, zij verwezen naar de betrekkelijke correspondentie. Zelfs requisitie moest soms plaats hebben om in de transportbehoefte te voorzien. Ook hier zou luchttransport een uitkomst zijn.
- b. de paden die de districtshoofdplaatsen Amaroe, Atinijo en Kampong Baroe verbinden.
- c. het pad Idore - Windesi, dat de Bintoeni-golf met de Geelvink-baai (Noordkust) verbindt.
- d. het pad Jakati - Amboear (cf. sub c.)
- e. twee paden van de Argoeni-baai neer de Bintoeni-golf (achter Babo); Bianongga-Soega, en Mandiwa-Kaitero.
- f. Fak-Fak-Kokas (in totaal loopen hier zelfs drie tracees).
- g. Etnabaai via Jamoermeer naar de Noordkust.
- h. Orawja-Paniai, de opvoerweg van de kust naar het exploratie-centrum van het bergland aan het Paniai-meer. Voor de koelies die het transport langs dit pad verzorgden (12 dagen loopen naar 1700 Meter hoogte, door allerzwaarst terrein) was het bezig, in den meest letterlijken zin een ernstige lijdensweg te worden, tot eindelijk vliegtuighulp werd verkregen. Hierboven (blz. 7) [72] werd reeds gezegd dat dit luchttransport bovendien goedkooper was. Terzake zij verwezen naar de bestaande correspondentie. Bestuursvoering van Centraal Nieuw Guinea moet uitgesloten worden geacht, indien daarvoor niet over regelmatig luchttransport kan worden beschikt.

Ten slotte hier nog iets over de radioverbindingen, welke de laatste twee jaar tot stand zijn gekomen. Behalve het Gouvernements station te Fak-Fak (zender), en het N.N.G.P.M. station te Babo, komen thans Landschapszenders voor in Amaroe, Inanwatan, Paniai en Oeta (dit laatste station hoort te Japero thuis, doch is ook te Oeta noodig, zoodat - daar voor Japero een zender urgent is - een voorstel tot aanschaffing van nog een zender is gedaan). Verder zijn ontvangstations te Kokas en te Kaimana, welke door de bestuursschrijvers aldaar worden bediend.

Een groote moeilijkheid blijkt (ook voor het Gouvernement en groote Maatschappijen die radiozender hebben), om voldoende geschikt personeel als telegrafist te krijgen.

Hierbij zij nog aangetekend dat alle in het veld werkende exploratie-groepen der N.N.G.P.M. (soms meer dan een dozijn) een eigen zender bij zich hebben.

Het door het Landschap gebruikte type trapzender, waarbij een fiets de beweegkracht voor de dynamo levert, voldoet in de praktijk goed.

[VIII] Agrarische zaken

Voor het geheele ressort gelden uiteraard de gewone agrarische bepalingen van Zelfbestuursgebied.

De geringe grondwaarde, en de daardoor buiten alle verhouding hoge kosten welke eventueel aan uitgifte met eenig zakelijk recht zouden zijn verbonden (meetbrief 1, inschrijvingskosten, enz.) zijn oorzaken dat vrijwel nimmer op een dergelijk recht wordt prijs gesteld, doch dat met het persoonlijk huurrecht wordt genoeg genomen. In de geheele afdeling komen slechts 2 erfpachtperceelen voor (uitgegeven in den tijd toen nog geen meetbrief noodig was), in totaal betreffende 166 M.A4.

De huurregeling vervat in Bijblad 9025 (bestemd voor niet-Inlandsche huurders) is bij Zelfbestuursbesluit van 25 November 1935 No. 157a/L (verbeterd), goedgekeurd bij Residentsbesluit van 15 Januari 1936 No- 161 a/L, ook van toepassing verklaard op huurovereenkomsten tusschen het Zelfbestuur en Inheemsche niet-Zelfbestuursonderhoorigen. Het tarief voor grondverhuur werd laatstelijk bij Zelfbestuursbesluit van 30 September 1937 No- 174/L (goedgekeurd bij Residentsbesluit van 1 December 1937 No- 199/L) gewijzigd.

Voor gronden bestemd voor huizenbouw buiten de onderafdeelings hoofdplaatsen en Babo, wordt nu een huur minimaal f. 0.01 per M² per jaar betaald, en voor gronden gelegen binnen genoemde plaatsen minimaal f. 0.02.

Door de grondspeculatie te Babo, waar men hoopt het Balikpapan van Nieuw Guinea te zullen zien verrijzen, liepen de huurprijzen (bij openbare uitgifte na opbod) zelfs tot f. 0.50 per M² per jaar op! Het betreft hier louter speculatie, daar zelfs het voortbestaan van Babo nog niet eens zeker is. Dit is ook een reden om voorshands geen ander recht dan dat van huur te verleenen.

Voor landbouwdoeleinden wordt thans aan huur geeischt per H.A. per jaar f. 1,- voor zoover gelegen buiten de onderafdeelingshoofdplaatsen + Babo, en f. 5,- voor perceelen binnen genoemde plaatsen.

Voor openbare- liefdadige-, godsdienstige- en cultureele doeleinden geldt 1/10 van bovenbedoelde tarieven, terwijl voor landbouwende kolonisten de eerste vijf jaar de helft van het normale tarief geldt.

Aan de N.N.G.P.M. is in 1936 het grootste deel Babo in huur afgestaan ten behoeve van haar emplacements, vliegvelden en huizenbouw afgestaan tegen een sterk verlaagd tarief van slechts f. 1,- per H.A., voor den tijd van 20 jaar. Bij een latere (1938) uitbreiding van dit N.N.G.P.M. huurterrein, waartoe reeds tevoren de belofte was gegeven, is hetzelfde lage tarief aangelegd, doch is slechts een huurtermijn van 8 jaar gegeven, zulks n.h.v. meer in overeenstemming met den aard van het lage tarief, hetwelk slechts bedoelde een tegemoetkoming toe te staan gedurende de exploratieperiode, welke in 1946 afloopt. Daarna kan een normaal huizenbouwtarief worden toegepast. Hoe het zij, voor de eerste uitgegeven 136 H.A. is tot 1956 geen tariefverhoging meer mogelijk.

Ten aanzien van tijdelijke grondoccupatie door de N.N.G.P.M. slechts ten behoeve van de exploratie, wordt aangenomen dat daartoe middels de mijnbouw-

vergunning reeds machtiging is verleend.

Indien werkelijk Babo het definitieve centrum der olie-exploitatie mocht worden, zullen hier in de toekomst groote moeilijkheden ontstaan door het ernstig gebrek aan bebouwbaren grond, waardoor uitbreiding der plaats vrijwel onmogelijk wordt. Om zooveel mogelijk tegemoet te komen aan de dringende behoefte aan woonruimte (de huishuren waren sedert 1936 al verviervoudigd) worden zooveel mogelijk perceelen, doch elk zoo klein mogelijk, in huur uitgegeven. Daarbij wordt tevens gestreefd om tegen te gaan dat een klein aantal personen een overheerschend groot huizenbezit zou krijgen.

Tot toegang van grondspeculaties is verder de clause in de huurovereenkomsten opgenomen, dat het landschap gerechtigd is om zonder schadeloosstelling den grond terug te nemen, in dien niet binnen een jaar na uitgifte met huizenbouw is begonnen (ter beoordeeling van het Landschap).

Het aantal uitgegeven perceelen bedraagt:

Onderafdeeling	Voor landbouwdoeleinden	Voor huizenbouw	Totaal
Fak-Fak	28	256	284
Midden Vogelkop	--	--	--
Inanwatan	--	17	17
Mimika	3	6	9
	---	---	---
Totaal	31	279	310

De 31 percelen voor landbouwdoeleinden betreffen 131 H.A..

De totaal huuropbrengst voor het landschap bedraagt nu per jaar f. 3150,- voor alle 310 uitgegeven perceelen tezamen. Ter voorkoming van veel nutteloos werk, wordt hier de methode gevolgd, dat bij overdracht van huurperceelen, geen nieuwe overeenkomst behoeft te worden gesloten, doch dat een overdracht-aantekening, geteekend door den ouden en den nieuwen huurder, en goedgekeurd namens het Zelfbestuur, aan de oude overeenkomst wordt gehecht, en geregistreerd in de huurregisters.

Agrarische geschillen kwamen in de Afdeeling nog niet voor.

Vermelding vinde hier nog het Zelfbestuursbesluit van 19 Juli 1937 No- 137/L, waarbij, ter voorkoming dat het N.N.G.P.M. bedrijf te Babo zou worden bemoeilijkt door niet bonafide Inheemsche grondoccupatie, is bepaald dat in Babo en directe omgeving (met straal van 3 K.M.) ook Zelfbestuursonderhoorigen voor grond-~~omgeving voorafgaande bestuurtoestemming noodig hebben.~~

Een aangelegenheid welke nog al eens aandacht vraagt, is het ~~palatoon-bezit van~~ Papoea's in de omgeving van Fak-Fak en Kokas. Voor vervreemding aan Chineezzen zijn noch de tuinen, noch de overjarige beplantingen vatbaar, doch het betreft hier in feite "tuinen" die niet geplant zijn, doch die als "bosch" door de daarop recht-

hebbenden worden geëxploiteerd, zoodat daarvan dan ook de ngase (de bosch-producten-winningsheffing) wordt geïnd. Toch wordt in de praktijk aangenomen, dat ook deze boomen als beplantingen in agrarischen zin gelden, zoodat vervreemding aan Chineezzen niet wordt toegestaan.

Nu is in feite vrijwel nimmer sprake van eigen exploitatie der tuinen door de daarop rechthebbende Papoeas. Deze nemen bij de Chineesche handelaars steeds tevoren zooveel mogelijk geld op, waarbij dan de tuinopbrengst als dekking dienst moet doen. De Chineezzen worden dan bij onderhandsche schuldbekentenis tevens volmacht, gemachtigd om namens den Papoeschen debiteur de tuinen te plukken, de vruchten naar de hoofdplaats te brengen, daar te verkoopen tegen marktwaarde en na aftrek der kosten, de opbrengst aan te wenden tot delging der schuld. De last ontstaat eerst, als achteraf blijkt dat de Papoea met een rustig geweten niet één, maar meerdere Chineezzen op deze wijze heeft gemachtigd of als een andere crediteur dan de lasthebber wegens zijn vorderingen beslag laat leggen op de pala.

Wel zijn de in geld uitgedrukte en schriftelijk vastgelegde credieten, niet reeel, en bedraagt de werkelijke geldswaarde der vordering zeker hoogstens een vijfde deel van hetgeen de overeenkomst aangeeft, maar desondanks, geloof ik te mogen aannemen dat hier veelal eerder sprake is van misbruik van zijn positie door den Papoea dan door de Chineesche handelaars. Het totaal der Chineesche vorderingen op Papoeas, alleen te Fak-Fak reeds, bedraagt eenige tonnen gouds. De werkelijke waarde daarvan is niet veel meer dan "goodwill" waarmede wordt getracht den Papoea te bewegen om zijn handelsrelaties niet te verbreken, en niet naar een anderen opkoper over te loopen.

[IX] Economische ontwikkeling

Onze definitieve bestuursvestiging in West en Zuid Nieuw Guinea kan eerst geacht worden te dateeren van 1898 (stichting van Fak-Fak), aangezien noch de Compagnie's aanrakingen met dit gebied sedert 1606, noch de stichting van Fort du Bus in 1828, als zoodanig kan worden beschouwd.

De resultaten die deze bestuursvestiging in economisch opzicht voor de bevolking heeft gehad, kunnen niet anders dan teleurstellend worden genoemd. De belangrijkste bron van inkomsten (vogeljacht) is in dit tijdvak verdwenen, en het is ons niet gelukt daarvoor een andere in de plaats te geven.

Afgezien van de Pax Neerlandica die wij in het grootste deel van Nieuw Guinea hebben gebracht, doet de huidige economische situatie denken aan hetgeen H. Colijn in zijn nota van 1907 schreef: "Het staat bij ondergeteekende in weerwil van vroegere verwachtingen en hedendaagsche hoopvolle uitingen vast, dat men - afgezien van overwegingen van internationalen aard - onze verrichtingen op Nieuw Guinea niet anders kan kwalificeeren dan als vrij nutteloos gedoe". En zelfs indien men het oog richt op de exploitatie van de hulpbronnen van dit land door groot-bedrijven, dan blijkt dat thans pas het eerste begin wordt gemaakt met exploratie in deze richting (olie en

goud-exploratie, katoenaanplant, rubbercultuur).

Naar aanleiding van de grootscheepsche ontwikkelingsplannen voor Nieuw Guinea, welke de laatste paar jaar zoo worden gepropageerd, meen ik de opmerking niet achterwege te mogen laten, dat de talrijke ongunstige natuurlijke factoren van dit eiland (onvruchtbaarheid van den bodem, de slechte bereikbaarheid der meeste kusten; de groote moerasgebieden; de ongunstige bodemformatie; gebrek aan bevolking en dus aan werkkrachten; de groote afstand tot de wereldmarkten enz.) welke al eenige eeuwen lang gebleken zijn belemmeringen te zijn geweest voor een economische ontwikkeling, aanleiding behooren te zijn om voorzichtigheid te betrachten bij het beoordeelen van toekomstmogelijkheden.

Ten aanzien van kolonisatie vanuit Europa, meen ik niet beter te kunnen doen dan te verwijzen naar hetgeen Minister Colijn bij de behandeling der Indische begrooting voor 1937 in de Eerste Kamer verklaarde: "dat het denkbeeld inzake de mogelijkheid van Europeesche kolonisatie op Nieuw Guinea onzinnig is".

Maar ook met betrekking tot Javanen-kolonisatie zijn de vooruitzichten weinig hoopvol. Reeds als men de K.P.M. passageprijs van Soerabaja Benaar Bandjermasin vergelijkt met die van Soerabaja naar Nieuw Guinea, zal het duidelijk zijn, dat aan Nieuw Guinea kolonisatie niet wel kan gedacht worden, zoolang daarvoor (en onder gunstiger omstandigheden) nog plaats is op Borneo.

Toch zijn hier reeds onderzoekingen in deze richting ingesteld bij Etnabaai, Bomberai, Selassi en op Poelau Adi (vide brief aan Resident van 20 April 1937 No-952/30), doch de resultaten daarvan hebben slechts tot de conclusie geleid, "dat ernstig tegen het entameeren van kolonisatie in deze gebieden moet worden gewaarschuwd." Over arbeidskolonisatie zal beneden nog worden teruggekomen.

Niet alleen ten aanzien van bestuur, maar evenzeer met betrekking tot kapitaalsinvestering door grootbedrijven, en ook ten aanzien van economische welvaartsmaatregelen ten behoeve der bevolking, bevindt Nieuw Guinea zich in een exploratieperiode, waarvan de resultaten behooren te worden afgewacht alvorens tot definitieve stappen over te gaan.

De publicaties, die vergelijkingen maken tusschen het bij de Hollandsche banken gedeponeerde rentelooze kapitaal, en de ontginning van Nieuw Guinea, blijken dit maar al te vaak over het hoofd te zien.

De particuliere olieexploratie wordt thans door de N.N.G.P.M. verricht op een grootscheepsche wijze, welke naar deskundig oordeel weergaloos is in de wereld. De particuliere goud-exploratie is eveneens krachtig ter hand genomen, en het Gouvernement zelf is begonnen met rubberaanplant als proefonderneming (Ransiki).

Zooals hierboven in de Inleiding reeds is gezegd, moet het thans als eerst eisch worden beschouwd om, vooral op grond van internationaal-politieke overwegingen, de exploratie (zowel bestuurs- als economische-) in zoo snel mogelijk tempo te doen plaats hebben.

Daar waar het particulier initiatief aan dezen eisch voldoet, zal het dus aanspraak mogen maken op meer dan normale steun en medewerking van Gouvernementszijde. (Het wil mij in dit verband dan ook niet juist voorkomen, dat particuliere exploraties

(goud-) gedwongen zijn om voor maatregelen welke in het belang van hun veiligheid worden getroffen afzonderlijk te betalen).

In dit verband moge nogmaals het plan van een particuliere exploitatie van luchttransport naar en op Nieuw Guinea, naar voren worden gebracht. Daar zonder luchttransport een snelle exploratie van het binnenland binnen afzienbaren tijd niet wel denkbaar is, zou particulier initiatief op dit gebied, nog meer dan eenig ander, van Gouvernementswege behooren te worden gesteund, - ook financieel in den vorm van garantie van bepaalde inkomsten (zie ook boven blz. 7) [72].

Een groot bezwaar voor particuliere ondernemers in alle takken van bedrijf (landbouw, mijnbouw, enz.) is het plaatselijk gebrek aan arbeidskrachten, zoowel ten aanzien van de gewone koelies, als met betrekking tot het middelbare, lagere en hogere personeel, zóó technisch als administratief. De groote sommen, welke als gevolg daarvan moeten worden uitgegeven voor transport van het personeel, worden het best geïllustreerd door te wijzen op het feit dat de N.N.G.P.M. alleen reeds voor 800 Javaansche koelies, die aanvankelijk op éénjarig contract zijn geworven, met recht op retour-passage na een jaar, heeft moeten betalen ruim f.80.000, aan K.P.M. passagegelden. Dit gevoegd bij de hier geldende koelieloonen ad f.0,25 per dag met vrije voeding (incl. rooken), doet begrijpen waarom bv. de N.N.G.P.M. er thans reeds naar streeft om zooveel mogelijk al het werk te mechaniseeren. Zij heeft daartoe bv. de modernste wegaanleg machines gekocht. Toch bedraagt het totaal in N.N.G.P.M. dienst op Nieuw Guinea werkende personen reeds bijna 4000. Uiteraard worden de koelies die plaatselijk te krijgen zijn, het eerst aangeworven.

De verdeeling der koelies naar hun landaarden was in September 1938: 1098 Papoeas; 802 Keieezen; 216 Ambonneezen; 139 Makassaren en Boegineezen; 602 Javanen; 148 Dajaks; 171 Boetonneezen; 172 Cerammers; 83 Chineezen en 157 overigen.

De werkprestaties der Papoeas (veel uit Inanwatan, uit Biak en ook Mimika) zijn over het algemeen wel bevredigend, maar na eenige maanden willen zij naar huis terug, zonder dat zekerheid bestaat dat zij nà hun "verlof" weer koelies worden. Dzz. is de maatschappij steeds in overweging gegeven om de contracten voor niet langer dan 6 maanden te sluiten (dit geldt alleen voor Papoeas van Nieuw Guinea). Het steeds weer opnieuw opleiden van nieuwe krachten voor bepaald werk schijnt echter wel een bezwaar te zijn.

Met andere groepen, als Kei-eezen, Boetonneezen, Boegineezen, wordt gewoonlijk een werkcontract gesloten van een jaar, waarna zij recht hebben op vrije terugzending. Evenwel komt het vrij veel voor dat zij steeds eenige maanden na hun eerste indiensttreden, al om terugzending vragen; en wordt dit niet gegeven, dan leggen zij eenvoudig het werk neer. Indien zij dan wegens werkweigering worden ontslagen, vallen de meesten hunner reeds dadelijk onder de categorie van "zwerfers zonder middel van bestaan". Het ergst zijn in dit opzicht de Kei-eezen, maar ook stakingen van Boetonneezen en Bogineezen kwamen al eenige malen voor.

Vroeger is gedacht dat poenale sanctie de oplossing zou kunnen brengen; meer en meer echter wint de overtuiging veld dat met of zonder poenale sanctie met

onwillige koelies toch niet kan worden gewerkt.

De wijziging in de koelie-wetgeving, waardoor met inwoners uit andere afdelingen (dus i.c. uit Noord Nieuw Guinea, of uit Toeval) poenale sanctie contracten kunnen worden gesloten, heeft nog geen toepassing gevonden. Poenale sanctie contracten komen hier niet voor.

Een factor die van zoo ongunstigen invloed is, is het feit, dat op de geheele koeliebevolking van de hier werkende maatschappijen geen enkele vrouw voorkomt. De redenen waarom daar in tot nog toe geen verbetering is aangebracht, zijn zoowel de dure transportkosten, als het gebrek aan huisvesting. En dit laatste is weer een gevolg van het exploratie-karakter van het werk, hetwelk er toe leidt dat nog geen permanente gebouwen worden opgezet. Toch zal hier in de naaste toekomst meer aandacht aan behooren te worden besteed, zoodra en voorzoover vaststaat, op welke plaatsen tot definitieve exploitatie wordt overgegaan. Dat ook dan nog niet dadelijk de koelie-voorziening zonder moeilijkheden zal gaan, behoeft niet te worden betwijfeld. "Tanah Papoea" is voorshands nog wel ongeveer het laatste waarheen een koelie uit Makassar, Boeton of Java zich laat werven.

We kunnen ons hier echter de lessen van de koelievoorziening van ...eli, toen dit nog in het eerste stadium van ontginning verkeerde, ten nutte maken. Juist als gevolg van de groote afstanden en het ontbreken van voldoende plaatselijk bevolking, zal hier n.h.v. van den beginnen af, krachtig behooren te worden gestreefd naar koelie-kolonisatie.

Alhoewel in het huidige exploratie-stadium uiteraard dien aan gaande nog moeilijk een omschreven plan kan worden opgemaakt, vermeen ik dat ten behoeve van koelie-kolonisatie op Nieuw Guinea, méér dan voor andere deelen van Nederlandsch-Indië, aanleiding bestaat voor actieve steun van Gouvernementszijde. Het belang der ondernemers om op een plaatselijke koeliemarkt te kunnen werven, is hier ten nauwste verbonden aan het belang van Nederlandsch-Indië, om dit vrijwel leege eiland te doen bevolken. Voor geen van beide partijen zijn daartoe de omstandigheden vooralsnog gunstig; krachtige samenwerking (ook financieel) is daarom des te meer geboden.

Een door mij (1 September 1937 No- 149/Geheim) gedane suggestie om ten behoeve van de openlegging van Nieuw Guinea, de vestiging te animeeren van Chineezers, die in andere streken (vooral West Borneo) zulke uitstekende kolonisten in onontgonnen land zijn gebleken, mocht geen gunstig onthaal vinden.

Opzettelijk zijn in dit hoofdstuk geen cijfers genoemd betreffende in- en uitvoer; wel worden deze nu en dan gepubliceerd in mededeelingen over Nieuw Guinea, doch de totaal hoeveelheden (en geldwaardige bedragen) zijn dermate klein, en hetgeen buiten controle valt (en dus niet in de cijfers tot uiting komt) is dermate belangrijk, dat daardoor de waarde van dergelijke in- en uitvoercijfers ernstig moet worden betwijfeld.

Slechts om eenig idee te geven van hetgeen uit deze afdeling wordt geëxporteerd, zij hier vermeld, dat over 1938 via de landschapsregisters werd uitgevoerd voor ongeveer f.160.000 aan damar, muskaatnoot en foelie. Uitvoer van onbezaagd hout had niet

plaats, en van bezaagd hout voor f. 6000,- (de invoer van bezaagd hout bedroeg voor ongeveer f. 20.000.-).

Alhoewel hierboven in verband met de economische ontwikkeling van Nieuw Guinea slechts gesproken is over exploratie door groot-ondernemers, mag het economisch aspect der Inheemsche bevolking, en haar vooruitzichten, niet over het hoofd worden gezien.

Zooals op blz. 23 [87] reeds werd opgemerkt, is in dit opzicht nog vrijwel niets bereikt gedurende ons 40-jarig bestuur, en - het moet erkend - er is ook niet veel moeite voor gedaan, al moge dan als excuus gelden, dat het "economisch motief" der bevolking slechts zeer oppervlakkig aanwezig is. Hieraan zij echter dadelijk toegevoegd, dat (voor zoover thans reeds daarover een oordeel mag worden uitgesproken) de Papoeas buiten de sagobosch-districten, die aan landbouw doen (oebi, kladi, petatas), en zich dus moeizaam (op den meest niet vruchtbaren bodem) door hard werken hun bestaan moeten verzekeren, reeds van geheel anderen economischen aard zijn. Persoonlijk ben ik er van overtuigd, dat landbouw-voorlichting onder de landbouwende bergstammen goede resultaten zal kunnen opleveren. Wat daaraan thans wordt gedaan, beperkt zich tot verschaffing van zaden en ander plantmateriaal van landschapswege aan daarvoor in aanmerking komende personen, waaronder in de eerste plaats aan onderwijzers van volksscholen, ten behoeve van schooltuinen. Hoewel het bezwaar van dit systeem is dat het vrijwel geheel afhankelijk is van de aanwezigheid van persoonlijke belangstelling bij den betrokken onderwijzer, heeft het toch op verschillende plaatsen bevredigend succes opgeleverd, zoodat in deze richting wordt voortgegaan.

Het heeft reeds eenige malen de aandacht getrokken, dat ondanks de aanwezigheid van groote sagoboschen in vele streken van dit ressort, hier toch vrij groote import van gebakken sagokoekjes uit Ceram plaats heeft. De hier bereide natte sago en groote half- gebakken koeken, hebben alleen beteekenis voor de voeding der vlakbij wonende bevolking, omdat deze producten veel te vlug aan bederf onderhevig zijn, om op groote afstanden te worden verhandeld. De pogingen om de bevolking het bakken van de kleine ceram-koekjes te leeren, hebben tot nog toe gefaald. Toch komt mij dit een object voor, om verder aandacht aan te wijden.

Naar aanleiding van de blijkbaar gunstige factoren voor een sagocultuur in vele bewoonde streken (Inanwatan, Mimika, Argoeni-baai, enz.), die voor landbouw overigens onbruikbaar zijn wegens de moerasgesteldheid van den bodem, zou wellicht een sagocultuur, verbonden met machinale sago-meel-bereiding als onderneming succes kunnen hebben. Daarbij bestaat het voordeel, dat op deze wijze de sago-aanplant voor de bevolking een voorbeeld kan zijn, dat tot navolging kan wekken (met leverantie van sagostammen aan verwerkings-installaties).

Op grond van de uit West-Borneo en R..ng..t bekende gegevens is nagegaan, dat een continu-werkende sago-meel-fabriek (met een krachtbron van 50 P.K.), met een capaciteit van 1800 ton meel per jaar, een eigen aanplant van 1000 H.A. (plantverband 8 Meter) noodig heeft. Gerekend is op een opbrengst van 275 K.G. ruwe sago per stam, waaruit 165 K.G. zuiver meel (conform Idragiri), en op 13 jaar als leeftijd

waarop de sagoboorn kan worden gekapt.

Het behoeft wel geen betoog dat dergelijke fabrieken aan de Oostkust van Sumatra en in West-Borneo, onder gunstiger omstandigheden werken in verband met den geringen afstand tot Singapore en de betere afzetmogelijkheden van varkens (die van sago-ampas leven). Ditzelfde geldt echter ook voor alle ondernemingen in Nieuw Guinea.

Een en ander is onder de aandacht gebracht van de Ned. Mij voor Nieuw Guinea. Een dergelijk sagobedrijf als hierboven geschetst, heeft als niet te miskennen voordelen dat het aansluit op werkzaamheden welke reeds bij de Papoesche bevolking bekend zijn (i.c. sagobewerking en varkensteelt).

Over de mogelijkheden van uitbreiding van den vischvangst kan momenteel nog niet veel worden gezegd, zoolang vrijwel niets over den vischrijdheid der Nieuw Guinea-zeëen bekend is. Een veeg teken is het, dat deze gebieden niet door Japansche visschers worden bewerkt; een deskundig onderzoek zal evenwel noodig zijn, alvorens terzake een oordeel kan worden geveld. Ten aanzien van rubbercultuur, waarmede thans door het Gouvernement in Noord Nieuw Guinea is begonnen (opzet van 1000 H.A. waarvoor nu al groote moeilijkheden inzake de voorziening van arbeidskrachten blijken te bestaan), zij verwezen naar hetgeen in de memorie van Resident Haga (blz. 90) is gezegd. Om rubberaanplant in Nieuw Guinea als bevolkingscultuur aan te moedigen, daar waar op de onder veel gunstiger omstandigheden in Sumatra en Borneo bestaande bevolkingsaanplanten wettelijke restrictie moet worden toegepast, komt mij wel heel erg kunstmatig voor.

[X] Rechtsbedeeling

Voor de Landschapsonderhoorigen bestaan in dit ressort, op grond van de betrekkelijke Zelfbestuurs-rechtspraak-verordening van 1930 (sedert gewijzigd), welke op het punt staat te worden vervangen door het Zelfbestuursrechtspraak Reglement 1938, districtsrechtbanken en landschapsrechtbanken. Dorpsgerechten komen hier niet voor. Voor de competentie dier rechtbanken worden verwezen naar de betrekkelijke regelingen.

Slechts worde hier nog opgemerkt dat de groote afstanden en beperkte transportmiddelen wel een bezwaar vormen voor een goede (vooral vlotte) rechtsbedeeling.

Per onderafdeeling bestaat één landschapsrechtbank onder voorzitterschap van den onderafdeelingschef, die - daar de competentie van de districtsrechtbanken slechts onbeteekenend is - vrijwel alle zaken heeft te berechten. Wel bestaat de mogelijkheid dat bij Residents-besluit de districtshoofden (bestuursassistenten) tot plaatsvervangend Voorzitter van de landschapsrechtbanken worden benoemd (met beperkte competentie, w.o. afdoening van de z.g. lichte misdrijven), doch door tal van omstandigheden heeft een dergelijke aanwijzing nog niet plaats gehad, zoodat zelfs in de meest afgelegen districten, de afdoening van dit soort zaken moet wachten tot de onderafdeelingschef er op dienstreis komt, dan wel tot betrokkenen naar de hoofdplaats

worden opgezonden. In het Rechtspraak-reglement 1938 is de mogelijkheid geopend dat bij Residents-besluit in dergelijke gevallen de competentie van de districts-rechtbanken wordt uitgebreid (o.m. tot afdoening van de z.g. lichte misdrijven). Voor enkele districten (vooral Kaimana) zal het noodig zijn deze bepaling toe te passen.

Met betrekking tot de straftoemeting in misdrijfzaken door Papoeas gepleegd, is het noodzakelijk dat rekening wordt gehouden (zooals in de practijk ook geschied) met de herkomst der beklagden. Vooral voor Papoeas afkomstig uit de bergstreken blijkt herhaaldelijk een gevangenisstraf van een of twee jaar al neer te komen op een doodstraf, omdat zij de verplaatsing uit hun milieu niet kunnen overleven. In dergelijke gevallen is - zelfs terzake van moord - oplegging van niet meer dan twee jaren gevangenisstraf gebruikelijk. Op grond van dezelfde overweging worden volgens de geldende bepalingen, de vrijheidsstraffen door deze Papoeas steeds op Nieuw Guinea ondergaan.

In burgerlijke zaken wordt van den eischer het tevoren storten van een tafelgeld ad 10% van het bedrag der vordering geëischt. Deze verplichtingen is in het Reglement 1938 afgeschaft. Was de eisch van 10% in vele gevallen onredelijk zwaar, - het geheel afschaffen van tafelgeld zal naar gevreesd wordt een stroom van ongemotiveerde vorderingen veroorzaken, vooral omdat ook geen zegelkosten deze procedure kostbaar maken.

Ten aanzien van de Gouvernements-onderhoorigen komen in deze afdeeling voor:

- a. magistraatsgerichten, één per onderafdeeling,
- b. een landraad voor het geheele ressort, onder voorzitterschap van den Assistent-Resident (Stbl. 1938 no. 677)
- c. een residentie-gerecht, met rechtsgebied als de landraad, en met den Assistent-Resident als residentie-rechter.

In verband met de omslachtige procedure voor het Residentiegerecht (dat o.m. over door Europeanen gepleegde overtredingen en lichte misdaden oordeelt), en de toenemende Europeesche bevolking in Babo, is voorgesteld in de onderafdeeling Fak-Fak een landgerecht in te stellen.

Ten aanzien van de criminaliteit zou een oppervlakkige beoordeling der cijfers tot de onjuiste conclusie kunnen leiden dat de misdadigheid toeneemt met de intensiteit van het bestuur! In de onderafdeeling Midden Vogelkop is het aantal gerapporteerde overtredingen en misdrijven nihil, en het grootst is het te Babo en te Fak-Fak. Toch is over het geheel (ook onder de zeer gemengde koeliebevolking te Babo) de criminaliteit gunstig laag te noemen. Driekwart der overtredingen en lichte misdrijven betreffen het niet onderhouden van het erf (te Babo en Fak-Fak), het dragen van messen (te Babo door de koelies), en het als niet inwoner van Nieuw Guinea zich hier bevinden zonder voorafgaande aangifte. Van het aantal misdrijven betreft een groot deel (vooral in meer primitieve streken), overspel. In hoofdzaak is dit een gevolg (uiteeraard niet het plegen, maar de aangifte van het feit) van het optreden van Missie en Zending. In gebieden die reeds lang onder daadwerkelijk bestuur staan, blijkt aangifte van overspel minder gebruikelijk!

[XI] Onderwijs

Ook ten aanzien van het onderwijs verloochent Nieuw Guinea niet het uitzonderlijk karakter dat het in vergelijking met de rest van Nederlands Indië bezit. Openbaar onderwijs komt in deze afdeeling niet voor en zelfs toepassing van de Algemeene Subsidie-Regeling voor het bijzonder onderwijs, bleek voor deze streken slechts bij uitzondering mogelijk.

Na langjarige moeilijkheden, als gevolg van het feit dat practisch geen enkele gesubsidieerde school aan de meest elementaire voorwaarden voor subsidie-verleening voldeed, is in 1938 (met ingang van 1 Januari 1938) de z.g. Beschavingssubsidie-Regeling (Stbl. 1938 no. 284) tot stand gekomen, ten aanzien waarvan uitvoeringsregelen werden gegeven bij besluit van den Directeur van Onderwijs en Eerdienst van 21 Juli 1938 no. 20269/E.

Op grond van deze bepalingen kunnen niet alleen nieuw op te richten scholen worden gesubsidieerd, maar ook reeds bestaande (al dan niet op grond van de oude A.S.R. gesubsidieerde) scholen. De subsidie ad f.25,- per maand per school (met één onderwijzer) kan zeer voldoende genoemd worden.

Naar het voorkomt mag niet uit het oog worden verloren dat de beschavings-subsidie slechts mag worden toegekend voor scholen waarvan de oprichting en instandhouding met het oog op de bestaande verkeers- en beschavingsmoeilijkheden wordt noodig geoordeeld.

In eerdergenoemd besluit van den Directeur van Onderwijs en Eredienst is zelfs uitdrukkelijk vereischt, dat de scholen voor de penetratie in en de pacificatie van Nieuw Guinea noodig worden geacht (art. 2). In verband daarmee zal beschavings-subsidie n.h.v. niet behooren te worden toegekend aan scholen welke worden opgericht op plaatsen waar reeds andere gesubsidieerde scholen bestaan, noch ook op plaatsen waar geen sprake is van uitzonderlijke verkeers- of beschavingsmoeilijkheden (bv. op de hoofdplaatsen Fak-Fak of Babo). Aangezien in verband met minder gunstige begrootingsaspecten jaarlijks slechts een beperkt aantal scholen kan worden geopend, zal het juist in verband met het feit dat deze scholen als pacificatie-middel moeten dienst doen, zaak zijn om toe te zien, dat de daarvoor beschikbare gelden niet worden gebruikt voor scholen door wier oprichting de pacificatie slechts in geringe mate wordt gediend, terwijl de nog niet gepacificeerde streken van dit middel verstoken zouden blijven.

Als doel der beschavingsscholen is door den Directeur van Onderwijs en Eeredienst genoemd: "het medewerken aan de opvoeding tot alle zedelijke en maatschappelijke deugden, aan hun verstandelijke ontwikkeling, aan de veraangenaming van het leven en aan den culturelen opbouw der samenleving".

Thans komen in deze afdeeling de volgende beschavingsscholen voor:

Onderafdeeling	Utrechtsche zending vereeniging.	R.K. Missie	Molukken Prot. Kerk	Totaal
Mimika	-	13	-	13
Fak-Fak	-	--	15	15
Inanwatan	8	-	-	8
Midden Vogelkop	-	-	-	-
Totaal	8	13	15	36

Een groot aantal aanvragen om beschavingssubsidie is nog in behandeling.

Wel is door de regeling der beschavingssubsidie ontkomen aan de eischen welke aan gewone gesubsidieerde scholen (volgens de A.S.R.) worden gesteld - evenwel dient er ook thans nog op te worden gelet, dat de beschavingsscholen ook inderdaad gehouden worden en dat niet (zooals b.v. in de onderafdeeling Mimika destijds het geval was) een school per jaar gedurende 274 dagen gesloten is. In zulk een geval kan moeilijk aangenomen worden dat de school nog bestaat. Daar reeds eenige schoolbeheerders in de meening verkeren dat zij nu van alle contrôle af waren, zal het goed zijn, regelmatige indiening der absentie-cijfers te eischen.

Behalve de gesubsidieerde vervolgschool te Fak-Fak (van de Moluksch Protestantsche Kerk) komen verder nog voor een aantal op grond van de Algemeene Subsidie Regeling gesubsidieerde scholen, te weten 7 scholen der Moluksch Protestantsche Kerk en 6 scholen der Utrechtsche Zending Vereeniging in de onderafdeeling Fak-Fak, en 9 scholen der U.Z.V. in de onderafdeeling Inanwatan.

Ten slotte bestaat nog een groot aantal (dat vrij sterkt schommelt, maar momenteel voor de geheele afdeeling voor Zending en Missie tesamen ruim 50 bedraagt) ongesubsidieerde scholen.

Het totaal aantal scholen (gesubsidieerd en ongesubsidieerd tesamen) bedraagt dus voor de geheele afdeeling 108.

Naast al deze scholen komen nog 5 Chineesche onderwijsinrichtingen voor, te weten 2 te Fak-Fak en verder te Babo, Kaimana en Kokas elk één, in totaal met 154 leerlingen.

Ter voldoening aan het locale (of plaatselijke) zelfbekostigingsprincipe van het volksonderwijs, ontvangen de volgens de A.S.R. gesubsidieerde scholen een bijdrage uit de onderafdeelingskassen, welke bijdrage in mindering wordt gebracht op de door het Gouvernement te verleenen subsidie. Terzake zij nog verwezen naar blz. 59 van de memorie van Resident Haga en naar het Reglement der Onderafdeelingskassen.

Tot de reeds genoemde gesubsidieerde vervolgschool te Fak-Fak (van de Moluksch Protestantsche Kerk), worden leerlingen toegelaten die een volksschool hebben doorlopen. In verband met het feit dat deze leerlingen uit het geheele ressort afkomstig zijn, is een internaat aan de school verbonden, waarin thans een 30-tal leerlingen gehuisvest zijn. Dat ten behoeve van eenige zoons (6) van kamponghoofden

van buiten Fak-Fak, die ten verzoeken van het bestuur de vervolgschool bezoeken, door de landschapskas een kleine bijdrage wordt betaald, werd reeds hierboven vermeld.

In aansluiting op hetgeen op blz. 27 [91] naar voren werd gebracht ten aanzien van schooltuinen, zij hier nog opgemerkt dat onder leiding van het hoofd der vervolgschool te Fak-Fak een zeer goede schooltuin is tot stand gekomen, waaruit ook aan de ingezetenen groenten worden geleverd. Het is genoemd schoolhoofd gelukt om bij zijn leerlingen de zoo noodige belangstelling voor dezen tuinbouw op te wekken. Ook de goede resultaten van groentebouw en aanplant van vruchtboomen (vooral papaja) in verschillende schooltuinen van het district Argoeni, verdienen vermelding.

[XII] Volksgezondheid

Laatstelijk bij Besluit van het Hoofd van den Dienst van Volksgezondheid van 8 April 1938, no. 12908/I is deze afdeling wat de volksgezondheid betreft, in 3 ressorten verdeeld, te weten:

- 1- Fak-Fak (de onderafdeelingen Fak-Fak en Inanwatan) onder de G.I.A. te Fak-Fak.
- 2- Mimika (de onderafdeeling Mimika) onder den G.I.A. te Japero (tijdelijk gedetacheerd te Paniai, en
- 3- Midden Vogelkop (gelijknamige onderafdeeling) onder den Officier van Gezondheid te Ajamaroe.

Van deze artsen is de G.I.A. voor Mimika door het Gouvernement ter beschikking gesteld van het Zelfbestuur (Besluit Hdv. 31 Januari 1938 No- 3601/I). Zijn tractement enz. wordt door het Landschap teruggestort in 's Lands kas en komt dus niet in de algemeene restitutie voor. Zijn declaraties worden rechtstreeks door het Landschap aan belanghebbende uitbetaald.

Verder zijn te Babo twee artsen van de N.N.G.P.M.

Ziekeninrichtingen komen voor te Fak-Fak (Landschaps-hospitaal met 60 bedden), Amaroe (Militair-hospitaal), Babo (Maatschappij-ziekenhuis), Inanwatan (Polikliniek) en Paniai (Polikliniek). De polikliniek te Inanwatan staat onder beheer van een mantriverpleger, die door het Gouvernement aan het Landschap ter beschikking is gesteld.

Vaccinateurs zijn geplaatst te Fak-Fak, Kaimana en Inanwatan, en ten slotte een mantri-salvarsan (bevoegd tot het geven van salvarsan-injecties tegen framboesia) te Inanwatan.

Alles bijeen genomen dus een zeer behoorlijke medische personeelsvoorziening; vooral indien men haar beschouwt alleen in verhouding tot het zielental van dit ressort.

Echter zijn de praktische omstandigheden ter plaatse van dien aard, dat een geheel andere maatstaf dan het zielental moet worden aangelegd bij de beoordeeling van deze aangelegenheid. Het uiterst verspreid wonen der bevolking is oorzaak dat centra van bewoning vrijwel niet voorkomen; ook de hoofdplaatsen Babo, Fak-Fak,

Kaimana, Inanwatan, blijven alle beneden 2000 zielen. Indien men daarbij verder in aanmerking neemt de enorme afstanden en de beperkte transportmiddelen, dan zal het duidelijk zijn dat hier een ander systeem noodig is dan dat van centralisatie van medische hulp op een of twee hoofdplaatsen. Om echter ten behoeve van voldoende geneeskundige hulp aan de geheele bevolking, op alle daarvoor in aanmerking komende plaatsen doktoren te vestigen, is vrijwel onmogelijk omdat daartoe een onevenredig groot aantal artsen zou noodig zijn.

Het andere uiterste, slechts daar geneeskundige hulp geven, waar het door bevoegde medici kan worden verleend, is evenwel in dit gebied zeker niet verantwoord. Het zou er toe leiden dat in groote landstreken de geheele - zij het niet talrijke - bevolking van medische hulp zou verstoken blijven. Dit wil mij voorkomen onaanvaardbaar te zijn; speciaal voor Nieuw Guinea, waar krachtdadig door overheidsmaatregelen de Inheemsche bevolking gedwongen wordt tot contact met de buitenwereld, en waar het dus als eerste overheidsplicht moet worden beschouwd, dat gelijktijdig met het openleggen van het land gezorgd wordt voor voldoende medische en hygienische hulp en voorlichting (naast de noodzakelijke maatregelen tot tegengang van import van hier nog niet voorkomende ziekten), teneinde de bevolking in staat te stellen, het contact met de buitenwereld te ondergaan zonder nadeelige gevolgen voor de volksgezondheid.

De openlegging van dit gebied legt ons groote verantwoordelijkheid op tegenover de daar wonende bevolking; indien het zou leiden tot wegwijning der primitieve stammen zonder dat wij alles zouden hebben gedaan wat in ons vermogen is om zulks te voorkomen, - zou het een misdaad zijn. (Men denke aan de vogeljagerstijd in Zuid Nieuw Guinea!).

In dit eerste stadium van aanraking met de bergstammen, ware aan de toelating tot dit gebied een verplichte voorafgaande medische keuring (ook voor ambtenaren) te verbinden; vooral op typhus, dysenterie en venerische ziekten. Ik moge hier nog verwijzen naar een dergelijke verplichting in Australisch Nieuw Guinea, opgenomen in de Uncontrolled Areas Ordinance van 1925.

Op grond van het bovenstaande behoort dan ook voorshands voor de hier geplaatste artsen het tourneewerk hoofdzaak en het hospitaalwerk op hun standplaatsen bijzaak te zijn. Een Arts die hier niet op tournee gaat (of kan gaan) is voor deze streken even ongeschikt als een Zendeling, Pastoor of Bestuursambtenaar die het niet zou doen.

Een ander uitvloeisel van de locale omstandigheden is, dat in de afgelegen streken zonder artsen, vaak slechts keus bestaat tusschen medische hulp door niet daartoe bevoegden, dan wel geheel geen hulp.

Gelukkig wordt de laatste jaren ook door den D.V.G. daarmede rekening gehouden, getuige de benoeming (speciaal ten behoeve van de framboesia-bestrijding) van salvarsan-mantri's, die uitstekend werk verrichten. Zonder de gevaren daarvan over het hoofd te zien, verdient n.h.v. dit systeem krachtige toejuicing; we zouden zeker minder ver gevorderd zijn met de framboesia-bestrijding, zonder deze mantri's.

Voor uitbreiding van het aantal salvarsan-mantri's (speciaal te Kaimana en te

Kokonau of Japero) bestaat alle aanleiding. Wel is in Augustus 1938 daartoe door den Gewestelijk D.V.G. Inspecteur de toezegging gedaan, maar sedert dien is niets meer daaromtrent vernomen.

Teneinde eenigermate tegemoet te komen aan de wanverhouding welke bestaat tusschen de langdurige dienstreizen en het te verrichten werk, is voorgesteld (14 Februari 1938 no. 303/20) en de werkzaamheden die thans door verschillende personen worden verricht, meer te combineren (vaccinateur, salvarsan-mantri, mantri-verpleger, malaria-mantri).

Zou niet een Gouvernements-arts gevonden kunnen worden, die geschikt is om met het civiel bestuur van de onderafdeeling Japero te worden belast?

Ten aanzien van waterleidingen en assainering zij nog het volgende opgemerkt. Behalve te Kaimana, is op alle hoofdplaatsen (alle langs de kust) gebrek aan goed drinkwater en is men aangewezen op regenwater dat van de daken wordt opgevangen. Te Fak-Fak is wel een waterleiding op een bron-capteering aangesloten, maar na eenige dagen droogte loopt de broncapaciteit zoodanig terug, dat zij voor de watervoorziening van geen betekenis meer is. Het opgevangen regenwater (in groote steenen bakken, deels van het landschap, deels van het Gouvernement en deels van de onderafdeelingskas) is dan de waterreserve voor de hoofdplaats. Wel bestaat voor Fak-Fak de mogelijkheid van een goede bronwaterleiding met permanent voldoende capaciteit, indien een bron 1800 Meter stroomop in het Fak-Fak riviertje (49 Meter hoog boven zeeniveau) zou worden aangesloten. Dit werk zou door de onderafdeelingskas kunnen worden bekostigd. Alvorens daartoe over te gaan, ware echter af te wachten waar het centrum der Nieuw Guinea olieexploitatie komt, omdat dit zeker van invloed zal zijn op de toekomstige bestuursorganisatie. In Babo (minder regenval) is de toestand nog erger. Met N.N.G.P.M. hulp wordt daar thans naar water geboord, teneinde een motorpomp op een diepwelput (± 20 Meter) te kunnen aansluiten.

Verder wordt te Babo begonnen met werken ten behoeve van den vuilafvoer en drainage der woonwijken, benevens met het maken van latrines (met grondboor, 4 Meter diep) welke voldoen aan bepaalde hygienische eischen. (Hierbij zij nog opgemerkt dat te Babo reeds herhaalde malen dysenterie werd geconstateerd).

Ter bestrijding van het malaria-voorkomen wordt te Babo en enkele andere wooncentra (Japero, Inanwatan) zorg besteed aan drainage van moerassen en aan het bespuiten daarvan met olie.

Met hetzelfde doel heeft de N.N.G.P.M. een speciale medische contrôle ingevoerd voor het boor-terrein aan de boven-Wasian (90 K.M. van de kust in een onbewoonde streek), waarmede men tracht te bereiken dat geen met malaria besmette personen in bedoelde streek zullen komen.

[XIII] *Godsdienst*

De hoofdstukken "Missie" en "Zending" in deel I van het reeds eerder genoemde boekwerk "Nieuw Guinea", geven slechts de geschiedenis van de beide daar bedoelde

Christelijke godsdiensten op Nieuw Guinea. Over de bestaande inheemsche cultuur en geestelijke waarden der Papoesche bevolking wordt daarin niet gesproken.

Toch bezit deze primitieve bevolking in haar animisme iets, waarin zij gelooft en dat aan haar geheele leven richting geeft. Haar dit geloof te ontnemen op een tijdstip waarop het nog onmogelijk zal blijken iets anders daarvoor in de plaats te geven, leidt er slechts toe dat zij geestelijk geheel ontworteld zal worden.

Alhoewel de laatste jaren ook in Zendings- en Missiekringen dit besef gelukkig meer en meer doordringt, is de praktijk nog maar al te vaak daarmee niet in overeenstemming. Extensieve zendingsarbeid, waarbij meer wordt gelet op de uitgestrektheid van het te bewerken gebied (vooral om andere godsdienstpropaganda vóór te zijn), dan op intensieve bewerking der betrokken bevolking, moet dan ook reeds uit ~~dezen hoofde bepaald worden afgekeurd. Ook het beginnen met zendingsarbeid in een~~ streek welke later weer wordt verlaten, kan slechts nadeelige gevolgen hebben.

Juist in deze primitieve streken, welke pas het eerste contact met de buitenwereld ondergaan, en waar de te brengen godsdienst door de bevolking wordt beschouwd als inhaerent aan de komst van Westersch Bestuur, dient er naar te worden gestreefd om niet alleen in de bestuursvoering, naar evenzeer in de godsdienstpropaganda de noodige stabiliteit te houden.

Indien we de ontbindende krachten welke het gevolg zijn van ons binnendringen in de statische primitieve samenleving en wereldbeschouwing, niet doelbewust binnen de perken houden, zal het resultaat zijn dat de Papoesche bevolking geestelijk en maatschappelijk tot anarchie zal verworden. Dat een dergelijke toestand nog zal worden verergerd door het optreden van twee (of meer) elkaar bestrijdende godsdienstige gezindten die dezelfde groepen Papoeas willen bewerken, behoeft wel geen betoog, en is in de praktijk maar al te vaak bewezen. Verschillende malen was het gevolg dat de bevolking terugkeerde tot oud-animistische godsdienstige bewegingen (manggerega), welke méér tot haar spraken dan de elkaar bestrijdende godsdiensten van het dynamische Westen. Dat het succes van dergelijke manggerega-bewegingen veelal zoo groot is (bv. in de omgeving van Kokas en bij de Argoeni-baai) moet n.h.v. tevens worden toegeschreven aan het feit dat juist in streken welke onder geregeld bestuur staan, en waar dus geen hongi-tochten, stamoorlogen en groote offerfeesten meer voorkomen, de bevolking vrijwel alle sociale belangstelling in haar omgeving heeft verloren; juist deze factoren van oorlog en gemis, en openbare veiligheid zijn het geweest, welke in dit primitieve gebied eenigermate tot maatschappijbesef hebben geleid. Met het wegvallen van deze factoren verdween tegelijkertijd de noodzaak van collectiviteit en daarmee ook het gemeenschapsbesef. Economische-, cultureele- of stamgemeenschaps-factoren waren noch destijds, zijn noch thans voldoende krachtig om dit uiteenvallen van de Papoesche samenleving te voorkomen.

Verder bleek noch het gebrachte Christendom (Protestant of Roomsch Katholiek), noch de Islam, in staat om tot versteviging der Papoesche gemeenschapsvormen bij te dragen.

Betreffende het voorkomen van "dubbele zending", d.w.z. de propaganda van twee of meer elkaar bestrijdende Christelijke godsdiensten in dezelfde streek, zij verwezen

naar de memorie van Resident Haga (blz. 153); daarop behoeft thans - nu bij de adviezen omtrent de toelating tot het verrichten van zendingsarbeid op den voet van art. 177 I.S., het bezwaar van dubbele zending geen overweging meer mag zijn (zie G.B. van 20 Februari 1937 no.14 en brief Resident 25 Januari 1939 no. 08 98/1/6) - niet verder te worden ingegaan.

Slechts zij hier nog vermeld het z.g. "gentlemen agreement", de door de Rooms Katholieke Missie, de Moluksch Protestantische Kerk en de Utrechtsche Zendings Vereeniging vrijwillig gemaakte afspraak om in nieuwe streken niet met daadwerkelijk zendingsarbeid te beginnen, dan na voorafgaand overleg met den Resident, die eventueel zijn bezwaren daartegen (gegrond op overwegingen van te vreezen versterking van openbare rust en orde) kan kenbaar maken. Indien geen overeenstemming met de betrokken corporatie kan worden verkregen, kan de beslissing der Regeering worden ingeroepen (Vide brief Resident van 19 Maart 1937 no. [...] 151/1/5). Van het begin af heeft dit agreement nimmer veel praktische waarde gehad; wel vond het toepassing ten aanzien van de Missie-arbeid in Moetoeri, in het Argoeni-gebied en in de Beraustreek doch zulks alleen omdat tegen deze arbeid geen bezwaren werden gemaakt.

Bij het beginnen met haar arbeid in het Paniai-district, dat eerst vorig jaar onder bestuur is gebracht, heeft de R.K. Missie zich niet aan het agreement gehouden, maar heeft zij het Bestuur voor een fait-accompli gesteld, (zelfs zonder voorafgaande inlichting), door daar plotseling met een pastoor en drie goeroes te verschijnen.

Het kan slechts worden betreurd dat Zending en Missie, die beide, om hun eigen zendingsterrein te bewerken, toch nog steeds geen vrijwillige werkbasis hebben kunnen vinden, welke in de plaats kan treden van de in 1927 opgeheven scheidingslijn tusschen Zending- en Missie-gebied.

Zonder dat het aan de Commissie voor Internationale Natuurbescherming nog bekend was, dat thans reeds de R.K. Missie en de Christian and Missionary Alliance "dubbele zending" zijn begonnen onder Kapaoekoe- en [Zonggoenoe]-bergstammen van het Paniai-district, die eerst in 1938 ontdekt zijn, bespreekt het verslag van deze commissie "betreffende het onderzoek van de mogelijkheden der bescherming van primitieve inboorlingen, met name de Berg-Papoeastammen op Nederlandsch Nieuw Guinea", ook reeds de onwenselijkheid van dubbele zending in primitieve gebieden.

Ik moge ten slotte nog aanhalen hetgeen Dr. Bijlmer in zijn boek: "Naar de Achterhoek der Aarde" zegt. Sprekende over het voorkomen van dubbele zending met elkaar concurrerende goeroes waarvan de een den ander voor misleider uitmaakt, vraagt Dr. Bijlmer: "Voelt men dan niet hoe hier het Blanke Ras zijn prestige ondermijnt?" En na te hebben erkend dat elkeen die zendingsarbeid verricht, zich aan zijn geweten verplicht voelt om zijn overtuiging uit te dragen, markt hij op: "Maar een regeering, de meerdere godsdiensten binnen haar rechtsgebied erkent, heeft hier de voor de hand liggende taak, om, boven de partijen staande, te zorgen, dat de Christelijke beschaving, die zij bedoelt te schragen, zich niet in de grond belachelijk maakt bij de eenvoudigste harer onderdanen".

[XIV] *Personeels Aangelegenheden*

In de memorie van Resident Haga (blz. 42) wordt naar voren gebracht dat in de ambtelijke wereld de Molukken (en meer speciaal Nieuw Guinea) nu eenmaal bekend staan als gebied, waarheen men vaak bij wijze van straf geplaatst wordt. Dit geldt niet alleen Bestuur en Politie, maar ook Dienst der Volksgezondheid, P.T.T., enz.

Hierboven werd de opmerking gemaakt (blz. 19) [83] dat in verband met de moeilijkheid van herstel en vervanging, naar deze afgelegen streken uitsluitend goed materieel (gewestelijke vaartuigen, radio-toestellen, enz) behoort tot worden gezonden; in zeker niet mindere mate geldt ditzelfde ook voor het personeel, zoo Inlandsch, als Europeesch.

Voor vorming van een afzonderlijk ambtenarencorps voor Nieuw-Guinea, wordt in het algemeen niet veel gevoeld, omdat daardoor zonder twijfel groote eenzijdigheid bij de betrokkenen zou ontstaan, en zij zeker de juiste verhoudingen met de rest van Indië uit het oog zouden gaan verliezen.

Dat de urgentie van continuïteit van Nieuw Guinea sterker zou spreken dan voor andere deelen van Nederlandsch-Indië, meen ik te moeten betwijfelen. Overal geldt, dat een verblijf van korter dan twee jaren, in het algemeen schade aan den dienst toebrengt. Wel bestaan echter voor Nieuw Guinea factoren, welke bijzondere aandacht vragen, en die zeker niet op zij kunnen worden geschoven door te wijzen op andere zeer afgelegen gebieden, die in ongeveer gelijke omstandigheden verkeeren.

De slechte verbindingen met de buitenwereld, de groote afstanden, de onmogelijkheid van vacantie-verlof, veelal de afwezigheid van een eigen sociaal milieu, soms zelfs de groote eenzaamheid, het gebrek aan afleiding, veelal de grootere ziektekansen, enz., - een complex van factoren die alle sterk inwerken op het geestelijk evenwicht van de betrokkenen. Een oordeel daarover door personen die niet zelf gedurende langeren tijd onder deze omstandigheden hebben geleefd, kan slechts waardeeloos genoemd worden.

Talrijk zijn de plannen om het Nieuw Guinea-verblijf aantrekkelijk te maken. Verlofsregelingen zijn ontworpen (vide het plan Dr. Visman: na drie jaar Nieuw Guinea, een Europeesch verlof van 8 maanden; zie ook dzz. brief van 30 Juli 1938 No.1448/1), ontberingstoelagen zijn voorgesteld maar tot nog toe is dit alles slechts bij plannen gebleven. Zelfs de tot 1 Januari 1938 bestaand hebbende dienstbelangtoelage werd afgeschaft; zulks op grond van de overweging dat de duurtetoeslag (die N.B. werd toegekend om tegemoet te komen aan speciale locale duurte), daarvoor in de plaats was gekomen! (Ik moge hier nog wijzen op de door de N.N.G.P.M. op Nieuw Guinea gevolgde verlofregeling voor haar personeel: jaarlijkse ontspanningsverlof waarvoor de reiskosten naar en van Java door de maatschappij worden betaald).

Ondanks de bijzondere bekoring welke speciaal uitgaat van het bestuurswerk op Nieuw Guinea, waar nog baanbrekend ontginningswerk en ontplooiing van initiatief mogelijk is, blijft voor het geestelijk evenwicht van betrokkenen afleiding noodzakelijk, waarvoor n.h.v. een jaarlijksch (verplicht) verlof bij uitstek geschikt is; zulks niet alleen als ontspanning, maar zeker in niet mindere mate in het belang van den dienst, om

contact te houden met de rest van Indië. Voor de ambtenaren van het Landschap kwam in 1937 een verlofregeling tot stand (na 6 jaar Nieuw-Guinea-dienst, 3 maanden verlof naar het land van herkomst (meest Ambon) met vol tractement doch zelf betalen der reiskosten), welke met veel instemming door allen werd begroet. In hoofdzaak betreft het Amboneezen, die op voor hen goedkope wijze (alleen tegen betaling van voedingsgeld) met de Gouvernements stoomers naar Amboina kunnen gaan, om daar hun verlof door te brengen.

Op de zeer afgelegen plaatsen keert het Landschap boven het normale tractement + duurtetoeslag, een z.g. rimboe-toelage aan de ambtenaren uit, van minimaal f. 2,- tot maximaal f. 20,- per maand. De geheele onderafdeelingen Mimika en Midden Vogelkop vallen onder deze regeling.

Ter verbetering van het peil van de bestuursassistenten (districtshoofden) is in 1937 overgegaan tot de instelling van een corps kandidaat hulp bestuursassistenten (chba), die worden gerecruteerd uit daarvoor geschikte schrijvers. Gedurende een leertijd van twee jaren, waarin zij zowel in het buitenwerk als op het kantoor worden opgeleid, en waarin ook eenige waarnemingen van B.A.-vacatures vallen, worden de chba's bij gebleken geschiktheid tot Hba benoemd. Deze regeling heeft tot dusver wel voldaan, vooral omdat tijdens de opleiding reeds beoordeeld kan worden voor welk werk en welke ressorten de betrokkenen het meest geschikt zullen zijn.

Over de mogelijkheid om in komende jaren ten behoeve van het districtsbestuur in enkele streken (o.a. Fak-Fak) over krachten uit de plaatselijk inheemsche bevolking te beschikken, (zulks in tegenstelling met thans, nu het geheele bestuurspersoneel uit personen bestaat die niet van Nieuw Guinea afkomstig zijn) is een en ander opgemerkt in Bijlage I. Dit zelfde streven zal zonder twijfel ook succes hebben ten aanzien van de landschapspolitie op vele plaatsen, doch daartoe is het noodig dat de detachementjes landschapspolitie over goede commandanten beschikken, die de opleiding der agenten kunnen verzorgen. Pogingen worden momenteel in het werk gesteld om eenige gepensioneerde Amboneesche militairen daartoe aan te werven.

Fak-Fak, den 15en April 1939
De Assistent-Resident van
West-Nieuw-Guinea,

w.g. W.J. Cator.

Fak-Fak, 28 augustus 1958
Voor eensluidend afschrift,
De secretaresse,

A.C.J. Flach-te Velde

[Bijlage I]

AFDEELING WEST NIEUW GUINEA

No. 1204/L/AR.

Fak-Fak, den 22en Mei 1937.

Bijlagen: Twee kaarten.

ONDERWERP: Nopens indiening voorstellen
inzake de in de toekomst te
volgen gedragslijn ten opzich-
te van de Radja's.

Ingevolge de opdracht vervat in Uw schrijven van 23 Januari 1937 No. BB 210/1/19, om een uitgebreid onderzoek in te stellen en na een historische inleiding, voorstellen in te dienen inzake de in de toekomst te volgen gedragslijn ten opzichte van de Radja's in de onderafdeeling Fak-Fak, heb ik in de eerste plaats getracht om zooveel mogelijk de daarover handelende bronnen bijeen te krijgen. De onvolledigheid van het bestuurs-archief te Fak-Fak, (zelfs over de latere jaren) en het geheel ontbreken van betrouwbare gegevens over deze Radja's en hun landschappen uit den tijd van vóór de definitieve vestiging van het Nederlandsch Gezag in dit deel van Nieuw Guinea (1898), zijn evenwel oorzaak dat voor geen der landschappen (behalve voor den allerlaatste tijd) een behoorlijk historisch overzicht kan worden samengesteld. Uitgestrektheid der landschappen, hun machtssfeer, de erfopvolging, de rechtmatigheid van bepaalde pretendenten, hun invloed op de bevolking, alle factoren, waarover de oudere gegevens vrijwel geen licht verschaffen. Ik meen evenwel hieronder te kunnen aantonen, dat dit gebrek aan gegevens over vroegere jaren, van geen bijzonder belang is voor een beoordeeling van den huidige toestand. Van meer belang acht ik kennis van de wijze waarop de bevolking heeft gereageerd op de instelling en het voortbestaan der Radjaschappen, welke van oorsprong op Nieuw Guinea niet inheemsch waren.

Aangezien een bestuursorganisatie der Inheemsche bevolking - wil zij levensvatbaarheid hebben - zooveel mogelijk zal behooren uit te gaan van en voort te bouwen op het maatschappij-bewustzijn dier bevolking, zij in de eerste plaats een kort overzicht gegeven van hetgeen daaromtrent ten aanzien van de Zuid West Nieuw Guinea bevolking bekend is. Waar het hier gaat om een beschouwing van toekomstige bestuursvoering, worden hier slechts aandacht besteed aan die maatschappelijke eenheden, welke uitgaan boven het gezin en welke mogelijkheden in zich houden als factoren voor een bestuursvorm.

Aan allen die in den loop der jaren deze Papoesche landen hebben bestudeerd, is het opgevallen hoer sterk onsamenhangend en ongeorganiseerd hun samenleving is.¹⁾

Marginal note to the note: Aan den Resident der Molukken te Amboina. Mocht voor en na al eens aanleiding hebben bestaan voor organisatie (meestal slechts als

¹ Rumphius schrijft in zijn "Rapport" van 1684 over de Papoeas: (blz. 324 Tijdschrift Aardr. Gen. 1908) "men kon gansch geene regering, order of godsdienst onder hen bespeuren".

gevolg van gewapend optreden tegen derden), - zoodra de aanleiding daartoe wegviel, was het tevens met de organisatie gedaan. Tot werkelijke maatschappij-vorming is het feitelijk nergens gekomen. Zoo is het duidelijk dat daardoor ook geen organen tot ontwikkeling konden komen, welke een maatschappij noodig heeft om leiding te kunnen geven aan het maatschappelijk leven.

Voor het ontstaan van een bestuursvorm, hetzij in democratischen hetzij in aristocratischen zin, bestond geen aanleiding, omdat door afwezigheid van eenige collectiviteit, zoowel dwanggemeenschap als vrije vereeniging, geen bestuursvorm noodig was. Het is noodig dit voorop te stellen, om te voorkomen dat verder met ficties zou worden gewerkt en dat desiderata zouden worden beschouwd als feiten.

In de memorie van Hillen (April 1906) heet het: "De bevolking erkent noode eenig gezag. Zelfs daar waar zij kampings heeft van meerdere huizen, bewoont zij deze ongeregeld en gehoorzaamt veelal geen hoogere autoriteit dan den heer des huizes". Verder beschrijft deze memorie de bewoners van Onin als "een in een toestand van anarchie verkeerende bevolking, die geen ander gezag kent dan eenigszins dat van het familiehoofd en van aanvoerders in den oorlog".

De bekende nota Colijn (1907) zegt hieromtrent: "De Nieuw Guinea maatschappij kent geen gezag, dus moet dat gecreëerd worden".

Een memorie van Augustus 1908 meldt: "Een begin werd gemaakt met de organisatie van het bestuur over de Inheemsche bevolkinghoofden waren bij deze zoo goed als geheel onbekend. Wel trof men personen aan (Radja's, Majoors, Sengadji's, Hoekoems, enz.) die zich soms op den voorgrond plaatsen, maar verreweg de meesten hunner oefenden hoegenaamd geen gezag uit". Na verder te hebben uitgeweid over de noodzaak om tusschen het Europeesch bestuur en de bevolking tusschenpersonen aan te stellen, en daartoe de bestaande Radja's te gebruiken, wordt in deze memorie nog opgemerkt: "We moeten de nieuw aan te stellen hoofden helpen aan het hun nog ontbrekende gezag".

Een nota van zendeling D.C.A. Bout over: "De Papoesche hoofden en hun beteekenis voor ons werk" (1917) vermeldt: "De Radja's en hun aanhang zijn een geweldige sta-in-de-weg voor alle opvoedingsarbeid die men aan het door hen overheerschte Papoeavolk wil geven", en verder: "Het Papoesche Hoofd beteekent voor de ontwikkeling van dorp en land niets".

En ten slotte deelt de adatnota over West Nieuw Guinea van 7 December 1928 hieromtrent mede: "Meestal bekommert men zich weinig om de hoofden en laat hen als ze lastig worden eenvoudig in den steek."

Bovenstaande bloemlezing geeft duidelijk aan in welke richting de politiek ten aanzien van de bestuursvoering van West Nieuw Guinea zich heeft bewogen; aangezien noch de basis voor een te bouwen volkshoofdenbestuur, noch zelfs een bruikbaar vreemd vorsten- of hoofdenbestuur aanwezig was, werd getracht een geheel nieuwe bestuursorganisatie op te bouwen. Reeds dadelijk moet erkend worden dat onze 40-jarige bestuursvoering van dit gebied bedroevend weinig succes heeft gehad. Het resultaat is geweest, dat evenmin als tevoren in West Nieuw Guinea eigen bestuursorganen zijn ontstaan, waaraan de Inheemsche bestuursvoering kan worden

toevertrouwd.

Ten aanzien van wat boven de zuiver plaatselijke bestuursvoering uitgaat, wordt terecht gezegd dat in dit gebied "het Zelfbestuur van Tidore een fictie is, waarvan het maken tot werkelijkheid onmogelijk en onwenschelijk is, aangezien het Zelfbestuur is het geheel niet rust in het rechtsbewustzijn der bevolking".¹⁾

En ten aanzien van de zuiver plaatselijke bestuursvoering en van de laagste bestuurseenheden, is het ondanks de jarenlang nagestreefde kampongconcentratie, nog treuriger gesteld. Niet alleen valt hier een totaal ontbreken van bruikbare bestuursorganen op maar ook de vorm en uitgestrektheid der eenheden zijn geheel ondoelmatig. Het gemiddelde zielental in de 93 kampongs der 7 Radjaschappen van West Nieuw Guinea bedraagt slechts 95, en het gemiddeld aantal belastingplichtigen is per kampong slechts 27. En zulks ondanks het feit dat de "hoofdplaatsen" Kokas en Fak-Fak hierin begrepen zijn. Pogingen om uit deze impasse te geraken zijn vrij talrijk geweest. De maatregelen tot vorming en versterking der laagste bestuursorganen (kampongconcentratie) worden hier buiten bespreking gelaten. Ten opzichte daarvan zij slechts opgemerkt dat het voorkomen van vier godsdiensten (Heidenen, Mohamedanen, Protestanten en R.Katholieken) allerminst bevorderlijk is voor ons streven.

Ten aanzien van de daarboven gedachte organisatie (onderdistricten en districten), had men de keus tusschen de invoering van een geheel nieuw stelsel (bestuurs-assistenten) en gebruikmaking van het voorhands nog ondeugdelijke Radja-bestuur. Zoowel het een als het ander heeft men geprobeerd, doch in beide gevallen met slechts zeer gering succes, in hoofdzaak als gevolg van gebrek aan geschikte personen. Wel moet worden geconstateerd dat in streken zonder Radja-bestuur (b.v. Inanwatan) het systeem van bestuurs-assistenten beter resultaten heeft opgeleverd dan waar Radja's aanwezig waren. In sommige gevallen was bepaalde lijdelijke tegenwerking van Radja's tegen de invoering van nieuwe bestuursmaatregelen aanwijsbaar. De betrokken Radja's werden dan in vele gevallen wel ontslagen (b.v. de Majoor van Noesawammer), maar dan toch eerst nadat zij veel kwaad hadden gesticht.

In 1912 bij de instelling van de afdelingskas van West Nieuw Guinea werd als motiveering van de toen voor het eerst aan verschillende Radja's toegekende tractementen opgegeven, dat zulks tot de zoo noodzakelijke versterking van hun gezag zou leiden en dat door de toekenning van tractement het mogelijk zou worden hen op te leiden tot bestuurders en tot landschapshoofden. Zij werden daarbij geheel als een formatie landschapsambtenaren beschouwd. Waar deze Radja's, evenals het Zelfbestuur van Tidore zelf, volgens de hier gevoerde bestuurspolitiek steeds als vreemde elementen zijn beschouwd, en slechts daar tegen hun voortbestaan geen bezwaar werd gemaakt waar er eenig nut van werd verwacht (zulks geheel in overeenstemming met de opportunistische politiek welke bepaalde of Nieuw Guinea al dan niet Zelfbestuursgebied zou zijn), heeft het minder zin, ja is het zelfs ongewenscht om te veel nadruk te leggen op de historische ontwikkeling, aangezien daardoor betrokkenen wellicht verkeerde gevolgtrekking zouden gaan maken.

¹ Nota Resident Haga 1935.

Bepaaldelijk zonder eenige consequentie, doch alleen om een goed beeld te krijgen van den algemeenen toestand van dit gebied, is het dat hieronder een en ander wordt gezegd over de historische ontwikkeling der Radjaschappen. Over den oorsprong is feitelijk niets met zekerheid bekend, doch wel kan aangenomen worden dat de voornaamste Radja-schappen reeds een paar eeuwen bestaan. Voor de stichtingsverhalen (meest op mythischen grondslag) moge worden verwezen naar de verschillende memories en vooral naar "Reizen in Nieuw Guinea" van den toenmaligen Assistent-Resident J.W. van Hille, verschenen in het tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap over 1905, blz. 233.

Een goed overzicht over de Radja-schappen wordt verder gegeven in de "Nota omtrent het Inlandsche hoofdenbestuur in de onderafdeeling West Nieuw Guinea", voorkomende als bijlage van de bestuursmemorie van Gezaghebber A.L. Vink (5 September 1932). Een bezwaar tegen deze Nota is, dat daarin te veel waarde wordt gehecht aan den titel van "radja", en dat daarin veelal over het hoofd wordt gezien, dat deze radja's meest niet meer zijn dan kamponghoofden.

Een merkwaardige overeenkomst in de talrijke door betrokkenen zelf gegeven verhalen over den oorsprong der verschillende radjafamilies is, dat zij allen een mythischen afstamming aannemen van een geslacht, dat zou zijn gevestigd geweest op de Goenoeg Baik (de berg op het Zuid-Westelijkste schiereiland, het dichtst gelegen tegenover de Gorameilanden en Ceram). Dit - en de beweerde afstamming der Roembati-radja's van een Javaan van ..ersik [*Gersik?*], wiens 6 zonen (geboren uit zijn huwelijk met een vrouw uit Kowiai) zes landschappen (w.o. Roembati, Ati-Ati, en *Namatotte*) zouden hebben gesticht, geeft aanleiding om verband te leggen tusschen deze verhal[v]jen en de mededeelingen uit de Oud-Javaansche periode van Madjapahit, waarin in de Negarakratagama van 1365 melding wordt gemaakt van het schiereiland Onin (onder de naam van Waanin) als buitenbezitting van Madjapahit, en verder van het Zuid-Westelijk deel van Nieuw Guinea (onder de naam van Seran). Voor nadere bijzonderheden hieromtrent zij verwezen naar hetgeen Rouffaer schrijft in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap 1908 blz. 308 e.v.

De massooi-uitvoer welke toen reeds aanleiding was voor den Javaanschen handel, blijkt in later eeuwen ook voor de O.I.Cie drijfveer te zijn voor het aanknopen van handelsbetrekkingen met deze kusten.

In de oude Compagnie's reisverhalen (zie blz. 316 Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap 1908) wordt onderscheiden tusschen:

- 1e. Onin Lascar, het slaven-Onin, in het westen, met hoofdplaats Roema Bati (= Roembati?) en Satraga (= Fatagar?) welke twee gecombineerde negorijen zijn op Onin's Westkust, en
- 2e. Onin Coebasy (= Kowiai), dat zich uitstrekt vanaf Goenoeng Baik naar het Oosten.

Vermoedelijk zijn het de sub 1e genoemde negorijen Roema Bati en Satraga geweest waarmede in 1678 de Opperkoopman Johannes Keyts een verdrag sloot en waar hij de Hollandsche vlag heesch. Reeds toen schijnt men het met de titulatuur van deze hoofden - evenmin als thans - zoo heel nauw te hebben genomen. De Compagnie's

brieven spreken hen aan met "mijn broeder de koning".

Hoe nu deze en later ontstane landschappen zich hebben gevormd? De veronderstelling dat de Onin-radja's als vertegenwoordigers der Sultans van Tidore zijn aangesteld, zij het dan ook slechts als agenten in verband met den slavenhandel, is voor velen zeker wel aan te nemen. Een zelfstandige vestiging van handelaars, al dan niet met erkenning van het oppergezag van Tidore, is echter evenzeer voorgekomen en van de hoofden van Kowiai blijkt aanvankelijk niets van eenige band met Tidore, dat in de eerste Compagnie's contracten geen aanspraken daarop doet gelden.

De Radja's zelf stelden op hun beurt weer, onder de meest uiteenlopende titels, vertegenwoordigers aan. Steeds is daarbij het vooropgezette doel, handhaving of uitbreiding van hun handel. Doch het monopolie-karakter van dezen handel (vooral waar dit krachtdadig kan worden afgedwongen) komt het evenwel voor, dat sommige kuststreken die van in- of uitvoer afhankelijk zijn, daardoor ook in een van de kust-radja's afhankelijke positie komen. Doch zelfs waar dit het geval is, steunt het gezag van den radja's nog op een zeker machtsevenwicht tusschen de verschillende groepen in zijn landschap. Slechts zoolang en voorzoover hij een bepaalde Papoea groep steunt, kan hij op hun erkenning rekenen, waarvan dan ook weer het gevolg is, dat de tegenpartij een andere radja erkent. (De terugroeping van den radja van Fatagar in 1899 naar Fak-Fak waar hij niet thuis hoorde, had alleen succes omdat hij toen den steun kreeg van een groep tegen hun vorst van Ati-Ati opstandige Papoes van Fak-Fak).

Men wachte zich om deze radja's zonder meer als territoriale gezagsdragers te beschouwen. Zij waren handelaars met meer of minder invloed op hun directe omgeving. Het zwaartepunt lag niet in de gezagsuitoefening maar in de monopolie-handhaving, en het eerste was slechts een middel tot het tweede. Waar het monopolie verviel, bleef in de meeste gevallen niets over; of, zooals de memorie van Vink het uitdrukt: "Voor de landen waarin de radja's financieel niet meer geïnteresseerd zijn, verliezen zij alle belangstelling".

De thans gelukkig nog te herstellen fout van het bestuur omstreeks 1902 - 1918 is geweest, dat het de radja's ook na afkoop van hun handelsrechten (pantai-gelden) ook als zoodanig heeft gehandhaafd alhoewel zij toen feitelijk geen aanspraak op erkenning (dan hoogstens in sommige gevallen als kamponghoofd) meer kenden doen gelden.

Illustratief voor het ontbreken van een territoriaal gezags-karakter [in] deze landschappen, is b.v. het feit, dat toen de radja van Fatagar (n.b. een der voornaamsten) in 1878, tezamen met Ati-Ati door Roembati werd geslagen, hij eenvoudig het landschap Fatagar verliet en zich vestigde op het buiten zijn landschap Fatagar gelegen kleine eilandje Toebiseran nabij Fak-Fak (dit laatste bestond toen nog niet). Hij stierf daar in 1880 en daarmee had dus feitelijk het landschap Fatagar opgehouden te bestaan. Toen dan ook in 1899 zijn zoon uit Ceram door het Europeesch bestuur naar Fak-Fak werd geroepen, waar hij weer als radja Fatagar (!) werd aangesteld, was dit een zuivere bestuurscreatie.

Ook elders waar zij ten slotte eenigszins als territoriaal hoofd zijn aanvaard en als

zoodanig gezag hebben gekregen, ontvingen zij dat minder uit eigen hoofde, dat wel als instrument van ons bestuur (vooral na 1912).

Een veeg teeken voor het "eigengezag" van eenige landschapshoofden is het feit, dat soms en één kampong twee zelfstandige radja's voorkwamen. In Kokas waren dit de radja's van Wertoeear en van Sekar, terwijl de kampong Kokas zelf n.b. tot geen dezer beide radjaschappen behoorde. In Fak-Fak woonden de Radja's van Fatagar en van Ati-Ati, terwijl deze plaats geacht wordt te behooren bij Fatagar.

Zooals boven op blz. 3 [105] reeds vermeld, is trouwens de radja-positie in den loop der jaren een geheel ambtelijke geworden, en in overeenstemming daarmee werden zij benoemd en ontslagen, en werd in hun vacatures naar bevind van zaken al dan niet voorzien (zie opgave blz.)². In de memorie van Seyne Kok (15 Maart 1919) is daarover vermeld: "De gemeenschap heeft van al die miniatuur heerschers die weinig of niets presteeren, maar na- dan voordeel. De Radja's zijn minder vorst dan wel ambtenaren in dienst van het Zelfbestuur die een vaste bezoldiging genieten". Dat zij als ambtelijke bestuursorganisatie geen succes zijn geweest is boven reeds opgemerkt. (blz. 3) [105] In verschillende memories komen mededeelingen voor over langdurige ondergrondse acties van radja-families tegen nieuwe bestuursmaatregelen. De memorie Seyne Kok concludeert: "dat de meesten der "radja's een schakel tusschen bestuur en de bevolking vormen, welke beter kan worden gemist".

Ten slotte worde hier nog aangeteekend, dat in verschillende gevallen waarin van vroegeren invloed van radja's in bepaalde gebieden niets meer is overgebleven, toch soms nog een godsdienstcontract met het oude radja-centrum valt te constateeren, hetwelk zich uit in het vragen van voorlichting in Mohammedaanse godsdienstzaken, dan wel in de vragen van tusschenkomst bij de benoeming van moskee-personeel. Een en ander is een natuurlijk gevolg van het feit dat de oude radja-centra tegenover de heidensche Papoeas-bevolking steeds ook als brengers van den Islam zijn opgetreden. Vooral van den ouden radja Hadji Haroena van Ati-Ati is een sterk Islamiseerenden invloed uitgegaan en in verschillende kampongs wordt zijn naam nog in eere gehouden als zijnde hij de bouwer van den moskee. Momenteel is nog van belang de godsdienstige invloed van den radja van Argoeni in het Arandai-gebied (Sebijar), en die van den radja-commissie van Kaimana in het Argoeni-baai-gebied.

Thans worden hier eerst eenige geschiedkundige bijzonderheden gegeven. Langs de Noord- en Westkust van het schiereiland Onin schijnt het landschap Roembati het belangrijkste te zijn geweest. Op verschillende plaatsen langs de Bentoeni-golf had het zijn vertegenwoordigers, die echter bij het afnemen van Roembati's macht, zich als zelfstandige radja's gingen gedragen. (Sekar, Wertoeear, Argoeni, Patipi en Bentoeni; deze laatste had den titel van Majoor, de anderen van radja). Toch erkennen momenteel de radja's van Wertoeear, en van Argoeni nog de vroegere opperhoogheid van Roembati. Van een daadwerkelijke ondergeschiktheid is echter geen sprake. Ook op het ten Noorden van de Bentoeni-golf gelegen gebied trachtten de Onin-radja's invloed uit te oefenen ten behoeve van te stichten handelsmonopolies. Zoo plaatste de

² Conform original text.

radja van Roembati vertegenwoordigers in het Kaisgebied (te Kampong Baroe en te Jahadian) en de radja van Patipi één in het Bira-gebied te Inanwatan en één te Noegim aan de Metamani, terwijl de radja van Argoeni zijn vertegenwoordiger had te Arandai (Sebjaar-gebied). Men bereikte zelfs een toestand dat de geheele Noord-Be[n]toeni kust verdeeld was in invloedsfeeren der Oninradja's, alhoewel men elkaar die gebieden steeds betwistte. Bij onze bestuursuitbreiding hebben wij zelfs aan deze "over zee-politiek" der Oni[n-r]adja's steun gegeven, toen we (vide memorie Dumas) ter bestrijding van de hongitochten in het Inanwantanse daar 2 Oninsche vorsten vertegenwoordigers onder den titel van Radja-Commissie deden plaatsnemen te Jahadian en te Segai aan de Bira. Beiden moesten korten tijd later wegens knevelarij weer worden ontslagen (vide opgave op blz. 1[.]).

Op de Zuidkust van Onin schijnen de radja's van Ati-Ati en van Fatagar van oudsher ebenbürtig te zijn geweest, alhoewel beiden voor zichzelf den voorrang opeischen, terwijl in het Argoeni-baai gebied de radja van Namatotte (het landschap Kowiai) steeds een geheel zelfstandige plaats blijkt te hebben ingenomen.

Eenige andere landschappen, welke reeds meer dan 25 jaar geheel zijn verdwenen, en die nog slechts in de oudste archiefstukken voortleven (b.v. het Landschap Kipiak in de streek waar nu Oeta ligt), blijven hier verder buiten behandeling.

Een eigenaardig licht op de beteekenis der radjaschappen in dit Zuid Argoeni-baai gebied, wordt nog geworpen door het feit, dat het vroegere landschap Aidoema daar, een 25-tal jaren geleden is "verdwenen", aangezien bij het overlijden der laatste radja, geen liefhebbers konden worden gevonden om haar op te volgen. Thans rekent de radja van Namatotte dit gebied (ten onrechte) tot zijn landschap.

Na de stichting van Fak-Fak (1898) beschikken we over meer gedetailleerde gegevens, alhoewel het feitelijk tot 1912 (instelling eener afdeelingkas) duurt, eer we van jaar tot jaar kunnen nagaan welke radja-schappen zijn gehandhaafd dan wel nieuw ingesteld of opgeheven.

Hierboven werd reeds melding gemaakt van vertegenwoordigers der radja's buiten hun eigen gebied, welke onder den titel van Radja-Commissie vooral ten Noorden van de Bentoeni-golf voorkwamen, maar ook te Kaimana; deze laatste als vertegenwoordiger van den radja van Namatotte.

Daarnaast had men nog de radja-vertegenwoordigers in het gebied van de radja zelf, een soort van ondervorst dus, met den titel van radja-moeda. Soms was zulk een radja-moeda of radja-commissie, een familielid (zoon of schoonzoon) van den radja, zooals thans nog te Fak-Fak waar de radja-moeda de zoon is van den radja, maar soms ook was het radja-moederschap een erfelijke waardigheid geworden in een bepaalde familie, welke zich al lang niet meer verwant voelde met de familie van den radja. Dit laatste is b.v. het geval in Kaimana.

In de toelichting op de afdeelingkas-begroting voor 1912 wordt als gedragslijn aangenomen, om voor alle landschappen, onder den radja een radja-moeda als onderhoofd aan te stellen; een zuivere ambtelijke formatie dus.

Vóór 1912 ontvingen eenige radja's reeds pantaigelden als vergoeding voor derving van inkomsten, al gevolg van de overname door het Gouvernement van het

recht tot heffing van in- en uitvoerrechten. Een verdeling van deze pantai-gelden kwam tot stand bij besluit van den Resident van Ternate van 22 September 1908 No. 2763. Ingevolge dit besluit kregen de radja's van Roembati, Ati-Ati, en Fatagar elk f. 300,-, die van Patipi, Kowiai en Sekar elk f.200,- en die van Argoeni en de Majoor van Noesawammer elk f.150,- 's jaars. In 1912 (eerste begrooting) worden boven deze pantai-gelden aan genoemde 8 radja's elke f.50,- tractement per maand toegekend, en verder aan de 8 onder die radja's aan te stellen radja-moeda elke f. 25,- 's maands.

Uit de toelichting op de begrooting voor 1915 blijkt echter dat men toen reeds weer de aanstelling van radja-moeda's voor Sekar, Piek-Piek, Wertoear en Bentoeni overbodig achtte.

	1912	1914/1918	1919/1929	1934	1935	1936	1937
Radja Fatagar	600+300	600+300	900	640	600	600	600
" Ati-Ati	600+300	600+300	900	-	600 ¹⁾	-	-
" Namatotte	600+200	600+200	800	560	360	360	360
" Patipi	600+200	600+200	800	560	525 ²⁾	-	-
" Sekar	600+200	600+200	800	560	525	525 ³⁾	-
" Roembati	600+300	600+300 ⁴⁾	600	384	360	360	360
" Argoeni	600+150	600+150	750	540	480	480	480
Majoor Noesawammer	600+150	600+150 ⁵⁾	-	-	-	-	-
Radja Wertoear	-	300	300	384 ⁶⁾	264 ⁶⁾	360	360
" Piek-Piek	-	300	-	-	-	-	-
" Noord-Be[n]toeni	-	-	300 ⁷⁾	-	-	-	-
" Z & W Be[n]toeni	-	-	300 ⁷⁾	-	-	-	-
Radja-moeda Fatagar	300	300	300	264	264	264	264
" " Ati-Ati	300	300	300	-	-	-	-
" " Patipi	300	300	-	-	-	-	-
" " Sekar	300	-	-	-	-	-	-
" " Bentoeni	300	-	-	-	-	-	-
" " Roembati	300	300	-	-	-	-	-
" " Argoeni	300	300	300	264	264	264	264
R. Commissie Kaimana	300	300	480 ¹⁰⁾	357	240	240	240
" Bira	-	300 ⁸⁾	300	264	264	264 ⁹⁾	-
" Kais	-	300 ⁸⁾	-	-	-	-	-
" Sebjar	-	300 ⁸⁾	-	-	-	-	-
" Jahadian	-	300 ⁸⁾	-	-	-	-	-

1938 en 1939 conform 1937.

- 1) Niet uitbetaald, Vacature sedert 1933 niet vervuld (overleden).
- 2) Vacature sedert 1935 niet meer vervuld (overleden).
- 3) " " 1936 " " " (oneervol ontslag).
- 4) Van 1914 tot 1916 niets uitbetaald; in 1917, 600+300 betaald; in 1918, 300+300 betaald.
- 5) In 1914 niet betaald; 1915 en 1916, 600+150 betaald; in 1917 definitief ontslagen en niet vervangen.
- 6) Onder den foutieven titel van radja-moeda.
- 7) Alleen bestaan van 1921 tot 1927.
- 8) Voor het eerst in 1914.
- 9) Alleen bestaan in 1917 en 1918.
- 10) Voor 1921 f.300, daarna f. 4.80,-.
- 11) Thans met onderstand ad f.10,-. Niet vervangen.

De in 1921 nieuw aangestelde radja's van Noord-Bentoeni en van Zuid- en West-Bentoeni, verdwijnen weer in 1927. Voor verdere bijzonderheden zij verwezen naar onderstaande opgave [see page 110]. Tot en met 1918 zijn salaris en pantai-gelden afzonderlijk opgebracht, doch daarna zijn de pantaigelden opgenomen in het tractement. In de bezuinigingsjaren zijn de radja's evenmin als de (overige) ambtenaren ontkomen aan tractementkortingen.

Thans volge nog een korte bespreking van de nog bestaande radja-schappen afzonderlijk.

1. Roembati

Zooals boven reeds is opgemerkt, wordt Roembati als het oudste en belangrijkste radja-schap beschouwd, met opperhoogheid over Patipi, Wertoear, Sekar, Argoeni. De huidige radja's van Wertoear en Argoeni erkennen deze nominale opperhoogheid, zonder evenwel daaraan praktische gevolgen te verbinden.

Ten aanzien van de erfvolgving werd mij door den radja de volgende stamboom gegeven. De daarin opgenomen nummers duiden de opeenvolgende radja's aan. De verbindingsstrepjes geven verwantschap van vader op zoon aan. De eerste radja (Bau Barani) wordt gezegd van de Goenoeng Baik (zie blz. 4) [106] afkomstig te zijn.

	1 e Bau Barani		
2 e Gefasanie		3 e Manimamowa	
4 e Picotspoewah		5 e Maoeda	
6 e Wocaman			
7 e Patnagoeri			
8 e Nawarisa (1872)			e
9 e Tadjam	10 e Ismail	11 e Abd. Djalil	e
12 e Samali		13 e Mohd. Sidik (1903-1913)	
14 e Aboebakar (1914 - heden).			

De huidige radja Aboebakar is thans 42 jaar oud, geboren te Roembati en aldaar woonachtig. Hij heeft 2 vrouwen (waarvan één een dochter van Radja Mafa van

Fatagar) doch geen kinderen. Hij is Mohamedaan, heeft een 2de kl. school te Amboina doorlopen en is het type van een net kamponghoofd, dat wel eenigen invloed in zijn gebied schijnt te hebben. De 8ste Radja Nawarisa verkreeg een erkenningsbesluit van den Resident van Ternate ddo 8 November 1872.

Het gebied van Roembati (zie kaart en kampongstaat) bestaat uit 5 kampongs met totaal 431 zielen, waarvan 130 belastingplichtigen; aanslag f. 705,76. Tractement van den radja bedraagt f.360,- 's jaars.

2. Wertoear

Dit landschap is minder in rang dan Roembati en erkent zulks. Nimmer heeft de radja een aandeel in de pantai-gelden gekregen, doch hij is sedert 1913 bezoldigd (zie blz. 8) [110].

De tegenwoordige radja Paris, is Mohamedaan, geboren te Sekar Lama en woonachtig te Kokas, zegt 45 jaar oud te zijn (ik schat hem op ruim 50); hij heeft thans geen vrouw doch 15 kinderen waarvan één volwassen zoon (visscher) en één zoon van 15 jaar, in de 6de klas der H.I.S. te Ternate. Deze laatste is de hoop der familie. De radja zelf heeft nimmer school gegaan. Hij staat bekend als een loyaal hoofd. Voor de erfopvolging zij verwezen naar den onderstaanden stamboom.

1 e Rarembe

2 e Teher

3 e Iaisoeka

4 e Hamempes

5 e Lakatai
(tot 1918)

6 e Paris
(1918 tot heden)

Bij besluit van den Assistent-Resident van Fak-Fak ddo 20 Januari 1911 No. 39 werd Lakatai, vader van den huidige radja, "bevestigd tot Radja Wertoear, ressorteerende onder Roembati". Paris, die sedert 18 Juli 1913 (vide Besluit Zelfbest. v. Tidore van 30 Maart 1928 No. 27/L) als onbezoldigd radja-moeda fungeerde, volgde na den dood van zijn vader dezen op, doch bleef den titel radja-moeda houden. Herhaaldelijk heeft Sekar gepoogd om Wertoear als een deel van Sekar te doen beschouwen en den Radja-moeda van Wertoear als zijn onderhoorige. Reeds vele malen (zie o.m. rapport van R.sp..n ddo 24 Juli 1936 overgelegd bij brief Resident van 14 Augustus 1936 No. BB 98/1/29) is echter op de onjuistheid daarvan gewezen.

Wertoear omvat thans 7 kampongs met totaal 560 zielen waarvan 138 belastingplichtigen; aanslag f. 701,36. Het tractement van den radja-moeda bedraagt f. 360,- 's

jaars.

3. Argoeni

Ook dit landschap is van lager rang dan Roembati, al heeft het destijds wel pantai-gelden ontvangen. De tegenwoordige radja, Irit, is 65 jaar oud, Mohamedaan, geboren en woonachtig te Kampong Argoeni.¹⁾ Op mijn vraag hoever zijn landschap zich uitstreckte, antwoordde hij dat de menschen van Bomberay en Ataweri (zie kaart) hun landschapsproducten alle naar Kampong Argoeni brengen en dus (!!) zijn onderhoorigen zijn! Hij heeft één vrouw en zes kinderen, waarvan één volwassen zoon. Hij kan niet opgeven sedert wanneer hij als radja is opgetreden, doch dit moet ongeveer 1898 zijn; sedert 1912 ontvangt hij tractement.

Het optreden van een nieuwen radja in Roembati (1914) is oorzaak geweest dat thans het tractement van den radja van Argoeni (f.480) in tegenstelling met vroeger - meer bedraagt dan dat van den radja van Roembati (f.360.-) zie staat op blz. 8 [110].

Het landschap omvat thans 13 kampongs met totaal 958 zielen, waarvan 316 belastingplichtigen; aanslag belasting f. 477,52.

De erfopvolging werd bij mij opgegeven als volgt:

1 e+ Sawagir

2 e Weramboe

3 e Samalai

e dochter

4 e Aroest

5 e Irit

De in Argoeni voorkomende radja-moeda (met f. 22,- tractement [(j)'s maands) is een jongere broer van den radja, doch ook al 63 jaar oud. Hij is niet een zelfstandig hoofd met eigen ressort, maar geheel ondergeschikt aan den radja. De radja tracht den radja-moeda te doen ontslaan, doch dit spruit voort uit zijn wensch, om zijn volwassen zoon Moosalam als zoodanig benoemd te krijgen. Hem is reeds medegedeeld dat daarvan geen sprake kan zijn, aangezien er geen enkele reden bestaat om dit volkomen overbodige radja-moedaschap na defungeren van den huidigen functionaris te handhaven. Ten aanzien van het radjaschap zelf, bestaat wegens de uitgestrektheid van het ressort en den primitieven staat der bevolking, wel aanleiding om behoudender te zijn dan ten opzichte van andere radjaschappen. Ik meen dan ook (ook na het aftreden of overlijden van den tegenwoordigen Radja) niet dadelijk tot opheffing van dit landschap te mogen adviseren. Bij eventueel aftreden van radja Irit, die als zoodanig meer dan 40 jaar dienst heeft, ware hem een onderstand toe te kennen ad f. 20,- 's

¹ Met pensioen 1-1-39.

maands, terwijl voor een nieuwen radja f. 30,- 's maands tractement voldoende is (thans is het f. 40,-). Bij eventueel aftreden van den radja-moeda (waarvan vervanging volkomen overbodig is), ware hem een onderstand van f. 10,- 's maands toe te kennen. Mocht deze oplossing worden aanvaard, dan zal dus aan onderstand f. 10,- (radja-moeda) + f.20,- (radja), en aan tractement f.30,- (radja) worden betaald, of in totaal f. 720,- 's jaars, terwijl thans f. 744,- wordt betaald. Financieel zou dus deze regeling, die ten opzichte van betrokkenen billijk is, niet alleen dadelijk voordeel opleveren, maar bovendien voor de Landschapskas aflopend zijn. Of Irit's zoon Moislam diens opvolger zal kunnen zijn kan nog niet beoordeeld worden, aangezien omtrent diens geschiktheid nog niets bekend is.¹⁾ Nu en dan werkt deze Moislam op het kantoor van den bestuurs-assistent te Kokas.

4. Patipi

Dit landschap moet geacht worden van gelijken rang te zijn als Argoeni en dus nominaal lager te staan dan Roembati. Het had destijds een aandeel in de pantaigelden. De laatste radja van Patipi overleed op 10 Augustus 1935 en is niet meer vervangen. Hij liet twee echtgenooten na en 6 kleine kinderen (allen nog in leven). Het bestuur van Patipi wordt sedertdien rechtstreeks door den bestuurs-assistent te Kokas gevoerd, hetgeen zonder bezwaar blijkt te kunnen geschieden. Voor wederaanstelling van een radja komt dit landschap zeker niet in aanmerking. Toch is het aan te bevelen voorlopig niet over te gaan tot het openlijk toevoegen van Patipi aan Roembati, daar dit op onnoodigen wijze gevoeligheden zal kwetsen, welke als gevolg van ouden naijver nog bestaan.

Het landschap bestaat uit 13 kampongs met totaal 1038 zielen, waarvan 309 belastingplichtigen; aanslag f. 1612,16.

5. Sekar

Alhoewel oorspronkelijk onderhoorigheid van Roembati, heeft Sekar reeds sedert 1908 een aandeel in de pantaigelden ontvangen. De laatste radja Singgaray is in October 1936 wegens opstandspoging ontslagen. Hij heeft 2 echtgenooten en 9 kinderen, waaronder geen volwassen zoons. Ook hier bestaat - evenmin als voor Patipi - aanleiding tot het aanstellen van een nieuwen radja, vooral omdat dit landschap in de directe omgeving van Kokas (standplaats van den bestuurs-assistent en van den radja van Wertoeaer) ligt. Hier zou het - wegens de tientallen van jaren door den ontslagen gevoerde agressieve politiek ten opzichte van zijn bureu (in 1901 tot 1902 woedde een langdurige oorlog tusschen Sekar en Wertoeaer) bepaald ongewenscht zijn, om dit gebied onder een anderen radja te stellen. Voorshands ware het - zooals thans is geschied - rechtstreeks onder den bestuurs-assistent van Kokas te laten.

Sekar bestaat uit 13 [18?] kampongs met totaal 818 zielen, waarvan 190 belastingplichtigen, aanslag f. 851,40.

¹ 1-1-'39 is Moislam radja geworden.

6. Fatagar

Dit landschap is in zijn huidige vorm eerst in 1899 gesticht en sedert dien heeft het steeds onder den tegenwoordigen radja Mafa gestaan (zie blz. 5/6) [107]. Radja Mafa is Mohamedaan, geboren te Kampong Fatagar, als kind van zijn 6de tot zijn 18de jaar door een Alfoer (Papoea) van Pasir Poetih (bij Fak-Fak) opgevoed, waarna hij naar Ceram vertrok, vanwaar hij 9 jaar later, in 1899 naar het toen juist gestichte Fak-Fak terugkeerde. Na aanvankelijk veel oneenigheid (zelfs met de wapens uitgevochten) met Ati-Ati, waarvan het wel eens onderhoorig schijnt te zijn geweest, werd de verhouding in later jaren beter. Beide radja's woonden toen in Fak-Fak. Radja Mafa ontvangt sedert 1912 tractement (tevorens reeds pantai-gelden) en is in het bezit van een aanstellingsbesluit van het Zelfbestuur van Tidore (30 Maart 1928 no.27/L), waarvan is aangetekend dat hij sedert 26 Februari 1912 in functie is (ten rechte sedert 1899). Vanaf 1935 is hij ook belast met het bestuur van het landschap Ati-Ati (zie beneden sub Ati-Ati), zoodat thans zijn ressort gelijk is aan dat van den bestuurs-assistent van Fak-Fak.

Fatagar bestaat uit 20 kampongs met totaal 2730 zielen, waarvan 833 belastingplichtigen; aanslag f. 3355,-. De radja geniet f. 600,- tractement 's jaars.

Fatagar heeft een bezoldigden radja-moeda (f. 22,- 's maands), gevestigd te Fak-Fak, zonder zelfstandig ressort maar rechtstreeks ondergeschikt aan den radja. Tevoren was Ira, een jongere broer van radja Mafa, radja-moeda, doch deze is in 1912 wegens knevelarij ontslagen en is toen vervangen door Kameroedin, oudste zoon van radja Mafa. Aan deze functie is echter in dit landschap totaal geen behoefte, zoodat bij aftreden van den huidige functionaris niet meer in de vacature ware te voorzien.

7. Ati-Ati

Het inmiddels uitgestorven radja-geslacht van dit landschap kan niet op een geregelde geslachtsboom wijzen. De in 1897 wegens knevelarij verbannen radja Joesoef stierf te Ternate zonder zoons, doch werd opgevolgd in 1899 door den van Ceram naar Fak-Fak geroepen Hadji Haroena, die een kleinzoon was van een nicht van radja Joesoef. Zijn terugroeping was minder een gevolg van aandrang der bevolking, dan wel van een verzoek van enkele lagere kamponghoofden. Deze Hadji Haroena is een bron van talloze moeilijkheden met de bevolking geweest. Hij stierf in Maart 1932 en is niet meer vervangen. Zijn dochter (hij liet geen zoons na) trachtte tot radja benoemd te worden, maar bij Residents besluit van 1 Augustus 1935 No. BB 210/./25 werd haar verzoek afgewezen en werd Ati-Ati gesteld onder het bestuur van den radja van Fatagar, een regeling welke tot heden bevredigend heeft gewerkt en zonder bezwaar ook door de bevolking is aanvaard.

In geen enkel opzicht doet zich de wenschelijkheid voelen en weder tot aanstelling van een radja van Ati-Ati over te gaan.

8. Namatotte (Kowiai)

Is van zoo juist besproken landschappen weinig bekend - van Namatotte weten we in feite nog minder; zulks vermoedelijk als gevolg van de meer afgelegen ligging van

Europeesche bestuurs-centra. In 1842 ten tijde van de Gouvernements vestiging aan de Triton-baai te Lobo, blijkt de toenmalige radja van Kowiai reeds te Namatotte te wonen, evenals thans nog het geval is.¹⁾

Een mededeeling in de militaire exploratie-verslagen (1910-1913), "dat de radja van Namatotte het adathoofd is van Kowiai, waaronder begrepen Koemana, Karoefa, Kamrau, Argoeni, Kaimana en het gebied naar het Oosten tot en met Lakahia", moet met reserve worden aanvaard. In elk geval omvat deze omschrijving ook het gebied van den radja-commissie van Kaimana, die in 1912 zich al als een zelfstandig hoofd gedraagt, zij het met nominale erkenning van de opperhoogheid van Namatotte. Zeer zeker mag de radja van Namatotte niet als "adathoofd" van het gebied Kowiai worden geschouwd; hoogstens kamponghoofd van Namatotte met handelsrelaties in de rest van Kowiai. Een en ander blijkt uit de verslagen der exploratie zelve; zeggenschap over de lagere hoofden uit het Kowiai-gebied heeft de radja van Namatotte niet. Hoe de verhouding tusschen hem en den radja-commissie te Kaimana vroeger is geweest, is niet meer na te gaan, doch wel blijkt reeds in 1913 dat de radja zich angstvallig onthoudt van de zaken van den Radja-Commissie.

In de exploratie-jaren 1910-1913 wordt van militaire zijde de radja als hoog adathoofd behandeld, doch van bestuurszijde wordt hij als onbeteekende en onbetrouwbare nietsnut genegeerd. Op militairen aandrang wordt hem echter op 8 Februari 1912 een akte van erkenning gegeven, waarin zijn gebied wordt omschreven als zich uit te strekken vanaf Goenoeng Baik tot en met Lakahia. Behalve het feit dat het Westelijk gedeelte van dit omschreven gebied ook tot Ati-Ati werd gerekend, en dat verder het bestaan daarbinnen van het zelfstandige radja-moeda-schap van Kaimana en van het radjaschap van Aidoena eenvoudig werd genegeerd, moet ook nog worden opgemerkt, dat een dergelijke territoriale grensomschrijving niet overeenkomt met het karakter van deze landschappen, die in feite geen aaneengesloten territoriaal gebied vormen, doch hoogstens zeggenschap pretenderen op eenige ver uiteen gelegen bevolkingsvestigingen, (waartusschen onbewoond gebied, waarop zij geen aanspraken doen gelden).

Zoo weinig territoriaal zijn deze aanspraken, dat bij verhuizing van hun onderhoorigen, de radja's hun opperhoogheid over hen behouden, ook al wonen zij in het gebied van een anderen radja. Herhaaldelijk kan men hooren van aanspraken van een radja op een bepaalde kampong, omdat de in die kampong gevestigde personen oorspronkelijk uit zijn gebied afkomstig waren.

De huidige toestand in dit gebied is, dat de radja van Namatotte en de radja-commissie van Kaimana slechts als "hun" kampongs opgeven, de dorpen op blz. [...]² vermeld.

Merkwaardig is dat de beide grootste kampongs van Namatotte (Sisir en Lobo) geheel uit Christenen bestaan die zich van den radja niets aantrekken. Feitelijk heeft hij

act sloot voor levering van Kowiai-massooi (zie blz. 334

¹⁾ Tijdschr. Natu. Ges. 1909,

²⁾ No page number.

alleen invloed in zijn eigen kampong Namatotte (117 zielen), terwijl zijn "bestuursuitoefening" in het binnenland zich beperkt tot knevelarij van de nog niet onder geregeld bestuur gebrachte Papoeas. Door intensiever bestuurstoezicht wordt aan dit laatste langzamerhand een einde gemaakt; het gevolg daarvan is dat met het verdwijnen van de mogelijkheid van privé-inkomsten uit dit gebied, ook de bestuursbelangstelling van den radja voor het binnenland verdwijnt.

De huidige radja van Namatotte, Mooi, uit het geslacht dat opgeeft afkomstig te zijn van de Goenoeng Baik (zie blz. 4) [106], is als zoodanig sedert 1912 in functie; hij is thans ongeveer 50 jaar oud, is Mohamedaan, heeft 7 kinderen waarvan 2 volwassen zoons, waarvan de jongere (Mohamed) een Inlandsche 2de klasse school te Ternate heeft doorlopen. De Radja heeft een tractement van f.360,- 's jaars.

Het landschap bestaat uit 9 kampongs, met in totaal 1597 zielen; belastingaanslag f. 1292.32.

Zijn reeds genoemde zoon Mohamed werd begin 1937 wegens knevelarij uit zijn gebied verwijderd en is thans benoemd tot Landschaps politie-agent te Fak-Fak. Zooals beneden nader zal worden uiteengezet, wordt handhaving van het radja-bestuur te Namatotte, nu overlijden of eventueel aftreden van den huidige functionaris, niet noodig geacht.

9. Kaimana

Hoe ook de vroegere verhouding van den radja-commissie van Kaimana tot den radja van Namatotte moge zijn geweest, - thans moet hij zeer zeker als zelfstandig "hoofd" worden beschouwd. Voor zoover is na te gaan is hij de derde radja-commissie in zijn geslacht.

De huidige radja-commissie, Achmad, is 49 jaar oud, geboren en woonachtig te Kaimana, heeft 1 volwassen en 3 minderjarige zoons, hij is sedert 1923 in functie en geniet een tractement van f. 240,- 's jaars. Vroeger schijnt de Argoeni-baai ook tot het gebied van dezen radja-commissie te hebben behoord, maar thans heeft hij daarmede geen bemoeienis meer; zelf vertelde hij mij "soedah berenti di Argoeni". Thans omvat zijn gebied 16 kampongs met in totaal 1451 zielen; belastingaanslag f. 1449,85. De hoofdplaats Kaimana wordt niet geacht tot zijn gebied te behooren, "omdat daar in hoofdzaak vreemdelingen wonen." Veel invloed heeft deze radja-commissie niet. Nu en dan blijkt hij te fungeren als paladijn van de Islam, iets wat in deze streek met veel Christenen niet van belang ontbloot is.

Zooals hierboven reeds is gebleken, is de gemiddelde belangrijkheid van de besproken landschappen niet meer dan die van een normale kampong (1273 zielen). Teneinde daarover een juist overzicht te krijgen, volge hier eerst een kampongstaat van de bestrekken landschappen.

Landschap	Kampongs	Aantal aangesla- gen perso- nen.	Totaal bedrag aanslag	Aantal Zielen	Titel van het Kamponghoofd.
PATIPI	1. Patipi	71	f. 251,46	231	Kapitan
	2. Kajoeni	27	117,92	51	"
	3. Kwagas	14	67,98	47	Majoer
	4. Rangkendak	11	50,60	61	Sengadji
	5. Hemenoek	20	135,52	104	Djidjao
	6. Degen	30	191,40	160	Kapitan
	7. Offie	28	173,14	84	"
	8. Mawar	16	106,92	48	"
	9. Tiba2 Nanam	29	177,54	84	Majoer
	10. Adora	16	82,94	61	Sengadji
	11. Oes	16	82,28	53	Orang-toea
	12. Poear	15	83,82	51	Djidjaoe
	13. Soem	16	90,64	53	Orang-toea
		309	f.1612,16	1088	
SEKAR	1. Sekar	33	f. 119,46	154	Kapitan
	2. Batafiapas	18	77,44	46	Majoer
	3. Mandonie	7	32,78	24	Wakil kep. kampung
	4. Kainam	10	61,61	48	Kapitan
	5. Piek-Piek	14	78,98	79	Sengadji
	6. Kongkoamor	16	73,92	87	Majoer
	7. Bachbadan	16	82,50	49	Wakil kep. kampung
	8. Bonga2 Poer	22	102,08	78	Kapitan
	9. Nemboektep	12	54,78	60	Wakil kep. kampung
	10. Baharkendik	10	43,34	52	" " "
	11. Danawaria	14	51,70	48	Kapitan
	12. Oegar	9	31,90	40	Wakil kep. kampung
	13. Gawab	9	41,36	53	" " "
		190	f. 851,40	818	
ROEMBATI	1. Roembati	51	f. 269,50	178	Orang-toea
	2. Tawar	28	157,96	92	Kapitan
	3. Salakiti	14	69,08	41	Orang-toea
	4. Werfrah	25	137,94	74	Kapitan
	5. Tanisapata	12	71,28	46	Sengadji
		130	f. 705,76	431	

Landschap	Kampongs	Aantal aangesla- gen perso- nen	Totaal bedrag aanslag	Aantal Zielen	Titel van het Kamponghoofd
WERTOEAR	1. Patimboerak	24	f. 127,38	92	Majoor
	2. Kombimoer	15	78,76	65	Orang-toea
	3. Oebadari	11	52,36	86	Majoor
	4. Kaboerboer	17	92,40	75	Wakil kep.kampong
	5. Homoerkokma	27	128,48	76	sengadji
	6. Kramamongga	23	130,68	82	Kapitan
	7. Warpeper	21	91,30	84	Sengadji
		138	f 701,36	560	
FATAGAR	1. Fak-Fak	376	f.1062,20	1286	
	2. Pasirpoetih	33	158,-	109	
	3. Kotabali	15	76,60	58	
	4. Sakartemin	39	191,90	113	
	5. Hoboro	10	51,20	43	
	6. Mandopma	24	119,40	72	
	7. Tasoea	21	94,20	63	
	8. Kananthare	13	63,40	48	
	9. Randoeria	22	113,60	71	
	10. Toebioeran	22	98,40	54	
	11. Kapaurroemah	32	157,10	106	
	12. Toeboedin	35	171,50	119	
	13. Woritma	27	156,10	93	
	14. Roch2 Mana	20	92,40	48	
	15. Ambrongkendik	16	70,60	33	
	16. Brongkendik	24	126,-	69	
	17. Wagon	35	210,80	107	
	18. Tanama	37	197,20	113	
	19. Piahar	14	61,60	61	
	20. Kapartoetin	18	102,80	64	
		833	f.3375,-	128	

Landschap	Kampongs	Aantal aangesla- gen perso- nen.	Totaal bedrag aanslag	Aantal zielen	Titel van het Kamponghoofd
ATi-ATi	1. Sekroe	38	f. 226,-	128	
	2. Kiat	22	125,40	65	
	3. Werba	60	318,40	210	
	4. Peerwassa	46	246,-	123	
	5. Werpigang	50	271,20	128	
	6. Ati2 Oenim	23	135,-	72	
	7. Saboroe	19	102,30	81	
	8. Sipatnanam	27	141,40	104	
	9. Poeloepandjang	5	31,-	11	
	10. Hegemoer (Wajati)	37	176,50	104	
	11. Toebirwassa	33	160,20	112	
	12. Faer	26	148,20	84	
	13. Antalissa	24	94,60	70	
	14. Maas	20	73,40	61	
	15. Toenasgain	30	129,50	105	
	16. Oerat	23	95,60	56	
	17. Wambar	29	140,40	111	
	18. Baham (Wagap)	15	54,40	32	
	19. Kotam	14	62,40	48	
	20. Koama	42	206,20	137	
		583	f.2938,10	1842	
ARGOENI	1. Arogoeni	57	f. 254,10	179	Kapitan
	2. Andamata	23	108,46	66	"
	3. Fioer	20	91,74	65	Wakil kep. kamp.
	4. Foerier	33	163,24	87	" " "
	5. Darembang	35	163,24	105	" " "
	6. Goras	32	152,46	108	" " "
	7. Bahandandara	8	40,70	22	" " "
	8. Naf Goras	24	110,88	72	Orang-toea
	9. Moor	20	92,18	67	Wakil kep. kamp.
	10. Bomberay	21	91,96	46	" " "
	11. Garwat	15	66,88	49	Orang-toea
	12. Ataweri	16	78,76	52	Wakil kep. kamp.
	13. Tomage	12	62,92	40	
		316	f.1477,52	958	

Landschap	Kampongs	Aantal aangesla- gen perso- nen	Totaal bedrag aanslag	Aantal Zielen	Titel van het Kamponghoofd
NAMATOTTE	1. Namatotte	29	f. 111,-	117	Radja moeda
	2. Sisir	90	312,95	384	Orang kaja
	3. Sisir Matoea	11	39,57	47	Wakil kepala
	4. Lobo	55	180,50	346	Orang kaja
	5. Waikala	42	146,-	169	Majoer
	6. Kaimera	42	144,-	142	Kapitan
	7. Tarera	26	113,40	89	"
	8. Nanesa	19	74,40	68	Orang kaja
	9. Omba	55	170,50	217	Majoer
KAIMANA	1. Noesaolang	11	f. 52,-	44	Kapitan
	2. Kalimala	40	211,50	82	"
	3. Kembala	36	141,89	123	Djoedjaoe
	4. Gerosa	16	52,10	55	Hoekoem
	5. Moeroebia	11	36,50	43	Majoer
	6. Esania Koena	31	106,35	139	Orang kaja
	7. Gaka	30	100,16	145	Kapitan
	8. Goeriasa	28	83,-	116	"
	9. Tairi	17	56,30	88	"
	10. Waho I, II	28	85,10	94	"
	11. Bahoemia	25	83,27	74	Hoekoem
	12. Serimoekoe	19	53,80	54	Sengadji
	13. Obia	23	69,22	77	Majoer
	14. Temia warafoeta	30	99,66	92	Kapitan
	15. Matoea, Tjowa	47	164,50	168	"
16. Simora	16	54,50	57	"	
		396	f.1292.32	1579	

Landschap	kam- pong aan- tal	Aantal aange- slagen pers.	Bedrag aanslag 1937	Aantal zielen	tractement		
					Radja	Radja-moeda	
					1937		
FATAGAR	20	833	f. 3375,-	2730	f. 600,-	+	f. 264,-
ATI-ATI	20	583	2938,10	1842	--	--	--
PATIFI	13	309	1612,16	1088	--	--	--
SEKAR	13	190	851,40	818	--	--	--
ROEMBATI	5	130	705,76	431	360,-	--	--
WERTOEAR	7	138	701,36	560	360,-	--	--
ARGOENI	13	316	1477,52	958	480,-	+	254,-
NAMATOTTE	9	369	1292,32	1579	360,-	--	--
KAJMANA (r.c.)	16	408	1449,85	1451	240,-	--	--
T O T A A L	116	3276	f.14403,47	11457	f.2400,-	+	f. 528,-
GEMIDDELDE p. Landschap	13	364	f. 1600,38	1273	f.		

Thans volgen hier nog eenige opmerkingen over de naar dzz. mening ten aanzien van het radja-bestuur in dit gebied meest geschikte gedragslijn.

Bij schrijven van den Resident der Molukken ddo 25 Juli 1935 No BB 210/4/1 werd als voorloopige gedragslijn ten aanzien daarvan vastgesteld, dat gestreefd zou moeten worden naar vermindering van het aantal Radja's, in dien zin, dat de landschappen Fatagar en Ati-Ati zouden worden samengenomen onder één radja, hetgeen inmiddels reeds is tot stand gekomen, doordat de radja van Fatagar is belast met het bestuur over het landschap Ati-Ati zie boven blz. 13) [115]. Verder zouden in het ressort Kokas de landschappen Roembati, Patipi, Sekar, Wertoeaar en Argoeni behooren te worden samengevoegd onder één hoofd en ten slotte zou het aantal van twee hoofden (radja en radja-commissie) in het Kaimanasche moeten worden teruggebracht tot één.

Het volgen van deze gedragslijn (terugbrengen van het aantal radja's) meen ik niet alleen als voorloopige, maar ook als definitieve oplossing te moeten aanbevelen.

Zooals reeds eenige malen is vermeld, wil het mij voorkomen dat het huidige radja-bestuur, noch als volkshoofdenbestuur, noch als ambtelijke organisatie van veel waarde kan worden geacht. Voor volkshoofdenbestuur staat het in de meeste gevallen te veel boven en buiten de Inheemsche bevolking en heeft het daarop te weinig invloed; voor ambtelijke bestuurs-organisatie is de inrichting te kostbaar en te inefficiënt en zijn de radjaschappen te klein.

Aangezien we in dit gebied nog eerst toe zijn aan creatie van gezagsorganen, wijst zich als vanzelf de richting waarin de toekomstige ontwikkeling zal behooren plaats te hebben, n.l. het versterken van de invloed van slechts die radjaschappen, van welke kan gehoopt worden dat zij tot een bruikbare bestuursorganisatie zullen uitgroeien. Daartoe zal noodig zijn dat de kleinste en invloedloze radjaschappen verdwijnen, al

dan niet samengevoegd met grootere landschappen.

In sommige gevallen (bestaande najver) zal het om praktische redenen wenschelijk zijn om bepaalde landschappen - zelfs al is geen landschapshoofd aanwezig - niet dadelijk onder een vreemd landschapshoofd te stellen; in deze gevallen worde naar bevind van zaken beslist. Dit doet evenwel niet af aan het te volgen principe om het aantal landschappen te verkleinen tot een zoodanig getal dat elk hunner voldoende inhoud krijg om als schakel tusschen het Europeesche bestuur en de kampongs dienst te doen. De praktische uitwerking zal als volgt kunnen plaatshebben-

a. de vacature van radja van Ati-Ati (zie blz. 13) [115] worde niet meer vervuld, doch dit landschap worde definitief onder den radja van Fatagar gebracht. De oude radja van Fatagar (Mafa) wordt bij overlijden (of eerder aftreden) vervangen door zijn oudsten zoon Kamaroedin, wiens huidige functie van radja-moeda daarna niet meer vervuld behoeft te worden. Deze Kamaroedin, die zich op het kantoor van den bestuurs-assistent te Fak-Fak de noodige kantoorroutine verwerft, kan daarna bij voorkomende gelegenheid, bij facature van de post van bestuurs-assistent te Fak-Fak, met de waarneming daarvan belast worden, echter onder den titel van districtshoofd van Fak-Fak en zulks op een toelage boven zijn radja-tractement. Zijn ressort valt dan samen met dat van den huidige bestuurs-assistent te Fak-Fak en omvat de beide oude landschappen Fatagar en Ati-Ati.

In hoeverre daarna in de toekomst deze functie van districtshoofd van Fak-Fak een volkshoofden-functie zal kunnen blijven, in de familie (met selectie) van den radja van Fatagar, is uiteraard nog niet met zekerheid te zeggen. Eenig optimisme in deze richting schijnt mij niet ongemotiveerd.

Deze oplossing heeft het voordeel van minder te kosten dan het huidige dubbele bestuur (bestuurs-assistent en radja), en meer in overeenstemming te zijn met het geringen bevolkingsgetal van dit ressort.

Verder ben ik er van overtuigd dat het zeker niet minder zal voldoen dan het thans gevolgde bestuurs-assistenten-stelsel met het daarin voorkomende enorme verloop.

b. In het Kaimanasche is de invloed en de bestuurs-capaciteit van den radja van Namatotte zoowel als van den Radja-commissie van Kaimana zoodanig gering, dat noch als volkshoofdenbestuur noch als ambtelijke organisatie daarvan iets bruikbaar is te maken. Zoowel de beide functionarissen als hun eventuele opvolgers zijn bovendien ongeschikt om proefnemingen mede te wagen.

Bij defungeren van deze functionarissen waren zij niet meer te vervangen, doch ware hun gebied onder rechtstreeks bestuur van den bestuurs-assistent te brengen.

Het zou aanbeveling verdienen hen nog tijdens hun leven, onder toekenning van onderstand vrijwillig te doen aftreden.

c. De vacatures van radja van Patipi en van Sekar (zie blz. 11/12) [114] waren niet meer te vervullen. Hun ressorten behooren echter (bestaande najver) voorshands nog niet onder een ander landschapshoofd te worden gebracht, doch rechtstreeks onder den bestuurs-assistent te Kokas.

Als eerste stap zal verder moeten worden overgegaan tot het doen verdwijnen van den radja-moeda van Argoeni (blz. 12) [114].

Ook wat aangaat de dan nog overblijvende landschappen Roembati (oudste doch onbelangrijkste), Argoeni (meest afgelegen) en Wertoear (onder een radja-moeda, doch het belangrijkste), zal echter nog naar uiteindelijke vermindering van aantal kunnen worden gestreefd.

De omstandigheden zullen evenwel behooren te beslissen op welke wijze zulks zal moeten worden gedaan.

Tot het ontslaan (zelfs met toekenning van onderstand) ware voorshands nog niet over te gaan. Bij overlijden van een der huidige functionarissen ware pas te beslissen of hij nog zal worden vervangen. Het minst bestaat daartoe aanleiding voor Roembati; daarna voor Wertoear en ten slotte voor Argoeni. Van de personen van de eventuele opvolgers zal het afhangen of in de toekomst in het ressort Kokas eenzelfde toestand kan worden bereikt als in Fak-Fak mogelijk wordt geacht, n.l. of één der radaj-opvolgers in aanmerking kan worden gebracht om te worden belast met het ambtelijk bestuur van het geheele ressort.

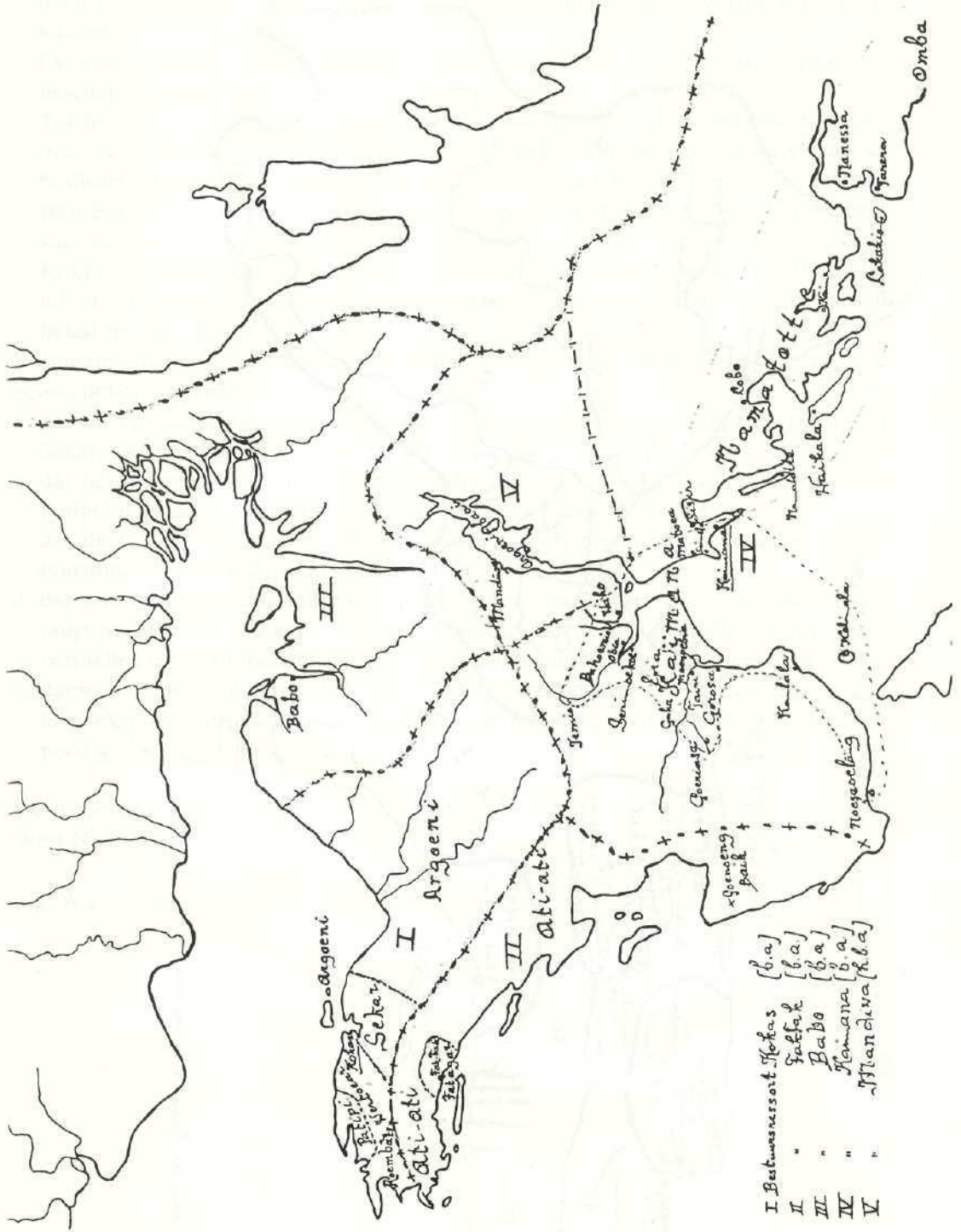
Resumerende, meen ik U Hoog Edel Gestrengte thans reeds in overweging te moeten geven, definitief bepalen:

- a. dat de bestaande vacatures van radja van Ati-Ati, radja van Patipi en radja van Sekar, niet meer zullen worden vervuld,
- b. dat het ressort Ati-Ati wordt gesteld onder den radja van Fatagar en de ressorten Patipi en Sekar rechtstreeks onder den Bestuurs-assistent te Kokas,
- c. dat de functie van radja-moeda van Fatagar wordt opgeheven zoodra de huidige functionaris aftreedt dan wel overlijdt,
- d. dat moet worden gestreefd naar opheffing der functies van radja van Namatotte, radja-moeda van Argoeni en radja-commissie van Kaimana, zulks eventueel te versnellen door het toekennen van onderstand aan de huidige functionarissen,
- e. dat behoort te worden gestreefd naar verdere vermindering van het aantal radja's in het bestuursressort Kokas, op een wijze zooals telkens naar bevind van zaken zal noodig blijven.

De Assistent-Resident van
West-Nieuw-Guinea,

w.g. W.J. Cator.

[Cator 1939, Appendix I map 2]

3. HAAR, J.C.C., AANVULLENDE MEMORIE VAN OVERGAVE VAN DE AFDEELING WEST NIEUW-GUINEA, 1940. [MMK 449]

Aanvullende Memorie van Overgave der Afdeling West Nieuw Guinea van den aftredenden Assistent-Resident Dr. J.C.C. Haar (Augustus 1939 - Juli 1940)¹

Inleiding

De oorlog, welke op 10 Mei 1940 ons Nederland werd opgedrongen, is oorzaak, dat de vreedzame pacificatie van Nederlandsch Nieuw Guinea tijdelijk tot stilstand moest worden gebracht.

In vol vertrouwen dat de oorlog door ons en onze bondgenooten gewonnen zal worden, mag ook ik de wensch uitspreken, dat dit spoedig moge gebeuren, en dat dan weer, zoo niet eerder, met frissche moed en nieuwe daadkracht begonnen kan worden aan de voortzetting van de inzichtzoo loonende taak van het verder openleggen van ons Nieuw Guinea.

Zooals zijn ambtsvoorganger, Dr. W.J. Cator terecht opmerkte in zijn aanvullende memorie van overgave, bestaat er voor deze afdeling geen behoefte aan een "Algemeene Memorie", als gevolg van de in 1938 voltooide uitgifte in drie deelen van het boekwerk "Nieuw-Guinea" onder redactie van Dr. W.C. Klein, met welk boekwerk het doel eener algemeene memorie, namelijk de verkrijging van een standaardnota van het ressort, reeds is bereikt.

Waar bovendien de toestanden in ons Nieuw Guinea niet aan snelle en groote veranderingen onderhevig zijn, lijkt het onnoodig in herhalingen te vallen, en kan dus worden volstaan met verwijzing naar de aanvullende memorie van mijn voorganger, voor wat de aangelegenheden betreft welke nog steeds op dezelfde wijze kunnen worden besproken en weergegeven als een jaar geleden.

De aandacht kan dan meer worden gericht op andere onderwerpen en zaken van bestuursbelang, waarop de belangstelling zich sedertdien heeft geconcentreerd.

Tenslotte kan deze memorie onmogelijk in beschouwingen treden over noodzakelijke of ongewenschte maatregelen, welke in de huidige tijdsomstandigheden minder noodig en minder gewenscht zijn, zoodat het uitwijden over aangelegenheden die in doorsnee op het verlanglijstje van den bestuursambtenaar in deze streken plegen te prijken, nu niet gemotiveerd is, en tot betere tijden zal moeten worden uitgesteld.

De memorie kan dus is vele opzichten kort zijn.

I Aardrijkskundige beschrijving

a Ligging, grootte, grenzen

Nieuw Guinea vormt de Noordelijke begrenzing van Australië en de Oostelijke be-

¹ Title cover: Afschrift [*transcript*] AANVULLENDE MEMORIE VAN OVERGAVE der AFDEELING WEST-NIEUW-GUINEA van den aftredende Assistent-Resident Dr. J.C.C. Haar (Augustus 1939 - Juli 1940). Amb:12 Juli 1940 / Gezien / De Resident / w.g. H.J. Jansen.-

grenzing van den Indischen Archipel, het bindt als het ware beide tezamen, doch vormt toch duidelijk een grensgebied.

Het Nederlandsche deel van Nieuw Guinea ligt, als gedeeltelijk uitvloeisel daarvan, voor een groot deel nog vrijwel onontgonnen, hoewel in de afgelopen jaren reeds vele witte plekken van de kaart verdwenen zijn als gevolg van de activiteit van wetenschappelijke expedities en zeer speciaal ook door het belangrijke werk terzake door Bestuur en Politie verricht onder de bezielende leiding van den Resident der Molukken, Resident H.J. Jansen.

Desondanks is het evenwel nog niet mogelijk een volledige aardrijkskundige beschrijving van Nederlandsch Nieuw Guinea te geven, en om dezelfde reden kunnen ook de grenzen tusschen de drie afdelingen waartoe dit gebied behoort nog niet met juistheid worden vastgesteld.

Ten aanzien hiervan geldt dan ook nog steeds wat Dr. Cator vermeldde op blz. 4 [68] van zijn Memorie: "Noch de afdelings - noch onderafdelingsgrenzen zijn feitelijk vastgelegd; aanleiding daartoe bestaat ook in het algemeen nog niet. Daar waar men in Staatsblad 1937 No. 557 wel tot vaststelling is overgegaan, nl. de grens met de tot de afdeling Toeal behorende onderafdeeling Boven Digoel, is een zoo onduidelijke redactie gebruikt, dat volgens de daarin gegeven omschrijving de Eilandenrivier zoowel tot de onderafdeeling Mimika als tot de onderafdeeling Boven Digoel behoort. In de praktijk wordt aangenomen dat de Eilandenrivier tot Mimika behoort (vide brief van den Resident der Molukken van 13 December 1937 No. BB 53/1/7).

In het algemeen blijkt de tijd nog niet rijp te zijn om tot grensvaststelling over te gaan. Daar waar het is gedaan, moest zij eenige maanden later meest weer worden gewijzigd.

Zoo werden de grenzen tusschen Midden Vogelkop en Inanwatan eenerzijds en Sorong anderzijds eerst vastgesteld in verband met de grenzen der adatgemeenschappen (1), thans blijken in feite geen territoriale adatgemeenschappen te bestaan en zijn grenzen vastgesteld om de bestuursvoering te convenieeren.

Laatstelijk werd de grens in de Midden-Vogelkop met de afdeling Noord Nieuw Guinea nader geregeld in onderling overleg, en ten overstaan van den Resident der Molukken, op 15 November 1939 te Teminaboean.

De grenslijn tusschen de onderafdeelingen Manokwari en Sorong in Noord Nieuw Guinea loopt vanaf Waibeem, aan de Noordkust, tot aan de berg Genofu. Aldaar begint de grens tusschen Sorong en de Vogelkop, dus de grens tusschen Noord en West Nieuw Guinea. Deze loopt Westwaarts voorloopig langs den bovenloop van de Aifat-rivier (welke rivier benedenstrooms Kamoendan genoemd wordt), tot aan de berg Oekè, vandaar langs een denkbeeldige lijn bijna Oost-West tot waar de Aok uit een grot tevoorschijn komt, en vervolgens de Aok-Kelasi-goet-Keladoek-Karabra (één rivier) tot aan de uitmonding van dezen stroom in de Mac Cluergolf.

De grens met Noord Nieuw Guinea door de hals van de Vogelkop volgt daar de waterscheiding noordwaarts, en loopt dan ten zuiden voorbij de Anggimeren eveneens over de waterscheiding tot dat zij aansluit aan de zoeven genoemde grens bij de berg Genofu. Naar het Zuiden strekt de grens met Noord Nieuw Guinea zich eveneens uit

langs de waterscheiding, doch verderop is nog niet officieel uitgemaakt of het Jamoer of Ha-meer bij West of bij Noord Nieuw Guinea behoort. Voorloopig valt de streek om dit meer onder het administratief beheer van Noord Nieuw Guinea.

Waar de grens met de Noordelijke afdeeling naar het Oosten ombuigt is zijn nog niet vastgelegd, aangezien de beslissing terzake grootendeels afhankelijk zal blijken te zijn van de toewijzing van het Wisselmerengebied aan Noord of aan West Nieuw Guinea. Op het oogenblik begint de toegangsweg naar het gebied der Wisselmeren nog in het Zuiden bij Oeta, dus in de Westelijke afdeeling, doch het valt te voorzien dat op den duur een rijweg - en dus een beteren verbindingsweg - met het centrale bergland vanuit het Noorden, via het dal van de Siriwo-rivier, zal worden aangelegd.

Het terrein loopt in het algemeen glooiend af naar het Noorden, terwijl de bergen in het Zuiden zeer steil omhoog rijzen; het centrale land is dus vanuit het Zuiden veel minder toegankelijk dan vanuit het Noorden. De aanleg van een rijweg zal vermoedelijk goedkoper kunnen geschieden met machinale middelen (stronktrekkers, bulldozers, grondschiuffers en motorwalsen met dieseltractie. De "Cater-pillar" fabriek welke dergelijke machines vervaardigt, heeft ze o.m. aan de N.N.G.P.M. geleverd. Deze maatschappij leidt op het oogenblik ook Papoea's op in het bedienen der werktuigen!

Zoo zal dan naar het voorkomt, het gebied der Wisselmeren uiteindelijk beter tot Noord Nieuw Guinea dan tot West Nieuw Guinea kunnen behooren: vanuit Manokwari zal het ongetwijfeld gemakkelijker te bereiken en dus beter bestuurbaar zijn dan vanuit Fak-Fak.

De overgang van Centraal Nieuw Guinea naar Manokwari zal eventueel gecompenseerd dienen te worden door het voegen van de onderafdeeling Sorong bij West Nieuw-Guinea. Deze kwestie kwam reeds ter sprake ter gelegenheid van de reeds genoemde grenskonferentie te Teminaboean op 15 November 1939; daarbij werd tevens de wenschelijkheid geopperd, de onderafdeeling Manokwari alsdan te vergrooten met het meest oostelijke deel van de onderafdeeling Sorong, namelijk met het Karoon-gebied.

In het Zuidoostelijk deel der afdeeling wordt, zooals reeds eerder is gezegd, de grens gevormd door de Eilandenrivier. Vroeger strekte West Nieuw Guinea zich niet verder uit dan tot Kaap Steenboom, omdat het tegenwoordige gebied waarop de Sultan van Tidore nominale zelfbestuursrechten uitoefent, niet verder ging. Sedert eind 1936 werd het zelfbestuursgebied vergroot met het zoogenaamde Rivierengebied, vanaf de Newerip rivier tot aan de Eilanden rivier. Hierbij werd dus feitelijk een stuk direct bestuurd gebied (voorheen behorende tot het in de vorige eeuw door den toenmaligen Sultan van Tidore tegen schadeloosstelling aan het Land afgestane zelfbestuursgebied van Zuid Nieuw Guinea) bij het indirect bestuurd gebied getrokken. Deze manipulatie schijnt aan de aandacht van den Volksraad, welke zich niet gaarne in deze aangelegenheden buitengesloten ziet, te zijn ontsnapt; de verandering van rechtstoestand kan evenwel staatsrechtelijk gemotiveerd worden met verwijzing naar den voormaligen zelfbestuursstatus van het overgegene gebied. Wat betreft de wederinstelling van den status van zelfbesturend gebied dat reeds werd ingelijfd in het direct bestuurd gebied, stelt de Regeering zich immers op het standpunt, dat zij daartoe

krachtens de Indische Staatsregeling (artikelen 34 en 21) bevoegd is uit hoofde van het feit, dat zij kan terugvallen op het vroeger bestaan hebben van zelfbestuur, en dat zij, door het enkele feit van intrekking van den maatregel, waarbij een zelfbesturend landschap werd ingelijfd bij het rechtstreeks bestuurd gebied, de betrokken landstreek in zijn voormaligen zelfbestuursstatus kan doen terugkeeren. (Memorie van Antwoord op het Volksraadverslag, zitting 1937 - 1938 ond. 144 blz. 3)

De onderafdeelingsgrenzen binnen de afdeeling West Nieuw Guinea liggen evenmin geheel vast, en zullen ongetwijfeld nog verschillende wijzigingen moeten ondergaan. Vastlegging is echter zooals gezegd nog niet urgent; een poging daartoe mag als praemateur gekenschetst worden.

b Administratieve indeeling

Sedert 1 Juni 1940 bestaat de onderafdeeling Midden Vogelkop, met standplaats Aimaroe, niet meer als zoodanig. Zij werd gedeeltelijk als gevolg der huidige omstandigheden opgeheven en voorloopig getrokken bij de onderafdeeling Inanwatan, welk ressort nu feitelijk onevenredig groot is geworden, evenals het zielental der gecombineerde onderafdeelingen, (Inanwatan rond 17.000 en Midden Vogelkop rond 6.500, tezamen rond 23.500) zulks niet zou doen vermoeden. De bevolkingsdichtheid is evenwel op Nieuw-Guinea in het algemeen zeer gering.

De onderafdeeling Fak-Fak was voorheen de grootste wat het onder ons gezag gestelde bevolkingsaantal betrof; toen de Mimikanen echter onder onzen meer directen bestuursinvloed werden gebracht, nam de onderafdeeling Mimika steeds grooter afmetingen aan. In naam behoort het gebied der Wisselmeren en het nog onontgonnen centrale bergland daarachter, ten zuiden van de veronderstelde water-scheiding, benevens het groote rivierengebied, ook nog tot de onderafdeeling Mimika. Dit zeer uitgestrekte ressort is nu voor één onderafdeelingsbestuurder volkomen onbereikbaar, en bovendien geheel onoverzichtelijk geworden. Sedert de opheffing van Japero in begin 1940, en de overbrenging van de bestuurspost voor het Rivierengebied naar Agatsj bij de Flamingo-baai, is trouwens het Rivierengebied een geheel afgescheiden ressort geworden. Contact met Mimika vanuit de nieuwe bestuursvestiging bestaat nu in feite niet meer. Beide gebieden, Mimika en het Rivierengebied, worden bovendien op het oogenblik in wezen rechtstreeks en ieder afzonderlijk bestuurd door den Afdeelingschef. De onderafdeelingsbestuurder van Mimika zetelde sedert 1938 aan het Paniai-meer doch had met Mimika en het Rivierengebied niets uit te staan. Zijn taak; het pacificeeren van het gebied om de Wisselmeren was, dit gezegd, ook veel belangrijker. Hopelijk kan weer spoedig worden overgegaan tot het heropenen van de bestuurspost aan het Paniai-meer; de huidige onzekere toestand leidde tot het tijdelijk verlaten van de vestiging.

Geheel juist is dus de bestaande administratieve indeeling niet; een nieuwe indeeling zou verkieslijk zijn, ook ten aanzien van de onderafdeelingen Inanwatan en Fak-Fak.

Hoe deze administratieve indeeling op den duur zal uitvallen kan moeilijk voor-

speld worden; wel kunnen veronderstellingen worden geuit.

Een plausibele oplossing zou wellicht de volgende zijn, waarbij dan de afdeeling West Nieuw Guinea zou kunnen omvatten;

1. de onderafdeeling Sorong, zonder het Karoon-gebied, doch vergroot met een deel der voormalige onderafdeeling Midden-Vogelkop.
2. de onderafdeeling Inanwatan, vergroot met de rest van de voormalige onderafdeeling Midden Vogelkop.
3. de onderafdeeling Fak-Fak, zonder het district Kaimana.
4. de onderafdeeling Mimika of Kaimana vergroot met het district Kaimana, en met deze plaats als standplaats.
5. de onderafdeeling Rivierengebied, met standplaats Agatsj.

Verondersteld wordt hierbij, dat het ressort der Wisselmeren dan wordt getrokken bij Noord Nieuw Guinea.

c Algemeene gesteldheid van den bodem

Veel gunstigs valt van den bodem van ons Nieuw Guinea niet te zeggen: het land schijnt praktisch onvulkanisch te zijn, en is daardoor in doorsnee onvruchtbaar, temeer waar ook sedimenten nagenoeg ontbreken, behoudens in het Noorden van den Vogelkop en misschien in het centrale bergland. Overigens bestaat de bodem van West Nieuw Guinea hoofdzakelijk uit kalksteen en grintbanken, en uit kleiachtige afzettingen langs de kusten, waarop zich, tengevolge van moerasvegetatie, een soort laagveen met mangroven heeft gevormd.

De omgeving van de meren, zowel in de Midden-Vogelkop (Aimaroe-meer) als in het Wisselmerengebied (Paniai-, Tagé- en Tigi-meer) is zeer moerassig, met een armoedige natuurlijke vegetatie.

d Kusten

Door den zwaren regenval is de erosie van de bodemgesteenten groot; overal ziet men de overgebleven kale rotsen; de afgevoerde erosie-producten hebben zich aan de kusten afgezet en daar de mogelijkheid geopend tot het ontstaan van sago-bosschen van groote uitgestrektheid. Op vele plaatsen echter komt het gebergte tot aan de kust, en daalt dan gewoonlijk steil in zee af. De kustlijn is grillig en lang, vanwege de diepe baaien en inhammen.

e Rivieren

Waar de rivieren de moerasachtige aanslibbing aan de kusten doorsnijden, zijn zij gewoonlijk bevaarbaar, zelfs voor eenigszins groote vaartuigen. Door voortgaande aanslibbing is de bevaarbaarheid van verschillende rivieren evenwel reeds verminderd, terwijl ook zandbanken die zich voor de kusten opwerpen, het binnenvaren van enkele rivieren reeds bijna onmogelijk maken. Dit laatste is het geval bij de meeste rivieren

die uitmonden aan de noordkust van de Mac Cluergolf, verder bij enkele rivieren aan de Zuidkust (onder meer bij Oeta en bij Kokenau).

De groote en vrij diepe rivieren in het Rivierengebied zijn in het algemeen goed bevaarbaar; zelfs zijn de meeste meestal diepe doorgangen verbonden, hetgeen het verkeer te water aldaar zeer vergemakkelijkt, zoowel voor de autochthonen als voor bestuur en politie.

f *Wegen en paden*

Wegen, dat wil zeggen wegen geschikt voor atransport, komen in West Nieuw Guinea alleen voor, waar de N.V. Nederlandsch Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij zich met den aanleg heeft belast, namelijk eenige kilometers te Babo, en voorts eenige korte machinaal aangelegde trajecten bij de locaties en proefboringen in de Vogelkop. Deze wegen zijn echter niet van publiek belang.

Paden komen uiteraard overal voor waar watertransport niet mogelijk is. Een befaamd pad is de opvoerroute van Orawja (aan de Oeta-rivier) naar de Wisselmeren. Met het zoo goed mogelijk in orde brengen van dit pad werd een aanvang gemaakt.

Een goede overland verbinding tusschen Fak-Fak en Kokas is in staat van wording; de afstand zal ongeveer 30 kilometer bedragen.

In de onderafdeeling Inanwatan komen goed onderhouden en goed gekozen paden voor, welke naar het achterland voeren.

De bevolkingspaden in het gebied der Wisselmeren zijn gewoonlijk bijna onbegebaar, vooral wanneer zij voeren door het moerasgebied gelegen om de meren op de hoogvlakten.

Het aantal nederzettingen is zeer groot in verhouding tot het zielental. Naar concentratie van nederzettingen wordt dan ook voortdurend gestreefd, teneinde het populatie-gemiddelde per kampong (in 1939 voor het z.g. "radjagebied", dus de streek die het langst onder invloed van buiten heeft gestaan, nog slechts 88) op te voeren.

In Centraal Nieuw Guinea is het zielental per nederzetting grooter dan aan de kusten; een citaat uit het verslag van een tocht naar Komandora in Centraal Nieuw-Guinea door de Adspirant Controleur Dr. J.V. de Bruijn (Februari - Maart 1939) moge, als voorbeeld, dit illustreeren. Op blz. 69 luidt het: "De bezochte streken waren alle goed bevolkt, doch vooral de streek tusschen Izaboe en Zanepa was buitengewoon volkrijk. Hier had ik in het rustbivak te Wandai op een gegeven oogenblik niet minder dan circa 800 personen. Ik zal pogen een schatting te maken, waarbij ik dan als basis genomen heb Weandora, welke vlakte geheel geregistreerd is met 2492 personen. Hierbij neme men in aanmerking, dat onderstaande getallen gebaseerd zijn op hetgeen met onze eigen oogen gezien werd, dus de gepasseerde nederzettingen en tuinen; de nederzettingen en bouwvelden welke bezijden onze route konden worden waargenomen. Er is dus niet afgegaan op mededeelingen van de bevolking inzake de bevolkingsdichtheid van een bepaald gebied.

Ik kom dan tot de volgende schattingen: "aldus Dr. de Bruyn.

Egandora	1.200
Erandora en Maratara-vlakte	4.000
Oewolegandora en de kleine vlakten ten N. van Arandora	1.700
Moreboo tot Waniwaboe (inclusief rechteroever Kemaboe)	1.500
Waniwaboe Izaboe (incl. idem)	2.500
Izaboe - Zanepa	10.000
Isandora	300

Totale zielental van het bezochte gebied	21.200

Het aantal inwoners per nederzetting in het Rivierengebied aan de Zuidkust is betrekkelijk groot; hier treft men "kampongs" aan van 1000 tot 3000 zielen; in wezen zijn dit evenwel kampongcomplexen of stammen. Bijgaand schema, dat geen volledigheid pretendeert, en ook nog niet geheel juist kan zijn wegens onvoldoende bekendheid met het achterland, wil een beeld geven van de indeeling der kannibalistische bewoners van het gebied dat zich tusschen de Helwig- en de Eilanden-rivier uitstrekt.

Men heeft daarbij (voorloopig) twee groote indeelingen te onderscheiden, de Asemat (of Asmat) die meer het beneden stroomgebied der rivieren bevolken, en de Soerow, die bovenstrooms wonen.

Elke hoofdindeeling is opzichzelf samengesteld uit een aantal clans of groepen van stammen; zoo behooren tot de Asemat, de vijf clans Piri, Jamas, Kapil, Asowitsj Simai en Sjiritsj Simai.

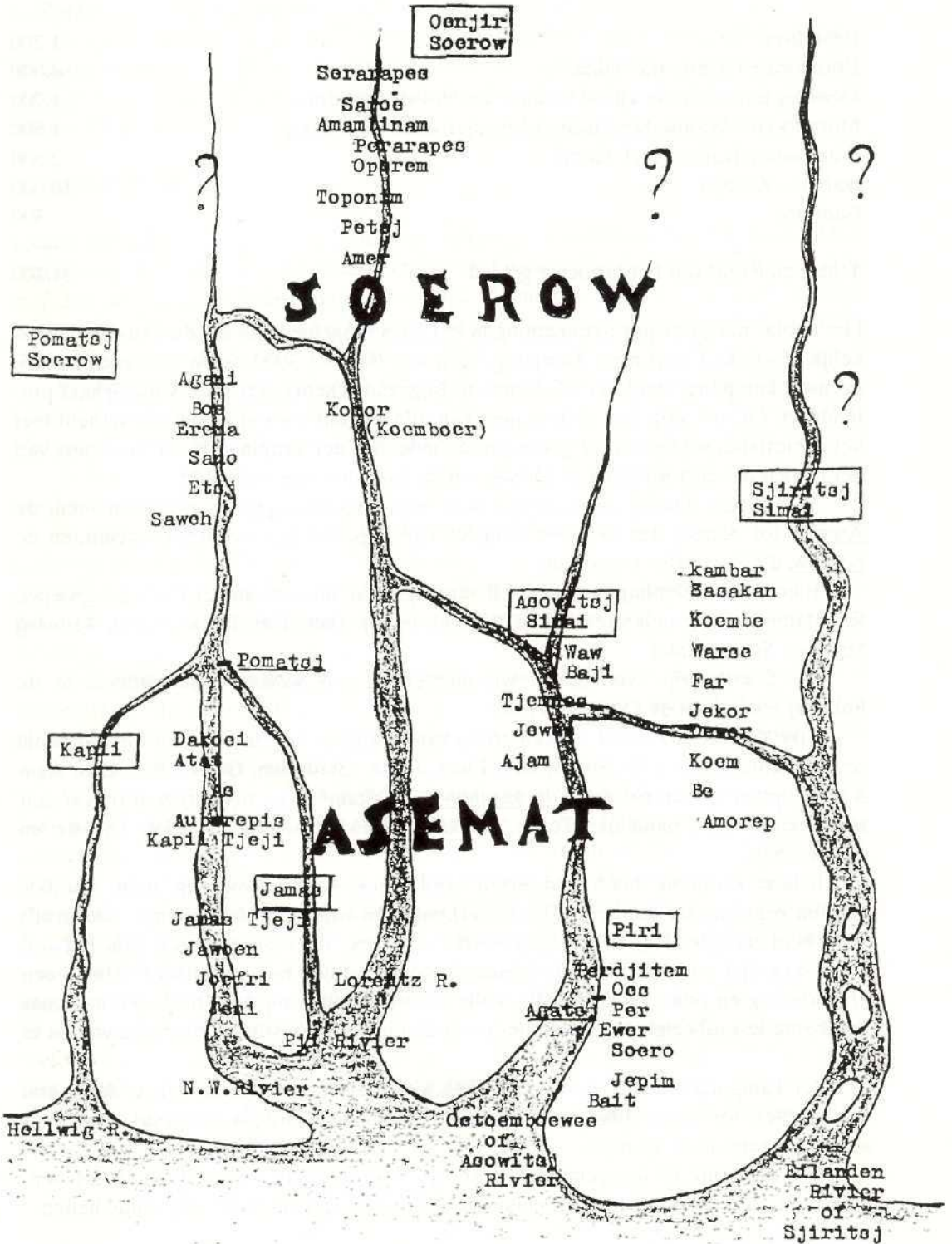
De Soerow zijn, voorzoover wij momenteel nog weten, onderverdeeld in de Pomatsj Soerow en de Oenjir Soerow.

Elke clan bestaat weer uit een groep van stammen; de Piri-clan telt bij voorbeeld zeven stammen, namelijk Soero, Bait, Ewer, Jepim, Berdjitem, Oes en Per. Elke stam is dan opnieuw onderverdeeld in kampongs; de stam Ewer bijvoorbeeld omvat zelf zeven kampongs, namelijk: Tosoe, Darkaoe, Tjewi, Kaimes, Jowidjof, Djewer en Boemenbak.

Iedere kampong heeft een eigen hoofd, een krijgsaanvoerder; men zou b.v. kunnen zeggen; een kapitein. Een onderhoofd (bij wijze van aanduiding: "luitenant") staat hem terzijde. Hij, de kapitein voert een aantal weerbare mannen aan. Hij zelf staat weer onder leiding van een stamaanvoerder, een nog hooger "officier". Het is een krijgszuchtig en ook een krijgshaftig volk: oorlogvoeren is bij deze barbaren een zeer voorname levensbezigheid; dat schijnt meer een eigenschap van barbaarsche volken te zijn.

Per kampong telt men gewoonlijk twee à drie oorlogskano's, dikwijls is dat aantal ook grooter, tot zeven stuks toe. Een volledig bemande oorlogskano bevat, naar men zelf kan waarnemen, 18 man.

Een kampong zal dus gemiddeld zeker wel twee maal 18 weerbare mannen tellen. Stelt men de verhoudingen der mannen op een vierde van het zielental, - oude lieden

ziet men hier nooit, misschien worden die zelf afgemaakt en opgegeten! zoodat de normale verhouding van 1 op 5 voor deze bevolking niet juist te zijn - dan mag het aantal zielen per kampong wel geraamd worden op gemiddeld $2 \times 18 \times 4 = 140$.

Neemt men verder aan dat er gemiddeld (er zijn er méér) vijf kampongs per stam voorkomen en rekt men dan het gemiddeld aantal zielen per clan uit, dan komt men, voor de Asemat, gemakkelijk tot een geschat totaal van rond 18000 zielen, en voor de Soerow (voorloopig) tot een geschat totaal van rond 9000 zielen. Deze op eenige feitelijke gegevens gebaseerde schatting komt, voor wat de Asemats betreft, wel eenigszins overeen met een vroegere raming.

Zekerheid terzake hebben wij echter nog niet, de schatting kan de plank nog verre mis slaan.

Van de Soerows weten wij nog veel minder; aangenomen mag echter wel worden, dat verder stroomopwaarts nog meer stammen wonen.

Van de bovenlopen der Oetoemboewoe (eigenlijk Asowitsj) - en Eilanden (eigenlijk Sjiritsj) rivieren is ons nog nagenoeg niets bekend. Hier wonen toch zeker ook wel lieden? Verder is er nog de bevolking bovenstrooms tusschen de Otakwaen de Helwig-rivieren: een uitgestrekt, nog ongepacificeerd gebied.

h Plantengroei

Het heeft geen zin een reeks namen van moeras- en andere vegetatie op te noemen; hiervoor moge verwezen worden naar de vakliteratuur, en naar de bijdragen van Prof. Dr. H.J. Lam en P. van Zon in deel I van "Nieuw Guinea".

Opmerking verdient onder meer het voorkomen van uitgestrekte sago moerassen, van dipterocarpacee en van *agathis alba* (damar- en copal leverende boomen), van wilde nootmuskaatboomen, van pandanussoorten en van miljoenen niboengpalmen, welke laatste overal op en tegen de kalkrotsen groeien, en een bruikbaar materiaal voor inlandschen huizenbouw opleveren. Verder treft men vrij veel zoogenaamd ijzerhout aan, dat feitelijk "marbau" (*Intsia*) is. Deze houtsoort wordt verwerkt in de landschaps houtzagerij te Kokas.

In hooger gelegen streken ziet men eiken, doch zonder de typische grillige takken en met een anderen bladvorm dan de Europeesche eik.

De in het heuvel- en bergland voorkomende bosschen bevatten verschillende waardevolle houtsoorten, doch nergens in zoodanige hoeveelheid dat men van homogene complexen kan spreken.

In de kustmoerassen groeien vele zachte houtsoorten, die misschien de mogelijkheid voor pulpbereiding (cellulose-grondstof) bieden. De goed bevaarbare moerasrivieren bieden goedkope afvoerwegen voor dit hout.

Eenige informaties terzake werden ingewonnen, doch zonder positief resultaat. Het zou wellicht aanbeveling verdienen dat de aandacht op dit gemakkelijk toegankelijk zacht-houtreservoir gevestigd wordt; mogelijk bestaat in den huidige tijd grooter behoefte aan pulp dan voorheen.

In het Bergland van Centraal Nieuw Guinea komen minstens vijf soorten conife-

ren voor, lijkende op de dennen, sparren en pijnboomen zooals wij die in Europa kennen. In de buurt van het Paniai-meer, twee kilometer van de nederzetting te Enarotali, treft men een terrein aan dat doet denken aan een Hollandsch landschap. Dr Cator illustreerde dit terrein in zijn verslag van een tocht in Centraal Nieuw Guinea van 22 Januari 1938. blz. 20 op de volgende wijze: "Even voorbij dit dorp (aan de Oeroemoeka) valt een buitengewoon merkwaardig landschap op; men zou zich midden op de Veluwe wanen. Sparren en dennen, en groote witte zandplekken er tusschen. Meer van dergelijke "Hollandsche" boschlandschappen treft men in deze omgeving aan, doch nergens zoo karakteristiek als op deze plaats". "Voorts op blz. 21 van genoemd verslag: "Hoewel als eerder vermeld, moet ik hier nogmaals het zeer veelvuldig voorkomen van tal van orchidee-soorten en verder witte en roode rhododendrons in deze streken naar voren brengen" ... Kort voorbij dit uitzicht (op het Paniaimeer) voert de weg door een uitgestrekte heide(?) waarin spaarzame begroeiing met dennen en sparren en verder gele dopheide(?), mos en varens, overal afgewisseld met onbegroeide plekken hard wit zand en hier en daar ijzeroer-banken. Dit geheele terrein doet sterk denken aan stukken Veluwe of Gooi".

Dit terrein mocht ik zelf bezoeken en in oogenschouw nemen: de beschrijving is realistisch en de plaats is aantrekkelijk. Zij zou, dit moge hier terloops worden opgemerkt, mijns inziens bijzonder geschikt zijn voor het vestigen van een meer permanente bestuursnederzetting in het Wisselmerengebied; het is er niet zoo guur als te Enarotali, het terrein is niet moerassig en er is veel meer ruimte, terwijl de situatie om verschillende redenen gunstiger is.

i Klimaat en moessons

Zie de bijdrage van Dr. C. Braak, in "Nieuw Guinea", deel I.

Terzake kan nog worden opgemerkt, dat de afdeelingshoofdplaats Fakfak een zeer aangenaam klimaat heeft, en dat Kokas, welke plaats misschien in de toekomst voor definitieve vestiging van den afdeelingbestuurder in aanmerking komt, klimatologisch ook gunstig is gelegen.

II Bevolking

a Afkomst, stam- en klassenindeeling

Zie de bijdrage van Dr. H.J.T. Bijlmer, in "Nieuw Guinea", deel I, hoofdstuk VII, en de verslagen over Centraal Nieuw Guinea, van de hand van Dr. Cator en Dr. de Bruijn.

b Sterkte

De vermoedelijk in 1941 te houden volkstelling zal juister cijfers kunnen opleveren dan

de bestaande gegevens. In verschillende gebieden der afdeeling zal echter nog met een raming moeten worden volstaan: b.v. in Centraal Nieuw Guinea en in het Rivierengebied. In enkele streken van de Vogelkop (onderafdeeling Inanwatan) en het Mimikagebied zal grootendeels op de aanwezige registratie-gegevens moeten worden afgestaan, omdat zelfs een periodetelling in bedoelde streken niet tot zuivere resultaten zal kunnen voeren, aangezien de bevolking nog min of meer een nomaden-leven schijnt te leiden.

c Godsdienst

Met onvoorwaardelijke instemming meen ik uit de memorie van mijn voorganger Dr. Cator het volgende te moeten overnemen; de aandacht van de bestuursambtenaren die met Nieuw Guinea te maken hebben dient daarop, ook naar mijn bescheiden inzicht, nog voortdurend gevestigd te zijn:

[Marginal note:] ¹

"De hoofdstukken "Missie" en "Zending" in deel I van het reeds eerder genoemde boekwerk "Nieuw Guinea", geven slechts de geschiedenis van de beide daar bedoelde Christelijke godsdiensten op Nieuw Guinea. Over de bestaande inheemsche cultuur en geestelijke waarden der Papoesche bevolking wordt daarin niet gesproken.

Toch bezit deze primitieve bevolking in haar animisme iets, waarin zij gelooft en dat aan haar geheele leven richting geeft. Haar dit geloof te ontnemen op een tijdstip waarop het nog onmogelijk zal blijken iets anders daarvoor in de plaats te geven, leidt er slechts toe dat zij geestelijk geheel ontworteld zal worden.

Alhoewel de laatste jaren ook in Zendings- en Missiekringen dit besef gelukkig meer en meer doordringt, is de practijk nog maar al te vaak daarmede niet in overeenstemming.

Extensieve zendingsarbeid, waarbij meer wordt gelet op de uitgestrektheid van het te bewerken gebied (vooral om andere godsdienstpropaganda vóór te zijn, dan op intensieve bewerking der betrokken bevolking, moet worden afgekeurd.

Ook het beginnen met zendingsarbeid in een streek welke later weer wordt verlaten, kan slechts nadeelige gevolgen hebben. Juist in deze primitieve streken, welke pas het eerste contact met de buitenwereld ondergaan, en waar de te brengen godsdienst door de bevolking wordt beschouwd als inhaerent aan de komst van

¹ Mijn voertuig inzake Zending en Missie is een geheel andere dan de door de heer Haar voorgestane. Het heeft echter geen zin ten deze in discussie te treden. Waar verbreiding van het Evangelie met als dwingende plicht wordt gevoeld kan ook ik mij voorstellen, dat vele menselijke onvolkomenheden, die de prediking vergezellen tot afwijzing nopen. Alleen een lang en diepgaand verkeer met volken die even primitief geweest zijn, maar bevinding en ontwikkeling in Christelijke sfeer hebben gevonden, zou ook tegenstanders kunnen overtuigen van het recht deze onvolkomenheden als overgangsonvermijdelijkheden te zien en als zoodanig te accepteren.

Rs. w.g. H.J. Jansen.

Westersch Bestuur, dient er naar te worden gestreefd om niet alleen in de bestuursvoering, maar evenzeer in de godsdienstpropaganda de noodige stabiliteit te houden. Indien we de ontbindende krachten welke het gevolg zijn van ons binnendringen in de statische primitieve samenleving en wereldbeschouwing, niet doelbewust binnen de perken houden, zal het resultaat zijn dat de Papoesche bevolking geestelijk en maatschappelijk tot anarchie zal verworden.

Dat een dergelijke toestand nog zal worden verergerd door het optreden van twee (of meer) elkaar bestrijdende godsdienstige gezindten die dezelfde groepen Papoeas willen bewerken, behoeft wel geen betoog, en is in de practijk maar al te vaak bewezen.

Verschillende malen was het gevolg dat de bevolking terugkeerde tot oud-animistische godsdienstige bewegingen (manggerega), welke méér tot haar spraken dan de elkaar bestrijdende godsdiensten van het dynamische Westen.

Dat het succes van dergelijke manggerega-bewegingen veelal zoo groot is (b.v. in de omgeving van Kokas en bij de Argoeni-baai), moet n.h.v. tevens worden toegeschreven aan het feit dat juist in streken welke onder geregeld bestuur staan en waar dus geen hongi-tochten, stamoorlogen en groote offerfeesten meer voorkomen, de bevolking vrijwel alle sociale belangstelling in haar omgeving heeft verloren; juist deze factoren van oorlog en gemis aan openbare veiligheid zijn het geweest, welke in dit primitieve gebied eenigermate tot maatschappij-besef hebben geleid. Met het wegvalen van deze factoren verdween tegelijkertijd de noodzaak van collectiviteit en daarmede ook het gemeenschapsbesef. Economische-, cultureele- of stamgemeenschapsfactoren waren destijds, zijn noch thans voldoende krachtig om dit uiteenvallen van de Papoesche samenleving te voorkomen.

Verder bleek noch het gebrachte Christendom (Protestant of Roomsche Katholieke), noch de Islam, in staat om tot versteviging der Papoesche gemeenschapsvormen bij te dragen.

Ik moge hieraan toevoegen, dat mij van de zijde van missie en zending telkens van een welgemeend streven naar samenwerking - zeker niet van tegenwerking - gebleken; ik verkeer verder onder de indruk, dat in algemeenen zin het z.g. "gentlemen agreement", wel wordt nagekomen.

Dit "gentlemen agreement" is zooals bekend, de door de Roomsche Katholieke Missie, de Moluksche Protestantische Kerk en de Utrechtsche Zendings Vereeniging vrijwillig gemaakte afspraak om in nieuwe streken niet met daadwerkelijke zendingsarbeid te beginnen dan na voorafgaand overleg met den Resident, die eventueel zijn bezwaren daartegen (gegrond op overwegingen van te vreezen verstoring van openbare rust en orde) kan kenbaar maken. Indien geen overeenstemming met de betrokken corporatie kan worden verkregen kan de beslissing der Regeering worden ingeroepen (Vide brief van den Resident der Molukken van 19 Maart 1937 No. OEX 151/1/15).

In het gebied der Wisselmeren is de "Christian and Missionary Alliance" met haar zendingsarbeid van de Roomsche Katholieke Missie. Van moeilijkheden en strubbelingen tusschen beide congregaties werd niets vernomen, hoewel ook deze "dubbele zending" in Centraal Nieuw Guinea toch te betreuren valt, omdat zij op de primitieve

bergbewoners verwarrend moet werken.

Langs de kusten wonen vrij veel Mohammedanen.

d Taal

Van een bepaalde "Papoea-taal" kan niet gesproken worden. Er zijn vele tientallen talen welke zelfs niet op elkander lijken. Op het schiereiland Onin bijvoorbeeld komen reeds drie verschillende talen voor, die echter niet in scherp begrensde gebieden worden gesproken; uit de vrede en de veiligheid welke ons gezag bracht, vloeide een onderlinge vermenging voort welke oorzaak is dat bijvoorbeeld in kampongs in het Fakfaksche de Patipitaal wordt gesproken en omgekeerd.

Opmerkelijk is dat door de kannibalistische papoea's van het Rivierengebied onwillekeurig de stelling (ik betwijfel deze theorieën) wordt gedemonstreerd, dat flinke "harde" en doortastende volken een vocalische taal (vergelijk bijvoorbeeld de Kapaoekoe's om de Wisselmeren met hun vocalische taal [hebben?]).

Omdat op de volks-, de "bevolkings" - en de beschavingsscholen in het algemeen geen gebruik kan worden gemaakt van de "landstaal", aangezien er dan geen leermaterialen noch onderwijzers beschikbaar zouden zijn, terwijl door de uitzonderlijke verscheidenheid van Papoea-talen geen mogelijkheid bestaat een "landstaal als wel voertaal [.....] wordt noodgedwongen het Maleisch als voertaal op de scholen gebruikt.

Aangezien de Papoea nog niet een literatuur rijk is, en er dus geen beschavingsuitingen verloren kunnen gaan door het eventueel achteruitdringen van vele "lands"-taaltjes, ligt er, naar het voorkomt, geen gevaar in voor vernietiging van "cultureele" waarden in het handhaven van het Maleisch als voertaal op de scholen, en dus het invoeren daarvan als algemeene omgangstaal voor Nieuw Guinea.¹⁾

Misschien zal voor het Ekarisch en het Monisch in Centraal Nieuw Guinea een gedeeltelijke uitzondering gemaakt kunnen en mogen worden, en misschien zullen deze talen ook op de volksscholen in dat gebied onderwezen kunnen worden, doch in elk geval zal het aanleeren van het Maleisch voor de bergpapoea's toch zeer noodig zijn, met het oog op het onvermijdelijk (en dus noodzakelijk) contact met de "buitenwereld", en de vertegenwoordigers daarvan.

Het Maleisch zal dan ook uiteraard wel voertaal moeten blijven op alle scholen in (West) Nieuw Guinea.

e Bewapening en vechtwijze

In de Vogelkop worden pijl en boog en lans nog steeds door de bevolking gebruikt.

In het schiereiland Onin en de Zuidelijke kuststreken van de Mac Cluer-golf zijn pijl en boog in onbruik geraakt, evenals in de meeste deelen van het Argoenische (district Kaimana).

¹ [Marginal note:] Met deze zienswijze ingestemd. Rs. w.g. H.J. Jansen.

De Mimikanen, Asemats en Soeroews en evenzoo de kleine bergbewoners zijn nog met pijl en boog bewapend. Zij gebruiken ook steenen bijlen en knotsen, terwijl de kannibalen van het Rivierengebied bovendien een combinatie van lange speer en pagaai hebben uitgevonden. Deze laatsten dekken zich achter besneden en met roode aarde en kalk versierde manshooge schilden.

De stammen die nog niet in het bezit van ijzeren messen en parangs zijn, benutten het toegespitste dijbeen van de casuaris-vogel als dolk. Deze dolk wordt gedragen in een uit vezels gevlochten breede band om den bovenarm.

De kannibalen van het Rivierengebied zijn formidabele krijgers. Zij vechten georganiseerd, en tellen een menschenleven niet - noch hun eigen leven, noch dat van een vijand.

Zij trekken in hun sterk bemande kano's in slagorde op, en stellen zich onder erkende krijgsaanvoerders. Kan men de kamponghoofden vergelijken met kapiteins, en hun onderhoofden met luitenants, dan zou men de stamhoofden kunnen aanduiden als majoor en kolonel, terwijl het schijnt dat de verschillende strijdgroepen die tezamen tot een clan behooren, zich weer in onderling overleg en met inachtneming van stricte discipline, onder de bevelen van een algemeen aanvoerder - als het ware een "generaal" - stellen.

Het bestuur heeft in het Rivieren-gebied nog steeds de handen vol met deze vechtlustige barbaren. Zij zijn nog lang niet gepacificeerd, en een optreden met geweld van wapenen door de veldpolitie zal ongetwijfeld nog meermalen noodig blijken te zijn, zoowel als afweer van vijandig optreden tegen de bestuursnederzettingen te Agatsj en te Pomatsj, als ter verdediging van de belangen van de vrienden van ons gezag, dat wil zeggen van de kannibalen die zich reeds onder onze bescherming hebben gesteld.

Op het tijdstip dat dit geschreven wordt, meldt b.v. de Bestuursassistent te Agatsj bij herhaling telegrafisch dat de Ajam's, die wij tot onze vrienden rekenen, dagelijks met oorlog bedreigd worden door de naburige stam der Soero's. Verwacht wordt dat ook de bestuurspost wel eens door laatstgenoemden kan worden aangevallen. Er zijn echter 40 karabijnen te Agatsj, zoodat de post afdoende kan worden verdedigd.

f Woningen en gebouwen

De Papoea woont in het algemeen in zeer primitieve huizen; in de Vogelkop leeft de autochtone bevolking nog veelal in boomwoningen, soms zeer hoog boven den grond.

Waar ons gezag vasten voet heeft gekregen, zooals ook aan de kusten van de Mac Cluergolf, trekt de bevolking, op instigatie van het bestuur in woningen die volgens een bepaald model moeten worden gebouwd. Zodoende worden tevens grootere kampong-complexen gevormd, hetgeen de bestuursvoering ten goede komt.

De bevolking in de onderafdeeling Fakfak is grootendeels reeds gewend aan betere behuizing.

In het Zuiden van de afdeeling, gedeeltelijk ook in het Kaimanasche en verder in Mimika laat het woningtype der inheemschen nog veel te wenschen over.

De kannibalen van het Rivierengebied daarentegen bouwen tamelijk bewoonbare huizen, hoewel hun nederzettingen in het algemeen van zeer tijdelijken aard zijn.

Langs de kusten wordt overal gebruik gemaakt van de bladeren van de nipah- en van de sago-palm, zoowel voor omwanding als voor dakbedekking der woningen. In het bergland worden ook pandanusbladeren gebruikt, verder niboenglatten, boomschors en ruwe planken.

De bergpapoea's hebben een eigen wijze van huizenbouw: terzake kan o.m. verwezen worden naar de ethnologische gegevens door Dr. de Bruyn verzameld.

De slordige en meestal zeer vergankelijke woningtypen in het laagland en langs de kusten zijn misschien uit ethnologisch oogpunt nog interessant, hoewel zij m.i. geen bijzondere kenteekenen vertoonen - behalve de boomwoningen die elders reeds beschreven worden - doch al deze woningtypen zijn gedoemd te verdwijnen, omdat het bestuur met redelijk succes streeft naar de oprichting van betere woningen in geconcentreerde nederzettingen.

Middelen van bestaan

g Landbouw, natte rijstbouw

Aan de kusten waar zich sagomoerassen voordoen kan de bevolking uiteraard op deze uitgebreide voorraadschuren teren, en daarnaast in haar behoeften aan bijvoeding voorzien door den vischvangst.

In het achterland wordt overal rooibouw uitgeoefend tegen de berghellingen, ook de bergpapoea's bedrijven deze vorm van landbouw, waarbij zij echter meer werk van hun akkers maken dan de bewoners van de Vogelkop en andere gedeelten in de afdeeling.

De bergpapoea's leggen als het ware tuinen aan, doordat zij hun ladangs van stevige omheiningen voorzien, om de varkens (zoowel tamme als wilde) buiten te houden.

Landbouw wordt overal extensief bedreven, hetgeen van zelf spreekt, om dat er overvloed van grond is.

Rijst wordt nergens verbouwd noch op droge, noch op natte velden. Natte rijstbouw zou overigens geen goede resultaten kunnen opleveren, omdat het land zich daartoe in het algemeen niet leent. Argumenten tegen natte rijstbouw in deze afdeeling zijn de volgende:

- a) de eventuele voor natten rijstbouw bruikbare gronden liggen te ver van de kust, in zeer dun bevolkte streken;
- b) kunstmatige bevoeiing is haast niet mogelijk, als gevolg van den zeer poreusen kalkachtigen bodem, terwijl het eventueel beschikbare bevoeiingswater overigens niet slibhoudend, en dus niet vruchtbaar makend is;
- c) het aanleggen van natte rijstvelden die grootendeels van regenwater afhankelijk zouden zijn biedt geen enkel voordeel, omdat hierbij de vereischte slibafzetting evenmin bereikt wordt, zoodat dergelijke rijstvelden niet anders dan ladangs

- zouden zijn, die in wisselbouw bewerkt zouden moeten worden;
- d) de landbouw kan nog geheel extensief beoefend worden, omdat de schaarsche bevolking over een zeer uitgestrekt grond areaal voor ladangbouw beschikt, zoodat de drang tot intensieven landbouw ten eenenmale niet gevoeld wordt;
 - e) de inheemsche bevolking is door de natuur verwend en dus te gemakzuchtig om de eenvoudige ladangbouw - waarbij een pootstok gebruikt wordt, en knolgewassen worden verbouwd - te verwisselen voor den, veel tijd en inspanning vergenden, sawahbouw;
 - f) de laaggelegen moerasachtige en dus zure veengronden zijn voor rijstbouw volstrekt ongeschikt. Rijst eischt immers een slib- en kleihoudenden, dus vruchtbaaren grond. Rijst is bovendien geen moerasplant en heeft een regelmatig droogvallenden bodem noodig.

Proeven, die het bevorderen van natten rijstbouw in deze afdeeling zouden beoogen, zijn bij voorbaat tot mislukking gedoemd, en kunnen hoogstens het gezagsprestige schaden. Eventueele neigingen van bestuurswege in deze richting dienen dan ook te worden onderdrukt.

Voor het overige sluit ik mij aan wat de landbouw en de daarbij noodiggeachte voorlichting betreft, bij hetgeen Dr. Cator terzake opmerkte.

h Veeteelt

Veeteelt in eigenlijken zin wordt niet bedreven: de papoea-bevolking houdt eenige varkens (van wilden oorsprong) voor eigen gebruik. De Mohammedaansche kustbevolking bezit een aantal geiten.

i Handel

De uitvoercijfers betreffende den handel waarbij de inheemsche bevolking met behulp van Chineesche opkoopters is betrokken, zijn voor deze afdeeling onbeteekenend; de waarde van damar, muskaatnoot en foelie, via de landschapssteigers uitgevoerd bedroeg over 1938 en 1939 respectievelijk slechts f 160.000 en f 125.000. De invoer van goederen ten behoeve van de inheemsche bevolking is verhoudingsgewijs zoo gering, dat het cijfer verwaarloosd kan worden. Ondanks vrij groote bedragen door de papoea-koelies aan loonen ontvangen van de N.N.G.P.M., en de revenuën welke de bevolking zou kunnen trekken uit de verkoop van damar, muskaatnoot, foelie, geelhout, timmerhout en dergelijke alsmede uit het leveren van sagokoekjes, die in de laatsten tijd op instigatie van het Bestuur in het Inanwatansche worden gebakken, heeft de inheemsche bevolking zich niet economisch weten op te heffen: er hebben zich géén nieuwe behoeftencomplexen ontwikkeld, en zoodra de inkomstenbronnen opdrogen, blijkt de bevolking zich onmiddellijk weer in te stellen op het vroegere minimale levenspeil. Een tijdelijke vermeerdering van inkomsten en een daarmee gepaard gaande schijnbare verhooging van den levensstandaard heeft nergens eenige stimulerende werking kunnen uitoefenen op de veronderstelde latente welvaartsbe-

geerten. De nog steeds zeer primitieve bevolking past zich zonder moeite, en merkwaardig snel aan bij betere levensomstandigheden, doch accepteert eveneens onmiddellijk weer een veel lageren standaard van behoeftenbevrediging, en vergeet dan blijkbaar ook dadelijk alle eerder genoten welvaart.

Deze mentaliteit is oorzaak dat de papoea niet uit eigen beweging zal overgaan tot het verzamelen en verkoopen van bosch- en tuinproducten; en dat er zonder bemoeienis van overheidswege, nog in langen tijd geen sprake kan zijn van eenigen handel waaraan de inheemsche bevolking eigener beweging deel neemt.

j *Visscherij*

De visscherij is in deze afdeeling van geen beteekenis. Op enkele plaatsen aan de kust worden zeer eenvoudige sero's geëxploiteerd, doch overigens wordt de vischvangst hoogstens individueel, ter verkrijging van eenige bijvoeding, uit geoefend.

Evenals mijn ambtsvoorganger moet ik opmerken, dat over de mogelijkheden van uitbreiding van den vischvangst momenteel nog niet veel kan worden gezegd, zoolang vrijwel niets over den vischrijkdom der Nieuw-Guinea-zeeën bekend is.

Een vaag teeken acht ook ik het, dat deze gebieden niet door Japansche visschers worden bewerkt; een deskundig onderzoek zal evenwel noodig zijn, alvorens terzake een oordeel kan worden geveld.

De kust van het Rivierengebied doet weliswaar op verschillende punten denken aan het kustgebied van de Rokanrivier ter Oostkust van Sumatra, en misschien bestaat de mogelijkheid dat een visscherij-bedrijf met groote sero's en andere staketsels, zooals die te Bagan Si Api Api in gebruik zijn, eenigen kans van slagen heeft, bijvoorbeeld in de Flamingo-baai (waarin de drie groote rivieren Noord-West-, Lorenz- en Asiwijs of Oetoeamboewee uitmonden), doch een dergelijk visscherij-bedrijf op eenigszins groote schaal kan slechts geëntameerd worden met behulp van Chineesche visschers; de inheemsche bevolking kan daartoe niet in staat geacht worden, evenmin trouwens als zulks ter Oostkust van Sumatra het geval is.

k *Mijnbouw*

De goudexploratie door de N.V. "Mijnbouw-maatschappij Nieuw Guinea", welke ingevolge de op 20 Januari 1937 op den voet van artikel 5a der Indische mijnwet gesloten overeenkomst voor de opsporing en ontginning van delfstoffen in twee terreinen op Nieuw Guinea werd aangevangen, onder meer in het Zuiden van deze afdeeling, aan den bovenloop van de Lorentz-rivier, moest blijkbaar met negatief resultaat worden beëindigd, waarna op 21 December 1939 de overeenkomst werd ontbonden, en naar het voorkomt de maatschappij word geliquideerd.

De particuliere olie-exploratie wordt door de N.V. Nederlandsch Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij verricht op een grootscheepsche wijze, welke, naar deskundig oordeel, weergaloos is in de wereld.

Het is thans ruim vijf jaar geleden, dat de N.N.G.P.N. een aanvang maakte met

hare werkzaamheden in Nederlandsch Nieuw Guinea.

Op den 23sten April 1935 zetten de eerste pioniers in Nieuw Guinea voet aan wal; 9 Mei daaropvolgende kon aan den nog te Balikpapan verblijf houdenden vertegenwoordiger Dr. A.H. Colijn geseind worden, dat de radio Babo in de lucht was, terwijl eind Mei de inmiddels aangenomen toekangs en koelies aan den slag gingen.

De N.N.G.P.M. had met de KNILM een contract afgesloten, waarbij deze maatschappij op zich nam het door het Gouvernement aan de N.N.G.P.M. ter exploratie toegewezen gebied van $\pm 10.000.000$ HA met behulp van vliegtuigen te fotografeeren en in kaart te brengen. Voor dit doel liet de KNILM het oog vallen op land vliegtuigen type de Havilland Dragon. In het contract was overeengekomen dat de N.N.G.P.M. den gronddienst zou verzorgen en derhalve zag de Mij. zich als eerste taak gesteld het bouwen van kampementen en het aanleggen van vliegvelden.

Tot eerste drie der noodig geoordeelde vijf vliegbases werden uitgekozen Babo, Efman en Seroei, op welke plaatsen vrijwel gelijktijdig een aanvang werd gemaakt met den aanleg van een landingsterrein en het bouwen van pondoks.

Inmiddels was 3 Juli 1935 de heer Colijn per "Soedoe" van Balikpapan naar Nieuw Guinea vertrokken. In de Moluksche Zee kreeg de "Soedoe" met zwaar weer te kampen, waarbij op zeker moment de motor onklaar raakte en afsloeg. Het schip luisterde niet meer naar het roer, slingerde heen en weer en maakte op de hevige deining steeds grooter helling. Voordat de radiomotor afsloeg kon Balikpapan nog worden ingelicht, van waaruit via de Nirom S.O.S. werd omgeroepen. Op het krietieke moment slaagde het machinekamer-personeel erin de motor voorloopig te repareren en tijdelijk op gang te krijgen, waardoor den volgenden dag onder escorte van den gouvernementsstoomer "Fomalhaut", die naar aanleiding van het S.O.S. te hulp was gesnel, de reis naar Nieuw Guinea kon worden voortgezet.

In Babo aangekomen werd direct een aanvang gemaakt met den opbouw van een organisatie, die er op gericht was, zoo snel mogelijk woongelegenheden te bouwen en vliegvelden aan te leggen en daarnaast eenige geologische veldparties te verzorgen, die intusschen ook met hun onderzoekingen waren begonnen. Het transport werd in die dagen verzorgd door de "Soedoe" en de m.t. "181", waarbij eenigen tijd later nog kwam de "Boelian".

Eind Augustus 1935 arriveerde Dr. de Hartogh voor de medische verzorging van het tewerkgestelde personeel.

De Dragon vliegtuigen die oorspronkelijk van Java naar Babo zouden worden overgevlogen, werden wegens ongunstige weersomstandigheden per K.P.M. vervoerd en kwamen in de maand October 1935 te Babo aan. Nu volgde een periode, die geheel in het teeken van de Luchtkarteering stond. Een ieder keek 's morgens uit of de lucht bewolkt was, want voor het nemen van foto's op een hoogte van 4000 m. moet de hemel uiteraard onbewolkt zijn.

De gebieden die vanuit Babo en Efman konden worden gevlogen, waren voor een vrij groot percentage in betrekkelijk korten tijd door een bandjir onderspoeld en kon niet meer worden gebruikt, terwijl op de Zuidkust, waar nog 2 andere vliegbases gedacht waren, geen geschikt terreinen voor den aanleg van vliegvelden waren te

vinden. Dit was onder andere aanleiding dat werd overgegaan op een ander type vliegtuig, de Sikorsky amphibic, die zoowel op het land als op het water kan opstijgen en neerkomen. Seroei, Etnabaai en Aika kregen hun waterbases, van waaruit de kaartteering verder werd voortgezet.

Augustus 1936 werd Dr. Colijn afgelost door den heer Boekenoogen. De heer Colijn ondernam toen zijn bekende tocht naar de Carstensz-toppen, en vertrok in December 1936 naar Europa. Onder het beheer van den heer Boekenoogen, die tot Augustus 1937 aanbleef, kwam de luchtkaartteering nagenoeg gereed. Dit bracht een consolidatie der werkzaamheden met zich mee en groote troepen werkvolk vloeiden af. Het regionaal geologisch onderzoek werd krachtig voortgezet, hier en daar gevolgd door semi-detail onderzoek; een regionaal zwaartekracht onderzoek met den Holweck-slinger had plaats, terwijl een aanvang werd gemaakt met torsiebalansonderzoekingen. Ook werd het tijd voor het treffen van voorbereidingen voor de eerste diepboring.

In dit stadium werd de heer Boekenoogen vervangen door Ir. van der Voort. Door dezen vertegenwoordiger werd de organisatie verder uitgebouwd en werden de noodige voorbereidingen en voorzieningen voor de toekomstige werkzaamheden getroffen. Babo kreeg zijn groote steiger aan diep water, waaraan K.P.M. schepen en tankers kunnen meren. De groote aanvoeren van materialen maakten een nieuw magazijncomplex noodig. De reparatie-werkplaats moest met het oog op de diepboringen worden uitgebreid. Naast eenige geologische boringen werden twee diepboringen aangezet: één te Selé en één te Wasian.

Seismische groepen en Thyssen-parties begonnen hunne werkzaamheden. Het aantal vaartuigen en motorboten werd sterk uitgebreid.

Het uitkomen van gezinnen kon niet langer worden tegengehouden. De tegenwoordige semi-permanente woningen hebben daaraan hun ontstaan te danken. Ook de behuizing voor het Aziatisch personeel werd aan de nieuwe omstandigheden aangepast. Hoofdkantoor en hospitaal werden eenige malen vergroot, de bangsawanloods werd gebouwd en een geluidsfilm-installatie aangeschaft. Toestemming werd ontvangen voor het aanleggen van een golfveld. De nieuwe woning voor den Vertegenwoordiger kwam gereed.

Begin 1939 kondigde de Directie een andere bedrijfspolitiek aan. De werkzaamheden werden voorloopig geconcentreerd in de Vogelkop, waardoor op elk gebied een teveel aan personeel en hulpmiddelen kwam te bestaan, hetwelk geleidelijk werd geliquideerd. De heer van der Voort kon hiermede nog een aanvang maken, zijn vervanger Ir. Schepers die in Juni 1939 het beheer overnam, heeft de consolidatie voortgezet. De outillage van Babo werd nog uitgebreid met een sleephelling voor onderhoud van de kleine vaartuigen. Toen de Sikorsky-vliegtuigen vervangen werden door Grumman vliegboten werd het Babo-vliegveld verlaten en werd voor deze toestellen aan de rivier een helling gebouwd, waarbij ook de hangars zijn opgesteld. De cementen vloer op het vliegveld, waar voorheen de hangars stonden, werd veranderd in een tennisbaan. Een verdere verbetering kwam tot stand door de bepaling, dat nieuw aankomende employé's in het vervolg van Maatschappij-wege van meubilair worden voorzien. Op elk gebied werkte de consolidatie ten goede door. Vervallen,

overtollig geworden gebouwen zijn afgebroken, wegen en slooten geolied.

Babo is kleiner maar fijner geworden, heeft veel van zijn exploratie-karakter verloren, maar heeft nog steeds een gemoedelijke sfeer.

In Juni 1940 trad daar Ir. L.A. de Laive als vertegenwoordiger van de N.N.G.P.M. te Babo op, als vervanger van Ir. Schepers.

Moge het in een volgend vijftal jaren aan de N.N.G.P.M. gegeven zijn, olie in exploiteerbare hoeveelheden aan te boren.

De nederzetting Babo zal naar verluidt nog gedurende 4 á 5 jaren door de N.N.G.P.M. gehandhaafd blijven; waar daarna het administratieve centrum van deze maatschappij eventueel zal komen, (zoodra de olie exploitatie zoover gevorderd mocht zijn dat verplaatsing van de vermoedelijk excentrisch gelegen nederzetting te Babo noodig wordt), kan nog niet worden gezegd.

Kokas met zijn mooie haven zou een uitstekend punt zijn; in elk geval lijkt mij deze plaats ook aangewezen als bestuursvestiging, b.v. als afdelingshoofdplaats, vooral omdat te Fak-Fak nog geen A.R. woning noch een A.R. kantoor werd gebouwd. Vooruitlopend op mogelijke plannen terzake, werden de te Kokas, binnen het gezicht van de haven uitgegeven bouwterreinen nader geregistreerd, terwijl overdracht van deze terreinen werd onderworpen, teneinde eventuele grondspeculaties te voorkomen.

l Gezondheidstoestand. Zie memorie-Cator

m Economische toestand

Van een economische toestand kan alleen gesproken worden voor de gedeelten van Nieuw Guinea, die op langdurige aanrakingen met de buitenwereld kunnen terug zien, en dat is in het algemeen alleen het geval bij de bevolking aan de kusten.

Het grootste deel der inheemschen is nog zeer primitief en heeft uiterst geringe behoeften. Individueel past de papoea zich nog al snel aan nieuwe toestanden en ingewikkelde economische verhoudingen aan, maar hij valt ook weer even snel terug in zijn vroeger mil[l]ieu en tot zijn vorigen levenstandaard, en dan blijkt dat de economische voorwaarden waaraan hij zich tijdelijk had te onderwerpen, geen enkelen permanenten indruk hebben achtergelaten en in het geheel geen vat op hem hebben gehad. Hij heeft hoogstens een minachting voor geld overgehouden, anders niets.

Daarom is het jammer dat als gevolg van het op een onbewaakt oogenblik door een zendeling te Babo gegeven ondeskundig advies inzake het papoea-loonpeil, voor geheel West Nieuw Guinea het standaardloon voor den papoea veel te hoog werd gesteld, namelijk op een kwartje daags plus vrije voeding.

"Een papoea denkt in kwartjes: de prijs van kippen, eieren, pisangs, alles wordt in kwartis uitgedrukt. De eenigen die voordeel hebben getrokken van dit hooge loon zijn de Chineesche handelaren, bij wien het al spoedig na de uitbetaling wordt omgezet in velerlei onnutte doch voor den papoea begeerlijke zaken. Dat de prijzen der artikelen geheel aan de fantasie van den verkooper zijn overgelaten behoeft geen betoog, hoe-

wel door het bestuur zooveel mogelijk wordt gecontroleerd.

Dat het hoge loon van een kwartje daags niet alleen de bestuursvoering duurder maakt, - men denke slechts aan den opvoer naar de Wisselmeren - doch ook de welvaart van den papoea in het geheel niet verhoogt, zoodat een dagloon van vijftien cent of een dubbeltje even veel uitwerking zou hebben, bespeurt men bij het kampongbezoek in de Argoenibaai - aldus vermeldt Controleur Boendermaker te Fak-Fak - waar in 1938 een jaar lang geologische groepen werkzaam zijn geweest waarbij gemiddeld driehonderd koelies doorlopend in dienst waren, welke plaatselijk werden gerecrueteerd uit een bevolking van rond 2700 zielen. Hier vond dus een geldinjectie plaats tot een bedrag van ongeveer f 25.000, doch van dit geld bespeurde men na een half jaar reeds niets meer. De bevolking zag er niet beter gekleed uit. Zij woonde niet in mooiere of grootere huizen en er was nog steeds geen goed vaatwerk en, wat het meest typeerend was voor deze bevolking: zij had in het geheel geen nieuwe behoeften leeren kennen. Slechts de bruidschatten waren wat hooger geworden: het aantal aan den vader van den bruid te betalen witte borden is nu legio. Men leeft nu weer even indolent verder als voorheen".

Uiteraard hebben de primitieven die door onze gezagaanrakingen worden losgemaakt uit hun neolitische sfeer - daartoe behoorden nagenoeg alle papoeastammen die zich niet aan de door zeevarenden bezochte kusten ophielden - wel bepaalde standaard-behoeften gekregen, waartoe in de eerste plaats moet worden gerekend de "ijzerhonger".

Verder hebben de primitieve barbaren behoefte aan versierselen (kralen, en spiegeltjes) en aan versnaperingen (tabak); zoodra echter hun geringe behoeften aan deze artikelen zijn bevredigd, schijnen zij andere begeerten meer te kunnen ontwikkelen, en zoo blijven zij dan op een laag welvaartsniveau staan.

In het centrale bergland is het levenspeil der autochthonen een weinig hooger dan der primitieve bewoners van de Mimikakust en het Rivierengebied, en het feit dat de Kapoekoes in Centraal Nieuw Guinea gebruik maken van kauri-schelpen als waardemeter in het eenvoudige ruilverkeer van hun gesloten agrarische levensgemeenschap, zou mogen wijzen op een zekere economische ontwikkeling.

Oppervlakkige beschouwers, die zich geen rekenschap geven van de verschijnselen welke uit bepaalde economische omstandigheden voortvloeien of daarmede samenhangen, zijn geneigd zich te vergissen in de belangrijkheid van de rol welke de z.g. kauri's in Centraal Nieuw Guinea spelen.

Verwezen moge bijvoorbeeld worden naar het volkomen ondeskundig geschrift van den politie-commissaris J. van Eeoud, zoodat gepubliceerd werd in het Tijdschrift "Nieuw Guinea", uitgegeven door het Nieuw Guinea Comité in den Nieuw Guinea Studiekring, aflevering 4, December 1939, bladzijde 181 e.v. waaruit ik citeer: "Nu beteekent in deze primitieve maatschappij de wijze waarop wij de schelpen binnenbrengen, niet anders dan een inflatie (sic) van het wettig (sic) betaalmiddel" "Waar de gevolgen van de plotselinge devaluatie (sic) thans niet te beoordeelen zijn, doch eenmaal een plaats gehad hebbende devaluatie (sic) niet meer ongedaan is te maken"

Het gebruik van dergelijke "dure" woorden waarvan de auteur zelf de strekking niet begrijpt, anders had hij ze niet gebezigd, werkt bovendien verwarrend op een argeloozen lezer, terwijl de op verkeerde veronderstellingen en praemissen gebaseerde gevolgtrekkingen aanleiding kunnen geven tot een verkeerde opvatting voor wat betreft de mogelijkheid van een bepaalde economische ontwikkeling van het Wisselmerengebied.

Wanneer de heer Eecloud zich met aplomb bedient van door hem klaarblijkelijk onbegrepen termen uit de geldeconomie en bovendien met zekere flair eenige beweringen lanceert over het "handelsverkeer" tusschen de Kapaoekoes onderling en vlak daarop dit handelsverkeer, waarover hij eerst opgeeft, "weinig intensief" noemt, dan is zijn mededeeling waardeloos, en komt hem zeker niet de bevoegdheid toe het Bestuur te mogen voorschrijven welken weg het in dezen heeft te volgen, zooals op bladzijde 184 van genoemd tijdschrift werd gepubliceerd.

"Ik" zegt hij daar, "heb voorloopig dan ook niemand toegestaan om schelpen in persoonlijk bezit te hebben en, "gaat hij verder "ik kan den mij opvolgenden bestuursambtenaar slechts aanraden dezen maatregel te bestendigen."

Het is, met het oog op de diletantistische opvattingen van de door den heer Eecloud gepubliceerde "schelpengeldpolitiek", welke opvattingen naar het mij toeschijnt door hun onomwonden en simpele directheid indruk zouden kunnen maken en daardoor tot foutieve gevolgtrekkingen mochten leiden, noodig, dat een en ander recht gezet wordt.

Bovendien is het ook voor onze bestuursvoering van groot belang na te gaan op welke wijze het gebruik van de kauri-schelp, of kigi, zooals de Kapaoekoes deze schelp noemen, verband houdt of kan houden met de eventueel uiteindelijke economische inschakeling van het centrale bergland in het ruilverkeer met de buitenwereld.

Ten aanzien van een veronderstelde toevloed van kigi's in het Wisselmerengebied, kan reeds dadelijk worden opgemerkt, dat het voor den bergpapoea op het oogenblik en ook nog gedurende een aanzienlijk tijdsverloop in de toekomst, er niet bijzonder veel toedoet, of er veel of weinig kigi's in de kapaoekoe-samenleving aanwezig zijn, omdat er in deze primitieve autarkische maatschappij nog geen sprake is van een economische evenwichtstoestand tusschen de hoeveelheid en de omloop-snelheid van het betaalmiddel eener zijds, en de hoeveelheid en waarde der verhandelbare goederen (en diensten) anderzijds.

Bovendien is het een feit, dat de kauri-schelpen in het centrale bergland niet wezenlijk de functie van betaalmiddelen vervullen, en dus slechts bij benadering en alleen vanuit ons gezichtspunt vergeleken kunnen worden met het gemunt geld in het vrije ruilverkeer. Dat dit zoo is, moet uiteraard worden geweten aan de achterlijke economische verhoudingen in de kapaoekoe-maatschappij: de bergpapoea heeft nog maar weinig en daarbij geringe behoeften, welke behoeften op eenvoudige wijze kunnen worden bevredigd: hij produceert alleen voor zijn direct levensonderhoud en is daarbij vrijwel zelfgenoegzaam.

Van het produceeren voor de markt heeft hij nog geen begrip, hetgeen oorzaak is van het ontbreken van eenig geanimeerd ruilverkeer, zoodat men mag spreken van het nog niet aanwezig zijn van economische activiteit bij den Kapaoekoe, van het nog niet

voldoende aan den dag treden van een drang naar economische aanpassing aan het ruilverkeer in grooter verband.

Voor hem geldt natuurlijk het economisch "motief" wèl, hij zorgt wel degelijk dat hij zich met de geringste moeite en opoffering in het bezit stelt van begeerde voorwerpen, doch zijn begeerten zijn nog zeer beperkt: zijn behoeften complex is nog onvoldoende ontwikkeld, en bij ruiltransacties gaat zijn verlangen nog niet voldoende uit naar economisch nuttige goederen, en te veel naar schelpen, die objectief onnuttig zijn, omdat de kapaoekoe ze niet als productiegoed beschouwt, d.w.z. niet als kapitaal. Kigi's zijn dan ook geen uitgesproken betaalmiddel: zij hebben voor den kapaoekoe meer de beteekenis van een schat dan van economisch kapitaal. Zij zijn het middel waardoor hij bijvoorbeeld in het bezit kan komen van meer vrouwen; het middel waardoor hij, onder anderen, naast voldoening aan sexueele begeerten, een grooter sociaal aanzien verkrijgt.

Het is duidelijk, dat bij een toenemend aantal kigi's, deze schelpen op den duur in waarde zullen dalen. Op het oogenblik zijn kigi's nog betrekkelijk schaarsch, en daarom duur; na verloop van tijd zullen er veel meer schelpen zijn, men zal er gemakkelijker aan kunnen komen, en dan wordt hun subjectieve ruilwaarde ook geringer.

Een dergelijke waardedaling van de kigi zal - mits zij niet plotseling geschiedt - door den bergpapoea nauwelijks bemerkt worden.

De kapaoekoe is uiteraard nog niet gewend zich rekenschap te geven van de waardeschommelingen welke een prijsgoed kan ondergaan, laat staan dat hij iets afweet van de oorzaken en invloeden welke tot die waardeschommelingen leiden.

Hij zal een geleidelijke waardedaling van de kigi als een verschijnsel, als een gebeurtenis die nu eenmaal plaats vindt, aanvaarden, en hoogstens opmerken dat eenige seizoenen geleden (jaren kent hij niet) een bepaalde schat met minder kigi's kon worden samengesteld dan tegenwoordig, maar tevens zal hij ervaren, dat het tegenwoordig gemakkelijker is kigi's te verkrijgen dan voorheen.

Hij drijft geen handel met kigi's en ook niet in kigi's. Hij koopt geen veldproducten of varkens op tegen betaling in kigi's, om die goederen elders weer met winst te verkoopen.

De kapaoekoe handelt dus nog niet met een economisch doel. Als hij al ruilhandel pleegt, dan verricht hij alleen een transactie die hem een onmiddellijk en tastbaar voordeel oplevert: hij denkt niet in transacties waarin het tijdselement een rol speelt; hij denkt nauwelijks aan toekomstig voordeel, behalve misschien in gevallen waarin hij zich verheugt op het verkrijgen van een nieuwe vrouw, maar dat is dan ook geen economisch oogmerk, eerder een uiting van sociale, en vermoedelijk dikwijls nog meer van sexueele strekking.

Onder den invloed echter van de meer op productieve doeleinden gerichte handelingen en transacties welke door en voor onze bestuursvestingen in Centraal Nieuw Guinea worden verricht, en tevens door de min of meer economische nevenhandelingen van missie en zending, wordt de kapaoekoe steeds meer, en ondanks zichzelf, opgewekt tot deelname aan het productief gemeenschapsleven. Hij presteert diensten

tegen betaling: diensten waarvan hij tevoren niet droomde. Hij verzamelt materialen voor doeleinden welke buiten zijn bevattingvermogen liggen, zooals klei voor metselsteenen, kalksteen voor kalkbranderijen, riet voor dakbedekking, enzoovoorts en hij leert - aanvankelijk ook tegen betaling - zijn moerasdiepe modderpaden begaanbaar maken, waarbij het tot nog toe niet bij hem is opgekomen, dat arbeid welke aan de wegen besteed wordt loonend is, omdat daardoor het transport van materialen en voedingsmiddelen sneller en vlotter en met geringer offers kan geschieden.

Voor al deze werkzaamheden en ook voor het leveren van veldproducten en varkens ontvangt hij een (rijkelijke) betaling. Hij presteert wat, en krijgt daarvoor niet meer een contraprestatie in natura, zooals in zijn gesloten, landelijke samenleving, maar in "kapitaal", in een bezit, waarin potentieele reserve-mogelijkheden tot behoefte-bevrediging liggen opgesloten.

Dit "kapitaal" kan hij op zijn beurt weer productief maken - evenals wij dat deden - en wel, door op zijn beurt anderen voor hem aan het werk te zetten, en door het, als hij dat wil, te besteden tot aankoop van datgene wat hij noodig heeft voor zijn gewone levensonderhoud.

Deze benutting van het kigi-materiaal moet de kapoekoe nog leeren. Het komt wel voor, dat een bergpapoea een ander overhaalt iets voor hem te doen tegen betaling in kigi's, maar dat geschiedt nog maar sporadisch; het is uitzondering, niet gewoonte. En de kapoekoe voelt er nog niet voor.

Hoe vaker deze vorm van transacties optreedt, en hoe meer de kapoekoe gaat deelnemen aan het economisch ruilverkeer, zooveel te meer zal hij dus economisch werkzaam worden. Hij leert dan gebruikmaken van de productieve potentie die besloten ligt in het medium van een geldteeken, dat dienst kan doen als productie-goed, zoowel als waardemeter.

Tegelijkertijd ontstaat dan het begin van een wisselwerking tusschen geld en goederen; aanvankelijk alleen tusschen kigi's eenerzijds (verstreckt door de vreemdelingen) en goederen en diensten anderzijds (geleverd door de autochthonen), maar geleidelijk aan ook [tusschen kigi's eenerzijds, (verstreckt door de vreemdelingen) en goederen en diensten anderzijds (geleverd door de autochthonen), maar geleidelijk aan ook] tusschen kigi's welke de bergpapoea's zelf beschikbaar krijgen voor goederen en diensten, die door andere bergpapoea's kunnen worden geleverd en gepresteerd.

Nog een stap verder, en de bergpapoea gaat voor zijn meer overvloedige kigi's ook goederen trachten te koopen van de vreemdelingen: importgoederen die zijn begeerte opwekken en waaraan hij behoefte gaat krijgen, omdat hij het geld er voor heeft. Wat zijn productief bezit (het kigi-kapitaal) [*betreft*] kan hij zich nu de weelde gaat permitteeren van het koopen van consumptie-goederen.

In den eersten tijd (hoelang dat nog mogelijk zal zijn hangt uiteraard van de snelheid af, waarin zich het economisch ontwikkelingsproces zal afspelen; zal de vreemdeling nog bereid zijn, importgoederen af te staan tegen een betaling in kigi's, d.w.z. zoolang een kigi nog een equivalente prijs heeft welke overeenstemt met de guldenwaarde der importgoederen, en zoolang de vreemdeling nog behoefte heeft aan, en dus vraag doet ontstaan naar voortbrengselen en diensten uit de kapoekoe-

maatschappij, welke goederen en diensten met kigi's kunnen worden "gekocht".

Het komt er dan niet veel op aan, of het kigi-geld (dat dan werkelijk de betekenis van een gangbaar betaalmiddel zal hebben verkregen) in hoeveelheid en omloopsnelheid toeneemt, omdat aan den eenen kant de balans in evenwicht komt door een toenemend aanbod tegen betaling in kigi's van goederen en diensten van de zijde der bergpapoea's en aan den anderen kant door de wassende vraag van de zijde der ontwakende kapaoekoe naar importgoederen en het daarmee gepaard gaande (ja, vermoedelijk zelfs in verhouding veel sneller toenemende) "betalings" verkeer in kigi's, als ruilmiddel voor die importgoederen.

Er zal dan voortdurend een bepaalde - zich geleidelijk aanpassende en naar beide zijden werkende - evenwichtstoestand zijn tusschen goederen en kigigeld, totdat op een zeker moment het aantal kigi's zoo groot zal zijn, dat het voordeliger wordt het schelpengeld door gemunt metaal te vervangen.

Dat tijdstip zal ongeveer samenvallen; met - of eenigszins vroeger komen dan - het oogenblik waarop de quivalente prijs van een kigi het peil bereikt van de vervangingswaarde van zoo'n kauri-schelp.

Het behoeft geen nader betoog, dat het uiteindelijk doel moet zijn, het schelpengeld te vervangen door onze muntstukken, omdat de bergpapoea slechts dan zal kunnen worden ingeschakeld in het economisch verkeer, wanneer ook hij gebruik maakt van een op de "markt" gangbaar betaalmiddel.

Een kigi is nu eenmaal geen gangbaar betaalmiddel in het ruimer economisch verkeer en munt vervanging of "munt" zuivering" ligt dus op den weg welke voert naar de economische inschakeling van den bergpapoea.

De instrooming van kauri-schelpen behoeft dan ook geen desastreuse gevolgen te hebben voor de kapaoekoe samenleving, mits de hoeveelheid en de relatieve ruilhandel van de goederen (zoowel van plaatselijk bij geproduceerde als van geïmporteerde goederen) ongeveer gelijken tred houdt met de vermeerdering van kauri-schelpen.

Een depreciatie van het kigi-betaalmiddel (zoodra de schelpen deze functie werkelijk gaan vervullen) is niet tegen te gaan, mits de depreciatie geleidelijk zonder schokken geschiedt.

De samenleving der bergpapoea's zal zich werktuigelijk aanpassen aan de voor haar nieuwe economische verhoudingen, evenals de elementaire levensgemeenschap der kustpapoea's in de Mac Cluer-golf zich heeft aangepast aan de machinale aera, door de werkzaamheden der N.N.G.P.M. aldaar ingeluid.

In de Mac Cluer-golf geschiedde deze evolutie met schokken en stooten, maar de primitieve papoea's hebben zich het zeer snelle tempo toch weten eigen te maken, en, voorzoover zij zich daarvan eenig begrip konden vormen, ook weten bij te houden.

De Bergpapoea is niet onnoozeler dan zijn broeder aan de kust, het lijkt er op, dat hij meer listige koopmansgeest bezit, en op economisch gebied dus zeker beter beslagen ten ijs zal komen.

Men behoeft dan ook niet te vreezen voor een "ontwrichtende" uitwerking op het economisch leven der kapaoekoe, want een plotselinge toevloed van kigi's valt niet te verwachten, omdat het ontstaan van een evenwichtige tegenwaarde van goederen (en

diensten) tijd vergt.

Een plotseling uitstorten van een zeer groote hoeveelheid kigi's komt immers niet voor, en is niet te verwachten in normale omstandigheden, (als abnormale omstandigheid moet beschouwd worden het doen van aankopen op zeer groote schaal, zooals alleen ten tijde van wetenschappelijke expedities het geval kan zijn, waarbij dan kigi's worden uitgelooft en betaald voor objecten, welke in het algemeen niet bepaald als economische goederen, als gebruiks-voorwerpen en consumptie goederen, kunnen worden gekwalificeerd, zooals vlinders en andere insecten, schadelijke dieren, steenen, schedels enz. enz.)

Het instroomen van kauri-schelpen zal bovendien niet anders dan geleidelijk kunnen plaatsvinden - ook wanneer die instrooming volkomen ongecontroleerd en onbelemmerd geschiedt - omdat het aantal "vreemde" kigi-importeurs verhoudingsgewijs uiterst gering is, vergeleken bij de tienduizenden kigi-bezittende en begeerende bergpapoea's.

Neemt het aantal "vreemden" toe, dan neemt ook de vraag naar goederen en diensten (door kapaoekoe's te leveren) toe, en daarmee samenhangend de vraag naar kigi's, zoodat de economische evenwichtstoestand niet door schokkende verandering kan worden verstoord.

Vraag en aanbod moeten steeds in twee richtingen weer tot een evenwicht leiden, en doordat de bergpapoea genoodzaakt wordt werkelijk productief deel te nemen aan het (ruil) verkeer, is het een eisch en zelfs een voorwaarde, dat zoowel de vreemde vrager naar goederen en diensten als de inheemsche leverancier daarvan, de beschikking krijgen over meer betaalmiddelen, in casu kigi's, opdat met die kigi's zoo mogelijk ook importgoederen kunnen worden betaald.

Er zullen dus kigi's moeten worden ingevoerd, want er dienen meer kigi's in omloop te komen ter voorkoming van een sterke stijging der kigi-waarde in geval wel de goederen hoeveelheid er toeneemt, maar de in omloop zijnde kauri-schelpen niet in aantal vermeerderen.

Hoe meer kigi's er echter in omloop komen, hoe langer uiteindelijk de subjectieve waarde van die kigi's ten opzichte van ons gemunt geld zal komen te liggen, totdat, zooals reeds werd uiteengezet, het Schelpen-geld plaats zal moeten maken voor ons doelmatiger geld.

Resumeerende mag dan ook gezegd worden, dat, zooals de toestand nu is, met het kleine aantal "vreemden", geen vrees gekoesterd behoeft te worden voor een overmatige instrooming van schelpen-geld, vooral ook waar de kigi's nog niet de functie vervullen van een volwaardig betaalmiddel.

Zoodra de kauri-schelp als normaal betaalmiddel gaan functionneeren, moet haar waarde dalen, omdat een vergelijking met ons gemunt geld niet valt te voorkomen, zoodat tenslotte de kauri-schelp het veld zal moeten ruimen voor centen, dubbeltjes, kwartjes en guldens.

De kapaoekoe-maatschappij zal daarvan geen aanwijsbare nadeelen ondervinden: een "ontwrichting van het economisch apparaat" dezer primitieve samenleving is iets dat zich niet kan voordoen, omdat er van economische verhoudingen, in den gebruike-

lijken zin, in kapaoekoe-land ten eenemale nog geen sprake is.

Conclusie: Een vrije en onbelemmerde invoer van kauri-schelpen in Centraal Nieuw Guinea is mogelijk, zonder ernstige beïnvloeding in ongunstigen zin van het economisch evenwicht in de kapaoekoe samenleving, en wel speciaal vanwege het feit, dat een overmatige toevloed van kauri-schelpen niet verwacht behoeft te worden, zoolang de vestiging van ons gezag in dit gebied plaats vindt op de huidige wijze, met een relatief zeer gering aantal vertegenwoordigers onzer Westersch georiënteerde maatschappij.

Ten overvloede moge verwezen worden naar mijn nota: "Politieke Economie ten aanzien van het schelpengeld in Nederlandsch Centraal Nieuw Guinea.

III Voortbrengselen

a Uit het dierenrijk

b Uit het plantenrijk

Zie Nieuw Guinea"

IV Transportmiddelen

a Te land

b Te water

c In de lucht

Zie "Nieuw Guinea" en de memorie van Dr. Cator.

Als gevolg van den oorlogstoestand zijn de voorbereidingen voor de wekelijksche luchtverbinding welke de K.N.I.L.M. medio 1940 zou instellen tusschen Makassar - Ambon, Fak-Fak, Babo en Manokwari, vice versa, stopgezet. Verondersteld mag worden, dat dit slechts uitstel en geen afstel beteekent.

Tijdens de besprekingen welke onder meer te Fak-Fak werden gehouden met heeren vertegenwoordigers van de K.N.I.L.M. en van het Bureau Burgerluchtvaart, bleek dat het onder meer in den opzet lag, Fak-Fak zoowel op den heenweg - b.v. op Woensdag - als op den terugweg - b.v. op den daarop volgende Vrijdag - aan te doen. Voorts zou het toestel te Babo op den heenweg overnachten en den volgende morgen naar Manokwari en weer terug naar Babo vliegen, en, naar ik mij meen te herinneren, daar opnieuw overnacht blijven, om den volgende morgen via Fak-Fak naar Ambon terug te keeren.

Het scheen evenwel, dat men een open oor had voor suggesties betreffende wijziging van dit vliegplan, mits de K.N.I.L.M. daardoor financieel niet zou achteruitgaan.

Zoo werd het in beginsel niet onmogelijk geoordeeld, dat het vliegtuig inplaats van elke week, eens in de veertien dagen naar Manokwari zou vliegen; de andere week zou het zich dan naar de Wisselmeren kunnen begeven. Uiteraard zou er bij toeristen veel meer belangstelling voor de Wisselmeren bestaan dan voor Manokwari, Babo of Fak-Fak, zoodat deze wijziging in het vliegplan zeker niet onvoordeelig voor de K.N.I.L.M. zou zijn.

Een modulatie hierop was, dat het toestel op den terugweg van de Wisselmeren toch via Manokwari zou kunnen vliegen.

Een andere suggestie hield in, dat de K.N.I.L.M. afwisselend via Fak-Fak en Sorong zou vliegen - dit laatste met het oog op het eventueel voegen van de onderafdeeling Sorong bij West Nieuw Guinea, ingeval het gebied der Wisselmeren bij Noord Nieuw Guinea mocht worden getrokken.

V Bestuur

a Algemeene inrichting

b Belastingen

c Rechtswezen

Zie memorie Cator

VI Politieke toestand

a Inwendige toestand

b Verhouding tot omliggende rijken

Van een eigenlijken politieken toestand, in den zin waarin tegenwoordig het woord "politiek" wordt opgevat, kan voor Nieuw Guinea niet gesproken worden.

Waar ons gezag werkelijk gevestigd werd door pacificatie en penetratie, daar is de bevolking meegaand en zonder moeite te besturen.

Waar wij nog niet gekomen zijn tot geheel geregelde en ordelijke toestanden (zooals in sommige deelen van den Vogelkop, in Zuid Mimika, in het zoogenaamde Rivierengebied en in Centraal Nieuw Guinea, onder de Kapoekoes) daar kan men niet spreken van "politieke" toestanden, doch wel van ongepacificeerde gebieden.

Wanneer bestuur en politie hier en daar nog tegenstand ondervinden van de primitieve, nog wilde bevolking, en zelfs gewapend verzet ontmoeten, dat beteekent

dat natuurlijk niet dat een deel der bevolking zich keert tegen het wettig gezag.

Die bevolking moet nog worden gebracht onder ons wettig gezag, en hoe dat moet gebeuren kan niet in regelingen worden vastgesteld: de praktijk dient te leeren op welke wijze de pacificatie moet geschieden op dat zij het grootst mogelijk resultaat bereikt.

Het beste middel wordt nog steeds gevonden in het voortdurend tourneeren en patrouilleeren door bestuur en politie, en het onophoudelijk trachten in contact te blijven met de bevolking welke "getemd" moet worden.

Het is dus een vereischte dat er bestuursambtenaren (Europeesche en Inlandsche) zijn, en voldoende politie om te kunnen tourneeren en patrouilleeren.

De huidige omstandigheden laten niet toe dat aan de pacificatie en penetratie der nog "wilde" gebieden van Nieuw Guinea extra aandacht gewijd wordt, doch verwacht mag worden dat een gunstige wijziging in den internationalen toestand haar terugslag op den plaatselijken arbeid in Nieuw Guinea niet zal missen.

VII Verhouding tot het Nederlandsch Indisch Gouvernement

De afdeeling West Nieuw Guinea behoort tezamen met de afdeeling Noord Nieuw Guinea) tot het landschap Tidore; dat is de gangbare opvatting, en zoo is het ook in de praktijk.

Omstreeks de eeuw-wisseling had de Sultan van Tidore tegen schadeloosstelling afstand gedaan aan het Gouvernement van Nederlandsch Indië van zijn aanspraken of rechten op Zuid Nieuw Guinea, te weten het gebied gelegen tusschen de grens met Australisch Nieuw Guinea (Papoua) d.i. de monding van de Bensbachrivier, en Kaap Steenboom, en de daartoe behorende eilanden.

De 3den Juni 1909 teekende de Sultan van Tidore een korte verklaring van vier artikelen, waarvan de eerste drie gelijkloidend zijn aan die van het uniform model, zooals dat is afgedrukt in Bijblad 6801, terwijl het vierde artikel luidt, dat het Gouvernement gerechtigd is eenzijdig het landschap op te heffen en tot direct bestuurd gebied te brengen.

Dit vierde artikel maakt wel den indruk van een bedreiging van het Zelfbestuur, doch heeft deze strekking in geen geval, omdat daartegenover onder meer staat de verklaring van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur in de eerste gewone zitting van den Volksraad in 1918 (Handelingen 1918 blz. 75), waarin dit Departementshoofd met verwijzing naar de Regeeringsuitspraak in de troonrede van 1909, betoonde dat de Regeering als beginsel heeft aangenomen de Inlandsche landschappen zooveel mogelijk in stand te houden; inlijving bij het rechtstreeks bestuurd gebied geschiedt niet anders dan op verzoek van de betrokken hoofden en bevolking, dan wel wanneer het in het belang van de bevolking onvermijdelijk blijkt, zooals bij gebleken insolventie of bij onmacht der betrokken hoofden om zelf het bewind te voeren.

Nu valt het op, dat Noord en West Nieuw Guinea niet daadwerkelijk door den Zelfbestuurder van Tidore worden bestuurd, en dat bij het ontbreken van een wezen-

lijk zelfbestuur en van vertegenwoordigers daarvan op Nieuw Guinea, gedacht kan worden aan een zóó klaarblijkelijke fictie, dat er sprake van zou kunnen zijn van "onmacht der betrokken hoofden om zelf het bewind te voeren" (zie hierboven: slotzin), met het gevolg, dat Noord en West Nieuw Guinea, evenals Zuid Nieuw Guinea, wellicht beter getrokken konden worden bij het direct bestuurd gebied.

Het ontbreken van een zelfbestuurder in zelfbesturend gebied zou immers in strijd geacht kunnen worden met den staatsrechtelijken opzet van het instituut van zelfbestuur, hoe jammer men dat ook mocht vinden, want dit instituut dankt immers aan artikel 21 van de Inlandsche Staatsregeling een bewindsvorm en een zoo omvangrijke taak, dat het bij uitstek geschikt is om daarop de geheele overheidszorg, voor zoover die niet centraal behartigd moet worden, over te dragen.

Het komt mij echter voor, dat hierop een afdoend antwoord gegeven kan worden, een antwoord dat gebaseerd is op argumenten zoowel van historische als van juridische waarde.

Immers, bij het tot stand komen van het Regeerings Reglement in 1854, bleek de wetgever met "het gelaten recht van zelfbestuur" - vergelijk artikel 21 tweede lid der I.S. - te hebben bedoeld: het laten van de bevolking in het volkomen bezit van hare "politieke en huishoudelijke" rechten. Keuchenius wijst hierop nadrukkelijk in zijn "Wordingsgeschiedenis van artikel 27-2 R.R." II, blz. 494-542.

Het volgens artikel 21 - 21.1-S. vroeger 27 - 2 R.R., aan Inlandsche vorsten en volken gelaten recht van zelfbestuur moet dan ook beschouwd worden als de rechts-toestand waarin een landschap of een streek verkeert, wanneer het bezit van eigen politieke en huishoudelijke rechten aan de bevolking is gelaten. Het gaat dus niet alleen om het recht van Inlandsche vorsten tot het uitoefenen van zelfbestuur over hun onderhoorigen, maar meer speciaal om het aan Inlandsche volken gelaten recht op een eigen inheemsch regeerbepaalt met eigen hoofden.

Artikel 21-2 der Indische Staatsregeling ontkent dit ook niet: "De algemeene verordeningen zijn op die gedeelten van Nederlandsch Indië, alwaar het recht van zelfbestuur aan de Inlandsch vorsten en volken is gelaten, slechts in zoover toepasselijk, als met dat recht bestaanbaar is.

Een schijnbare juridische onregelmatigheid doet zich evenwel voor, wanneer een gedeelte van Nederlandsch Indië door het Gouvernement tot zelfbesturend gebied wordt verklaard (zooals ten aanzien van Noord- en West Nieuw Guinea is geschied) wanneer bij deze inrichting van zoodanig gebied krachtens artikel 34 der Indische Staatsregeling (vroeger artikel 44 R.R. "De Gouverneur Generaal sluit verdragen met Indische vorsten en volken"), de andere partij waarmede de politieke overeenkomst moet worden gesloten, voor het betrokken gebied blijkbaar eerst ontstaat, nadat het contract door den aangewezen zelfbestuurder (in dit geval de Sultan van Tidore) is geteekend.

Aangezien echter de investituur-theorie van Van Heutsz en Snouck Hurgonje een integreerend deel uitmaakt van het stelsel der Korte Verklaring - de unilaterale "overeenkomst" (welke ook door den Sultan van Tidore werd geteekend) - en de acte van verband feitelijk pas de erkenning van den zelfbestuurder inhoudt (voor Tidore

gegeven bij Gouvernementsbesluit van 16 September 1909 No-20), moet de gevolgde procedure ook juridisch geacht worden overeen te stemmen met ons staatsrecht.

Een ander kwestie doet zich voor ten aanzien van het weer terugbrengen van direct-bestuurd gebied in Nieuw Guinea tot indirect-bestuur gebied, namelijk het zoogenaamde Rivierengebied, gelegen tusschen Kaap Steenboom en de Eilandenrivier.

Deze streek behoorde in 1935 ook in feite nog niet tot het landschap Tidore, en viel evenmin onder de toen bestaande gecombineerde afdeeling Noord- en West Nieuw Guinea.

In 1936, bij de instelling van de afdeeling West- en Zuid Nieuw Guinea (Staatsblad 1936 No- 566) werd het Rivierengebied echter eensklaps getrokken bij de nieuw gecreëerde onderafdeeling Mimika: "bestaande uit het gedeelte van Nieuw Guinea van Vlakke Hoek tot beoosten de Eilanden-rivier en omliggende eilanden".

Eind 1937 werd de afdeeling West Nieuw Guinea losgemaakt van Zuid Nieuw Guinea, hoewel de Regeerings Almanak van 1938, de gecombineerde afdeeling West- en Zuid Nieuw Guinea nog noemt, terwijl in dit boekwerk voorts onder de omschrijving van het gebied van het landschap Tidore onder meer staat: "Nederlandsch Nieuw Guinea met uitzondering van het gedeelte gelegen tusschen de monding der Bensbach-rivier en Kaap Steenboom met daartoe behorende eilanden".

In de Regeeringsalmanak van 1939 leest men het zelfs, terwijl onder: Afdeeling West Nieuw Guinea en "Afdeelingskas" van West Nieuw Guinea gesteld is: "zelfbestuursgebied in West Nieuw Guinea - behoort tot het Landschap Tidore - voor zoover gelegen in de onderafdeelingen Fakfak, Inanwatan en Mimika", (de onderafdeeling Midden Vogelkop, op 1 Juni 1940 opgeheven, was hier in 1939 al weggelaten!).

Vergelijking van de omschrijving in deze Regeeringsalmanak van 1939 van het landschapsgebied behorende tot Tidore en bestaande uit de afdeeling Noord Nieuw Guinea, met de hiervan geciteerde omschrijving van het zelfbestuursgebied gelegen in West Nieuw Guinea, toont duidelijk aan, dat het Rivierengebied (van Kaap Steenboom tot en met de Eilandenrivier) niet als zelfbestuursgebied moet worden beschouwd, en dat het dus nog steeds tot het direct bestuursgebied behoort en als zoodanig dient te worden behandeld.

In de praktijk gebeurt dat evenwel niet: de landschapskas van West Nieuw Guinea verzorgt alle uitgaven betreffende het Rivierengebied (ontvangsten zijn er nog niet), en de landschapsrechtspraak wordt in dit gebied toegepast.

De jure moge het Rivierengebied nog tot het Gouvernementsblad behooren, en hier moeten dus alle algemeene verordeningen zonder meer toepasselijk zijn: de facto is het echter zelfbestuursgebied, behorende tot het landschap Tidore.

Praktisch valt hier niets tegen en alles vóór te zeggen: een Gouvernementsbesluit zou evenwel de zaak ook juridisch in het reine kunnen brengen, door aan dit gewezen zelfbestuursgebied (de Sultan van Tidore verkocht vroeger zijn rechten daarop aan het Gouvernement) den zelfbestuursstatus te hergeven.

Incidenteel zou zulks tevens en tegelijkertijd kunnen geschieden voor geheel Zuid Nieuw Guinea, waardoor aan het desideratum van Edeleer¹ Dr. Visman en Gouverneur Dr. B.J. Haga, om dit gebied weer onder de werking van artikel 21-2 der Indische Staatsregeling te brengen, zou worden tegemoetgekomen. De instelling van den status van Gouvernementslandschap voor Zuid Nieuw Guinea is dan evenmin noodig als voor West Nieuw Guinea.

Nederlandsch Nieuw Guinea kan staatsrechtelijk in het bezit komen en blijven van het recht van zelfbestuur: men late het aan de volken van dit gebied, en late deze volken onder eigen hoofden.

Wat niet zeggen wil, dat de bestuursassistenten reeds gemist kunnen worden. Misschien zou het dan wellicht ook aanbeveling verdienen, de fictie van het zelfbestuursgezag aan het Sultanaat Tidore op te heffen, en tot instelling van een apart zelfbesturend landschap "Nieuw Guinea" over te gaan.

Haast is daar echter niet bij.

Fak-Fak, 1 Juli 1940.

De aftredend Assistent-Resident van West Nieuw Guinea,

w.g. Dr J.C.C. Haar.-

Voor eensluitend afschrift,

¹ Conform transcript version; original text probably: Edele Heer.

4. MAURENBRECHER, L.L.A., MEMORIE VAN OVERGAVE OVER DE AFDELING WEST NIEUW-GUINEA, 1953.¹ [MMK 450]

I Aardrijkskundige beschrijving

a Begrenzing van de afdeling

Bij besluit van de Gouverneur van Nieuw Guinea van 10 Mei 1952 no. 86 (Gouvernementsblad No. 25) werd het grondgebied van Nieuw Guinea ingedeeld in een viertal als Afdeling aan te duiden bestuursressorten, waarvan de afdeling West Nieuw Guinea, met hoofdplaats Sorong, zou omvatten het gebied ten Westen van de Afdelingen Noord-, Zuid- en Centraal Nieuw Guinea, alsmede de eilandengroep der zogenaamde Radja Ampat, het eiland Noemfoer en de bijbehorende eilanden voor de kusten.

Bij Gouvernementsbesluit van 28 October 1953 no. 176 werd de Afdeling Geelvinkbaai ingesteld, waarbij het eiland Noemfoer bij deze Afdeling is ingedeeld.

De grenzen van de Afdeling West Nieuw Guinea kunnen naar de toestand op 1 November 1953 derhalve als volgt worden omschreven:

- Noord: Een denkbeeldige lijn, omvattend het zeegebied van de Sajangeilanden, Budd eiland, Ajau eilanden en Asiaeilanden en Noordkust van de Vogelkop.
- Oost: Een denkbeeldige lijn, getrokken van een punt gelegen tussen de Westkust van de Geelvinkbaai bij Manokwari en het eiland Noemfoer naar de Zuidkust van de Geelvinkbaai bij de berg Riwoi (Olifantsberg) omvattende het zeegebied van de eilanden Roemberpon, Mios Waar, de Aoeri groep, Roon-, Haarlem-, en Mooreilanden; vervolgens langs de nader te bepalen grenzen van de afdeelingen Noord- Centraal- en Zuid Nieuw Guinea omvattend de stroomgebieden der in de Geelvinkbaai uitmondende rivieren en de in de Arafoeroe zee uitmondende Omba-rivier, naar Kaap Namaripie.
- Zuid: De Arafoeroezee en de Ceramzee met inbegrip van de voor de kust liggende eilanden P. Adi, P. Pandjang en P. Pesany en de Misool groep.
- West: Een denkbeeldige lijn, omvattende het zeegebied van het eiland Groot Kanari, de Boo eilanden, Jef Doif, Gak, Balabalak, Kawe, Wajah en Sajang.

Bij het eerder genoemd Gouvernements besluit van 10 Mei 1952 no 86 is de Afdeling West Nieuw Guinea ingedeeld in de onderafdelingen:

1. Sorong met hoofdstad Sorong.
2. Makbon met voorlopige hoofdplaats Makbon.
3. Radja Ampat met voorlopige hoofdplaats [...]
4. Manokwari, met hoofdplaats Manokwari.
5. Ransiki, met hoofdplaats Ransiki.
6. Wandamen, met hoofdplaats Wasior.
7. Ajamaroe, met hoofdplaats Ajamaroe.
8. Bintoeni, met hoofdplaats Steenkool.

¹ Text cover 'original' manuscript: Memorie van Overgave over de Afdeling West Nieuw Guinea December 1950 - December 1953 / De Resident van West Nieuw Guinea, [signature] L.L.A. Maurenbrecher

9. Fakfak, met hoofdplaats Fakfak.

Tevens werd bepaald, dat de Onderafdelingschef van Makbon en de Radja Ampat voorlopig Sorong als standplaats zouden hebben, zulks in afwachting van de inrichting der aangewezen hoofdplaatsen als zodanig.

Tot een indeling in districten en de aanwijzing der grenzen daarvan, welke behoort tot de bevoegdheid van de Directeur van Binnenlandse Zaken, is het nog niet gekomen.

Terzake zijn voorstellen ingediend bij dezerzijds schrijven ddo. 22 October 1953 No. I/1/G.B/6231, waarbij tevens een herziening der bestuursindeling in beschouwing is genomen.

Voor de districtsindeling geld[er] nog het besluit van de Algemeen Regerings-commissaris voor Borneo en de Grote Oost, tevens wd. Directeur van Binnenlands Bestuur van 19 November 1947 No. B.Z/6/1/48, Bijblad No. 15143.

Wegens het bestaande tekort aan inheemse bestuursambtenaren moeten echter verscheidene districten samengevoegd worden, hetgeen uit het ondervolgend overzicht moge blijken:

Volgens Bbid 15143.	Toestand op 1 November 1953.
I. oa. Manokwari.	I. oa. Manokwari
1. Manokwari)	1. Manokwari.
2. Sidei.)	
3. Hattam)	2. Amberbaken.
4. Wasirawi.)	
5. Amberbaken	
6. Kebarvlakte	
	II. oa. Ransiki.
7. Waren	1. Ransiki.
8. Anggimeren	2. Anggimeren.
	III. oa. Wandamen.
9. Miei	1. Wasior.
10. Nabire.	2. Napan Weinami.
11. Napan.	
II. oa. Sorong.	IV. oa. Sorong.
1. Sorong	1. Sorong

2. Sausapor	V. oa. Makbon.
3. Moraid	1. Sausapor.
4. Loewelala.	2. Moraid.
	3. Makbon.
5. Klamono	4. Beraur.
	VI. oa. Radja Ampat.
6. Salawati	1. Salawati.
7. Seget.	2. Seget.
8. Misool	3. Misool
9. Noord Waigeo	4. Noord Waigeo.
10. Zuid Waigeo	5. Zuid Waigeo.
III. oa. Inanawatan	VII. oa. Ajamaroe.
1. Inanwatan.	1. Inanwatan
2. Kampong Baroe.	2. Konda.
3. Teminaboean	3. Ajamaroe.
4. Ajamaroe	4. Aitinjoe
5. Aitinjoe	5. Aifat.
	VIII. oa. Bintoeni.
6. Arandai	1. Arandai.
7. Steenkool	2. Steenkool
8. Wasian	
IV. oa. Fakfak.	3. Babo.
1. Babo.	IX. oa. Fakfak.
	1. Fakfak.
2. Fakfak)	2. Kokas
3. Rijklof van Goens-)	3. Kaimana
baai.)	4. Argoenibaaï.
4. Kokas	5. Etnabaai
5. Kaimana	
6. Argoenibaaï.	
7. Etnabaai	

voor een duidelijker overzicht moge worden verwezen naar de bijgaande schetskaart¹ - 1 000 000, waarin de grenzen zijn aangegeven zoals die gedacht zijn bij de nieuwe stuursindeling.

¹ The map concerned is not included: see introduction.

b Algemene gesteldheid van de bodem

Een terreingeoloog van de N.N.G.P.M trof kort geleden in het hart van de Vogelkop, aan de bovenloop van de Aifatrivier zeer oude aardlagen aan, welke gerekend worden tot het siluur. Volgens het Hoofd van de Mijnbouwkundige dienst de heer Molengraaff zal deze vondst een nieuw licht werpen op de geologische geschiedenis van het eiland.

De oude afzettingen in de Vogelkop kenmerken zich door een aantal over het algemeen sterk verweerde, doch wegens de dicht[e] tropische plantengroei betrekkelijk weinig geërodeerde steile bergruggen in algemeen Oost- Westelijke richting, ingesneden door de rivierdalen van de Mega, War Samson en de bovenloop van de Kladi-Aoek en de Aifatrivier.

De Noord-Westkust wordt afgesloten door een uit conglomeraten opgebouwd randgebergte dat op twee plaatsen doorbroken wordt door de War Samson en Megarivier.

Tamraugebergte

Het midden noorden wordt ingenomen door het tot hoogten van 2800 M oprijzende Tamraugebergte, dat van oud vulkanische oorsprong is. De Zuidelijke hellingen sluiten de Kebarvlakte af, die via de Aifatrivier in Zuidelijke richting afwatert op de Mac Cluergolf.

Kebarvlakte

De Kebarhoogvlakte ligt gemiddeld 500 M boven zeeniveau en bevat een aantal geheel horizontaal liggende, met gras begroeide plateau's die een harde, zeer doorlatende zandige bodem hebben en met weinig moeite geschikt gemaakt kunnen worden voor vliegvelden.

(Bij de Kp. Andj'ai ligt een airstrip, die vóór de oorlog gebruikt is voor Glenn Martin bommenwerpers van de L.A.).

De omgeving der plateau's gaat door voor zeer vruchtbaar, doch zulks is nog niet door bodemkundige onderzoeken bevestigd.

Arfakgebergte

Het afzettingsgesteente wordt in het Oosten doorbroken door het vulkanische Arfakgebergte met een hoogste top van 2870 M. Aanzienlijke delen van dit gebergte zijn opgebouwd uit contactgesteenten welke de belangstelling hebben van de mijnbouwkundige dienst. Speciaal de pegmatieten vormen een aanwijzing voor de mogelijkheid van het voorkomen van radioactieve elementen.

Anggimeren

Het Arfakgebergte vormde twee meertjes. Op circa 1100 M boven zeeniveau, het Anggi Giji dat via de Prafi-rivier afwatert op de Pacific en het Anggi Gita, dat via de Ransikirivier afvloeit op de Geelvinkbaai.

Ajamaroe

Het Centrale gebergte van de Vogelkop loopt geleidelijk af naar het Zuiden en wordt afgesloten door een uitgebreid en zeer grillig gevormd krijtgebergte van jong tertiare oorsprong dat met zijn dolienen, grotten en onderaardse rivieren alle kenmerken heeft van een karstlandschap. Dit gebergte sluit het Ajamaroedal af met zijn drie onderling

verbonden meren, die afwateren op de Kaisrivier naar de Ceram zee.

De Ajamaroevlakte ligt gemiddeld 200 M boven zeeniveau en is opgebouwd uit weinig vruchtbare, rode- en gele, ondiepe lateristische afzettingen op een sterk verweerde krijtbodem.

Zuidelijke Vogelkopvlakte

De voet van het karstgebergte komt bij Teminaboean aan de goed bevaarbare Kai-boe[s]-rivier het dichtst bij zee en gaat Oostelijk van dit punt over in de uitgestrekte, door vele rivieren doorslingerde moeras-vlakte van Inanwatan, Arandai en Steenkool. De olieexploratie van de N.N.G.P.M. richt zijn belangstelling onder meer op de in deze vlakte ondergedoken kalksteenformaties en de Zuidelijke voet der oudere afzettingsgebieden. Wegens de sterk gebroken structuur spreekt men van riformaties.

Behalve Zuidelijk van Ajamaroe treft men karstformaties aan op de eilanden Misool en Waigeo.

Beraur, Karabra, Seget

De vlakte van Beraur - Karabra - Seget werd door de voor K.P.M.-schepen bevaarbare Straat Sele gescheiden van de vlakte van Salawati.

Zij wordt gevormd door weinig doorlatende lateritische afzettingen, die over het algemeen moerassig en zwaar bebost zijn en doorsneden worden door lage heuvelruggen. Aan de Noordrand van dit gebied liggen de oliebronnen van Klamono en is de NNGPM nog aan het boren bij Klamemoek en Klamegoen.

Salawati, Batanta

De Noordzijde van het eiland Salawati en het eiland Batanta worden gevormd door gebergten van vulkanische oorsprong, gescheiden door de in doorsnede U-vormige Straat Sagewin. Dit gebergte heeft toppen van 900 tot 1000 M hoogte.

Waigeo

Het eiland Waigeo wordt gevormd door een zeer grillig, sterk versneden bergland met toppen tussen de 600 en 700 M. Het wordt door de Majalibitbaai met zijn nauwe, voor grotere schepen alleen bij wisselend getij bevaarbare Zuidelijke doorgang en een lage waterscheiding aan de Noordzijde in twee vrijwel gelijke helften verdeeld, waarvan het Oostelijk deel uit mijnbouwkundig oogpunt van belang is.

Kawe, Sajang

De Westelijk van Waigeo gelegen eilanden Kawe, Balabalak, Wajang en Gak zijn bergachtig. P. Sajang is daarentegen vlak hoewel het geen koraaleiland is.

Kofiau

Het eiland Kofiau heeft een laag, uitgedoofd vulkaantje, dat omringd is door een krijt-afzetting. Er is een zoetwatermeertje.

Het koraaleiland Kalop wordt van Kofiau gescheiden door een zeestraat die een uitstekend beschutte ankerplaats biedt voor kleinere schepen.

Atollen

De Booeilanden, Ajau en Azia zijn gevormd als atollen.

Misool

Het eiland Misool heeft een zeer grillig versneden berggebied in het Zuiden tot toppen van omstreeks 1000 M, dat zich voorzet in de rotsachtige eilanden voor de kust

bij Fafanlap tot aan de Valsche Pisangeilanden.

De Noordzijde heeft een vlakke gedeelte bij de kp. Lenmalas.

Het Westelijke eiland Groot Kanari en de in verschillende groepen bijeen liggende eilandjes tussen Misool en Salawati zijn vlakke koraaleilanden.

Onin

Het Oninschiereiland wordt gevormd door een grillig krijtgebergte met toppen van 1000 tot 1500 M, de Oostwaarts in de over het algemeen moerassige vlakte van Boeroewai - Babo. verzinkt.

Argoenibaaï

Deze vlakte wordt in het Oosten afgesloten door de bijna dichtgeslibde en slechts voor kleine coasters bevaarbare, vol riffen liggende Argoenibaaï.

Deze baai vormt de grens van een tectonisch breukgebied, dat zich Noordwaarts via het Oostelijk deel van de Bintoenibaaï voortzet in het dal van de Jakatirivier.

De Oostelijke oever van de Argoenibaaï wordt afgesloten door een steil oprijzende krijtrand tot een hoogte van 1250 M, die zich Noordwaarts voortzet tot in de hals van de Vogelkop en naar het Zuid- Oosten overgaat in een steil uit zee oprijzend krijtgebergte met toppen van 1000 tot 1370 M in het baaiengebied.

Baaiengebied

Oostelijk van Kaimana. (Betsjarabaaï,) Tritonbaai, Kaimerahbaai, Etna[a]baai).

Dit gebergte sluit enige meren in, zoals het Kamaka- en Mboeta meer, die ondergronds afwateren. Het vertoont een breuk in Noord- Zuid richting, welke wordt ingenomen door de Zuidwaarts naar de Tritonbaai afvloeiende Lengoeroerivier en de Noordwaarts voerddende Wonggaima, een zijrivier van de Wosirivier en zich voortzet in de baai van Wandamen. Het gebergte zet zich via een laag gedeelte bij het Jamoermeer voort in het centrale bergland. Oostelijk van de Etnabaaï ligt de moerassige kustvlakte van de Ombarivier.

Noordkust

Aan de Noordkust van de Vogelkop liggen enkele smalle kustvlakten, die droog en redelijk vruchtbaar zijn, bij Mega, Sausapor, Saukorem, Moebrani en Sidei.

Westkust Geelvinkbaai

Aan de Westelijke kust van de Geelvinkbaai treft men vlakten aan bij Andai, Oransbari, Ransiki en Mimi, die over het algemeen droog zijn en goede landbouwgrond hebben, naast uitstekende gebieden voor veeweide. Zuidelijker zijn de kusten zeer rotsachtig.

Wandamen

Het Wandamenschiereiland wordt gevormd door een steil gebergte van 12 á 1300 M hoogte.

De Oostkust is ongenaakbaar en onbewoond, terwijl de kust aan de Wandamenbaai een tamelijk vruchtbare smalle vlakte heeft, waar 2/3 van de bevolking van het district is geconstateerd.

Zuidgeelvinkbaai

De Zuidkust van de Geelvinkbaai heeft een vrij ruime vlakte bij Nabire en Napan Weinami. Omtrent de kwaliteit van de grond is weinig bekend.

c Kusten

De kusten werden in het voorgaande hoofdstuk reeds terloops besproken. Voor details moge worden verwezen naar de overgavememories der onderafdelingshoofden. In het algemeen geldt, dat gedurende de Westmoeson, gemiddeld van December tot Mei de Noordkust voor kleinere motorschepen doorgaans moeilijk bevaarbaar is, terwijl bij de meeste kustkampongs het contact met de wal dan vanwege de hoge branding onmogelijk is. Uitzondering hierop maken de districtshoofdplaatsen Makbon, Sausapor. De rede van Saukorem is onveilig bij sterke Noord- Oosten winden.

In deze tijd is ook de Zuidkust van de Geelvinkbaai gewoonlijk moeilijk bereikbaar. In de Oostmoeson waait er doorgaans een stijve Zuidenwind, bekend onder de naam "Selatan", die een staartje van de Australische winter meebrengt en een welkome verkoeling van de atmosfeer teweeg- brengt, doch ook oorzaak is, dat de Zuidelijke kusten dan zeer moeilijk bevaarbaar worden voor motorboten en coasters. Het komt dan voor, dat kleinere schepen soms dagen bij Seget liggen te wachten op kalmer weer om straat Sele uit te komen. Het eiland Misool is dan moeilijk bereikbaar en de ronding van de Westelijke kaap van het Oninschiereiland, Kaap van den Bos in het Zuiden en de kapen van het baaiengebied van Kaimana levert dan dikwijls ernstige bezwaren.

In de Geelvinkbaai kunnen in deze tijd plotseling zware stormen optreden, veroorzaakt door valwinden van de bergen bekend onder de naam "wambrau". Soms wordt daarbij een windkracht -8- bereikt, welke kleine schepen en prauwen noopt tijdig een goed heenkomen te zoeken.

De Mac Cluergolf en Bintoenibaai zijn gewoonlijk het gehele jaar door rustig, doch hier tredt een zeer sterke getijstroom op. Het getijverschil in de Moesstoeririvier is soms meer dan 6 meter.

De Argoenibaai bij Kaimana, Etnabaai en de Majalibitbaai van Waigeo hebben alle een zeer nauwe ingang welke bovendien door riffen wordt belemmerd. In deze nauwe doorgangen treden zeer sterke getijstromingen op, zodat schepen bij voorkeur het tijdstip der getijwisseling kiezen voor de doorvaart, terwijl ook de prauwvaart zich geheel naar het getijverloop richt.

De drie genoemde baaien zijn bekend als goede vindplaatsen van paarlmoerschelpen, terwijl de zee voor de mondingen zeer visrijk is.

d Rivieren

De rivieren welke in de Geelvinkbaai uitmonden zijn slechts voor boomstamkano's bevaarbaar.

De rivieren aan de Westelijke Geelvinkbaaikust en de Noordkust van de Vogelkop komen met hun dejectiekegels tot vlak aan zee en zijn niet bevaarbaar. Uitzondering hierop maken de Koorrivier, die over enige kilometers bevaarbaar is voor prauwen en de WarSamson, die enige zandbanken voor de monding heeft en bij laag water daar een diepte van circa 1 M heeft en daarna 5 á 7 M diep is in een tussen hoog

oprijzende rotswanden ingesloten bedding welke over een lengte van omstreeks 2 Km bevaarbaar is voor motorboten, type Holland launch, tot aan de cataracten waar een zeer aanzienlijk debiet zich met donderend geweld door een nauwe kloof wringt.

Van de rivieren aan de Zuidkust van de Vogelkop kan het volgende worden vermeld.

Beraur - Klasafet: Door de N.N.G.P.M. geheel opgeschoond en bevaarbaar voor coasters type "Beatrix" tot aan Klamono.

Klarabra - Kladoek: Alleen bevaarbaar in het getijgebied.

Seremoek: Bevaarbaar voor motorschepen type "Beatrix" tot aan kp. Wanoerian.

Kaiboos: Voor coasters van 210 ton bevaarbaar tot aan Teminaboean.

Door het deltagebied van de hogergenoemde rivieren bestaat een doorvaart voor motorboten type Holland launch van Teminaboean naar Klamono.

Waromge: Voor motorboten type "Beatrix" bevaarbaar tot aan kp. Waromge.

Kais: Voor coasters van 210 ton bevaarbaar tot aan de Boswezenvestiging kp. Baroe en vervolgens voor Higgensboten tot aan [...] (12 uren), doch hier zijn nog veel ondergedoken boomstammen, die risico opleveren, reden waarom de vaart op dit riviergedeelte door de Dienst van Scheepvaart nog niet is vrijgegeven.

Sigaroi: Voor coasters van 210 ton bevaarbaar tot aan Inanwatan.

Kamoendan: Deze rivier heeft een door zand- en modderbanken versperde monding, zodat de toegang voor coasters alleen bij hoog water mogelijk is.

Voor motorboten type Holland launch en mogelijk ook voor het type patrouillevaartuig is de rivier bevaarbaar tot aan kp. Womba.

Sebjar: Voor motorboten type "Beatrix" bevaarbaar tot iets voorbij Arandai.

Temboeni - Wasian: Deze rivier wordt door de N.N.G.P.M. benut voor de aanvoer van [...] materialen benodigd voor de oliewinning in het Mogoi - Temboeni - Wasian area. Dit wordt met lichters aangevoerd tot aan het z.g. "Soedoe point", zijnde het verste punt waar de sleepboot "Soedoe" komen kan en van daar verder stroomopwaarts per platboomde vaartuigen met buitenboordmotor.

Steenkoolrivier: Tot aan Steenkool bevaarbaar voor K-boten van de K.P.M..

Moetoeri: Bevaarbaar in het getijgebied. In de zeer brede monding, wordt door de N.N.G.P.M. bij de z.g. "Moetoeri terminal een steiger gebouwd voor de afscheep van olie bestemd voor tankers tot 20.000 ton. Vele rivierarmen in het deltagebied tussen de Moetoeri en Steenkool zijn bevaarbaar voor motorboten type "Beatrix"; bij hoog water is Awasioi, het aanvoer punt van materialen bestemd voor het Moetoeri pijplijnproject, bereikbaar voor lichters en kleinere sleepboten.

Inseh: Bevaarbaar voor Higgensboten tot aan kp. Idore.

Naramana: Voor prauwen bevaarbaar tot aan kp. Fahgowenna.

Kaitero: Voor Higgensboten bevaarbaar tot aan kp. Wargonoesa.

Kasira: Voor K-boten van de K.P.M. bevaarbaar tot aan Babo en verder tot aan de grens van het getijgebied voor Higgensboten. Laden en lossen is in Babo alleen mogelijk bij hoog water aangezien er bij eb een uitgestrekte modderbank aan de oever droog valt. Aan de ingang van de Baborivier ligt een gezonken Japanse stomer, waarvan slechts de mast boven water uitsteekt.

Kasoeri - Aroba: Voor Higgensboten bevaarbaar tot aan kp. Aroba.

Ottaweri: Slechts bevaarbaar voor prauwen. Voor de kust liggen uitgestrekte modderbanken.

Bomberaj: Idem.

Kamrau: Vrij ver bevaarbaar voor kleine motorboten.

Lenggoeroe: Cascaden bij de monding, bovenstreams over grote afstand bevaarbaar voor prauwen.

Omba: Voor prauwen bevaarbaar tot aan het Janioermeer en benedenstreams waarschijnlijk ook voor kleine motorboten.

e *Wegen en paden*

Om de Zendingnederzetting te Saoka, welke met haar scholen en internaten gedurende de Westmoeson over zee vrijwel onbereikbaar is, uit haar isolement te verlossen, is een jeepweg geprojecteerd van Kaap Cauari naar Saoka, welke \pm 12 Km lang zal worden. De kosten werden geraamd op f 132.000., waarvan de eerste autorisatie ad f 16.000.- thans verwerkt is. Het tracè is opengekapt en over \pm 8 Km van stroken vrij gemaakt. Indien er tijdig een nieuwe autorisatie afkomt, zal het werk in begin 1954 kunnen worden voortgezet.

Sorong, is door een brede, onverharde, geoliede weg van 48 Km verbonden met het olieterrein Klamono. De weg is in onderhoud bij de N.N.G.P.M.. Er is vrij verkeer tot aan Km 12, waar een slagboom is geplaatst. Verdergaand verkeer is gebonden aan een schriftelijke vergunning van de N.N.G.P.M. welke alleen wordt gegeven wanneer het niet te veel heeft geregend en de toestand van de weg verkeer toelaat. De weg naar Klamono heeft enkele korte zijwegen naar boorterreinen en aan het eind een 8 Km lange jeeptrack naar Klamenoek.

De Beraerrivier is met een decanvillebaantje van circa 6 Km verbonden met het boorterrein Klamegoen.

Kasim olie in straat Sele is met een jeeptrack van circa 20 Km verbonden met de achterliggende boorterreinen.

Steenkool is met een goede brede weg van 58 Km verbonden met Temboeni, met zijwegen naar de boorterreinen bij Mogoi en Wasian. Een weg met decanvillebaan van Steenkool naar het tankerpark op Moetoeri heuvel en verder naar Awasioi is in aanleg. Van Awasioi wordt een jukkenbrug op betonpalen aangelegd voor de 20 inch olieleiding naar Moetoeri terminal. Dit werk moet in Juni 1954 gereed zijn.

Het stadswegennet van Manokwari is verbonden met Pasirpoetih in het Oosten, de Amban kolonisatie aan de Noordkust en sedert kort met de Andairivier in het Westen. In de laatste weg, welke van belang is voor de aanvoer van zand en grint voor bouwdoeleinden zijn nog enkele tijdelijke bruggen en duikers.

Van Rapa[...]i loopt een jeepweg van 4 Km naar Ransiki.

Kaimana was door een Japanse jeeptrack verbonden met het Japanse vliegveld. Deze verbinding is echter vrijwel geheel dichtgegroeid en de houten bruggen en duikers zijn verdwenen. Wanneer het bewuste vliegveld als uitwijkhaven of t.b.v. het

locaal luchtverkeer hersteld zal worden, zal deze weg heropend moeten worden aangezien de verbinding over zee te grote bezwaren oplevert wegens riffen modderbanken en een brede strook vloedbos.

f Dorpen

Voor een beschrijving der diverse typen van dorpen kan gevoeglijk worden gerefereerd aan de memories van overgave van de Onderafdelingschefs.

Tot voor kort beschikte het afdelingskantoor nog niet over een volledige lijst der dorpen en hun zielental, terwijl t.a.v. enkele grensdorpen verschil van opvatting bestond omtrent het district waarbij zij dienen te worden gerekend.

Teneinde de bestaande onzekerheid daaromtrent weg te nemen, is bij dzz. reeds eerdergenoemd schrijven aan de Directeur van Binnenlandse zaken van 22 October 1953 no. I/1/G.B./6231 t.b.v. de vast te stellen nieuwe bestuursindeling een lijst van dorpen opgemaakt, onderverdeeld over de verschillende districten, welke als bijlage I hiernevens wordt overgelegd.

De opgave ware met de nodige reserve te aanvaarden. Het opgegeven zielental is bij benadering juist; de spelling der namen is door de districtshoofden zo goed mogelijk fonetisch weergegeven doch zal al naar gelang de kennis der inheemse talen vordert hier en daar wel wijziging behoeven.

Voor de "oe" klank is de Engelsche schrijfwijze "u" gevolgd.

g Plantengroei

Van de kust het binnenland ingaande treft men gewoonlijk achtereenvolgens de navolgende vegetatiegordels.

1. vloedbos:
 - a. rhizophoren
 - b. mangroven
 - c. nipah
2. moerasbos:
 - a. sago
 - b. niboeng en loofbomen
3. vlaktesbos:

hoog opgaande geboomte, met veel pomelia (matoa), artocarpus soorten en antocophalus, op de droge gedeelten in dichter bestanden bezet met itsia (ijzerhout) en pterocarpus spee (linggoa).
4. heuvelbos:

plaatselijk dichtere itsiabestanden speciaal op kalkrijke en lateritische gronden en agathis (damar), copal).
5. bergland:

plaatselijk dichter agathisbestanden.

6. boven de boomgrens:
 a. varen en struik wildernissen.

Op enkele plaatsen, zoals bij Makbon, op Oost Waigeo, het eiland Kawee, op het Wandamenschiereiland zijn opvallende open plekken in het geboomte welke begroeid zijn met varens en dun geboomte, hetgeen wijst op zeer onvruchtbare bodem en mogelijk voorkomen van erts.

Op Zuid Misool en aan de rotsige Noordkust van de Vogelkop tussen Mega en Sausapor komen eucalyptus variëteiten voor.

Massooi komt voor in de districten Konda, Kaimana, Argoenibaa en Etnabaa op de krijtrotsen.

Het ladanggebied van Ajamaroe regeneert gewoonlijk in een varen - en wolfskluw vegetatie met dun geboomte.

In het bergland Noordelijk aansluitend op het merengebied van Ajamaroe treft men een araucaria soort, welke onder de naam kajoe tjina zeer gezocht is als bouw- en timmerhout.

Op het Oninschiereiland noemt men een podocarpussoort kajoe Tjina. Deze naam is gegeven aan de houtsoort welke de Chinese timmerlieden prefereerden. De grasvlakten van de Kebar zijn reeds eerder genoemd.

h Klimaat en moesons

Meteorologische gegevens van Nieuw Guinea, opgemaakt door de N.N.G.P.M. zijn overgelegd bij de memorie van overgave van de Assistent-Resident C.K. Jonasse, Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Sorong van Juli 1953. Om duplicatie te voorkomen moge naar deze memorie worden verwezen.

De gemiddelde regenval per jaar bedraagt

voor Sorong	2762 Mm	(over 23 jaar)
Fakfak	3145 "	
Babo	2451 "	(over 23 jaar)
Manokwari	2497 "	

Sorong vertoont een hoge top in Juli (370 Mm) en een gemiddelde van \pm 175 Mm van October tot April.

Fakfak heeft de hoogste regenval in Mei (360 Mm) en een tweede top in October (305 Mm). De laagste gemiddelde regenval is van November tot Maart (225 tot 250Mm).

Babo geeft een geheel ander beeld, nl een hoge top in Februari (290 Mm) en een droge periode in Juli - Augustus (100 - 110 Mm).

Manokwari heeft een hoge top in Maart (340 Mm) en een relatief droge tijd van Juli tot October (120 - 150 Mm).

De hoogste gemiddelde regenval, meer dan 4000 Mm, wordt geregistreerd in het bergland van de Vogelkop, het Wandamen schiereiland en het Centraal bergland.

Langs de kusten is het gemiddelde 2500 Mm, met uitzondering van het Oninschier-eiland, waar het hoger dan 3000 Mm ligt.

De streek tussen Babo en Kaimana heeft een gemiddelde van minder dan 2500 Mm.

Bijlage II bevat een opgave van de plaatsen waar regenwaarnemingen worden gedaan.

Van December tot April heersen er winden uit Noordelijke richting, welk[e] Zuidelijk van het eiland naar het Zuid- Oosten ombuigen.

Van Mei tot November, dus gedurende 7 maanden van het jaar overheersen winden uit Zuid- Oostelijke richting, die enige koelte van de Australische winter meevoeren. In de Geelvinkbaai heeft men gedurende deze periode plotseling optredende stormen uit het Zuiden, bekend onder de naam Wambrau, die op zee gevaarlijk zijn voor kleinere vaartuigen en in de kustvlakte dikwijls aanzienlijke schade kunnen aanrichten.

II Bevolking

a Samenstelling

Bevolkingscijfers zijn opgenomen in bijlage III. Deze opgave is gebaseerd op de gegevens over het jaar 1952, deels bijgewerkt aan de hand van de nieuwe registratie welke in Juli 1953 werd opgedragen.

In de o.a. Fakfak is nog een speciale onderzoek gedaan naar de spreiding der Godsdiensten, het resultaat hiervan is belangwekkend genoeg om apart te worden vermeld. (Bijlage IV)

Voor details omtrent de stamindeling, talen en woonwijze kan gevoegelijk worden verwezen naar de overgavememorie der onderafdelingschefs.

Werving van de N.N.G.P.M.

Toen na de Souvereiniteitsoverdracht de aanwerving van Indonesische arbeidskrachten steeds moeilijker werd, zag de N.N.G.P.M. zich genoodzaakt een toenemend beroep te doen op het autochtoon arbeidspotentieel van Nieuw Guinea.

Practisch alle ongeschoolde Indonesische arbeiders keerden naar hun land terug, terwijl aan nieuwe werving aanzienlijke belemmeringen werden opgelegd, zodat deze praktisch onmogelijk werd gemaakt.

Ook de terugkeer van geschoolde Indonesische werkers, die een vast dienstverband met de oliemaatschappij hebben, werd door stroeve immigratiebepalingen en gebrek aan bereidwilligheid van de Indonesische Overheid, zeer bemoeilijkt.

Zo keerden er van de 420 Indonesische verlofgangers (arbeiders) in 1952 slechts 54 terug of 13%.

Gedurende het eerste semester van 1953 keerden er slechts 46 terug van de 227 verlofgangers of 20%.

Wegens de verhoogde activiteit op het gebied van de exploratie en de uitvoering van het omvangrijke pijplijnproject van de olievelden in Mogoi en Wasian naar Steenkool en de Moetoeririvier nam de behoefte aan werkvolk eerder toe dan af.

Er is gedacht aan werving van arbeidskrachten uit India, Chinezen uit Singapore of Hongkong en zelfs over Japanners, doch hieraan waren velerlei bezwaren ook van politieke aard verbonden.

Tenslotte verkreeg de N.N.G.P.M. in 1952 toestemming om een 40 tal Chinezen uit Singapore aan te werven. Dit is echter geen onverdeeld succes geweest. Een groot deel van deze werkers beviel het betrekkelijk primitieve leven in het pioniersstadium op de N.N.G.P.M. emplacements niet en keerde voortijdig terug.

De werving van autochthone arbeidskrachten voor Westerse bedrijven heeft uiteraard een verstrekende invloed op het bestel der bevolkingsgemeenschappen. Aan dit vraagstuk heeft de vm. Resident van Nieuw Guinea, J.P.K. van Eeckhoud een vergelijkende studie gewijd aan de hand van conclusies welke zijn getrokken uit een onderzoek naar het arbeidsprobleem in de Belgische Congo ("Rapport de la Commission pour l'étude des problèmes de la main - d'oeuvre au Congo Belge 1924 - '25"). Deze studie is vervat in zijn "Nota Arbeidsproblemen in Nieuw Guinea" van 10 October 1947.

Na ampel overleg is tenslotte bepaald dat bij de werving van arbeidskrachten niet meer dan gemiddeld 3% van het zielental aan de kampongsfeer zou mogen worden onttrokken. De arbeidsduur werd maximaal 1 jaar gesteld. De NNGPM werd verplicht met de arbeidskrachten een contract aan te gaan. Een ontwerp van dit contract is opgemaakt, doch het model is tot heden nog niet vastgesteld. De wervings- en arbeidsvoorwaarden zijn echter aan alle bestuursambtenaren bekend gesteld. Verlenging van de arbeidsovereenkomst is slechts bij uitzondering na gepleegd overleg met de betrokken bestuursambtenaren toegestaan, onder voorwaarde dat de arbeiders dan hun gezin zouden mogen laten overkomen.

Bij brief van de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie van 17 Juni 1952 No. BB/Soc.2/1286/Vertrouwelijk, werd de wens van Zijne Excellentie de Gouverneur kenbaar gemaakt, dat door de bestuursambtenaren in alle geledingen de meest volledige medewerking zou worden verleend om de werving van de NNGPM te doen slagen, op gronden van algemeen belang, welke in sommige gevallen dienen te prevaleren boven het lokaal belang. Hierbij werd het onder volgend wervingsschema voor de Afdeling West Nieuw Guinea aangegeven. Ter vergelijking is in een aparte kolom aangegeven de maximale werving welke dezerzijds toelaatbaar werd geacht.

Van het toelaatbare aantal van rond 1200 man zouden naar dezerzijdse schatting niet meer dan 1000 man op vrijwillige basis aan te werven zijn.

Districten	te werven in 1952	voorstel voor werving 1952	Zielental volgens opgave 1951
Makbon	50	50	5100
Sausapor	100	100	3910
Saukorem	60	60	2823
Ransiki	12	12	3448
Wasior	160	160	4146
Napan Weinami	40	40	2238
Kaimana	200	200	3877
Kokas	100	-	4062
Fakfak	50	35	3617
Babo	50	50	3264
Arandai	50	50	1713
Ajamaroe			3755
Aitinjoe	300	300	5252
Aifat			1383
Konda	140	140	5940
	-----	-----	
	1312	1197	

De dezerzijds ondernomen pogingen om via opgaven der districtshoofden te komen tot het bijhouden van een wervingsstatistiek zijn om verschillende redenen nog niet geslaagd, zodat geen betrouwbaar overzicht beschikbaar is van het aantal werkelijk aangeworven arbeidskrachten. Dit aantal blijft echter in totaal nog beneden de dezerzijds gemaakte raming van 1000 man. Daarentegen is een zeer groot deel van de plaatselijke bevolking vrijwillig bij de Maatschappij werkzaam, bij de exploratie-boringen, seismic- en geologische parties, terwijl veel lieden uit Inanwatan, Arandai en Babo op eigen gelegenheid, zonder daartoe aangeworven te zijn, derhalve zonder contractuele basis bij het oliebedrijf in Steenkool zijn of wel bij aannemers, die aan de NNGPM verbonden zijn.

Doordat er in de meeste districten nog maar een heel summiere vorm van bevolkingsregistratie bestaat - het oude beproefde systeem van kampong kaarten (petok djiwa) kon nog niet worden ingevoerd - ontgaan vele van deze mutaties aan de controle der bestuursambtenaren.

Bij dzz. schrijven van 17 Juli 1952 No.577/VII/Vertr. zijn aan de onderafdelingschefs enige richtlijnen gegeven t.a.v. de werving van arbeidskrachten voor de NNGPM.

b Godsdienst

Protestantse Zending

De Zending van de Nederlandse Hervormde Kerk bewerkt het gebied van de Geelvinkbaai, de Vogelkop met uitzondering van Ajamaroe en Inanwatan en de Radja

Ampat.

Dit gebied is verdeeld in drie ressorten nl. Wandamen - Windessi - Napan - Idore - Weinami, dat geleid wordt door Ds. van Arkel te Mie; Manokwari - Ransiki - Amberbaken onder Ds Ewoldt te Manokwari en Sorong - Makbon - Radja Ampat - Steenkool onder Ds Beck te Saoka.

In Ajamaroe en Inanwatan werkt de Doopsgezinde Zendingsvereniging. In Ajamaroe is als Zendeling de Heer R.E.H. Marcus gevestigd, terwijl sedert kort Inanwatan van hem is overgenomen door de uit Nederland gearriveerde Ds. P. Messie.

Fakfak, Babo en Kaimana behoren tot het gebied van de Moluks Protestantse Kerk, welke geleid wordt door Ds. Gijsberts en Pendeta Lokollo te Fakfak en Pendeta Silahoi te Kaimana. De M.P.K. heeft een gemeente te Sorong, die geleid wordt door Pendeta Sopacua. De M.P.K.-gemeente te Manokwari wordt geleid door Ds. Smit, die daartoe op kort verband uit Nederland is uitgekomen.

De Geestelijke verzorging van de Europese gemeenschap te Sorong is in handen van de Legèrpredikant Ds. Meerburg.

In 1952 vestigde zich te Manokwari een Amerikaanse Zendingscorporatie, de "Evangelical Alliance Missionary". Het lag in de bedoeling om in het gebied Zuidelijk van de Kebar een vestiging te stichten met een vliegbasis op de Kebarvlakte. In September 1952 werden de eerste Zendingen, W. Ericson en E. Tritt tijdens een oriënteringstournee in de boven Aifat op jammerlijke wijze door hun dragers om het leven gebracht. Hun taak werd overgenomen door de Zendeling Mr. Lovestrand.

In het Zendingssort Saoka werken Ds. Beck en de tot de Mooi-stam behorende Pendeta Os[s]ok in Zendingverband. Verder werken er 5 Europese leerkrachten, 45 Indonesische of inheemse Volksonderwijzers of noodgoeroes en 70 Evangelisten.

In het totaal zijn er 14000 á 15000 doopleden. In 82 gemeenten werd reeds een kerkeraad gevormd. Met uitzondering van enkele onbewerkte kampongs op Salawati worden alle kampongs door Zendingsoeroes bewerkt, hoewel er vele kampongs nog niet gekerstend zijn.

Te Saoka worden voorlopig eenmaal per jaar de Ressorts-synoden der Evangelisch Christelijke Kerk in wording gehouden. Dit is gericht op het streven om te komen tot gemeente opbouw, opdat over enkele jaren de Kerk in dit gebied zelfstandig zal kunnen worden en niet langer op haar "moederkerk", de Nederlands Hervormde Kerk zal behoeven te steunen.

Jaarlijks wordt er een zg. "optrekcursus" voor Evangelisten georganiseerd welke 2 á 3 weken duurt, met het doel om het peil der Zendingswerken op te voeren. Er wordt in stencil een kerkelijk orgaan met name "Soeara Saoka" in een oplage van 150 exemplaren zoveel mogelijk maandelijks uitgegeven. Te Saoka is een lectuur depot ingericht, waarin alle moderne kerkelijke lectuur in het Maleis voorradig of bestelbaar is. Uit een reeds zeer beduidende en jaarlijkse stijgende omzet blijkt, dat deze lectuurvoorziening in een behoefte voorziet. De Zending te Saoka beschikt over een motorbootje, dat men van de NNGPM heeft overgenomen, de "Bentara II". Voor details inzake de andere hogergenoemde Zendingssortten moge worden verwezen naar de memories van overgave der onderafdelingschefs.

[Missie]

De Orde der Franciscaner Minderbroeders is gevestigd te Fakfak, Steenkool, Sorong, en Manokwari, onder leiding van Pastoor F.J.M. van Leeuwen. Zij richt zich behalve op de geestelijke verzorging der Katholieken, hoofdzakelijk op het onderwijs. Op Missiegebied is deze Orde werkzaam in het grensgebied tussen Babo en de Argoeni-baai met een statie te Mabriema en in de Karon- Aifatstreek met een statie in wording te Ases. In de Karon heeft men 6 gesubsidieerde scholen, t.w. te Waban, Jajam-Siakwa, Ases, Texbamsere, Miri en Sururem-Tentum, zomede 5 ongesubsidieerde scholen te Jarat, Ajwasssi, Prambu, Sun en Wosum.

[Divers]

Als kleinere godsdien[s]tige groepen kunnen worden genoemd de Pinkstergemeente te Sorong onder leiding van de Heer J. Itaar en de "Assemblies of God" onder leiding van Zr. M.A. Alt te Manokwari.

[Islam]

Een Islamitische bevolking treft men in de omgeving van Mega aan de Noordkust van de Vogelkop, op Doom, Jefman, Saonek, Noord Salawati, bij Kasim, Sailolof op Zuid Salawati, Misool, een drietal kampongs in Inanwatan; in Arandai en ongeveer 1/3 van de bevolking van het Oninschiereiland. De getalsverhouding tussen de verschillende gezindten in dit gebied is opgenomen in de als bijlage IV overgelegde bevolkingscijfers van de Onderafdeling Fakfak.

Een ontwerp besluit voor de regeling van het toezicht op de Islamitische huwelijkssluiting, verstotingen en herroepingen daarvan, waarbij tevens een uniform tarief wordt vastgesteld voor de gehele afdeling, ligt gereed, alsmede een hierop aansluitend besluit waarbij enerzijds de ressorten der diverse huwelijkssluiters (Kepala Imams) en hun plaatsvervangers (Imams) worden aangewezen en hun onderlinge verhouding geregeld, en anderzijds de personen zullen worden aangewezen die met de toezichthoudende taak zullen worden belast. Dit besluit zal kunnen uitgaan zodra een nader bericht van de Directeur van Binnenlandse Zaken zal zijn ontvangen omtrent de bevoegdheden van de Resident terzake.

Vooraf in de o.a. Fakfak kon een groeiende ongerustheid worden opgemerkt onder het Islamitische deel van de bevolking over de vooral op onderwijsgebied steeds actiever wordende Zendings- en Missiecorporaties. Men voelt zich ten achter gesteld doordat de Islamitische kinderen thans voor het onderwijs uitsluitend aangewezen zijn op Christelijke scholen en internaten, die werken met Overheidssubsidie, terwijl men geen subsidie krijgen kan voor Islamitische scholen en internaten bij gebreke van een eigen corporatie die de organisatie daarvan op zich zou kunnen nemen. Thans streeft men er naar om zelf tot de stichting van een Islamitische corporatie te komen om eigen scholen en internaten te gaan openen waartoe men dan eveneens Overheidssubsidie hoopt te verkrijgen.

c *Middelen van bestaan**[c. 1] Landbouw*

De Inheemse landbouw heeft over het algemeen weinig te betekenen.

Landangbouw. De autochthone bevolking bedrijft extensieve ladangbouw, waar men bij voorkeur kalkrijke gronden voor uitkiest wegens de snellere regeneraties van deze bodem onder invloed van gevormde humuszuren. Dit verklaart waarom juist de doorgaans als minder vruchtbaar aangemerkte karstgebieden van Ajamaroe relatief veel dichter bevolkt zijn dan andere streken en vrijwel geheel als landangareaal worden benut.

Agrarische verhoudingen. Iedere clan (*kérét*, *gélét* of *fam*) heeft over het algemeen een beschikkingsrecht op bepaalde gronden welke voor landbouwdoeleinden worden benut, sagodoesoens en bossen met vruchtbomen of damarbestanden. Ook al zijn er b.v. als gevolg van bepaalde bestuursmaatregelen in het belang van de bevolkingsconcentraties verschillende clans in één dorp komen wonen, dan houdt iedere groep zijn eigen beschikkingskring. Dit principe wordt zelfs zover doorgevoerd, dat men het beschikkingsrecht onderling nog erkent, ook al is een clan door de een of andere catastrofe praktisch uitgestorven, op een tweetal mannelijke afstammelingen na. Dit is geconstateerd in Steenkool.

Het beschikkingsrecht omvat in bepaalde streken ook visrechten op bepaalde wateren. Jachtrechten zijn minder duidelijk te onderkennen. Waar verschillende stammen in vijandschap leven wegens soeanggiveten, respecteert men elkanders zwerfgebied en houdt daar uit veiligheidsoverwegingen veelal nog een bufferzone bij aan (achterland Anggimeren). Ook waar de pacificatie en kerststening reeds verder zijn voortgeschreden en stamoorlogen tot het verleden behoren, sluiten de beschikkingskringen veelal niet bij elkaar aan en heeft men slechts een vaag idee van de werkelijke territoriale grenzen. De tussen liggende gebieden, welke dus in feite als geheel vrij landsdomein zouden kunnen worden aangemerkt, zijn echter veelal ongeschikt voor menselijke occupatie en dus niet de moeite waard. De clanleden mogen de clangrond ontginnen, hetzij in gezinsverband of in groepen doch zij dienen terzake voorafgaand overleg te plegen met de Toean Tanah, meestal een der oudsten, die op occulte voet contact heeft met de voorouders en de geesten van land, water en lucht, of wel een zoon die bij zijn vermaarde vader in de leer is geweest of een speciaal voor medicijnman opgeleide bobol. Sinds het adat-onderzoek van Held in de Waropen zijn terzake in West Nieuw Guinea geen diepgaande onderzoekingen gedaan, althans niet gepubliceerd. Waarschijnlijk zal de Zweedse ethnoloog, die thans in Ajamaroe werkzaam is terzake nog belangwekkende gegevens kunnen verzamelen. Niet clan-genoten mogen gronden occuperen mits zij daarvan kennisgeving doen aan de Toean Tanah of wel de Kepala kampong in meer geëmancipeerde dorpen. Soms vraagt men van vreemdelingen een blijk van erkenning van het beschikkingsrecht in de vorm van een gift in kain of geld, doch veelal gaat het geheel gratis en is men zelfs niet verplicht een deel van de oogst - zij het ook als huldegift - af te staan.

Overige gewassen op verlaten ladangs, zoals pisang en papaja en vruchtbomen, zoals doerian, mangga, djamboe, langset en djerocks blijven het eigendom van degenen die ze geplant heeft en deze verdedigt zijn rechten en maakt ze in enkele streken kenbaar door het planten van struiken met fel rood gekleurde bladeren. (Dezelfde plant, welke op Java wel gebruikt wordt voor het markeren van vakken in de theetuinen, Jav.: Andong, Mooi: Kowim). Men kent over het algemeen dus geen bezitsrechten doch slechts gebruiksrechten op gronden, al komen deze in de min of meer permanente woongemeenschappen wel veel dichter bij het bezitsrecht.

In het Fakfakse wordt de taak van de Toean Tanah veelal uitgeoefend door de Radja of namens hem door een vertrouweling die daartoe wordt aangewezen.

In deze reeds lang bestuurde gebieden heeft men begrip voor het domeinrecht van het land. Vroeger erkende men een boven de macht van de Radja's uitgaand domeinrecht van het Zelfbestuur, dat thans automatisch wordt geacht te zijn overgegaan naar het Gouvernement van Nieuw Guinea. Men verbouwt gewoonlijk niet meer dan men strikt voor eigen consumptie en voor het geven van adatfeesten nodig heeft.

Kladi, bataten. Kladi en bataten vormen het hoofdvoedsel.

Aardappelen, Bruine bonen. In het bergland van de Karon en op het Oninschiereiland wordt het menu aangevuld met mais, terwijl men in de Kebar en het Anggimeren gebied goede aardappelen en bruine bonen produceert en uit plantmateriaal dat men daar vóór de oorlog heeft gekregen. Deze Europese gewassen vormen in de genoemde streken reeds een aanzienlijk deel van het dagelijks menu, terwijl overschotten via Saukorem en Ransiki worden verhandeld.

Rijst. Aan de Noordkust van de Vogelkop in de omgeving van Saukorem en Sidei heeft de bevolking de voor de oorlog gepropageerde ladangrijstbouw voortgezet. Het overschot belooft ongeveer 20 ton padi, dat door Manokwari wordt afgenomen. In het seizoen 1953 heeft men een misoogst gehad door walang sangit.

Uien. Uien produceert de bevolking van Saukorem, Kebar en Aifat.

Arachis. Aardnoten (arachis) langs de Noordkust van de Vogelkop van Sidei tot aan Mega, in Konda en Ajamaroe. De productie hiervan zal zich nog aanzienlijk kunnen uitbreiden, nu een regelmatige afname dankzij de inmiddels georganiseerde kustvaart volgens een vastgesteld schema is georganiseerd.

Katjang Idjo. Konda en Ajamaroe produceren jaarlijks circa 2 ton katjang idjo, die gereede aftrek vindt bij de politie.

Pala. Op de heuvels langs de kust van het Oninschiereiland vindt men in de vorm van een boscultuur veel tuinen van de Nieuw Guinea notemuscaat aan, welke sterk gemengd zijn met andere vruchtboomsoorten zoals doerian, tjempedak en diverse djamboe en djerocksoorten.

Er zijn enkele tuinen van de op de exportmarkt hoger gewaardeerde Banda Pala. Men oogst de pala twee maal per jaar nl. een West-moessonooogst en een naooogst. Het werkvolk dat men hiervoor nodig heeft kwam voor de oorlog in het palaseizoen over uit Ceram, Geser, Gorong en de Kei eilanden. Men werkte op 50/50 basis, zodat de tuineigenaren in feite een reteniersbestaan leidden en zich hoogstens wat bemoeiden

met de bereiding van het product en de verhandeling daarvan.

Sinds de soevereiniteitsoverdracht viel het aanbod van werkkrachten uit Indonesië weg, terwijl de plaatselijke werkkrachten thans veel meer kunnen verdienen bij de aankap van ijzerhout en als scheepsarbeider bij de K.P.M. dan in het palabedrijf. De exportprijs voor Nieuw Guinea pala en foeli staat dus niet in verhouding tot het plaatselijk loonpeil, met gevolg dat slechts de dichtst bij gelegen tuinen nog worden afge oogst en men naar de verder afgelegen aanplantingen niet meer omkijkt.

Sedert kort levert Banda een zeer goed, gestandaardiseerd pala- en foeliproduct via Makassar, dat de Europese markt vrijwel geheel kan voorzien, zodat verwacht kan worden dat de prijzen voor het Nieuw Guinea product nog verder zullen dalen.

Copra. Vrijwel op alle bewoonde plaatsen langs de kusten en op de eilanden vindt men klapperaanplantingen. De klapper arealen in de Geelvinkbaai produceerden tot nu toe wegens de sporadische en dure verbindingen over zee slechts zeer weinig copra. Men maakte klapperolie, waarmede meer verdienste kon worden behaald. Nu de coaster "Cycloop" inmiddels in dit gebied is ingezet, zal het lage vrachttarief en het vaste vaarplan ongetwijfeld een hogere copraproductie toenemen sinds de coaster "Arfak" hier regelmatig vaart.

De bevolkingsaanplantingen in de omgeving van Mega dateren van voor de oorlog, toen de bergbevolking uit de Moraid en Madikstreek naar de kust werd getrokken om daar in herendienst klappertuinen aan te leggen. Thans profiteert men hiervan en komt periodiek naar de kusten om copra te produceren. Voorlopig denkt men echter nog niet aan nieuwe ontginningen en verjonging van de aanplant. In de naaste omgeving van Sorong heeft men op de eilanden Tsjof en Ram enige Chinese erfpacht- en huurpercelen, waar de productie lange tijd stil heeft gestaan in verband met het hoge plaatselijke loonpeil.

Meerdere perceeleigenaren hebben de gehele opbrengst van hun klapperondernemingen afgestaan aan de plaatselijke bevolking onder conditie dat zij zou zorgen voor het normale onderhoud.

Eerst sedert de hausse in copraprijzen, welke zich in het jaar 1953 demonstreerde, zijn de opbrengsten hoog genoeg geworden om de kosten van productie te dekken en heeft men het benodigde werkvolk hiertoe kunnen aantrekken. Dit is in hoofdzaak afkomstig van de Ajau eilanden.

Chinees huurpercelen treft men voorts op de eilanden Middelburg, Amsterdam, Fam, Kamari, Kamongjelen Saloetoeng, terwijl in de omgeving van Waigama een erfpachtperceel is van de heer Kolvenroth te Solal en op het eiland Haitlal.

[c.2] Ex vijandelijke Landbouwpercelen

[i] In de onderafdeling Radja Ampat

Meos Arar gelegen op de Meos Arar Besar, district Zuid-Waigeo, ten name van Albert Vehring, erfpacht toegekend bij besluit Zelfbestuur Tidore ddo. 2 April 1929 No. 52/L., goedgekeurd bij besluit Resident Ternate met zelfde datering en nummering, ingeschreven te Amboina door de Residentierechter bij acte ddo. 17

Februari 1931 No. 9; groot 52 H.A.

Jef Kaboe gelegen op Jef Kaboe district Zuid Waigeo, ten name van Paul Stiller, erfpacht toegekend bij besluit Zelfbestuur Tidore ddo. 15 Mei 1929 No. 68/L, goedgekeurd bij besluit Resident Molukken ddo. 15 Mei 1929 No. 69/L., ingeschreven te Amboina door de Residentierechter bij acte ddo. 14 Mei 1930 no. 36; groot 27 H.A.

Jef Tief gelegen te Jef Tief, district Zuid Waigeo, ten name van Paul Stiller, erfpacht toegekend bij besluit Zelfbestuur Tidore ddo. 22 October 1929 no. 174/L., goedgekeurd bij besluit Resident Ternate ddo. 2[-] October 1929 no. 175/L., ingeschreven te Amboina door de Residentierechter bij acte ddo. 30 Januari 1931 no. 3; groot 12½ H.A.

Jef Wa gelegen op Jef Wa, district Misool ten name van Harry Kern, erfpacht toegekend bij besluit Zelfbestuur Tidore ddo. 29 Januari 1932 No. 29/L, goedgekeurd bij besluit Resident Ternate ddo. 29 Januari 1932 No. 30/L, ingeschreven te Amboina door de Residentierechter bij acte ddo. 13 Januari 1933 no. 2; groot 28 H.A.

Kamoa gelegen op Kamoa, district Misool, ten name van Harry Kern erfpacht toegekend bij besluit Zelfbestuur Tidore ddo. 29 Januari 1932 no. 23/L, goedgekeurd bij besluit Resident Ternate ddo. 29 Januari 1932 No. 24/L, ingeschreven te Amboina door de Residentierechter bij acte ddo. 13 Januari 1933 no. 3; groot 26 H.A.

De beide laatste erfpachten zijn door de eigenaren onder eerste hyp[ot]heek verbonden aan Pearl Underwood Denison, weduwe van John Hopkins Denison, wonende te Santa Barbara (Californië), blijkens hypotheekacte te Amboina ddo. 25 Januari 1939 no. 2, tot een gezamenlijke bedrag van f 40.000.-. De hypotheekhoudster wordt vertegenwoordigd door het Advocatenkantoor van Mr. M.J. van Nieuwkuyk te Soerabaia; zij is 4 Juni 1949 overleden. Door de Directeur der Gouvernements Landbouwbedrijven te Batavia als beheerder der ex-vijandelijke ondernemingen is aan de erfgenamen een verzoek gedaan, tot royering der hypotheek. De uitslag daarvan is nog niet bekend.

De Juridische Figuur.

Krachtens artikel 3 van het "Besluit Vijandelijk Vermogen" (laatstelijk Staatsblad 1947 no 17.) zijnde ex-vijandelijke vermogens en vermogensbestanddelen van rechtswege in eigendom van de Staat der Nederlanden (niet het Gouvernement) overgedaan. Dit impliceert voor de onderwerpelijke erfpachtspercelen, dat de Staat houder van het erfpachtsrecht is geworden terwijl rechtsherstel de bevoegdheden van de erfpachthouder namens de Staat uitoefende.

Door de soevereiniteitsoverdracht is de situatie t.a.v. tevoren bij het Beheersinstituut (Rechtsherstel) in beheer zijnde ex-vijandelijke vermogensbestanddelen anders komen te liggen:

Zolang zulk een instituut in Nieuw Guinea niet bestaat treedt krachtens Overgansbepaling I der Bewindsregeling Nieuw Guinea de Gouverneur daarvoor op.

De Beheersbevoegdheid.

Bij besluit van de Gouverneur van Nieuw Guinea van 28 Februari 1950 no. 20 werden de Hoofden van Plaatselijk Bestuur ieder voor hun ressort als Plaatselijke Vertegenwoordigers met het beheer der ex-vijandelijke vermogens belast. Bij ditzelfde besluit

sub "Ten Tweede" werd bepaald dat "Het beheer en de verantwoording bedoeld onder "Eerstelijk" van dat besluit worden gevoerd overeenkomstig de daarvoor bestaande of nader te geven voorschriften". De instructie is echter nimmer afgekomen. Het was destijds onder de gegeven omstandigheden niet mogelijk voor het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Sorong dit besluit in de praktijk uit te voeren als gevolg van de zeer afgelegen ligging der objecten, het gebrek aan transportmiddelen en de zware onderbezetting van het personeel. (De Onderafdeling Radja Ampat werd ingesteld met ingang van 1 April 1952 bij Besluit van de Gouverneur van Nieuw Guinea van 10 Mei 1952 no. 86.).

Voor de soevereiniteitsoverdracht voerde de heer G.H. Kolvenroth het beheer over alle hierboven genoemde ex-vijandelijke percelen krachtens beheersopdracht van de Directeur van de toenmalige Gouvernements Landbouwbedrijven, waarvoor hem een honorarium werd toegekend van f 250.- per maand. Zulks is vastgelegd bij schrijven van de Directeur der Gouvernements Landbouwbedrijven te Batavia ddo 27 Maart 1947.

Het toenmalige Hoofd van Plaatselijk Bestuur is uitgegaan van de stelling dat de positie van Kolvenroth als beheerder in de lucht is komen te hangen als gevolg van de soevereiniteitsoverdracht. Zowel om Kolvenroth te helpen die er nu eenmaal zat als om het beheer te doen voortzetten, omdat men niemand anders had als toezicht-houder heeft de Controleur Sollewijn Gelpke met Kolvenroth de mondelinge afspraak gemaakt om het beheer voort te zetten op 50/50 basis.

De heer Kolvenroth ging van de stelling uit, dat zijn beheersopdracht door de soevereiniteitsoverdracht niet was beëindigd en heeft tot April 1952 eigener initiatief beheersdaden verricht zonder zich te houden aan de met Controleur Sollewijn Gelpke gemaakte afspraak. Tot op heden heeft hij echter nimmer enige verantwoording van zijn beheer afgelegd, ondanks herhaaldelijke schriftelijke aanzeggingen daartoe van de zijde van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur. De heer Kolvenroth stelde zich op het standpunt, dat hij aan geen andere instantie dan het rechtsherstel enige verantwoording schuldig was.

Eerst op 15 April 1952 ontving Kolvenroth antwoord op zijn ddo. 24-1 en 1-3-1952 tot het Beheersinstantie te Djakarta gericht schrijven waarin hem zeer duidelijk werd bekendgesteld, dat zijn uitvoerende taak als algemeen beheerder namens de Raad voor Rechtsherstel vanaf de dag van de soevereiniteitsoverdracht, i.c. 27 December 1949, uiteraard ophield.

Aangezien de percelen gelegen in het district Zuid Waigeo te ver verwijderd lagen van zijn woonplaats te Solal (Misool) om het beheer effectief te kunnen voeren droeg hij in Februari 1950 met voorkennis van de Directeur der Gouvernements Landbouwbedrijven het onderbeheer over de percelen Meos Arar, Jef Kaboe en Jef Tief over aan de heer Rothe wiens woonplaats gunstiger gelegen was t.o.v. deze percelen. De financiële afspraken die naar aanleiding hiervan zijn gemaakt werden nimmer nagekomen, hetgeen mede als gevolg van het onbekwame en slordige beheer gevoerd door de heer Rothe tot resultaat heeft gehad één grote financiële warboel die momenteel wordt uitgezocht.

Als eerste maatregel werd de heer Rothe in Februari j.l. ontheven van zijn onderbeheer over de drie genoemde percelen, terwijl de heer Kolvenroth op 23 April j.l. een verklaring tekende waarin hij verklaarde zich met ingang van 1 Februari 1953 ontheven te achten van het beheer over de ex-vijandelijke erfpachtspercelen Meos Arar, Jef Kaboe en Jef Tief.

Inmiddels meldde zich een exploitant voor deze erfpachtspercelen n.l. de Directeur van de Firma Pho Eng Liong te Doom, die bij schrijven van 17 October 1952, gericht aan de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie t.a.v. Hoofd Afdeling Justitie, verzocht om officieel daartoe te worden aangesteld.

Bij dzz. schrijven ddo. 28 September 1953 No. I/3/Alg/538 b gericht aan de Directeur van Binnenlandse Zaken werd het verzoek van de heer Pho Eng Liong ondersteund gegrond op de verwachting dat in bedrijfseconomische opzicht deze exploitatievorm voor de Lande de meeste baten zal opleveren; immers het ligt in het algemeen niet op de weg van de Overheid om dergelijke kleine objecten in eigen beheer te exploiteren waaraan nog het bezwaar zou zijn verbonden, dat een zodanige exploitatievorm weinig efficient zal zijn, alleen reeds om het feit, dat het onmogelijk is, om onder de huidige omstandigheden voldoende controle op het beheersbeleid uit te oefenen. Een eventuele overheidsbeheer moet hoogstens gezien worden als een noodmaatregel, die alleen aanvaardbaar is, wanneer in andere richting geen oplossing te vinden zou zijn.

De heer Pho Eng Liong verklaarde zich bereid de door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Radja Ampat in overleg met de Landbouwwessortleider redelijk geacht maandelijks huurprijs van f 300.- te betalen, mits hem tenminste een 2-jarig contract wordt gewaarborgd, zulks in verband met de slechte toestand waarin de aanplant verkeert waardoor kapitaalsinvestatie noodzakelijk is, en de onbekendheid met het copra-potentieel.

Plannen tot Liquidatie.

Bij opgemeld schrijven werd het intermediair van de Directeur van Binnenlandse Zaken ingeroepen om aan Z.E. de Gouverneur het voorstel te richten tot liquidatie van het op deze 3 eilanden rustende erfpachtsrecht, dat van rechtswege op de Staat der Nederlanden is overgegaan, waardoor de grond weer vrij landsdomein zou worden en het geven van een uiteindelijke bestemming mogelijk wordt gemaakt.

Ten aanzien van de percelen "Jef Wa" en "Kamoa" hangt de beslissing over een uiteindelijke bestemming af van het resultaat van de te treffen maatregelen inzake de hierboven vermelde hypotheekkwestie.

De Financiële Afwikkeling.

Bij schrijven van de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie ddo. 8 Jan. 1951 no. AJ/Jh/190/G werd gesteld dat baten, voortvloeiende uit die daden van liquidatie waarvoor machtiging is verzocht van de Gouverneur moeten worden gestort ten gunste van de Staat der Nederlanden en derhalve dienen te worden geboekt onder "rekening met derden", onder toevoeging van de woorden "(Rechtsherstel ten behoeve van de Staat der Nederlanden)".

Eventuele lasten mogen echter niet op deze wijze worden geboekt, doch dienen

vóór de storting van de baten te worden afgetrokken.

Inzake de boeking van de baten verkregen uit het beheer van de ex-vijandelijk[e] vermogensbestanddelen werden geen richtlijnen gegeven, zodat het in 1952 is voorgekomen, dat de Kashouder te Sorong in eerste instantie weigerde baten verkregen uit het beheer van de percelen Meos Arar, Jef Tief en Jef Kaboe, uit handen van de beheerder, de heer Rothe te ontvangen, met als gevolg, dat met deze gelden, ten bedrage van f 1000.- op onverantwoordelijke wijze werd gemanipuleerd en zij tot op heden hun bestemming nog niet hebben bereikt. Zoals hierboven reeds werd vermeld wordt momenteel de financiële warwinkel uitgezocht, hetgeen echter door ontbreken van een behoorlijke financiële administratie; een bij de heer Kolvenroth aan de dag getreden onwil ten deze enige diligentie te betrachten en de afgelegenheid van zijn woonplaats onevenredig veel tijd vergt.

Met deze baten voortvloeiende uit het beheer had naar analogie moeten worden gehandeld van het in bovenaangehaald schrijven vermelde t.a.v. baten verkregen uit liquidatie.

In het kort komt het hier op neer, dat de heer Kolvenroth tot nu toe heeft geweigerd de baten uit zijn beheer over de jaren 1950 - 1953 te verantwoorden en van het Gouvernement van Nieuw Guinea een bedrag van f 14.500.- claimt, zijnde het hem sinds 1947 niet uitbetaalde honorarium ad f 250.- 's maands. Deze claim zal slechts in overweging genomen kunnen worden nadat door de heer Kolvenroth ten genoegen van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Radja Ampat een volledige verantwoording over zijn beheer zal zijn ingediend en daarmee zal zijn aangetoond, dat hij over genoemde periode het beheer daadwerkelijk zal hebben gevoerd.

Ook tegen het door de heer Rothe gevoerde beheer zijn ernstige bezwaren gerezen. Momenteel is een onderzoek gaande naar zijn financiële manipulaties die bedenkelijk de kant van verduistering uitgaan.

In dit verband moge worden gememoreerd de diametraal tegenover elkaar staande opvattingen inzake de verrekening van baten en lasten voortvloeiende uit het beheer van ex-vijandelijke vermogensbestanddelen.

Mr. ten Siethof, Directeur-Generaal van het Rechtsherstel te Batavia verdedigde op 27 Maart 1950 tegenover het Hoofd van de Afdeling Justitie van de Dienst van Binnenlands Bestuur en Justitie, Dr. Cowan, de stelling, dat de afrekening van het beheer van ex-vijandelijke vermogensbestanddelen per 27 December 1949 (datum soevereiniteitsoverdracht) bij Rechtsherstel te Djakarta zou moeten geschieden.

De vraag te[n] bate c.q. ten laste van welke der beide rechtsopvolgsters van het voormalig Nederlandsch-Indië de baten c.q. de lasten van het beheer der in Nieuw Guinea gelegen ex-vijandelijke vermogensbestanddelen tot het moment van de soevereiniteitsoverdracht dienen te komen, behoorde volgens Mr. ten Siethof op hoger (Unie) niveau te worden uitgemaakt.

Naar de opvatting van de heer Cowan zou er alleszins reden zijn de baten en lasten van het voor het Rechtsherstel te Batavia tot aan de soevereiniteitsoverdracht gevoerde beheer over de in Nieuw Guinea gelegen ex-vijandelijke vermogensbestanddelen geheel ten goede c.q. ten laste van Nieuw Guinea, d.w.z. uiteindelijk van de

Staat der Nederlanden, te doen komen, daar het Rechtsherstel immers voor de Staat der Nederlanden en niet voor Nederlandsch-Indië optrad (art. 33 lid 1 en 33 bis jo art.3 van Staatsblad 1947 no. 71). De beheerstaak ten behoeve van de Staat is, voor zover de vermogens in Nieuw Guinea betreft, niet geeindigd met de soevereiniteits-overdracht aan Indonesië.

[ii] In de Onderafdeling Ransiki en Wandammen

In de Onderafdeling Ransiki en Wandammen zijn voor de oorlog aan een voor de oorlog aan een Japanse onderneming, de Nanyo Kokatsu Kaisha enige concessies uitgegeven, t.w. te

1. Waren, 12 HA. klapper en vezel. Deze concessie is door de Japanners gebruikt voor de aanleg van een oorlogsvliegveld. De betonnen startbaan verkeert nog in vrij goede staat. Na de oorlog was er vrijwel geen aanplant meer over. Deze concessie is in December 1949 verkocht aan Ir. A.P.C.C. Kerkhoven, die naar vernomen werd inmiddels op Java is overleden en geen beheerder over het perceel heeft aangesteld.

2. Nabire) 630 H.A. vezel en damar.

3. Wanggar)

Een deel van de vezelconcessie is aangewend voor de aanleg van het oorlogsvliegveld te Nabire, dat thans nog in vrij goede staat verkeert.

De damarconcessie heeft betrekking op agathisbestanden in het bergland, welke vallen in de beschikkingsfeer van de Jabi volksstam.

Voor de afvoer van copal legde de concessionaris een weg aan naar het binnenland van \pm 20 Km waarvan thans nog enkele gedeelten zijn terug te vinden.

In 1952 werd door de heer Gerritsen in opdracht van het Hoofd van de Afdeling Economische Zaken een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheid om tot een hernieuwde exploitatie van dit damarareaal te komen.

Een verzoek van de heer Gerritsen om toewijzing van een nieuwe concessie, c.q. optie daartoe werd voorlopig afgewezen.

Naar verwacht wordt zal het kortelings te Rotterdam opgerichte "Nieuw Guinea Syndicaat" wel op dit verzoek terugkomen. Het zal bij eventuele uitgifte van een nieuwe concessie wenselijk zijn een juiste verhouding te treffen tussen de bevolkingsbelangen en haar beschikkingsrechten op de agathisbestanden enerzijds en het monopolistische aspect van een concessie, dat als basis zal moeten dienen voor het doen van kapitaalsinvestatie voor de verbetering der winningsmethode en de afvoer van het product.

[c. 3] Landbouwvoorlichtingdienst

[i] Personeel en organisatie

Het Ressort West Nieuw Guinea is verdeeld in drie subressorten t.w., Manokwari Sorong-Ajamaroe en Fakfak.

Het subressort Ajamaroe werd eind 1952, na het vertrek van de Landbouwkundig

Ambtenaar aldaar opgeheven en ondergebracht bij het Subressort Sorong.

De leiding van het Ressort is in handen van de Landbouwkundig Ambtenaar I te Sorong, die tevens subressortleider van het Subressort Sorong was. In de naaste toekomst zal de leiding van het gehele Ressort overgedragen worden aan de Landbouwconsulent te Manokwari, terwijl de Landbouwkundig Ambtenaar I te Sorong dan enkel belast zal worden met de leiding van het Subressort Sorong-Ajamaroe.

Hieronder volgt een overzicht van de personeelsformatie van het gehele Ressort.

Ressort leider	:	Ir. A.P.G. Poyck Manokwari.
Commies	:	1
Klerken	:	2
Typist	:	1
1. <u>Subressort Manokwari</u> Subressortleider	:	Landbouwk. Ambt. I L.A.v.d.Sluys Landbouwmantries 3.
1a. <u>Proef- annex Opleidingscentrum Wosi</u>		Landbouwk. Ambt. G.A. Reeskamp Landbouwopzichter 1. Veeverzorger 1.
1b. <u>Centraal Machine park.</u>		Hoofdopzichter Roebv Monteur 1 Drivers 5 Chaufeurs 3
2. <u>Subressort Sorong-Ajamaroe.</u> Subressortleider	:	Landbouwk. Ambt. I B.W.G. Witwaal Klerk 1. Landbouwmantri I 1 te Makbon. Landbouwmantri I 1 te Ajamaroe Schrijver I
3. <u>Subressort Fakfak</u> Subressortleider		Tuinbouwkundig Ambt. I A, M, [...] Landbouwmantri I 1 te Fakfak Landbouwmantri 4.
4. <u>Veeteelt</u> Veeteeltkundig Ambt.	:	J. Eldermans te Manokwari

[ii] *Voornaamste werkzaamheden der Subressorten*

Subressort Manokwari.

Hier eiste de daadwerkelijke voorlichting aan de kolonisatie practisch alle aandacht op. Bij de voorlichting wordt een gemiddeld bedrijfstype voorgestaan, gericht in de eerste plaats op de volledige voorziening in de eigen behoefte van het gezin (groenten, vruchten, voedselgewassen, vlees en eieren), en in de tweede plaats op een meer economische bedrijfsvoering. Om dit laatste te kunnen verwezelijken werd propaganda gemaakt voor de uitbreiding van de aanplant van vruchtbomen en overjarige gewassen. Er werd een mantri ter beschikking gesteld, die speciaal belast is met de taak de aanwezige vruchtbomen te vermeerderen of te veredelen door tjangkokken, enten of oculeren.

Het centrale machinepark heeft de taak de kolonisten bij te staan bij het openleggen van het oerwoud en het bewerken van de grond. De kolonist kan daarvoor Bulldozers of tuinbouwtrekkers met chauffeurs huren tegen een vastgestelde prijs per uur. Hierdoor werd getracht het tekort aan arbeidskrachten te overbruggen en tevens het openleggen en bewerken van de grond goedkoper te kunnen uitvoeren.

Op Wosi werd door de Afdeling Landbouw een kwekerij aangelegd voor onderstamzaailingen en tjangkokkens voor goede vruchtbomen (voornamelijk citrus-soorten). Naast de verstrekking van vruchtbomen zal tevens een proefaanplant van verschillende vruchtbomen worden opgezet. De tuin is momenteel ongeveer 4 ha. groot, waarvan ruim 1 ha. vruchtboomaanplant en 3 ha. voedselgewassen. Deze laatste worden speciaal verbouwd voor de voeding van de varkens van de Gouvernements fokkraal van uit Holland geïmporteerde varkens.

De leiding van de tuin is in handen van een landbouwkundig ambtenaar, die hierin wordt bijgestaan door een opzichter en een veeverzorger, tevens staat het centrale machinepark ter beschikking voor de bewerking van de grond.

De veeteeltkundig ambtenaar heeft tevens het toezicht op de fokkraal en hij regelt de uitgifte van fokvarkens.

De proeftuin te Wosi is tevens een opleidingscentrum van jonge kolonisten.

In bijlage XIV is een overzicht gegeven van de aanplant in het vierde kwartaal van 1952 en tevens medio 1953. Hierbij valt het volgende op.

1. De daling van het areaal opengelegde gronden van 425 tot 420 ha. (begin v.j. 286 ha).
2. De verdere uitbreiding van het areaal vruchtbomen en meerderjarige gewassen van 118 tot 122 ha. (begin v.j. 65 ha). ten koste van het areaal groenten, die een daling te zien gaf van 7 tot 4 ha (begin v.j. 15 ha).
3. De daling van het areaal eenjarige gewassen van 32 tot 24 ha.

Bovengenoemde feiten wijzen er op, dat momenteel een zeker evenwicht is bereikt, waarbij het accent meer op de verbetering van de tuinen valt, dan op de vergroting. Opvallend b.v. is de verbetering van de kwaliteit en de soortenkeuze van groenten. De propaganda om tot een meer economischer bedrijfstype te komen is te zien in de uitbreiding van het areaal vruchtbomen en overjarige gewassen en een inkringing van het areaal groenten en eenjarige gewassen.

Dit is in verband met het feit dat de eerstgenoemde gewassen minder arbeidsintensief zijn. Vruchten zijn bovendien beter verhandelbaar en transporteerbaar als groenten.

Een afname van het groetenareaal van 15 tot 4 ha. in een jaar tijds is wel zeer opvallend en dit niettegenstaande er te Sorong en te Biak nog steeds een zeer nijpend groenten tekort is. Hiervoor zijn de volgende redenen aan te wijzen:

1. De kolonisten bleken niet in staat te zijn een centrale op-en verkoopinstantie in het leven te roepen, die dit regelde.
2. De groenten waren dikwijls te lang onderweg en kwamen verflinst te Biak en Sorong aan. (geen koelcel aan boord der schepen).
3. Op Sorong en Biak is geen koelcel aanwezig waarin de groenten kunnen worden opgeslagen totdat zij verkocht worden. (met uitzondering van de N.N.G.P.M.).
4. De distributie van de groenten op de plaatsen van aankomst gaf bij grote partijen nog al eens moeilijkheden, zodat een deel van de groenten niet direct verkoopbaar was en daardoor verloren ging.

Subressort Sorong-Ajamaroe.

Het werk van de Afdeling Landbouw te Sorong is meer gericht op de economische rapportering. Een landbouwkolonisatie in dit gebied is er nog niet en is in verband met het geringe oppervlak geschikte tuinbouwgronden ook niet te verwachten.

Regelmatig contact met de handelaren en de export maatschappijen is van belang om op de hoogte te blijven van de mogelijkheden en tevens van de moeilijkheden bij de Handel. De Landbouwkundig Ambtenaar te Sorong is tevens keuringsambtenaar en keurt in samenwerking met het Boswezen al het ingekomen levend plantmateriaal en fruit.

De twee mantries, die het subressort ter beschikking staan zijn geplaatst te Makbon en Ajamaroe. De mantri te Makbon heeft tot taak de aanplant van koffie groenten en fruit in zijn rayon te propageren en daardoor te trachten een verbetering in het menu van de Papoea te brengen. Tevens zal daardoor de levering van die producten aan Sorong mogelijk worden. De gehele Noordkust van de Onderafdeling Makbon behoort tot zijn Rayon en hij heeft dan ook als taak de B.A.'s van die streek met adviezen bij te staan.

De mantri te Ajamaroe had tot nu toe speciaal het toezicht op de landbouwtuin aldaar, die indertijd werd opgericht als demonstratie-tuin en tevens om de groentenpositie aldaar "safe" te stellen. In verband met de overplaatsing van het H.P.B. naar Teminaboean is de verbouw van groenten gestaakt en heeft de mantri opdracht de tuin om te zetten in een vruchtentuin, die na het vertrek van het H.P.B. weer aan de bevolking zal worden overgedragen. Daarnaast heeft hij tot taak de aanplant van aardnoten en katjang idjo in de gehele streek te propageren en uit te breiden. Hij is toegevoegd aan het H.P.B. te Ajamaroe.

Het is tevens de taak van de afdeling Landbouw de kolonisten, die zich in de directe omgeving van Sorong hadden gevestigd bij te staan en voor te lichten. In de loop van het laatste jaar is deze groep echter sterk geslonken, daar de meesten bij de N.N.G.P.M. zijn gaan werken. Dat had tot gevolg dat de groenten productie nog weer verder achteruit liep, zodat Sorong nu practisch geheel is aangewezen op de

groentenaanvoer van Manokwari en Indonesië (per K.P.M.). Deze aanvoer is ten ene male onvoldoende. De groentensituatie op Sorong en vooral op Doom is dan ook slechter, dan waar ook op Nieuw Guinea. Zelfs kangkoeng is meestal niet te krijgen. In verband met het vaarschema van de K.P.M. zal ook de groentenaanvoer uit Indonesië met 1 Januari geheel komen te vervallen, waardoor de toestand nog meer precair wordt.

Subressort Fakfak.

Het accent van de werkzaamheden in dit ressort valt voornamelijk op de voorlichting bij de bereiding en de aanplant van de nootmuskaat. In verband met het feit, dat de "Papoea-noot" in Europa niet erg gewild is, wordt propaganda gemaakt voor de aanplant van de Banda-noot, die ook te Fakfak voorkomt.

In de landbouwtuin te Fakfak werd begonnen met de aanplant van deze Banda-noot om de verstrekking van goed plantmateriaal in de toekomst te kunnen verzekeren. Daarnaast wordt de aanplant van vruchtbomen als erfcultuur gepropageerd. In bovengenoemde tuin werd ook een proefaanplant van vruchtbomen aangezet voor de winning van plantmateriaal.

Te Fakfak werd door de Afdeling Landbouw een fumigratie-cel gebouwd voor ontsmettingsbehandeling der af te schepen pala en foelie.

Ook te Soesoenoë werd begonnen met de aanleg van een landbouwtuin voor pala en vruchtbomen.

De opleidingsschool voor mantri's werd eind 1952 opgeheven. De gehele mantri-opleiding zal in de vervolge centraal te Hollandia geschieden.

De Tuinbouwkundig Ambtenaar te Fakfak wordt bijgestaan door 5 mantri's, waarvan er 3 te Fakfak en 2 te Soesoenoë zijn geplaatst. Zij hebben de leiding van de Landbouwtuin in handen en zijn tevens ingeschakeld in het algemene voorlichtingswerk.

Het was tevens de taak van de Tuinbouwkundig Ambtenaar zijn subressort geheel te verkennen, waarvan de gegevens zijn vastgelegd in uitgebreide tourneeverslagen. Deze verkenningen zullen uiteindelijk de basis vormen van een samenvattende Subressortsbeschrijving.

Naast bovenbeschreven werkzaamheden van elk subressort apart heeft elke subressortleider nog de navolgende werkzaamheden te verrichten:

1. De verkoop van Landbouw- en Visserijmaterialen zoals: landbouwgereedschappen, meststoffer, bestrijdingsmiddelen, groenten- en landbouwzaden enz.
2. De economische berichtgeving.
3. Het maandelijks opnemen van de passar- en tokoprijzen.
4. Het opmaken van een maandelijks rapport betreffende de land en tuinbouwkundige gegevens van zijn subressort.
5. Het opnemen en doorgeven van de regenval.

[c. 4] Veeteelt

De veeteelt heeft over het algemeen weinig te betekenen. In Islamitische streken houdt men geiten en een enkel schaap.

Eilandjes als Saonek en Argoeni zijn wegens de talloze loslopende geiten praktisch kaalgevreten en onbeplantbaar geworden.

De heidense en gekerstende bevolking houdt varkens, die men meestal op jacht als jonge dieren vangt en als geliefde huisdieren verzorgt en overigens met geknipte oren of afgekapte staart laat rondlopen, tot schade van de aanplant, voor zover aanwezig. Zij vormen een belangrijk bestanddeel van het hartabezit.

Slacht heeft vrijwel alleen plaats bij adatfeesten.

De kolonisten in Manokwari en Ransiki betalen de autochthone bevolking uit de bergstreken, die op hun percelen komt werken dikwijls in de vorm van jonge varkens, die als afstammelingen van importvarkens iets zullen kunnen bijdragen tot de rasverbetering.

Chinezen houden op hun eilandpercelen in Straat Sele varkens voor de slacht in Sorong. Zij worden hoofdzakelijk opgefokt met klappers en afval van copra.

Te Manokwari is een Veeteeltkundig Ambtenaar geplaatst, toegevoegd aan de Landbouwconsulent aldaar. Zijn werkzaamheid ligt voornamelijk op het gebied van de verbetering van de veestapel der kolonisten. Voor details moge worden verwezen naar de memorie van overgave van de Assistent Resident Eibrinck Jansen.

[c. 5] Visserij

De bevolking gebruikt bij de zeevisserij nog vrij primitieve methoden. Men gebruikt katoen- en sedert kort ook nylon lijnen, de visspeer en duikbril met visgeweer, bij laag water tussen de koralen. De opbrengst is gewoonlijk gering en alleen voor eigen gebruik bestemd.

In bepaalde jaargetijden vist men met eenmansprauwtjes en een sleeplijntje met kunstas op jagende tonijn, waarbij dikwijls ruime vangsten worden gedaan. De prijs van verse vis blijft echter zeer hoog; prijzen van f 2.- á f 3.- per Kg zijn geen uitzondering.

In de omgeving van Sorong heeft men enkele sero's, die eigendom zijn van Chinezen en Boetonnezen.

Productie van zoute vis heeft men in Saonek, Fakfak, Kaimana en op Roemberpon. De kwaliteit is over het algemeen goed.

Prijzen van f 2.- á f 2.50. per Kg. ter plaatse gekocht.

De afdeling Zeevisserij heeft stations te Manokwari en Sorong-Doom. Te Manokwari beschikt men over de tonijnjager "Hollandia" en een Hollandlaunch voor de aasvisvoorziening, terwijl in Sorong de trawler "De Goede Hoop" is gestationeerd in afwachting van het gereed komen van het visserijstation te Merauke. Beide schepen worden gebruikt voor experimentele visserij; onderzoek naar de beste vismethoden en de seizoentrek van bepaalde vissoorten. Incidenteel brengt men enige honderden kilo's bevroren vis aan, die wordt verkocht tegen f 1,50 á f 2.- per Kg., doch men ondervond dat de betrekkelijk geringe plaatselijke consumptie zeer spoedig verzadigd is. Voor de

afzet van grotere hoeveelheden verse- en bevroren vis zijn koelhuizen aan de wal noodzakelijk. Zodra het koelhuis van de N.N.G.P.M. te Sorong in gebruik zal zijn gesteld, zal de afzetmogelijkheid aanzienlijk verbeterd zijn. Voor de niet N.N.G.P.M.-werkers is het echter spijtig, dat zij daarvan niet zullen kunnen profiteren.

Bij de Afdeling Zeevisserij zijn enige moderne duikersapparaten in bestelling, waarmede proeven zullen worden gedaan voor het winnen van parelschelpen. Het ligt in de bedoeling enige inheemse duikers met het gebruik van de duikeruitrusting vertrouwd te maken en deze daarna over te dragen aan een cooperatie.

Voorbereidingen voor de stichting van een coöperatie zijn reeds getroffen te Sailolof, op instigatie van de B.A. van Salawati, Abdul Arfan. De Afdeling Zeevisserij zal gedurende de eerste jaren zeker nog technische bijstand moeten leveren en zijn bemiddeling moeten verlenen voor de bijvulling der zuurstofflessen. Naar verwachting zal de parelvisserij bij gebruik van deze apparatuur een aanzienlijk hogere productie kunnen leveren.

[c. 6] *Handel*

Tot eind 1952 had de "Nieuw Guinea Import en Export Maatschappij" vrijwel een monopoliepositie op het gebied van in- en export, hetgeen resulteerde in relatief te hoge prijzen voor importartikelen en te lage biedingen voor exportproducten.

Schoorvoetend hebben enige Chinezen de markt in Singapore afgetast doch wegens de ondervonden betalingsmoeilijkheden richtte dit initiatief weinig uit. Eerst toen met ingang van 1 Februari 1953 het exportstelsel werd gewijzigd en buitenlandse diviezen voor de handelaren vrij kwamen, kon men zijn export compenseren met een eigen import en werd ook voor minder kapitaalkrachtige handelaren de weg voor eigen in- en exportzaken geopend.

Een drietal Chinese handelaren t.w. de N.V. Pho Eng Liong & Co, Yap Kim Liang en Ong Po Tiang, zomede Kho Keng Tie te Fakfak hebben nu eigen exportzaken op Singapore in copra, schelpen, krokodillenhuiden, lawangolie en massooibast.

De eerdergenoemde handelaren, aangevuld met Thie Tjen Yan en een kongsi van vier minder kapitaalkrachtige Chinezen, w.o. Go Lae Seng en Go Soen Lae te Fakfak, zomede de Chinezen Ang Poeng Kang en The Soei Gim te Kaimana en een mij niet bij name bekende Chinees te Manokwari fungeren als grossiers tussen de NIGIMY en de detailhandel.

De eerste werkelijke concurrentie waarmede de monopoliepositie van de NIGIMY werd doorbroken, ontstond in Juli 1952 na een orientatiereis van de heer Bier van de N.V. Inapo, waarbij biedingen voor copal en damar werden gedaan welke 60 tot 80% hoger lagen dan die van de NIGIMY. Ook voor schelpen werden aanzienlijk hogere prijzen geboden, met gevolg dat de NIGIMY niet meer aan bod kwam en ten slotte na enige maanden zelf met hogere biedingen moest komen.

Sedert begin 1953, vestigde zich te Hollandia het "Nieuw Guinea Syndicaat" van de heren Elskamp en Hageman. Sedert kort kwam deze firma met prijzen voor diverse importgoederen van dezelfde kwaliteit en merken als van de "NIGIMY" welke soms 30% lager lagen, hetgeen de laatstgenoemde noopte zijn prijzen nog lager te

stellen om aldus te trachten deze concurrentie uit de markt te drukken.

Het "Nieuw Guinea Syndicaat" is voornemens een agentschap te Sorong te openen, onder leiding van den heer den Ouden. Handelaren te Fakfak spraken de wens uit, dat men spoedigst ook daar ter plaatse een agentschap zou vestigen.

De jonge firma verdient alle steun, aangezien gebleken is, dat alleen scherpe concurrentie een kapitaalkrachtige in- en export firma de "NIGIMY" er toe kan dwingen zijn prijzen op een redelijk niveau te brengen.

[c. 7] Nijverheid

De inheemse nijverheid is van geen betekenis.

[c. 8] Mijnbouw

Na de verkenning, verricht door de heer de Kroon van de Mijnbouwkundige Dienst, kwam in Augustus 1953 een Nederlandse mijnbouwexploratiegroep van Delftse studenten onder leiding van Dr. Druyff een onderzoek verrichten naar de exploitatiemogelijkheden van een bruinkoollaag in Straat Sele op de vaste wal bij het eiland Kamonjel.

Men kreeg hiervoor de coaster "Arfak" als huisboot ter beschikking.

Hoewel de bruinkoollaag ongeveer een meter dik is en van redelijk goede kwaliteit, ligt zij zo oppervlakkig, dat zij door wortels van zwaar geboomte sterk gebroken is waardoor een winstgevende exploitatie niet mogelijk wordt geacht.

Drie dikke anthraciet lagen boven elkaar werden kort geleden door een exploratiegroep van de N.N.G.P.M. gerapporteerd in het boven Aifat gebied.

Bruinkoollagen van geringe dikte zijn bekende van Salawati, Steenkool, Horna en het eiland Lakahia voor de Etnabaai.

Aan de Westkust van de Wandamenbaai komen sterk gebroken steenkoollagen voor van geringe dikte.

De eerder genoemde Delftse Mijnbouw exploratiegroep is thans bezig met een onderzoek van pegmatietformaties langs de Ransikirivier. Resultaten zijn nog niet bekend.

In October 1953 maakten het Hoofd van de Mijnbouwkundige Dienst de Heer Molengraaff en de heer de Kroon een verkenning in de omgeving van de meren Tanemot en Makiri aan de Weriagar rivier i.v.m. een vondst van een stuk pyriet uit die omgeving. Het resultaat was echter teleurstellend.

d Volksgebruiken

Terzake moge worden verwezen naar de overgavememories der onderafdelingschefs.

e Economische toestand

[e. 1] Productiekosten en exportprijzen

In het bovenstaande werd reeds de aandacht gevestigd op de achteruitgang van de

pala- en foelieproductie in Fakfak wegens het wegvallen van het aanbod van seizoenarbeiders uit Indonesië en de hoge verdiensten welke de plaatselijke arbeiders maken kunnen als zij gaan werken als batjo bij de KPM of bij de aankap van ijzerhout.

Zo werd eveneens reeds gesproken over het feit, dat in de jaren 1950 tot 1952 de copraprijzen niet toereikend waren om de hoge productiekosten vermeerderd met hoge transport- en emballagekosten te dekken, zodat meerdere perceeleigenaren de gehele productie van hun klappertuinen afstonden aan de bevolking onder voorwaarde dat men de tuinen zou onderhouden.

Eerst in 1953 zijn de exportprijzen van diverse producten op een peil gekomen, dat de productiekosten daarmee kunnen worden gedekt en er enige winst kan worden gemaakt.

Dit peil is thans zodanig, dat het plaatselijk loonpeil kon worden benaderd en men in staat was coprawerkers afkomstig van de eilanden, grotendeels van de Ajau-eilanden, aan te trekken voor de arbeid op de klapperpercelen in de naaste omgeving van Sorong (Tsjof en Ram).

De factor arbeid is overheersend voor de productiviteit op elk gebied en zowel aan geschoolde als aan ongeschoolde arbeiders heeft men allerwege een sch[er]p omlijk tekort.

[e. 2] Loonpeil

Overal waar de NNGPM werkzaam is en op alle plaatsen waar arbeiders voor deze maatschappij worden aangeworven, is de loonstandaard van de maatschappij maatgevend. Hoewel de lonen in geld niet buitensporig hoog lijken, zijn het vooral de sociale voorzieningen en het feit, dat men 80% van het loon mag besteden voor aankopen in de "Civo" winkel, die het werken bij de N.N.G.P.M. aantrekkelijk maken.

Men heeft berekend, dat een ongeschoolde arbeider, alle bijkomende kosten ingerekend, de maatschappij komt te staan op f 6.50 per dag. Plaatselijke aannemers die bepaalde werken voor de N.N.G.P.M. uitvoeren betalen voor ongeschoolde krachten f 3.- per dag, terwijl voor toekangs f 6.- tot f 10.- en meer wordt betaald. De NIGIMY betaalt haar vaste koelies f 3.- per dag, doch het is voorgekomen, dat men op een ogenblik van congestie bij het havenwerk voor lossen van rijst van een lichter, waar 40 man 4 uur nachtwerk aan hadden f 1200.- moest betalen. Gemiddeld wordt in taakwerk f 7.50 per ton betaald.

Toen bleek, dat wegens het lage loonpeil van de overheidsdiensten, ondanks kortere werktijden en andere soepele voorzieningen zoals korte arbeidsduur voor aangeworven krachten uit de omgeving (2 tot 6 maanden) onvoldoende en veelal slechts incapabele werkkrachten konden worden aangetrokken, werden de laagste dagloongroepen van f 2.- tot f 2.50 verhoogd tot f 2.75 en f 3.25, hetgeen al dadelijk een aanzienlijke verbetering van het aanbod van werklieden opleverde.

Ook voor de buitenressorten werden de daglonen voor koelies in overheidsdienst verhoogd van f 0.60 tot f 1.-.

Het schoolse recept om het loonpeil omlaag te brengen door middel van verlaging der prijzen en speciaal die van import artikelen en voeding om aldus de werkelijke

looninkomsten omgerekend in goederen te verhogen, gaat hier over het algemeen niet op, doordat enerzijds het aanbod van arbeidskrachten in Nieuw Guinea begrensd wordt door een betrekkelijk gering percentage (3%) van een relatief zeer gering zielental dat bovendien verspreid woont in een uitgestrekt land, zodat de bevolkingsdichtheid zeer laag is, terwijl anderzijds het behoeftenpeil der autochthone bevolking nog op een peil bijzonder laag staat.

[e. 3] Productenhandel

Een van de middelen om de werkwilgheid van de bevolking op te voeren zou gevonden kunnen worden in een kunstmatige ontwikkeling van hun behoeften en kooplust. Hiervoor komen import artikelen in aanmerking welke de fantasie van de Papoea opwekken, zoals flashlights[,] schrill gekleurde kledingstukken, niet te dure versierselen, schoenen, valiezen en koffers, enz., enz., liefst niet te duurzame gebruiksartikelen.

Het grootste deel van de bevolking heeft nog geen begrip van het gebruik van geld als ruilmiddel; nog minder kan men verwachten dat men zich de waarde van het geld kan realiseren. Men leeft nog grotendeels in het oude begrip van ruilhandel. Men is wel bereid om bijvoorbeeld bosproducten te verzamelen om deze te ruilen tegen bepaalde artikelen waar men prijs op stelt en die men in een toko kan zien en uit kan kiezen. Heeft men deze dingen eenmaal in zijn bezit, dan is de behoefte gewoonlijk voor een hele tijd bevredigd en doet men dus geen moeite meer om de door de handel gewenste bosproducten te verzamelen. Het was dus voor de productenopkopers zaak om dit stadium van behoefte verzadiging zo lang mogelijk uit te stellen en men bereikte dit door een "krappe goederen politiek" toe te passen. Men zorgde er dus voor dat de buitenposten slechts mondjesmaat werden voorzien en men handhaafde dus een vorm van kunstmatige schaarste.

De verlaging der detailprijzen voor importartikelen kan dus voor de uitbreiding der exportproductie een belemmerende factor vormen.

Anderzijds streven de productenopkopers er naar om de bevolking aan zich te binden door het geven van voorschotten op te leveren product, waarbij men er voor zorgt, dat de productenleveranciers nooit geheel uit hun voorschot komen. Dit systeem maakt het ook moeilijk voor concurrerende opkopers om vaste voet te krijgen in een streek waar een andere opkoper zich reeds heeft gevestigd.

[e. 4] Autochtone werkrachten

Het begrip dat een arbeider zijn werkkraft en tijd verkoopt tegen een bepaald loon is aan de doorsnee Papoea nog volmaakt vreemd. Men is meestal wel bereid om te werken maar alleen in de vorm van hulpbetoon, mits degeen voor wie men werkt zelf even hard meedoet. Leiding bij het werk door een organisator, die zelf niet lichamelijk meewerkt, zoals een mandoer dit doet voor een ploeg arbeiders, kan men over het algemeen nog slecht accepteren. Er zullen nog jaren verstrijken voor men een dergelijk arbeidssysteem, dat onmisbaar is voor verhoging van de gemiddelde prestatie als normaal zal aanvaarden.

[e. 5] Coaster

Een aanzienlijke verbetering op het gebied van de kustverbindingen is bereikt sinds het in de vaart komen van de Gouvernementscoasters "Arfak" en "Cycloop", die een uniform transporttarief hebben, dat aanzienlijk beneden het peil van de vrachttarieven der particuliere schepen en prauwen ligt.

De "Cycloop" bevaart de kusten van de Geelvinkbaai. Omtrent het vaarschema en de tot dusverre behaalde resultaten zijn nog geen gegevens bekend gesteld.

In overleg met alle belanghebbende instanties ende voornaamste handelaren in exportproducten werd een vaarschema voor een viertal reizen van de "Arfak" opgesteld, t.w.

1. Sorong - Noordkust Vogelkop tot Saukorem v.v.
2. Sorong - Oost- en Noord Waigeo - Ajau - Batanta - Sorong.
3. Sorong - Str. Sele - Sailolof - Misool - Kofiau - Str. Sagewin - Sorong.
4. Sorong - Teminaboean - Inanwatan - (Kokas - Fakfak) en terug langs dezelfde route.

Bij dit schema kan elke kustplaats eens in de 6 weken worden aangedaan.

De eerste reizen waren qua lading vrij succesvol, aangezien er begrijpelijkerwijs nog vrij veel oude lading lag. Diverse gebreken bij de bedrijfsinrichting aan boord en bij de walorganisatie werden geconstateerd en zullen geleidelijk aan worden verbeterd.

Bij de tweede reizencyclus bleek al dadelijk dat het ladingaanbod ver beneden de door de productenleveranciers gedane beloften bleef, waardoor de Arfak half leeg terugkwam en er een aanzienlijk exploitatieverlies moest worden gecalculleerd.

Deels was dit veroorzaakt doordat de particuliere coaster "Nieuw Guinea" van de firma "Pho Eng Liong" kort vóór de "Arfak" de reis naar Waigeo en Misool had gemaakt om eigen producten op te halen, terwijl er voorts een opvallende activiteit kan worden geconstateerd van zeilprauwen, die ineens voor lagere tarieven konden varen.

Hieruit blijkt, dat de inzet der Gouvernementscoasters reeds een merkbare invloed heeft gehad op de verlaging der vrachtprijzen voor de kustvaart.

Hoewel de coasters in de eerste plaats zijn ingezet om een vaste, althans regelmatige verbinding mogelijk te maken tussen bepaalde kustplaatsen en eventuele tussen liggende kampongs met de hoofdplaats en aldus voor de bevolking buiten de zekerheid te scheppen, dat de door haar verzamelde exportproducten zullen worden afgehaald en zij de begeerde importartikelen daarvoor in ruil zal krijgen zonder dat zij daar maanden op zal behoeven te wachten; derhalve de opzet niet in de eerste plaats gericht is op het maken van winst, maar op het stimuleren van de bevolkingsexportproductie, terwijl het daaruit te verwachten exploitatieverlies door het Gouvernement wordt gedekt, zal men er toch naar dienen te streven dat het exploitatieverlies zo laag mogelijk zal blijven zonder afbreuk te doen aan het eigenlijke doel van deze kustvaart.

Er zal dus een geode middenweg dienen te worden gekozen tussen het regelmatig aandoen van zoveel mogelijk kustplaatsen enerzijds en het verzamelen van een volle lading anderzijds.

Op 17 November heeft daartoe een bespreking plaats gehad met alle belanghebbenden, waarbij tot de conclusie is gekomen, dat een vaarschema van 6 weken in

feite nog te kort is voor de productiecapaciteit der bezochte gebieden, zodat een coaster op een dergelijk schema niet lopend kan varen. Overleg zal worden gepleegd met de Dienst van Scheepvaart over het invoegen van een vijfde reis naar Fakfak en Kaimana en incidenteel ook naar Babo en Steenkool. Deze kustgebieden zouden er aanzienlijk mee geholpen worden, terwijl de periodiciteit dan van 6 weken zou kunnen worden verlengd tot 8 weken.

Voorts zal voor rondreizende handelaren nog een zg. rondreistarief dienen te worden bepaald waarbij alleen vrachtkosten verschuldigd zullen zijn voor de onderweg verkochte lading.

f Streekplannen

1. Door de Afdeling Landbouw in samenwerking met de Afdeling Economische Zaken is een Agrarisch Ontwikkelingsplan uitgewerkt voor de Ransikivlakte, bekend onder de naam "Plan Perk", naar het Hoofd van de Afdeling Economische Zaken, waarbij is gedacht aan de opzet van een aantal Europese boerenbedrijven, derhalve landbouw gecombineerd met veeteelt. Dit plan ligt ter bestudering bij de Agrarische Commissie, die in de maand Augustus 1953 o.m. een bezoek heeft gebracht aan de Momi-Ransikivlakte.
2. Zodra er een geregelde vliegverbinding op Andai in de Kebarvlakte mogelijk zal zijn, verdient het aanbeveling aandacht te besteden aan een ontwikkelingsplan voor de Kebarvlakte, waar naast de bevolkingslandbouw ook plaats zal zijn voor Europese landbouw- en boerenbedrijven en veeteelt. Mogelijk zal bij dit plan ook de ontginning van de vruchtbare, aan de kust gelegen Moebanivlakte kunnen worden betrokken.
3. Een voorbereidend onderzoek is gaande om te komen tot mechanische sagobereiding op coöperatieve basis in het district Inanwatan, aan de hand van de terzake verzamelde gegevens vervat in de rapporten van de vm. LBKA te Sorong Zwollo en van de Opperhoutvester Salverda. De ontwikkelingsmogelijkheid van dit plan zal geheel afhankelijk zijn van de vraag of de technische voorzieningen, welke nodig zullen zijn om de zware sagostammen uit de moerassen weg te slepen en naar de machinale installatie te vervoeren of wel de verwerkingsinstallatie verplaatsbaar te maken naar de sagobestanden, op economische basis geëxploiteerd zullen kunnen worden.

Het voorbereidend onderzoek, dat thans in behandeling is bij het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Ajamaroe zal zich speciaal richten op de voorbereiding van de bevolking op de voor haar geheel nieuwe mogelijkheden van exploitatie der sagodoesoens en haar bereidheid om dit in coöperatief verband te doen. Daarbij zal nl. een vorm van samenwerking dienen te worden gevonden tussen de verschillende clans die rechten kunnen doen gelden op de verschillende sagodoesoens die bij de exploitatie betrokken zouden worden. Aan de wilde sagobestanden, waar geen bevolkingsrechten op rusten behoeft voorlopig niet te worden gedacht aangezien daar geen bevolking woont en er dus geen werkkrach-

ten te betrekken zullen zijn.

Uit een oogpunt van algemeen beleid verdient het aanbeveling om met de uitvoering van bepaalde streekplannen te wachten tot de eerste "boom" van de opbouw, die gedurende de eerstkomende jaren nog praktisch het gehele arbeidspotentieel van Nieuw Guinea zal opvorderen, voorbij zal zijn.

Men zal dan een ruime tijd van voorbereiding hebben die zal dienen te worden benut voor een diepgaande bestudering van alle aspecten der bewuste plannen.

g Gezondheidstoestand

In het voorgaande kon reeds meermaals de aandacht worden gevestigd, op de omstandigheid dat de ontwikkeling van Nieuw Guinea sterk geremd wordt door de zeer geringe bevolkingsdichtheid.

Deze is te verklaren uit het lage ontwikkelingspeil van de autochthone bevolking, haar primitieve adatbegrippen, die allerlei belemmeringen vormen voor een gezonde volksontwikkeling. Om hierin verandering te brengen, zal naast de pacificerende invloed van de bestuursintensivering en de omvorming der primitieve gedachtenwereld door middel van kerstening en onderwijs, op veel groter schaal dan tot nu toe het geval was, actie genomen dienen te worden ter verbetering van de medisch hygiënische verzorging van de bevolking in de binnenlanden. Het zal niet meer mogen voorkomen, zoals in de naoorlogsjaren is gebeurd en vrij recent nog in 1950 en 1951 in Karonkampongs, Sagewin, het Steenkoolse, in de Argoenibaai en in Lobo dat gehele kampongs op enkele zielen na zijn uitgestorven door optredende epidemieën, waarvan aangenomen wordt dat het een kwaadaardige vorm van influenza gepaard met longontsteking is geweest.

De Dienst van Volksgezondheid exploiteert thans ziekenhuizen te Manokwari, Sorong-Doom, Inanwatan, Ajamaroe en Fakfak. Militaire ziekenhuizen zijn er te Manokwari, Sorong vaste wal, en Kaimana. De aldaar bescheiden militaire artsen zijn tevens belast met de functie van D.V.G.-arts t.a.v. de burgerbevolking, waarvoor een vergoeding wordt genoten.

Voorts heeft de N.N.G.P.M. een mooi - zij het in tijdelijke trant - ruim opgezet en modern geoutilleerd ziekenhuis te Sorong en een kleiner, doch eveneens modern uitgerust ziekenhuis te Steenkool.

De N.N.G.P.M.-arts te Steenkool neemt de D.V.G.-taak waar voor de geneeskundige behandeling van de bevolking voor zover niet aan de Maatschappij verbonden. Aan de hygiënische taak in het binnenland wordt echter nog niets gedaan.

Voor bijzondere gevallen worden D.V.G.-patienten opgenomen en behandeld in het N.N.G.P.M.-ziekenhuis te Sorong, waartoe echter een doktersverklaring van de D.V.G.-arts nodig is. De D.V.G. heeft thans twee artsen te Manokwari en een reizende tandartsen en voorts artsen op de plaatsen Sorong-Doom, Inanwatan en Fakfak. Te Sorong-Doom zal binnenkort een tweede arts worden geplaatst die speciaal de medisch- hygiënische taak buiten Sorong zal kunnen behartigen, terwijl de andere

arts dan speciaal zal kunnen worden belast met de verzorging van het ziekenhuis en de taak van havenarts.

Het wordt noodzakelijk geacht dat er op korte termijn een arts zal worden geplaatst te Miei, voor het Wandammen- Napan Weinami gebied, dat thans nog gedeeltelijk ressorteert onder Manokwari en deels onder Seroei. Dit gebied is echter zo afgelegen en de plaatselijke artsen zijn dermate aan hun ziekenhuizen gebonden, dat zij niet genoeg aandacht aan dit uitgestrekte gebied met zijn bevolking van rond 7000 zielen kunnen besteden.

Aan de Zendingsartse te Ajamaroe, Mevrouw Marcus is onlangs ontslag verleend zodat het ziekenhuis aldaar moest worden toevertrouwd aan een oudere verpleegster.

Nader dient te worden overwogen of in verband met de overbrenging van de zetel van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Ajamaroe naar Teminaboean het al of niet gewenst is aldaar een goed ziekenhuis te bouwen onder gelijktijdige opheffing van de tijdelijke inrichtingen te Ajamaroe en Inanwatan.

Poliklinieken zijn gevestigd te Napan Weinami, Miei, Jomakan (op Roemberpon in aanbouw), Ransiki, Saukorem, Sausapor, Makbon, Kabare, Saonek, Waigama, Fanfanlap, Seget, Sorong Roefei, Konda, Negribesar, Aitinjoe, Babo, Kokas en een hulpziekenhuisje te Kaimana.

Leprabestrijding

Bij het onderzoek naar het voorkomen van Lepra (Morbus Hamsen) onder de bevolking, werd voor Zuid-Waigeo een besmetting van 3.8% en in Wandammen zelfs van 6% geconstateerd.

Er zijn thans twee leproserieën, nl. een onder leiding van twee verpleegsters te Mangoerai bij Miei in de Wandammen, waar een honderdtal patiënten verblijven en een te Fakfak, waar thans circa 60 lijders uit de gehele onderafdeling afkomstig, behandeling genieten.

Sedert 1949 is er sprake geweest van de inrichting van een leproserie bij Sorong, nabij Saoka, die onder leiding van de Zending zou staan en door de Overheid zou worden gesubsidieerd.

Eind 1951 werd f 10.000.- geautoriseerd om met de bouw te beginnen, terwijl voor 1952 een gelijk bedrag voor de afbouw was toegezegd. De ontginning van het aangegeven terrein was reeds gereed, materialen verzameld en het houtwerk te Sorong klaar gemaakt, toen de bouw op advies van Dr. Sloane en Dr. Leiker werd stopgezet aangezien men de plaats te Saoka niet gunstig oordeelde voor de moderne behandeling der zieken, welke onder direct toezicht van een arts dient te geschieden.

Men maakte plannen om het oude gevangeniscomplex, bij Km. 12 richting Klamono om te bouwen tot een leproserie, welke aan moderne eisen zou voldoen, doch vond geen oplossing voor het vraagstuk, waar de toenmaals aldaar aangehouden arrestanten dan ondergebracht zouden moeten worden, noch slaagde men er in de voor dit plan benodigde fondsen los te krijgen.

Zo bleek wederom een groots plan de vijand te zijn geweest van een eenvoudige voorziening waarmede men veel patiënten eerder had kunnen helpen. De mare van

het nieuwe geneesmiddel, de D.D.S. tabletten had zich echter reeds onder lepralijders verspreid en men kwam van heinde en ver op eigen gelegenheid in prauwtjes naar het eiland Doom afzakken, waar men de Gouvernementsarts voor een fait-accompli stelde. Deze kon de besmettelijke patiënten niet in zijn ziekenhuis opnemen, zodat er een noodoplossing moest worden gezocht, die ten slotte is gevonden door een kamp van lepralijders Oostelijk van Saoka bij Kwaktloe in te richten, dat door hen zelf is gebouwd, terwijl er van overheidswege slechts wat atap is verstrekt. In dit kamp verblijven thans 37 patiënten, die door de Zending worden gevoed, trouw 2x per week hun D.D.S.-tablet krijgen en regelmatig voor dokterscontrole op de polikliniek te Doom verschijnen. De werking van het nieuwe geneesmiddel is bewonderenswaard. Open wonden zijn na twee maanden dicht en totaal invalide patiënten gaan dan weer uit eigen beweging aan het werk bij het ontginnen van tuinen.

Hoe meer deze gunstige resultaten bekend zullen worden, hoe groter aantal nieuwe patiënten men zal kunnen verwachten. Naar dzz. lekenoordeel verdient het derhalve aanbeveling spoedigst, desnoods tijdelijke voorzieningen te treffen om deze toevloed van patiënten te kunnen opvangen.

III Politieke Toestand

Een overzicht van politieke en andere verenigingen in Nieuw Guinea is uitgegeven door het Parket van de Officier van Justitie bij de Raad van Justitie te Hollandia bij confidentieel schrijven van 26 September 1952 no. CR/52/1957/4 (Agno. 865/VII-Vertr.).

De voornaamste in de Afdeling West Nieuw Guinea bestaande verenigingen zij[n] de navolgende:

1. G.P.N.G., "Gerakan Persatuan Nieuw Guinea". Als reactie op de aanspraken van Indonesië op Nederlands Nieuw Guinea in 1950 opgericht onder de oorspronkelijke naam "Gabungan Pemuda Irian" (G.P.I.) werd de naam op instigatie van N. Jouwe in mei 1951 omgezet in de eerstgenoemde, voornamelijk wegens de wrange klank, die de naam "Irian" had gekregen door het Indonesische propagandagrapje waarbij dit woord werd gepersifleerd als: "Ikut Republik Indonesia Anti Nederland".

Het Hoofdbestuur zetelt te Hollandia onder naam van Pusat Gerakan Persatuan Irian. De voornaamste figuren zijn Johan Ariks te Manokwari, M. Kasiepo en N. Jouwe te Hollandia.

Afdelingen bestaan te Sorong, met de leiders Joh. Wanma, Godfried Merino en Willem Simorit en te Manokwari met Melkianus Roemfabe, Lodewijk Mandatjan en Barend Mandatjan. Er worden pogingen ondernomen om ook in het Kaimanase een afdeling van de G.P.N.G. te stichten.

Na de gevoerde actie tegen de zg. "ijskastpolitiek" in Nederland, merkt men betrekkelijk weinig meer van deze vereniging. De leiders van de afdeling Sorong hebben weinig begrip van organisatie en administratie en schermen met mooie woorden over de vorming van coöperaties, die men handig ten eigen voordele weet aan te wenden.

Regelmatig komen er klachten binnen van leden tegen de inhoudingen, welke men als contributiebijdragen toepast op uitbetalingen van lonen en vergoedingen voor houtleveranties. Nimmer wordt enige verantwoording aan de leden gegeven over de besteding der verenigingsgelden.

Dit zijn symptomen, dat de vereniging het verkeerde pad opgaat. Het zou goed zijn als een der leiders uit Hollandia eens zou overkomen om orde op zaken te doen stellen.

Meermaals hoort men uitlatingen van G.P.N.G.-leden die wijzen op een chauvinistisch apparteidsstreven, dat welwillend gestemd is tegenover Nederland en de volbloed Nederlanders, maar afwijzend tegenover de Indische Nederlanders (vanwege het gepropageerde stamland-idee) en de zg. Amberies, waaronder hoofdzakelijk te verstaan de Zuid-Molukkers, wegens de door het merendeel van deze groep aangehangen Groot Molukken gedachte.

Men staat over het algemeen op een vrij bekrompen "kita punja tanah air" standpunt, waarbij vreemdelingen geen rechten op de grond kunnen doen gelden.

2. P.I.K. De Persatuan Islamiyah Kaimana, voorheen een afdeling van het Persatuan Islamiyah Umum gevestigd te Toedal werd in 1951 gesticht onder voorzitterschap van de Radja Commissie te Kaimana, Mohammad bin Achmad. De drijvende kracht was echter de penningmeester Rd. Soleiman b. Hassanusy, die er thans met ruzie is uitgetreden en plannen schijnt te hebben zicht te Steenkool of Babo te vestigen. De vereniging beoogt de behartiging der godsdienstige[n] belangen en het onderwijs der Islamieten en tracht een tegenwicht te vormen tegen de Christelijke corporatie.

3. P.K.I.I. De Partai Kemerdekaan Indonesia Irian is gevestigd te Seroei en telt veel leden onder de Seroeise werkers van de N.N.G.P.M. Het doel is aansluiting te zoeken van Nieuw Guinea tot de R.I.

Enige recente vermoedelijke sabotagegevallen bij de N.N.G.P.M. te Klamono werden in verband gebracht met deze vereniging.

4. P.P.I. De Persatuan Pemuda Indonesia heeft een anti-Nederlands en tevens tegen de R.M.S. gericht standpunt. Het bestuur van deze vereniging werd in September 1950 veroordeeld. Drie leden ervan, t.w. P. Mambor, A. Fontanaba en I. Worobai zijn inmiddels na expiratie van hun straf te Sorong teruggekeerd. Zij zijn echter niet van gedachten veranderd, zodat er rekening mee moet worden gehouden, dat zij de oude P.P.I., waarvan er te Sorong nog vele leden aanwezig zijn, wederom, eventueel onder een andere naam zullen activeren.

5. P.E.R.M.A.S. De Perkumpulan Rakjat Maluku Selatan is bedoeld als een overkoepeling van alle Zuid Molukse verenigingen. Zij werd in April 1951 te Sorong opgericht op instigatie van de heer Lebelauw onder leiding van J. Latumahina, toenmaals commies op het Residentiekantoor, en P. de Kock, bestuursassistent te Sorong. De sociale doeleinden welke [de] vereniging volgens haar statuten nastreeft, zijn bedoeld om via de vorming van een hechte band tussen alle R.M.S.-aanhangers in Nieuw Guinea en in Nederland steun te verlenen aan de vrijheidsstrijd in de Molukken.

Aangezien de Nederlandse Regering zich officieel van dit conflict heeft gedistancieerd en deze vereniging gevaar opleverde om een tegen de R.I. gerichte

verzetskern in Nieuw Guinea te vormen, is in Augustus 1951 bepaald, dat ambtenaren in dienst van het Gouvernement geen deel zouden mogen nemen in verenigingen, welke doelstellingen of activiteiten leiden tot een openlijke stellingname in een conflict van een buitenlandse mogendheid. De heren Latumahina en de Kock en ook enige bestuursassistenten te Kaimana en Fakfak, die de leiding van de afdelingen aldaar op zich hadden genomen, zijn toen uit de vereniging getreden, die nadien een kwijnend bestaan heeft geleid.

Reeds tevoren was er een ernstige splijting in de gelederen van de PERMAS opgetreden wegens het conflict tussen de volgelingen van Latumahina en de groep van de als verrader van de R.M.S.-zaak aangemerkte gewezen minister Nanlohy die in 1950 te Sorong was gearriveerd met het op de R.I. veroverde vaartuig "Hoa Moa".

De laatstgenoemde groep wordt door de groep Latumahina als defaitistisch aangemerkt, aangezien deze bereid is met de R.I. samen te werken om in daerom verband te komen tot de vorming van een "Groot Maluku", met inbegrip van Nieuw Guinea. Na de opzending van de voordien immigratoir aangehouden leiders Nanlohy en Aipassa naar Nederland in September 1952 kan de N.N.G.P.M.-krani D. R[oj]ring als leider worden aangemerkt.

6. Susumku. De te Fakfak opgerichte "Suatu Usaha Maluku Selatan untuk Mentjapai Kebenaran Umumnja" heeft dezelfde doelstellingen als de P.E.R.M.A.S. en laat na het uittreden der ambtenaren uit de leidende functies weinig meer van zich horen.

7. B.P.P.T. De "Badan Persatuan Bulau Pulau Terselatan", een sociale vereniging voor de bevolkingsgroepen van de Kei- en Aroegroep laat weinig van zich merken.

8. Nusahulawano is opgericht als een sociale verenging voor de bevolkingsgroepen afkomstig van de Westelijke eilanden, door de N.N.G.P.M. krani Samoe Samoe. De leden van deze vereniging zijn anti "PERMAS" en kunnen worden aangemerkt als neutraal of als aanhangers van de Groot Maluku gedachte.

9. Suka Duka Nusa Ina is een sociale vereniging voor de Ceramezen. De leden kunnen over het algemeen als neutraal worden beschouwd, althans zijn zij niet actief op politiek gebied, al moge een geneig[d]heid naar de Groot Maluku idee worden verondersteld.

10. N.G.V. Het "Nieuw Guinea Verbond" is opgericht te Hollandia, waar het Hoofdbestuur zetelt, dat thans onder leiding staat van Mevrouw de Grave-Terwogt en de heer Haccou.

Bij de Afdeling Manokwari, die thans onder leiding staat van Mevrouw David Richard zijn zeer veel bezwaren gerezen tegen het beleid van de genoemde figuren, hetgeen tot gevolg had, dat de afdeling Manokwari zich tijdens een in September gehouden vergadering bereid verklaarde en bloc toe te treden tot de N.N.G.V..

Naar aanleiding hiervan kwamen de Heer Haccou en Mevrouw de Grave-ter Wogt in October naar Manokwari over om de kwestie in vergaderingen te bespreken, doch zij hadden weinig succes. De heer Haccou is er nu op uit om de Indische Nederlanders er van te overtuigen dat zij het onder de R.I. nog niet zo kwaad zouden hebben.

11. N.N.G.V. Het Nederlands Nieuw Guinea Verbond is een Manokwarische vereniging onder voorzitterschap van de heer A.A.J. Hessing. Hoewel het doel van

deze vereniging de bevordering van de belangen der Indische Nederlanders in geheel Nieuw Guinea voorstond zulks in samenwerking met de autochthone bevolking, zijn de activiteiten niet boven het niveau van Manokwari uitgekomen.

De vereniging heeft zich in felle klachten gekeerd tegen het kolonisatiebeleid, dat men verantwoordelijk stelde voor de geringe vorderingen bij de kolonisatie. Men richtte adressen aan de Minister van Overzeese Rijksdelen en de beide Kamers om te protesteren tegen de geldblokkering, het agrarisch beleid en de onrechtvaardige behandeling van enige Manokwarische ingezetenen. De felheid dezer klachten en de daarin gebezigde grote woorden hebben de naam der kolonisten in Manokwari meer kwaad dan goed gedaan.

Door het hoofd van de Afdeling Politie, W.G. Eybergen, en het Hoofd van de afdeling Centrale Recherche, E.W. Cramer, is ddo. 31 Maart 1953 een overzicht samengesteld over de oorzaken, achtergronden en het verloop der politiek-sociale bewegingen onder de Indische Nederlanders in Nieuw Guinea gedurende de jaren 1950, 1951 en 1952. (agno.426/VII/Vertr.).

IV Bestuur en Politie

a Inrichting

Onder Hoofdstuk I A is reeds een overzicht gegeven van de huidige bestuursindeling. Voorstellen voor een herziening der bestuursindeling zijn gedaan bij dzz. schrijven van 12 October 1953 no. I/1/G.B./6231. Zoals uit het hogerbedoeld vergelijkend overzicht moge blijken, was het Bestuur volgens Bijblad 15143 veel intensiever van opzet dan thans. Vóór en na de soevereiniteitsoverdracht zijn veel ervaren Indonesische bestuursambtenaren naar Indonesië teruggekeerd, terwijl vervanging door plaatselijk aan te trekken krachten maar voor een klein deel mogelijk is geweest. De opleiding van autochthone bestuursambtenaren aan de Bestuurschool te Hollandia heeft het eerste contingent abiturienten in 1952 afgeleverd. Deze jonge ambtenaren hebben over het algemeen een vrij summiere opleiding genoten. Hoewel grotendeels van goede wil, missen zij nog de nodige ervaring en de feeling van in de praktijk als bestuurschrijver gevormde inheemse bestuursambtenaren om zonder directe leiding van een ouder ambtenaar een zelfstandige post te kunnen vervullen.

Desondanks moesten noodgedwongen enige districten, t.w. Napan-Weinami, Saukorem, Sausapor en Etnabaai, zomede de onder het district Misool vallende zelfstandige post te Fafanlap aan enigen dezer jonge CHBA's worden toevertrouwd. De bestuursvoering in deze afgelegen posten laat dan ook zoals gebleken is vrij veel te wensen over. Over het algemeen toonden deze jonge ambtenaren weinig begrip voor administratie; zij gingen veel te wein[i]g op tournee en bleken als autochthone jongeling, behorende tot een andere stam dan de plaatselijke bevolking over het algemeen weinig prestige te genieten.

Behalve op de eerdergenoemde posten zijn CHBA's-bestuurschoolabiturienten

toegevoegd aan de districtshoofden van Zuid-Waigeo, Misool, Inanwatan, Steenkool en aan de onderafdelingshoofden van Ajamaroe en Fakfak. Kort geleden is besloten tot enige mutaties onder de inheemse bestuursambtenaren, welke in de eerstkomende maanden haar beslag zullen krijgen.

Dorpsbestuur

Het begrip van kampongs als woongemeenschappen met een eigen bestuur is aan het grootste deel der autochthone bevolking vreemd. Kampongvorming is geschied op instigatie van Bestuur en Zending in het belang van het contact met de zwervende bevolking en het aan hen te geven onderwijs. In vele streken bestaan deze kampongs echter slechts in naam als plaats, waar de school is gebouwd en de guru woont terwijl ook de kepala kampong daar officieel is gevestigd, al verblijft hij meestal elders. De bevolking heeft meestal in de kampong enige woningen gebouwd, omdat de guru of de bestuursambtenaar dit wilden, maar zij wonen bij hun tuinen, soms dagen lopen van de z.g. kampong. De woningen in de kampong worden zelden onderhouden; zij zijn slecht gebouwd en maken dan ook na korte tijd een deplorabele indruk van verwaarlozing.

Als kamponghoofd wordt meestal de meest prominente figuur aangewezen, liefs[t] iemand die wat Maleis verstaat en kan spreken.

Zij worden als zodanig bevestigd door het hoofd van Plaatselijk Bestuur. Soms is dit het Hoofd van de voornaamste clan. Meestal zijn de dorpen samengesteld uit 3 of meer clans. De hoofden van elke andere clan worden dan aangemerkt als wakil kepala. Soms zijn ook buitenstaanders als kepala kampong aangewezen. Dit zijn dan soms lieden, die wegens het een of ander vergrijp veroordeeld zijn geweest en aldus hun beschaving hebben opgedaan, althans de kennismaking met de moderne wereld hebben gehad.

De kamponghoofden genoten in enkele onderafdelingen, zoals in het oude Manokwari en in Fakfak in het jaar 1951 nog een toelage van f 2,50 á f 10.- 's maands. Dit na-oorlogse systeem is in 1952 opgeheven, met uitzondering voor de hoofden van enkele pas onder bestuur gebrachte kampongs in het binnenland, waar nog geen of een zeer gering bedrag aan belasting wordt geheven.

De kamponghoofden genieten thans 8% collecteloon van de kleine aanslag. Een ddz. in 1951 (22 Mei 1951 no.266/VII/G.E) gedaan voorstel om het collecteloon te verhogen tot 10%, waartoe een ordonnantiwijziging nodig is, is (nog) niet overgenomen.

Aan de kamponghoofden wordt voorts zo veel mogelijk eens in de twee jaar [een] nieuw dienstuniform verstrekt en een J.-schildje als distinctief. Aan het ddz gedaan voorstel om deze uniformen ter besparing van kosten centraal te doen aanmaken of als confectie te bestellen in een aantal taillematen, kon nog geen uitvoering worden gegeven. De plaatselijke aanmaak is duur en levert bij gebrek aan kleermakers vele bezwaren.

Adathoofden

Een overzicht van de erkende adathoofden is opgenomen in bijlage VI.

Nadere bijzonderheden zijn vervat in de als bijlage VII t/m X overgelegde gegevens welke zijn verzameld door de onderadelingschefs van Fakfak en de Radja Ampat, de heren C.F. Knodler en F.E. Meyer.

b Adviesraden

Uitvoering gevende aan de bepalingen van het vijfde hoofdstuk art. 70 tn 71 van de Bewindsregeling Nieuw Guinea inzake de adviesraden voor inheemse aangelegenheden, is bij besluit van de Gouverneur van Nieuw Guinea van 28 April 1951 No. 39 de "Regeling Adviesraden" vastgesteld.

Aansluitend op deze regeling zijn bij besluit van de Gouverneur van Nieuw Guinea van 24/12851 no. 122 de leden der adviesraden benoemd voor de duur van ten hoogste twee jaren, terwijl de Residenten tijdelijk werden belast met het voorzitterschap.

In de Adviesraad voor de Afdeling West Nieuw Guinea werden 19 leden benoemd, waarvan 12 autochthonen, 1 Chinees, 2 vertegenwoordigers van Nederlandse onderdanen van Indonesische herkomst en 4 Europeanen.

De benoemingen zijn geschied op voordracht van de Resident, waarbij gestreefd is naar een zo volledig mogelijke vertegenwoordiging van alle bevolkingsgroepen en tevens kandidaten zijn uitgezocht met enige ontwikkeling en begrip voor de aan hen toe te wijzen taak, die het vertrouwen genieten van de bevolkingsgroepen, welke zij vertegenwoordigen.

Verkiezingen werden niet gehouden, aangezien de bevolking merendeels voor deze moderne techniek van volksvertegenwoordiging nog niet rijp wordt geacht.

Onder de leden bevinden zich speciale vertegenwoordigers van de Zending, de R.K. Missie en de Islam, terwijl de verschillende gezindten als volgt zijn verdeeld:

Protestant	9.
Islam	6.
Rooms Katholiek	3.
Boedhist	1.

Een speciale vertegenwoordiger werd aangewezen voor de groep kolonisten te Manokwari en de ondernemersbelangen vertegenwoordigd door de N.N.G.P.M.

Wegens moeilijkheden op het gebied van transport en logies voor de leden kon de eerste vergadering van de Adviesraad voor West Nieuw Guinea pas in de eerste helft van de maand Juli 1952 plaats hebben. De eerste zitting duurde negen dagen. De besprekingen verliepen in een bijzondere aangename sfeer. De leden van de Raad toonden over het algemeen een helder oordeel over de problemen van het land, terwijl zij zoder schroom en op zakelijke wijze hun woord deden. Dank zij de verstandelijke instelling der leden vormde de vergadering een zeer waardeerbare gelegenheid tot gemeenschappelijk overleg.

In deze vergadering werd het lid Joh. Ariks tot voorzitter gekozen. Deze verkiezing is echter nog niet door de Gouverneur bekrachtigd. Een ontwerp Reglement van Orde is opgesteld, dat ter goedkeuring aan de Gouverneur is aangeboden. Hierop is een ander

model ontwerp toegezonden, dat in de eerstvolgende vergadering zal dienen te worden gearresteerd.

Als slotconclusie werd een zestal moties aan Zijne Excellentie de Gouverneur van Nieuw Guinea aangeboden, handelend over de onderwerpen Volksvoorlichting, economie en handel, sociale aangelegenheden[,] volksgezondheid, onderwijs en over de naam Irian en Papoea. Op geen dezer moties is tot heden enig reactie gekomen van de Regering.

Wegens gebrek aan deskundig personeel en materiaal leverde de verwerking van de notulering en de aanzienlijke administratie van het secretariaat extra bezwaren op.

Een lijst van deze leden der Adviesraad wordt als bijlage V overlegd.

Bij dzz door tussenkomst van de vm. Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie aan de Gouvernementssecretaris gericht schrijven van 9 Januari 1953 no. I/6/G.B/6/D.G. werden enige ledenmutaties in overweging gegeven, waarop echter nog geen bekrachtiging is afgekomen.

In 1953 is geen vergadering van de adviesraad gehouden.

c Politie

De organieke sterkte voor het jaar 1953 is bepaald op 551 man, verhoogd met 30 man als aandeel van de Afdeling West Nieuw Guinea in de bezetting van de opleidings-school voor de Algemene Politie te Hollandia. De aanwezige sterkte per 1 November 1953 bedraagt 521 man, een tekort derhalve van 60 man. Toestemming is ontvangen nog voor einde 1953 te werven tot de organieke sterkte is bereikt. (Schrijven Directeur van Binnenlandse Zaken van 28 October 1953 no. 405/A.P/Dienstgehe[im].)

Een vergelijkend overzicht van de dislocatie van organieke en aanwezige formatie per 1 November 1953 is als bijlage XI hierbij gevoegd. Opgemerkt dient te worden, dat nog geen rekening is gehouden met de nieuwe bestuursindeling, daar overdracht van politie-onderdelen nog in voorbereiding is.

[c. 1] Afdelingscommando

De Afdelings Commandant - de Commissaris van Politie 1ste klasse: N.J. BONZET - is rechtstreeks ondergeschikt aan de Resident; treedt op als hoofd van de afdeling Politie van het Residentiekantoor; is tevens Chef van de Afdelingsrecherche. Taak en verhouding tot Resident als Hoofd van de administratieve politie is vastgelegd in de Instructie voor de AfdelingsCommandanten der Algemene Politie in Nieuw Guinea (Besluit van de KorpsCommandant der Algemene Politie van 25 April 1951 no.1/K.-AP.) Bij afwezigheid van de AfdelingsCommandant treedt de Onder Commandant - de Commissaris van Politie 2de klasse: E.J. Storm van 's Gravensande - als zodanig op.

[c. 2] Mobiele Politie

De Mobiele Politie - onder commando van de Commissaris van Politie 2de klasse: F. STROBAND - met als standplaats Doom, is een politie-middel, dat onder de recht-

streekse bevelen van de Resident staat.

De taak van de Mobiele Politie laat zich in algemene zin als volgt formuleren:

- 1e. het opvangen van fluctuaties bij het algemeen politietoezicht of preventief politieel machtsvertoon van tijdelijke aard in streken waarin de aldaar gelegerde detachementen der Algemene Politie daartoe in vermogen te kort schieten;
- 2e. het voorbereiden en steunen van verdere uitbreiding van bestuursinvloed in de nog niet onder directe bestuurscontrole gebrachte gebieden;
- 3e. het begeleiden en dekken van wetenschappelijke of economische exploraties in de nog niet onder directe bestuurscontrole gebrachte gebieden.

In verband met het onder 1e bedoelde gedeelte der taakomschrijving:

- a. is een volledige Mobiele Groep geplaatst te Fakfak;
- b. worden kader en manschappen gedetacheerd op de posten Makbon, Saonek, Waigama en Fafanlap; de laatste drie gedetacheerde posten, waar alleen de Hulpagenten van Politie permanent zijn geplaatst, zijn gelegen in de Onderafdeling Radja Ampat.

Wanneer de behoefte hieraan blijkt te bestaan kunnen volledige of delen van Mobiele Groepen voor langere tijd worden geplaatst op de Onderafdelingshoofdplaatsen.

[c. 3] Detachementen Algemene Politie

De Detachementscommandanten der Algemene Politie zijn, onder de onmiddell[?]ijke bevelen van de Hoofden van Plaatselijk Bestuur, belast met de uitvoering van alle werkzaamheden, nodig of wenselijk geacht voor de uitoefening van een goede politie in de Onderafdeling; de dagelijkse leiding der politie ligt in handen van de Onderafdelingschef.

De verhouding tot het Hoofd van Plaatselijk Bestuur en de taak van de DetachementsCommandant is bepaald door de Instructie voor Detachements Commandanten der Algemene Politie in Nederlands Nieuw Guinea, vastgesteld bij besluit van de KorpsCommandant der Algemene Politie van 25 April 1951 No. 2/K.A.P.

Detachement Sorong

Commandant: de Inspecteur van Politie 1ste klasse: D.F. van der PANT.

Tot het ambtsressort van het detachement Sorong behoren de Onderafdelingen Sorong, Makbon en Radja Ampat. In verband met een tekort aan kader en manschappen worden den gedetacheerde posten in de Onderafdelingen Makbon en Radja Ampat aangevuld uit de Mobiele Politie.

Gedetacheerde posten zijn: Klamono - bezet door het detachement Sorong;

Makbon - Saonek - Waigama - Fafanlap, bezet door de Mobiele Politie.

Detachement Manokwari

Commandant: de Hoofdinspecteur van Politie: F.H. HEUBERGER.

Gedetacheerde posten te Saukorem en Noemfoer. Overdracht van de post Noemfoer aan het detachement Biak is in uitvoering.

Zulks houdt verband met de overdracht van het eiland Noemfoer aan de Afdeling Geelvinkbaai per ultimo October 1953.

Sub-Detachement Ransiki

Commandant: de Hoofdagent van Politie 2de klasse: E.L. SCHULTZ.

Sub-Detachement Wasior

Commandant: de Hoofdagent van Politie 2de klasse: A. van NAMEN.

Gedetacheerde post te Napan Wainami is voor enige maanden teruggetrokken op Wasior voor herscholing.

Detachement Ajamaroe

Commandant: de Inspecteur van Politie 2de klasse: J.L. PÖTTGER.

Gedetacheerde posten te Inanwatan en Konda.

Detachement Steenkool

Commandant: de Inspecteur van Politie 2de klasse: A.F. GÖRTZ.

Gedetacheerde posten te Temboenikali en Babo. De laatste post wordt thans nog, als gevolg van gebrek aan bootverbinding, bezet door het detachement Fakfak.

Detachement Fakfak

Commandant: de Inspecteur van Politie 1ste klasse: A. de WINTER.

Gedetacheerde posten te Kokas en Karas, terwijl tijdelijk nog Babo door Fakfak wordt bezet.

Ter beschikking van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur staat verder nog een volledige Mobiele Groep, die permanent aldaar is geplaatst.

Detachement Kaimana

Commandant: de Inspecteur van Politie 2de klasse: A.E. JUTA.

Zolang Kaimana nog geen zelfstandige Onderafdeling is, berust de dagelijkse leiding bij de Controleur t/b, namens het Hoofd van Plaatselijk Bestuur te Fakfak uitgeoefend.

De bezetting voor een gedetacheerde post Argoenibaa is aanwezig. Bouw van een politie-kazerne voor deze gedetacheerde post zal ter hand worden genomen, zodra de bouwcapaciteit van Kaimana dit toelaat.

Een gedetacheerde post Etnabaai is in overweging. De beslissing daar omtrent hangt af van de bepaling der definitieve vestiging van de districtshoofdplaats.

[c. 4] Watertransportmiddelen

Behalve over dienstprauwen, in gebruik bij de politie, heeft de Afdeling West Nieuw Guinea thans de beschikking over zes patrouillevaartuigen, welke gestationeerd zijn te:

- a. Sorong (3) 1016 - 1017 - 1021.
- b. Manokwari (1) 1022.
- c. Fakfak (1) 1020
- d. Kaimana (1) 1018.

Door de Resident wordt bepaald welk gebruik van de patrouillevaartuigen zal worden gemaakt; door de Hoofden van Plaatselijk Bestuur, voorzover een vaartuig te hunner beschikking is gesteld.

Andere diensten kunnen met toestemming van of namens de Resident met deze vaartuigen medereizen, terwijl dezelfde faciliteiten kunnen worden geboden aan diensten of organisaties, die de belangen van de bevolking behartigen.

Het zwaartepunt ligt, in het bijzonder in West Nieuw Guinea in het gebruik voor politiepatrouillediensten ter bescherming van de meest kwetsbare kustgebieden.

De patrouillevaartuigen zijn in time charter gehuurd van de Afdeling Scheepvaart en bemand met personeel van Scheepvaart.

[c. 5] Radioverbindingen

Van de oorspronkelijk vijf radiozend-en ontvanginginstallaties (TCS-type) beschikbaar gesteld door de Marine, zijn twee defecte toestellen bij de Marine ingeleverd, terwijl 1 (een) toestel in reparatie is; dit toestel werd gebezigd om in bijzondere gevallen een radioverbinding te onderhouden met een patrouillevaartuig. De twee overblijvende installaties staan op Doom en Fafanlap, waarmede dagelijks verbinding wordt onderhouden. Met Saonek en Waigama loopt de verbinding via de Militaire Verbindingsdienst.

Radio Fafanlap en Waigama (T.I.G.) hebben regelmatig verbinding met elkaar.

Doom (politie) heeft driemaal in de week rechtstreekse verbinding met Ajamaroe (P.T.T.).

Het voor de Afdeling West Nieuw Guinea opgestelde radioverbindingsschema voorziet in radioverbinding met alle patrouillevaartuigen en vrijwel alle onderdelen van de Algemene Politie.

Aan verbinding van patrouillevaartuigen en posten te Fafanlap, Waigama en Saonek met Doom zal voorrang worden gegeven. Het wachten is op de installaties.

V Rechtsbedeling en Gevangeniswezen

[a] Inheemse Rechtspraak

De inheemse bevolking welke in het genot is gelaten harer eigen rechtspleging, is justitiabel voor de Landschapsrechtbanken.

Formeel is deze adatrechtspraak geregeld in art. 12 der Zelfbestuursregelen 1938 en de Zelfbestuursrechtspraakverordening 1938.

Landschapsrechtbanken zetelen in de onderafdelingen Manokwari, Sorong-Makbon, Radja Ampat, Ajamaroe, Steenkool, Fakfak en in het bestuursressort Kaimana.

Als voorzitter van deze rechtbanken treedt gewoonlijk de oudste inheemse bestuursambtenaar ter plaatse op. Als leden worden aangewezen de daartoe in aanmerking komende adat- en dorpshoofden.

Als Adviseur treden op de onderafdelingschefs dan wel andere daartoe bij besluit van de Directeur van Binnenlandse Zaken aangewezen Europese bestuursambtenaren als Plaatsvervangend Raadsman.

Alleen sprekend rechter

Bij besluit van de Gouverneur van 19 Mei 1952 no. 86 werd bepaald, dat in de nieuw

gevormde onderafdelingen, Wandamen en Ransiki de rechtsmacht der Landschaps- en districtsrechtbanken zou worden uitgeoefend door een Alleensprekend Rechter.

Als zodanig werden bij besluit van de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie van 26 mei 1952 no. 135 aangewezen de betrokken onderafdelingschefs. Deze taak rust thans in één hand bij de onderafdelingschef van Ransiki, die mede belast is met het bestuur over de onderafdeling Wandamen.

[b] Gouvernementsrechtspraak

Deze is geregeld in het voorlopig Rechtsreglement Nieuw Guinea (Gvtsblad 1950 no. 26) gewijzigd bij Ordonnantie in het Gvtsblad 1951 no. 31, laatstelijk bij besluit van de Gouverneur van Nieuw Guinea van 28 October 1953 no. 183 en 185).

Landgerecht

De Landrechter voor Geheel Nieuw Guinea te Hollandia houdt periodiek zitting te Manokwari, Sorong, Steenkool, Fakkak en Kaimana, waarbij gewoonlijk de reis wordt gemaakt per K.P.M.

Politierechters

De delicten genoemd in art. 116 Novies sub a en b van het Reglement op de Rechterlijke Organisatie en het beleid der Justitie vallen in de eerste aanleg onder de competentie der Politierechters.

Krachtens art. 7a van het Voorlopig Rechtsreglement Nieuw Guinea traden als politierechters op rechterlijke ambtenaren of ambtenaren van het Binnenlands Bestuur die daartoe door de Directeur van Binnenlands Zaken, de President van de Raad van Justitie gehoord, werden aangewezen.

Ingevolge de herziening van het Voorlopig Rechtsreglement op 28 October, juncto de Gouvernementsbesluiten van gelijke datum no. 183 en 185 zijn met ingang van 31 October 1953 als Politierechter voor Sorong en Makbon aangewezen de Controleur B.B. WINIA en voor de onderafdelingen Manokwari, Steenkool en Fakkak de betrokken onderafdelingschefs ieder voor hun eigen onderafdeling.

Voor de onderafdeling Ajamaroe, Radja Ampat, Ransiki en Wandamen werden geen politierechters aangewezen.

De politierechterzaken uit deze onderafdelingen blijven derhalve in eerste instantie onder de competentie van de Landrechter behoren.

Magistratuur

Bij Gouvernementsbesluit van 28 October 1953 no. 184 zijn alle onderafdelingschefs ambtshalve aangewezen als hulpmagistraat onder gelijktijdige ontheffing van de adjunctmagistratuur van diegenen onder hen die laatstgenoemde functie nog bekleedden krachtens besluit van de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie van 27 December 1951 no. 30/j, d.w.z. alle onderafdelingschefs met uitzondering van die van Sorong, Manokwari en Fakkak.

[c] Gevangeniswezen

Er zijn Huizen van Bewaring te Fakfak, Sorong en Manokwari. Het eerste dateert nog van voor de oorlog, heeft wat herstel nodig, maar is nog in goede staat. Het Huis van Bewaring te Sorong is een na de oorlog opgezette barak, welke thans in deplorabele toestand verkeert. Nieuwbouw staat reeds enige jaren op het prog[r]amma doch kon wegens de geringe bouwcapaciteit en andere urgenter voorzieningen nog niet worden uitgevoerd. Te Manokwari is een nieuw Huis van Bewaring met een capaciteit van 30 man in aanbouw, dat binnenkort in gebruik genomen zal kunnen worden. Het als Huis van Bewaring dienstdoende deel van de politiekazerne te Ajamaroe is een tijdelijk voorziening. In verband met de overbrenging van de onderafdelingshoofdplaats naar Teminaboean is rekening gehouden met de bouw van een nieuw Huis van Bewaring aldaar.

De tijdelijke voorzieningen te Ransiki, Steenkool en Kaimana worden aangemerkt als districtsgevangnissen, met dien verstande dat veroordeelden met straffen van meer dan 1 maand naar elders moeten worden opgezonden. Voor de Huizen van Bewaring geldt dat gestraften voor langer dan 1 jaar naar Hollandia moeten worden opgezonden. Aangezien de meesten gewoonlijk meerdere maanden preventief zitten, welke tijd normaliter in mindering komt van de straf, komt het in de praktijk er op neer, dat alleen gestraften voor langer dan 1½ jaar naar Hollandia worden opgezonden.

Voor details moge worden verwezen naar de memories van overgave der onderafdelingschefs.

VI Financiële aangelegenheden

Te Sorong en Manokwari zijn zelfstandige kashouders geplaatst. Het Hoofd van Plaatselijk Bestuur te Ransiki - Wandamen is voorschothouder van de Kashouder te Manokwari; het Hoofd van Plaatselijk Bestuur te Steenkool idem van de Kashouder te Sorong. De Hoofden van Plaatselijk Bestuur te Ajamaroe en Fakfak hebben nog een eigen kasadministratie, totdat er bevoegd personeel beschikbaar zal zijn om ook deze kassen over te nemen.

Een overzicht van de belastingbetaling wordt als bijlage XII overgelegd.

*VII Onderwijs**[a] Schoolressort Fakfak*

Een overzicht der in dit ressort aanwezige scholen, geput uit het jaarverslag 1952 van de Schoolopziener te Fakfak C.M. Gosal volgt hieronder.

SCHOLEN

Congregatie	OV.V.O.	ALS	MVVS	JVVS	VS	BS	TOTAAL
O.F.M.	1.	-	-	1	2	21	25
Z.N.H.K.	-	-	-	-	2	2	4
M.P.K.	1	1	1	1	26	27	57
totaal :	2	1	1	2	30	50	86

Omtrent het aantal leerlingen op de scholen te Fakfak diene het volgend overzicht.

Congregatie	Schooltype	jongens	meisjes	totaal	onderwijzers
M.P.K.	(O.V.V.O.	34	4	38	2
	(M.V.V.S.	-	19	19	1
	(J.V.V.S.	94	-	-	3
	(A.L.S.	132	55	55	5
O.F.M.	(O.V.V.O.	41	3	3	2
	(V.V.S.	88	8	96	3
	(V.S.	144	42	156	4
Totaal :		503	131	634	20

Aantal leerlingen Volksscholen.

Congregatie	aantal scholen	kl. I	kl. II	kl. III	totaal
O.F.M.	2	51	55	62	168
Z.N.H.K.	2	10	24	21	55
M.P.K.	26	273	215	279	767
Totaal :	30	334	294	362	990

Al dadelijk springt in het oog de onzuivere verhouding tussen het aantal leerlingen van de hoogste klasse en dat van de lagere klassen. Wanneer er onvoldoende aanbod van nieuwe leerlingen is, houdt men gewoonlijk de minder goede leerlingen der hoogste klassen aan om te voorkomen dat het totaal aantal leerlingen beneden het minimum komen zal waarvoor subsidie wordt verleend.

Aantal leerlingen Beschavingsscholen.

Congregatie	aantal scholen	KL.I	KL.II	KL.III	totaal
O.F.M.	21	163	153	128	444
Z.N.H.K.	2	11	8	13	32
M.P.K.	27	246	174	192	612
Totaal:	50	420	335	333	1088.

Op een totaal zielental van 21.811 zijn er 86 scholen met 100 onderwijzers en 2712 leerlingen of 12% van het zielental. Er zijn een school per 254 zielen en een onderwijzer per 218 zielen.

[b] *Schoolressort Sorong, volgens de statistische gegevens op ultimo 1952.*

Aantal scholen.

Corporatie	J.V.V.S.	M.V.V.S.	V.S.	B.S.
Z.N.H.K.	2	-	20	40
O.F.M.	-	-	2	8
Totaal :	2	-	22	48

Vervolgscholen voor meisjes zijn gepland voor Saoka en Teminaboean.

Aantal leerlingen.

Corporatie	V.S.		B.S.		Totaal		J.V.V.S.	J.V.V.S.
	j	m	j	m	j	m	Saoka	Teminaboean
Z.N.H.K.	586	388	998	664	1584	1052	120	72
O.F.M.	48	25	173	76	221	101	-	-
Totaal :	634	413	1171	740	1805	1153	120	72

De Gouvernementsvolksschool te Waigama heeft 25 jongens- en 11 meisjes-leerlingen, totaal 36.

De gegevens omtrent het schoolressort Sorong zijn vrij summier, doordat er lange tijd geen schoolopziener bescheiden is geweest.

Voor de N.N.G.P.M.-scholen moge worden verwezen naar de memories van overgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Sorong, de Assistent Resident C.K. Jonasse.

Voor het schoolressort Manokwari worde verwezen naar de memories van overgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Manokwari, de Assistent Resident T.R.J. Eibrink Jansen.

*VIII Boswezen**[a] Algemeen*

Het Boswezen is een Afdeling van de Dienst van Economische en Technische Aangelegenheden (D.E.T.A.) met een Afdelingshoofd te Hollandia.

Aan het Hoofd van de Afdeling Boswezen staat ter beschikking de onderafdeling Bosplanologie, met een onderafdelingshoofd, eveneens te Hollandia.

Deze onderafdeling is verdeeld in 5 secties, t.w.:

1. Sectie bosverkenning en bosinrichting.
2. Sectie bosbotanie.
3. Sectie bosontsluiting en bouwtechnische Aangelegenheden.
4. Sectie opname en kartering.
5. Sectie bosbouwonderwijs.

Nieuw Guinea is voorts verdeeld in 5 bosbeheerskringen, t.w.:

- a. Bosbeheerskring Hollandia (onderafd. Hollandia, Sarmi, Nimboran.).
- b. Bosbeheerskring Manokwari (onderafd. Manokwari, Ransiki, Wandamen, Waropen, Japen en Biak.).
- c. Bosbeheerskring Sorong (onderafdeling Sorong, Makbon, Radja Ampat, Ajamaroe.).
- d. Bosbeheerskring Fakfak (onderafdeling Fakfak, Bintoeni.).
- e. Bosbeheerskring Merauke (afdeling Zuid Nieuw Guinea.).

Voor de ontwikkeling in de komende drie jaren zal bezaagd hout onontbeerlijk zijn; deze houtbehoefte wordt voor de naaste toekomst geschat op 5000 M3 timmerhout per jaar, inclusief de houtbehoefte van de N.N.G.P.M., de Marine en het Leger.

Het zagerijplan tot en met 1956 omvat derhalve:

- 1e. Gedeeltelijke vernieuwing van de Zagerij te Sorong-Roefoei, die dan een gemiddelde output van 200 M3 per maand zal moeten kunnen opleveren. Deze zagerij zal dan tot ultimo 1955 moeten draaien; het nu nieuw in te zetten materiaal zal dan naar Manokwari gedirigeerd worden en de zagerij te Sorong houdt ultimo 1955 op te bestaan (zie 3.).
- 2e. Vernieuwing van de zagerij te Hollandia in 1954, die daarop begin 1955 in productie moet komen met een maandelijkse output van 200 M3 timmerhout.
- 3e. De bouw van een nieuwe, goed geoutilleerde zagerij te Manokwari in 1955, die daarop vanaf 1956 in productie komt met een maandelijkse output van 300 M3 timmerhout.
- 4e. Bouw van een kleine hardhoutzagerij te Kaimana, die in 1955 in productie moet komen met een maandelijkse output van 300 M3 timmerhout.
- 5e. Bouw van een kleine hardhoutzagerij te Kokonau, die in 1956 in productie moet komen met een maandelijkse output van 200 M3 timmerhout.

Overzicht productiecapaciteit

Jaar	Hollandia	Sorong	Manokwari	Kaimana	Kokonau	Totaal
1954	1000 M3	2400 M3	-	-	-	3400 M3
1955	2400 M3	2400 M3	-	2400 M3	-	7200 M3
1956	2400 M3	-	3600 M3	2400 M3	2400 M3	10800 M3

Zo mogelijk zal het zagerijbedrijf in handen van particulieren gesteld worden; hiervoor werd van d[e]ze zijde inderdaad reeds belangstelling getoond.

In dit verband moet naar voren worden gebracht, dat in bovenvermeld zagerijplan nog geen rekening kon worden gehouden met eventuele nadere adviezen van de Agrarische Commissie, welke mogelijk nog ingrijpende wijzigingen kunnen brengen in deze opzet.

Wil de bovenvermelde opzet der zagerijen verantwoord zijn, dan zullen verkenningen, eventueel gevolgd door bosinventarisatie moeten aantonen, dat in de directe omgeving van de op te zetten zagerijen een voldoende groot boscomplex aanwezig is, dat gedurende een 15-tal jaren kan voorzien in de houtbehoefte van de zagerij.

Deze werkzaamheden vallen onder de bosplanologie, waarvan het sectiehoofd bosverkenning en inrichting Manokwari tot standpunt heeft.

Behalve de afsluiting van de inventarisatie van de Pratiflakte in 1954 staan in de komende jaren o.a. nog op het programma: verkenningen op het eiland Noemfoer, te Kaimana, Mimika en copalverkenningen te Japen.

[b] Bosbeheerskring Sorong

Deze beheerskring is verdeeld in drie bosressorten, t.w.:

- 1e. Ressort Sorong, ressortstandplaats Sorong.
- 2e. Ressort Misool, ressortstandplaats Waigama.
- 3e. Ressort Inanwatan, ressortstandplaats Kp. Baroe aan de Kais-rivier.

De werkzaamheden in het ressort Sorong zijn voornamelijk gericht op de bosexploitatie t.b.v. de ruwhout aanvoer voor de zagerij te Sorong-Roefei. In verband met de wisselende afvoermogelijkheid van dit rondhout zijn er twee aankapcentra, t.w.:

- 1e. Noordkust Vogelkop, vanaf Tandjong Casuaris.
- 2e. het eiland Batanta.

Deze "wilde" aankappen langs de kusten vinden plaats met inschakeling van de plaatselijk aanwezige autochthone bevolking, na verkregen schriftelijke aanvraag van het ressorthoofd Sorong.

Levering geschiedt loco verzamelplaatsen aan de kust, waar de B.W. ponton op het strand gezet kan worden.

In verband met de sterk gestegen vraag naar 1ste klasse timmerhout en de geringe vraag naar de 3de klasse timmerhout, wordt in de laatste maanden nagenoeg

uitsluitend merbau-rondhout aangevoerd. De innameprijzen liggen veel te hoog; de innameprijzen van de N.N.G.P.M. liggen evenwel nog hoger. Dit is echter verklaarbaar uit de omstandigheid, dat de houthakkers met het werk vertrouwd moeten raken en momenteel nog werken met zeer gebrekkig gereedschap.

Een voldoende hoeveelheid goed bosgereedschap werd reeds aangevraagd, maar dan zal men nog de houthakkers door geregeld toezicht en goede voorlichting moeten aanleren, op welke wijze dit gereedschap in een dusdanige toestand kan worden gehouden, dat men daarmee gemakkelijker en vlugger werkt (techniek van de kap, onderhoud van zagen en bijlen, gebruik van keggen).

Het zeetransport van matoa dolken geschiedt met vloten, terwijl het merbauhout met de B.W. ponton wordt vervoerd. Gesleept wordt met de sleepboot "Merbau".

Op bestelling vindt aanmaak van Adinapalen plaats in het Waigeo gebied. Ultimo December kwam een grote bestelling steigerhout klaar voor Havenwezen Hollandia, Merauke en Biak. Eeveneens kwam het restant van de bestelling voor de steiger te Sorong-Doom klaar.

Levering van bezaagd hout vindt plaats loco stapelplaats zagerij, terwijl voor de Adinapalen levering loco verzamelplaatsen te Waigeo geschiedt. Indien mogelijk, verleent het boswezen bemiddeling met de afscheep.

Het ligt voorts in de bedoeling in het ressort Sorong begin 1954 een begin te maken met de copalwinning langs de Noordkust van de Vogelkop (Remoe-Mega). De boswezenzagerij te Sorong-Roefei bestaat uit een 7 jaar oude Corley unit en een van de N.N.G.P.M. overgenomen horizontale blokzaag, aangedreven door een Yanmarmotor afkomstig uit een Japanse dump.

De Corley-zagerij zal spoedigst vervangen dienen te worden; de bestelling hiervoor is reeds uitgegaan naar Minvor. De productie bedroeg in het eerste halfjaar 80-90 M3 3e klasse timmerhout per maand; daarop kwam de grote vraag naar merbautimmerhout. In verband met een spoed aanvraag in Augustus j.l. van 300 M3 brugdekplanken voor het Moetoeri-object der N.N.G.P.M., werd direct met de blokzaag in drie ploegen van 8 uur per werkdag gewerkt, gedurende 5 dagen per week. De 6de dag wordt gebruikt voor algehele revisie van blokzaag en Yanmar. De maandproductie in de maanden September, October en November bedroeg rond 140 M3, 140 M3, 120 M3 nagenoeg uitsluitend merbauhout. Ultimo November was rond 200 M3 geleverd van de 300 M3, door de N.N.G.P.M. besteld.

Hoogste prioriteit heeft de levering van hout voor de volkswoningbouw te Hollandia; elke 6 weken wordt met de "Karossa" \pm 40M3 verscheept.

Het aantal werkkrachten op de zagerij bedraagt rond 70 man; huisvesting is aanwezig op het zagerijterrein.

Een overzicht der in 1952 geldende houtprijzen wordt als bijlage XII overgelegd.

De ressorten Misool en Inanwatan zijn van belang voor de copalwinning, terwijl levering op bestelling van larapalen uit Misool eveneens mogelijk is.

Het Boswezen tracht door een goede tapmethode, een geregelde tap met controle en kwaliteitssortering een beter copalproduct met standaardkwaliteit op de markt te brengen en hierdoor betere prijzen voor de Nieuw Guinea copal te krijgen.

	MI	MI/II	MII
Nigimy bieding 8 Mei '55 (per 100 Kg).	f 100.-	f 70.-	f 95.-
Nigimy bieding 2 Sept. '53 (per 100 Kg).	f 155.-	f 140.-	f 130.-

De Nigimy-beiding van 8 Mei 1953 was een bieding op de eerste partij copal, die exportklaar was verpakt door het Boswezen te Sorong. Deze partij ging rechtstreeks naar een afnemer in Nederland voor f125.- per 100 Kg.

De op de voorlopige begroting van 1953 opgebrachte hoeveelheid copal van 15 ton per jaar per ressort wordt ruim gehaald, terwijl voor de komende jaren deze inkomsten verhoogd zullen kunnen worden.

[c] Beheerskring Fakfak

Voor de komende jaren zal de merbauexploitatie in de beheerskring van groot belang blijven. Bevolkingscoöperaties, al naar gelang hun ontwikkelingsstadia, zullen o.a. voor de export ingeschakeld kunnen worden.

Geleidelijk aan zal de oude werkwijze van de vierkante bekapping moeten worden vervangen door levering van spintvrije, ruw bedisselde dolken en van bezaagd merbau in exportmaten. Het houtverlies bij vierkante bekapping bedraagt minstens 40% van de totale massa en 30% van het kernhout.

Deze overgang zal evenwel gepaard moeten gaan met een betere uitrusting aan bosgereedschappen (zagen, bijlen, keggen en lieren), waarbij wederom alle aandacht geschonken moet worden aan het onderhoud van dit gereedschap.

Voor de export van bezaagd hout is voor 1955 een kleine hardhoutzagerij geprojecteerd te Kaimana met een output van 200 M3 bezaagd hout per maand.

De Dienst van het Boswezen diende een beheersaanvraag in voor het eiland Adi, waar een zeer dicht ijzerhoutbestand voorkomt. Het ligt in het voornemen P. Adi na uitkap weer te reboiseren en dus in geregelde bedrijfsexploitatie te nemen. Een onderzoek naar de op dit eiland eventueel bestaande bevolkingsrechten is nog in behandeling bij het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Fakfak.

[d] Bosbeheerskring Manokwari

Deze beheerskring wordt in de nabije toekomst één van de belangrijkste exploitatiegebieden o.a. met het oog op de vestiging van een zagerij te Manokwari, die ultimo 1955 in productie zal moeten komen met een productie van 300 M3 timmerhout per maand.

De thans aanwezige bosexploitatie met bevolkingscoöperaties in het gebied van de Geelvinkbaai voorziet in de rondhoutbehoefte van de particuliere zagerijen (zgn. C.B.L.-exploitatie). In 1954 zal dit gebied ingeschakeld worden bij de rondhout export

(Momi- Ransiki gebied), waarbij uitsleep met 2 Caterpillar D-8 tractoren zal plaatsvinden.

De exploitatie van het Prafi-gebied, waarvan de inventarisatie reeds ver gevorderd is, hangt ten dele af van een eventuele landbouwkundige openlegging, en zal nader overwogen kunnen worden.

Vervolgens verdient de bosbouwkundige ontwikkeling van Japen voor de Copal- en houtwinning eveneens aandacht, terwijl een verkenning in 1954 van de bosopstand van het eiland Noemfoer een mogelijke exploitatie, zo mogelijk door bevolkingscoöperaties, nog zal moeten motiveren.

IX Coöperaties

Een geslaagde coöperatie is de "Coöperatie Roembatie", die in 1947 is opgezet met een ledenaantal van 400 en een begin aandelenkapitaal van f 1000.-.

Het boekjaar 1951 sloot met een kapitaalspositie van f 65000.- De Coöperatie maakte goede zaken bij de levering van ijzerhout aan de N.N.G.P.M. Men zorgde voor de aankap en de verscheping per K.P.M. en voorzag in de behoeften der kappers door levering van voedingsmiddelen en tokoartikelen, waartoe een winkel is geopend te Kokas.

Om zelf te kunnen zorgen voor het verslepen van hout van de kapplaatsen aan de kust naar de baaien waar het hout gestapeld dient te worden voor de verscheping, heeft men een eigen Holland-launch besteld, uitgerust met twee Samofa motoren, speciaal ingericht voor sleepwerk. Deze coöperatie is opgericht en tot ontplooiing gebracht door Ibrahim Bauw, Radja van Roembati, die in zijn jongensjaren in de leer is geweest bij een Chinese handelaar te Fakfak en aldaar zijn handelsinstinct heeft ontwikkeld.

De vrees is niet ongegrond, dat deze coöperatie een vlucht heeft genomen welke niet in verhouding staat tot de betrekkelijk eenvoudige statuten en reglementen en de administratie welke op grond daarvan wordt gevoerd. Het is derhalve zeer gewenst, dat de opzet onder leiding van de kortelings te Hollandia gearriveerde Ambtenaar voor de Coöperatie zal worden herzien en in goede banen geleid. Deze coöperatie strekt tot bezielend voorbeeld voor andere pogingen op dit gebied.

De Coöperatie Fatagar, opgezet onder leiding van de Radja Fatagar werd echter wegens verkeerde productenspeculaties tot mislukking. De Radja van Sekar, Nazar bin Paris Lakatai is te Kokas een coöperatie begonnen op bescheiden schaal, welke zich beperkt tot in- en verkoop van tokoartikelen.

Te Kaimana worden pogingen in het werk gesteld om te komen tot een coöperatie voor houtleveranties aan het Boswezen en anderen doch bij gebreke van capabele leidende figuren maakte men nog weinig vorderingen.

De zg. "Coöperaties" van de G.P.N.G. in het Sorongse, Makbon en de Radja Ampat zijn deze naam in feite niet waard. Over de werkelijke betekenis van het coöperatieve streven hebben de leiders een zeer vaag begrip. Contributieinning in

natura door middel van levering van producten, vorming van een stamkapitaal in natura, inhoudingen bij houtleveranties lopen dooreen. Er blijft veel aan de strijdstok hangen en er wordt geen of vrijwel geen administratie bijgehouden. Er wordt geen rekening en verantwoording afgelegd tegenover de leden. Meermaals ontving het Bestuur klachten omtrent zekere manipulaties, waar de bevolking niets van begrijpt. Deze klachten worden incidenteel uitgezocht en beslecht, maar er is geen fundamentele verbetering zichtbaar.

Dit zal een dankbaar arbeidsveld zijn voor de Coöperatiedienst.

Op instigatie van de B.A. Abdul Arfan worden er coöperaties gevormd voor Noord Salawati en Batanta en te Sailolof. De laatste speciaal met het oog op de paarlmoer visserij, waarbij men hoopt enige moderne duikersapparaten van de Afdeling Zeevisserij in gebruik te krijgen. Enige voorlichting van de Ambtenaar voor de Coöperatie zou zeer gewenst zijn.

Te Saukorem bestond een productiecoöperatie, welke is opgezet door de voormalige CHBA Rasely. Na diens overplaatsing naar Hollandia, voor zijn vervolgcursus aan de Bestuurschool, is de Coöperatie in de war gelopen.

De opzet leek eigenlijk meer op[,] een kapitalistisch opgezette N.V. met enkele aandeelhouders, die de winst, gemaakt bij de verhandeling van producten der bevolking, verdeelden. Deze coöperatie is thans in liquidatie en zal op nieuwe leest worden geschoeid.

Te Ransiki is een coöperatie voor de verhandeling van bevolkingsproducten die gestadig vooruit gaat.

Op Roemberpon en Jende is een coöperatieve houtaankap georganiseerd.

Te Wasior is een coöperatieve in- en verkoop centrale.

De laatste staan onder intensief en regelmatig toezicht van de Controleur van Ransiki en gaan gestadig vooruit.

X Transportmiddelen

a Te land

Instantie	Land-rover	Jeep	Personen auto	Truck	Motor-fiets	Pickup	Totaal
<u>Manokwari</u>							
B.B.	1	2	-	-	-	-	3
Politie	1	1	-	-	-	-	2
Waterstaat	1	1	-	7	-	-	9
afd. Landbouw	-	2	-	-	2	1	5
Boswezen	1	1	-	1	-	-	3
Kadaster	-	-	-	-	1	-	1
Gvt. Werkpl.	-	2	-	1	-	-	3
D.V.G.	2	-	-	-	-	-	2
M.Z.	1	-	-	-	-	-	1

Sorong

B.B.	1	-	1 ²⁾	-	-	-	2
Politie	2	-	-	1	-	2	5
D.V.G.	1	-	-	-	-	1	2
Waterstaat	-	-	-	1	-	-	1
Boswezen	6 ¹⁾	-	-	4	-	1	11

Ajamaroe

B.B.	-	1 ²⁾	-	-	-	-	1
------	---	-----------------	---	---	---	---	---

Steenkool

B.B.	1	-	-	-	-	-	1
------	---	---	---	---	---	---	---

Totaal:	18	10	1	15	3	5	52
---------	----	----	---	----	---	---	----

1) waarvan 5 opgelegd.

2) opgelegd.

*b Transportmiddelen te water*LANDSVAARTUIGEN.

Toestand per 1 November 1953.

Patrouillevaartuig "Mamberamo" 1016)	ter beschikking
Patrouillevaartuig "Beraai" 1017)	Dept. B.B. voor politionele patrouillediensten
Patrouillevaartuig "Octoemboewe" 1021)	
Veerboot "Sorong") ter beschikking H.P.B.
Veerboot "Doom") Sorong voor de overvaart Sorong-Doom.
Politielaunch "Siriwo"	ter beschikking Alg. Politie voor overvaart Sorong-Doom v.v. van het politiepersoneel.
Ms. "Beatrix"	ter beschikking Havenmeester Sorong; kan op aanvraag in tripcharter verhuurd worden.
Ms. "Triton" (loodsboot)) ter beschikking Havenmeester. Ms.
Ms. "Karim" (werkboot)) "Patipi" is ter beschikking
Ms. "Patipi" (werkboot)) personeelstransport helling Karim van G.W.

III. Internationaal verkeer van Januari 1953 t/m October 1953.

De haven Sorong wordt min of meer geregeld aangelopen door de volgende schepen:

Rederij	Aantal vaartuigen	Totale inhoud in M3
NV. K.P.M. (lijn 4)	29 motorschepen (1)	369740.00
NV. S.M.N./K.R.L. en S.M. "Oceaan"	12 motorschepen (1)	277954.69
NV. N.N.G.P.M. als agente van diverse rederijen.	28 tankschepen	499131.06

(1) Zijn geregelde lijndiensten: de overige verbindingen zijn ongeregeld.

c *Luchtverbindingen*

Het na de oorlog door de N.N.G.P.M. verbeterde ex-Japanse vliegveld Jefman is nog steeds in beheer bij deze Maatschappij, doordat de Afdeling Burgerluchtvaart nog niet in staat was dit over te nemen. In 1954 zullen er een stationsgebouw en een verkeers-toren worden gebouwd zomede behuizing voor bedieningspersoneel, waarna de overname kan worden bewerkstelligd.

De N.N.G.P.M. behoudt het terrein voor haar hanggar en bijbehorende gebouwen in erfpacht.

De K.L.M. onderhoudt een verbinding op Biak per Dakota, 2 á 3x per week.

De N.N.G.P.M. heeft de beschikking over 1 Catalina en 2 Grumman amphibie-vliegtuigen zomede over 3 helicopters welke van een Amerikaanse Maatschappij zijn gehuurd, voor de verbinding met de diverse olie- en exploratieterreinen.

De Marinevliegdiens vliegt een maal per maand, gewoonlijk op de laatste Woensdag het traject Biak - Manokwari - Fakfak (overnachting) - Sorong Ajamaroe - Sorong - Ajamaroe - Manokwari - Biak.

De beide vluchten op Ajamaroe worden speciaal onderhouden voor de opvoer van levensmiddelen en post.

Voorts vliegt de M.L.D. een maal per week op Manokwari voor het ophalen van groenten voor de eigen dienst. Bij uitzondering en bijzondere urgentie kunnen ook passagiers van deze verbinding gebruik maken, doch meestal alleen van Biak naar Manokwari.

Een bruikbaar ex-Amerikaans vliegveld bevindt zich op het eiland Middelburg. Het Amerikaans vliegveld op Sausapor is door sleuven onbruikbaar gemaakt. Ex-Japanse vliegvelden treft men aan op Samate (Salawati), Babo, Ottawesi, Sagan, Kaimana, Manokwari, Ransiki, Waren en Nabire. Ze zijn alle sterk beschadigd door Amerikaanse bombardementen en geheel overwoekerd. Het vooroorlogse noodlan-

dingsterrein op de Kebarvlakte bij Andl'jai is nog geheel in-tact. Naar verluidt heeft de Evangelical Alliance Mission gevorderde plannen om zich aldaar te vestigen en een verbinding met Manokwari te onderhouden per helicopter.

XI Technische aangelegenheden

Aan de Resident - Afdeling[s]hoofd is een Hoofd van de Residentie Waterstaatsdienst (HRWD) toegevoegd. Deze functie word vervuld door de heer H.W. Leeftang. Aan hem zijn thans toegevoegd 2 Sectiechefs t.w.: de heer Ch. L. Meyer voor de sectie Manokwari en de heer J.A. van der Putte voor Sorong.

Voor details moge worden verwezen naar de memories van overgave der onderafdelingschefs en dzz. bijdrage voor het werkplan voor Nieuw Guinea.

XII Litteratuurlijst

- BEMMELEN, Mr. J.M. van- en Mr. H. Burgersdijk: Arresten over strafrecht.
 Beukering, Ir. J.A. van: Het ladangvraagstuk, een bedrijfs- en sociaal- economisch probleem. Mededelingen van het departement van Economische Zaken in Nederlands Indië, No. 9.
 BEUSECHEM, D. van: Overzicht van de morphologische, geologische en klimatologische gesteldheid van Nederlands Nieuw Guinea.
 BURGERSDIJK, Mr. H.- en Mr. J.M. van BEMMELEN: Arresten over strafrecht.
 Capelle, Mr. M.H. van: Concept Memorie jaar 1946.
 COUVEREUR, J: (Politiek) verslag van de A.R.I.---, 1950.
 DOL, J.: Copra en coprafonds in Oost-Indonesië.
 EEK, J.W. van: Jaarverslag 1949/1950 van de onderafdeling Fakfak, 31/5'50.
 EEKHOUD, J.P.K.: Op de drempel van een nieuwe toekomst.
 --- : Nota bestuursbeleid Nieuw Guinea.
 --- : Jaarverslag 1947 van de Resident van Nieuw Guinea.
 --- : Memorie van de Resident van Nieuw Guinea, 1948.
 EIBRINK JANSEN., Mr. F.R.J.: Memorie van overgave van de Onderafdeling Manokwari 1953.
 EIJKES, J.B.: Bestuursmemorie van de gewezen gezaghebber te Sorong, 17/9'53.
 Galis, K.W.: Memorie van Overgave van de Onderafdeling Fakfak, 3/7 1946.
 --- : Jaarverslag Manokwari, 17/12 1947.
 --- : Jaarverslag Manokwari, 5/1 1949.
 --- : Bibliografie van Nederlands Nieuw Guinea.
 --- : Supplement I.
 GOOT, S. van der: Aanvullende Memorie van Overgave van de gewezen gezaghebber te Sorong, 15/12 1940.

- ; Aanvullende Bestuursmemorie van de gewezen gezaghebber te Sorong 10/1 1940.
- : Kort verslag over Land en Volk van het Westelijk deel der Vogelkop en der Radja Ampat groep.
- GROENEVELD, F.J. : Nota betreffende de kolonisatie, 1952.
- HASSELT, J.L. -- en F.J.F. van: Noemfoors woordenboek.
- HELDT, Dr. G.J. : "De Papoea Cultuurimprovisator".
- HOOGEVEEN, R : Memorie van Overgave tevens Jaarverslag 1947 van de Onderafdeling Sorong, 1947.
- JONASSE, C.K. : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Sorong, 1953.
- Jongh, L. de : Onderwijsverslag over Nieuw Guinea.
- JONGH, Ir. W. de : Jaarverslag R.W.D. Zuid Nieuw Guinea, 25/2 1948.
- JONKEES, Mr. J.E. : Handboek van het Nederlands-Indische Strafrecht, 1946.
- JOUWE, Nicolaas: De stem van de Papoea's.
- KEESING, Dr. Felix M. --, Professor of Anthropology, Stanford University: South Pacific Com[m]ission Preliminary Report on Project S.5 (a) Review of Research in Social Anthropology, Polynesian Section.
- KLEIN, Dr. Ir. W.C. : Verslag van twee reizen naar Nederlands Nieuw Guinea en Australisch Nieuw Guinea in de periode Augustus 1948 tot Maart 1949.
- : Economische gegevens betreffende Nieuw Guinea bijeengebracht door.--
- : Wijziging in de opvatting.
- : Plannen van Resident van Eekhoud inzake de ontwikkeling van Nieuw Guinea.
- : Nieuw Guinea uitgave van het Molukkeninstituut onder redactie van --.
- : Onbekend Nieuw Guinea.
- : Indo-Europeanen naar Nieuw Guinea.
- : Economische hulp aan de Binnenlandstammen van Nieuw Guinea.
- : Oorlogsinvloeden in Nieuw Guinea en omgeving met betrekking tot het volk en de arbeidstoestanden.
- : Voor de geestelijke en economisch[e] ontwikkelingen van de bevolking van Nieuw Guinea is een voortzetting van het bestuur van Nederland het verkieslijkst.
- KRONS, C.C. : Me[r]memorie van Overgave van de Assistent Resident te Manokwari 2 Juni '24.
- LAM, H.J. : Sergentia. Fragmenta Papoea.
- LOTGERING, F.K. : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Inanwatan Augustus 1940.
- LUNDQUIST, E. : Jaarverslag van de Opperhoutvester van Nieuw Guinea, 8/2 '49.
- LIJDING, H.W.: Verslag jaar 1947. (Mededelingen over de zeevisserij van de NIT.).
- MARESCH, M. : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Radja Ampat, 1952.
- MERKELIJN, P.J.: Memorie van Overgave van de Onderafdeling Ajamaroe, 27/8 '51.
- MILLIGEN, B.W. van. : Jaarverslag 1947 van de Onderafdeling Fakfak.
- : Memorie van Overgave van de gewezen gezaghebber te Sorong, 22/10 1922.
- SCHIPHORST, S.P. : Andai-vlakte rapport.
- SICKESZ, W.C. : Delf[i]ging van staatsschulden na oorlogs- of crisisjaren.
- SOLLEWIJN GELPKE, J.H.F. : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Fak-

fak, 1953.

STOEP, J. van der.: Ontwikkelingsplan Noemfoer, 1952.

STRATENUS, R.J. : Een voorlopig onderzoek naar de Economische vooruitzichten in Nederlands Nieuw Guinea.

VEEN, E. : Schadevergoeding door annexatie (Aankoop).

VEEN, W.M. van der : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Ajamaroe, 17/6'53.

--- : Bestuursmemorie van de Onderafdeling Ajamaroe, 17/6'53.

VERKERKE, J.C.: Memorie van Overgave van de Onderafdeling Manokwari, Augustus 1947.

VESSEUR, A.: Jaarverslag Inanwatan, 31/12-1947.

--- : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Fakfak, Sept. 1951.

--- : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Makbon, Dec.-1952.

VINK, A.L.: Bestuursmemorie van de gewezen gezaghebber te Sorong, 14/10'29.

WAL, P.J. van der : Memorie van Overgave van de gewezen Gezaghebber te Sorong 8/10 1923.

WESTERINK, G.J. : Jaarverslag van de Onderafdeling Sorong, 1948.

--- : Idem 1949.

WESTERMANN, Dr. J.H. : Fauna en Natuurbescherming in Nederlands Nieuw Guinea. Ned. Commissie v. Internationale Natuurbescherming No. 13.

--- : Netherlands New. Guinea.

WINIA, W.G.F. : Memorie van Overgave van de Onderafdeling Wandamen, 1953.

ZUIDERHOEK, Gouv. Arts I.B.: Jaarverslag '5[-]

Allied Geographical Section Southwest Pacific Area. Terrain Handbook 29 Dutch New Guinea - Sorong Area.

Bestuursvraagstukken. Departement van Binnenlandse Zaken No. 2 1949.

Handbook, uitgegeven door Departments of External Affairs and External Territories South Seas Commission Conference Papers, ddo. 29/1 1949.

Jaarboek Mijnwezen Nederlands Indië 1918.

Nieuw Guinea uitgave Molukkeninstituut 1937 onder redactie van Dr. W.C. Klein m.i.-Nota betreffende Houtzagerijen van Jubels, Jacobs en Zwart 1952 (Manokwari).

Overzicht oorzaken, achtergronden en het verloop van politiek-sociale bewegingen onder de Indische Nederlanders.

Overzicht politieke en andere verenigingen in Nieuw Guinea.

Politieke groeperingen in Indonesië (overzicht van de op de voorgrond tredende politieke organisaties) Afd. Documentatie v.d. Reg. Voorlicht. Dienst, Batavia 1949.

Questionnaire for Trust Territories.

Rapport v.d. Commissie Nieuw Guinea (Irian 1950).

Rapport inzake Nederlands Nieuw Guinea over 1951 (INO-verslag).

Rapport betreffende het onderzoek ingesteld door een Commissie van deskundigen v.d. Transmigratiedienst. Openlegging van het achterland van Manokwari.

South Pacific, April t/m December 1951; Jan[uari,] Februari, April t/m Juni, Augustus

t/m November 1952; Januari, Februari 1953. Produced by the Australian School of Pacific Administration for the Administration Staff of Papua and New Guinea.

Verslag van het Boekjaar 1949, Raad van beheer van de N.V. Nederlandse Maatschappij voor Nieuw Guinea, Amsterdam.

Verslag van het Boekjaar 1951, Raad van beheer van de N.V. Nederlandse Maatschappij voor Nieuw Guinea, Amsterdam.

Verslag van de Studiecommissie Nieuw Guinea (ingesteld bij Gouv. Besluit van 15 Maart 1948 No. 3).

Verslag van de N.V. Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij over 1949.

Voostel betreffende de activiteit der Japanse schelpenstropers op de Ajau (Ajoe)- en Asia-eilanden.

BIJLAGE: I. LIJST van dorpen over de verschillende districten in de Afdeling West Nieuw Guinea

(lijsten met Arabische cijfers genummerd van 1 tot en met 31).

BIJLAGE: 1.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
ddo. 22/10 1953 No.I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District NAPAN WEINAMI en NABIRE,
Onderafdeling Waropen. Hoofdplaats Napan Weinami.

Volonn	Kampongs		Aantal zielen
1.	Weinami	284	
2.	Napan	202	
3.	Mosan	37	
4.	Maspawa	113	
5.	Makimi	180	
6.	Mosairo	70	
7.	Aroei	126)
8.	Kamoerai	113) Moor eilanden
9.	Matini	147)
10.	Ajombai	253)
11.	Hariti	76) Haarlem Eil.
12.	Mambor	197)
13.	Hamoekoe	92	
14.	Wanggar	87	
15.	Nabire	107	
	T o t a a l	2084	zielen vermeerderd met naar schatting ongeveer 1000 ongeregistreerde Jabi's in het bergland

Voor eensluidend afschrift.
Sorong, 6 Maart 1954.

BIJLAGE: 2.

Brief van de Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953
No. 1/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
Te vormen district WINDESSIE, onderafdeling Wandamen.
Hoofdplaats Windessi.

Voleno.	Kampong		Aantal zielen.
2.	Sombokro	46)
3.	Amboear	51)
4.	Saboear	41)
5.	Mamissie-Karwani	76) ex Ransiki
6.	Weraboer I	82)
7.	Weraboer II	71)
8.	Weraboer III	59)
9.	Kendewara	56)
10.	Idore	88)
11.	Weriangi	90) ex Babo
12.	Jakati	211)
13.	Jensei	108)
14.	Mamoeranoë	74)
	T o t a a l	1278	

Voor eensluidend afschrift,
Sorong, 6 Maart 1954.

BIJLAGE: 3.

Brief Resident West Nieuw Guinea
 ddo. 22/10-1953 No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
District Wandammen, Onderafdeling Wandammen
 Hoofdplaats Wasior.

Volrno.	Kampongs	Aantal Padoea's
1.	Japmeos	62
2.	Doesner	182
3.	Nanimori	54
4.	Jerenoesi	87
5.	Karami	58
6.	Amboeni	143
7.	Webi	168
8.	Koboi	75
9.	Wamori	41
10.	Uriëmi	35
11.	Kohori	38
12.	Inggesi	36
13.	Sirabi	69
14.	Mambor	135
15.	Torei	197
16.	Isoei	141
17.	Koebiari	97
18.	Kabouw	154
19.	Kaibi	182
20.	Ramiki	68
21.	Manopi	108
22.	Iriati	132
23.	Mieri (Miei)	183
24.	Wasior	106
25.	Marsotoewa	65

(Appendix I.3 continued)

Volgno.	Kampongs	Aantal Papoea's
26.	Rakwa	60
27.	Dotir	61
28.	Sobei	82
29.	Mena	161
30.	Jende	65
31.	Sjabes	126
32.	Waar)	125
33.	Bosajor	76
34.	Kajob	91
35.	Menareboe	54
36.	Jooppanggar	115
37.	Goni	86
38.	Jeratoar	16
39.	Armini	27
40.	Bawei	53
41.	Napan Jaer	110
42.	Jaer	125
43.	Kwatoré	20
44.	Nabi (ex Babo)	
	T o t a a l	4138 zielen
	te vermeerderen met een onbekend aantal ongeregistreerde leden van de Mairusitam	

Voor eensluidend afschrift.
Sorong, 6 Maart 1954.

BIJLAGE: 4.

Brief van de Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1954 No/I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
District B a B O, Onderafdeling Bintoeni.
Hoofdplaats Babo.

Volgno.	Kampong	Papoea's	Europ.	Indon.	Chin.	Totaal aantal zielen.
1.	Modan	115	-	-	-	115
2.	Kasirah	135	-	-	-	135
3.	Tugarama	96	-	-	-	96
4.	Sara	84	-	-	-	84
5.	Warganoesa	288	-	-	-	288
6.	Soega	132	-	-	-	132
7.	Wagoera	114	-	-	-	114
8.	Sarbei	126	-	-	-	126
9.	Naramasa	130	-	-	-	130
10.	Sobrowara	76	-	-	-	76
11.	Jaru	48	-	-	-	48
12.	Aroba	125	-	-	-	125
13.	Watenisi	102	-	-	-	102
14.	Soë	45	-	-	-	45
15.	Tofoë	148	-	-	-	148
16.	Saritoe	102	-	-	-	102
17.	Manggosa	94	-	-	-	94
18.	Babo hoofdplaats	-	-	35	58	93
Totaal		1960	-	35	58	2053

Voor eensluidend afschrift,
Sorong, 6 Maart 1954.

BIJLAGE: 5.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953
No. I/1/GB/623.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte District KOKAS
onderafdeling Fakfak. Hoofdplaats Kokas.

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.0.	Totaal aantal zielen
1.	Kokas	19	-	58	77	154
2.	Sekar	182	-	7	-	189
3.	Ugar	59	-	2	-	61
4.	Batafiapas	53	-	-	-	53
5.	Mandoni	71	-	-	-	71
6.	Mamboeniboeni	55	-	8	-	63
7.	Wagab	34	-	-	-	34
8.	Piekiek	78	-	-	-	78
9.	Bahbadan	53	-	-	-	53
10.	Komkoamoer	100	-	-	-	100
11.	Nemboekteb	98	-	2	-	100
12.	Mimoer	74	-	6	-	80
13.	Goah	20	-	-	-	20
14.	Sisir	92	-	-	-	92
15.	Baroe	56	-	-	-	56
16.	Patimboerak	83	-	-	-	83
17.	Kwarihanggar	79	-	-	-	79
18.	Warpeper	56	-	-	-	56
19.	Kaboerboer	57	-	-	-	57
20.	Oebadari	29	-	-	-	29
21.	Hamorkokma	35	-	2	-	37
22.	Patipi	167	-	17	-	184
23.	Soem	64	-	5	-	69
24.	Roear	74	-	-	-	74
25.	Oes	87	-	-	-	87
26.	Adora	67	-	6	-	73
27.	Mawar	54	-	-	-	54
28.	Tibatibananam	80	-	-	-	80
29.	Offie	93	-	-	-	93
30.	Degen	163	-	5	-	168

(Appendix I.5 continued)

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.0.	Totaal aantal zielen
31.	Tetar	79	-	6	-	85
32.	Rangkendak	69	-	-	-	69
33.	Koagas	32	-	-	-	32
34.	Kajoeni	85	-	9	-	94
35.	Roembati	202	-	17	-	219
36.	Werfra	46	-	6	-	52
37.	Tanisapata	97	-	-	-	97
38.	Tawar	98	-	-	-	98
39.	Salakiti	50	-	-	-	50
40.	Arguni	185	-	-	-	185
41.	Andamata	64	-	-	-	64
42.	Fior	84	-	-	-	84
43.	Forier	70	-	15	-	85
44.	Darembang	77	-	6	-	83
45.	Goras	128	-	5	2	135
46.	Bahamdandara	20	-	-	-	20
47.	Moor	54	-	-	-	54
48.	Otawerie	78	-	-	-	78
49.	Tomage	55	-	-	-	55
50.	Bomberai	30	-	-	-	30
51.	Tanahrata	56	-	-	-	56
52.	Saengga	35	-	-	-	35
	T o t a a l	3926	-	188	79	4193

BIJLAGE: 6.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231.-

Opgave van kampongs en bevolkingssterkte district FAKFAK.
Onderafdeling Fakfak, Hoofdplaats Fakfak.

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.0	Totaal aantal zielen
1.	Fakfak	554	67	517	573	1511
2.	Sipatnanam	94	-	7	-	101
3.	Siboroe	83	-	6	-	89
4.	Weraboean	36	-	-	-	36
5.	Werpigang	91	-	-	-	91
6.	Poerwasa	114	-	-	-	114
7.	Werba	208	-	4	-	212
8.	Kiat	99	-	-	-	99
9.	Sekroe	99	-	-	-	99
10.	Boeton Sekroe	-	-	116	-	116
11.	Torea	52	-	1	2	55
12.	Kapaurtoeting	105	-	4	10	119
13.	Tanama	138	-	6	-	144
14.	Piahar	38	-	-	-	38
15.	Wagom	109	-	6	-	115
16.	Boeton Wagom	-	-	73	-	73
17.	Keboen Kapas	-	-	190	-	190
18.	Rohrohmana	84	-	5	-	89
19.	Sorpeha	94	-	-	-	94
20.	Kampong Tengah	-	-	280	-	280
21.	Merapi	155	-	-	-	155
22.	Danoearia	167	-	-	22	189
23.	Kajoemerah	-	-	137	-	137
24.	Pasir Padjang	106	-	-	-	106
25.	Radoeria	72	-	-	-	72

(Appendix I.6 continued)

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.0	Totaal aantal zielen
26.	Brongkendik	105	-	3	-	108
27.	Hambrongkendik	27	-	-	-	27
28.	Taswa	55	-	6	-	61
29.	Kanantare	50	-	-	-	50
30.	Mandopma	96	-	-	-	96
31.	Sakartemin	95	-	-	-	95
32.	Pasir Poetih	97	-	3	-	100
33.	Hegemoer	195	-	5	-	200
34.	Koama	153	-	-	-	153
35.	Kotam	40	-	-	-	40
36.	Wambar (Tong- gartostos)	46	-	-	-	46
37.	Wasérat	30	-	4	-	34
38.	Sanggram	51	-	-	-	51
39.	Oerat	68	-	-	-	68
40.	Toenasgain	124	-	-	-	124
41.	Wonggastèn	47	-	-	-	47
42.	Toebirwasa	63	-	-	-	63
43.	Tarak	69	-	-	-	69
44.	Faur	95	-	-	-	95
45.	Antalisa	84	-	-	-	84
46.	Maas	72	-	-	-	72
47.	Noesawoelan	54	-	-	-	54
	T o t a a l	4219	67	1373	407	6066

BIJLAGE: 7.

OPSLAG van kampongs en bevolkingssterkte,
District ARGONIBAAI, Onderafdeling Kaimana,
 Hoofdplaats SOESOENOE.

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.O.	Totaal aantal zielen
1.	Joesoenoe	76	-	5	10	91
2.	Foenjiara	71	-	-	-	71
3.	Wanggita	59	-	-	-	59
4.	Sawatawera	104	-	6	-	110
5.	Tiwara	187	-	5	-	192
6.	Eregara	44	-	-	-	44
7.	Weswasa	113	-	3	-	116
8.	Tamtura	36	-	-	-	36
9.	Kasira	73	-	-	-	73
10.	Borogerba	63	-	-	-	63
11.	Afoe-Afoe	48	-	-	-	48
12.	Kokoroba	81	-	-	-	81
13.	Mojana	62	-	-	-	62
14.	Goesimawa	60	-	-	-	60
15.	Bajeda	49	-	-	-	49
16.	Wainaga	76	-	-	-	76
17.	Goesi	63	-	-	-	63
18.	Amberwara	57	-	-	-	57
19.	Mofoea	138	-	5	-	143
20.	Waroea	51	-	-	-	51
21.	Toegoemawa	45	-	-	-	45
22.	Oerisa	102	-	-	-	102
23.	Barari	61	-	9	-	70
24.	Waromi	63	-	5	-	68
25.	Maisenoe	109	-	-	-	109

(Appendix I.7 continued)

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.O	Totaal aantal zielen
26.	Sararang	117	-	11	-	128
27.	Inari	114	-	8	-	122
28.	Mandiwa	119	-	-	-	119
29.	Tanoesan	39	-	-	-	39
30.	Nagoera	71	-	-	-	71
31.	Djawera	77	-	-	-	77
32.	Egarwara	36	-	-	-	36
33.	Warmenoe	87	-	7	-	94
34.	Manggera Xe-foerjai	144	-	1	-	145
35.	Rauna	45	-	7	-	52
36.	Fraragegra	37	-	-	-	37
37.	Marjedi	109	-	2	-	111
38.	Tarofa	105	-	-	-	105
39.	Taniba	80	-	-	-	80
	T o t a a l	3071	-	74	10	3155

BIJLAGE: 8.

Brief Resident West Nieuw
Guinea ddo. 11/10/1953
No. I/1/GB 6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.

District KAIMANA, Onderafdeling FAKFAK (Kaimana)

Hoofdplaats Kaimana.

Volgno.	Kampongs	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.O	Totaal aantal zielen
1.	Kaimana	81	15	223	146	465
2.	KaroE	38	-	-	-	38
3.	Matoa	56	-	-	-	56
4.	Tjowa	56	-	-	-	56
5.	Tanggaromi	65	-	-	-	65
6.	Kopi	147	-	6	-	153
7.	Wamesa	71	-	-	-	71
8.	Waho I	70	-	3	-	73
9.	Waho II	67	-	-	-	67
10.	Bahomia	52	-	1	-	53
11.	Siafgera	67	-	-	-	67
12.	Obia	84	-	3	-	87
13.	Sermoekoe	76	-	-	-	76
14.	Warafocta	59	-	6	-	65
15.	Temia	66	-	-	-	66
16.	Jarona	44	-	-	-	44
17.	Garosa	42	-	-	-	42
18.	Esania	64	-	4	-	68
19.	Koena	72	-	-	-	72
20.	Moeroebia	32	-	-	-	32
21.	Tairi	99	-	-	-	99
22.	Gaka	153	-	6	-	159
23.	Goeriasa	144.	-	-	-	144
24.	Kembala	95	-	-	-	95
25.	Kilimala	90	-	-	-	90

(Appendix I.8 continued)

Volgno.	Kampongs	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.O	Totaal aantal zielen
26.	Sisir I	95	-	6	-	101
27.	Sisir II	170.	-	-	-	170
28.	Arkassih	75	-	7	-	82
29.	Mai-Mai	88	-	-	-	88
30.	Namatot[t]e	161	-	5	-	166
31.	Lobo	293	-	8	-	301
32.	Warika	57	-	-	-	57
33.	Orai	124	-	-	-	124
34.	Djarak	51	-	-	-	51
35.	Taroata	72	-	-	-	72
36.	Faranjao I	62	-	-	-	62
37.	Faranjao II	67	-	-	-	67
T o t a a l		3205	15	278	146	3644

BIJLAGE: 9.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
 ddo. 22/10-1953. NO. I/1/GB/6231.-

=====

Opgave van kampongs en bevolkingssterkte.

District ETNABAAL. Onderafdeling Fakfak (Kaimana)
 Hoofdplaats Etnabaai (Tarera).

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Vr.O	Totaal aantal zielen.
1.	Semimi/Moeroe	111	-	6	-	117
2.	Nanessa	117	-	-	-	117
3.	Tarera	116	-	5	-	121
4.	Omba	98	-	5	-	103
5.	Omba Pamoekoe	74	-	-	-	74
6.	Manami/Kiroeroe	76	-	4	-	80
7.	Erega	70	-	-	-	70
8.	Geriau	76	-	-	-	76
9.	Goreda	41	-	-	-	41
10.	Anggadi	33	-	-	-	33
11.	Bokoe	34	-	-	-	34
12.	Sisiara	28	-	-	-	28
13.	Kajoemerah	103	-	-	-	103
T o t a a l:		977	-	20	-	997

Vermeerderd met circa 1000 zielen van de nog niet geregistreerde
 uitlopers der Jabi - Mairasi - Ekari en Kapauko-stammen.

BIJLAGE: 10.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
ddo. 22/10-1953. No. 1/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.

District RANSIKI. Onderafdeling RANSIKI
Hoofdplaats Ransiki.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen.
1.	Ransiki	118
2.	Rapaowi	47
3.	Ransiki pantai	57
4.	Wariab	48
5.	Warsoei/Wij	45
6.	Warnapi	22
7.	Warkwandi	25
8.	Binirbo	30
9.	Oransbari	61
10.	Warbiadi	20
11.	Inggerma	92
12.	Manamboi	65
13.	Aibone	108
14.	Hagamori	32
15.	Namtoui	107
16.	Swaun	46
17.	Jamboi	75
18.	Korbut	34
19.	Ubeisbei	67
20.	Membei	60
21.	Mbeisian	67
22.	Memti	95
23.	Jomakan I	53
24.	Jomakan II	58
25.	Pikikijasi	43

BIJLAGE: 11.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
ddo. 22/10-1953 No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.

District ANGGIMEREN, onderafdeling Ransiki.

Hoofdplaats Irai.-

(Vide opgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Ransiki)

Volgno.	Kampong	aantal zielen.
1.	Iray	115
2.	Toembroki	149
3.	Manigwe	73
4.	Testeiga	81
5.	Sabri	82
6.	Laonti	79
7.	Sibijongoe	79
8.	Masabi	43
9.	Pamaha	111
10.	Soererei	117
11.	Seskadobo	95
12.	Dridaga	75
13.	Tomskatera	67
14.	Wermeda	64
15.	Soengwades	89
16.	Senggenia	86
17.	Hoengkoe	58
18.	Taige	67
19.	Terouhoe	70
20.	Oelong	100
21.	Lourou	89
22.	Hoebeisa	123
23.	Aidormi	108
24.	Indoet	64
25.	Imbai	132

(Appendix I.11 continued)

Volgno.	Kampong	aantal zielen.
26.	Ikmabo	62.
27.	Brikroi	37
28.	Noehwai	37
29.	Koinoe	46
30.	Menmo	47
31.	Ngemëi	58
32.	Hatijeibou	49
33.	Bimbraingut	64
34.	Saukwameba	29
35.	Hainghou	57
36.	Tisi	47
37.	Toehoebeija	60
38.	Kogo	55
39.	Bentimoenti	60
	T o t a a l :	2894.-

BIJLAGE: 12.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
ddo. 22/10-1954 No.I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
District STEENKOOL. Onderafdeling BINTOENI.
Hoofdplaats Steenkool.

Volgno.	Kampong	Aut.	Eur.	Indon.	Chin.	Totaal aantal zielen.
1.	Steenkool	152	14	60	101	327
2.	Tiri	68	-	-	-	68
3.	Roiga	19	-	-	-	19
4.	Toekwa	50	-	-	-	50
5.	Sibena	21	-	-	-	21
6.	Iray	20	-	-	-	20
7.	Jomoe lama	63	-	-	-	63
8.	Jomoe baroe	67	-	-	-	67
9.	Mogoi	60	-	-	-	60
10.	Baha ribi	82	-	-	-	82
xxx						
	Totaal:	602	14	60	101	777

Exclusief N.N.G.P.M. en naar schatting 500 zielen voor de
ongeregistreerde bevolking in het binnenland.

BIJLAGE: 13.

Brief Resident West Nieuw Guinea
 ddo. 22/10-1953. No. I/1/GB/6231.-

=====

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
 District ARANDAI, onderafdeling Bintoeni
 Hoofdplaats Arandai.-

(Vide Opgave Bintoeni).

Volgno.	Kampong	aantal zielen.
1.	Taroit	77.
2.	Pera-Pera	64.
3.	Ira	79
4.	Arandai	206
5.	Ketjap	192.
6.	Tomoe	117
7.	Wariggar	126
8.	Maramboit	160
9.	Tuanaking	95
10.	Aum	54
11.	Mogotira	109
12.	Bibiram	100
13.	Kinara	65
14.	Kamboeriami	114
15.	Kalitami	110
	T o t a a l :	1668, te vermeerderen

met circa 300 zielen ongeregistreerde bevolking in het
 bovenstroomse gebied van de Sebjar-rivier.

BIJLAGE: 13.

Brief Resident West Nieuw Guinea
 ddo. 22/10-1953. No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
 District ARANDAI. onderafdeling Bintoeni
 Hoofdplaats Arandai.-

(Vide Opgave Bintoeni).

Volgno.	Kampong	aantal zielen.
1.	Taroit	77.
2.	Pera-Pera	64.
3.	Irira	79
4.	Arandai	206
5.	Ketjap	192.
6.	Tomoe	117
7.	Wariggar	126
8.	Maramboit	160
9.	Tuanaking	95
10.	Aum	54
11.	Mogotira	109
12.	Bibiram	100
13.	Kinara	65
14.	Kamboeriami	114
15.	Kalitami	110
T o t a a l :		1668, te vermeerderen

met circa 300 zielen ongeregistreerde bevolking in het
 bovenstroomse gebied van de Sebjar-rivier.

BIJLAGE: 14.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
 ddo. 22/10-1954. No.I/1/GB/6231.-

PGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
 District INANWATAN, Onderafdeling Ajamaroe.-
 Hoofdplaats Inanwatan.-

(zie opgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Ajamaroe).

Volgno.	Kampung	Aantal zielen.
1.	Inanwatan	1369
2.	Migoery	188
3.	Kasueri	302
4.	Swatory	237
5.	Tapas	74
6.	Taref	149
7.	Tambani	96
8.	Negeri Besar	927
29.	Odagaga	324
10.	Moegim	567
11.	Saga	234
12.	Poeragi	400
13.	Jahadian	240
14.	Soemano	84
15.	Kwafe	66
16.	Benawa I	158
17.	Benawa II	137
18.	Kebibir	74
19.	Kampung Baroe	254
	T o t a a l :	5880.

BIJLAGE: 15.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
ddo. 22/10-1953. No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
District AIFAT, Onderafdeling Ajamaroe.
Hoofdplaats FUOG.

Vide opgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Ajamaroe.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen.
1.	Womba	66
2.	Fuog	95
3.	Fattem	65
4.	Oesim	54
5.	Endoboi	30
6.	Kamat	41
7.	Imajok	18
8.	Ebiacho	46
9.	Soesoemoek	237
10.	Kotjower	172
11.	Aiwassie	157
12.	Moesoem	228
13.	Jarat	70
14.	Morokek	86
15.	Ainod	91
16.	Frambu	89
17.	Maubas	81
18.	Ajata (Asim)	60
19.	Ibeif	48.
	T o t a a l	1734.

BIJLAGE: 16.

Brief Resident van West Nieuw Guinea.
ddo. 22/10-1954. No.I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte.
District Ajamaroe, onderafdeling Aitinjoe.
Hoofdplaats Aitinjoe.

Vide opgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Ajamaroe.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
1.	Aitinjoe	866
2.	Erokwero	289
3.	Sira	152
4.	Awit	86
5.	Ewai	298
6.	Kedjim	168
7.	Kami	172
8.	Bagaraga	148
9.	Mogetemin	48
10.	Siranggo/Karmanggani	103
11.	Hore2/Simai	85
12.	Hemaran	121
13.	Komara	150
14.	Kamro	136
15.	Sitobor	85
16.	Karat/Sebino	149
17.	Waigajo	209
18.	Tehak Besar	614
19.	Gosames	191
20.	Fan	245
21.	Djitmau	567
22.	Isir	170
23.	Kamboefaten	546
24.	Fatase	135
25.	Hararo	45
26.	Aitigaho	50
27.	Sabon	68
	T o t a a l	5896.

BIJLAGE: 17.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
 ddo. 22/10/1953. No.1./1./GB/6231.-

OPGAVE van kampong en bevolkingssterkte.

District KONDA, Onderafdeling Ajamaroe

Hoofdplaats Konda.-

Vide opgave van het hoofd van Plaatselijk Bestuur Ajamaroe.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen.
1.	Konda	957
2.	Wersar	284
3.	Teminaboean	488
4.	Seribauw	388
5.	Kowa	237
6.	Waromge	157
7.	Kowai	133
8.	Skendi	262
9.	Wehali	316.
10.	Ellis	439
11.	Sederfojo	334
12.	Sasaneek	303
13.	Waloin	141
14.	Sajal	193
15.	Sisir	384
16.	Makambar	170
17.	Manggroholo	277
18.	Kamoswa	242
19.	Welek	225
20.	Klamid	87
21.	Haha	235
22.	Wenselolo	82
	T o t a a l	6334

BIJLAGE: 18.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953
No. I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte district AJAMAROE,
Onderafdeling Ajamaroe. Hoofdplaats Ajamaroe.
Vide opgave van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur Ajamaroe.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
1.	Mefkadjen	337
2.	Semoe	114
3.	Jokwer	334
4.	Kamboeaja	321
5.	Kanboeskato	121
6.	Kofait	29
7.	Arus	80
8.	Kowaisfrare	71
9.	Koma2	130
10.	Kafak	75
11.	Kamak	81
12.	Sauf	114
13.	Sorowan	190
14.	Fagarsa	83
15.	Framoe	126
16.	Segior	112
17.	Seita	192
18.	Karetoeboen	117
19.	Arne	124
20.	Seni	277
21.	Bofitwam	48
22.	Semoenja	135
23.	Soejam	266
24.	Oetwit	125
25.	Basena	62

(Appendix I.18 continued)

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
26.	Joebiak	127
27.	Kefa	103
28.	Arnis	110
29.	Seja	155
30.	Moesoen	133
31.	Kotjuata	129
	Totaal.....	4421

BIJLAGEN: 19.

Brief Resident van West Nieuw Guinea
ddo. 22/10-1953 No. I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District MANOKWARI.
Onderafdeling Manokwari. Hoofdplaats Manokwari.

	Plaats van vestiging	Mannen	Vrouwen	Kinderen tot 14 jaar	
				Jongens	Meisjes
1.	Manokwari	100	58	65	64
2.	Roudi	50	35	23	26
3.	Wursi	163	56	18	57
4.	Kwawi	44	45	43	34
5.	Mansinam	25	28	24	25
6.	Pasir-Poetih	48	47	40	28
7.	Bakaro	16	14	12	4
8.	Mongkajowesda	17	3	1	2
9.	Tursi	17	8	5	2
10.	Mejosoetra	23	18	10	1
11.	Meimni	13	10	5	3
12.	Mesokowi	8	6	6	2
13.	Masni	7	12	5	2
14.	Marsiogoen	6	7	4	3
15.	Warikoni	4	9	1	1
16.	Isrodjis	7	11	6	6
17.	Waramui	18	22	13	25
18.	Wamnai	13	11	5	11
19.	Mangkoepe	6	7	6	4
20.	Saumanini	17	16	18	15
21.	Warmarwai	19	23	19	8
22.	Waisoepe	7	9	20	18
23.	Warbowi	10	15	14	8
24.	Warkapi	12	10	18	15
25.	Jerani	9	7	2	2

(Appendix I.19 continued)

	Plaats van vestiging	Mannen	Vrouwen	Kinderen tot 14 jaar	
				Jongens	Meisjes
26.	Warami	7	8	7	6
27.	Noesi	12	8	7	4
28.	Amberiawaar	7	5	1	2
29.	Wirinjet	7	7	3	3
30.	Widoni	12	9	8	7
31.	Warmambiapir	8	4	3	3
32.	Sidei	18	15	11	4
Totaal		730	541	424	393
Totaal Generaal		2.088	autochthone bevolking, voor zover geregistreerd in Juli 1953.		
		===			

BIJLAGE: 20.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 20/10-1953,
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District NOEMFOOR,
Onderafdeling Manokwari. Hoofdplaats Kameri.

	Plaats van vestiging	Mannen	Vrouwen	Kinderen tot 14 jaar	
				Jongens	Meisjes
1.	Kameri	67	40	58	47
2.	Bawei	206	214	223	182
3.	Saribi	48	49	61	47
4.	Jembeba	38	45	37	28
5.	Kormasoren	27	33	27	20
6.	Jemboerwo	50	51	56	57
7.	Andei	42	40	53	56
8.	Kornasoren Dedifoe	16	12	15	16
9.	Sauribroe	41	49	34	32
10.	Manggari	48	36	36	23
11.	Merparem	13	17	24	15
12.	Dafi	46	34	28	26
13.	Sandau	41	35	51	44
14.	Inasi	100	89	77	91
15.	Dwai	37	29	36	35
16.	Piefoeri	51	61	62	62
17.	Kornasoren Sopen	42	61	46	49
18.	Rasibo	14	15	18	10
19.	Mandori	65	88	116	97
20.	Jemane	27	62	38	34
21.	Namber	53	54	43	38
22.	Serbin	13	16	13	8
23.	Manokwari	22	15	8	6
24.	Warido	19	22	15	16
25.	Kansai	35	20	20	25

(Appendix I.20 continued)

	Plaats van vestiging	Mannen	Vrouwen	Kinderen tot 14 jaar	
				Jongens	Meisjes
26.	Wasidori	9	7	8	8
27.	Wansra	48	62	49	33
28.	Wamaer	17	32	24	11
29.	Kansai	9	11	14	15
30.	Noribo	15	12	18	5
31.	Pakriki	24	44	32	19
32.	Warsa	9	10	7	9
33.	Sjoribo	56	45	46	50
	T o t a a l	1348	1410	1393	1255
	Totaal Generaal		5.406		
			===		

BIJLAGE: 21.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953,
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingsterkte
District AMBERBAKEN,
Onderafdeling Manokwari, Hoofdplaats Saukorem.

	Plaats van vestiging	Mannen	Vrouwen	Kinderen tot 18 jaar		Totaal
				jongens	meisjes	
1.	Imboean	45	50	22	30	157
2.	Samfarmoen	32	26	12	11	81
3.	Saurabon	32	22	13	12	79
4.	Manggapnoedi- Wefiani	88	84	42	37	261
5.	Wekari	50	58	32	23	165
6.	Aroepi	57	55	39	35	186
7.	Bariambeker	44	32	18	16	110
8.	Wesoei	66	47	34	19	166
9.	Arapi	32	12	15	11	70
10.	Warsnembri I	23	22	14	15	74
11.	Warsnembri II	12	9	5	7	33
12.	Sarai	13	12	8	6	39
13.	Inam	30	18	22	13	83
14.	Anari	22	17	12	7	58
15.	Arwantemi	25	17	18	17	77
16.	Ariadjari	15	14	4	7	40
17.	Wabaniki	21	16	10	17	64
18.	Iboeanari	29	21	22	20	92
19.	Andjai I	15	15	11	8	49
20.	Andjai II	24	18	13	14	69

(Appendix I.21 continued)

	Plaats van vestiging	Mannen	Vrouwen	Kinderen tot 18 jaar		Totaal
				jongens	meisjes	
21.	Djamboeani	20	17	16	16	69
22.	Nisandau I	16	12	7	5	40
23.	Nisandau II	7	5	7	2	21
24.	Roembetsoe	?	?	?	?	?
25.	Saukorem I	62	58	46	27	193
26.	Saukorem II	54	50	22	23	149
Totaal		834	707	484	400	2425
Totaal Generaal			2.425			

BIJLAGE: 22.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953,
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District SAUSAPOR,
Onderafdeling Sorong, Hoofdplaats Sausapor.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
1.	Weroer + Sausapor	231
2.	Wowei I	57
3.	Wowei II	173
4.	Warsawai	71
5.	Waisan	209
6.	Wenai	130
7.	Koor	75
8.	Warwen	143
9.	Warbefor	87
10.	Barar	159
11.	Saubeba	65
12.	Batoeroemah	23
13.	Warmandi	28
14.	Wajos	82
15.	Warmon	68
16.	Warwap	32
17.	Wau	89
18.	Waibeem	54
19.	Tembrau	87
20.	Zon	86
21.	Tebouw	92
22.	Bamoeskaboek	147
23.	Banfot	127
24.	Fef	127
25.	Ases	121

(Appendix I.22 continued)

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
26.	Waban	146
27.	Tebamsere	86
28.	Wajo	146
29.	Miri	59
30.	Joejam	44
31.	Tintoem	141
32.	Siakwa	89
33.	Bama	61
	T o t a l	3335

BIJLAGE: 23.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953,
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District MORAIID.
Onderafdeling Sorong, Hoofdplaats Mega.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
1.	Mega I	94
2.	Mega II	42
3.	Mega III	28
4.	Jampoem	48
5.	Selkebo	81
6.	Kalatin	70
7.	Setala	89
8.	Asrima	36
9.	Salau	97
10.	Mlabolo	96
11.	Klawanik	54
12.	Loewelala	191
13.	Klaos	91
14.	Moesoem	96
15.	Jorbes	152
16.	Soilibe	46
17.	Sainkedoek	56
18.	Salem	182
19.	Soedjoet	125
20.	Soelia	57
21.	Soen	83
22.	Dala	64
23.	Kampong Baroe	63
24.	Noem	79
25.	Sajosa I	55
26.	Sajosa II	49
27.	Sajosa III	42
	T o t a a l	2166

BIJLAGE: 24.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22.10-1953,
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District MAKBON,
Onderafdeling Sorong, Hoofdplaats Makbon.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
1.	Batoeloebang	95
2.	Seleber	42
3.	Makbon I	85
4.	Makbon II	117
5.	Jengkate I	87
6.	Jengkate II	68
7.	Kwadas	78
8.	Soetolo	87
9.	Swatoet I	243
10.	Swatoet II	214
11.	Asbaken I	66
12.	Asbaken II	52
13.	Saubariam	97
14.	Baang	90
15.	Kakbilingkak	90
16.	Klasaban	75
17.	Klawilis	57
18.	Malasigi	63
19.	Maumala	44
20.	Malilis	54
21.	Maladofok	112
	T o t a a l	1916

BIJLAGE: 25.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District SORONG,
Onderafdeling Sorong, Hoofdplaats Sorong.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen.
1.	Maliat	86
2.	Aimas	151
3.	Mawolokmai	74
4.	Klasaman I	92
5.	Klasaman II	80
6.	Malanoe	61
T o t a a l		544
Ongerekend:		a. N.N.G.P.M. Sorong en olieterreinen, b. Sorong wal, c. Saoka.

BIJLAGE: 26.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District BERAUR,
Onderafdeling Sorong (Ajamaroe),
Hoofdplaats Wanoerian (?).

Volgno.	Kampong	Aantal zielen.
1.	Bagoen	302
2.	Sepsiljon	91
3.	Wanoerian	229
4.	Bak/Hamur	157
5.	Njanderar	102
6.	Kalaubot	419
7.	Soren	106
	T o t a a l	1406

De bevolking in het Noordelijk deel is nog niet geregistreerd.

BIJLAGE: 27.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953,
No. I/1/GB/6231.-

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District Salawati,
Onderafdeling Radja Ampat, Hoofdplaats Seget.

Volgno.	Kampong	Zielental
1.	Jeffio	45
2.	Makorak	40
3.	Bamkeri	22
4.	Masangkaboe	46
5.	Salabam	74
6.	Biakon	39
7.	Kaunfatja	64
8.	Sakamirim	99
9.	Seget	206
10.	Malabam	248
11.	Waif	40
12.	Warsinsian	54
13.	Wakamoek	94
14.	Segoen	193
15.	Gisim	124
16.	Idep-Waimon	67
	T o t a l	1455

BIJLAGE: 28.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District SALAWATI.
Onderafdeling Radja Ampat, Hoofdplaats Sailolof.

Volgno.	Kampong	Zielental
1.	Kasim	99
2.	Jefman I	47
3.	Jefman II	41
4.	Kalabo	45
5.	Soewarof	41
6.	Motjoe	30
7.	Fiawat	76
8.	Kapatlap	37
9.	Waipelé	42
10.	Solal	82
11.	Katwal	42
12.	Kawit	96
13.	Mindoko	68
14.	Amdoei	95
15.	Jarefi	127
16.	Imnai	83
17.	Jensawai	110
18.	Arar	45
19.	Wamon Tanok	34
20.	Balinsawolo	55
21.	Melakabu	35
22.	Pakon	44
23.	Doeriankri	31
24.	Sailolof	286
25.	Sapran	45

(Appendix I.28 continued)

Volgno.	Kampong	Zielental
26.	Sagewin	47
27.	Wailibet	33
28.	Waliam	111
29.	Samalek	81
30.	Efpan	44
31.	Saga	76
32.	Sakaboe	130
33.	Waipoe	46
	T o t a l	2284

BIJLAGE: 29.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte

District NOORD WAIGEO.

Onderafdeling Radja Ampat, Hoofdplaats Kabare.

Volgno.	Kampong	Zielental
1.	Lamlam	65
2.	Kabare I	228
3.	Kabare II	107
4.	Asoekeri	57
5.	Warkori	94
6.	Bonbedar	118
7.	Poeper-Wersakai	70
8.	Jenbekaki	82
9.	Woribari	24
10.	Jenkawir	167
11.	Roembewas	143
12.	Oempes	129
13.	Boerdam	109
14.	Mambrisau	120
15.	Imbir	235
16.	Meosbekwan	183
17.	Roetoem I	135
18.	Roetoem II	165
19.	Roetoem III	156
20.	Faidan	128
21.	Dimara	72
	Totaal	2587

BIJLAGE: 30.

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231/

OPGAVE van kampongs en Bevolkingssterkte
District ZUID WAIGEO,
Onderafdeling Radja Ampat. Hoofdplaats Saonek.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
1.	Saonek	198
2.	Oerbinasopen	258
3.	Njendesawai	102
4.	Warkaboe	51
5.	Selegof-Siam	96
6.	Selegof-Lapon	44
7.	Jeflol	39
8.	Warmak	41
9.	Waifoi	34
10.	Go	42
11.	Kabilol	95
12.	Jefnoe	84
13.	Beeuw	95
14.	Loepintol	56
15.	Saporkren	123
16.	Wawijai	116
17.	Ombrap	68
18.	P. Paniki	126
19.	Selpelé	75
20.	Menjairedjo	23
21.	Sellio	65
22.	Minjaifoen	69
23.	Meosmangkara	128
24.	Fam	218
25.	Arborek	127

(Appendix I.30 continued)

Volgno.	Kampong	Aantal zielen
26.	Swinkrai	68
27.	Jenwaupnor	80
28.	Jenbekwan I	55
29.	Jenbekwan II	56
30.	Korsanjai	38
31.	Jenboba	91
32.	Jenbesar	137
33.	Jennanas	43
	Totaal	2941

BIJLAGE: 31

Brief Resident van West Nieuw
Guinea ddo. 22/10-1953.
No. I/1/GB/6231.

OPGAVE van kampongs en bevolkingssterkte
District MISOOL
Onderafdeling Radja Ampat, Hoofdplaats Waigama.

Volgno.	Kampong	Aantal zielen.
1.	Waigama	295
2.	Waima	33
3.	Fakal	34
4.	Atkri	57
5.	Lenmalasja	41
6.	Lenmalaas I	75
7.	Lenmalaas II	59
8.	Fagita	76
9.	Banlol	34
10.	Tomoelol	150
11.	Jelloe	147
12.	Fafanlap	362
13.	Gamta	105
14.	Gam I	40
15.	Gam II	45
16.	Biga I	87
17.	Biga II	83
18.	Biga III	22
19.	Lilinta	201
20.	Egom	39
21.	Weij	38
22.	Adwa	16
23.	Tikoës	65
24.	Meoskapal	137
25.	Deer	191
26.	Dibalal	131
27.	Tolobi	92
	Totaal	2655

BIJLAGE II Onderafdelingsgewijze opgave van plaatsen in de Afdeling West Nieuw Guinea waar regenmeters geplaatst zijn.

 (Ontleend aan de statistische gegevens betreffende de regenval in de Afdeling West Nieuw Guinea).

<u>Onderafdeling Sorong:</u>	Sorong Sorong-Doom Jefman Klamono K.M. 30 Srg Klam.
Onderafdeling Radja Ampat:	Waigama Sailolof Klamagoen Sele Saonek Seget
Onderafdeling Manokwari:	Manokwari PTT. Manokwari Kamp. Amb. Wosi Saowi Mongoapi Amban
Onderafdeling Steenkool:	Steenkool Mogoi Wasian Temboenikamp. Arandai Babo
Onderafdeling Ajamaroe:	Ajamaroe Teminaboean Aitinjo Aifat Fuog Inanwatan Konda

(Appendix II continued)

Onderafdeling Ransiki:	Ransiki Wasior Windesi Weinami
Onderafdeling Fak-Fak:	Fak-Fak Kokas Karas eiland Sanggram Soesoenoë Kaimana Etnabaai (Semini)
<u>Onderafdeling Makbon:</u>	Makbon Sansaupor.
Voorts zullen in de hiernavolgende plaatsen de recent van Hoofd Burgerluchtvaart Hla ontvangen regenmeters worden geplaatst t.w.	Rinis Djitmau Susemuch Ainod Kami Sisir Sederofojo Mugim Benawa II. Komara Tambani.

Bijlage III (1)

	Papoea's 18 jr.				Europeanen 18 jr.				Totaal	
	mannen boven	mannen beneden	vrouwen boven	vrouwen beneden	mannen boven	mannen beneden	vrouwen boven	vrouwen beneden		
OA: SORONG										
1. Dist: Sorong	684	339	482	283	1788	169	116	128	68	481
2. NNGPM/pers:	1920	1)	331	1)	3197 ^{b)}	311	2)	149	2)	637 ^{a)}
Totaal:	2604	339 ^{b)}	813	283 ^{b)}	4985	480	116 ^{a)}	277	68 ^{a)}	1154
OA: MAKBON										
1. Dist: Makbon	702	446	748	422	2318	-	-	-	-	-
2. " Meraid	675	291	574	263	1803	-	-	-	-	-
3. " Sausaper	1181	626	1047	491	3345	-	-	-	-	-
4a " Klamenc	403	328	374	289	1394	-	-	-	-	-
4b NNGPM Klamene	185	18	48	23	274	17	8	16	6	47
Totaal:	3146	1709	2791	1488	9134	17	8	16	6	47
OA: RADJIA-AMPAT										
1. Dist: Misool	673	559	646	524	2402	6	-	1	-	7
2. " Zd. Salawati	564	421	518	378	1881	1	-	-	-	1
3. " Nd. Salawati	636	334	571	320	1861	-	-	-	-	-
4. " Zd. Waigeo ^{o)}	805	572	853	497	2727	3	2	1	-	6
5. " Nd. Waigeo ^{o)}	673	562	705	615	2555	-	-	-	-	-
Totaal:	3351	2448	3293	2334	11426	10	2	2	-	14
OA: MANOKWARI										
1. Dist: Manokwari	1725	831	1176	610	4342	649	345	531	359	1884
2. " Amberbaken en Kebar	692	515	615	359	2181	-	-	-	-	-
Totaal:	2417	1346	1791	969	6523	649	345	531	359	1884
OA: RANSIKI										
1. Dist: Ransiki	1599	1172	1380	1309	5460	12	4	8	15	39
2. " Waren	718	492	580	391	2181	-	-	-	-	-
Totaal:	2317	1664	1960	1700	7641	12	4	8	15	39

(Appendix III.1 continued)

	Papoea's				Europeanen				Totaal	
	18 jr.		18 jr.		18 jr.		18 jr.			
	mannen boven	mannen beneden	vrouwen boven	vrouwen beneden	Totaal	mannen boven	mannen beneden	vrouwen boven		vrouwen beneden
<u>OA: WANDAMEN</u>										
1. Dist: Wasior	1124	920	1225	876	4145	6	-	7	6	19
2. " Weinami	755	431	748	375	2309	-	-	-	-	-
Totaal:	1879	1351	1973	1251	6454	6	-	7	6	19
<u>OA: AJAMAROE</u>										
1. Dist: Ajamaroe	1688	1037	1429	854	5008	5	1	4	-	10
2. " Aitinjo	1473	1548	1221	1654	5896	-	-	-	-	-
3. " Aifat	627	377	495	275	1774	-	-	-	-	-
4. " Inanwatan	1479	1259	1595	1170	5503	2	1	3	-	6
5. " Konda	1725	1483	1756	1370	6334	2	-	1	-	3
Totaal:	6992	5704	6496	5323	24515	9	2	8	-	19
<u>OA: BINTOENI</u>										
1a Steenkool	1451	170	118	120	1859	234	54	68	56	412
(NNGPM-pers)	280	126	212	104	722	8	3	2	1	14
1b Dist: Steenkool	927	725	821	637	3110	1	-	-	-	1
2. " Babo	467	463	484	312	1726	-	-	-	-	-
3. " Sebjar										
Totaal:	3125	1484	1635	1173	7417	243	57	70	57	427
<u>OA: FAK-FAK</u>										
1. Dist: Fak2/Karas.	1133	1239	994	898	4264	23	14	26	7	70
2. " Kokas	1040	979	998	816	3833	1	-	-	-	1
3. " Kaimana	830	892	826	711	3259	7	1	3	2	13
4. " Etnabaai	269	183	264	261	977	-	-	-	-	-
5. " Argoenibaai	853	884	825	865	3427	-	-	-	-	-
Totaal:	4125	4177	3907	3551	15760	31	15	29	9	84
	29956	20222 ^{b)}	24659	18072 ^{b)}	93855	1457	549 ^{a)}	948	520 ^{a)}	3687

Bijlage III (2)

	Indonesiers				Chinezen en andere vreemde oosterlingen				Totaal
	18 jr.		18 jr.		18 jr.		18 jr.		
	mannen boven	beneden	boven	beneden	mannen boven	beneden	vrouwen boven	beneden	
OA: SORONG									
1. Dist: Sorong	292	159	142	124	141	129	102	123	495
2. NNGPM/pers:	1222	3)	418	3)	139	4)	31	4)	312*
Totaal:	1514	159*	560	124*	280	129*	133	123*	807
OA: MAKBON									
1. Dist: Makbon	4	7	6	7	-	-	-	-	-
2. " Meraid	2	2	3	3	-	-	-	-	-
3. " Sausaper	9	1	2	-	-	-	-	-	-
4a " Klamene	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4b NNGPM Klamene	91	20	68	70	6	4	2	3	15
Totaal:	106	30	79	80	6	4	2	3	15
OA: RADJIA-AMPAT									
1. Dist: Misool	105	26	42	40	7	8	10	8	33
2. " Zd. Salawati	3	4	7	6	3	4	2	1	10
3. " Nd. Salawati	29	9	20	9	2	2	3	2	9
4. " Zd. Waigeo ^o	54	19	61	22	7	7	2	4	20
5. " Nd. Waigeo ^o	8	10	11	7	1	-	-	-	1
Totaal:	199	68	141	84	20	21	17	15	73
OA: MANOKWARI									
1. Dist: Manokwari	59	31	42	39	19	22	9	16	66
2. " Amberbaken en Kebar	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal:	61	31	42	39	19	22	9	16	66
OA: RANSIKI									
1. Dist: Ransiki	5	-	5	1	-	-	-	-	-
2. " Waren	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal:	5	-	5	1	-	-	-	-	-

(Appendix III.2 continued)

	Indonesiers				Chinezen en andere vreemde oosterlingen				Totaal	
	18 jr.		18 jr.		18 jr.		18 jr.			
	boven	mannen beneden	boven	vrouwen beneden	boven	mannen beneden	boven	vrouwen beneden		
<u>OA: WANDAMEN</u>										
1. Dist: Wasior	7	4	5	6	6	6	8	10	11	35
2. " Weinami	1	-	-	-	-	1	3	1	4	9
Totaal:	8	4	5	6	6	7	11	11	15	44
<u>OA: AJAMAROE</u>										
1. Dist: Ajamaroe	5	1	4	3	3	13	-	-	-	-
2. " Aitinjo	5	2	6	3	3	16	-	-	-	-
3. " Aifat	5	2	1	1	9	-	-	-	-	-
4. " Inanwatan	16	15	20	10	3	61	1	3	2	9
5. " Konda	11	18	16	13	58	-	-	-	-	-
Totaal:	42	38	47	30	30	157	3	1	3	9
<u>OA: BINTOENI</u>										
1a Steenkool										
(NNGPM-pers)										
1b Dist: Steenkool	331	60	70	58	519	29	10	10	9	58
2. " Babo	51	9	17	13	90	26	34	19	30	109
3. " Sebjar	17	10	8	4	39	12	15	15	16	58
Totaal:	4	5	4	7	20	-	-	-	-	-
403	84	99	82	668	67	59	44	55	225	
<u>OA: FAK-FAK</u>										
1. Dist: Fak2/Karas	372	405	259	356	1392	75	125	83	133	416
2. " Kokas	51	50	45	48	194	16	18	21	27	82
3. " Kaimana	85	68	66	67	286	20	60	35	36	151
4. " Etnabaai	6	3	4	7	20	-	-	-	-	-
5. " Argoenibaai	16	22	17	26	81	2	3	-	5	10
Totaal:	530	548	391	504	1973	113	206	139	201	659
2868	962 ³⁾	1369	950 ³⁾	6800	515	453 ³⁾	358	430 ³⁾	1898	

Bijlage III (3)

	Totalen				Eindcijfers Totaal
	mannen boven	beneden	boven	vrouwen beneden	
<u>OA: SORONG</u>					
1. Dist: Sorong	1286	743	854	598	3481
2. NNGPM/pers:	3592	5)	929	5)	6473 ^{b)}
Totalen:	4878	743	1783	598	9954
<u>OA: MAKBON</u>					
1. Dist: Makbon	706	453	754	429	2342
2. " Meraid	677	293	577	266	1813
3. " Sausaper	1190	627	1049	491	3357
4a " Klamene	403	328	374	289	1394
4b NNGPM Klamene	299	50	134	102	585
Totaal:	3275	1751	2888	1577	9491
<u>OA: RADJA-AMPAT</u>					
1. Dist: Misool	791	593	699	572	2655
2. " Zd. Salawati	571	429	527	385	1912
3. " Nd. Salawati	667	345	594	331	1937
4. " Zd. Waigo ^{o)}	869	600	917	523	2909
5. " Nd. Waigo ^{o)}	682	572	716	622	2592
Totaal:	3580	2539	3453	2433	12005
<u>OA: MANOKWARI</u>					
1. Dist: Manokwari	2452	1229	1758	1024	6463
2. " Amberbaken en Kebar	694	515	615	359	2183
Totaal:	3146	1744	2373	1383	8646
<u>OA: RANSIKI</u>					
1. Dist: Ransiki	1616	1176	1393	1325	5510
2. " Waren	718	492	580	391	2181
Totaal:	2334	1668	1973	1716	7691

(Appendix III.3 continued)

	Totalen 18 jr.				Eindcijfers Totaal
	mannen boven	mannen beneden	vrouwen boven	vrouwen beneden	
<u>OA: WANDAMEN</u>					
1. Dist: Wasior	1143	932	1247	899	4221
2. " Weinami	757	434	749	379	2319
Totaal:	1900	1366	1996	1278	6540
<u>OA: AJAMAROE</u>					
1. Dist: Ajamaroe	1698	1039	1437	857	5031
2. " Aitinjo	1478	1550	1227	1657	5912
3. " Aifat	632	379	496	276	1783
4. " Inanawatan	1500	1276	1621	1182	5579
5. " Konda	1738	1501	1773	1383	6395
Totaal:	7046	5745	6554	5355	24700
<u>OA: BINTOENI</u>					
1a Steenkool	1946	284	266	243	2848
(NNGPM-pers)	365	172	250	148	935
1b Dist: Steenkool	957	750	844	657	3208
2. " Babo	471	468	488	319	1746
3. " Sebjar					
Totaal:	3838	1684	1848	1367	8737
<u>OA: FAK-FAK</u>					
1. Dist: Fak2/Karas.	1603	1783	1362	1394	6142
2. " Kokas	1108	1047	1064	891	4110
3. " Kaimana	942	1021	930	816	3709
4. " Etnabaai	375	186	268	268	997
5. " Argoenibaai	871	909	842	896	3518
Totaal:	4799	4946	4466	4265	18476
	34796	22186 ^{b)}	27334	19972 ^{b)}	106240

(Appendix III continued)

TOELICHTING

- 1) Personen behorende tot het N.N.G.P.M.-personeel beneden 18 jaar werden niet onderscheiden naar geslacht.
Aantal Papoea's beneden 18 jaar : 946.
- 2) Idem Europeanen idem : 213.
- 3) Idem Indonesiërs idem : 651.
- 4) Idem Chinezen en andere vreemde Oosterlingen beneden 18 jaar : 142.
- 5) Totaal aantal personen beneden 18 jaar : 1952.
- 6) In deze districten is in feite als leeftijdsgrens 12 jaar genomen.

BIJLAGE IV (1)

PAPOEA'S

DISTRICT	MANNEN			VROUWEN		TOTAAL	GODSDIENST			
	t/m 17 j.	18 j. en ouder	t/m 17 j.	18 j. en ouder	Mosl.		R.K.	Prot.	Andere	
FAKFAK / KOKAS	873	1058	734	946	3611	1916	914	585	196	
KOKAS	954	1073	794	1014	3835	2222	560	1029	24	
O. AFD. HOOFDPL FAKFAK	47	69	33	48	197	144	2	51	-	
IDEM INTERNATEN M.P.K.	114	-	20	1	135	13	-	122	-	
IDEM IDEM R.K. MISSIE	145	13	32	-	190	32	157	1	-	
LEPROZERIE TAMBAROENI (FAKFAK)	2	19	4	7	32	20	2	10	-	
E'INABAAI	183	269	261	264	977	103	-	812	62	
ARGOENIBAAI	884	853	865	825	3427	959	604	1788	76	
KAIMANA DISTRICT	867	807	678	826	3178	597	131	2450	-	
KAIMANA KOTA	15	40	11	15	8	16	4	61	-	
TOTAAL:	4084	4201	3422	3946	15663	6022	2374	6909	358	

BIJLAGE IV (2)

DISTRICT	EUROPEANEN												
	MANNEN					VROUWEN					GODSDIENST		
	1/m 17 j. ouder	18 j. en ouder	17 j. ouder	18 j. en ouder	TOTAAL	Mosl.	R.K.	Prot.	Andere				
FAKFAK / KOKAS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOKAS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
O. AFD. HOOFDPL. FAKFAK	16	21	7	23	67	-	18	47	2	-	-	-	
IDEM INTERNATEN M.P.K.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IDEM IDEM R.K. MISSIE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
LEPROZERIE TAMBAROENI (FAKFAK)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ETNABAAL	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ARGOENIBAAI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KAIMANA DISTRICT	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KAIMANA KOTA	3	5	3	4	15	-	7	8	-	-	-	-	
TOTAAL:	19	26	10	27	82	-	25	55	2	-	-	-	

BIJLAGE IV (3)

DISTRICT	MANNEN				VROUWEN		INDONESIERS				GODSDIENST		
	18 j. en ouder		t/m 17 j.		18 j. en ouder		t/m 17 j.		TOTAAL	Mosl.	R.K.	Prot.	Andere
	t/m 17 j.	18 j. en ouder	t/m 17 j.	18 j. en ouder	t/m 17 j.	18 j. en ouder	TOTAAL	Mosl.	R.K.	Prot.	Andere		
FAKFAK / KOKAS	234	240	219	163	856	812	24	20	-	-	-		
KOKAS	46	52	45	45	188	104	19	65	-	-	-		
O. AFD. HOOFDPL. FAKFAK	138	125	125	93	481	326	34	121	-	-	-		
IDEM INTERNATEN M.P.K.	7	-	-	-	7	-	-	7	-	-	-		
IDEM IDEM R.K. MISSIE	10	4	4	-	18	1	17	-	-	-	-		
LEPROZERIE TAMBAROENI (FAKFAK)	1	7	-	3	11	10	-	1	-	-	-		
ETNABAAL	3	6	7	4	20	-	-	20	-	-	-		
ARGOENIBAAI	22	16	26	17	81	-	36	45	-	-	-		
KAIMANA DISTRICT	12	12	22	9	55	-	3	52	-	-	-		
KAIMANA KOTA	49	74	42	58	223	137	17	69	-	-	-		
TOTAAL:	422	536	490	392	1940	1390	150	400	-	-	-		

BIJLAGE IV (4)

CHINEZEN

DISTRICT	MANNEN			VROUWEN		TOTAAL	Mosl.	R.K.	Prot.	Andere
	v/m 17 j.	18 j. en ouder	18 j. en ouder	t/m 17 j.	18 j. en ouder					
FAKFAK / KOKAS	8	9	9	8	9	34	-	-	-	34
KOKAS	14	15	17	22	17	68	5	3	3	60
O. AFD. HOOFDPL. FAKFAK	91	49	58	97	58	295	7	21	21	267
IDEM INTERNATEN M.P.K.	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
IDEM IDEM R.K. MISSIE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
LEPROZERIE TAMBAROENI (FAKFAK)	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2
ETNABAALI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ARGOENIBAAI	3	2	-	5	-	10	-	-	-	10
KAIMANA DISTRICT	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KAIMANA KOTA	54	19	33	32	33	138	-	11	-	127
TOTAAL:	171	96	117	164	117	548	12	11	24	501

BIJLAGE IV (5)

ANDERE VREEMDE OOSTERLINGEN

DISTRICT	MANNEN		VROUWEN		TOTAAL	Mosl.	R.K.	Prot.	Andere
	t/m 17 j.	18 j. en ouder	t/m 17 j.	18 j. en ouder					
FAKFAK / KOKAS	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOKAS	3	1	3	4	11	11	-	-	-
O. AFD. HOOFDPL. FAKFAK	20	15	24	16	75	75	-	-	-
IDEM INTERNATEN M.P.K.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IDEM IDEM R.K. MISSIE	-	-	-	-	-	-	-	-	-
LEPROZERIE TAMBAROENI (FAKFAK)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ETNABAALI	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ARGOENIBAAI	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KAIMANA DISTRICT	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KAIMANA KOTA	4	2	-	2	8	8	-	-	-
TOTAAL:	27	18	27	22	94	94	-	-	-

BIJLAGE IV (6)

DISTRICT	TOTALEN IV.A	IV.m	IV.E	EIND TOTAAL
FAKFAK / KOKAS	3611	-	856	4501
KOKAS	3835	-	188	4102
O. AFD. HOOFDPL. FAKFAK	197	67	481	1115
IDEM INTERNATEN M.P.K.	135	-	7	143
IDEM IDEM R.K. MISSIE	190	-	18	208
LEPROZERIE TAMBAROENI				
(FAKFAK)	32	-	11	45
ETNABAAI	977	-	20	997
ARGOENIBAAI	3427	-	81	3518
KAIMANA DISTRICT	3178	-	55	3233
KAIMANA KOTA	81	15	223	465
EIND TOTAAL:	15663	82	1940	18327
			548	94

Noot:

- Totaal inwoners O. Afd. hoofdplaats Fakfak = 1511
- Bij Fakfak gevoegd een Boetonnese kampong alsmede verschillende beschouwd.
- In het Kaimana-District zijn 3 kampongs met een totaal aantal overigens is de telling van vorig jaar gecorrigeerd.

Cerammezen en Bandanezen die tevoren alhier als tijdelijk verblijvenden werden zielen van ± 240 bijgevoegd.

BIJLAGE V

LIJST VAN LEDEN van de ADVIESRAAD VOOR WEST NIEUW GUINEA, daartoe benoemd bij besluit van Zijne Excellentie de Gouverneur van Nieuw Guinea ddo. 24 December 1951 No. 122.-

-
1. M. bin. Achmad, Cand. Hulp Best. Ass. te Ajamaroe.
 2. Abd. Arfan, Bestuurs-Assistent van Salawati.
 3. A.K. Arfan, Radja van Salawati.
 4. J. Ariks, Gep. Onderwijzer V.N.Z. te Manokwari.
 5. I. Bauw, Radja Roembati (Fak-Fak).
 6. O. Kapaur, Kapitan Ambar te Danoeria (Fak-Fak).
 7. G. Merino, Particulier te Sorong.
 8. E.E. Osok, Wakil Pendeta N.K.Z. te Saoka (Sorong).
 9. R. Rumsajor, Wakil Pendeta N.K.Z. te Pam.
 10. C. Rumsajor, H. Bestuurs-Assistent te Manokwari.
 11. M. Warioper, Volksonderwijzer te Fakfak.
 12. A. Boegis, Imam te Waigama.
 13. J.J.J. Dacosta, Employé N.N.G.P.M. te Sorong.
 14. Ds. Gijsbers, Predikant M.P.K. te Fakfak.
 15. D. Hallatu, Djoeragan m.s. "Beatrix" te Sorong.
 16. A.B. Hayes, Ambtenaar t/b te Manokwari.
 17. F.J.M. van Leeuwen, Pastoor te Sorong.
 18. So Khe Kha, Handelaar te Sorong.
 19. Mr. A. Uyt den Bogaard, Juridisch Adviseur N.N.G.P.M.

Mutaties.:

- a. Tijdelijk benoemd tot lid Adviesraad W.N.G. in verband met verlof naar Nederland van Ds. E. Gijsbers, Ds. A.H. Smits, Predikant te Manokwari (Gouv. besl. No. 98 ddo. 24/5 1952).
- b. In verband met plaatsing als Vertegenwoordiger der N.N.G.P.M. te Hollandia van Mr. A. Uyt den Bogaard voorgesteld tot diens vervanger Mr. J. van Haeringen, Juridisch Adviseur NNGPM Sorong.
- c. In verband met diens aanstelling tot Kantoorhoofd HPB kantoor Manokwari heeft A.B. Hayes om aftreding als lid Adviesraad WNG verzocht. Voorgesteld tot zijn vervanger Hr. B. Werdmuller von Elgg, Vertegenw. der Kolonisten.
- d. Schrijver D. Mawar voorgesteld tot lid/vertegenw. van Inanawatan.

BIJLAGE VI

Toelagen voor Volks- en Adathoofden in de
Afdeling West Nieuw Guinea

Volg. No.	Titel of functie	Bedrag der toelage per maand.	aantekeningen
	<u>Onderafdeling Radja Ampat</u>		
A.	<u>Salawati:</u>		De functies genoemd onder volgnummers 8, 9 en 11 zijn vacant en vervanging wordt niet meer nodig geacht. De onder No.12 genoemde Sengadji Wardo geniet geen prestige en is een voor het bestuur [een] waardeloze figuur, zodat opheffing van deze functie kan worden overwogen. de bevolking is doende een coöperatie te vormen, die een voorloper zou kunnen worden voor de stichting van een streekgemeenschap.
1.	Radja Salawati	f 100.-	
2.	Kapitan Laut Sailolof	" 60.-	
B.	<u>Misool:</u>		
3.	Radja Waigama	" 100.-	
4.	Radja Lilinta	" 100.-	
5.	Kapitan Laut Fanfanlap	" 60.-	
6.	Djodjau Gamta	" 40.-	
7.	- " - Waigama	" 15.-	
C.	<u>Zuid Waigeo:</u>		
8.	Sengadji Omka	" 15.-	
9.	- " - Besar	" 15.-	
10.	Kapitan Laut Waigeo	" 15.-	
D.	<u>Noord Waigeo:</u>		
11.	Gimalaha Oesba	" 20.-	
12.	Sengadji Wardo	" 15.-	
E.	<u>Onderafd. Sorong:</u>		
13.	Senagdji Warfandoe (Doom)	" 20.-	
14.	Wakil Sengadji Abdul Morek Warwey		
F.	<u>Onderafd. Makbon:</u>		
15.	Sengadji As van Mega	" 30.-	
16.	- " - As Toea van Mega	" 15.-	
17.	Kapitan Laut As (Swatoet)	" 15.-	
18.	Sengadji Mar	" 15.-	
G.	<u>Onderafd. Ajamaroe:</u>		
19.	Major Simora	" 25.-	
20.	Radja Wersar	" 10.-	

(Appendix VI continued)

22.	Radja Mafa	"	25.-	
23.	Radja Besaam	"	10.-	
24.	Radja Moegim	"	10.-	
25.	Radja Kasweri	"	10.-	
26.	Radja Segretupi	"	10.-	
27.	Radja Jehadiam	"	10.-	
H. <u>Onderafd. Fakfak:</u>				
28.	Radja Roembati	"	75.-	
29.	Radja Fatagar	"	60.-	
30.	Radja Patipi	"	35.-	
31.	Radja Argoeni I	"	40.-	
32.	Radja Argoeni II (Moeda)	"	22,50	
33.	Radja Wertoeear	"	30.-	
34.	Radja Sekar	"	25.-	
35.	Radja Namat[t]ote	"	60.-	
36.	Radja Commissie	"	40.-	
37.	Radaj Ati-Ati	"	60.-	
I. <u>Onderafdeling Manokwari:</u>				
38.	Kap. Lodewijk	"	20.-	
39.	Luit. Barend.	"	20.-	
40.	Kap. Besar Samfermon	"	10.-	
41.	Kap. Besar Amberbaken	"	10.-	
K. <u>Onderafdeling Ransiki:</u>				
42.	Major Tembrosi	"	10.-	
43.	Erika	"	10.-	

Overleden in Januari 1952; over de verkiezing van een opvolger kon de bevolking het niet eens worden.

Thans wordt overwogen dit radjaschap om te zetten in een streekgemeenschap.

In Februari 1953 overleden heeft nog geen opvolger, die als zodanig is erkend.

BIJLAGE VII Radjaschappen in de onderafdeling Fak-Fak

Alvorens een inleidend overzicht te geven over de Radja's en hun macht, is het noodzakelijk ter verduidelijking van de hieronder en in bijlagen dezès te gebruiken term "radjaschap" vast te stellen, dat hiermede wordt bedoeld de streekgemeenschap van dorpen en de bevolking daarvan, die onder het gezag van den Radja min of meer een eenheid vormt. Het woord Landschap - zoals elders gebruikt, wordt vermeden omdat dit in de gedachte associaties oproept met Zelfbesturende Landschappen waarmede het voormalige Ned. Indische Gouvernement verdragen heeft gesloten. Er is geen enkele aanwijzing dat er ooit een dergelijk contract is afgesloten met de radjaschappen in deze onderafdeling.

De functie van Radja wordt hieronder ambt genoemd, in navolging van Prof. Logemann en Prof. Lemaire, en dat wordt gedefinieerd als een door historie en traditie omschreven werkkring met betrekking tot het radjaschap.

Bij het opstellen van de gegevens nopens de radjaschappen afzonderlijk is in de eerste plaats gezocht naar de historische groei dezer gemeenschappen.

Vanwege gemis aan literatuur en de korte tijd van onderzoek kan geen afgerond geheel worden gegeven. Het is zelfs aan twijfel onderhevig of ooit een juist beeld zonder al te veel veronderstellingen van de groei der radjaschappen kan worden opgesteld.

Navraag bij de betrokken Radja's heeft tot resultaat een verhaal, waarin historie en legende zijn dooreen geweven. Men zou kunnen aannemen, dat de legende wellicht een aanwijzing vormt van de plaats, die de Radja en zijn macht in het denken van het volk inneemt. Doch dan zou het volk zelf gehoord moeten worden. De tijd hiervoor is helaas te kort geweest. In de verhalen van de onderscheiden Radja's wordt niet zelden eigen grootheid naar voor geschoven ten koste van hunne ambtgenoten elders. Al deze verhalen, zowel die van de Radja's als van andere personen uit het volk zullen moeten worden op getekend en met elkaar vergeleken.

Twee verhalen mogen hier worden vermeld. Het eerste luidt, dat de Radja's afstammelingen zijn van een machtig vorst, gezeteld te Oegar. In de Memorie-Galis is aangehaald het oud-Javaanse loflied op vorst Hayam Woeroek, de Nagarakrtagama, waarin als diens horigheden o.a. is genoemd "Wiwanin", welke ongetwijfeld het huidige Onin is. De vondst van een "kota", een versterking met allerlei bolwerken en redoutes te Oegar, gedaan door de Frobenius-expeditie omstreeks 1937, bewijst de juistheid daarvan. Dat in de 14de eeuw een kleine Javaanse immigratie heeft plaats gehad, wordt volgens de Memorie-Galis eveneens aangetroffen in de verhalen van bewoners van de Patipibaaï en Roembati.

Het tweede verhaal vermeldt de Goenoeng Baik of Bai (volgens Memorie-van Milligen Goenoeng Bah-Bah) een steil gebergte, aan de Z.W.-punt van het Bomberai schiereiland, als plaats waar vandaan verschillende kampoeng-stichters afkomstig zouden zijn. Naar verluidt is van hieruit een groep naar Onin vertrokken en een tweede naar Namatottè. In de Memorie-van Milligen wordt verondersteld, dat dit verhaal zuiver het karakter draagt van een scheppingsverhaal, aangezien van hieruit

verschillende familie-groepen - Fam of Soh - de aarde gingen bevolken.

Reeds in 1937 heeft Dr. W.J. Cator in een artikel (Tijdschrift?), waarvan een gestencild exemplaar ten onderafdelingskantoor is aangetroffen, het licht op de radjaschappen en de Radja-figuren doen schijnen. Reeds toen waren geen betrouwbare gegevens van vóór de bestuursvestiging (1898) te verkrijgen. De vraag lijkt echter wel gewettigd, of de plaatselijk verkregen gegevens wel op de juiste wijze waren verwerkt. De

op blz. 6 [292] aangehaalde geschiedenis van de Radja Fatagar verschilt n.l. wel van hetgeen steller dezès heeft vernomen. Wordt in het artikel vermeld, dat de Radja Fatagar tezamen met die van Ati-Ati na door Roembati te zijn verslagen, uitweek naar het eilandje Toebiserang, volgens de mededelingen aan steller dezès verstrekt, was er slechts sprake van een splitsing van het radjaschap Roembati in Roembati en Ati'jati (naderhand vervormd tot Ati-Ati).

Wegens een onenigheid heeft de groep Gar (later Fatagar) zich bij Ati-Ati aangesloten en zich op bovenvermeld eiland gevestigd. Het Bestuur heeft omstreeks de eeuwwisseling een Kapitan Fatagar tot Radja verheven, waarbij als bijzonderheid moge worden vermeld, dat de grootvader van deze eerste Radja afkomstig is van Poelau Pandjang nabij Goram, na een rooftocht naar Toebiserang gebracht.

Over het aantal radjaschappen is eveneens nog geen zekerheid verkregen. Volgens Thie Tjim Yah, één van de oudste inwoners van Fakfak, heeft diens vader die in de laatste decennia van de vorige eeuw in een schoener deze kusten heeft bereisd om inheemse producten op te kopen, slechts een vijftal Radja's gekend t.w. Roembati, Patipi, Argoeni, Ati-Ati en Namatotte, waarvan de invloeds[s]feren van Patipi en Argoeni meer aan de Noordkust van de McCluer-golf lagen.

In een publicatie van Ds. F.C. Kamma ("Tidore en de Papoese eilanden" in Indonesië jaargangen I. en II.), die het z.g. Etnarapport van 1859 aanhaalt, wordt melding gemaakt van het volgende:

"Op West Nieuw-Guinea zijn de volgende rijkjes: Kapia (vanaf een vroeger niet precies vastgestelde grens tot aan Tandjong Boeroe); vandaar Noordwaarts tot aan het midden van de Triton-baai; het rijk van Aidoema (de Radja van dit laatste rijkje heeft nog een hoofd met titel van Radja van Lakahia onder zich) van midden Triton tot aan de baai van Kamrao; het rijk van Namatotte; vanaf dit punt tot aan Tandjong Baik; het rijk van Adi (hieronder vallen ook de eilanden Kara en Adi). Het gebied vanaf Tandjong Baik tot boven de Mc Cluer-golf staat onder vier Radja's, n.l. die van Fatagar, Ati², Roembati, en Patipi; het laatste gebied ook wel Onin dibawa genoemd, grenst aan Onin diatas, waar het gebied van Salawati (Karabra) begint".

De vraag is of toentertijd op de juiste wijze de benamingen- en daarmee de verhoudingen onderling - der volkshoofden zijn weergegeven, aangezien volgens het verhaal van de Radja van Roembati, de oorspronkelijke naam voor Radja was: Djoepiat, welke eerst omstreeks 1870 nadat één der Radja's van Roembati uit Amboina is teruggekeerd, werd gewijzigd in Radja.

Naar verluidt is bij de tocht van het Nederlandse schip de "Circe" langs de kusten van Nieuw-Guinea om wapenborden uit te reiken in deze streken slechts een tweetal

ontvangen t.w. in Roembati en Kaimana, waar de huidige Radja-Commissie zetelde.

Alhoewel boven reeds is vermeld, dat hetgeen beschikbaar is aan gegevens nopens de historische achtergrond der radjaschappen geen overzichtelijk beeld is verkregen, is het e.e.a. toch zo uitvoerig mogelijk aangehaald om te kunnen nagaan of de verkondigde mening, dat het ambt van Radja een Tidorees inzetsel is in het lokale volksrecht, wel juist is. Hiervan schijnt echter geen sprake te zijn, noch van directe Tidorese invloed. Integendeel, men vreesde Tidore om zijn hongitochten uitgezonden om de schattingen te verzamelen, het opbrengen waarvan de autochthone bevolking verplicht was na het verdrag tussen de V.O.C. en de Sultan van Tidore, waarin de "hoogheidsrechten" van Tidore over een groot deel van Nieuw-Guinea werden vastgelegd.

Het feit, dat vrijwel alle Radja's sterk Indonesische gelaatstrekken vertonen, is nog geen bewijs of zelfs aanwijzing, dat het Radja-ambt oorspronkelijk was een door de Sultan van Tidore uitgezonden figuur om namens hem te regeren. Deze soort vreemde invloed kan men n.h.v. terugbrengen tot het vroeger bestaande geloof, dat "vreemd bloed" in de aderen de betrokkene meer magische kracht schenkt. Dit "vreemde bloed" is veelal afkomstig uit Ceram en Goram, met welke streken direct en veelvuldig contact is geweest, zowel vreedzaam als op voet van oorlog.

Uiteraard is er wel contact geweest tussen Tidore en de Radja's van het Onin-schiereiland, getuige het verhaal, dat de eerste Radja's van Patipi en Argoeni op voordracht van Roembati door de Sultan van Tidore zijn aangesteld ("diangkat"; wellicht geeft "erkend" als vertaling de juiste daad weer), alsmede de benamingen der dorpshoofden zoals Kapitan, Major en Sengadji.

De overtuiging bestaat derhalve, dat het ambt van Radja niet is van uitheemse oorsprong, de titel echter wel.

Van een locale vertegenwoordiger van de Sultan van Tidore, zoals het geval elders in West-Nieuw-Guinea en op Halmaheira onder de benaming Oetoesan of Sengadji, is geen spoor (meer) te bekennen.

Alvorens de inhoud van het ambt van Radja te bespreken -v.z.v. mogelijk althans-moge eerst volgen een overzicht van de acht radjaschappen in deze onderafdeling met het aantal inwoners verdeeld naar de godsdienst, die door hen wordt beleden. Onder inwoners moet worden verstaan niet enkel de autochthonen, doch ook de Cerammers en de Boetonnezen, die vanwege hunne verwevenheid met het adatgrondenrecht de Radja als volkshoofd erkennen:

	Aantal inw.	Islam	R.K.	Prot.	Heid.
1. Fatagar	2385	1524	510	225	126
2. Ati-Ati	2132	1251	451	379	51
3. Roembati	493	335	124	32	2
4. Patipi	1062	437	124	492	9
5. Wertoeaar	487	305	169	7	6
6. Sekar	877	333	125	412	7
7. Argoeni	843	797	26	20	-
8. Namatotte	2866	423	131	2312	--
8a. Kilimala (R-Commissie).-	895	281	-	614	-
Totaal	12040	5686	1660	4493	201

De radjaschappen zijn in twee groepen gesplitst vanwege de omstandigheid, dat beide groepen onderling heel weinig of geen contact met elkaar hebben, V.z.v. er van contact sprake is, betreft dit slechts de voornaamste godsdienst, de Islam. De gezagsfeer van de Radja Commissie te Kilimala behoort volgens de (jongste?) geschiedenis tot het radjaschap Namatotte, doch voor een goed overzicht is e.e.a. apart vermeld, aangezien het ambt van Radja-Commissie slechts toekomt aan een bepaalde familie, derhalve, evenals de overige ambten van Radja's, vallende onder de vigeur van het erfrecht met electie. Bovendien is de feitelijke situatie momenteel zo, dat de Radja-Commissie zich niets meer aantrekt van zijn ondergeschikte verhouding t.o.v. de Radja Namatotte.

Het gebied van een Radja is vaak zo groot, dat vertegenwoordigers noodzakelijk zijn, welke bestaan onder de benaming van Radja-Commissie. Wellicht is deze titel van vrij recente datum en onder invloed van het bestuur ontstaan. N.h.v. bestaat het vertegenwoordigende ambt zelf reeds lange tijd met een gezag, dat door de sterk wisselende machtsverhoudingen soms vrij onafhankelijk dan weer door de Radja beknot is.

De omstandigheid, dat in de laatste halve eeuw onderlinge oorlogen met het doel bestaande regelen en daarmee gepaard gaande hiërarchieke verhoudingen te handhaven, onmogelijk zijn gemaakt, terwijl daartegenover direct contact tussen het Bestuur en de Radja-Commissie veelvuldig en met passering van de Radja zelve plaats vond, heeft de positie van de Radja t.o.v. zijn vazal danig verzwakt.

Derhalve geldt van hetgeen over de inhoud van het ambt van Radja is geschreven m.m. voor dat van Radja Commissie.

Het aantal personen binnen de gezagsfeer van alle Radja's tezamen, dat \pm 12000 bedraagt, -waaronder een 900 van Indonesische herkomst zoals boven bedoeld,- is kleiner dan het totale bevolkingscijfer der autochthonen binnen de onderafdeling Fakfak exclusief het aantal van de kota's Fakfak en Kaimana, het district Argoenibaai, waar geen Radja gezag uitoefent, alsmede de autochthone volksonderwijzers en hunne gezinnen n.l. ca. 11500; buiten het gebied van enige Radja vallen dan ook de dorpen Faranjao, en die rondom het Jamoer-meer. De in het schetskaartje van de publicatie van Dr. Cator aangegeven grenzen zijn onjuist; Argoenibaai valt niet onder het gezag

van de Radja-Commissie te Kilimala; eveneens de grenzen in het binnenland. Deze laatste vallen samen met de grenzen der beschikkingskringen van de dorpen in de peripherie en zijn derhalve even vaag in het binnenland en even scherp dicht bij de kusten. Het is aan twijfel onderhevig of alle radjaschappen geografisch een mooi sluitend geheel vormen.

Moeilijk is ook het omlijnen van de ordening van de radjaschappen afzonderlijk, waarbinnen de bevoegdheden en verplichtingen van het radja-ambt kunnen worden afgetekend. Het is mogelijk, dat steller dezès te ver gaat, indien hij tracht het geheel binnen een bepaald stelsel te classificeren. De gedachte hieraan is evenwel opgewekt door de vermelding van Dr. Cator van "een aantal publiekrechtelijke eenheden door ons erkend als Landschappen of Radjaschappen, onder het bestuur van een Radja. Deze erkenning komt het duidelijkst uit in de afkoop van tolrechten, tevoren berustend bij de Radja's door het Gouvernement"- Onder tolrechten wordt hier verstaan een heffing op de in- en uitvoer.

Elk radjaschap wordt hiermede als een rechtsgemeenschap beschouwd, welke slechts dan bestaansrecht heeft, indien voldaan wordt aan de twee voorwaarden: aanwezigheid van een gezag, dat met zijn apparaten de eigen handhaving zowel naar binnen als naar buiten verzorgt, en het bezit van een eigen vermogen.

Vragen komen op over dit vermogen, welke bezittingen als zodanig kunnen worden beschouwd. Voorheen kunnen het de inkomsten uit de tolrechten zijn uiteraard in natura, waaruit de Radja niet alleen zich in zijn levensonderhoud en bijbehorende statie voorziet, doch mogelijk ook de middelen bekostigd heeft om zijn gezag te handhaven op welke wijze dan ook.

Waarmee en onder welke voorwaarden de tolrechten zijn afgekocht, is niet bekend. Wellicht met de toelage, welke sedert 1913 is uitbetaald. Doch deze toelage is onmogelijk te beschouwen als een publiekrechtelijk vermogen.

Vóór de oorlog bestond er een Onderafdelingskas waaruit diverse kleine werkjes in de kampongs, meestal betrekking hebbende op de watervoorziening, alsmede een aantal woningen en het waterleidingsysteem te Fakfak zijn opgezet. De laatste werken zijn met de opheffing van de Onderafdelingskas in de reeks van eigendommen van het Gouvernement ingelijfd; (al of niet ten rechte zal hier niet ter sprake worden gebracht). Bovendien wordt sterk betwijfeld of deze Onderafdelingskas als bovenbedoeld vermogen van alle radjaschappen tezamen kan worden aangemerkt, aangezien er generlei aanwijzingen zijn, dat de bijdragen van de bevolking aan dit fonds op een adatrechtelijke verplichting berusten.

Het bos en de kusten met de voortbrengselen daarvan als gemeenschapsbezit aan te merken, zou n.h.v. in strijd komen met het recht van de familie's of clangedeelten binnen deze beschikkingskringen dezer lagere rechtsgemeenschappen, terwijl de ngasé, welke immers is te beschouwen als een retributie van de groepsgenoot aan de gemeenschap wegens de verkoop naar buiten de groep van on- of weinig bewerkte voortbrengselen, verkregen binnen de beschikkingskring van de gemeenschap, vóór de laatste wereldoorlog -v.z.v. steller dezès bekend- in de kas van het Zelfbesturend Landschap Tidore vloeide en daarna in de centrale Gouvernementskas. Het buiten-

werking stellen van de bepalingen inzake ngasé-heffing doet niets af aan het feit, dat blijkbaar het principe, dat ngasé is uitvloeisel van de erkenning van het beschikingsrecht van de lagere rechtsgemeenschappen, is verlaten en derhalve niet als vermogen, waarmede volgens -eigen of opgelegde- regels kan worden gehandeld, is te beschouwen.

Bij de kap en de levering van ijzerhout der bevolking aan buiten de gemeenschap staande organisaties als het Boswezen en de N.N.G.P.M. blijkt niets van een in het maatschappelijk bewustzijn van het volk levende voorstelling van bezit van een boven de familie of clangedeelte staand of overkappend instituut. Weliswaar ontvangt de Radja en het betrokken dorpshoofd resp. f 5.- en f 2.50 per geleverd kub. meter ijzerhout, doch zulks is te beschouwen als tegenprestatie voor zijn werkzaamheden, het "mengatoer". Waar de Radja niets uitvoert, protesteert de bevolking tegen deze betaling zoals kortgeleden in het Kaimanase is gebeurd.

Men zou op grond van het bovenstaande de radjaschappen kunnen indelen volgens het type dorpenbonden: een aaneensluiting van gelijkstandige -in dit geval genealogische- rechtsgemeenschappen, ter behartiging van incidentele, gemeenschappelijke belangen. De bestudering van de samenstellende rechtsgemeenschappen is echter noodzakelijk alvorens deze conclusie kan worden aanvaard.

De andere genealogische factor, n.l. dat de Radja's moeten behoren tot een bepaalde familie-tak, behoeft aan het in vorige alinea gestelde geen afbreuk te doen. E.e.a. hangt wellicht samen met de magische kracht, die de bevolking aan de betrokken familie toekent. Wanneer men in beschouwing neemt hetgeen door Dr. Cator is aangehaald en als vaststaand aangenomen, dat de autochthone bevolking een gezag boven zich moeilijk erkent, sterker nog, aan gemeenschapszin ontbreekt, dan is het niet te verwonderen dat de bevolking slechts een Radja aanvaardt, die deze magische kracht bezit. Een kracht, die men vreest en daarom ook volgt. Kortgeleden is e.e.a. tot uiting gekomen toen er sprake was de Radja Ati-Ati af te zetten en te doen vervangen door de Radja Moeda, die evenwel niet geaccepteerd werd, aangezien hij behoorde tot de "orang biasa".

Hetgeen nog niet zeggen wil, dat men een Radja nodig heeft. Sterk leeft ook het geloof, dat een nietbevoegde aangesteld tot Radja of dorpshoofd een vroegtijdige dood zal serven.

Tegen deze achtergrond wordt het begrijpelijk, dat onder de huidige omstandigheden, waar het grootste gevaar uit vroeger tijden, t.w. onderlinge oorlogen, verdwenen is, de dorpen een eigen leven zijn gaan leiden zonder dat de Radja er aan te pas hoeft te komen, tenzij deze is een krachtige, levendige figuur met begrip voor zijn bevoegdheden en interesse voor de belangen van zijn volk. De huidige Radja van Roembati is hiervan wel een goed voorbeeld. Daar waar de Radja traag is, wordt hij door zijn volk gepasseerd, dat daarheen gaat, waar het gehoor vindt, het Bestuur; zonder bevreesd te zijn voor die magische kracht. Immers de Radja erkent deze hogere overheid ook en weet daarvan afhankelijk te zijn.

Nu de voornaamste functie van de Radja t.w. verdediging tegen een vijand, is weggevallen, rijst de vraag welke andere bevoegdheden hij voor het volk nog in zich

verenigt.

De functie van rechter springt niet zo in het oog. Te veel geschillen worden - voorlopig- beslecht met de "soempah", welke is te vergelijken met de zuiveringseed. In het geval de Radja recht spreekt, doet hij zulks op de alhier gebruikelijke wijze. Er wordt lang en breed gepraat om de partijen tot elkander te brengen. Van rechtspreken in de zin van beslechting van een geschil d.m.v. een rechterlijke beslissing is geen sprake. Tot deze werkzaamheden behoort ook het tot elkaar brengen van huwelijkspartijen indien geschillen over de bruidschat dreigen te ontstaan.

Een belangrijke functie is die van contactpersoon tussen bevolking en Bestuur alsmede tussen eerstgenoemde en vreemdelingen (amberie's) die zich hier wensen te vestigen. Hierop berust de erkenning van de Radja door Boetonnezen, die als groentenverbouwers in de omgeving van Fakfak sedert jaren woonachtig zijn. Deze vestiging wordt in dit geval zeer vereenvoudigd vanwege het feit, dat de Radja eveneens de - n.h.v. voornaamste -functie uitoefent van hoofd van de Islam d.w.z. de in de Mohammedaanse wet bedoelde overheidspersoon, die de wali-functiën heeft uit te oefenen, en als zodanig door alle Mohammedanen erkend. Bij moeilijkheden inzake huwelijk en verstoting wordt hij gehoord. Voor het overige leiden de Boetonnezen een geheel apart leven.

De Islam is hier sedert eeuwen gevestigd. Reeds bij het eerste contact met de V.O.C. in 1678 werd geconstateerd, dat Onin-bevolking belijders van deze godsdienst waren in tegenstelling tot de Noordelijke kusten van de McCluer-golf, waar de bevolking nog heidens was. De tegenzin van de bevolking van het radjaschap Patipi, waar tot heden toe na de dood van de laatste Radja in Januari 1952 nog niemand als zodanig verkozen is, om een Christen, alhoewel een actieve intelligente persoon, met dit ambt te bekleden kan hierdoor worden verklaard.

Dat de functie van hoofd van de Islam zeer belangrijk is moge blijken uit het feit, dat -met uitzondering van Namatotte 37 tot 75% van de bevolking in de onderscheiden radjaschappen tot de belijders van deze godsdienst behoren.

In al zijn werkzaamheden wordt de Radja bijgestaan, in wereldse aangelegenheden door de Radja Moeda, uitvoerder zijner bevelen en in voorkomende gevallen ook plaatsvervanger, en in godsdienst-zaken door de Imam en de Modin.

Naar verluidt mocht vroeger de Radja Moeda niet behoren tot de familie van de Radja, doch op een enkele uitzondering na, wordt thans deze regel niet meer nageleefd. Radja Moeda is weer een andere functie dan de boven reeds beschreven Radja Commissie. Eerstvermelde heeft geen enkele macht. Over de onderlinge verhouding der Radja's valt niet veel te vermelden. Roembati en Ati-Ati zijn traditionele antipoden, Fatagar kijkt hierbij toe en sluit zich aan bij de toonaangevende partij. Tussen de oude Radja Wertoeaar en de voormalige Radja Sekar bestond zelfs vijandschap, tot uiting gekomen in de Japanse periode, waarbij eerstgenoemde het zwaar te verduren had. Zijn ouderdom redde zijn leven. Argoeni houdt zich op een afstand. Over Namatotte en diens Radja Commissie is boven reeds het e.e.a. geschreven; verwezen moge worden naar bijlage VIIG. Voor het overige bewaart iedere Radja angstvallig zijn positie en wenst geen invloeden van zijn ambtgenoten.

De bevolking zelve staat geheel buiten deze verhoudingen, contacten voor huwelijken en ruil van producten worden op vreedzame wijze gelegd. Zelfs is dit het geval geweest tussen de bevolking van Wertoear en Sekar, toen bovenbedoelde vijandschap heftig oplaaide.

Wrijvingen onder de bevolking bestaan binnen het radjaschap Patipi over de keuze van een nieuwe Radja en binnen het radjaschap Sekar -in veel geringere mate- waar de bergbewoners zich van Sekar willen afsplitsen en een eigen gemeenschap met een zelf verkozen radja willen vormen.

Thans de vraag of het Radja-ambt nog enig bestaansrecht heeft onder de huidige omstandigheden.

De critiek van Dr. Cator op de Radja's, alsmede de vergelijking met de tot ware landsbestuurders opgeklommen handelaren lijkt niet billijk. De bevolking en haar hoofden hier te lande hebben n.h.v. de tijd noch de gelegenheid gehad om zich tot die hoogte te ontwikkelen als in verschillende delen van Indonesië.

N.h.v. heeft de Pax Neerlandica aan de ontwikkeling een andere wending gegeven en de in de adatsfeer aangetroffen volkshoofden gemaakt tot contactfiguren. Bedoeld als hoofden van grotere rechtsgemeenschappen, doch dan gemeenschappen zonder eigen vermogen, dat volgens eigen en opgelegde regels vruchtbaar kan worden aangewend. Of de omvorming der Radja's tot figuren met incidenteel gezag en dan nog ontleend aan de hogere Overheid het maatschappelijk bewust-zijn van de bevolking bevredigt, is niet ter sprake gebracht.

In de Memorie-Galis wordt niet vermeld de wenselijkheid om de Radja al of niet te doen voortbestaan.

Van Milligen in zijn Memorie (November 1949) meent, dat het plan Cator, dat wilde komen tot geleidelijke afschaffing van de Radja's door bij overlijden geen nieuwe meer te benoemen, in "deze nieuw-georiënteerde tijd" niet voor uitvoering vatbaar is. Wat hiermede wordt bedoeld is niet recht duidelijk. Verder motiveert hij de handhaving der Radja's vanwege het adatsysteem, waarbinnen de figuur van de Radja thuis hoort. Als gezagsdrager mag hij de indruk wekken niet veel te betekenen, er gaat toch een bindend element van hem uit. Hetgeen de bestuursvoering veel gemak geeft, aangezien de Radja "de contactfiguur" vormt. De praktijk heeft geleerd, dat men niet kan volstaan met uitsluitend de figuur van de kepala kampong.

Van Milligen geeft evenwel in overweging de samenvoeging van enkele kleine radjaschappen tot één. Zonder pressie acht hij dit echter niet uitvoerbaar. Bovendien is zulks alleen mogelijk, indien de Radja, die men op het oog heeft, in het andere gebied geliefd is.

In de Memorie-Vesseur (September 1951) wordt de handhaving van de Radja's onderschreven onder voorbehoud dat selectie dient plaats te vinden en waardelooze Radja's dienen te worden vervangen door Radja's die van waarde zijn voor eigen volk. Verder wijst Vesseur op de mogelijkheid bij voortgaande kerstening, dat de invloed van de Radja zich enkel beperkt tot de Islamitische kampongs in welk geval de te benoemen kamponghoofden, die in zekere zin voor het radjagezag in de plaats treden, krachtige figuren dienen te zijn. Ook wordt in de Memorie-Vesseur een lans gebroken

voor de afschaffing van de vaste toelage van de Radja's om hiervoor in de plaats te stellen een aandeel in de ngasé, waarmede kan worden bereikt enerzijds verhoging van activiteit -derhalve inkomsten- en anderzijds inzicht in de waarde van exportproducten.

Bovenaangehaalde voorstellen komen hierop neer, dat Ass. Resident Dr. Cator geleidelijke afschaffing der Radja-ambten voor ogen heeft, zonder een andere vorm hiervoor in de plaats te stellen (althans v.z.v. de gegevens steller dezès ten dienste staan), terwijl de Controleur van Milligen en Vesseur omvorming noodzakelijk achten. Eerstgenoemde zelfs omvorming m.b.t. de radjaschappen door samenvoeging waar wenselijk is, terwijl Contr. Vesseur met zijn voorstel nopens de wijziging der toelagen wil invoeren inzicht in het waardevolle bezit van de gemeenschappen.

De aandelen in de ngasé als toelagen hebben dit nadeel, dat die gemeenschappen waar meer of uitsluitend voedsel wordt geproduceerd, mede voor de werkers aan exportproducten, slechts een gering deel zullen ontvangen. Met dit stelsel van toelagen bestaat de mogelijkheid, dat de onderlinge arbeidsverdeling en daarmede een sluitend productie-proces doorbroken wordt. O.a. zal de ijverige bevolking van Patipi hiervan de dupe kunnen worden.

Beschouwing van de huidige Radja's, ieder afzonderlijk, geeft zeker aanleiding tot de conclusie, dat dit instituut verandering behoeft. De steun, waarop hun gezag rust, het geloof van de bevolking in hun magische kracht, begint in hoe langer hoe sneller tempo te vermolmen. In het bijzonder bij de jongeren is dit geloof verdwenen. Dit is nu eenmaal een uitvloeisel van de ontwikkelingsgang. Te veel is afhankelijk van de persoonlijkheid van de Radja, niets van de bevolking zelve. De meeste dezer ambtsdragers zijn niet competent genoeg om hun volk te binden en te leiden. Voor wat betreft de functie van hoofd van de Islam, zwakke geruchten doen de ronde om -in navolging van Kaimana- een z.g. Raad Agama in het leven te roepen voor alle tot deze godsdienst behorende bevolkingsgroepen.

Een gunstige uitzondering vormt de Radja van Roembati, doch door een toevallige gunstige wind en een gemis van een remmende kracht, voornamelijk door gelijkwaardige figuren onder de Radja's, ontspoot hij in zelfoverschatting.

Met het huidige instituut is men gebonden aan bepaalde personen, in de meeste gevallen niet behorende tot intelligente persoonlijkheden. Men kan het de tragiek noemen van de inheemse wereld, dat zij, die wat meer schoolse kennis hebben opgedaan dan hunne vaders, weggaan, eerst naar het internaat om daarna een werkkring te aanvaarden bij Overheid of particulier. Daarnaast is er de trek naar plaatsen met meer vertier, ver van wellicht knellende banden van familie en harta, gesterkt nog door de honger naar arbeidskrachten in deze centra.

Om deze redenen is voor steller dezès de vorming van de streekgemeenschap zelve van het grootste belang met voldoende bindende elementen, ook om hen, die voor kortere of langere tijd naar elders zijn weggetrokken, te doen terugkeren. Het ambt van Radja is in deze kwestie een bijkomstigheid. Al naar gelang de omstandigheden en de ontwikkeling kan hetzij aan dit ambt een nieuwe inhoud worden gegeven, hetzij in zijn geheel vervormd. De ver- of opbouw van dit instituut zal haar grondslag dienen te vinden bij de bevolking zelve.

De wijze van vorming van de streekgemeenschappen kan eerst worden vastgesteld na diepgaand onderzoek, streek voor streek, en radjaschap voor radjaschap, waarbij de resultaten van het onderzoek in de ene streek wel als ervaringsfeiten doch niet altijd als grondslag voor de andere behoeven te dienen. Het is zeer waarschijnlijk, dat men een onordelijk geheel aantreft zelfs tot in de kleinste eenheden toe. De kleinste eenheid is het gezin of enkele gezinnen bij elkaar. Toch zijn er aanwijzingen, dat van ouds tussen het gezinshoofd en de Radja in, figuren waren, met zeggenschap, thans de dorpshoofden met de titel van Major, Kapitan e.d. meer van Ternataans-Tidorese oorsprong. Getuige het geloof -zoals boven reeds aangehaald- dat dit ambt niet door een ieder kan worden gedragen. Is het wellicht mogelijk, is de vraag, dat in vroegere tijden clans of zelfs geslachten (in de zin van onderdelen van stammen) de laag[s]te rechtsgemeenschappen zijn geweest? Dat door uitsterven de bezittingen in de vorm van doesoens en de rechten (vis-, jacht- en zamelrechten) zijn overgegaan op de kleinere groepen van gezinnen? Immers verhalen van personen, die een veertigtal jaren geleden reeds in deze streken waren, melden van een bevolking drie á vier maal zoveel als thans.

Het feit blijft evenwel, dat in verschillende publicaties wordt geklaagd, dat de Papoea geen gezag kent, "dus moet dat gecreëerd worden" (Nota Colijn 1907 aangehaald door Dr. Cator blz.2) [287].

Indien met gezag wordt bedoeld een zichtbaar apparaat, dat de regelen in het belang van het algemeen weet te handhaven, is dat er inderdaad niet. Evenmin een instituut, dat door rechterlijke beslissingen in geschillen het "eeuwigdurende proces" "het adatrecht als neerslag van de sociale werkelijkheid" vormt (Prof. ter Haar).

Een organisatie zal moeten worden opgebouwd, waarin eventueel het ambt van Radja moet worden ingepast.

Het is niet de vraag "van onder op" of "van boven af"; de Centrale Overheid zal -wellicht al te vaak- gebruik moeten maken van haar -door de bevolking wel erkend- gezag; m.a.w. hier en daar pressie moeten uitoefenen en tevens één der bindende elementen vormen.

Het is niet in het belang van de bevolking dat een gemeenschap, groter dan een kampong, om de één of andere reden de noodzaak niet meer inziet om die gemeenschap te handhaven en daarom uiteen gaat, zoals dit dreigt te gebeuren met het radjaschap Patipi, en het radjaschap Sekar.

Nog een bindend element moet worden gevonden door gebruikmaking van de materialistische en individualistische aard van de Papoea. De vorming van een gemeenschappelijk bezit is hier n.h.v. de meest aangewezen weg, van het vermogen van een rechtsgemeenschap. Een gemeenschap, die slechts kan spreken over regelen, normen van behoren of problemen van het dagelijkse leven, zonder dat zij daarnaast, als tegenwicht, in concreto kan beslissen over aanwending ten eigen bate van eigen middelen, leidt slechts tot onvruchtbaar praten. Elke gemeenschap, die wordt gecreëerd zonder vermogen, of kapitaal -hoe men het ook noemen wilt, in ieder geval een gemeenschapsbezit- waarover zij kunnen beschikken binnen tevoren vastgestelde grenzen, is een doodgeboren kind. De Papoea onderkent heus wel de charme om in

onderling overleg -zo nodig gekrakeel- met eigen middelen een werkje op te zetten waar iedere gemeenschapsgenoot van kan profiteren.

Voor hem dient dit vermogen zo aanschouwelijk mogelijk te worden voorgesteld en gevormd, dient hij zover als zijn draagkracht reikt daaraan bij te dragen, opdat hij zijn rechten op dat gemeenschappelijk bezit kan blijven doen gelden en niet onverschillig daartegenover kan staan.

Daarnaast zal moeten groeien het besef verantwoordelijk te zijn ook voor zijn groepsgenoot en niet zoals heden ten dage zo vaak gebeurt, dat hij gebeurtenissen, die de normen van behoren ernstig overschrijven, schouderophalend voorbijgaat, omdat die hem persoonlijk niet raken.

N.h.v. zijn er twee vormen van organisatie, waarmede kan worden gewerkt.

De eerste is een staatsrechtelijke vorm, te beginnen met het bijeengaren van het vermogen uit de middelen van de bevolking. Hieruit kunnen de jaarlijks te ramen uitgaven t.b.v. de gemeenschap worden bekostigd, voor de uitvoering waarvan de gemeenschap aan zichzelf verantwoordelijk is. Bij de vaststelling van de Overgangsbelasting Kleine Aanslag zal met de bijdrage van ieder lid rekening moeten worden gehouden. Men zou zelfs nog verder kunnen gaan door de gemeenschap te verplichten een tevoren overeengekomen O.B.K.A. op te brengen. Aan grotere werken, die de draagkracht van de bevolking te boven gaan kan van Gouvernementswege worden bijgedragen. N.h.v. is uit subartikel 2.3.1.21. "Bij]zondere Bestuursuitgaven" wel het e.e.a. te bekostigen indien tevoren met dergelijke uitgaven rekening wordt gehouden. Doch -indien ooit tot een dergelijke stap wordt overgegaan- dan moet ernstig worden gewaarschuwd tegen een admini[s]tratieve werkwijze, welke verantwoordingen in drie-, vier- of vijf]voud eist. In dit eenvoudig te houden systeem dient bedoelde werkwijze aan de omstandigheden te worden aangepast en niet omgekeerd. Er zullen trouwens niet meer dan een paar honderd gulden per jaar in totaal mee gemoeid zijn.

Bevoegdheden m.b.t. eenvoudige rechtspraak en regeling kunnen aan de gemeenschap, afhankelijk van het ontwikkelingspeil, worden toegekend.

○ Het apparaat of de ambtenorganisatie van de gemeenschap zal plaatselijk moeten worden bekeken. Waar nodig kan de Radja hierin worden ingepast. Indien uit overwegingen van piëteit, politiek of volksrecht dan wel alle drie factoren tezamen, de handhaving van de Radja gewenst is, kan het nieuwe regelende en besturende ambt van de gemeenschap in de plaats van de Radja-Moeda worden ingeschoven. De radja kan de rechtspraak-functie behouden en hoofd van de Islam blijven en uiteraard medebesturen in de betekenis van "burgerverzorgende daden verrichten", e.e.a. afhankelijk van zijn persoonlijkheid. Wordt de Radja terzijde geschoven dan is wellicht gewenst een z.g. Raad Agama t.b.v. de Mohammedanen te Fakfak te stimuleren.

Welk soort toezicht van Overheidswege noodzakelijk is, moet naderhand worden geregeld, hetzij controle in de zin van het Engelse "to control", hetzij adviserend en waar nodig stimulerend van karakter.

Déraillementen moeten voorshands als ervaringsfeiten worden geaccepteerd, niet als mislukking van het geheel.

De tweede vorm van organisatie heeft als basis de burgerrechtelijke overeenkomst

t.w. de coöperatieve vereniging, de opzet waarvan geheel in de lijn ligt van de bekende Community-Development Projects. Alvorens hiertoe over te gaan dienen grondig alle economische mogelijkheden per gemeenschap te worden onderzocht.

De coöperatie heeft immers tot doel de economische opheffing der leden en heeft reden van bestaan indien door georganiseerde productie de kosten daarvan lager worden dan normaal; onder georganiseerde productie ook te verstaan de interne en externe arbeidsverdeling.

De producten dienen evenwel zowel binnen als buiten de organisatie gereede afzet te vinden. Met producten niet slechts bedoeld export-producten of voedsel, doch ook rentegevende werken ten algemene nutte. Eveneens dient in beschouwing te worden genomen wat met het, veelal kleine, aantal leden bereikt kan worden; of het in sommige gevallen beter is zich niet te houden aan de grenzen van het radjaschap, opdat een meer sluitend productie-proces verkregen kan worden.

Het bindmiddel der leden is het aandelen-kapitaal dat men zeker niet zo licht zal verlaten.

Bezwaarlijk is de administratie van het geheel en hierin zal het Bestuur wel moeten bijspringen. Wellicht kan voorshands een oplossing worden gevonden door de persoon belast met de administratie van de vereniging slechts te verplichten een journaal in tweevoud er op na te houden, het duplicaat waarvan naar Fakfak wordt verzonden, waar de aldus binnenkomende gegevens in de grootboeken -aldaar opge- maakt- worden verwerkt.

Welke plaats de Radja in deze organisatie moet innemen, is vooraf niet te bepalen. Meer nog dan bij de boven besproken staatsrechtelijk opgebouwde gemeenschappen is de coöperatie afhankelijk van de leidende figuur. Is deze een andere dan de Radja dan zal heimelijke tegenwerking van laatsbedoelde, aarzeling en vrees bij dat deel van de bevolking dat hem nog gezag toekent het resultaat zijn. Wellicht zal in het geval de Radja is een zwakke figuur vorenbedoelde organisatie de voorkeur verdienen.

Een voorbeeld van de coöperatieve organisatie is de coöperatie Roembati. Wel moet hierbij worden vermeld, dat deze coöperatie in een economisch gunstig klimaat verkeerde en voorlopig nog verkeert door de grote vraag naar ijzerhout van de N.N.G.P.M. Eveneens dat deze vereniging zich lange tijd niet meer gehouden heeft aan de idee: "door en voor de leden", aangezien vele niet-leden aan de productie deelnemen en derhalve ook van de aangekochte importgoederen profiteren. Deze coöperatie is thans geworden een eenvoudige handelsvennootschap waarbij crediet-verlening aan producenten een grote rol speelt. Desondanks heeft deze coöperatie getoond welke mogelijkheden er zijn. Het aandeel per lid is van f.2.50 tot ruim f.150.-- gestegen in 6 jaren tijds. Meer toezicht en een kleine reorganisatie zal het geheel nog meer ten goede komen.

Nu over het ambt van Radja Patipi men het, sedert ruim anderhalf jaar niet met elkaar eens is, is het logisch dat de bevolking van Patipi zich bij de coöperatie aansluit. Dit is geschied, doch op een kleine schaal. Voor de rest accepteert men geen "vreemde" Radja. Voor de Papoea maakt het geen verschil uit of een staatsrechtelijke

of op een vrijwillige overeenkomst gebaseerd[e] organisatie in zijn maatschappelijk leven ingrijpt.

Pressie is natuurlijk mogelijk, doch vooraf is noodzakelijk onderzoek naar de economische mogelijkheden in de Patipi-baai. Wellicht zal uit dit onderzoek blijken, dat splitsing voor een deel naar Roembati en voor de rest bij Wertoeaar gewenst is. N.h.v. genealogisch mogelijk.

De tijd dringt, dat een onderzoek wordt ingesteld ook voor het radjaschap Namatotte waar de Christenbevolking reeds in kleine groepjes naast elkaar leeft zonder erkenning van een onderlinge band anders dan die van het Bestuur.

In de Argoenibaai, waar -naar verluidt- vroeger eveneens een Radja de scepter gewaaid heeft kan wellicht een coöperatieve gemeenschap worden opgericht, welke als voorbeeld kan werken voor de bevolking in het radjaschap.

Ten slotte is er nog een punt, waarvoor de aandacht gevraagd wordt. In hogeraangehaalde publicatie van Ds. Kamma zijn de waardigheidsteken van enkele adatambten beschreven, o.a. die van de Radja's in de Radja-Ampat. Het verdient wellicht aanbeveling om, gezien het gevoel van de Papoea voor decorum, de leidende figuur in een streekgemeenschap eveneens van waardigheidsteken te voorzien; uiteraard met minder tooi, doch meer dan de thans gebruikelijke rood-wit-blauw schouderbedekkingen. Zij kunnen wellicht bijdragen tot een groter gevoel van trots bij de Papoea voor eigen gemeenschap.

BIJLAGE VII A*Radjaschap Fatagar*

- I. Radja: ACHMAD USWANAS, oud ± 35 jaar. Verkozen tot Radja in 1943. Erkenningsbesluit niet aanwezig; geniet een toelage ad f.60.- per maand, welke n.h.v. een erkenning inhoudt.

ACHMAD vd. is van gemengd Cerammees-Papoease afkomst, is eveneens te Geser (Ceram) geboren. Eén zijner voorouders, afkomstig uit Ceram[,] Téwéng genaamd, werd tijdens een rooftocht van de Papoea's uit de omgeving, waar thans Fakfak ligt, gevangen genomen en naar Toebiserang weggevoerd.

Aldaar moest Téwéng met een Papoease, een dochter van de Major van Toebiserang in het huwelijk treden. Als bijzonderheid moge worden vermeld, dat deze Major geen zoons had. Een kleinzoon van Téwéng, MAFFA genaamd, kreeg de titel van Kapitan Fatagar. Het gebied viel ten tijde van de bestuursvestiging in 1898, binnen het radjaschap Ati-Ati. Om nog onbekende redenen wilde het Bestuur overgaan tot benoeming van een Radja, dat daartoe de Major van Toebiserang, hoofd van de Kapaoers geschikt achtte. Deze weigerde echter - naar men zegt, omdat hij het Maleis niet machtig was - en stelde MAFFA voor, die steeds als contactpersoon tussen het Bestuur en de autochthone bevolking gefungeerd had.

MAFFA werd aldus tot Radja aangesteld. Volgens dit verhaal zou het radjaschap Fatagar eerst omstreeks de eeuwwisseling zijn ontstaan. Volgens Ds. F.C. KAMMA, die in zijn publicatie "Tidore en de Papoease eilanden" in "Indonesië" jaargangen I en II het z.g. Etnarapport van 1859 aanhaalt, werd een eeuw geleden reeds de Radja van Tangar (aldus de schrijfwijze van Ds. KAMMA) naast Ati-Ati aangetroffen. De vraag lijkt gewettigd of toentertijd de ondergeschikte verhouding van eerstgenoemde tot de laatste niet over het hoofd is gezien dan wel men met het woord "radja" - immers van West-Indonesische oorsprong - niet al te twistig is omgesprongen. MAFFA overleed in Februari 1942 en werd opgevolgd door zijn zoon Kamaroeddin, die ruim een jaar later stierf. Hierna werd ACHMAD tot Radja verkozen. Het gebied van het radjaschap Fatagar (oorsp. slechts "GAR") deelt dat van Ati-Ati in twee delen en strekt zich uit vanaf Kapaoertoetin in het Westen tot en met Pasirpoetih in het Oosten.

Hieronder volgen de dorpen, welke binnen het radjaschap vallen alsmede het aantal inwoners (autochthonen, Cerammers en Boetonnezen, die vanwege verwevenheid met de grondenrechten de Radja als volkshoofd erkennen):

	Totaal inw.	Moslim	R.K.	Prot.	Heidenen
1. Kapaoertoetin	105	30	35	49	1
2. Tanama	144	136	-	8	-
3. Piahar	38	-	38	-	-
4. Wagom	115	115	-	-	-

(p. 299 continued)

5. Wagon-(boeton)	73	73	-	-	-
6. Kebon Kapas (boeton)	190	190	-	-	-
7. Rohrohmana (Gewerpe)	84	15	61	8	-
8. Sorpeha	94	94	-	-	-
9. Toeboedin (Merapi)	155	100	-	-	55
10. Danoewaria	167	140	11	4	12
11. Kajoemerah (boeton)	137	137	-	-	-
12. Kampoeng-Tengah (boeton)	280	280	-	-	-
13. Pasirpandjang	106	106	-	-	-
14. Radoeria	72	-	39	-	33
15. Bronghendik	105	6	80	-	19
16. Hambronghendik	27	-	25	-	2
17. Taswa	55	-	9	46	-
18. Kanantare	50	9	3	38	-
19. Mandopma	96	-	37	58	1
20. Sakertemin	95	-	82	12	1
21. Pasirpoetih	97	41	52	2	2
22. Hoofdplaats Fakfak	100	52	48	-	-
T o t a a l	2905	1626	766	381	132

De autochthonen binnen de kota Fakfak zijn niet alle medegerekend, aangezien zich hieronder velen uit andere streken bevinden, terwijl de personensfeer van het gezag van de radja niet precies bekend is.

In dit gebied wonende de meeste Boetonnezen t.w. \pm 700. De Cerammers zijn vrijwel geheel opgegaan in de bevolking. De Radja fungeert als hoofd van de Islam en als zodanig is zijn woord wet. Duidelijk is dit aan de dag getreden tijdens het gerucht makende huwelijk op 19 April vorig jaar, toen de vader van de bruid nergens te vinden was en naderhand bleek vermoord te zijn. Als hoofd van de Islam kon hij beslissen, dat het huwelijk doorgang kon vinden. Zijn invloed schijnt in deze zaken dermate groot, dat hij in verschillende kampongs in de functie van Imam zijn familieleden tracht aan te stellen, terwijl genoemde functie tot het recht van bepaalde familie's behoort, evenwel door toevallige omstandigheden niet geëffectueerd. E.e.a. is nog in onderzoek.

Behalve de zo juist beschreven invloed op de bevolking, althans op de \pm 70% Mohammedanen ervan, is voor het overige zijn gezag toch wel aan het tanen vanwege de mislukking van zijn Coöperatie, waarbij de bevolking zich zeer benadeeld gevoelt en vanwege zijn inertie in zaken het belang van de bevolking betreffende. Zijn waarde voor de bestuursvoering komt slechts tot uiting in grondenkwestie; voor het overige zeer minimaal, aangezien hij zich weinig buiten de kota begeeft. Zoals boven reeds tot uiting gekomen is het radjaschap Fatagar een territoriale gemeenschap; het gebied is aan de kust vrij scherp begrensd en onder de betrokken bevolking is een groot aantal

Boetonnezen \pm 30%. Met betrekking tot de politieke betrouwbaarheid is niet veel met zekerheid te zeggen, behalve dat de Radja Fatagar labiel te noemen is. Een doelbewuste overtuiging is bij hem niet aanwezig. N.h.v. zal hij betrouwbaar zijn, indien hij zich bewust is van een scherp toezicht en een krachtig gezag.

De toelage is in verhouding tot de werkzaamheden, alsmede invloed van de Kapitan Ambar wel veel te groot.

- II. RADJA MOEDA: ABDULLAH USWANAS oud \pm 46 jaar tevens dorpshoofd van Merapi (of Toeboedin). Deze Radja Moeda bevindt zich wegens moord in de gevangenis. De Radja Moeda is een functie, waarin de Radja zelf voorziet, aangezien deze functionaris de uitvoerder zijner bevelen en wenken is.

De opsluiting van Abdullah vd. is voor de bevolking een opluchting, aangezien men zeer bevreesd is voor zijn lichaamskracht.

- III. AMBAR KAPAOERROEMAH, oud \pm 35 jaar.

Dorpshoofd van Danowaria met de titel van Kapitan sedert \pm 1915.

Erkenningsbesluit verloren geraakt en nog niet vernieuwd. Kapitan Ambar is een afstammeling van het Hoofd der Kapaoers en fungeert als zodanig onder de Radja Fatagar. Aantal zielen onder zijn invloed \pm 2000, w.o. de Boetonnezen in de kampongs Danowaria, Sohorpea en Merapi, die zich langzamerhand wel met de Papoea's zullen vermengen (ca 450). Hij is als een soort Toean Tanah te beschouwen en kan derhalve in grondbzaken en overdracht van overjarige gewassen niet worden gepasseerd.

Alle autochthonen in de kampongs van het radjaschap Fatagar vallen onder zijn gezag. De gemeenschap was waarschijnlijk in de beginne genealogisch geordend, thans komt de territoriale vorm meer op de voorgrond. De invloed van de Kapitan Ambar op de autochthone bevolking is zeer groot en daardoor is hij van zeer veel waarde voor de bestuursvoering. De kapitan Ambar is betrouwbaar en vormt een tegenwicht voor de Radja Fatagar. Voor al zijn werkzaamheden voor het Bestuur ontvangt de Kapitan geen toelage slechts het collecte-loon van de binnengekomen OBKA.

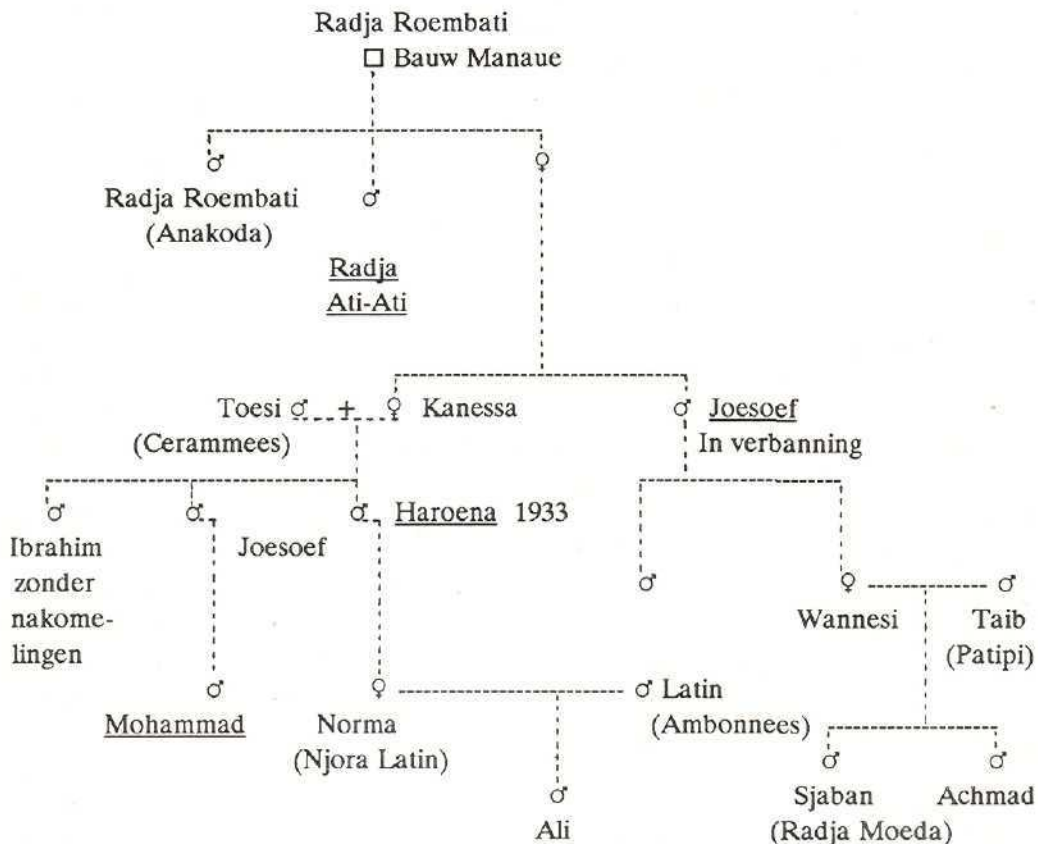
Economisch is het radjaschap Fatagar van belang, kan althans van belang worden, vanwege de uitgestrekte palatuinen. Men is evenwel vóór de oorlog gewend aan werkvolk uit andere streken, in het bijzonder van Goram. Deze werkers plukten de vruchten volgens het "bagi doea"-systeem, zodat de plaatselijke bevolking min of meer als renteniers van hun kapitaal - de paladoesoen - heeft geleefd.

Volgens de Memorie van de Controleur van Milligen bedroeg de uitvoer van pala voor de oorlog om en bij de 600 ton per jaar.

Vorig jaar bedroeg de opbrengst ca 230 ton; 1e halfjaar 1953 98 ton. Veel pala gaat er ook verloren. Of dit ligt aan de "renteniers-mentaliteit" van de bevolking is niet met zekerheid te zeggen. Mogelijk is ook, dat de prijs te laag wordt bevonden en de bevolking haar inkomsten op andere, voor haar meer voordelige wijze kan verkrijgen.

BIJLAGE VII B*Radjaschap Ati-Ati*

- I Radja: Mohammad BAI, oud ± 42 jaar. Verkozen tot Radja in 1943.
 Erkenningsbesluit niet aanwezig, geniet een toelage van f 60.- per maand, welke n.h.v. een erkenning inhoudt.
 De afkomst van deze Radja kan als volgt schematisch worden voorgesteld:

De eerste Radja Ati-Ati (oorspr. Atijati = verdwijnen, weggaan) is de tweede zoon van één der Radja's van Roembati, die zijn gebied omstreeks 1850 in twee delen splitste t.w. Roembati voor de oudste zoon en Ati-Ati voor de tweede. Deze laatste stierf zonder nakomelingen. Het schijnt, dat hierna weer een persoon uit Roembati als Radja is verkozen, die evenwel ook zonder nakomelingen overleed. Een zoon van een zuster van de eerste Radja heeft hierna de scepter gezwaaid. Diens afstammeling is de thans nog bij het volk bekende Joesoef, die tot kort vóór de vestiging van het Bestuursapparaat te Fakfak Radja Ati-Ati was, echter vanwege aansporing tot moord op

een familielid van de Sultan van Tidore (Controleur van Milligen spreekt van een djaksa), met de titel van Dano Gebe op het eiland Ega, naar Ternate werd verbannen, waar hij later overleed. De enige zoon van Joesoef stierf op jeugdige leeftijd, terwijl zijn dochter Wenessi, zonder toestemming, met een zekere Taib Patipi (iemand uit het "gewone volk") trouwde. Bij het vernemen hiervan schijnt Joesoef te hebben verkondigd, dat geen van de nakomelingen van Wenessi Radja kan en mag worden.

Even na de bestuursvestiging in 1898 werd Haroena, een zoon van de enige zuster van Joesoef genaamd Kanessa, die op Ceram of Goram was getrouwd, uit Ceram gehaald en tot Radja aangesteld. Naar het schijnt vanwege het Bestuur.

Haroena stierf omstreeks 1933 zonder manlijke nakomelingen dan een zoon van zijn dochter Norma achterlatend. Deze was toen ca. tien maanden oud. In de adatfunctie werd toen voorzien door de toenmalige Radja Fatagar, MAFFA, naar het schijnt een algemeen geachte persoonlijkheid, tot waarnemend Radja Ati-Ati aan te stellen.

Hierbij is - naar verluidt - de bepaling gemaakt, dat de vorenvermelde zoon van Norma, Ali, zodra hij de leeftijd en rijpheid van gedachten bereikt heeft Radja zal worden.

MAFFA stierf echter in Februari 1942 en werd opgevolgd door zijn zoon Kamaroeddin. Of het nu ligt aan de figuur van deze Kamaroeddin, dan wel aan de drang van de bevolking om weer met een eigen Radja voor de dag te komen is niet bekend, doch reeds vóór het overlijden van Kamaroeddin vd. in Juni 1943 werd Mohammad Bai, een zoon van de jongere broer van Haroena, tot Radja Ati-Ati aangesteld door de Japanse bezettende macht. Sommigen beweren uitsluitend op instigatie van de Radja van Kiltai (Ceram), volgens anderen weer overeenkomstig de wens van de bevolking. Vrij zeker is, dat de Radja van Kiltai vd. steeds de hand heeft gehad in de verkiezing van Mohammad Bai.

Deze Radja Kiltai is een nauwe familie-relatie van Mohammad. Wat de bovenvermelde kleinzoon van Haroena, Ali, aangaat, deze is momenteel ca. 21 jaar. Veel geleerd heeft hij niet en hij schijnt er niet veel voor te voelen om iets te leren.

Het gebied van Ati-Ati wordt door dat van Fatagar in tweeën gedeeld. Het eerste deel strekt zich uit van Sipatnanam (Nanam = weg; sipat = grens, tussen Roembati en Ati-Ati) in het Westen tot Kapaoertoetin en van Wajati naar het Zuid-Oosten inclusief de Karas-eilanden en het gebied aan de Rijklof van Goensbaai. Beweerd wordt, dat ook Noesawoelan tot Ati-Ati behoort, doch zulks wordt door Namatotte bestreden; n.h.v. terecht, de aanspraken van Ati-Ati te Noesawoelan betreffen slechts de personensfeer, aangezien vele voormalige Karas-bewoners zich op bedoeld eiland gevestigd hebben. De Radja zelf zetelt te Werpigang.

Volgens het door Ds. F.C. Kamma aangehaalde Etnarapport ("Tidore en de Papoeese eilanden" in "Indonesië" jg I en II) van 1859 bestond er evenwel een Radja van Adi, wiens "rijkje" zich uitstreckte vanaf de baai van Kamrao tot aan Tandjong Baik alsmede de eilanden Kara en Adi. Niet is na te gaan of met Kara wordt bedoeld, Karas dan wel Karawatoe.

Voor een overzicht moge worden verwezen naar bijgaande schetskaart; het inwonertal der kampongs verdeeld naar de godsdiensten is als volgt:

Kampong	Totaal inw.	Isl.	R.K.	Prot.	Heidenen
1. Sipatnanam	94	-	63	27	4
2. Soboroe	83	2	-	81	-
3. Waraboean	36	13	-	23	-
4. Werpigang	91	91	-	-	-
5. Poerwasa	114	114	-	-	-
6. Werba	208	42	-	166	-
7. Kiat	99	80	10	-	9
8. Sekroe	99	99	-	-	-
9. Torea	52	6	46	-	-
10. Hegemoer Wajati	194	10	180	-	4
11. Koama	153	26	127	-	-
12. Kotam	40	40	-	-	-
13. Wambar	46	41	-	5	-
14. Waserat	34	9	25	-	-
15. Sanggram	51	13	-	37	1
16. Wonggosten	47	-	-	14	33
17. Oerat	68	68	-	-	-
18. Toenisgain	124	105	-	19	-
19. Antalisa	84	84	-	-	-
20. Maas	72	72	-	-	-
21. Faoer	95	95	-	-	-
22. Toebriwasa	63	56	-	7	-
23. Tarak	69	69	-	-	-
24. Sekroe (Boeton)	116	116	-	-	-
T o t a a l	2132	1251	451	379	51

Onder inwoners te verstaan: Autochthonen alsmede personen van Indonesische landaard, die om de een of andere reden de Radja als Volkshoofd erkennen.

In Ati-Ati wonen slechts een honderdtwintigtal Boetonnezen (te Sekroe), voor de rest alle Papoea's, velen met "Cerammees bloed" van moeders zijde, \pm 60% van de inwoners belijdt de Islam; deze erkennen de Radja als hoofd hunner godsdienst. De Radja schijnt Imams uit hun functie te kunnen aanstellen en ontheffen. Kort geleden is zulks geschied met de Imam van Werpigang.

Voor het overige is de invloed van de Radja wel twijfelachtig.

Als contactfiguur voor het Boswezen heeft hij in de omgeving van Sanggram goed werk gedaan. Verder gaat er weinig van deze Radja uit. Zoals boven reeds tot uiting gekomen is het radjaschap Ati-Ati een territoriale gemeenschap, de eenheid waarvan door de verspreide ligging in twee delen niet sterk tot uiting komt.

Onder de autochthone bevolking vormen de bewoners vanaf Kotam tot Toenisgain

een eigen groep, de z.g. Patimoni's, een groepering afkomstig uit de Baham en een eigen taal sprekende.

Ook de bewoners van de dorpen Antalisa en Maas op Karas-laoet vormen een aparte genealogische eenheid; de taal, die er gesproken wordt is een andere dan de "bahasa Onin", volgens sommigen een dialect van de Goramse taal.

De Radja van Ati-Ati, Mohammad Bai, is steeds aangemerkt als een pro-Nederlandse figuur. Inderdaad heeft hij zich steeds in deze geest geuit en gedragen en zelfs actief handelend opgetreden tijdens de gebeurtenissen in Mei 1953. De vraag is of zulks voortspuit uit een politieke overtuiging. E.e.a. kan voorkomen uit de zucht om een tegenspeler te zijn van de Radja van Roembati, van wie bekend is, dat hij in 1947 en daarna zich beijverd heeft voor aansluiting bij de Negara Indonesia Timur; jegens deze figuur is derhalve steeds voorzichtigheid geboden.

De toelage van de Radja Ati-Ati bedraagt f 60.-, welk bedrag wel te hoog is in verhouding tot zijn werkzaamheden voor het algemeen bestuur. Voor zijn bemoeienis t.b.v. houtleveranties ontvangt hij reeds de nodige procenten (f 5.- per kubieke meter ijzerhout). Verder gaat er niet veel van hem uit ter verheffing van zijn bevolking. Aangetekend moge nog worden, dat de toelage gedurende twee jaar aan de Radja-Moeda is uitbetaald, daar de Radja zelve niets uitvoerde als tegenprestatie. Aangezien zulks niet strookt met de adatvormen werd reeds lang overwogen de toelage weer aan de Radja te verstrekken. Door omstandigheden kon dit pas in Mei 1953 geschieden, waarbij de activiteit van de Radja als boven beschreven een welkome aanleiding was.

[III] Radja Moeda: Sjaban Ati-Ati. Ook hier is deze adatfunctionaris een uitvoerder van de bevelen en wensen van de Radja, door de laatste aangesteld. Saban is een zoon van hogervermelde Wenessi en heeft derhalve generlei recht op het radjaschap.

Economisch bezien vormt het radjaschap Ati-Ati geen eenheid, daarvoor is het veel te uitgestrekt. Toch kan het van belang zijn vanwege de vele houtsoorten en verscheidenheid der producten (pala, foelie en houtsoorten en zeeproducten).

BIJLAGE VII C*Radjaschap Roembati*

[1] Radja: Hadji Ibrahim Bauw, oud 36 jaar. Verkozen tot Radja in 1946 als opvolger van de in 1945 tijdens zijn gevangenschap vanwege de Japanse bezettende macht overleden Aboebakar Bauw.

Erkenningsbesluit niet aanwezig; geniet echter een toelage ad f 75.- per maand, welke n.h.v. een erkenning inhoudt.

De huidige Radja behoort tot de Radja-familie. De afstamming is op korte termijn moeilijk na te gaan vanwege het ontbreken van een geschreven geschiedenis. De familienaam BAUW komt op zeer vele plaatsen op het Onin-schiereiland voor. Eveneens in de omgeving van Babo en Inanwatan. De Radja's komen evenwel voort uit een bepaalde tak, welke zich veel met Cerammers vermengd heeft en daardoor nog met familiebanden aan Ceram en Goram verbonden is. De Adatfunctie van Radja vererft niet alleen van vader op zoon, de functionaris wordt uit bovenbedoelde bepaalde familie-tak gekozen. Het staat vrijwel vast dat vroeger in de huidige onderafdeling Fakfak Roembati naast Namatotte de enige radjaschappen hebben gevormd. De invloed van Roembati gaat zelfs tot Inanwatan.

Dat Roembati - zij het dan ook via de Radja Ampat - veel contact heeft gehad met Tidore blijkt uit een verhaal, dat de radjaschappen Patipi en Argoeni op voordracht van Roembati door de Sultan van Tidore tot Radja zijn verheven. Dit verhaal is bevestigd door de Radja van Argoeni.

De naam Radja bestond toen nog niet; oorspronkelijk heette het volkshoofd: Djoepiat. De vestiging van de eerste Djoepiats van Roembati was te Oegar - het eiland tegenover Kokas - doch door huwelijk is de plaats overgebracht naar het huidige Roembati (n.h.v. nadat Argoeni en Patipi zijn ingesteld als zelfstandige radjaschappen).

Dat de vroegere Djoepiats over zulk een uitgestrekt gebied met de toenmalige transportmiddelen wel d.m.v. vertegenwoordigers hebben geregeerd, mag als zeker worden aangenomen. De titels van deze vazallen zijn overgenomen van het in Tidore gebruikelijke: Major, Sengadji e.d. en later, nadat Djoepiat Anakoda naar Ambon is gegaan en teruggekomen met de titel Radja (naar verluidt omstreeks 1870) alsmede de titels Radja-Commissie en Radja Moeda, thans ook wel waarnemend Radja genoemd. O.a. was er te Sekar een Radja-Commissie en te Wertoe een Major. Eerstgenoemde werd omstreeks 1910 door het Bestuur tot Radja aangesteld en de laatste, naar men vertelde, omstreeks het midden van de dertiger jaren van deze eeuw.

Momenteel vallen de ondervolgende kampongs binnen het radjaschap Roembati:

	Aantal inw.	Moslims	R.K.	Prot.	Heidenen
1. Roembati	202	187	-	15	-
2. Werfra	46	-	46	-	-
3. Tanisapata	97	-	78	17	2
4. Tawar	98	98	-	-	-
5. Salakiti	50	50	-	-	-
Totaal	493	335	124	32	2

Meestal wordt het Protestantse dorpje Soem, gelegen aan de Salakiti baai met 64 inwoners tot het radjaschap Roembati gerekend, omdat deze bevolking haar belasting via de Radja Roembati afdraagt en aangesloten is bij de Coöperatie Roembati. Het feit dat zij aan de verwikkelingen rondom de verkiezing van een nieuwe Radja voor Patipi - ter bestemde plaatse te behandelen - deel heeft, doet het tegendeel vermoeden. Volgens de Radja Roembati heeft Soem de vrije keuze om te bepalen tot welke gemeenschap zij wil behoren.

Binnen het radjaschap Roembati bevinden zich verschillende personen van Indonesische afkomst, in hoofdzaak personen uit Ceram[,] Banda en Kei (de naam Castella komt veel voor) doch dezen hebben zich in de bevolking opgelost.

De Radja Roembati is actief hoofd van de Islam, beleden door $\pm 65\%$ van zijn bevolking; inzake godsdienst-aangelegenheden, huwelijken en verstotingen wordt hij geregeld geraadpleegd. Zeer waarschijnlijk is het feit, dat hij de hadj - zij het dan ook op zeer jeugdige leeftijd - heeft verricht voor deze grote invloed een niet te onderschatten factor van betekenis. Voor het overige is zijn invloed eveneens zeer groot, in hoofdzaak als gevolg van zijn zorg voor de bevolking. Niet enkel en alleen zijn eigen grootheid gaat hem ter harte, doch ook het belang van zijn mensen beheerst zijn denken en doen. De sedert 1947 bestaande Coöperatie Roembati wordt geheel door hem geleid en - v.z.v. het in zijn vermogen ligt - geadmistreerd. Van zijn pleegvader THIE TJEM JAN te Fakfak, die hem op Saparoea school heeft laten gaan, heeft hij vermoedelijk een mate van handelskennis weten te vergaren. Zulks blijkt uit zijn manipulaties voor de Coöperatie. Die mate van handelskennis is evenwel niet zo groot, dat hij steeds beseft welke kapitalen er met sommige transacties gemoeid zijn. De gunstige locale conjunctuur voor en de steun van Bestuurszijde aan de Coöperatie zijn n.h.v. oorzaak van zijn zelfoverschatting, waaraan hij momenteel lijdt.

Het gevolg van deze houding is een breuk tussen zijn pleegvader en hem. In dit stadium is scherp toezicht van Bestuurswege geboden. Wel zal dit toezicht niet tot strakke teugels mogen ontaarden, aangezien dan het gevaar bestaat, dat met deze zelfoverschatting zijn zelfvertrouwen teloor gaat.

Een ander punt van belang voor zijn grote invloed onder de bevolking is zijn niet - feodale wijze van besturen. Trachten andere Radja's of van hun huis uit zaken te

regelen of door een denderend stemgeluid hun gazag te doen gelden of onder een pajong, beschermd tegen zon en regen, de bedrijvigheid hunner onderhorigen te aanschouwen, de Radja van Roembati pleegt overleg met zijn mensen en staat als het moet in een kort broekje en een singlet werkzaamheden te leiden. Waar de papoea in het algemeen gevoelig is voor het mede hardwerken, weet de Radja door zulk een houding zijn mensen tot werken aan te sporen. Daarom is de waarde van de huidige Radja van Roembati voor de bestuursvoering in het algemeen zeer groot. De aanslag en inning van de belasting in zijn territorium leveren geen moeilijkheden op. Evenmin schoolbezoek, levering van goederen en opkomst van werkkrachten ten bate van het algemeen.

Met betrekking tot de politieke betrouwbaarheid is ook hier voorzichtigheid geboden. Een bepaalde politieke overtuiging heeft hij niet. In de jaren 1947 en 1948 heeft hij pogingen gedaan om een verzoekschrift, inhoudende aansluiting bij de Negara Indonesia Timur, door velen in de onderafdeling Fakfak te doen meetekenen. Het initiatief hiertoe ging echter uit van een bekende persoon te Fakfak.

Bedoeld gemis aan politieke overtuiging, de voormalige relaties met de Molukken en juist zijn zelfoverschatting van thans zullen hem een gemakkelijke speelbal doen worden in handen van een politiek geschoolde figuur.

De hem toegekende maandelijksse toelage is zeker in overeenstemming met zijn activiteit en daarmee gepaard gaand nuttig effect voor de bestuursvoering in het algemeen.

[II] *Radja Moeda*

In deze adatfunctie treedt op de persoon van Mohammad Taher Bauw, ± 30 jaar oud. Ook hier houdt deze functie in een "uitvoerende macht" van de Radja.

De aanwijzing geschiedt door de Radja zelf. Een toelage geniet de Radja Moeda niet, wel ontvangt hij f 2.50 per kubieke meter ijzerhout.

Economisch is het terterritorium van de Radja van Roembati in zoverre een eenheid, dat alle producten voor de export bestemd, in hoofdzaak ijzerhout, copal en schelpen, gezamenlijk aan de opkopers worden verkocht. Voedsel is er evenwel schaars enerzijds doordat meer aandacht aan de winning van de zo juist genoemde producten wordt besteed. Men is derhalve verplicht om rijst of voedsel uit andere streken aan te kopen.

BIJLAGE VII D*Radja Patipi*

In de adatfunctie Radja is sedert het overlijden van Abdulhamid Karanggoesa Hindom in Januari 1952 niet meer voorzien. Tijdens zijn leven genoot hij een toelage ad f.30.- per maand.

Het Radjaschap Patipi is volgens de verhalen ontstaan op voordracht van Roembati bij de Sultan van Tidore. De invloed van deze gemeenschap in het Inanwatanse is zeer groot geweest, zelfs groter dan die van Roembati. Tot voor enige decennia was aldaar een Radja-Commissie van Patipi. De band met het Inanwatanse is nog zeer nauw, gezien de vele prauwen uit deze streek, die een Patipi-baai geregeld bezoeken.

De volgende dorpen behoren tot Patipi:

	Aantal inw.	Moslms	R.K.	Prot.	Heidenen
1. Patipi	184	184	-	-	-
2. Soem	64	16	-	48	-
3. Tibatibananam	80	80	-	-	-
4. Oefi	93	93	-	-	-
5. Mawar	54	54	-	-	-
6. Degen	163	-	-	163	-
7. Adora	67	4	-	63	-
8. Oes	82	16	66	-	-
9. Poear	74	2	8	64	-
10. Tetar	79	4	-	75	-
11. Rangkendak	69	-	-	64	5.
12. Kajaoeni	85	-	50	31	4
13. Koagas	32	-	-	32	-
14.					
Totaal:	1062	437	124	492	9

Personen van Indonesische landaard zijn er niet, behalve uiteraard de goeroes. Mohammedanen zijn er vergeleken bij andere radjaschappen betrekkelijk weinig (40%).

De moeilijkheid van de verkiezing van een nieuwe Radja schuilt in het feit, dat in deze gemeenschap twee familietakken zijn, die menen aanspraak te maken op het adatambt van Radja nl. Karanggoesa Hindom en Koeman Iba, die ieder een eigen kandidaat stellen; van de eerste groep een zoon van wijlen Abdulhamid, die evenwel pas 12 jaar oud is en nog de derde klasse van de Dorpsschool te Adora bezoekt en van de tweede groep Oesman wiens vader Oesmayllah vóór Abdulhamid het zo begeerde ambt bekleedde. In de plaats van bedoelde 12-jarige jongen treedt op een

persoon uit een andere tak van de Hindom-familie nl. Junus, momenteel van Degen met de titel van Major. Een actieve en intelligente persoonlijkheid doch vanwege zijn geloof - Protestant -niet aanvaard door het Islamitische deel van de bevolking, en de R.K. kampong Oes.

Liet het zich eerst aanzien, dat er een strijd en splitsing zou komen tussen de Islamiëten en de Christenen, thans hebben de Protestantse dorpen Poear en Soem zich voor Oesman uitgesproken en hiermede is de strijd teruggebracht tot de tegenstelling "orang pantai" (Koeman Iba) en "orang goenoeng" (Karanggoesa Hindom).

Het verhaal gaat, dat het oorspronkelijke adathoofd (Djoepiat) tot laatstvermelde tak behoorde, doch de Radja-functie na het contact met het Nederlandse Bestuur - wegens onbekendheid met de Maleise taal - overliet aan een Koeman Iba. Na het overlijden van bovenaangehaalde Oesmayllah, tijdens de Japanse bezetting, werd weer voor de eerste maal na lange tijd een Karnggoesa verkozen. Waar de enige kandidaat van laatstgenoemde tak nog te jong is, staan de aanhangers van Koesman Iba op het historisch gegroeide recht van deze familie.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat e.e.a. op instigatie is geschied van de Radja van Roembati, naar wie behalve door de Islamitische kampongs in het radjaschap Patipi ook door de tot de Cooperatie Roembati toegetroten dorpen Soem en Poear nauw geluisterd wordt.

Oesman is echter een onbetekenende figuur op wiens gezicht, dat sterk Indonesische trekken vertoont, niet het minste spoor van intelligentie te lezen is. Door de ervaringen met slappe Radja's gerijpt, hebben de z.g. "orang goenoeng" besloten Junus Hindom vd. als hun kandidaat aan te wijzen. Zelfs afwijzen het voorstel van de tegenpartij om Junus tot Radja Moeda aan te stellen en met afsplitsing dreigen.

N.h.v. terecht, want behalve dat deze functie slechts een uitvoerende taak heeft is zijn positie vrij onzeker daar de Radja Moeda door de Radja zelve kan worden ontslagen, ondanks een tevoren gemaakte afspraak.

Typerend is wel de uitlating van de aanhangers van Junus Hindom, dat zij tevreden zijn met de huidige situatie en het districtshoofd te Kokas gaarne als waarnemend Radja willen erkennen.

De Papoea-gemeenschappen hebben veelal de neiging om de een of andere futiliteit uit elkaar te vallen en daardoor moeilijk bestuurbaar worden.

Het zou zeer te betreuren zijn indien de bestaande gemeenschap Patipi uiteen valt zonder dat het mogelijke is gepoogd in de radjakwestie te voorzien. Niet door de verkiezing te forceren, doch door een nieuwe vorm in te voeren. Een vorm, die voor alle godsdienstige groeperingen aanvaardbaar is en een geringe last wegens administratieve verplichtingen op de schouders van de betrokken bestuurders legt.

In het radjaschap Patipi worden twee talen gesproken de bahasa pantai (gelijkluidend aan Roembati) en de bahasa goenoeng.

Economisch is in Patipi een eenheid. Een deel der kampongs levert exportproducten (ijzerhout en copal) en vis en een ander deel bezit uitgestrekte knollen-velden.

BIJLAGE VII E*Radjaschap Wertoear*

- [I] Radja: Nazar bin Paris Lakatehi, oud ± 35 jaar. Verkozen tot Radja in 1952. Erkenningsbesluit niet aanwezig; geniet een toelage van f.30.- per maand, welke n.h.v. een erkenning inhoudt.

De huidige Radja behoort tot de familie-tak, uit welke steeds het volkshoofd voor deze streek is verkozen. Naar verluidt is de vorige Radja Paris - die thans nog leeft - de eerste Radja van Wertoear. Tevoren zou hij dorpshef te Sisir geweest zijn met de titel van Major. De verheffing tot Radja moet in het midden der twintiger jaren gebeurd zijn. E.e.a. dient nog te worden geverifieerd.

Binnen het territorium van de Radja van Wertoear vallen ondervolgende dorpen met daarnaast het aantal zielen (alle autochthonen):

	Aantal inw.	Moslams	R.K.	Prot	Heidenen
1. Sisir I	92	92	-	-	-
2. Sisir II	56	56	-	-	-
3. Patimboerak	83	83	-	-	-
4. Warpeper	56	-	56	-	-
5. Kawarihanggar	79	6	73	-	-
6. Kaboerboer	57	46	11	-	-
7. Oebadari	29	22	-	7	-
8. Homorkokma	35	-	29	-	6
Totaal	487	305	169	7	6

De Radja heeft de grootste invloed onder de Mohammedaanse bevolking (60% van het Totaal).

Nazar heeft van alle Radja's in de onderafdeling Fakfak de meeste schoolopleiding genoten n.l. de voormalige Hollands-Inlandse school te Ternate. Hij spreekt behoorlijk Nederlands en is, totdat hij de functie van Radja aanvaardde, klerk op het onderafdelingskantoor alhier geweest.

Beziel door de drang om zijn bevolking vooruit te helpen, ontbreekt het hem toch wel aan de nodige daadkracht. Hij legt zich te snel neer bij de geringste bezwaren, die zijn mensen voortbrengen.

De Coöperatie, die hij heeft opgezet, getuigt van zulk een slecht inzicht in het doel van een dergelijke vereniging, dat zij gedoemd is om spoedig te verdwijnen.

Op bijeenkomsten zegt hij alleen iets als hem iets gevraagd wordt.

Alles bijeen genomen een zwak karakter, niet in staat om te leiden.

In politiek opzicht is hij niet vlekkeloos, mede vanwege familie- en vriendschapsbanden te Kaimana, waar politiek onbetrouwbare figuren in de Mohamm[e]-

daanse wereld nogal een grote rol spelen.

Het Radjaschap Wertoeaar vormt een territoriale eenheid, alhoewel de bevolking een taal spreekt de "bahasa goenoeng", welke gelijkkluidend is aan die van een deel der Patipi-bevolking.

De toelage is voorlopig wel te beschouwen als evenredig aan zijn werkzaamheden voor de bevolking, vooral waar hij - naar verluidt - min of meer op aandrang van Bestuurszijde Radja is geworden.

[II] Radja Moeda

Als zodanig fungeert zonder toelage Warborin Kafaufir, oud ± 28 jaar een pas uit de gevangenis ontslagen collaborateur, op wiens gedrag na de expiratie van zijn straftijd niet veel aan te merken valt.

Het getuig[t] weer wel van gevoel voor verhoudingen, dat Radja Nazar al spoedig na zijn optreden de toen als Radja Moeda fungeerde Sapalaboean, een jongere broer van ex-Radja Paris, als zodanig heeft ontheven. Evenals elders geldt hier nl. de regel, dat de Radja Moeda, de rechterhand en uitvoerder van de Radja, geen naaste familie-lid mag zijn van de Radja zelf.

Economisch heeft Wertoeaar (nog) niets te betekenen. De houtzagerij - voor de oorlog te Kokas gevestigd - heeft vrijwel alle voor gebruik geschikt ijzerhout-bomen dicht bij de kust doen vellen. De dorpseconomie zal op andere zaken gericht moeten worden, de bestudering waarvan spoedig zal moeten gebeuren.

BIJLAGE VII F*Radjaschap Sekar*

Als Radja fungeert Abdoelkarim BARAWERI, oud naar schatting 55 jaar. Reeds vóór de oorlog als waarnemend Radja aangesteld en in 1946 als Radja. Erkenningsbesluit niet aanwezig; geniet een toelage van f 25.- per maand, welke een erkenning inhoudt.

Dit radjaschap is omstreeks 1915 ontstaan. Tevoren was te Sekar - naar verluidt slechts een Radja Commissie van Roembati gezeteld. Als eerste Radja trad op MAHMOED ROEMAHGESENG (Roemahgèsèr?), die evenwel reeds voor de oorlog wegens verduistering gevangenisstraf tegen zich te horen kreeg. Tijdens de Japanse bezetting kwam hij weer opdagen en heeft zich wel een grote vriend van de Japanners betoond zeer ten nadele van de oude Radja van Wertoear. Na de oorlog kreeg hij dan ook vanwege collaboratie levenslang tegen zich te horen, welke straf hij in Indonesië (Makassar?) had uit te zitten. Thans schijnt hij te Ambon op te treden als Radja Ugar al Alam. Abdoelkarim Baraweri, die reeds Radja Moeda was, werd toen belast met de functie van Radja.

Het gebied omvat de navolgende dorpen, waarin slechts autochthonen woonachtig zijn:

	Aantal inw.	Moslims	R.K.	Prot.	Heidenen
1. Sekar	182	182	-	-	-
2. Oegar	59	59	-	-	-
3. Batafiapas	53	53	-	-	-
4. Mandoni	71	38	31	-	2
5. Mamboeni-boeni	55	1	-	54	-
6. Wagab	34	-	-	34	-
7. Piek-piek	78	-	-	78	-
8. Bahbadan	53	-	-	53	-
9. Komboamoer	100	-	-	100	-
10. Namboekteb	98	-	7	91	-
11. Mamoer	74	-	67	2	5
12. Gewab	20	-	20	-	-
Totaal	877	333	125	412	7

Het radjaschap is als een territoriale eenheid te beschouwen; de bevolking bestaat nl. uit de kust- en bergbewoners, een tegenstelling, die in de laatste tijd zich weer doet gelden. De bevolking van Piek-piek met Mandoni en Batafiapas heeft nl. wederom haar voelhorens uitgestoken om na te gaan op welke wijze het voorstel van een eigen radja zal worden ontvangen. In 1947 werd een dergelijk voorstel door de Controleur

BIJLAGE VII/G*Radjaschap Argoeni*

- [I] Radja: Moislam Rimosan, oud ± 48 jaar. Verkozen tot Radja omstreeks 1930.
Erkenningsbesluit niet aanwezig.

Geniet een toelage van het Gouvernement van f.40.- per maand, welke naar het voorkomt een erkenning inhoudt.

Radja Moislam is een afstammeling van de familie-tak, die over Argoeni - en voordien Arandai - steeds de scepter gezwaaid heeft. Men zou, te oordelen naar zijn semietische trekken, Arabische afkomst in hem vermoeden. Doch de legende luidt, dat de bevolking van Argoeni in grote getale uit de bergen diep in het binnenland is gekomen waar - zoals bekend - men dorpen of samenlevingen aantreft nog onaangeroerd door vreemde sferen, desondanks sterk semietische trekken vindt. Het verhaal gaat, dat de bevolking in vroeger tijden zeer dicht was en dat de invloed tot een halve eeuw geleden zich uitstreckte tot Arandai. De prauwen vanuit laatstgenoemde streek en Argoeni zijn van hetzelfde type en opvallend groter dan de prauwen, waarmee de rest van de bevolking op het Onin-schiereiland zich bedient. Vele dezer prauwen hebben een laadvermogen van ca. 5 ton. Hoe deze oorspronkelijke bergbevolking zich tot deze goede vervaardigers van prauwen ontwikkeld heeft, is niet na te gaan. Te Arandai was een Radja-Commissie van Argoeni gevestigd; de invloed is evenwel door de administratieve indeling van het Bestuur sterk verminderd. Ook de bevolking is uitgedund en vanaf Goras naar het Oosten heeft zich n.h.v. een deel van een andere volksstam gevestigd. De taal die aldaar gesproken wordt is dan ook een andere dan die van Argoeni.

Het Radjaschap Argoeni omvat de volgende kampongs.

	Aantal inw.	Belijders Moslims	R.K.	Prot	Heidenen
1. Argoeni	183	183	-	-	-
2. Andamata	64	64	-	-	-
3. Fior	84	84	-	-	-
4. Forir	70	70	-	-	-
5. Darembang	77	77	-	-	-
6. Bahamdandara	20	-	-	20	-
7. Goras	128	128	-	-	-
8. Moor	54	54	-	-	-
9. Bomberai	30	30	-	-	-
10. Otaweri	78	78	-	-	-
11. Tomogeh	55	29	26	-	-
Totaal:	843	797	26	20	-

Onder de bevolking bevinden zich geen personen van Indonesische landaard. Vermeld moge worden, dat de echtgenote van de Radja goed de Nederlandse taal beheerst. Zij is een dochter van de voormalige Radja Sekar Mahmoed Roemahgeseng.

Met de Argoenibaai heeft dit Radjaschap niets te maken.

Evenals elders is de Radja het Hoofd van de Islam. (75% van de bevolking). E.e.a. kwam tot uiting bij het onderzoek naar personen, die vóór de oorlog als huwelijksbeambten waren aangewezen. Aan de Radja's werd de vraag gesteld of deze personen tevens als de enige huwelijksluiters fungeren. Radja Argoeni was de enige, die hiertegen opkwam en verwees naar de wetten van de Islam.

De Radja Argoeni heeft overigens zeker wel invloed op de bevolking. Hij draagt steeds zorg, dat de kampongs in orde zijn. Hij zelf is een zwijgzame en keurige figuur van wie extreme handelingen niet te verwachten zijn. Op grond hiervan kan hij niet onbetrouwbaar in politiek opzicht worden genoemd, zeker niet indien hij een krachtig toezicht alsmede steun in zaken, die het belang van de verheffing van zijn bevolking betreffen, achter zich weet.

De toelage is wel in overeenstemming met hetgeen hij voor het Bestuur en zijn bevolking presteert. Een beroep op zijn interme[e]diair inzake leveringen van goederen is zelden tevergeefs.

[III] Als Radja Moeda fungeert Iboor Rimosan, een in jaren oudere persoon dan de Radja met veel gezag onder de bevolking. Overigens een rustige en prettige persoonlijkheid. Ter gelegenheid van de verjaardag van H.M. de Koningin dit jaar is hem de bronzen ster voor trouw en verdienste toegekend. Een beloning, die hem na 30 jaar trouwe dienst wel toekomt.

Economisch betekent dit radjaschap niet veel. Het eiland Argoeni staat evenwel bekend om de pottenbakkerij en de sago-forno's. Over de prauwen is boven reeds het e.e.a. geschreven. Uzerhout levert het radjaschap ook wel echter in kleine hoeveelheden. Naar het Oosten zijn uitgestrekte sagobossen, die evenwel vanwege het kleine zieleantal niet voldoende geëxploiteerd kunnen worden.

BIJLAGE VII/H*Radjaschap Namatotte*

[I] Radja: Mohammad Kasim Ombaer, oud ± 32 jaar. Verkozen tot Radja in 1946.

Erkenningsbesluit niet aanwezig.

Geniet een toelage ad f.60.-, welke n.h.v. een erkenning inhoudt.

Tijdens de Japanse bezetting stierf de oude radja Namatotte. Verschillende dorpshoofden - niet alle - kozen als hun Radja bg. Mohd. Kasim, welke verkiezing in 1946 door het toenmalige Hoofd van Plaatselijk Bestuur werd bekrachtigd. Mohd. Kasim is een zoon van de tweede vrouw van de Radja. Een zoon van de eerste vrouw, Mohd. Ombaer, thans CHBA, voelde niet veel voor het adatambt van Radja, dat in zijn ogen niets voorstelde. Mohd. Kasim is evenwel analphabeet, aangezien hij reeds na de eerste klasse de schoolbanken vaarwel toeriep.

Het territoir van de Radja Namatotte omvat de navolgende dorpen:

	Totaal inw.	Islam	R.K.	Prot	Heidenen
1. Karoe	38	38	-	-	-
2. Matoea	56	56	-	-	-
3. Tjowa	56	56	-	-	-
4. Tangaromi	65	-	-	65	-
5. Kooi	153	-	-	153	-
6. Wamesa	71	-	-	71	-
7. Waho I	73	-	-	73	-
8. Waho II	67	-	-	67	-
9. Bahomia	53	-	-	53	-
10. Siafgera	45	-	-	45	-
11. Obiahemoekoe	165	-	-	165	-
12. Warafoeta	65	-	65	-	-
13. Temia	66	-	66	-	-
14. Sisir I	101	-	-	101	-
15. Sisir II	170	-	-	170	-
16. Arkassih	82	-	-	82	-
17. Mai-Mai	88	-	-	88	-
18. Namatotte	166	166	-	-	-
19. Lobo	301	-	-	301	-
20. Warika	57	4	-	53	-

(p. 317 continued)

21. Oerai	124	-	-	124	-
22. Tarawata	72	-	-	72	-
23. Djarak	51	-	-	51	-
24. Kajoemerah	103	103	-	-	-
25. Tarera	121	-	-	121	-
26. Nanesa	117	-	-	117	-
27. Semimi	118	-	-	118	-
28. Manami	44	-	-	44	-
29. Omba	104	-	-	104	-
30. Omba Pamoekoe	74	-	-	74	-
Totaal	2866	423	131	2312	-

Een zeer groot aantal inwoners vergeleken bij de andere radjaschappen echter betrekkelijk weinig Mohammedanen (15%). Volgens de historie moeten hierbij worden gevoegd een elftal dorpen met een zielental van 895, waarvan 281 Mohammedanen en 614 Protestanten, welke onder het directe gezag van de Radja Commissie vallen. Over laatstgenoemde figuur zal hieronder e.e.a. worden vermeld.

In de practijk evenwel bekommeren de dorpen onder *ons* 25 t/m 30 zich helemaal niet om de Radja Namatotte. Naar verluidt is hij er dan ook slechts eenmaal geweest. Eveneens claimt hij de dorpen rondom het Jamoermeer, doch zelf is hij er nimmer geweest.

Voor wat betreft de andere kampongs, aldaar erkennen de Mohammedanen hem wel als hoofd evenals de ouderen onder de Christen-bevolking. De Radja tracht wel de gehele bevolking weer aan zich te binden door middel van een coöperatie, doch tot dusverre hebben zijn plannen geen weerklink gevonden onder de gekerstenden, terwijl bij de Mohammedanen andere figuren als zijn drijfveer fungeren.

De Radja zelf is een persoon bij wie zowel daadkracht als intelligentie geheel ontbreken, daardoor gemakkelijk een speelbal in handen van personen, die zeker als politiek onbetrouwbaar bekend staan.

De toelage is naar verhouding tot zijn invloed en werkzaamheden in het belang van de bevolking wel te groot.

Radja Commissie. Dit ambt houdt in een waarneming van het gezag van de Radja over een bepaalde gebied. Voor de huidige Radja Commissie, de ± 60-jarige Achmad Mohammad omvat dit gebied de navolgende dorpen:

	Aantal inw.	Islam	R.K.	Prot	Heidenen
1. Kilimala	90	90	-	-	-
2. Kembala	95	95	-	-	-
3. Noesawoelang	54	54	-	-	-
4. Jarona	44	-	-	44	-
5. Garossa	42	42	-	-	-
6. Goeriassa	144	-	-	144	-
7. Gaka	159	-	-	159	-
8. Tairi	99	-	-	99	-
9. Moeroebia	32	-	-	32	-
10. Koena	72	-	-	72	-
11. Esania	64	-	-	64	-
Totaal:	895	281	-	614	-

De dorpen Gaka en Goeriassa (orang Sebakor) claimen hun beschikkingskringen tot aan de Rijklof van Goensbaai. Gezien de inheemse naam Teloek Sebakor lijkt deze claim wel juist.

De verhouding tussen het ambt van Radja en dat van Radja Commissie brengt met zich mede, dat in het geval eerstgenoemde een zwakke persoonlijkheid is zijn waarnemer zich meer onafhankelijk zal weten te maken van zijn invloed en aanwijzingen. Tegenover de geslepen Achmad Mohammad is Mohd. Kasim geen partij.

Woonde de Radja Commissie eerst te Kaimana, sedert enige tijd is zijn verblijfplaats het eiland Kilimala geworden.

Naar verluidt om zich meer aan de invloed van de Radja Namatotte te onttrekken.

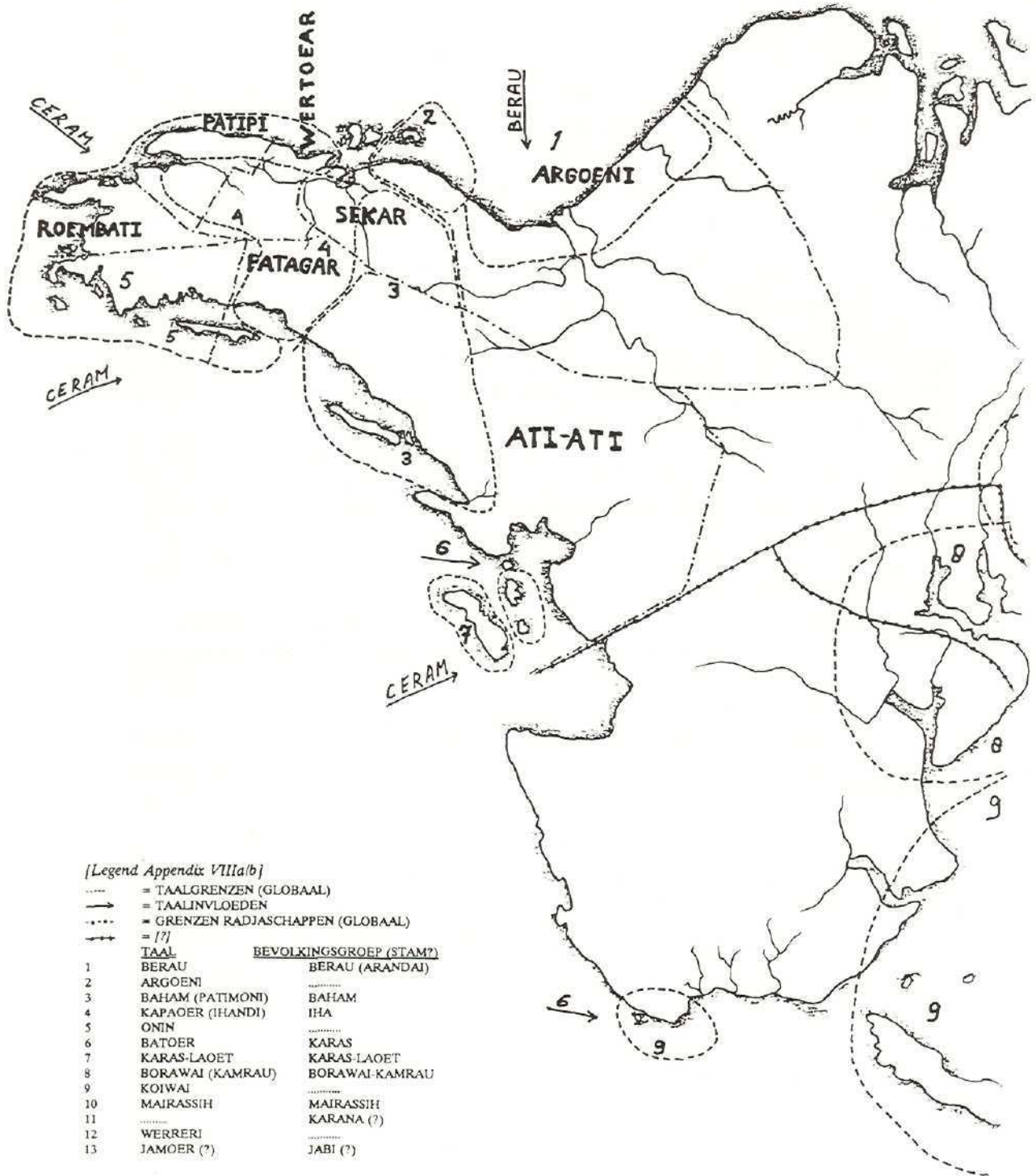
De toelage van de Radja Commissie bedraagt f.40.- per maand. Naar verhouding tot zijn werkzaamheden te groot. Veel contact tussen het Bestuur en deze Radja Commissie is er trouwens niet.

Betrouwbaar is de Radja Commissie niet te noemen. Direct na het herstel van het Bestuur na de laatste oorlog, is steeds gezocht naar een flinke tegenhanger voor deze figuur, die door zijn sluwheid evenwel steeds meer invloed heeft gehad op de bevolking dan de huidige Radja Namatotte.

Economisch vormt het gehele gebied van de Radja Namatotte geen eenheid. Daarvoor is het voor de dorpseconomie te groot. Het is mogelijk, dat bijvoorbeeld de Bitsjara -en de Triton-baai, elk een gemeenschappelijke, aaneensluitende streek, die zowel voedsel als producten voor de verkoop naar buiten kunnen produceren. E.e.a. dient evenwel nog grondig te worden onderzocht.

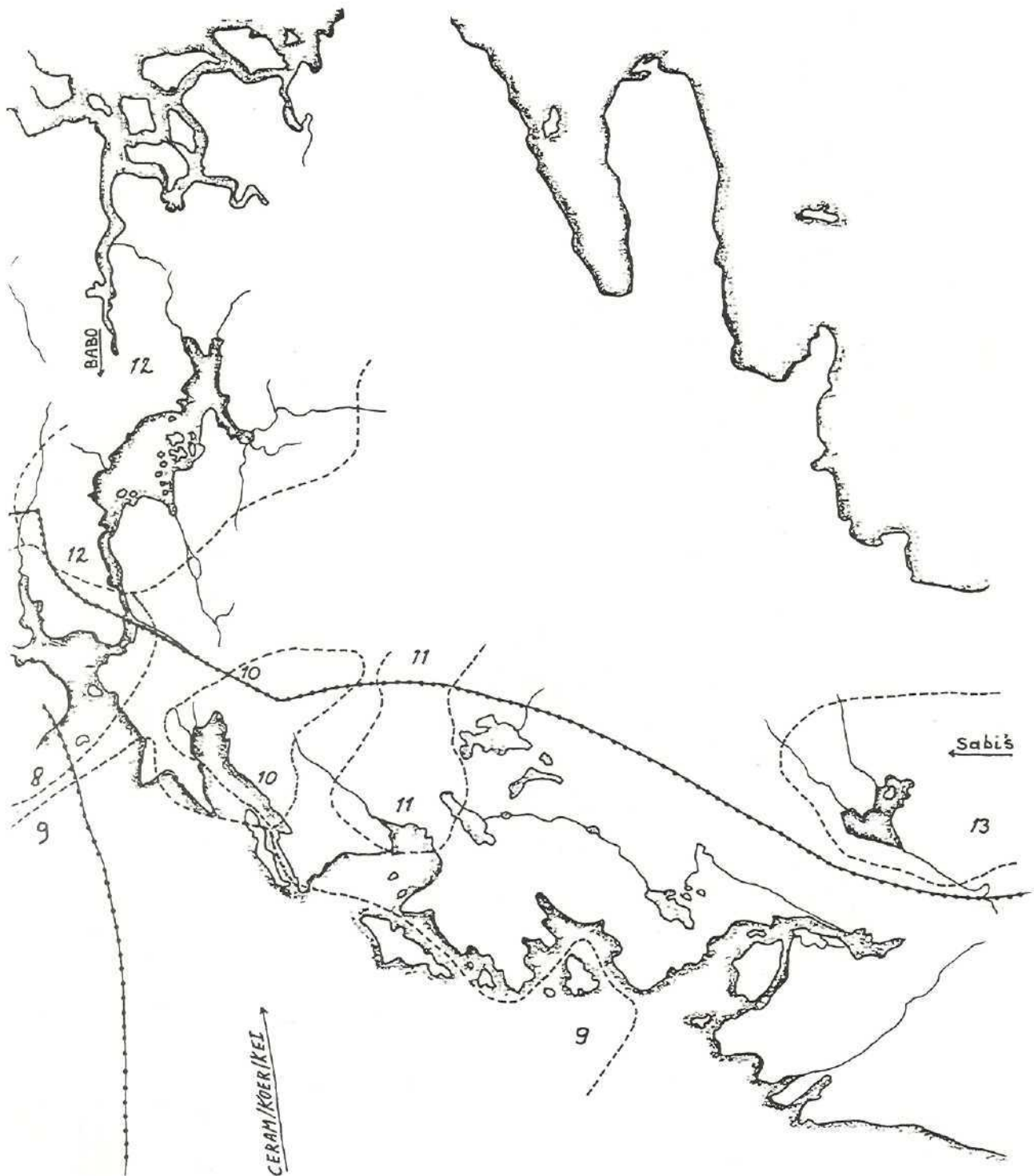
BIJLAGE VIII (1)

Overzichtskaart Radjaschappen en talen in de Onderafdeling Fakfak

BIJLAGE VIII (2)

Overzichtskaart Radjaschappen en talen in de Onderafdeling Fakfak

BIJLAGE IX (1)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Volg nr.	Naam	Leef-tijd	Dienst-tijd	Erkennings-besluit	Afstamming	Aantal onderho-rigen	Involed op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politieke betrouwbaarheid	Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?
1	Abu Kasim Arfan Radja van Salawati te Kasim (toelage £100.- per maand).	50 jr.	18 jr.	Acte van erkenning ddo. 20 September 1937 No.4 v.d. Ass. Resident van Nd Nicuw Guinea, m.i.v. 1 Januari 1936. Opnieuw erkend bij besluit van de Assistent Resident van West Nicuw Guinea ddo. 28-3-1946 No.2/k, m.i.v. 1 October 1945 (toelage £20.).	De Radja's van Salawati hebben een zeer oude stamboom, wellicht de oudste van de adathoofden van de Radja Ampat. Ze ontlenen hun afstamming aan de "oorspronkelijke Radja" van de Radja Ampat, de Radja van Waigeo. Een verkorte stamboom moge hier volgen: Oemar Faroek (R) I	265 900	900 heeft een sterk adatgezag en veel invloed op de bevolking; indien in goede banen geleid veel waarde voor de bestuursvoering. Is vrij Autoritair.	Overwegend genealogisch	Waarschijnlijk politiek betrouwbaar alhoewel er anders gestemde berichten over de Radja zijn geweest.	ja.
					II	III	IV			
				Abd. Moeid (R)	Aboekasim (R)	Manunoedin (R)				
				Imam Oemar	Abd. Bar (R)	Samsoeidin Major				
					VI	0 VII				
				Baharoedin (R)	Abd.Hadi	Aboekasim (R)	Abd. Arfan			
				A. Rasid	Hoed	Abd. Hakim				

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Volg. nr.	Naam	Leeftijd	Diensttijd	Erkenningsbesluit	Afstamming	Aantal Onderhorigen	Invloed op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politieke betrouwbaarheid	Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?
2	Mohammad Ali Majalibit, Kapitan Laet van Salawati te Sailolof (toelage £15.- per maand, aangevraagd verhoging tot £60.-)	34 jr.	1½ jr.	Besluit van de Resident van West Nieuw Guinea ddo. 4 April 1952 No. 40/PZ	Ook de Kapitan Laet van Salawati heeft een zeer verteruggaande stamboom. Zijn afstamming loopt niet via de Radja's v. Salawati doch waarschijnlijk rechtstreeks tot de Radja van Waigeo c.q. diens familie. Zijn adatezag dan ook niet ontleend aan dat van de Radja, doch zelfstandig ontstaan en ontwikkeld. Deze rang is bijna gelijk aan die van de Radja te Kasim (te vergelijken met de verhouding tussen man en vrouw).	285 1000 400	vide het hiervoren opgemerkte La v. de Radja van Salawati. Betrokkene is nog jong en meer nog dan bij de oudere Radja, valt hier van goede leiding wat te verwachten.	Overwegend genealogisch	Voor zover dzz. bekend politiek betrouwbaar.	Neen. Betrokkene heeft een toelage van £15.- per maand. Aangezien betrokkene vooral op economisch gebied een gunstige invloed uitoefent en zijn voorganger een toelage van £60.- per maand had, werd dzz. reeds per brief ddo. 17 Maart 1953 No. II/8/F/459 voorgesteld betrokkene in het genot te stellen van een toelage van f 60.- per maand.
					Verkorte stamboom: Sjamsoedin (K.L.) Mohd. Alie (K.L.) Aden (K.L.) Malijat (K.L.) Mohd. Alie (K.L.)					

BIJLAGE IX (3)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI		
Volg nr.	Naam	Leef-tijd	Dienst-tijd	Erkennings-besluit	Afstamming	Aantal onder-horigen	Invloud op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politieke betrouwbaarheid	Is hun toeloge overeenstemming met hun nuttig effect?		
						Isl.	Heid.	Christ				
3	Sjamsodin Tafalas, Radja van Waigama te Waigama (toeloge f 100,- per maand)	Ruim 80 jr.	37 jr.	Besluit van de Assistent-Resident van Manokwari ddo. 20-9-1937 No 1. erkend m.i.v. 15 Juli 1916. Laastelijk het besluit van de Assistent-Resident van West-Nieuw Guinea ddo. 2 Mei 1949 No. 13/L.	De Radja van Waigama heeft niet zo'n lange en zuivere stamboom als de beide andere Radja's en de Kapitan Laoet van Salawati. Naar verluidt zou de huidige Radja pas de vierde zijn. Bovendien stamt hij niet af van de Radja van Waigeo doch in mannelijke lijn uit het Bandase en in vrouwelijke lijn uit het Salawatische. Het Radja-schap werd hier ook later ingesteld dan in Salawati en Zuid-Misool. De huidige Radja stamt bovendien niet van de vorige Radja af doch van de Djodjau van Waigama.	250	181	656	Heeft zeker invloed op de bevolking, n.h. schijnt vooral op de Matbatters, doch is door hoge ouderdom en slechte gezondheid niet meer in staat zijn werkzaamheden alleen te verrichten.	Niet duidelijk, waarschijnlijk overwegend territoriaal.	Is Politiek betrouwbaar en loyaal.	Is wellicht iets te hoog, ook al i.v.m. het opgemerkte aan het eind van kolom VIII. Spoedige vervanging is echter verwachtbaar, waarbij naar dzz. mening niet met het toelagen van de volle toeloge moet worden begonnen.

BIJLAGE IX (4)

I Volg nr.	II Naam	III Leef- tijd	IV Dienst- tijd	V Erkenningsbesluit	VI Afstamming	VII Aantal onder- horigen		VIII Invloed op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	IX Territoriaal of genealogisch	X Politieke betrouwbaarheid	XI Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?
						Isl.	Heid. Christ.				
4	Baharoeidin Oemkaboe, Radja van Misool te Lilinta (toelage f 100.- per maand)	Circa 30 jr.	8½ jr.	Besluit van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Sorong ddo. 28-3-1946 No.1, erkend m.i.v. 1 Maart 1945. Laatste het besluit van de Assistent-Resident van West Nieuw Guinea ddo. 2 Mei 1949 No. 13/L.	Deze Radja heeft weer een zeer lange stamboom die net zo ver in de oudheid terugrijpt als die van de Radja van Salawati Ook hier stamt de eerste Radja van de Radja van Waigeo af. De huidige Radja is niet zijn vader opgevolgd (die voortijdig overleed) doch zijn grootvader Djamaloedin. De afstamming is ook hier zuiver gehouden.	200	- 270	De Radja van Misool had vroeger zeer grote invloed, die tot in het Fakfakse reikte. Thans aan daadwerkelijke invloed ingeboet, doch geniet hoog aanzien. In zijn kampongs heeft hij nog grote invloed en hij is zeer zeker van waarde voor de bestuursvoering.	Waarschijnlijk territoriaal	Is betrouwbaar en van goeden wille.	Naar ddz. mening wel.
5	Bangkahoeloe, Wihel, Djodjau Gemta te Gemta (toelage f 40.- per maand)	± 55 jr.	25 jr.	Eerste erkennings- besluit niet aanwezig. Later erkend bij het verzamelbesluit van den Assistent- Resident van West- Nieuw-Guinea ddo. 2 Mei 1949 No. 13/L. m.i.v. 1-4-1946.	Over afstamming niet veel bekend. Waarschijnlijk verwant aan Radja Misool Eventuele nadere gegevens zullen worden gesuppleerd.	100	85	Heeft in zijn klein gebied vrij grote invloed en heeft een zelfstandige adatrang en positie. Is goedwillend en van waarde voor het Bestuur.	Onduidelijk, waarschijnlijk zowel territor- iaal als genealogisch.	Is betrouwbaar en loyaal	Ja.

BIJLAGE IX (5)

I	II	III	IV	V	VI	VII		VIII	IX	X	XI	
						Aantal onderho- rigen	Is l. Heid. Christ.					
Volg nr.	Naam	Leef- tijd	Dienst- tijd	Erkenningsbesluit	Afziamming	Isl.	Heid.	Christ.	Invloed op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politieke betrouwbaarheid	Is hun toeloge overeenstemming met hun nuttig effect?
6	Hoesin Tafalas, ± 50 Djoojau Waigama te Waigama (Toe- lage f 15,- per maand).	± 50 jr.	8 jr.	Eerst erkend bij besluit van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur van Sorong ddo. 13-4-1946 No. 5. 9/L. Laatstelijk bij eerder- genoemd besluit van den Assistent-Resident van West Nieuw Guinea ddo. 2-5-1949 No. 13/L m.i.v. 1-4-1946.	Ook hier weinig van bekend. Vide No. 5. Radja van Waigama.	Heeft geen zelfstandige adatrang en positie, doch staat onder de Raadja van Waigama.			Heeft slechts geringe invloed, voornamelijk te Waigama.	--	Voor zover dzz. bekend betrouw- baar.	Ja.
7	Kapitan Laut Fafanlap (uitgetrokken toeloge ad f 60.- per maand).			De erkenning van de laatste Kapitan Laut van Fafanlap werd bij besluit van de Resident van West-Nieuw-Guinea ddo. 31 December 1951 No. 145/P.Z. ingetrokken m.i.v. 1 Januari 1952. Een opvolger werd intussen nog niet verkozen: een poging daartoe werd door de Jelloe-mensen tegengewerkt.	--	507	--	245	Heeft behoorlijke invloed en kan uit dien hoofde uiter- aard van grote waarde voor de bestuursvoering zijn.	Zeer waar- schijnlijk territoriaal.	--	--

BIJLAGE IX (6)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	
Volg nr.	Naam	Leef-tijd	Dienst-tijd	Erkennings-besluit	Alstamming	Aantal onder-horigen	Invloed op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politieke betrouwbaarheid	Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?	
						Isl.	Heid.	Christ			
8	Oemar Ganjom Kapitan Laut van Waigeo te Saonek (toelage £15.-)	± 40 jr.	7 jr.	Besluit Assistent Resident West Nieuw Guinea ddo. 2 Mei 1949 No. 13/L.	Waarschijnlijk is deze titel in de loop der tijden enige malen van keret verspron- gen. Oorspronkelijk afkomstig van Halmahera volgens de mannelijke lijn en in vrouwelijke lijn van Mayalibitbaai. Is oorspron- kelijk aangesteld -door de Radja Waigeo of de Sultan van Tidore dat is niet duidelijk - als hulp van de Radja Waigeo.-	245	680	Invloed en adatezag der Waigeose adathoofden zijn veel kleiner dan van die op Salawati en Misool, door sterke Biakse invloed op Waigeo. De Kapitan Laut is te beschouwen als het belangrijkste ada thoofd van Waigeo en is enigszins in de plaats getreden van de vroegere Radja van Waigeo. Is van zekere waarde voor de bestuursvoering.	Niet duidelijk doch waarschijn- lijk overwegend genealogisch.	Betrouwbaar	De huidige toelage ad £15.- per maand naar dzz. inzicht te klein (waartegen door betrokkene reeds mondeling bezwaren gemaakt.

BIJLAGE IX (7)

I Volg nr.	II Naam	III Leef- tijd	IV Dienst- tijd	V Erkenningsbesluit	VI Afstamming	VII Aantal onderho- rigen		VIII Invloed op de bevolking en waarde voor de bestuurs- voering	IX Territoriaal of genealogisch	X Politieke betrouwbaar- heid	XI Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?
						Isl.	Heid. Christ				
9	Sengadji Omka (uitgetrokken toelage van f.15.- per maand).	De laatste Sengadji Omka is in April 1951 overleden en tot op heden is er nog geen plaatsvervanger gekozen.			Afstamming Ook hier waarschijnlijk geen rechte afstamming doch verspringen van kerets. Dit adathoofd is afkomstig van Biak en waarschijnlijk na de vestiging van Waigeo door de Radja Waigeo als adathoofd over de Omka - , en oorspronkelijk ook Karbab) - mensen aangesteld.	100	450	Ook hier is het adatgezag en de invloed op de bevolking als nominaal te beschouwen en is de waarde voor de bestuursvoering afhankelijk van de persoonlijke eigenschappen van betrokkene.	Genealogisch	--	--
10	Sengadji Beser (uitgetrokken toelage van f.15.- per maand).	De laatste Sengadji Beser is in April 1951 overleden en tot op heden is er nog geen plaatsvervanger gekozen.			Vide het opgemerkte bij Sengadji Omka. Vide het opgemerkte bij Sengadji Omka.	--	1200	Vide het opgemerkte bij Sengadji Omka.	Genealogisch	--	--
11	Gimelaha Oesba (uitgetrokkene toelage ad f 20.- per maand)	De laatste Gimelaha is in Januari 1952 overleden en intussen is nog geen opvolger verkozen.			Ook dit adathoofd is van Biakse afkomst (Noemfoor). Ook dit adathoofd werd waarschijnlijk na de vestiging op Noord-Waigeo door de Radja Waigeo over de Oesba-mensen aangesteld.	--	920	Vide het opgemerkte bij Sengadji Omka.	Genealogisch	--	--

BIJLAGE IX (8)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI		
Volg nr.	Naam	Leef-tijd	Dienst-tijd	Erkenningsbesluit	Afstamming	Isl.	Heide-nen	Chris-tenen	Invoeld op de bevolking en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politiëke betrouwbaarheid	Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?
12	Thimoteus Sanadi, Sengadji Wardo te Warwanai (Bombedar) Toelage fls.- per maand.	± 50 jr.	8 jr.	Besluit Assistent-Resident West Nieuw-Guinea ddo. 2 Mei 1949 No. 13/L.	Vide opgemerkt bij No. 11.	--	--	1240	Ondanks het groot aantal zielen zeer weinig invloed op de bevolking en heeft daar nauwelijks contacten mee. Derhalve ook van geen nut voor de bestuursvoering. Bezwaren werden reeds naar voren gebracht, terwijl thans gegevens worden verzameld over de wenselijkheid van al of niet aanblijven van deze functionaris.	Genealogisch	Betrouwbaar.	Is voor de huidige functionaris te hoog (vide opgemerkte bij kolom VIII).
13	Elkana Maraij, Kapitan Amber te Kabaré (toelage f 15.- per maand).	± 50 jr.	3jr.	Besluit Resident West Nieuw Guinea ddo. 15 Mei 1952 No. 55/P.Z. (m.i.v. 1 Januari 1951 erkend).	Betrokkene is de eerste Kapitan Amber, aangezien deze adatrang vroeger niet bestond en pas in 1951 is ingevoerd op verzoek van de Ambrmensen (dit zijn de autochthone bewoners van Noord-Waigeo) die voordien onder het gezag v/d Gimelaha Oesba stonden.	--	--	415	Heeft enige invloed, welke uiteraard nog gevestigd dient te worden. Is van waarde voor de bestuursvoering	Genealogisch	Betrouwbaar	Ja.

BIJLAGE IX (9)

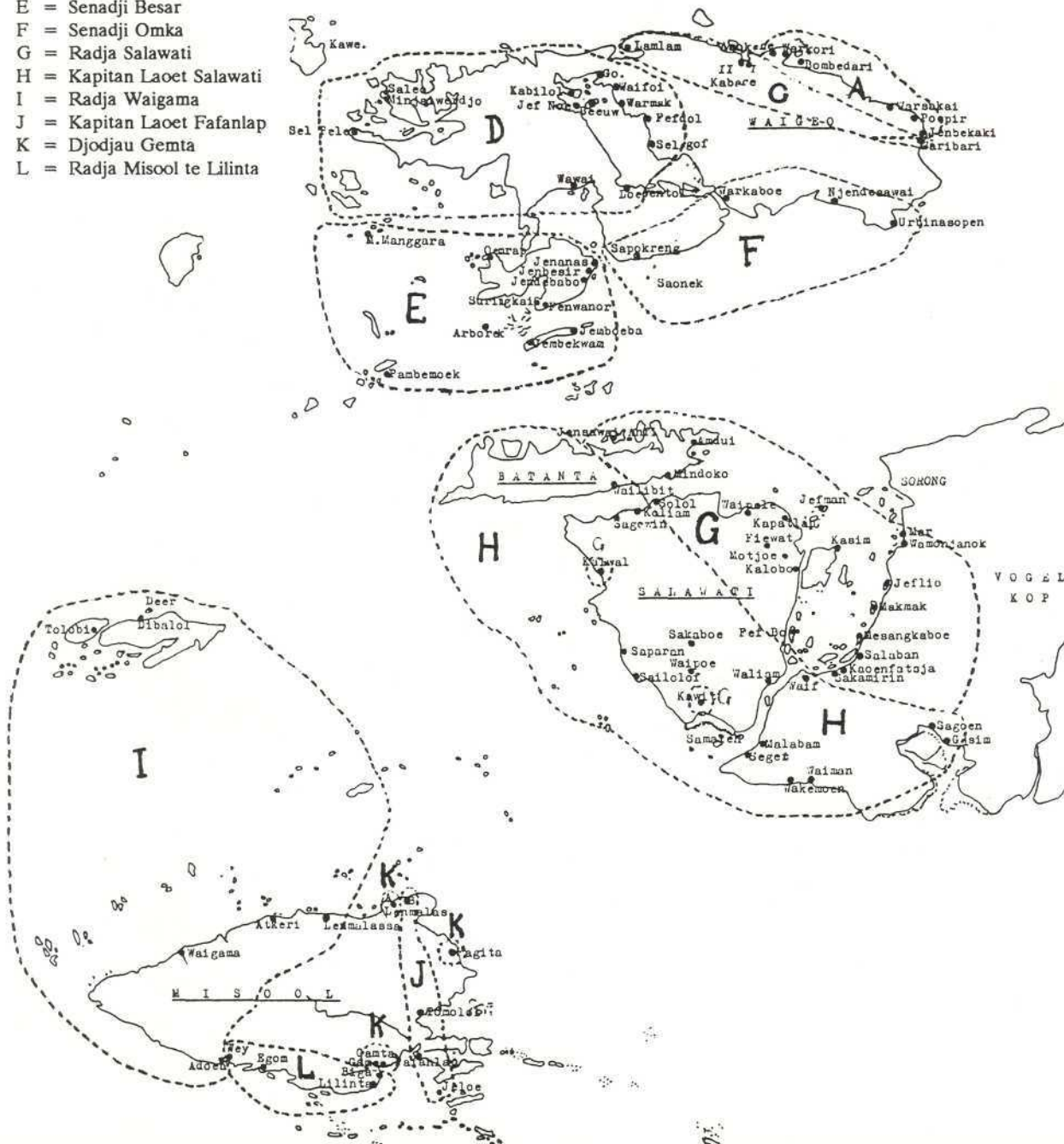
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI		
Volg nr.	Naam	Leef- tijd	Dienst- tijd	Erkenningsbesluit	Afslamming	Isl.	Heide- nen	Chris- tenen	Invloed op de bevol- king en waarde voor de bestuursvoering	Territoriaal of genealogisch	Politieke betrouwbaarheid	Is hun toelage overeenstemming met hun nuttig effect?
13	Elkana Maraij; Kapitan Amber te Kabaré (toelage f 15.- per maand).	± 50 jr.	3 jr.	Besluit Resident West Nieuw Guinea ddo. 15 Mei 1952 No. 55/P.Z. (m.iv. 1 Januari 1951 erkend).	Betrokkene is de eerste Kapitan Amber, aangezien deze adatrang vroeger niet bestond en pas in 1951 is ingevoerd op verzoek van de Ambermensen (dit zijn de autochthone bewoners van Noord-Waigeo) die voordien onder het gezag v/d Gimelaha Oesba stonden.	--	--	415	Heeft enige invloed, welke uiteraard nog gevestigd dient te worden. Is van waarde voor de bestuurs- voering.	Genealogisch	Betrouwbaar.	Ja.

BIJLAGE X: Overzichtskaart van het gebied der adathoofden in de Onderafdeling Radja-Ampat

Legend

- [areas of influence of]
- A = Senaji Wardo
- B = Gimelaha Oesba
- C = Kapitan Amber
- D = Kapitan Laet Waigeo
- E = Senadji Besar
- F = Senadji Omka
- G = Radja Salawati
- H = Kapitan Laet Salawati
- I = Radja Waigama
- J = Kapitan Laet Fafanlap
- K = Djodjau Gemta
- L = Radja Misool te Lilinta

BIJLAGE XI

NUMMERIEKE OPGAVE DER ORGANIEKE EN AANWEZIGE STERKTE
VAN DE ALGEMENE POLITIE IN DE AFDELING
WEST NIEUW GUINEA

= OP 1 NOVEMBER 1953 =

Onderdeel	CvP		H I V P		IvP		HAVP		H P H C		PHC		RECH		POL-AGENTEN				H U L P P A G T - V - P O L		TOTAAL POL- P e r s o n e e l		
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	III	IV	I	II			
DISLOCATIE																							
1. Opleidings- school	O	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	20	-	-	-	-	-	30
A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Afdelingsdo + Afd. Recherche	O	1	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
A	1	1	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	6
3. Mob. Politie	O	-	1	2	5	4	6	4	2	4	2	2	2	2	15	15	50	-	-	-	-	-	105
A	-	1	-	1	2	4	5	4	2	4	2	4	2	6	6	26	59	2	-	-	-	-	117
4. Sorong	O	-	-	1	2	4	4	3	2	7	1	1	1	1	12	27	19	34	22	22	22	22	139
A	-	-	1	3	2	2	6	2	3	5	-	-	-	-	16	27	13	11	21	21	21	111	
5. Manokwari	O	-	-	1	1	2	1	1	2	3	-	1	4	15	4	15	8	20	8	8	8	8	68
A	-	-	1	2	2	1	3	1	4	-	-	2	7	7	2	7	7	34	15	15	15	81	
6. Subdetachment Ransiki	O	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	18
A	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
7. Subdetachment Wastor	O	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	2	2	1	2	1	2	16	16	16	25
A	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	12	12	19	
8. Fakfak	O	-	-	1	-	1	-	1	2	-	-	3	7	9	1	7	6	14	-	-	-	-	35
A	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	7	6	14	-	-	-	-	-	-	-	31
9. Steenkool	O	-	-	1	-	1	-	1	2	-	-	3	8	11	16	6	6	6	6	6	6	6	49
A	±	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	10	9	12	5	5	5	5	5	5	5	40
10. Ajamaroe	O	-	-	1	-	1	1	1	1	1	-	4	10	3	3	35	3	35	35	35	35	35	59
A	±	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	4	8	7	35	7	35	35	35	35	56	
11. Kaimana	O	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	3	7	2	2	25	2	25	25	25	25	25	43
A	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	4	-	-	17	19	19	19	19	19	44	
Totaal Organiek:	1	2	2	8	5	14	14	13	10	20	1	1	58	93	125	90	124	124	124	124	124	124	581
Totaal Aanwezig:	1	2	1	7	9	18	12	12	12	14	-	-	26	85	103	105	117	117	117	117	117	117	521

Gedetacheerde posten: Klamono, Faniapan,
Saonek, Waigama en Makbon.

Gedetacheerde posten: Saukorem en Noemfoer.

Gedetacheerde posten: Napan-Weiname.

Gedetacheerde posten: Kolas en Karas.

Gedetacheerde posten: Temboenikali en Babo.

Gedetacheerde posten: Inanwatan en Konda.

Gedetacheerde posten: Argoeni.

BIJLAGE XIIOVERGANGSBELASTING KLEINE AANSLAG

Onderafdeling		Aanslag	geïnd	Achterstand c.q.	restant in %
Sorong	1950	3509.-	3336,50	172,50	± 4,92 %
	1951	5533.-	5013,50	519,50	9,39
	1952	5141.-	4486.-	655.-	12,74
	1953	4563.-	3591.-	972.-	21,30
Makbon	1950	7502.-	5929,80	1572,20	20,94
	1951	9306.-	7649,95	1656,05	17,79
	1952	10660.-	7671,53	2988,47	28,03
	1953	11422,97	7682,47	3740,50	32,74
Radja Ampat ¹⁾	1950 ²⁾	12222.-	11763,70	458,30	3,75
	1951	30016.-	28302,27	1713,73	5,71
	1952	40429.-	27006,95	3422,05	8,40
	1953	41942.-	32112,60	9829,40	23,43
Manokwari ³⁾	1950	9252.-	8805,50	446,50	4,83
	1951	8929.-	6334.-	2595.-	29,06
	1952 ⁴⁾	4680.-	4680.-	nihil	-
	1953	9468,50	5448.-	4020,50	42,46
Ransiki	1950 ⁵⁾				
	1951 ⁵⁾				
	1952	3582.-	3582.-	nihil	-
	1953	6383.-	4134,50	2248,50	35,23
Wandammen	1950 ⁵⁾				
	1951 ⁵⁾				
	1952	3402.-	3097.-	305.-	8,97
	1953	. ⁶⁾	3370,75	-	-
Fakfak	1950	23378.-	22135.-	1243.-	5,32
	1951	59442.-	49412.-	10030.-	16,87
	1952	50790.-	37701,23	13088,77	25,77
	1953 ⁶⁾	25783.-	5980,25	19802,75	76,81
Bintoeni	1950 ⁵⁾				
	1951 ⁵⁾				
	1952	10787.-	9646,62	1140,38	10,57
	1953 ⁶⁾	5632.-	3535.-	1097.-	37,23
Ajamaroe	1950	18217.-	16934,29	1282,74	7,04
	1951	19745.-	17673,84	2071,16	10,48
	1952	23064.-	18635,23	4428,78	19,20
	1953	25112.-	16452,61	8660,39	34,49

¹⁾ exclusief Zd. Salawati (Seget)²⁾ exclusief Misool³⁾ exclusief Noemfoor⁴⁾ exclusief Saukorem⁵⁾ Deze onderafdelingen werden eerst op 1 April 1952 ingesteld.⁶⁾ exclusief Babo waarover geen gegevens beschikbaar zijn.⁷⁾ Nog niet vastgesteld.⁸⁾ Kobier Kaimana/Etnabaai nog niet ontvangen. Vermelde cijfers hebben betrekking op de ressorten Fakfak-Karas en Susunu. In het ressort Kaimana/Etnabaai werd reeds een bedrag ad f. 2143,50 geïnd.

BIJLAGE XIIIHOUTPRIJZEN 1953.-I. BEZAAGD HOUT. (Prijs per m³)

Waardeklasse (Rom.) Kwaliteit (Arab.)	Sortimenten tot max lengte van 5 M.				<u>Toelichting.</u>
	<u>Planken</u> (min. 2 cm dikte (max. 3½ " (min. 15 " breedte (max. 25 "	<u>Stijlen, regels, brugdeplanken.</u> 2½ x 10 4 x 10 8 x 10 10 x 10 8 x 15 8 x 20	<u>Balken</u> min. 20 x 20 <u>Latten en Ribben</u> 2 x 3 4 x 6 5 x 7	<u>Zwalpen</u>	
I. Exp.	-	-	-	-	<u>TOESLAGEN:</u> 10% voor lengten boven 5 M.
1	350	325	250	325	
2	315	290	225	290	
3	210	190	125	190	
II. Exp.	-	-	-	-	Idem voor planken met dikte < 2 cm. en breedte > 25 cm
1	270	250	220	270	
2	245	225	200	245	
3.	165	150	125	165	
III. Exp.	-	-	-	-	Voor bestekhout voor elke bestelling speciale prijzen.
1	215	200	185	-	
2	195	180	150	-	
3	110	100	90	-	

II. BEKAPT HOUT (prijs per m³).

Waardeklasse (Rom) Kwaliteit (Arab.)	Balken
I. Exp.	-
1	150
2	125
3	100

III. IJZERHOUTENMASTEN (PALEN) ROND OF VIERKANT BEKAPT.

Prijs per stuk loco stapelplaats.

Lengte m.	7	8	9	10	11	12	13
Diameter top cm.							
10	40, -	-	-	-	-	-	-
13 / 15	42,50	45, -	47,50	50, -	-	-	-
20	45, -	47,50	52,50	57,50	72,50	72,50	80,-
25	50, -	52,50	57,50	65, -	80, -	80, -	90,-

IV. LARA- EN ADINAPALEN ONBEKAPT.

Prijs per stuk loco stapelplaats.

Lengte m.	8	9	10	11	12	13 t/m 16	17 t/m 20	21 t/m 24
Diameter top cm.	L a r a			A d i n a				
10	15, -	17,50	55, -	60, -	65, -	85, -	150,-	170,-
13 / 15	17,50	20, -	56,50	61,50	66,50	87,50	155,-	175,-
20	20, -	22,50	58, -	63, -	68, -	90, -	160,-	180,-
25	22,50	25, -	59,50	64,50	69,50	92,50	165,-	185,-

Hout klasse	Plaatselijke Inheemse naam	
I.	Kaboe) Kajoe besi)	(Intsia bijuga) (Leguminosae)
	Nani laoet	(Pericopsis spec)
	Kajoe nani Kajoe lara)	(Metrosideros spec)
	gofassa batoe	(Vitex Confassus Reinw)
	Kajoe gatal	(Adina spec)
II.	Kajoe Radja Linggoa Damar hiroe Djamboe hoetan Bintanggoer batoe Kajoe nat Salamoeli Kira-kira Pala hoetan Kajoe Tjina	(Toena sureni merr) (Pterocarpus spec) (Vatica papuana dyer) (Eugenia spec) (Calophyllum spec) (" ") (Dracontomelum dac Merr Rolfe) (Xylocarpus spec) (Myristica spec) (Podocarpus Blumai endl)
III.	Matoea Katapan Katapan hoetan Nangka Tjempedak Soekoen	(Pometia spec) (Terminalia Catappa Linn) (Dillenia) (Artocarpus spec) (" ") (" ")
IV.	Kajoe soesoe Kedoudong hoetan	(Alstonia spec) (Spondias spec)

BIJLAGE: XIV

AANPLANT-OVERZICHT 1953 KOLONISATIE MANOKWARI

Areaal-omschrijving	Amban	Pami	Mangoopi	Fanindi	Pasir Poeth	Sanggeng	Wostirandani	Saowi	Totaal
Situatie 4e kwart 1952									
groenten	-	0.45	1.84	0.47	2.77	0.93	0.01	0.84	7.25
vruchten	3.-	4.95	20.31	14.71	13.79	21.40	20.26	12.26	110.68
overjarige gewassen	-	-	0.59	0.29	1.94	3.-	1.80	0.20	7.82
eenjarige gewassen	3.-	0.68	6.88	2.14	8.50	5.47	4.40	1.04	32.11
veeweiden	46	-	9.90	-	5.90	5.80	22.-	5.-	94.60
woning en erf	0.50	0.52	3.76	4.92	7.66	3.31	4.51	1.17	26.35
braak	-	5.68	34.49	20.83	21.82	7.23	38.98	18.08	147.11
Totaal opengelegd IN ha.:	52.50	12.28	77.77	43.36	62.32	47.14	91.96	38.59	425.92
jong bos	-	11.75	79.60	9.-	88.87	88.43	133.50	39.20	450.35
oud bos	47.50	36.25	65.80	-	58.05	16.-	19.-	50.20	292.80
Totaal aangevraagd In ha.	100.	60.28	223.17	52.36	209.24	151.57	244.46	127.99	1169.07
Situatie medio 1953.									
groenten	-	0.10	1.-	0.03	2.-	0.50	0.02	0.20	4.-
vruchten	3.-	5.50	22.-	15.-	14.50	21.-	20.-	12.-	113.-
overjarige gewassen	-	-	0.60	0.30	3.30	3.-	1.60	0.30	9.10
eenjarige gewassen	4.-	1.-	6.-	1.-	4.-	5.-	2.-	1.-	24.-
veeweiden	46.-	-	10.-	-	6.-	5.-	22.-	5.-	94.-
woning en erf	0.50	0.50	4.-	5.-	8.-	3.-	5.-	1.-	27.-
braak	-	6.-	36.-	20.-	22.-	8.-	39.-	18.-	149.-
Totaal opengelegd IN ha.:	53.50	13.10	79.60	41.33	59.80	45.50	59.62	37.50	420.10
jong bos	-	18.-	80.-	9.-	88.-	88.-	133.-	40.-	456.-
oud bos	47.-	36.-	61.-	-	59.-	16.-	19.-	50.-	288.-
Totaal aangevraagd In ha.	100.50	67.10	220.60	50.33	206.80	149.50	211.62	127.50	1164.10

EXPLANATORY NOTE ON HOW TO USE THE INDEXES

Three indexes have been compiled - one of topics, one of places, tribal groups and peoples, and one of persons. The compilation of the first two indexes was complicated by alternative spellings of names by different authors. The Post-World War II spelling reform in Dutch has changed [ee], [oo] and [sch] into [e], [o] and [s] in some environments. Modern Indonesian has changed the old spelling, which was based upon Dutch, in the following way:

dj	-	j
tj	-	c
j	-	y
oe	-	u

In the indexes the original Dutch orthography has been used, with the variations (including abbreviations and hyphens) being noted. Names which nowadays are known in their Indonesian spelling must be looked up under the original spelling as used by the authors: [c] see [tj], [j] see [dj], [y] see [j] and [u] see [oe].

INDEX OF TOPICS

aanraking	8, 17, 38, 39, 42, 73, 97
aanstellingsbewijzen	44
adat	7, 36, 37, 59, 79, 175, 205
adatgemeenschappen	68, 128
adatgrondenrecht	288
adathoofd(en)	33, 50, 116, 200, 284, 310, 322, 327, 328, 331
adatinkomsten	46, 47
adatnota	104
administratieve indeeling	1, 68, 130
afkomst	10, 45, 46, 51, 52, 136, 299, 302, 307, 315, 328
afpersing	41
afstamming	44, 48, 49, 106, 306, 322-330
afzetprijzen	26
akkers	141
anarchie	99, 104, 138
animisme	11, 99, 137
ankerplaats(en)	3, 5, 163
arabieren	19
arbeidskrachten	89, 92, 170-172, 184, 191, 294
artsen	83, 96, 97, 194, 195
assainering	98
astransport	132
asverkeer	81, 84

autochthone bevolking	175, 187, 191, 194, 199, 200, 211, 250, 288, 291, 299, 301, 304
autochthonen	132, 147, 150, 201, 288, 289, 299-301, 304, 311, 313
badplaats	24
bahasa	17, 305, 310, 312
bandjir	4, 144
barbaren	133, 140, 147
bedevaart	14
bediende	21
behoeftecomplexen	142
behuizing	140, 145, 218
belasting(en)	7, 21, 33-36, 46, 47, 71, 76-80, 113, 154, 200, 307, 308
belastingachterstand	16
belastingbetalers	75
belastinginning	34, 78-80
belastingplichtigen	77, 78, 105, 112-115
belastingvrijdom	75
bergbevolking	4, 5, 11, 19, 177, 314, 315
bergstammen	14, 91, 97, 100
beschavingsarbeid	17, 22
beschavinginvloeden	13
beschavingsscholen	74, 94, 95, 139, 209
beschavingssubsidie	25, 94, 95
Beschavingssubsidie-Regeling	94
beschikkingsgebied	10
beschikkingskringen	175, 290, 319
beschikkingsrecht	175, 291
bestuursaanrakingen	38, 68, 69
bestuurscontact	73
bestuursinvloed	10, 38, 42, 43, 47, 59, 71-73, 75, 130, 203
bestuursressorten	30, 31, 159
bestuurstaak	34, 69
bestuursvestiging	3-5, 8, 20, 32, 37, 59, 87, 130, 146, 287, 299, 303
bestuursvoering	31, 68, 71, 76, 80, 83, 84, 99, 103-105, 128, 138, 140, 147, 148, 199, 293, 300, 301, 308, 322-330
betrekking	26, 52, 70, 76, 88, 89, 93, 182, 220, 286, 290, 301, 308, 333
bevolkingsconcentratie	74
bevolkingsdichtheid	11, 12, 31, 130, 132, 191, 194
bevolkingssterkte	25, 223-225, 227, 228, 230, 232, 234, 236, 237, 239, 241-247, 249, 251, 255, 257-262, 264, 265, 267
bevolkingstuinen	9, 20, 29
bewapening	17, 139
bezuiniging	6, 8, 30-32, 61
bodem	2, 88, 91, 131, 141, 142, 162, 175

boog	17, 139, 140
boomwoningen	18, 140, 141
borden	14
bosch-nootmuskaat	78
boschproducten	6, 21, 22, 29, 78-80, 87
Boschwezen	21
branden	9
bronzen ster	316
bruidschatten	147
buitenwereld	97, 99, 101, 137, 139, 146, 148
cascado	22
casuaris-vogel	140
ceram-koekjes	91
ceremonie	19
christendom	11, 14, 16, 99, 138
Christian and Missionary Alliance	100, 138
clangedeelten	290
clans	133, 175, 193, 200, 295
collecteloonen	46
Commissie voor Internationale Natuurbescherming	100
Community-Development Projects	297
Compagnie's	87, 106, 107
compenie	35
concessie-gebied	71
concurrentie	14
conjunctuur	307
contactfiguren	293
contracten	89, 90, 107
controle	22, 43, 44, 79, 90, 172, 180, 212, 296
coöperatie	188, 310
copra	28, 177, 180, 187, 188, 219
crediet(en)	26, 87, 297
criminaliteit	93
crisisheffing	33
dagboek	6-8
damar	5, 19, 20, 29, 34, 35, 38, 64-66, 76-79, 90, 135, 142, 168, 182, 188, 335
damarhalers/-zoekers	21
defungeeren	41, 43, 62
delfstoffen	2, 143
detachement	32, 69, 80, 84, 203, 204
Dierenbeschermingsordonnantie	28
diersoorten	28
discipline	140

districtsbestuur	31, 41-43, 62, 102
districtsfondsen	22
Djoepiat	287, 306, 310
djongos	21
dolk	140
doodenfeest(en)	18, 19
doodslag	43
dorpenbonden	291
drinkwater	24, 98
droogte perioden	9
dwang	7
echtscheidingen	15
eengezinswoningen	8, 24
eenmasters	3
erfopvolging	75, 103, 111-113
erfopvolgingskwestie's	45
erfpachtspercelen	20, 178, 180
erfrecht	289
erosie	131
Etnarapport	287, 299, 303
evangeliesatiewerk	16
expiratie	37, 197, 312
exploitatie	21, 48, 72, 77, 86, 87, 89, 90, 146, 182, 189, 193, 213, 214
exploratie	67, 69-72, 77, 84, 85, 87-91, 116, 143, 144, 146, 170
export	21, 28, 185, 188, 189, 213, 297, 308
fam	175, 177, 265, 287
familie	10, 33, 109, 112, 123, 287, 289-292, 294, 300, 303, 306, 310-312, 315, 323
familiehoofd	104
familiewoningen	18
feesthuis	18, 19
fiets	6, 84, 215
fietspad	6, 30
filariasis	22
foeja	19
foeli / foelie	20, 29, 64-66, 90, 142, 177, 186, 305
fotografeeren	144
framboesia	22, 96, 97
Frobenius-expeditie	286
geaardheid (der Papoeas)	74
geelhout	20, 29, 64-66, 142
gelaatsstreken	288
geld	21, 34, 35, 78-80, 87, 146-148, 150-152, 175, 190, 191
geldschietwoekeraar	27

gemachtigden	41, 42, 45, 48, 49
gemakzucht	7, 18, 24
gemeenschappen	74, 286, 293, 294, 297, 310
gemeenschapsbezit	290, 295
geologische veldparties	144
gepacificeerd	67, 140
geschenken	48
geschiedenis	27, 44, 52, 98, 137, 162, 287, 289, 306
geslachten	45, 295
gevangenis	24, 75, 301, 312
Gewapende Politie	24, 32, 37
gewassen	7, 20, 27, 176, 184, 185, 301, 314, 337
Gewestelijk Vaartuig	3-5, 9
Gewestelijke Keuren	76
gezag	40-42, 45-50, 58, 59, 103-105, 107, 108, 130, 139, 140, 153-155, 286, 289-291, 293-295, 297, 300, 301, 314, 316, 318, 329, 330
gezagaanrakingen	147
gezagsfeer	289
gezagsprestige	142
gezondheidstoestand	22, 23, 75, 146, 194
gijzeling	45
godsdienst(en)	11, 25, 75, 98, 99, 100, 103, 105, 137, 138, 170, 172, 277-281, 288, 289, 292, 294, 303, 304, 307
godsdienstcontract	108
godsdiensten	75, 99, 100, 105, 137, 138, 170, 303
godsdienstige bewegingen	99, 138
godsdienstonderwijs	15, 16, 25
goeroe's	12-16, 22
golfveld	145
gongs	48
goudexploratie	72, 143
gouvernementsonderhoorigen	11, 33, 35, 76, 79
gouvernementsstoomers	82
grensconferentie	129
grensvaststelling	68, 128
grenzen	1, 2, 10, 38, 43, 68, 127, 128, 159-161, 175, 289, 290, 295, 297
griep epidemie	7, 23
grondenrechten	299
grondontginning	86
grondspeculatie(s)	85, 86, 146
groothandel	19
hadj	307
handel	3, 6, 19, 27, 30, 36, 43, 79, 80, 106, 107, 142, 143, 149, 185, 188, 191, 202

handelaars/handelaren	3, 12, 26, 27, 50, 58, 79, 87, 107, 146, 185, 188, 189, 192, 193, 293
handelsbetrekkingen	26, 27, 41, 43, 47, 48, 106
handelsmonopolie(')s	41, 43, 46, 108
handelsrechten	107
handelsrelaties	87, 116
harta	11, 36, 294
hartagoederen	34
heerendienst	36, 71, 76, 83
heiden	7
heidensche bevolking	13
historie	286, 318
historische inleiding	103
hong(-)tocht(en)	17, 37, 49, 99, 138, 109, 288
hoofden	33, 35, 38, 40-42, 45-50, 54, 56, 59, 61, 62, 74, 75, 104, 106, 107, 116, 122, 155, 156, 158, 178, 200, 203, 204, 207, 293
hoofden(-)bestuur	8, 10, 31, 38, 40, 48, 74, 104, 106
hoofdengzag	74
Hoofdinspecteur van Scheepvaart	9
hoogheidsrechten	288
hospitaaltje	75
hout	3, 18, 28, 90, 91, 135, 210, 212-214, 334, 335
houtaankap	76, 215
houtleveranties	197, 214, 215, 305
houtprijs	28
houtsnijwerk	19
houtsoorten	135, 305
houtzagerij	28, 77, 135, 312
huizen	8, 18, 86, 104, 140, 141, 147, 207, 314
huizenbouw	8, 18, 85, 86, 135, 141
hulpprediker	12, 16
huurperceelen	20, 86
huurrecht	85
huwelijken	11, 15, 293, 307
huwelijkschat	11
ijzerhonger	147
ijzerhout	20, 29, 64-66, 135, 168, 177, 190, 214, 291, 297, 305, 308, 310, 312, 316
imam	15, 51, 57, 283, 292, 300, 304, 322
import	91, 97, 188, 190, 191
Indische Kerk	12, 15, 25, 40, 88, 130, 143, 156, 158, 197-199, 220, 221, 286
indolent	147
inertie	300
influenza	23, 194

inheemsche bevolking	15, 20, 25, 41, 91, 97, 102, 103, 122, 142, 143
inheemsche cultuur	99, 137
inkomsten	20, 28, 29, 33, 34, 46, 47, 61, 62, 77, 78, 87, 89, 109, 117, 142, 290, 294, 301
Inlandsch hoofdenbestuur	31
Inlandsche landschappen	155
Inlandsche leeraars	12
Inlandsche volken	156
Inlandsche vorsten	156
investituur-theorie	156
invloedsgebieden	41-43
invoer	22, 27, 29, 91, 142, 153
inzetsel	288
islam	15, 99, 108, 117, 138, 201, 289, 292, 294, 296, 300, 304, 307, 316, 317, 319
jacht	20, 29, 187, 295
jachtordonnantie	28
Javanen-kolonisatie	88
kaarteering	145
kaarten	71, 72, 103, 172
kalkbranderijen	150
kalksteen plateau	2
kalksteengebergte	4
kampongcomplexen	133
kampongconcentratie(s)	7, 9, 74, 75, 105
kamponghoofden	33, 36, 49, 95, 106, 115, 140, 200, 293
kampongsplitsing	75
kampongvorming	7, 8, 74, 200
kanonnen	48
kantoorwerk	71
Kapitan	58, 59, 118-121, 283, 284, 287, 288, 295, 299, 301, 323, 324, 326, 327, 329, 330
kapok	8, 28
kapsporen	38
kaptan	75
karabijnen	81, 140
katoenaanplant	88
katoenen stoffen	79
kauri-schelpen	147, 148, 151-153
kigi	148-152
kladi	91, 162, 176
klappercultuur	20, 28
kleeding	21, 73
klimaat	9, 136, 169, 297
knevelarij	109, 115, 117

KNILM	144
knoeierij	79
knotsen	18, 140
koelie-kolonisatie	90
koelieloonen	89
koelie(s)	20, 21, 78, 84, 89, 90, 93, 142, 144, 147, 190
koelit lawang / koelit-lawangolie	20, 21, 29, 34
koffie	28, 185
kolen	2
kolonisatie	2, 88, 90, 167, 184, 199, 220, 337
kolonisten	85, 90, 184, 185, 187, 199, 201, 283
koopmansgeest	151
Korte Verklaring	155, 156
krijgsaanvoerders	140
kwartis	146
ladangs	141, 176
landbouw	20, 27, 28, 74, 86, 89, 91, 141, 142, 175, 184-186, 193, 215
landingsterreinen	72
Landschap	5, 10-14, 17, 18, 23, 26-29, 38, 40, 48, 70, 75-79, 84, 86, 96, 98, 102, 107-109, 112-115, 117-123, 130, 136, 155-158, 286, 290
landschappen	48, 103, 106, 107, 109, 115-117, 122-124, 155, 286, 290
landschapsbedrijf	77
landschapsbelastingverordening	77
landschapshoofden	40, 105, 108
landschapshospitaal	23
landschapskas	21, 22, 33, 35, 46-48, 55, 61, 69, 76, 77, 96, 114, 157
landschapspolitie	32, 81, 83, 102
landschapsradio-ontvangstoestellen	71
landschapsregisters	90
landtransport	72
landwegen	83
legende	44, 45, 55, 286, 315
legervliegdiens	72
lepra	23, 195
levenspeil	27, 142, 147
levensstandaard	142
lola	20
loonpeil	36, 146, 177, 190
luchtfotografie	67
luchtkarteering	144, 145
luchtphoto's	71
luchttransport	67, 72, 82, 84, 89
luchtverbinding	153

maatschappij-besef	138
machinale middelen	129
machtsevenwicht	107
machtsmiddel(en)	32, 80-82
machtssfeer	103
Madjapahit	106
magische kracht	288, 291, 294
majoer	49, 75, 105, 108, 110, 118, 119, 121, 140
Major	284, 285, 288, 295, 299, 306, 310, 311, 322
malaise	27, 28, 35, 36
malaria	22, 23, 74, 98
malaria-moerassen	74
manggerega-bewegingen	99, 138
manipulatie	129
mannenoverschot	11
massoi	20, 64-66
massooi-bast	79
mentaliteit	143, 301
messen	19, 93, 140
metselsteen	150
Mijnbouw-maatschappij Nieuw Guinea	143
mijnbouw-vergunning	86
militairen	68, 81, 82, 102, 116
miniatur heerschers	108
missie	7, 9, 12-14, 16, 17, 25, 73, 74, 93, 95, 98, 100, 137, 138, 149, 201, 277-282
missievolksscholen	13
moessons	9, 136
moessontijden	3, 8
Mohamad's leer	14
mohamedanisme	11, 14, 15
mohammedanen	139, 292, 296, 300, 309, 318
Moluksch Protestantsche Kerk	95, 100, 138
monopoliegebied	41, 43
moord	38, 43, 93, 301, 302
motorschoener	31, 73, 83
muskaatnoot	90, 142
muskaatnoten	20, 26, 29
N.N.G.P.M.	71, 77, 81, 84-86, 88, 89, 96, 98, 101, 129, 142, 144, 146, 151, 163, 166, 167, 169-171, 185, 188-190, 194, 197, 198, 201, 209, 210, 212, 214, 217, 218, 241, 259, 276, 283, 291, 297
Nagarakrtagama	286
nakoda	19
Ned. Mij voor Nieuw Guinea	72, 92

Nederlandsch Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij	132, 143
Nederlandsche Koloniale Petroleum My	3
Nederlandsche Pacific Petroleum My	3
Negara Indonesia Timur	305, 308
Negarakratagama	106
negorijhoofden	46
ngase	35, 79, 87
Nieuw Guinea Airways	72
nomaden-leven	137
nota	10, 26, 41, 44, 46, 47, 68, 74, 87, 104-106, 153, 171, 219-221, 295
observatieposten	18
oebi	91
Oetoesan	288
offerfeesten	99, 138
olie	34, 64-66, 72, 86, 87, 98, 143, 146, 166, 167, 218
olie-exploitatie	86
olie-exploratie	72, 143
onbekend gebied	38, 71, 104, 220, 226
onderafdeelingsgrenzen	68, 128, 130
ondergrondse acties	108
onderhoorigen	16, 46, 76, 93, 113, 116, 156
onderhoorigheid	114
onderlinge twisten	46
onderwijs	15, 24, 25, 76, 94, 174, 194, 197, 200, 202, 207
onderwijsinrichtingen	95
ondeskundig geschrijf	147
ongepacificeerd gebied	135
onrust	14, 73
ontberingstoelagen	101
ontginningswerk	101
ontvangsten	35, 36, 77, 157
ontwikkelingsgang	26, 294
ontwikkelingsstadium	8
onvruchtbaarheid	88
oorlog	45, 52, 54, 59, 99, 104, 114, 127, 138, 140, 162, 176, 177, 182, 207, 218, 288, 290, 301, 312, 313, 316, 319
oorlogskano's	133
oorsprong	14, 41, 103, 106, 142, 162, 163, 288, 295, 299
opcenten	33, 77, 78, 80
openlegging	67, 72, 90, 97, 214, 221
opperhoogheid	108, 111, 116
opperkoopman	106
opsporingsaanvragen	3

orang besar	10
orang goenoeng	310
orang kaja	44, 121
orang pantai	310
orchideeen	9
overgangsjaren	76
overheidsmaatregelen	74, 97
overval	18
paardenpad	5, 6, 30
pacificatie(-middel)	67, 69, 73, 74, 81, 83, 94, 127, 154, 155, 175
pacificatiereizen	69
pacificeeren	130
paden	4-6, 84, 132, 167
pagaai	140
pala	28, 34, 79, 87, 176, 177, 186, 190, 301, 305, 335
pandelingschap	26
pantai(-)gelden	107, 109, 110-115
pantai2 gelden	46, 47, 61
papaja	96, 176
papoea-koelies	142
Papoea-paden	5
paradijsvogeljacht	17
parangs	19, 140
particulier initiatief	88, 89
particuliere ondernemers	72, 89
pasanggrahan	24
pasar	5
patrouillepaden	38
patrouilletochten	11
pax neerlandica	74, 87, 293
penetratie	94, 154, 155
periodetelling	137
personeel	2, 84, 89, 101, 108, 144, 145, 179, 182, 202, 205, 207, 276
petatas	91
petroleum	2, 3, 132, 143, 222
pijl	17, 139, 140
pionierswerk	16
plantengroei	9, 135, 162, 168
polikliniek(en)	23, 96, 195, 196
politieformatie	69
populatie-gemiddelde	132
postverbinding(en)	83
pottenbakkerij	316

potvisch	45
prauwen	4, 5, 22, 83, 165-167, 192, 309, 315, 316
prauwreizen	16
prauwvaart	4, 5, 165
primitieve	8, 14, 16, 22, 36, 73, 75, 78, 80, 93, 97, 99, 100, 137, 138, 140, 143, 147, 148, 151, 152, 154, 171, 187, 194
primitieve stammen	97
primitieve streken	73, 80, 93, 99, 137
proefboringen	132
propaganda	12, 14, 15, 75, 99, 184, 186
puberteitsjaren	19
Raad Agama	15, 16, 294, 296
radio	67, 101, 144, 205
radiostation	73
radioverbindingen	84, 205
Radja Commissie	40-43, 46, 47, 49-51, 59, 197, 285, 289, 292, 313, 318, 319
Radja's	1, 10, 15, 16, 29, 40-62, 76, 103-117, 121-124, 159-161, 172, 173, 176, 177, 179-181, 179, 201, 203, 205, 206, 210, 214, 220, 261, 262, 264, 265, 267, 268, 271, 272, 274, 283-319, 322-328, 331, 333, 335
Radja-bestuur	74, 105, 117, 122
radja(-)gebied	74, 132
Radja-Kapitan	58, 59
Radja moeda's/-moeda	40-42, 46, 62, 109, 110, 112-116, 122-124, 296, 305
radjaschap(pen)	41-43, 46-49, 62, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 103, 105, 106, 108, 109, 113, 116, 122, 285-295, 297-302, 304-307, 309-313, 315-318, 320, 321
Rechtsbedeeling	92
rechtsbewustzijn	105
rechtstoestand	129, 156
rechtstreeks bestuur	123
rechtswezen	36, 154
Regeerings Almanak	157
regentschap	47
registratie-cijfers	11
registratie-gegevens	137
reisduur	83
reisverhalen	106
residentie	1, 68, 93, 219
Residents-keur(en)	76, 79
ressort	6, 8, 10, 12-14, 16, 17, 20, 22, 24, 29-32, 34, 36, 38, 43-45, 68-70, 73, 78, 81, 82, 84, 85, 91-93, 95, 96, 113, 115, 122-124, 127, 130, 131, 178, 182, 183, 186, 207, 211-213, 333
retour-passage	89
rijst	21, 141, 142, 176, 190, 291, 308

rijweg	129
rimboe-toelage	102
roemah pemali	19
roof	41, 45
rooftochten	47
rotsholen	19
rubbercultuur	88, 92
ruilhandel	4, 19, 20, 149, 151, 191
ruiltransacties	149
ruilverkeer	147-150
ruilwaarde	149
rust en orde	81, 100, 138
sago	21, 22, 74, 91, 92, 131, 135, 141, 168, 316
sagobosschen	6, 7, 21, 75, 91
sagocultuur	91
sagodoesoen	7
sagoe	20-22, 29, 34, 35, 43
sagoeweer	18
sagokloppers	78
salaris	21, 111
sasi	79
schatplichtigheid	48
schatting(en)	11, 23, 42, 48, 73, 132, 133, 135, 171, 223, 241, 288, 313
shedels	19, 152
schelpen	29, 64-66, 147-149, 151-153, 188, 308
schelpengeld	151, 153
scheppingsverhaal	286
schetskaart	1, 6, 72, 161, 303
schilden	140
scholen	12, 14, 25, 74, 75, 94, 95, 139, 167, 174, 207-209
schoolopzieners	83
schooltuinen	91, 96
schuld	21, 26, 87
Sebakor	60, 319
Sengadji	104, 118, 119, 121, 284, 288, 306, 328, 329
slaven	10, 48, 106
slavenhandel	43, 45, 48, 107
sleephelling	145
smederij	20
smokkelhandel	79
snuisterijen	79
Soh	287
speer	140

stamaanvoerder	133
stamboom	51, 53, 55-58, 60, 61, 111, 112, 322-325
stamgemeenschaps(-)factoren	99, 138
stam(men)	6-10, 34, 37, 38, 73-75, 91, 97, 133, 135, 136, 140, 173, 175, 199, 236, 295
stamoorlogen	99, 138, 175
stamverbanden	10
standaardloon	146
standaardnota	127
standaardschool	26
standplaats	6, 12, 24, 30, 31, 36, 43, 44, 69, 114, 130, 131, 160, 202
statische	99, 138
steenen bijlen	140
steenen tijdperk	73
stichtingsverhalen	106
stokerij	21, 34
subsidie	25, 94, 95, 174, 208
sultan	41, 42, 44, 45, 47-49, 52, 54, 56-58, 129, 155, 156, 158, 288, 303, 306, 309, 327
tabak	19, 79, 147
tact	73, 219
taal / talen	16, 17, 305, 139, 168, 170, 310, 312, 315, 316, 320, 321
Tanah Papoea	90
telegrafist	84
tennisbaan	145
Thyssen-parties	145
Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap	106
titel(s)	42, 48, 54, 58, 59, 75, 106-110, 112, 118-121, 123, 284, 287-289, 295, 299, 301, 303, 306, 310, 311, 327
tjemarabosch	6
toean tanah	10, 175, 176, 301
toemangs	22
Toezichtordonnantie	76
toko	21, 191
tolrechten	290
topografische gegevens	71
tourneeren	69, 71, 73, 83, 155
tractementen	21, 25, 61, 62, 105
transportmiddelen	71, 80, 82-84, 92, 97, 153, 179, 215, 216, 306
trapzender	84
tripang	20, 29, 64-66
trocaschelpen	20, 29
troonrede	155
trouwen	10, 56
tussenhandel	19

tussenpersonen	104
tweemasters	30
uitgaven	34, 69, 77, 84, 157, 296
uitvoer	22, 27, 28, 35, 79, 90, 106, 107, 290, 301
uitvoerhavens	30
Utrechtsche Zending(s) Vereeniging	12, 95, 100, 138
vaccinateurs	83, 96
vakschool	26
varkens	7, 20, 29, 92, 141, 142, 149, 150, 184, 187
vastrecht	77
vazal(len)	289, 306
veebedrijf	67
veeteelt	20, 142, 183, 187, 193
vegetatie	131, 135, 169
veldpolitie	72, 73, 81, 82, 140
vergunning	3, 15, 79, 86, 167
verkenningstochten	71
verlofsregelingen	101
versierselen	147, 191
versplinteringsproces	75
vervolgschool	75, 95, 96
verwantschap	10, 111
vexatien	43, 44, 56
vijandelijke stammen	74
visch	7, 29, 35
vischrijckdom	92, 143
vischvangst	92, 141, 143
visscherij	20, 143
visschers	78, 92, 143
visschersvaartuigen	81
vliegbooten	145
vliegplan	154
vliegtuigen	72, 144, 145
vliegvelden	85, 144, 162, 218
voertaal	25, 139
voetpaden	84
vogeljacht	87
vogeljachtgeweren	17
vogeljagerstijd	97
volksgezondheid	74, 96, 97, 101, 194, 202
volkshoofdenbestuur	74, 104, 122, 123
volksrecht	288, 296
volksscholen	12, 13, 25, 26, 91, 139, 208

volkstelling	11, 25, 136
voorouders	7, 299
voorschotten	21, 26, 191
voorvaderen	7, 19
vorst	107, 108, 286
vorstengeslachten	41
vrees	14, 35, 73, 152, 214, 297
vrouwen	11, 20-22, 111, 149, 249-254, 270-275, 277-281
vrouwenperkara's	36
wakil	75, 118-121, 200, 283, 284
wapenborden	287
waterleiding	98
waterscheiding	128, 129, 163
watervliegtuigen	67, 72
watervoorziening	24, 98, 290
weerbare mannen	133
wegaanleg	89
wegen	4, 5, 84, 132, 146, 150, 167
wereldcrisis	27
werkbare mannen	36, 78
wijk	6, 10
witte plekken	128
woningen	18, 140, 141, 145, 200, 290
woningtype	140
zeegebied	83, 159
zelfbestuur	15, 16, 30, 31, 33, 39, 47, 48, 76, 85, 86, 96, 105, 108, 115, 130, 155, 156, 158, 176-178
zelfbestuursbesluit	16, 31, 76, 79, 85, 86
zelfbestuursgebied	28, 39, 48, 70, 85, 105, 129, 157, 158
zelfbestuursonderhoorigen	11, 33, 36, 37, 85, 86
zelfbestuursregelingen	76
zendelingleeraar	12, 13
zending	7, 9, 11-17, 22, 26, 72, 74, 75, 93, 95, 98-100, 137, 138, 149, 172, 173, 195, 196, 200, 201
zendingskerk	75
zendingsvolksscholen	13
ziekeninrichtingen	96
ziekten	97
zielen	6, 7, 11, 19, 25, 68, 69, 73-75, 97, 112-115, 117-122, 133, 135, 147, 194, 195, 209, 223, 224, 226-248, 255-260, 265-267, 282, 301, 311, 329
zielental	70, 74, 80, 96, 105, 130, 132, 133, 168, 171, 172, 191, 209, 261-264, 316, 318
zout	79
zwerfstammen	69

INDEX OF PLACES, TRIBAL GROUPS AND PEOPLES

Adi	49, 88, 159, 213, 287, 303
Adora	118, 228, 309
Adwa	267
Afoe-Afoe	232
Agatsj	130, 131, 140
Aibone	237
Aidoema	49, 109, 287
Aidoena	116
Aidormi	239
Aifat	128, 161, 172, 173, 176, 189, 244, 268, 270, 273, 275
Aifat(-)rivier	128, 162
Aijereh-kewir	8
Aika	1, 5, 145
Aimaroe	130, 131
Aimas	259
Ainod	244, 269
Air Besar	5, 12
Aitigaho	245
Aitinjoe	161, 172, 195, 245
Aiwassie	244
Ajam's	140
Ajamaroe	69, 71, 96, 159, 161-163, 169, 172, 173, 175, 176, 182, 183, 185, 193-195, 200, 204-207, 210, 216, 218, 220, 221, 243-247, 260, 268, 270, 273, 275, 283, 284, 332, 333
Ajamaroedal	162
Ajamaroevlakte	163
Ajata (Asim)	244
Ajau	159, 163, 177, 192, 222
Ajau()eilanden	159, 177, 190
Ajombai	223
Ajwassi	174
Akimegah	37
Alfoer	115
Amaroe	2, 11, 17, 70, 72, 80, 82, 84, 96
Amaroe(-)meer	1, 8, 18, 38, 72
Amban	167, 268, 336
Amberbaken	160, 173, 253, 271, 272, 274, 285
Amberiawaar	250
Amberwara	232
Amboear	84, 224
Amboeni	225
Amboina	1, 102, 103, 112, 177, 178, 287
Ambon	11, 12, 16, 23, 30, 55, 82, 102, 153, 306, 313

Amboneesche goeroe's	12
Ambonneesche	81
Ambonneezen	22, 89
Ambrongkendik	119
Amdoei	262
Amera	72
Amerikaanse	173, 218
Amsterdam	177, 222
Anari	253
Andai	164, 193, 220
Andairivier	167
Andamata	120, 229, 315
Andei	251
Andjai I, II	253
Anggadi	236
Anggi Giji	162
Anggi Gita	162
Anggimeren	128, 160, 162, 175, 176, 239
Antalis(s)a	120, 231, 304, 305
Aoek	128, 162
Aoeri	159
Arabier(en)	16, 19, 44
Arafoeroe()zee	159
Arandai(-gebied)	6, 7, 20, 30, 31, 43, 70, 82, 108, 109, 161, 163, 166, 172, 174, 242, 268, 315
Arandora	133
Arapi	253
Arar	177, 179-181, 262
Arborek	265
Arfakgebergte	162
Argoeni	2, 19, 21, 24, 40-45, 47, 48, 52, 57, 58, 62, 70, 74, 75, 84, 91, 96, 99, 100, 108-111, 113, 114, 116, 117, 120, 122-124, 138, 174, 187, 285, 287-289, 292, 306, 315, 316, 332
Argoeni-gebied	100
Argoeni(-)baai	2-5, 12, 14, 15, 17, 20, 21, 23, 24, 31, 32, 34, 38, 40, 49, 50, 70, 74, 75, 84, 91, 99, 108, 109, 117, 138, 147, 161, 164, 165, 169, 174, 194, 204, 232, 270, 273, 275, 277-282, 289, 298, 316
Arguni	229
Ariadjari	253
Arkassih	235, 317
Armini	226
Arne	247
Arnis	248

Aroba	167, 227
Arobarivier	5
Aroegroep	198
Aroei	223
Aroepi	253
Arus	247
Arwantemi	253
Asbaken I, II	258
As(e)mat	133, 135
Ases	174, 255
Asiaeilanden	159
Asoekeri	264
Asowitsj	133, 135
Asrima	257
Ataweri	113, 120
Ati'jati	287
Ati-Ati	15, 40, 41, 43-46, 48, 52-55, 59, 106-110, 115, 116, 120, 122-124, 285, 287, 289, 291, 292, 299, 302-305
Ati-Ati Onin	54
Ati2 Oenim	120
Atinjo	69, 70, 82
Atinjoe	6, 8, 18, 31, 38
Atinjoemeer	2, 6, 8, 11, 17, 32, 38
Atinjoestreek	6
Atjeh	67
Atkri	267
Atoeka(rivier)	5, 8, 37
Aum	242
Australisch Nieuw Guinea	72, 97, 155, 220
Awasioi	166, 167
Awit	245
Azia	163
Aziatisch	145
Baang	258
Babino	7
Babo	3, 5, 12, 13, 23-25, 29, 30, 32, 33, 70, 71, 73, 81-86, 93-96, 98, 132, 144-146, 153, 154, 161, 164, 166, 169, 170, 172-174, 193, 195, 197, 204, 218, 224, 226, 227, 268, 270, 273, 275, 306, 332, 333
Bachbadan	118
Bagan Si Api Api	143
Bagaraga	6, 14, 245
Bagoen	260
Baha ribi	241

Baham (Wagap)	10, 17, 120, 305
Bahamdandara	229, 315
Baharkendik	5, 118
Bahbadan	228, 313
Bahoemia	121
Bahomia	234, 317
Bait	133
Bajeda	232
Bak/Hamur	260
Bakaro	249
Balabalak	159, 163
Balikpapan	85, 144
Balinsawolo	262
Bama	256
Bamkeri	261
Bamoeskaboeck	255
Banda	176, 177, 186, 307
Bandjermasin	88
Banfot	255
Banloi	267
Barar	255
Barari	232
Bariambeker	253
Barma	3, 4, 30
Barmastreek	17
Baroe	70, 82, 84, 109, 161, 166, 211, 228, 241, 243, 257
Basena	247
Batafiapas	118, 228, 313
Batanta	163, 192, 211, 215
Batavia	178, 179, 181, 221
Batinginwanas	57
Batjan	33, 35-37, 48
Batoeloebang	258
Batoeroemah	255
Bawei	226, 251
Bedidirivier	3, 5
Beeuw	265
Belgische Congo	171
Benaar	88
Benawa I, II	243, 269
Bensbachrivier	155, 157
Bentimoenti	240
Beraoerrivier	167

Berari	20
Berarivier	5
Berau-streek	100
Beraur	161, 163, 166, 260
Berdjitem	133
berg Genofa	128
Biak	89, 185, 203, 210, 212, 218, 328
Biakon	261
Bianongga-soega	84
Bibiram	242
Biga I, II, III	267
Bimbraingut	240
Binirbo	237
Bintoeni	5, 9, 13, 21-23, 29-31, 38, 45, 84, 159, 161, 210, 227, 241, 242, 270, 273, 275, 333
Bintoeni(-)golf	3, 4, 9, 10, 12, 13, 17, 52, 84
Bintoenibaaï	4, 164, 165
Bira	3, 10, 17, 21, 40-43, 62, 75, 109, 110
Bira-bevolking	75
Birarivier	3, 13
Bitsjari(baaï)	20
Boegineezen	89
Boemenbak	133
Boerdam	264
Boeroewai	164
Boeton	15, 90, 230, 300, 304
Boeton Sekroe	230
Boeton Wagom	230
Boetonneesche	22
Boetonn(e)ezen	38, 89, 187, 288, 292, 299-301, 304
Bofitwam	247
Bokoe	236
Bomberai	2, 3, 5, 88, 167, 229, 286, 315
Bomberairivier	9
Bomberay	5, 38, 44, 113, 120
Bomberaystreek	10
Bonbedar	264
Bonga2 Poer	118
Boo	159
Booeilanden	163
Borneo	88, 90-92, 160
Borogerba	232
Borowai	5, 12

Bosajor	226
Boven(-)Digoel	68, 128
boven-Kamora	72
boven-Lorentz	72
boven-Wasian	98
Brikroi	240
Bronghendik / Brongkendik	13, 24, 119, 231, 300
Budd eiland	159
Carstensz-toppen	145
Ceram 10, 15, 17, 21, 22, 28, 45, 54-57, 91, 106, 107, 115, 163, 176, 288, 299, 303, 306	
Ceram()zee	159, 163
Ceramezen	198
Ceramlaet	54
Cerammers	21, 38, 89, 288, 299, 300, 306
Charles Louis gebergte	72
Chineesche (handelaren)	12, 13, 25, 38, 79, 81, 87, 95, 142, 143, 146
Chin(e)ese	79, 169, 177, 188, 214
Chin(e)ezen	11, 13, 19, 21, 26, 34, 38, 70, 86, 87, 89, 90, 171, 187, 188, 217, 272, 273, 276
Dafi	251
Dajaks	89
Dala	257
Danawaria	118
Daneweria	12, 24
Danoearia	230
Danoewaria	300
Danowaria	301
Darembang	120, 229, 315
Darkaoe	133
Deer	267
Degen	118, 228, 309, 310
Delftse	189
Dibalal	267
Digoel	68, 82, 128
Dimara	264
Djakarta	179, 181
Djamboeani	254
Djarak	235, 318
Djawera	233
Djewer	133
Djitmau	245, 269
Doeriankri	262
Doesner	225

Doom	174, 180, 186, 187, 194, 196, 202, 205, 212, 216, 268, 284
Dotir	226
Dridaga	239
Dwai	251
Ebiaeho	244
Efman	144
Efpan	263
Egandora	133
Egarwara	233
Egom	267
eiland Kamonjel	189
Eilandenrivier	68, 73, 128, 129, 157
Ellis	246
Enarotali	136
Endoboi	244
Erandora (-vlakke)	133
Erega	236
Eregara	232
Erokwero	245
Esania	121, 234, 319
Esania Koena	121, 234
Etiago	8
Etna(-)baai	2, 7, 38, 67, 72, 84, 88, 145, 161, 164, 165, 169, 189, 199, 204, 236, 269, 270, 273, 275, 277-282, 333
Etna[a]baai	164
Europa	88, 136, 145, 186
Europeanen	11, 21, 70, 93, 201, 220, 276
Europeesche	42, 69, 81, 88, 93, 116, 123, 135, 155
Europese	173, 176, 177, 193, 205
Ewai	245
Eway	8
Ewer	133
Fagarsa	247
Fagita	267
Fahgowenna	166
Faidan	264
Fak-Fak, Fakfak	5, 9, 12-15, 17, 21-26, 28-30, 32, 33, 36, 37, 39, 44, 50, 54, 63, 67-70, 73-75, 80-84, 86, 87, 93-96, 98, 102, 103, 105, 107-109, 112, 115, 117, 119, 123, 124, 129-132, 136, 140, 146, 147, 153, 154, 157, 158, 160, 161, 169, 170, 172-174, 182, 183, 186-190, 192-195, 198, 200, 201, 203-208, 210, 213, 214, 218-221, 228, 230, 234, 236, 269, 270, 273, 275, 277-283, 285-287, 289, 290, 292, 296, 297, 299, 300, 302, 306-308, 311, 320, 321, 332, 333

Fakal	267
Fam	175, 177, 265, 287
Fan	245
Fanfanlap	195, 284, 332
Faoer	120, 304
Faranjao I	235, 289
Fatagar	40, 41, 43-46, 48, 52-56, 59, 62, 106-110, 112, 115, 119, 122-124, 214, 285, 287, 289, 292, 299-301, 303
Fatase	245
Fattem	244
Faur	231
Fef	255
Ferwata	13
Fiawat	262
Fioer	120
Fior	229, 315
Flamingo-baai	130, 143
Foenjiara	232
Foerier	120
Forier	229
Forir	315
Fort du Bus	87
Frambu	244
Framoe	247
Fragegra	233
Fuog	244, 268
Gak	159, 163
Gaka	121, 234, 319
Gam I, II	267
Gamta	267, 284
GAR	287, 299
Garosa	234
Garossa	319
Garwat	120
Gawab	118
Geelvink(-)baai	84, 159, 162, 164, 165, 170, 172, 177, 192, 203, 213
Geriau	236
Gerosa	121
Geser	176, 299
Gewab	313
Gisim	261
Go	188, 265
Goah	228

goenoeng Anob	1, 6, 44, 49, 54, 106, 111, 116, 117, 286, 310, 312
Goeria(s)sa	121, 234, 319
Goesi	232
Goesimawa	232
Golf van Bintoeni	5, 31, 38, 45
Goni	226
Gooi	136
Gorameilanden	106
Goras	12, 15, 20, 25, 120, 229, 315
Goreda	236
Gorom	10, 17, 51
Gorong	176
Gosames	245
Grissee	44
Groot Kanari	159, 164
Ha-meer	129
Haarlem Eil.	223
Habbema-meer	72
Hagamori	237
Haha	246
Hainghou	240
Haitlal	177
Halifoeroe	54, 56
Halmaheira	288
Hambronghendik / Hambrongkendik	231, 300
Hamoekoe	223
Hamorkokma / Homoerkokma / Homorkokma	119, 228, 311
Hararo	8, 245
Hariti	223
Hatijeibou	240
Hattam	160
Hegemoer	120, 231, 304
Hemaran	245
Hemenoek	118
Hoboro	119
Hoebeisa	239
Hoengkoe	239
Holland	166, 184, 214
Hollandia	186-188, 196-199, 202, 206, 207, 210-212, 214, 215, 283
Hongkong	171
Hore2	6, 245
Horna	1, 2, 189
Iba	57, 309, 310

Ibeif	244
Iboeanari	253
Idep-Waimon	261
Idora	5, 12
Idore	6, 22, 23, 29, 84, 166, 173, 224
Ihirmin	238
Imajok	244
Imbai	239
Imbir	264
Imboean	253
Imnai	262
Inam	253
Inanwatan	6, 7, 13, 21-24, 31, 32, 41, 43, 44, 68, 70, 71, 73-75, 80-84, 86, 89, 91, 95-98, 105, 109, 128, 130-132, 137, 157, 161, 163, 166, 172-174, 192-195, 200, 204, 211, 212, 220, 221, 243, 268, 270, 273, 306, 332
Inanwatanse	309
Inari	233
Inasi	251
India	171
Indië	2
Indische	12, 15, 25, 40, 88, 130, 143, 156, 158, 197-199, 220, 221, 286
Indischen Archipel	2, 11, 128
Indoet	239
Indonesische	170, 173, 196, 201, 288, 289, 299, 304, 307, 309, 310, 316
Inggerma	237
Inngesi	225
Inseh	166
Irai / Iray	239, 241
Iriati	225
Irira	242
Isandora	133
Isir	245
Islamitische	174, 187, 293, 310
Isoei	225
Isrodjis	249
Izaboe	132, 133
Jabi('s)	182, 223, 236
Jahadian	20, 22, 24, 109, 110, 243
Jajam-Siakwa	174
Jakati	12, 22, 23, 84, 224
Jakatirivier	164
Jamas	133
Jamboi	237

Jamoer(-)meer	72, 84, 164, 289, 318
Jampoen	257
Janbekiri	238
Janioermeer	167
Jaoer	226
Japanners	81, 171, 182, 313
Japansche	81, 92, 143
Japanse	166, 167, 182, 212, 218, 222, 292, 303, 306, 310, 313, 317
Japen	210, 211, 214
Japero	69, 70, 73, 75, 82-84, 96, 98, 130
Japmeos	225
Jarat	174, 244
Jarefi	262
Jariari	238
Jaripoeri	238
Jaroe	3
Jaroemeer	1, 38
Jarona	234, 319
Jaru	227
Java	81, 90, 101, 144, 176, 182
Javaansche	89, 106
Javanen	88, 89
Jef Doif	159
Jef Joes	3
Jef Kaboe	178-181
Jef Tief	178-181
Jef Wa	178, 180
Jeflio	261
Jeflol	265
Jefman I, II	174, 218, 262, 268
Jefnoe	265
Jelloe	267, 326
Jemane	251
Jembeba	251
Jemboerwo	251
Jenbekaki	264
Jenbekwan I, II	266
Jenbesar	266
Jenboba	266
Jende	215, 226
Jengkate I	258
Jenkawir	264
Jennanas	266

Jensawai	262
Jensei	224
Jenwaupnor	266
Jepim	133
Jerani	249
Jeratwar	226
Jerenoesi	225
Joebiak	248
Joejam	256
Joesoenoë	232
Jokwer	247
Jomakan I, II	195, 237
Jomber	238
Jomoe baroe	241
Jomoe lama	241
Jonda	4
Jooppanggar	226
Jorbes	257
Jowidjof	133
Kaap Boeroe	12, 40
Kaap Cauari	167
Kaap Namaripie	159
Kaap Steenboom	9, 129, 155, 157
Kaap van den Bos	3, 165
Kabare I, II	195, 264
Kabaremestreek	7
Kabilol	265
Kabitoear	45, 52, 58
Kaboerboer	119, 228, 311
Kabouw	225
Kafak	247
Kaibi	225
Kaiboës	3, 4, 13, 17, 20, 43, 166
Kaiboësstreek	10, 14, 17, 20, 43
Kaiboë[s]-rivier	163
Kaimana	7, 10, 12, 15, 17, 20, 24, 25, 30-32, 34, 36, 38, 40-42, 47, 49, 50, 62, 63, 70, 71, 81-84, 93, 95-98, 108-110, 116, 117, 121-124, 131, 139, 161, 164, 165, 167, 169, 170, 172, 173, 187, 188, 193-195, 197, 198, 204-207, 210, 211, 213, 214, 217, 218, 232, 234, 236, 269, 270, 273, 275, 277-282, 288, 289, 294, 311, 319, 332, 333
Kaimanasche	34, 122, 123, 140
Kaimera	121
Kaimerahbaai	164

Kaimes	133
Kainam	118
Kais	3, 4, 6, 7, 17, 43, 110, 166, 211
Kaiseroekoestreek	6
Kaisgebied	109
Kaisrivier	6, 7, 163
Kaisweri	7
Kaitero	2-5, 84, 166
Kaiterorivier	5
Kajaoeni	309
Kajob	226
Kajoemerah	230, 236, 300, 318
Kajoeni	5, 118, 229
Kajoenirivier	5
Kakbilingkak	258
Kalabo	262
Kalabrastreek	20
Kalatim	257
Kalaubot	260
Kalimala	121
Kalitami	242
Kalop	163
Kamak	247
Kamaka	164
Kamari	177
Kamat	244
Kamboeaja	247
Kamboefaten	245
Kamboeriami	242
Kameri	251
Kami	245, 269
Kamoa	178, 180
Kamoendan	2-4, 8, 17, 43, 128, 166
Kamoendangebied	11
Kamoerai	223
Kamongjelen	177
Kamora	72
Kamoswa	246
Kampoeng-Tengah (boeton)	300
Kampong Argoeni	113
Kampong Baroe / Kampongbaroe	84, 109, 161, 243, 257
Kampong Tengah	230
Kamrau	40, 50, 116, 167

Kamraubaai	5, 20
Kamro	245
Kanantare / Kanathare	119, 231, 300
Kanboeskato	247
Kansai	251, 252
Kapaoekoe(s)	71, 72, 100, 139, 147-153
Kapaoers	299, 301
Kapaoertoetin / Kapartoetin	119, 299, 303
Kapatlap	262
Kapauer	5, 10-15, 17, 18, 26-28, 34, 38, 40, 45
Kapauerstreek	7
Kapauko-stammen	236
Kapaurroemah	119
Kapaurtoeting	230
Kapia	49, 287
Kapil	133
Kaporapokwarivier	1
Kara	287, 303
Karabra	128, 163, 287
Karami	225
Karanggani	6
Karas(-eilanden)	204, 269, 270, 273, 275, 303, 305, 332, 333
Karasgebied	60
Karawatoe	20, 303
Karetoeboen	247
Karoe	234, 317
Karoefa	50, 116
Karoeфаривier	5
Karoefastreek	49
Karonkampongs	194
Karoon-gebied	129, 131
Kasim	167, 174, 262, 317, 319, 322, 323
Kasira / Kasirah	166, 227, 232
Kasirarivier	3, 5
Kasoeri	167
Kasteelrivier	38
Kasueri	243
Katwai	262
Kaunfatja	261
Kawarihanggar	311
Kawe / Kawee	159, 163, 169
Kawit	262
Kebarhoogvlakte	162

Kebarvlakte	160, 162, 173, 193, 219
Kebibir	243
Keboen Kapas	230
Kebon Kapas (boeton)	300
Kedjim	245
Kefa	248
Kei eilanden	176
Keieesche goeroe's	16
Keieezen	89
Kekwa	5, 6, 8
Keladoek / Kladoek	128, 166
Kelasi	128
Kemaboe	133
Kembala	121, 234, 319
Kendewara	224
Kesmoer	4
Ketjap	20, 242
Kiat	120, 230, 304
Kilimala	234, 289, 290, 319
Kinara	242
Kipiak	109
Kitai	54
Kladi-Aoek	162
Klamegoen	163, 167
Klamemoek	163
Klamid	246
Klamono	161, 163, 166, 167, 195, 197, 203, 268, 332
Klaos	257
Klasaban	258
Klasaman I	259
Klawanik	257
Klawilis	258
Koagas	229, 309
Koama	120, 231, 304
Koboi	225
Koebiari	225
Koemana	116
Koemawa	50
Koena	121, 234, 319
Koeri	1
Kofait	247
Kofiau	163, 192
Kogo	240

Kohmerak	8
Kohori	225
Koinoe	240
Kokas	3, 5, 9, 12, 15, 21, 22, 24, 25, 28, 30-33, 36, 37, 43, 58, 59, 63, 70, 71, 75, 77, 82, 84, 86, 95, 99, 105, 108, 112, 114, 122-124, 132, 135, 136, 138, 146, 161, 172, 192, 195, 204, 214, 228, 269, 270, 273, 275, 277, 278, 279-282, 306, 310, 312, 332
Kokenaoe / Kokenau / Kokonau	8, 14, 31, 32, 37, 69, 70, 82, 98, 210, 211, 132
Kokoroba	232
Koma2	247
Koman	57
Komandora	132
Komara	8, 245, 269
Kombimoer	119
Komboamoer	313
Konda	14, 20, 161, 169, 172, 176, 195, 204, 246, 268, 270, 273, 275, 332
Kongkoamor	118
Kooi	317
Koor	255
Koorrivier	165
Kopi	234
Korbut	237
Kormasoren	251
Kornasoren Dedifoe	251
Kornasoren Sopen	251
Korsanjai	266
Kotabali	119
Kotam	120, 231, 304
Kotjower	244
Kotjuata	248
Kowa	246
Kowai	246
Kowaisfrare	247
Kowet	57
Kowiai	40, 50, 106, 107, 109, 110, 115, 116
kp. Aroba	167
kp. Idore	166
kp. Womba	166
Kp.Baroe	70
Kramamongga	119
Kwadas	258
Kwafe	243
Kwagas	118

Kwaktloc	196
Kwarihanggar	228
Kwawi	249
Lakahia / Lakahija	2, 9, 17, 20, 38, 49, 50, 116, 189, 287
Lamlam	264
Laonti	239
Larejezie	21
Lenggoeroe	167
Lenggoeroerivier	164
Lenmalaas I, II	267
Lenmalas	164
Lenmalasja	267
Lilinta / Lilintah	47, 267, 284, 325
Lobo	7, 20, 116, 121, 194, 235, 317
Loepintol	265
Loewelala	161, 257
Lourou	239
Maas	120, 231, 304, 305
Mabriema	13, 174
Mac(-)Cluergolf / Mc Cluer-golf	3, 10, 13, 31, 52, 128, 132, 140, 162, 165, 287
Madikstreek	177
Madja pahit	106
Mai-Mai	235, 317
Maisenoë	232
Majalibitbaai	163, 165
Makambar	246
Makassar	35, 82, 153, 177, 313
Makassaren	89
Makbon I, II	159-161, 165, 169, 172, 173, 183, 185, 195, 203, 205, 206, 210, 214, 221, 258, 269, 271, 272, 274, 284, 332, 333
Makimi	223
Makiri	189
Makorak	261
Malabam	261
Maladofok	258
Malanoë	259
Malasigi	258
Maleis / Maleisch	25, 75, 139, 173, 200, 299
Maliat	259
Malilis	258
Mamboeni(-)boeni	228, 313
Mambor	197, 223, 225
Mambrisau	264

Mamissie-Karwani	224
Mamoemar	238
Mamoer	313
Mamoeranoë	224
Manamboi	237
Manami	236, 318
Mandiwa	31, 82, 84, 233
Mandiwa-Kaitero	84
Mandoni / Mandonie	118, 228, 313
Mandopma	119, 231, 300
Mandori	251
Mangapnoedi-Wefiani	253
Manggari	251
Manggera Xefoerjai	233
Manggoerai	195
Manggosa	227
Manggroholo	246
Mangkoepi	249
Maniboy	12, 13
Manigwe	239
Manoewe's	37
Manoewoes / Manoewoe-stammen	73
Manokwari	1, 38, 128, 129, 153, 154, 159, 160, 167, 169, 173, 174, 176, 182-184, 186-188, 194-196, 198-201, 203-207, 209-211, 213, 215, 217-221, 249, 251, 253, 268, 271, 272, 274, 283, 285, 324, 332, 333, 336
Manokwarikant	17, 23, 29, 38
Manopi	225
Mansinam	249
Mapia(-streek)	69, 71, 72
Maramboit	242
Maratara-vlakte	133
Marjadi	13
Marjedi	233
Marsiogoen	249
Marsotoewa	225
Masabi	239
Masangkaboe	261
Masni	249
Maspawa	223
Matini	223
Matoa / Matoea	121, 168, 212, 234, 317, 335
Maubas	244
Maumala	258

Mawar	118, 228, 283, 309
Mawolokmai	259
Mbeisian	237
Mboeta	164
Mefkadjen	247
Mega I, II, III	162, 164, 169, 174, 176, 177, 212, 257, 284
Megawia	8
Meimni	249
Mejosoestra	249
Mekka	54
Melakabu	262
Membei	237
Memti	237
Mena	226
Menareboe	226
Menjairedjo	265
Menmo	240
Mention	10
Meos Arar	177, 179-181
Meosbekwan	264
Meoskapal	267
Meosmangkara	265
Merapi	45, 54, 56, 230, 300, 301
Merauke	187, 210, 212
Merparem	251
Mesokowi	249
Metamani	6, 7, 43, 109
Metamanrivier	6
Middelburg	177, 218
Miei	160, 173, 195, 225
Mieri (Miei)	225
Migoery	243
Mimi	164
Mimika	5, 8, 9, 17, 19, 25, 29, 31, 32, 37, 68-71, 74, 79, 80, 82, 86, 89, 91, 95, 96, 102, 128, 130, 131, 140, 154, 157, 211
Mimikanen	130, 140
Mimikastreek	6, 8, 9, 11, 12, 16-21, 23-25, 29, 34, 37, 38
Mimoer	228
Mindoko	262
Minjaifoen	265
Mios Waar	159
Miri	174, 256
Misool	1, 47, 48, 57, 58, 159, 161, 163-165, 169, 174, 178, 179, 192, 199, 200, 211,

	212, 267, 271, 272, 274, 284, 324, 325, 327, 333
Mlabolo	257
Modan	227
Moebrani(vlakte)	164, 193
Moegim	20-22, 24, 243, 285
Moeroebia	121, 234, 319
Moersgebied	3
Moesoem	244, 257
Moesoen	248
Moetoeri	2, 100, 166, 167, 212
Mofoea	232
Mogetemin	6, 14, 245
Mogoi	166, 167, 170, 241, 268
Mogotira	242
Mojana	232
Molukken	1, 13, 25, 32, 35-37, 76, 83, 95, 101, 103, 122, 128, 138, 178, 197, 308
Moluksche Zee	144
Momi-Ransikivlakte	193
Mongkajowesda	249
Mooi(-stam)	6, 14, 40, 45, 49-51, 57, 117, 173, 176, 194, 290
Moor	120, 223, 229, 315
Moor eilanden	223
Mooreilanden	159
Moraid	161, 177, 257
Morokek	244
Mosairo	223
Mosan	223
Motjoe	262
Nabi (ex Babo)	226
Nabire	160, 164, 182, 218, 223
Nabistreek	1, 38
Naf Goras	120
Nagoera	233
Namatotte	16, 40-42, 44-46, 48-51, 54, 55, 106, 109, 110, 115-117, 121-124, 286, 287, 289, 292, 298, 303, 306, 317-319
Namber	251
Namboekteb	313
Namtoei	237
Nanesa	121, 318
Nanessa	20, 236
Napan (Jaer)	160, 164, 172, 173, 195, 199, 204, 223, 226, 332
Naramana	166
Naramasa / Naramese	23, 73, 227

Naramasarivier	1, 38
Nederland	127, 173, 196-198, 213, 220, 283
Nederlanders	197-199, 221
Negeri Besar / Negribesar	195, 243
Negeribaroe	7
Nemboekteb / Nemboektep	118, 228
Newerip	1, 72, 129
Nieuw Guinea	1, 2, 10-12, 16, 25, 28, 30, 31, 33, 37-40, 43, 48, 54, 61, 64-68, 71-73, 76, 77, 79, 81, 84, 85, 87-94, 97-106, 127-132, 135-139, 143, 144, 146, 147, 149, 153-159, 169-171, 175-179, 181, 182, 186, 188, 189, 191, 192, 194, 196-199, 201-206, 210, 212, 219-223, 225, 236, 237, 239, 241-246, 249, 268, 283, 284, 322-327, 329, 330, 332
Nimboran	210
Njanderar	260
Njendesawai	265
Noegim	109
Noehwai	240
Noem	257
Noemfoer	159, 203, 211, 214, 221, 332
Noes Woelan / Noesawoelan	3, 231, 303
Noesaoelang / Noesawoelang	121, 319
Noesawammer	105, 110
Noesi	250
Noribo	252
Nowerip	72
Obedari	5
Obia	121, 234
Obiahemoekoe	317
Odagaga	243
Odeari / Oebadari	6, 119, 228, 311
Oefi	309
Oegar	52, 59, 118, 286, 306, 313
Oelong	239
Oemoek	8
Oempes	264
Oenjir Soerow	133
Oera / Oerai	4, 318
Oerat	120, 231, 304
Oerbinasopen	265
Oerisa	232
Oeroemoeka	69, 136
Oes	118, 133, 228, 309, 310
Oesim(streek)	8, 244

Oeta	5, 8, 14, 20, 31, 69, 70, 82, 84, 109, 129, 132
Oetoemboewoe	135
Oetwit	247
Oewolegandora	133
Offie	118, 228
Oie	19
Olifantsberg	159
Omba (Pamoekoe)	38, 121, 159, 167, 236, 318
Omba(-)rivier	159, 164
Ombrap	265
Onin	10, 17, 40, 45, 47, 48, 54, 104, 106-109, 139, 164, 286-288, 292, 305, 306, 315
Onin Coebasy	106
Onin Lascar	106
Oninsche	40, 43, 52, 109
Oninschiereiland	164, 165, 169, 170, 174, 176
Orai	235
Oransbari	164, 237
Orawja	84, 132
Otakwa(en)	38, 70, 135
Otaweri / Otaweri / Ottaweri	5, 20, 167, 229, 315
Ottawesi	218
P. Adi	159, 213
P. Pandjang	159
P. Paniki	265
P. Pesany	159
Pacific	3, 162, 220-222
Pakriki	252
Pamaha	239
Paniai-meer	69, 71, 72, 84, 130, 136
Papoea	5, 7, 11, 16, 23, 24, 86, 87, 90, 107, 115, 129, 139, 140, 142, 143, 146, 147, 151, 185, 186, 191, 202, 220, 225-227, 276, 295, 297-299, 301, 304, 308, 310
Papoeas	73-75, 87, 89, 91, 93, 99, 103, 108, 117, 138
Papoeasche	21, 23, 75
Papoesche landen	103
Papoua	155
Pasar Pendek	5
Pasir Poetih / Pasir-Poetih / Pasirpoetih	54, 56, 115, 119, 167, 231, 336, 249, 299, 300
Pasirpandjang	300
Pataway	29
Patimboerak	119, 228, 311
Patimoeni(streek)	17, 54
Patimoni's	305

Patipi	15, 17, 40-46, 48, 52, 54, 55, 57, 62, 108-111, 114, 118, 122-124, 216, 228, 285, 287-289, 292-295, 297, 298, 302, 303, 306, 307, 309, 310, 312
Patipibaaï	14, 19, 286
Patir	238
Peerwassa	120
Pengasin	8
Pera-Pera	242
Piahar	119, 230, 299
Piefoeri	251
Piek-piek / Piekpiek	110, 118, 313, 228
Piek2-streek	59
Pikikijasi	237
Piri	133
Pisangeilanden	3, 164
Poear	118, 309, 310
Poelau Adi	88
Poeloe Ega	45, 54, 56
Poeloepandjang	120
Poeper-Wersakai	264
Poeragi	243
Poerwasa	230, 304
Pomatsj	133, 140
Prafivlakte	211
Prafi-rivier	162
Prambu	174
Proep	238
Radja Ampat	1, 159-161, 173, 177, 179-181, 201, 203, 205, 206, 210, 214, 220, 261, 262, 264, 265, 267, 268, 284, 306, 322, 333
Radoeria	230, 300
Rakwa	226
Ram	177, 190
Ramiki	225
Randoeria	119
Rangkendak	118, 229, 309
Ransiki	88, 159, 160, 164, 167, 172, 173, 176, 182, 187, 195, 204, 206, 207, 210, 214, 215, 218, 224, 237, 239, 269, 271, 272, 274, 285, 332, 333
Ransikirivier	162, 189
Rapaowi	237
Rasibo	251
Rauna	233
Remoe-Mega	212
Rewarre	2, 4, 38
Rijklof van Goensbaai	303, 319

Riwoi	159
Roch2 Mana	119
Roear	228
Roefei	195, 211, 212
Roema Bati / Roembati	40-48, 52, 54, 57-62, 106-114, 118, 122, 124, 214, 229, 283, 285-289, 291, 292, 294, 297, 298, 302, 303, 305-310, 313
Roemberpon	159, 187, 195, 215
Roembetsoe	254
Roembewas	264
Roetoem I, II, III	264
Rohrohmana	230, 300
Roiga	241
Rokanrivier	143
Rotterdam	182
Roudi	249
Sabon	245
Saboroe	120
Sabri	239
Saengga	229
Saga	6, 24, 243, 263
Sagan	218
Sagewin	163, 192, 194, 263
Sailolof	174, 188, 192, 215, 262, 268, 284, 323
Sainkedoek	257
Sajal	246
Sajang	159, 163
Sajangeilanden	159
Sajosa I, II, III	257
Sakaboe	263
Sakamirim	261
Sakartemin / Sakertemin	12, 119, 231, 300
Salabam	261
Salakiti	118, 229, 307
Salau	257
Salawati	161, 163, 164, 173, 174, 188, 189, 215, 218, 261, 262, 271, 272, 274, 283, 284, 287, 322-325, 327, 333
Salem	257
Saloetoeng	177
Samalek	263
Samate	218
Samfarmoen	253
Sandau	251
Sanggram	231, 269, 304

Santa Barbara	178
Saoka	167, 173, 195, 196, 209, 259, 283
Saonek	174, 187, 195, 203, 205, 265, 268, 327, 332
Saparoea	307
Saporkren	265
Sapran	262
Sara	227
Sarai	253
Sararang	233
Sarbe	5, 23
Sarbei	227
Saribi	251
Saritoe	227
Sarmi	210
Sasaneek	246
Satraga	106
Saubariam	258
Saubeba	255
Sauf	247
Saukorem	164, 165, 172, 176, 192, 195, 199, 203, 215, 253, 254, 332, 333
Saukwameba	240
Saumanini	249
Saurabon	253
Sauribroek	251
Sausapor	161, 164, 165, 169, 172, 195, 199, 218, 255
Sawatawera	5, 232
Sebakor	60, 319
Sebjar(rivier)	3, 4, 6, 10, 17, 20, 22, 30, 32, 38, 43, 108
Sebjaar(-gebied)	70, 109
Sebjar	73, 110, 166, 242, 270, 273, 275
Sederfojo	246
Segai	109
Seget	161, 163, 165, 195, 261, 268, 333
Segior	247
Segoen	261
Seita	247
Seja	248
Sekak	6
Sekar	5, 17, 40, 42-45, 47, 52, 58-62, 108, 110-112, 114, 118, 122-124, 214, 228, 285, 289, 292, 293, 295, 306, 313, 314, 316
Sekroe	28, 120, 230, 304
Selassi	88
Selé	1, 13, 17, 163, 165, 167, 187, 189, 192, 268

Seleber	258
Selegof-Lapon	265
Selegof-Siam	265
Selkebo	257
Sellio	265
Semimi	236, 318
Semoe	247
Semoenja	247
Senggenia	239
Seni	247
Senindara	7, 13
Sepsiljon	260
Seran	106
Seranggo	4, 6
Seraran	15, 25
Serbin	251
Seremoek	166
Seribau / Seribauw	4, 14, 246
Serimoekoe	121
Seritoe	7
Sermoekoe	234
Seroei	144, 145, 195, 197
Serota	20
Seskadobo	239
Setala	257
Siafgera	234, 317
Siakwa	174, 256
Sibena	241
Sibijongoe	239
Siboroe	230
Sidei	160, 164, 176, 250
Sigaroi	166
Simai	6, 133, 245
Simora	121, 284
Singapore	92, 171, 188
Sipatnanam	120, 230, 303, 304
Sira	245
Sirabi	225
Siranggo	245
Siriwo-rivier	129
Sisiara	236
Sisir I, II	45, 58, 59, 61, 116, 121, 228, 235, 246, 269, 311, 317
Sisir Matoea	121

Sitobor	245
Sjabes	226
Sjiritsj	133, 135
Sjoribo	252
Skendi	246
Sobei	226
Soboroe	304
Sobrowara	227
Soedjoet	257
Soedoe point	166
Soega	5, 23, 84, 227
Soejam	247
Soekaboemi	81
Soelia	257
Soem	118, 228, 307, 309, 310
Soemano	243
Soen	188, 257
Soengwades	239
Soerabaia	178
Soererei	239
Soero / Soerow / Soero's	133, 135, 140
Soesoemoek	244
Soesoenoë	186, 232, 269
Soetolo	258
Soewarof	262
Sohorpea	301
Soilibe	257
Solal	177, 179, 262
Sombokro	224
Sonebau	238
Soren	260
Sorong	1, 3, 68, 128, 129, 131, 154, 159, 160, 167, 169, 173, 174, 177, 179, 181-183, 185-190, 192-198, 203-207, 209-213, 216, 218-221, 223, 224, 226, 227, 255, 257-260, 268, 271, 272, 274, 283, 284, 322, 325, 326, 332, 333
Sorongsche	20
Sorowan	247
Sorpeha	230, 300
Soy	7, 13
Steenkool	31, 70, 82, 159, 161, 163, 166, 167, 170, 172-175, 189, 193, 194, 197, 200, 204-207, 216, 241, 268, 270, 273, 275, 332
Steenkoolrivier	166
Str. Sagewin / Straat Sagewin	163, 192
straat Sele	163, 165, 167, 187, 189

Sumatra	92, 143
Sun	174
Sururem-Tentum	174
Swatoet I, II	258
Swatory	243
Swinkrai	266
Tabani	6
Taige	239
Tairi	121, 234, 319
Tamaromme	5
Tambani	243, 269
Tamraugebergte	162
Tamtura	232
Tanah Papua	44
Tanahmerah	7, 13
Tanahrata	229
Tanama	15, 24, 25, 119, 230, 299
Tandjong	1, 10, 13, 17, 211, 287, 303
Tanemot	189
Tangaromi	317
Tanggaromi	234
Taniba	233
Tanisapata	118, 229, 307
Tanoesan	233
Tapas	7, 243
Tarak	231, 304
Tarawata	318
Taref	243
Tarera	121, 236, 318
Taroata	235
Tarofa	233
Tarof(streek)	7, 17, 22, 42, 43
Taroit	242
Tasoea	119
Taswa	231, 300
Tatangar	299
Tawar	118, 229, 307
Tebamsere	256
Tebouw	255
Tehak Besar	245
Teloek Sebakor	319
Temboenikali	204, 332
Tembrau	255

Temia	121, 234, 317
Temia Warafoeta	121
Teminaboean	4, 6, 8, 14, 20, 21, 29, 31, 32, 34, 38, 69, 70, 84, 128, 129, 161, 163, 166, 185, 192, 195, 207, 209, 246, 268
Teniba	13
Ternate	1, 30, 31, 33, 35-37, 48, 51, 54, 57, 58, 110, 112, 115, 117, 177, 178, 303, 311
Terouhoe	239
Testeiga	239
Tetar	229, 309
Texbamsere	174
Tiba-tibananam / Tiba2 Nanam / Tibatibananam	25, 118, 228, 309
Tidore	15, 16, 28, 30, 31, 33, 35-37, 39, 41, 42, 44, 45, 47-49, 52, 56-58, 70, 76, 105, 107, 112, 115, 129, 155-158, 177, 178, 287, 288, 290, 299, 303, 306, 309, 327
Tigi-meer	131
Tikoes	267
Timavorre	2, 4, 19, 38
Timboeni	9
Timika	6, 8
Tintoem	256
Tiri	241
Tisi	240
Tiwara	5, 232
Tjewi	133
Tjowa	121, 234, 317
Toeal	68, 90, 128, 197
Toebioeran	119
Toebirwasa / Toebirwassa	120, 231
Toebiseran / Toebiserang	107, 287, 299
Toeboedin	119, 300, 301
Toebriwasa	304
Toegoemawa	232
Toehoebeija	240
Toekwa	241
Toembroki	239
Toenasgain / Toenisgain	120, 231, 304
Tofoy	7, 12, 13
Tolobi	267
Tomage	120, 229
Tomoe	242
Tomoelol	267
Tomogeh	315
Tomskatera	239
Tonggaran	5

Torea	230, 304
Torei	225
Torpedobootrivier	37
Tosoe	133
Triton(-)baai	20, 116, 164, 287, 319
Tsjof	177, 190
Tuanaking	242
Tugarama	227
Turken	14
Tursi	249
Ubeisbei	237
Ugar	228, 313
Valsche Pisangeilanden	164
Veluwe	136
Viakke Hoek	157
Vogelkop	2, 4, 6, 8-10, 13, 17-19, 38, 42, 43, 68, 70, 71, 74, 80, 86, 93, 95, 96, 102, 128, 130-132, 137, 139-141, 145, 154, 157, 159, 162, 164-166, 169, 172, 174, 176, 192, 211, 212, 220
Vreemde Oosterlingen	11, 38, 272, 273
Waanin	106
Waban	174, 256
Wabaniki	253
Wafrak	238
Wagab	228, 313
Wagoera	227
Wagom	119, 230, 299, 300
Wahai	45
Waho I, II	121, 234, 317
Waibeem	128, 255
Waif	261
Waifoi	265
Waigajo	245
Waigama	177, 195, 203, 205, 209, 211, 267, 268, 283, 284, 324, 326, 332
Waigeo	161, 163, 165, 169, 177-179, 192, 195, 200, 212, 264, 265, 271, 272, 274, 284, 322-325, 327-330
Waikala	121
Wailibet	263
Waima	267
Wainaga	232
Wainami	38, 204
Waipoe	263
Waisan	255
Waisoepe	249

Wajah	159
Wajang	163
Wajati	120, 303, 304
Wajo(s)	255, 256
Wakamoek	261
Wakia	8
Waliam	263
Waloin	246
Wamaer	252
Wambar	120, 231, 304
Wamesa	234, 317
Wamnai	249
Wamon Tanok	262
Wamori	225
Wandai	132
Wandamen	159, 160, 164, 169, 173, 206, 207, 210, 221, 224, 270, 273, 275
Wandammenstreek	23
Wanggar	182, 223
Wanggita	49, 232
Wania	8
Waniarivier	11
Waniwaboe	133
Wanoerian	166, 260
Wansra	252
War Samson	162
Waraboean	304
Warafoeta	121, 234, 317
Warami	250
Waramui	249
Wararoma	13
Warbefor	255
Warbiadi	237
Warbowi	249
Warganoesa	227
Wariab	237
Warianggi	6
Warido	251
Wariggarr	242
Warika	235, 317
Warikoni	249
Warkaboe	265
Warkapi	249
Warkori	264

Warkwandi	237
Warmak	265
Warmambiapir	250
Warmandi	255
Warmarwai	249
Warmenoe	233
Warmon	255
Warnapi	237
Waroea	232
Waromge	6, 166, 246
Waromi	232
Waropen	175, 210, 223
Warpren	238
Warpeper	119, 228, 311
Warsa	252
WarSamson	165
Warsawai	255
Warsinsian	261
Warsnembri I, II	253
Warsoembon	238
Warwap	255
Warwen	255
Waserat	304
Wasian / Wassian	2, 9, 98, 145, 161, 166, 167, 170, 268
Wasidori	252
Wasior	159, 160, 172, 204, 215, 225, 269, 270, 273, 275, 332
Wasirawi	160
Wassianrivier	1, 17
Watenisi	227
Wau	255
Wawijai	265
Weandora	132
Webi	225
Wehali	246
Weij	267
Weinami	160, 164, 172, 173, 195, 199, 223, 269, 270, 273, 275
Wekari	253
Welek	246
Wenai	255
Wenselolo	246
Werba	12, 28, 120, 230, 304
Werfra / Werfrah	118, 229, 307
Weriagar / Weriager	3, 4, 6, 9, 10, 13, 17, 22, 30, 32, 33, 38, 189

Werianggi	224
Wermeda	239
Weroer	255
Werpigang	120, 230, 303, 304
Wersar	4, 14, 246, 284
Wertoear	40-42, 45, 47, 49, 52, 59-62, 108, 110-112, 114, 119, 122, 124, 285, 289, 292, 293, 298,306, 311-313
Wesoei	253
Weswasa	232
Widoni	250
Windesi	84, 269
Windessi(e)	6, 17, 173, 224
Wirinjet	250
Wisselmeren(gebied)	129-132, 136, 138, 139, 147, 148, 154
Wiwainin	286
Womba	166, 244
Wonar	7
Wonggaima	164
Wonggosten	304
Woribari	264
Woritma	119
Wosi(riveir)	164, 183, 184, 268
Wosum	174
Wowei I, II	255
Wursi	249
Zanepa	132, 133
Zon	55, 135, 255, 308
Zuid-Molukkers	197
Zweedse	175

INDEX OF PERSONS

Abdoeldjalil	52, 53
Abdoelkarim Baraweri	313, 314
Abdoelrachim / Abdul Rachim	48, 57
Abdoelrachman	59, 60
Abdul Arfan	188, 215
Abdulhamid	55, 309
Abdulhamid Karanggoesa Hindom	309
Abdullah Uswanas	301
Abdulmadjid	57
Aboebakar (Bauw)	40, 46, 47, 52, 53, 111, 306
Abu Kasim Arfan	322
Achmad	40, 49, 50, 58, 117, 197, 283, 299, 302, 318, 319
Achmad bin Naroe	40
Achmad Mohammad	318, 319
Achmad Uswanas	299
Aipassa	198
Ali	53, 302, 303, 323
Ambar Kapaoerroemah	301
Ang Poeng Kang	188
Arewot	57, 58
Aroest	113
Aterey	57
Baharoedin Oemkaboe	325
Bangkahoeloe	325
Bau	44, 52, 53, 111
Bau Barani	111
Beck	173
Biauni	57, 58
Bier	188
Bijlmer, Dr.	136
Boekenoogen	145
Bruijn, de	132, 136
Castella	307
Cator, W.J.	67, 102, 124, 127, 128, 136, 137, 142, 146, 153, 154, 287, 289-291, 293-295
Coorengel	52
Cowan	181
Dacosta, J.J.J.	283
Daoelak	57
de Bruijn	132, 136
de Hartogh	144
de Kroon	189
Denison, J.H.	178

Dimin	59, 60
Djidjao	118
Djidjaoe	118
dochter	49, 51, 53, 54, 59-61, 111, 113, 115, 299, 303, 316
Druyff	189
Dumas	109
Eibrinck Jansen	187
Elkana Maraij	329, 330
Elskamp	188
Ewoldt	173
Fatagar	40, 41, 43-46, 48, 52-56, 59, 62, 106-110, 112, 115, 119, 122-124, 214, 285, 287, 289, 292, 299-301, 303
Flach-te Velde, A.C.J.	102
Frobenius	286
Galis	219, 286, 293
Gar	287, 299
Gerritsen	182
Gijsbers, Ds	283
Gijsberts	173
Gimelaha Oesba	328-330
Go Lae Seng	188
Go Soen Lae	188
Goenoeng Baik	1, 6, 44, 49, 54, 106, 111, 116, 117, 286, 310, 312
Haar, ter	295
Haccou	198
Hadji Haroena	15, 54, 108, 115
Hadji Ibrahim Bauw	306
Haga	76, 79, 92, 95, 100, 101, 105, 158
Hageman	188
Hallatu, D.	283
Hamempes	112
Haroena	15, 46, 54-56, 108, 115, 302, 303
Hartogh, de	144
Hayam Woeroek	286
Heutsz, van	156
Hillen	104
Hindom	309, 310
Hoesin Tafalas	326
laisoeka	112
Iboor Rimosan	316
Ibor	40, 57, 58
Ibrahim	54, 55, 61, 214, 302, 306
Ingenluyf	44, 46

Inisoeka	59-61
Irit	40, 57, 58, 113, 114
Ismail	37, 52, 53, 111
Ismail bin Hambaly	37
Joesoef	54, 55, 115, 302, 303
Johannes Keyts	106
Jonasse, C.K.	169, 220
Junus Hindom	310
Kalalat	52
Kamaroeddin / Kamaroedin	40, 56, 123, 299, 303
Kanessa	302, 303
Kaoeat	59
Karnggoesa	310
Kasim	167, 174, 262, 317, 319, 322, 323
Keuchenius	156
Kho Keng Tie	188
Koebis	59
Koeman Iba	309, 310
Kolvenroth	177, 179-181
Kowatzky	8
Kroon, de	189
Lakatai	112, 214
Lam, H.J.	220
Lamora	49-51
Lebelauw	197
Leeuwen, F.J.M. van	283
Leiker	195
Lemaire	286
Logemann	286
Lokollo	173
Lovestrand	173
Mafa / Maffa	40, 46, 54, 56, 111, 115, 123, 285, 299, 303
Mahmoed Roemahgeseng	313, 316
Malonda	23
Marcus	173, 195
Maroena	40
Meerburg	173
Mezak Tiektiekwara	314
Milligen, van	286, 293, 294, 201, 303, 314
Mner	58, 59
Mohamad	14, 47, 51-55, 57
Mohamad Sedik	47, 52, 53
Mohamad Tahir Alting Prins van Tidore	57

Mohamed	44, 117
Mohammad Ali Majalibit	197, 302, 303, 305, 308, 317-319, 323
Moisalam	114, 315
Molengraaff	162, 189
Mooi	6, 14, 40, 45, 49-51, 57, 117, 173, 176, 194, 290
Mooi Boeserau	40, 49, 51
Moosalam	113
Nanlohy	198
Nanyo Kokatsu Kaisha	182
Naroe	40, 49, 51
Nazar bin	214, 311
Nazar bin Paris Lakatehi	311
Newarissa	45, 52, 53, 57, 60
Norma	302, 303
Oemar Ganjom	327
Oesmail	40
Oesmaila	57
Oesman	53, 309, 310
Oesmayllah	309, 310
Ombaer	317
Omka	284, 328
Ong Po Tiang	188
Ongga	54
Os[s]ok	173
Padoeri	59, 60
Pandai	58-61
Paris	40, 61, 112, 214, 311, 312
Paris Lakatai	214
Pho Eng Liong	180, 188, 192
Pipi	58-61
Prins Mohamad Tahir	52
Rarembe	112
Rasely	215
Roebly	183
Roeminggi	57
Rothe	179-181
Rouffaer	106
Rumphius	103
Saban	59, 305
Sabtoe	57
Salverda	193
Samalai	113
Samalei	57, 58

Samoe Samoe	198
Sanggil	54
Sawagir	113
Schepers	145, 146
Semempes	60, 61
Semeni	57
Serinama	40
Seyne Kok	26, 41, 47, 108
Siambara	49
Siethof, ten	181
Sifa	49, 51
Silahoi	173
Singgaray	40, 59, 60, 114
Sjaban Ati-Ati	305
Sjamsoedin Tafalas	324
Smit	173
Snouck Hurgonje	156
So Khe Kha	283
Soleiman b. Hassanusy	197
Sopacua	173
Stiller, P.	178
Tadjam	52, 53, 111
Taib	54, 55, 302, 303
Taib Patipi	303
Tatare	59
Teher	112
ten Siethof	181
ter Haar	295
The Soei Gim	188
Thie Tjen Yan	188
Thie Tjim Yah	287
Thimoteus Sanadi	329
Tjongan	58, 60
Toerikoembang	44
Van der Voort	145
Van Heutsz	156
Van Milligen	
Vehring, A.	177
Vesseur	221, 293, 294
Vink, A.L.	1, 221
Visman	101, 158
Voort, van der	145
Wainesin	54, 55

Index of persons

391

Weker	59, 60
Wenessi	303, 305
Weramboe	113
Wilkens	11
Wolangtoea	49, 51
Yap Kim Liang	188
Zwollo	193

APPENDIX 1: Original headings and numbering system in Maurenbrecher 1953

HOOFDSTUK I.

AARDRIJKSKUNDIGE BESCHRIJVING.

- A. Begrenzing van de afdeling.
- Noord:
Oost:
Zuid:
West:
- B. Algemene gesteldheid van de bodem.
Tamraugebergte.
[etcetera]
- C. Kusten.
- D. Rivieren.
Beraur - Klasafet:
[etcetera]
- E. Wegenen paden.
- F. Dorpen.
- G. Plantengroei.
1.
[etcetera]
- H. Klimaat en moessons.

Hoofdstuk II.

Bevolking.

- A. Samenstelling.
Werving van de N.N.G.P.M.
- B. Godsdienst.
- A. Protestantse Zending.
- B. De Orde der Franciscaner ...
- C. Als kleinere godsdienstige ...
- D. Een Islamitische bevolking ...
- C. Middelen van bestaan.
- A. Landbouw.

Ladangbouw.
Agrarische ver-
houdingen.
Kladi, bataten.
[etcetera]

Ex vijandelijke Landbouwpercelen.

- A. IN DE ONDERAFDELING RADJA AMPAT
- a. "MEOS ARAR" gelegen op ...
- b. [etcetera]

DE JURIDISCHE
FIGUUR.

DE BEHEERS-
BEVOEGDHEID.
PLANNEN TOT
LIQUIDATIE.
DE FINANCIËLE
AFWIKKELING.

- B. In de Onderafdeling Ransiki ...
LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST
Personeel en organisatie.
Voornaamste werkzaamheden der Subressorten.
1. Subressort Manokwari.
Subressort Sorong-Ajamaroe.
Subressort Fakfak.
VEETEELT.
Visserij.
De Afdeling Zeevisserij ...
Handel.
NIJVERHEID.
MIJNBOUW.
- D. VOLKSGEBRUIKEN.
- F. ECONOMISCHE TOESTAND.

Productiekosten en
exportprijzen.
Loonpeil.
Productenhandel.
Autochtone werk-
krachten.
Coaster.

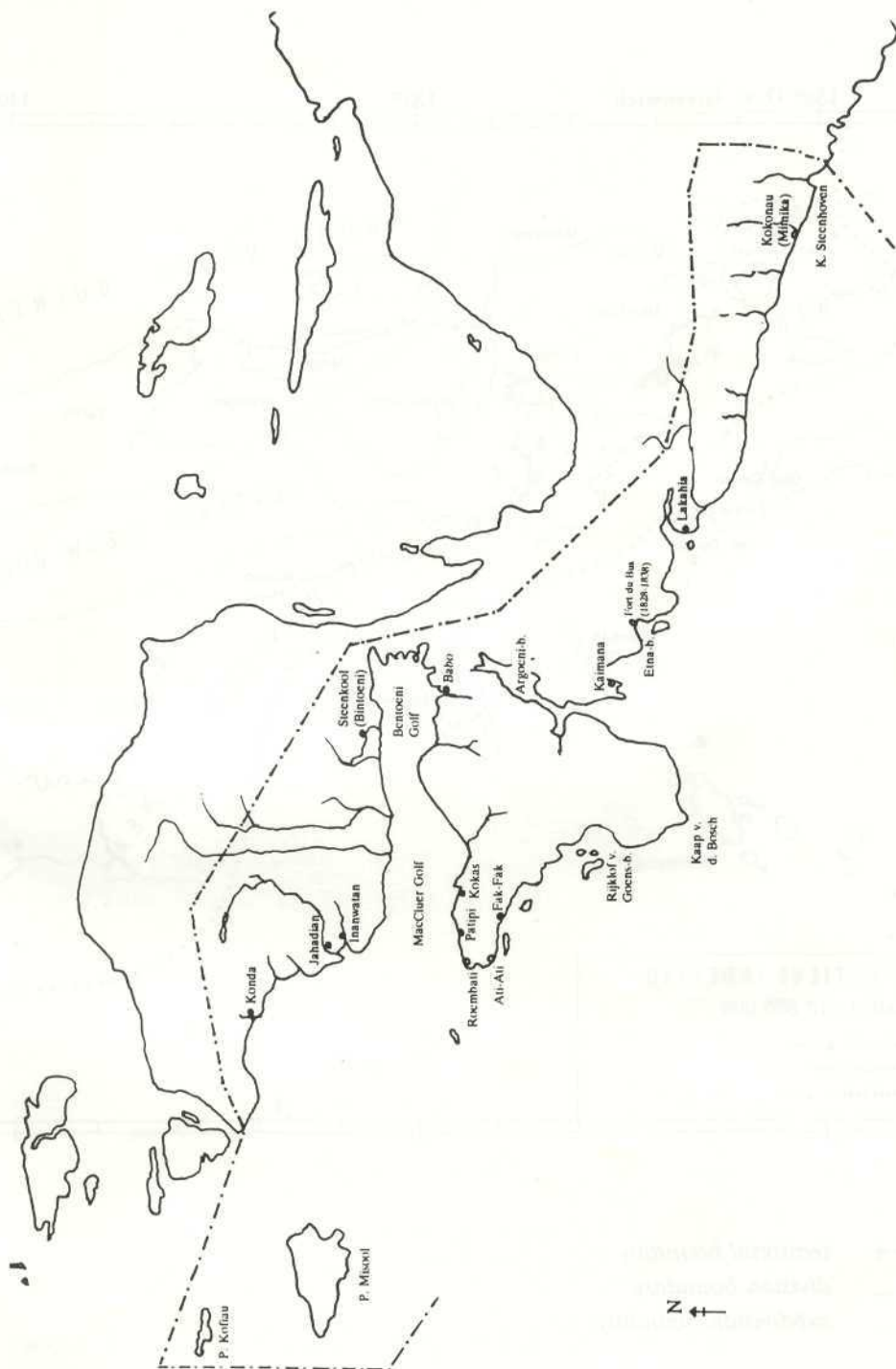
- F. STREEKPLANNEN.
1.
2.
3.
- G. GEZONDHEIDSTOESTAND.
Leprabestrijding.

HOOFDSTUK III. POLITIEKE TOESTAND
1.
2.
3. [etcetera]

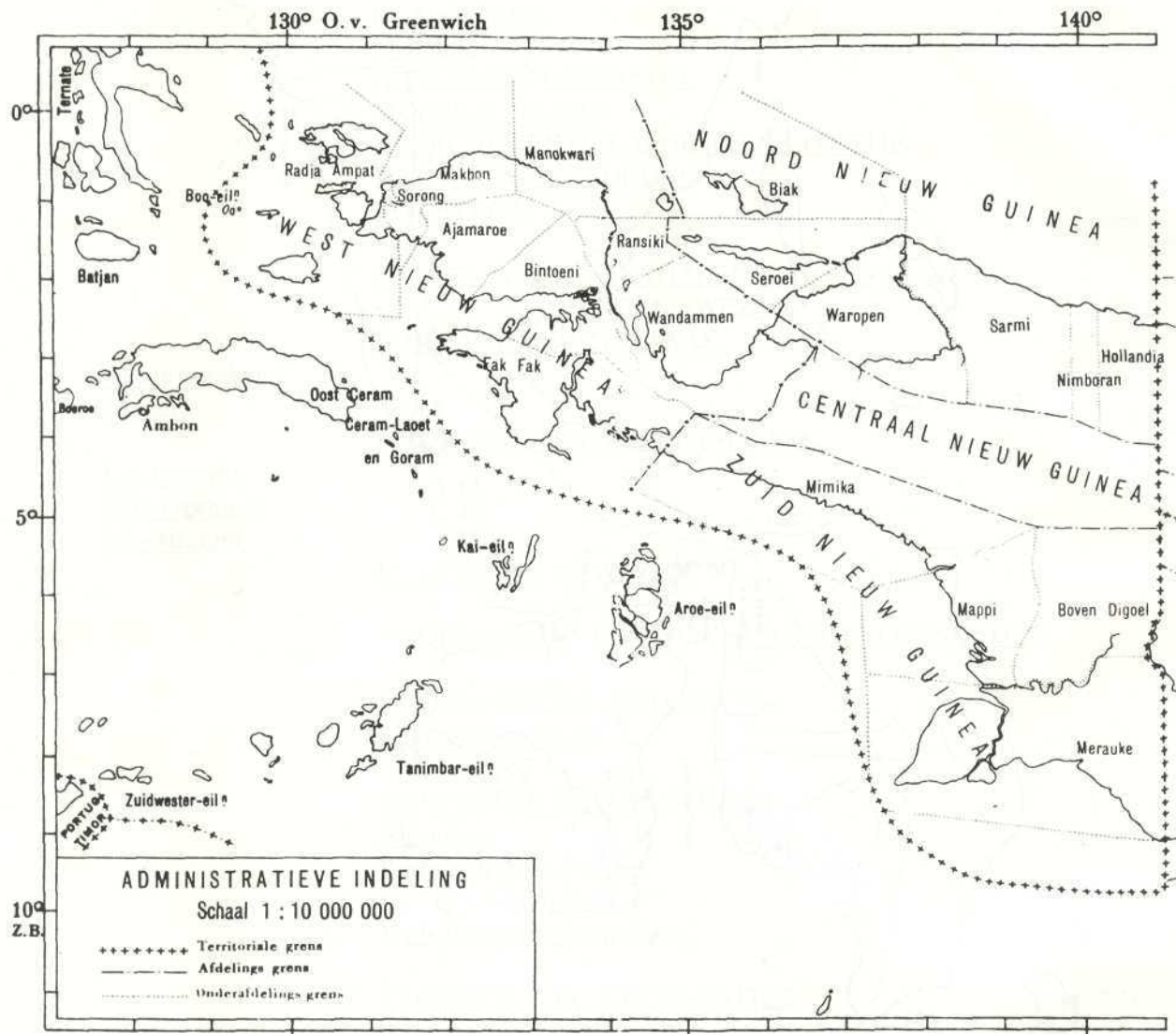
a. HOOFDSTUK IV. BESTUUR EN POLITIE.
Inrichting.
DORPSBESTUUR.

Adathoofden.b. Adviesraden.c. Politie.AFDELINGSCOMMANDO.MOBIELE POLITIE.DETACHEMENTEN ALGEMEENE POLITIE.DETACHEMENT SORONG.[ETCETERA]HOOFDSTUK V. RECHTSBEDELING EN GE-
VANGENISWEZEN.INHEEMSE RECHTSPRAAK.Alleen sprekend
rechter.GOUVERNEMENTSRECHTSPRAAK.Landgerecht.
Politierechters.
Magistratuur.E. GEVANGENISWEZEN.HOOFDSTUK VI. FINANCIËLE AANGELEGENHEDEN.HOOFDSTUK VII. ONDERWIJS.Schoolressort Fakfak.HOOFDSTUK VIII. BOSWEZEN.Algemeen.Bosbeheerskring Sorong.Bosbeheerskring Fakfak.Bosbeheerskring Manokwari.HOOFDSTUK IX. COOPERATIES.HOOFDSTUK X. TRANSPORTMIDDELEN.A. TE LAND.B. TRANSPORTMIDDELEN TE WATER.C. LUCHTVERBINDINGEN.HOOFDSTUK XI. TECHNISCHE AANGELEGENHEDENHOOFDSTUK XII. LITTERATUURLIJST.

APPENDIX 2: Approximate Pre-World War II boundary of the division West New Guinea

APPENDIX 3: The Post-World War II boundaries of the divisions West, North and South New Guinea as published in 1953¹

- Legend:*
- +++++ territorial boundary
 - - - division boundary
 - subdivision boundary

¹ Topografische Dienst 1953; cf. IJSM No.1 Map 1 for the 1959 boundaries of the divisions North, West and South New Guinea (Doorenmalen 1959).

IRIAN JAYA SOURCE MATERIALS - LIST OF PUBLICATIONS

IJSM Introduction

- No. 1 Miedema, J. and W.A.L. Stokhof
Irian Jaya Source Materials. Introduction. Leiden-Jakarta:
DSALCUL/IRIS, 1990 (vi + 33 pp; 7 maps)

Series A

- Miedema, J. and W.A.L. Stokhof
- No. 2 no. 1 Memories van Overgave van de Afdeling Noord Nieuw-Guinea.
Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1991 (xiii + 201 pp.; 2 maps)
- No. 3 no. 2 Memories van Overgave van de Afdeling West Nieuw-Guinea (Part
I), Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1992 (xvi + 168 pp.; 3 maps)

Series B

- Smits, L. and C.L. Voorhoeve
- No. 4 no. 1 The J.C. Anceaux Collection of Wordlists of Irian Jaya Languages. A:
Austronesian Languages (Part I). Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS,
1992 (vii + 279 pp.; 5 maps)
- No. 5 no. 2 The J.C. Anceaux Collection of Wordlists of Irian Jaya Languages. A:
Austronesian Languages (Part II). Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS,
1992 (vii + 288 pp.; 5 maps)

Series A

- Miedema, J. and W.A.L. Stokhof
- No. 6 no. 3 Memories van Overgave van de Afdeling West Nieuw-Guinea (Part
II), Leiden-Jakarta: DSALCUL/IRIS, 1992 (xv + 399 pp; 5 maps)